पौषमासप्रारम्भः

॥ ओंस्वस्तिश्रीगणेशायनमः ॥ अथपौषमासकृत्यनिर्णयः ॥ धनुःसंक्रमेपरा

षोडशघटिकाः पुण्यकालः अत्रान्योविचारः संक्रांतिनिर्णयेद्रष्टव्यः अथपौषव्रतानि अत्रैकभक्तमुक्तं महाभा-
रते पौषेमासेतुकौंतेयएकभक्तंसमाचरेत् सुभगोदर्शनीयश्चयशोभागीचजायते प्रासादभूषणादीनिगृहप्रावरणा-
निच नारायणस्यतुष्ट्यर्थंपौषेदेयानियत्नतइति वामनपुराणे विष्णुधर्मोत्तरे पुष्यमासंतदालभ्यएकभक्तेन-
यःक्षिपेत् शुश्रूषणपरः शूरो नरोगीजायतेनरः अथात्रशीलावाप्तिव्रतम् विष्णुधर्मोत्तरे वज्रउवाच भग-
वन्कर्मणाकेनशीलवान्पुरुषोभवेत् मार्कंडेयउवाच आग्रहायण्यतीतायांसंप्राप्तेप्रथमेदिने पूर्ववत्पूजयेद्देवंघृते-
नजुहुयाद्धविः घृतंद्विजेभ्योदद्याच्चघृतमेवनिवेदयेत् त्रिरात्रोपोषितः पौष्यांघृतमात्रेणवैद्विजः पूजयेच्चसुव-
र्णेन यथाशक्तिनराधिप कृत्वाव्रतंमासमिदंयथोक्तमासाद्यनाकंसुचिरंमनुष्यः मनुष्यमासाद्यचशीलवान्स्यात्
प्राप्नोतिपुष्टिंचिरजीवितत्वम् इतिविष्णुधर्मोत्तरोक्तं पौषकृष्णप्रतिपदमारभ्यपौष्यंतंशीलावाप्तिव्रतम् अत्रदा-
नविशेषोविष्णुधर्मोत्तरे पौषेकनकदानेनपरांपुष्टिंतथैवच पुष्पाणांचसितेदानंलक्ष्मीप्राप्तिकरंस्मृतम् फलानांचत
थादानं कृष्णपक्षेमहाफलमिति देविपुराणोक्तंनक्तव्रतम् पौषेमासेतुसंप्राप्ते यःकुर्यान्नक्तभोजनं
जितेंद्रियःसत्यवादीकामक्रोधविवर्जितइति पौषमुपक्रम्यतीर्थविशेषो देवीपुराणे पौषेतुनर्मदापुण्यास्ना-
नदानादिकर्मणीति पौषकृष्णद्वितीयायां बृहस्पतिवारयोगेद्वितियासामान्योक्तं विधिपूजनमुक्तं ब्रह्मपुराणे
बृहस्पतौद्वितीयायां विधिवद्विधिपूजनं कृत्वानक्तंसमश्नीयाल्लभतेभूमिमुत्तमां विधिर्ब्रह्मातस्यपूजनं गायत्र्या-
पौराणमंत्रेणवेति तृतीयायांतिथिसामान्योक्तंगौरीपूजाव्रतम् देवीपुराणे तृतीयायांयजेद्देवींशंकरेणसमन्वितां
कुंकुमागुरुकर्पूरमणिवस्त्रसुगंधकैःस्रग्गंधधूपदीपैश्चेत्यादि सौवर्णीतुउमाकार्याराजतःशंकरस्तथा चतुर्भुजस्तु-

देवेशोद्विभुजातुउमासतीति चतुर्थ्यांसंकष्टनाशनव्रतत्वेनमासचतुर्थीव्रतम् स्कांदे चतुर्थ्यांदेवदेवोसौपूज
नीयःप्रयत्नतःकृष्णपक्षेविशेषेणनक्तंकुर्य्याद्व्रतास्त्रियामिति चतुर्थ्यांगणपस्यचेतितिथिसामान्योक्तेश्च पंचम्यांतिथि
पत्वेननागपूजोक्ता नागानांस्वरूपंमात्स्ये नागाश्चैवतुकर्तव्याः खड्गखेटकधारिणः अथःसर्वाकृतिस्ते
पांनाभेरूर्द्धतुमानुषी फणाश्चमूर्ध्निकर्तव्याद्विजिह्वाबाहवोसमाः असमाविषमाः अत्रषष्ठ्यांस्कंदपूजाव्रतम् प
ष्ठ्यांपूजागुहस्यचेति तिथिसामान्योक्तेः सप्तम्यांभास्करवेत्युभयसप्तमीव्रतम् पौषकृष्णाष्टम्यामष्टकाश्राद्धं
नारदीये अथपौषासिताष्टम्यामष्टकाश्राद्धमिष्यते पितृणांतृप्तिदंवर्षंकुलसंततिवर्द्धनमिति ब्रह्मपुराणेविशेषः
पौषकृष्णाष्टकायांतु शाकैःश्राद्धंसुशोभनं वायुपुराणेपि पित्र्यानंदायमूलेस्युरष्टकास्तिस्रएवहि कृष्णपक्षेवरिष्ठा
हिपूर्वाचैंद्रीविभावरी प्राजापत्याद्वितीयास्यात्तृतीयावैश्वदेविकी आद्यापूपैःसदाकार्य्या मांसैरन्यायथातथा शा
कैः कार्य्यातृतीयातु देयद्रव्ययुतोविधिःअन्वष्टकं * पितृणांतुनित्यमेवविधीयते पद्मपुराणेच तस्यामेवशाकवि
धानात् तदनयोर्विरोधेव्यवस्थाशाखाभेदेनहेमंतशिशिरयोश्चतुर्णामपरपक्षाणामन्वष्टकाइत्याश्वलायनात् तत्र
पूर्वेद्युरष्टकाश्राद्धं उत्तरदिनेपुचान्वष्टक्यं पूर्वेद्युः पितृभ्योदद्यादपरेद्युरन्वष्टक्यमित्याश्वलायनात् कौर्मेपि अ
मावास्यष्टकास्तिस्रः पौषमासादिपुत्रिष्विति अत्राष्टमी अपराह्णव्यापिनीग्राह्यापूर्वेद्युः श्राद्धस्यान्वष्टक्यस्य
चाष्टम्यनुरोधेननिर्णयः पूर्वेद्युः पितृभ्योदद्यादपरेद्युरन्वष्टक्यमितिसूत्रात् अत्रश्राद्धाशक्तौतत्रैव अकरणेप्राय
श्चित्तमुक्तमृग्विधाने एभिर्द्युभिर्जपेन्मंत्रशतवारंतुतद्दिने अन्वष्टक्यंयदाशून्यंपूर्णतांयातिसर्वथेति अशक्तौत्वा
श्वलायनः अथाश्वोभूतेऽष्टकांपशुनास्थालीपाकेनवा अनडुहोयवसमाहरेदग्निनावाकक्षमुपोषदेषामेष्टकेतिभक्तेः
नष्टकःस्यादितिमार्गशीर्षादिपुमलमासे तत्राष्टकानकार्य्याचतुर्णामितिग्रहणादित्युक्तंनारायणवृत्तौ तथाकाठकगृ

ह्येपि महालयाष्टकाश्राद्धेपाकमार्यपियद्भवेत् स्यष्टमासविशेषाख्यंविहितंवर्जयेन्मलइतिविष्णुपुराणे अन्नेनवाय
थाशक्तिकालेस्मिन्भक्तिनम्रधीः भोजयिष्यतिविप्राग्र्यानित्यादि अत्राशक्तौतत्रैव असमर्थोन्नदानस्यधान्यमाना
द्यशक्तितः प्रदास्यतिद्विजाग्रेभ्यःस्वल्पामपिचदक्षिणां अत्राप्यसामर्थ्ययुतःकराग्रावस्थितांस्तिलान् भक्तिनम्र
समुद्दिश्यभुव्यस्माकंप्रदास्यति यत कुतश्चित्संप्राप्यगोभ्योवापिगवाह्निक अभावेप्रीणयन्नस्मान्भक्तियुक्तः प्रदा
स्यतीति एतासुश्राद्धाकरणेदोषोभिहितोवायुपुराणे यस्यैतेप्रतिगच्छेयुरष्टकाभिरपूजिताः मोघस्तस्यभवे
ल्लोकोलब्धंचास्यविनश्यति देवांस्तुदायेनोयांतितिर्यग्गच्छत्यदायिनइति अत्रश्राद्धाकरण विहितंवर्जये
न्मले अस्यांरुक्मिण्यष्टमीव्रतम् तत्रकृष्णंरुक्मिणींप्रद्युम्नंचपूजयेदित्युक्तम् इतिरुक्मिण्यष्टमीव्रतम् इतिपौ
षकृष्णाष्टमीकृत्यम् * अथपौषस्योभयपक्षनवमीकृत्यम् देवीपुराणे पौषेमासेतुसंप्राप्ते य कुर्यान्नक्तभोजनं
जितेंद्रियःसत्यवादीकामक्रोधविवर्जित पक्षयोर्नवमीयत्नाद्भगवत्यैघृतादिभिः कृत्वाध्यानंमहापूजांचंडिकायै
प्रकल्पयेत् नैवेद्यंतंडुलप्रस्थंक्षीरयुक्तंनराधिप कुमारीर्भोजयेच्चाष्टौविप्रान्भागवतांस्तथा कृत्वापिमृण्मयीं
देवींनाम्नाचार्यातिपूजयेत चतुर्भुजांशूलधरांकुंदपुष्पैःसगुग्गुलैः स्नानंकृत्वातिलैर्विप्रस्तिलानांप्राशनं तथा
एवंसंपूजयेद्यस्तुतस्यपुण्यफलंशृणु सूर्यकोटिप्रतीकाशंविमानवरमास्थितः दोधूयमानश्चसरैःस्तूयमानः
सुरासुरैः गच्छेद्दुर्गापुरंरम्यंयत्रास्तेचंडिकास्वयम् क्रीडतेदेवगंधर्वैर्यावदाभूतसंप्लवम् त्रिःसप्तकुलजैः
सार्द्धंभोगान्भुक्त्वायथेप्सितान् पुनरेत्यभुवंवीरोराजाभवतिभूतले य पूजयेत्सदापूज्यंभानुंसर्वार्थसि
द्धिदंघृताभिषेकंयःकुर्यादहोरात्रंचभास्करे कुंभैर्नानाविधैर्द्रव्यैःपौषमासेसमुद्यतः नृत्यगीतोपहारेण
शंखवादित्रनिःस्वनैः कुर्याज्जागरणंदेविप्रदीपाद्यैः सुशोभनैः वसेत्सूर्यपुरेश्रीमान्सूर्यतुल्यपराक्रम,

ग्रहणेविपुवेचैवपुण्येपुदिवसेपुच घृताभिषेकंयःकुर्यादहोरात्रंशिवस्यतु सूक्ष्मधारेणभांडेनपुण्यमासेद्वि
जोत्तम गीतनृत्योपहारेणशंखवादित्रनिःस्वनैः कुर्य्याज्जागरणंवापिप्रदीपाद्युपशोभितम् समस्तपापनिर्मुक्तःस
महाकुलवर्द्धनःयुक्तःशिवपुरेश्रीमान्मोदतेशिववत्सुखी इतिपौषमासस्योभयनवम्योर्विशेषविधिः * अत्रदशम्यां
दशम्यामंतकस्येतिसामान्यनिर्णये धर्मराजपूजनंकार्य्यम् अथपौषकृष्णैकादशीसफलाव्रतम् तादद्वीये पौप
स्यकृष्णैकादश्यांसफलांसमुपोष्यवै द्वादश्यामच्युतंप्राच्यवरैरेवोपचारकैः संभोज्यविप्रान्मधुरैर्विसृजेल्लब्ध
दक्षिणान् एवंकृत्वाव्रतंविप्रसकलायाविधानतः भुक्तेहभोगानखिलानंतेविष्णुपदंव्रजेत् अथास्याःकथोच्यते
युधिष्ठिरउवाच पौषस्यकृष्णपक्षस्यैकादशीकाभवेत्प्रभो किंनामकोविधिस्तस्या कोदेवस्तत्रपूज्यते एतदा
चक्ष्वमेस्वामिन्विस्तरेणजनार्दन श्रीकृष्णउवाच कथयिष्यामिराजेंद्रभवतःस्नेहकारणात् तथातुष्टिर्नमेराज
न्क्रतुभिश्चाप्तदक्षिणैः यथामांतुष्टिरायातिएकादश्यांव्रतेनवै तस्मात्सर्वप्रयत्नेनकर्तव्यंहरिवासरं पौषस्य
कृष्णपक्षेतुद्वादशीयाभवेन्नृप तस्याश्चैवातिमाहात्म्यंशृणुष्वैकाग्रमानसः आदिकाश्चैवभोराजन्नेकादश्योभ
वंतिहि तासामेवतुसर्वासांविकल्पंनैवकारयेत् एकादश्यास्तथाप्यस्याःशृणुराजन्कथानकं अतःपरं
प्रवक्ष्यामिपौषेयाकृष्णद्वादशी लोकानांतेहितार्थायकथयामिविधिंतथा पौषस्यकृष्णपक्षेवैसफलानामनामतः
नारायणोहंदेवोस्याः पूजनीयःप्रयत्नतः पूर्वेणविधिनाराजन्कर्तव्यैकादशीजनैः नागानांचयथाशेषःपक्षि
णांगरुडोयथा देवानांचयथाविष्णुर्द्विपदांब्राह्मणोयथा यथाश्वमेधो यज्ञानांतीर्थानांजाह्नवीयथा व्रतानां
व्रतंथाराजन्नेकादशीविशेषतः तेजनाभरतश्रेष्ठममपूज्याश्चसर्वशः हरिवासरसंसक्तावर्त्ततेयेजनाभृशम्
सफलानामनामेति तस्याःपुण्यंशृणुष्वयत् फलैर्मांपूजयेत्तत्रकालदेशोद्भवैःशुभैः नारिकेलफलैःशुद्धै

स्तथावैवीजपूरकैः जंवीरैर्दाडिमैश्चैवतथापूगफलैरपि लवंगैर्विविधैश्चान्यैस्तथैवाम्रादिभिःफलैःपूजयेद्दे
वदेवेशंधूपदीपैर्यथाक्रमं फलैश्चदीपदानंचविशेषेणप्रकल्पयेत् रात्रौजागरणंतत्रप्रकर्तव्यंप्रयत्नतः
यावदुन्मीलयेन्नेत्रेतावज्जागर्तियोनिशि एकाग्रमानसोभूत्वातस्यपुण्यफलंशृणु तत्समोनास्तिवैयज्ञस्तीर्थं
तत्सदृशंनहि तत्समंनव्रतं किंचिदिहलोकेनराधिप पंचवर्षसहस्राणितपस्तप्तेनयत्फलं तत्फलंसमवाप्नो
तिसंफलायांव्रतेनहि श्रूयतांराजशार्दूलसफलायाः कथानकं चंपावतीतिविख्यातापुरीमाहिष्मतीतिच-
माहिष्मतस्यराजर्षेश्चत्वारश्चाभवन्सुताः तेषांमध्येतुयोज्येष्ठःसमहापातकैर्युतः परदारानुगामीचवेश्यासंगरतः
सदा पितुर्द्रव्यंसपापिष्ठोनाशयंश्चमुहुर्मुहुः असद्वृत्तरतोनित्यंदेवताद्विजनिंदकः वैष्णवानांचदेवानांनित्यंनिं
दारतोत्रवै ईदग्विधंतदादृष्ट्वापुत्रंमाहिष्मतोनृपः लुंपकोनामनाम्नेतिकृतवानप्यमर्षितः राज्यान्निष्कासितस्तेन
पित्राचैवापिवंधुभिः तस्यैवंपरिवारैस्तुत्यक्तोराज्ञोभयादिति लुंपकोपितदात्यक्तश्चिंतयामासएकलः किंकरो
मिक्वगच्छामित्यक्तः पित्राचवंधुभिः इतिचिंतापरोभूत्वामतिंपापेचकारह त्यक्तोहंबांधवैःपित्रा राज्यान्निष्का
सितस्तथा मयागंतव्यमेवाद्यह्यरण्येगहनेवने तस्माच्चेदंपुरंसर्वंलुंठयिष्याम्यहंपितुः इत्येवंसमतिंकृत्वालुंठको
दैवयोगतः निर्जगामपुरात्तस्माद्गतोसौगहनेवने जीवघातकरोनित्यंस्तेयद्यूतकलानिधिःसर्वंचनगरंतेनमुषितंपाप
कर्मणा स्तेयकृन्नगरेतत्रगृहीतःपुरपालकैः तानुवाचसुतोहंवैराज्ञोमाहिष्मतस्यच गृहीतोपिसतैर्मुक्तोराज्ञोमाहि
ष्मतोभयात् आमिषाहारकृन्नित्यंफलाहाररतस्तथा आश्रमस्तस्यदुष्टस्यवामदेवस्यसन्निधौ अश्वत्थोविद्य
तेतत्रजीर्णःसबहुवार्षिकः सचासीत्सर्ववृक्षाणांराजानारायणालयः तस्यमूलेवसत्तत्रलुंपकःपापकृत्परःगतेब
हुतिथेकालेपूर्वपुण्यप्रभावतः पौषस्यकृष्णपक्षेतुदशम्यांदिवसेतथा फलानिभुक्त्वावृक्षाणांरात्रौशीतेनयायतः

लुंपकोनामपापिष्ठोवस्त्रहीनस्तुदुःखितः पीड्यमानस्तुशीतेनहारेवृक्षसमीपतः नन्निद्रानसुखंतस्यमृतप्रायइ-
वाभवत् ताडितोदंशकैस्तीव्रैरेवंनीतानिशाखिला प्रातःसूर्योदयेजातेनलेभेचेतनांतदा लुंपकोगतसंज्ञस्तुसफ-
लायांदिनेतिथौरवौमध्यगतेचैवसंज्ञांलेभेनलुंपकः इतस्ततोविलोक्याथचोत्थितःकष्टतःश्वसन्स्खलत्पद्भ्यांप्रच-
लितःसंयावत्संचरन्छनैः वनंमध्येगतस्तत्रक्षुत्तृषापीडितोभवत् नशक्तिर्जीवघातेस्यलुंपकस्यदुरात्मनः फला-
दिभूमिपतितान्याजहारसलुंपकः यावत्सआगतस्तत्रतावदस्तमगाद्रविः किंभविष्यत्युवाचेतिविललापातिदुः-
खितः फलानितानिसर्वाणिवृक्षमूलेन्यवेदयत् प्रत्युवाचफलैरेभिः प्रीयतांभगवान्हरिः उपविष्टोलुंपकश्च
ननिद्रांलभतेनिशि रात्रौजागरणंमेनेभगवान्मधुसूदनः फलानांपुजनंमेनेसफलायांतिथौव्रतं इतिकृत्वा
लुंपकस्तुतदकस्माद्व्रतोत्तमं तेनव्रतप्रभावेनप्राप्तंराज्यमकंटकंपुण्येनसफलायास्तुयथाप्राप्तंतथाशृणु रवेरुदयवे-
लायांदिव्योवाज्याजगामह दिव्यवस्तुपरीवारोलुंपकस्यसमीपतः तस्थौसतुरगोराजन्वागुवाचाशरीरि-
णी प्राप्नुहित्वंनृपसुतराज्यंनिहतकंटकं वासुदेवप्रसादेनसफलायाः प्रसादतः पितुःसमीपंगच्छत्वंकुरुरा-
ज्यमकंटकं तथेत्युक्त्वासौतत्रादिव्यरूपधरोभवत् कृष्णेमतिश्चतस्यासीत्परमावैष्णवीतथा दिव्याभरणः
भूपोसौतातंनत्वास्थितोगृहे वैष्णवायतदादत्तंपित्राराज्यमकंटकं कृत्वाराज्यंतुतत्रैववर्षाणिसुबहून्यपि रति-
वासंरसंलीनोविष्णुभक्तिरतःसदामनोज्ञास्तस्यपुत्रास्तुदाराःकृष्णप्रसादतः पश्चाद्राज्यंसमौत्यक्त्वापुत्रेराज्यंस-
मर्पयत् वनंगतःसंयतात्माविष्णुभक्तिपरायणः साधयित्वातथात्मानंविष्णुलोकंजगामह गतः कृष्णस्यसान्नि-
ध्येयंनगत्वानशोचते एवंवैयेप्रकुर्वंतिसफलैकादशीव्रतं इहलोकेयशःप्राप्यञ्ञतेमोक्षमवाप्नुयुः धन्यास्तेमान-
वालोकेसफलायांउपोषकाः तेषांचजन्मसंफलमेवमेवनसंशयः पठनाच्छ्रवणाद्वापिकरणाच्चविशांपतेः राजसू-

पूर्वन । अवतीर्णं मर्त्यलोकेवसुदेवकुलेकिल । तेनोढारुक्मिणीनामभीष्मकस्यसुतापुरा । अत्यंतरूपसुभंगापु
तिव्रतपरायणा ॥ नहितस्याविनाकृष्णःस्तोकमुद्वहतेसुखं । श्वश्रूश्वशुरयोःपादौववंदेसापुनःपुनः केनापिकर्म
दोषेनकुपिताविष्णुमातरः । नप्रसादयतिंक्षिप्रमितिज्ञात्वातुदेवकी । कृष्णंप्रोवाचकुपितायदितेजननीह्यहं तत
स्त्वयाहिवैवाह्याकुलरूपगुणाधिका । मद्वाक्यमन्यथाकर्तुंनार्हसित्वंकुलोद्वह । श्रीकृष्णउवाच । मायांतुरुक्मि
णींत्यक्त्वाउद्वहेहंकथंशुभे यःपरित्यजतेभार्य्यामविक्लवशरीरिणीं संप्राप्नोतिहिमंदत्वंदौर्भाग्यसप्तपौरुषं विरू
पत्वमवाप्नोतिनसुखंविंदतेक्कचित् व्याधिर्वाजायतेलोकेनिंदनीयःसदेहिनां । इत्यहंदेविजानामिकथंकुर्य्यांवच
स्तव देवक्युवाच सर्वेषामेवदेवानांतीर्थादीनामपिध्रुवं मातागुरुतरापुत्रकस्तस्यावचनंत्यजेत् । ममवाक्यस्य
करणात्कथंपापिष्टताभवेत् जननीपूज्यतेतेनभार्य्याचयदुनंदन । श्रीकृष्णउवाच । परित्यजामिनोभीरुप्रियां
प्राणधनेश्वरीं इतितूष्णींपराभूतांमातरंप्रेक्ष्यकेशवः । चिंतयामासपरमंकथंसौख्यंभवेदिति । एतस्मिन्नेवकाले
तुनारदोभगवानृषिः अभ्युजगामसहसाविष्णुंसंप्रेक्ष्याविस्मितं पूजितःपरयाभक्त्याअर्घ्यंजग्राहनारदः उपविष्टो
यथान्याय्यंपर्य्यपृच्छदनामयम् नारदउवाच किंत्वंखेदंकरोपीत्थंकथमुद्वेगकारणं । किंनासिद्ध्यतितेभीष्टंत्यजोद्वेगंयदू
त्तम श्रीकृष्णउवाच मात्रानियुक्तोदेवर्षेपरिणेतुंद्विजोत्तम कन्यामुद्वहयिष्यामिसुरूपांकस्याचित्प्रभो नारदउवाच
श्रूयतामभिधास्यामिपूर्ववृत्तांतमादरात् लक्ष्मीयुक्तःपुरानाथः क्रीडमानोहिनंदने तत्रागमत्सभगवान् दुर्वासा
ऋषिसत्तमः अभ्युत्थानादिविधिनासत्कृतंज्ञानमूर्त्तिना प्रेक्ष्यवीभत्सरूपंतंदेव्याहास्यंकृतंतदा ॥ सकोपेनमहा
तेजावैश्वानरसमप्रभः शशापलक्ष्मींदुर्वासामुनिःक्रोधेनसंयुतः हसितोहंत्वयामुग्धेआत्मनोरूपमीक्ष्यच विरू
पाभवदुर्वृत्तेकिंनज्ञातोह्यहंत्वया । इत्युक्तयातयादेव्यायथाशक्त्याप्रसादितः प्रसन्नोजगदेवाक्यंमच्छापोनान्यथा-

भवेत् -जन्मांतरेणास्यफलं -भविष्यतिविरूपिता - सेयमर्त्यवतीर्णाहि गोपकस्यगृहेशुभा - सत्यभामाविरूपा-
क्षाविरूपदशनातथा - कर्णनासातिविकृतासंजातातत्रभावतः - पाणिपादंकटिंग्रीवंसर्ववैरूप्यलक्षणं। तत्रग-
च्छमहाप्राज्ञसतेकन्यांप्रदास्यति - श्रीकृष्णउवाच -विरूपवदनांब्रह्मन्कथंद्रक्ष्यामिनित्यशः - कांगतिवैगमिष्या-
मितांविवाह्यकुरूपिणीम् - नारदउवाच रुक्मिण्यास्तुप्रसादेनशापान्मुच्येततत्क्षणात् - उत्तमंप्राप्स्यतेरूपंसौ-
भाग्यंपरमंसुखम् देवक्याश्चप्रसादेनधर्मकामार्थसिद्धये - एवंभविष्यतितवसंबंधोविहितःसुरैः - त्वयाचना-
न्यथाकार्य्यंगुरूणांवचनंमहत् - मातागुरुतराभूमेरितिवेदेपुगीयते - ईश्वरउवाच ॥ एवमुक्त्वामहादेविनारदस्त्रिदि-
वंगतः - कृष्णोपिमातरंप्राहवैवाह्योहिविधीयते - विवाहिताचसानेनवेदोक्तेनविधिनाततः - आनीयस्वगृहंमातुर्दे-
शयामाससतांवधूं - पश्याद्यवचनंभामापरिणीताशुचिव्रता - निर्वृत्तिपरमांगच्छप्रसादपरमाभव इत्युक्त्वावीक्ष्यतां
कृष्णः प्रणिपत्यतुमातरं - जगामाकृतकार्य्याणांकरणायमहाबलः तांदृष्ट्वादेवकीमाताबभौदुःखाधिकाभृशं - इयं
विरूपाविकृताकथंभर्त्रास्तिगोपिता - चिंतामवापमहतींमतरुद्विग्नमानसा। कस्यापिनाचचक्षेथाविरूपंतच्छरीरजं।
अथकास्मिंस्तुकालेतुरुक्मिणीतुसमागता - नमस्कृत्यततः पश्चात्संस्पृष्ट्वांघ्रियुगंतथा - उवाचप्रसृतंवाक्यंभक्तियु-
क्तंशुभावहं - अथाहंद्रष्टुमिच्छामिसपत्नींकृष्णवल्लभाम् - शीघ्रंतांदर्शयाम्बप्रसादंसुविधीयताम्। देवक्युवाच ॥
शुश्रहेहेसुभगेममापिवचनंकुरु - पूर्वमाचरितंसुभ्रुसुरूपाद्वादशीव्रतं संप्रयच्छसिचेत्तस्यैदर्शनंतेभविष्यति रुक्मि-
ण्युवाच - कष्टेनाक्रियतेधर्मोव्रतंचापिसुदुष्करं कथंतस्यैप्रयच्छामिफलंदेवैःसुदुर्लभं - देवक्युवाच - अर्द्धंप्रदीयतां
मस्यैतदर्द्धमथवापुनः पंचमांशमथोषष्टंषोडशांशमथापिवा - रुक्मिण्युवाच सुरूपाद्वादशीपुण्यंतिलार्द्धमपिनोत्स-
हे किंपुनःषोडशांशंतुसपत्न्यांदुष्टचेतसि - एवमुक्त्वाजगामाथमंदिरंस्वंशुभेक्षणा - पुनःपप्रच्छकृष्णंसाप्रणिपातेन

यफलंयस्मात्सदाप्राप्नोतिमानव॥ इतिपद्मपुराणेपौषकृष्णसफलैकादशीव्रतम्॥ ॥ अथपौषकृष्णद्वादश्यांसंप्रा
प्तिद्वादशीव्रतम्॥ श्रीकृष्णउवाच॥ कृष्णपक्षेतुपौषस्यसंप्राप्तांद्वादशींशृणु॥ यामुपोष्यसमाप्नोतिसर्वानेवमनोर
थान्॥ पाषंडाद्यैरभिरालापमकुर्वन्विष्णुतत्परः॥ पूजयेत्प्रयतोदेवंभक्त्यामतिरच्युतं॥ पौषादिपारणामासैःषड्भिर्द्वा
दशांतकंस्मृतं॥ प्रथमेपुंडरीकाक्षंनामकृष्णस्यगीयते॥ द्वितीयेमाधवाख्यंविष्णुरूपंतुफाल्गुने॥ पुरुषोत्तमाख्यंचततःपंच
मेप्यच्युतेतिच॥ षष्ठेजयेतिदेवस्यगुह्यनामप्रकीर्तितं॥ पूर्वेषुषट्सुमासेषुस्नानप्राशनयोस्तिलाः॥ आषाढादिषुमासेषुपं
चगव्यंप्रकीर्तितं॥ स्नानंचप्राशनेचैवपंचगव्यंतदिष्यते॥ पूजयेत्पुंडरीकाक्षंपुनस्तैरेवनामभिः॥ प्रतिमासंचदेवस्य
कृत्वापूजांपृथग्विधि॥ विप्रायदक्षिणांदत्वाश्रद्धयाजःस्वशक्तितः॥ पारणेचैवदेवस्यप्रणम्यभक्तिपूर्वकं॥ एवंसंव
त्सरस्यांतेयदभिप्रेतमात्मनः॥ धेनुंवस्त्रंहिरण्यंचधान्यंभाजनमासनं॥ शक्त्यावाब्राह्मणेदद्यात्केशवःप्रीयतामिति॥
एतामुपोष्यविधिवद्विष्णुप्रीणनतत्परः॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिसर्वपापैःप्रमुच्यते॥ यत्तत्सर्वमवाप्नोतियद्यदिच्छति
चेतसा॥ ततोलोकेषुसंप्राप्तिः॥ द्वादशीकीर्तितेतिच॥ कृताभिलषितादृष्टाप्रारब्धाधर्मतत्परैः॥ पूरयत्यखिलान्का
मान्संस्मृतापिदिनेदिने॥ संप्राप्तिकामुपवसंतिविचार्यसम्यग्येमानवामनुजपुंगवविष्णुभक्ताः॥ तेषांसमीहित
फलानिभवंतिसम्यक्वासःसुरेशभवनेभगवत्प्रसादात्॥ इतिभविष्योत्तरेपौषकृष्णासंप्राप्तिद्वादशीव्रतं॥ ॥
अस्यामेवपौषद्वादश्यांस्वरूपद्वादशीव्रतम्॥ नारदीये॥ पौषस्यकृष्णद्वादश्यांस्वरूपव्रतमुत्तमं॥ दशम्यांवि
धिवत्स्नात्वागृह्णीयान्नियमंव्रती॥ श्वेतायाश्चैकवर्णायाश्चांतरिक्षगतंद्विज॥ अष्टोत्तरशतंतत्रपिंडिकाःकल्पयन्नारद
शोषयेदातपेधृत्वापात्रेताम्रेथमृण्मये॥ एकादश्यांसोपवासःसमभ्यर्च्यविधानतः॥ सौवर्णींप्रतिमांविष्णोर्नि
शायांजागरंचरेत्॥ सुमंगलैर्गीतवाद्यैःस्तोत्रपाठैर्जपादिभिः॥ ततःप्रभातेद्वादश्यां॥ तिलपात्रोपरिस्थितां

श्रंवुपूर्णघटेन्यस्य॥ पूजयेदुपचारकैः॥ ततोग्निंनवमुत्पाद्य॥ काष्टसंघर्षणादिभिः॥ होमयेत्सतिलाज्यंच॥ द्वाद-
शाक्षरविद्यया॥ वैष्णव्याथर्वपूर्णांचशतमष्टोत्तरंतथा॥ भोजयेत्पायसैर्विप्रान्दत्त्वानत्वाविसर्जयेत् नरोवायदिवानाः
रीव्रतंकृत्वेवमादरात् लभतेरूपसौभाग्यंनात्रकार्याविचारणेति॥ अथगुर्जराचारप्राप्तंरूपद्वादशीव्रतम्॥ श्रीई
श्वरउवाच॥ पौषेमासेतुसंप्राप्तेपुष्यर्क्षंतुयदाभवेत्॥ तस्यांरात्रौसंयतात्माध्यात्वाविष्णुंसनातनं॥ श्वेतागौरेकवर्णा
यातस्याग्राह्यंतुगोमयं॥ अंतरिक्षेतुपतितंशुचिर्भूमौव्यवस्थितं॥ तस्यैकृत्वाहुतीनांतुशतमष्टोत्तरंतिलैः॥ प्रतीक्ष्यद्वाद
शींकृष्णामुपवासपरायणः॥ स्नात्वानद्यांतडागेवाविष्णुमेवार्यचिंतयेत्॥ सौवर्णंतुहरिंकृत्वारौप्यंवाभक्तिशक्तितः
तिलपात्रेपरिस्थाप्यततोविष्णुंप्रपूजयेत्॥ इतिसंपूज्यविहितैः पुष्पैर्धूपैस्तुदीपकैः॥ नैवेद्यंतिलमिश्रंतुफलानिवि-
विधानिच॥ नमःपरमशांतायविरूपाक्षनमोस्तुते॥ सर्वसंकटनाशायगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते॥ इत्यर्घ्यमंत्रः॥ एवंसंपू
ज्यदेवेशंहोमंकुर्यात्समाहितः॥ आवाह्यदेवलक्ष्मीशंहोमयेद्धोमयाहुतीः॥ शतमष्टाधिकंचैवतिलान्व्याहृतिसंयु
तान् सहस्रशीर्षामंत्रेणहृदिध्यात्वाजनार्दनं॥ लक्ष्मीयुतंचमेघाभंशंखचक्रगदाधरं॥ होमांतेकारयेच्छ्राद्धंवैष्णव
द्विजसत्तम॥ दत्त्वाचभोजनंतेभ्योघृतकुंभंचदक्षिणां॥ धर्मश्रवणसंयुक्तंजागृयात्तुततोनिशां॥ कृत्वातुवैष्णवीं
मूर्तिंविप्रायप्रतिपादयेत्॥ मंत्रहीनंक्रियाहीनंविधिहीनंचयत्कृतं॥ क्षमस्वदेवदेवेश॥ सर्वमेवसमापय
उमोवाच॥ भगवन्प्रष्टुमिच्छामिप्रसादंकुरुमेप्रभो॥ कथितव्यंप्रसादेनयद्यस्तिमयिसौहृदं॥ व्रतेनकेनचीर्णेनविरू
पत्वंप्रणश्यति॥ सौभाग्यंचैवमतुलंप्राप्यतेकस्यपूजनात्॥ तन्मेकथयदेवेशपरमाभीष्टदायकं॥ ईश्वरउवाच॥ शृणु
तांपरमगुह्यंव्रतंपापहरंशुभम्॥ सुरूपाद्वादशीनाममहापातकनाशिनी॥ विरूपत्वनाशिनीचैवसुरूपत्वप्रदायिनी॥
कुलवृद्धिकरीचैवसर्वसौख्यप्रदायिनी॥ तच्छृणुष्वप्रयत्नेनकथ्यमानंमयानघे॥ पुरावैद्वापुरस्यांतेविष्णुर्दैत्यनि

वैरूपा देवपृच्छामिचैवोक्तंनतुशोषिममप्रभो कथंपश्यामितांसातिनवोढांकृष्णवल्लभाम् श्रीकृष्णउवाच अवाज्ञया
पश्यसुभ्रु विरूपांतांसुमध्यमां विरूपश्रवणाक्षीतांकुरूपांविकृताननां अदृष्टवैचित्र्यकृतरूपमस्यांनसंशयः ततः
सादेवकीतांतुसत्यभामांब्रवीद्वचः सपत्नींगच्छसुश्रोणिस्वरूपंदर्शयस्वच यथातेसुप्रसन्नास्यात्तथाकुरुममशुभे श्रु
त्वैवसत्यभामासागतारुक्मिणिमंदिरं प्रविश्यसुकुमारांगीमस्तौषीत्प्रणयेनसा नादर्शयंमुखंतस्यैगूढास्यविकृता
ननां प्रार्थयामिसतांसुभ्रूसुरूपाद्वादशीव्रतं तिलादीपांचपंचाशदेहिमेसेवकास्म्यहं इत्युक्त्वाबहुशःसापि
सपत्नींयानददाफलं तदापलायितागच्छद्गृहंदत्वाकपाटकं रुदतीरोदनंगृहेनिगूढावस्थिताभवत् समागतारु
क्मिणीसातन्मुखालोकनेच्छया नोद्घाटयतिसाद्वारांतिरस्कारेणशोचति रुक्मिणीसातुसत्यभामांशुचिस्मितां
एकामप्याहुतिंदेविदेहिभीष्मकनंदिनि अद्याहुतिंमयादेहितदास्यंदर्शयाम्यहं सपत्नीत्वंनजानामितवाहंसे
विकास्म्यहं व्रतात्तिलफलंदेहियदस्तिमहिसौहृदं रुक्मिण्युवाच कोयंमतिभ्रमस्तेयंसुरूपाद्वादशीप्रति ति
लाहुतिंप्रयच्छामिउद्घाटयकपाटकं इत्युक्त्वात्वरितंस्नात्वादत्वाह्येकांतिलाहुतिं तस्यामेवप्रदत्तायांरूपेणास्या
धिकाभवत् तांदृष्ट्वाविस्मयपराप्रच्छदायितांहरेः ॥ रुक्मिण्युवाच ॥ कथ्यतांममकाहित्वंकिमर्थं
मिहचागता ॥ सत्यभामोवाच ॥ तवाहंभगिनीभद्रेकृष्णेनोढास्मिधामिके सत्यभामेतिमेनामनमामि
चरणौतव इतिश्रुत्वातुवचनंविस्मयोत्फुल्ललोचना नोवाचकिंचिद्वेगीचिंतामापमहत्तमां अपश्यद्रूपमाने
वसुरूपाद्विस्मिताभवत् एतस्मिन्नेवकालेतुवागुवाचाशरीरिणी व्रतंदानप्रभावेनसत्यव्रतपरायणा सु
रूपाद्वादशीपुण्यादेवानामपिदुर्लभा पार्वत्युवाच कर्मणं कर्तव्याकिमाचारंवदस्वमे नियमंहोमदानंच
प्रसादंमेविधीयतां श्रीईश्वरउवाच पौषमासेतुसंप्राप्तेपु तस्यांरात्रौसंयतात्माध्यात्वाविष्णुं

सनातनं ॥ श्वेतागौरिकवर्णाया ॥ तस्याग्राह्यंतुगोमयं ॥ अंतरिक्षात्तुपतितंशुचिर्मौनमवस्थितः ॥ तस्यकृत्वाहुती
नांतुशतमष्टोत्तरंतिलैः ॥ प्रतीक्षेद्द्वादशींकृष्णामुपवासपरायणः ॥ स्नात्वानद्यांतडागेवाविष्णुमेवाथचिन्तयेत् इति
संपूज्यविहितैः पुष्पधूपैःसदीपकैः नैवेद्यंतिलमिश्रंतुफलानिविविधानिच ॥ नमःपरमशांतायविरूपाक्षनमोस्तु
ते सर्वसंकष्टनाशायग्रहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥ एवंसंपूज्यदेवेशंकुर्याद्धोमंसमाहितः ॥ आवाह्यदेवंलक्ष्मीशंहोमये
द्धोमयाहुतीः शतमष्टाधिकंचैवतिलान्घृतसंयुतान् ॥ सहस्रशीर्षामंत्रेणहादश्याद्वाजनार्दनं ॥ लक्ष्मीयुक्तं
शंखचक्ररक्तंवृजगदाधरं ॥ होमांतेकारयेच्छ्राद्धंवैष्णवंद्विजसत्तमैः ॥ दत्वाचभोजनंतेभ्योनत्वादत्वाचदक्षिणां ॥ ध
मेश्रवणसंयुक्तंजागरयित्वाततोनिशि ॥ ततःसर्वंवैष्णवीमूर्तिविप्रायप्रतिपादयेत् ॥ मंत्रहीनंभक्तिहीनंसर्वंतत्रक्षमा
पयेत् श्रीईश्वरउवाच ॥ एवंयःकुरुतेदेविसुरूपाद्वादशीव्रतं ॥ नरोवायदिवानारीतस्यपुण्यंशृणुष्वमे ॥ दौर्भा-
ग्यंनश्यतेतस्यअपिजन्मांतरार्जितं ॥ अपिपापसुसंपक्वांजायतेकारणांतरात् ॥ तस्यापिनश्यतेदुःखंवैरूप्यंतस्यज
न्मनि वंधुभिर्नचवैलोकेनेष्टैःसहवियोगिता ॥ जायतेगोत्रवृद्धिश्चकीर्तिमान्जायतेभुवि जातिस्मरणमाप्नोतिपदंनि
र्वाणमाप्नुयात् पठ्यमानमिदंभक्त्यायःशृणोतिसमाहितः ॥ पुण्यंप्राप्नोतिसततंस्वर्गलोकेमहीयते ॥
इतिश्रीव्रतार्कस्कंदपुराणोक्तसुरूपाद्वादशीव्रतम् ॥
इदंचपौषमासेपुष्यनक्षत्रादारभ्यंकृष्णद्वादशीपर्यंतंविधेयम् ॥ पौषकृष्णत्रयोदश्यांपक्षत्रयोदशीव्रतंकार्यम् पौषकृ
ष्णचतुर्दश्यांमासशिवरात्रिव्रतम् ॥ नात्यदत्रविशेषकृत्यम् पौषामायामर्द्धोदययोगसंभवःसचमहाभारते एवमुक्तः
अमार्कपातश्रवणैर्युक्ताचेत्पौषमाघयोः ॥ अर्द्धोदयःसविज्ञेयः कोटिसूर्यग्रहैःसमइति ॥ सचार्द्धोदयः प्रायशो

माघामायामेवभवति --पौषमाघयो पौर्णमास्योर्मध्यवर्त्तिन्याममायांसंभवति नतुपौषामायामित्यर्थ इतिय
त्कैश्चिदाधुनिकैरुक्तंतदसत् उदपत्यनभिज्ञत्वाद्ग्रंथकृतां सर्वत्रपुराणवाक्याभ्यामेवविरोधात् श्रवणस्यापिसं
भवोभतिथीनांह्रासवृद्ध्यो॥यच्चोच्यते पातसंभवोनभवतिपूर्वपत्रिकास्वदृष्टत्वात् तदप्यसत्।तिथिनक्षत्रयोगानांह्रा
सवृद्धियांतत्संभवविचारः केनरुध्यते शतावधिपत्रिकाणांस्थित्यासहस्त्रावधिपुपत्रिकासुक्वचिज्जातेतद्ज्ञातृपुरुप
स्याभावात्संभवोगीकार्यएव पुराणवाक्यप्रामाण्यात् अन्यथानास्तिकत्वापत्तेश्चेतिसंभवसामंजस्यामिति नारदी
येप्यत्रामाकृत्यमुक्तम् पौषेमाघचविप्रेंद्रपितृश्राद्धंफलाधिकं अमायांकर्णपातार्कयुक्ता यांतुगयाधिकमिति अथ
पौषशुक्लप्रतिपदाकृत्यम् नारदीये पौषशुक्लप्रतिपदिभानुमभ्यर्च्यभक्तित एकभक्तव्रतोमर्त्योभानुलोकमवाप्नुयात्
पौषशुक्लद्वितीयापितत्रैवोक्ता पौषशुक्लद्वितीयायांगोशृंगोदकमार्जनं सर्वकामप्रदंन्दृणामस्तवालेंदुदर्शनम
र्घदानेनवालेंदुंहविष्याशीजितेंद्रियः पुजयेत्सांध्यमुदितधर्मकामार्थसिद्धिदं अत्रारोग्यव्रतं विष्णुधर्मोत्तरे
पौषशुक्लद्वितीयायांगवांशृंगोदकेनतु स्नात्वाशुक्लांवरोभूत्वासूर्येत्वस्तमुपागते वालेंदोः पूजनंकार्य्यं गंधमाल्या
नुलेपनैः आहारंगोरसंप्राप्य मधः शायीनिशांनयेत् एवंप्रतिमासशुक्लद्वितीयासुबालेंदुपूजनम् वर्षांतेमार्गशी
र्षेवालेंदुपूजनंकृत्वोर्चयेत् वासांसिरसकुंभंचकांचनंतुद्विजातये दत्त्वातुपूर्ववद्भुक्त्वाव्रतपारंगतोभवेत् व्रतेनानेनध
र्मज्ञारोगमेवव्यपोहति सौभाग्यमाप्नोतितथापुष्टिंचमनुजोत्तम कामंसचाप्नोत्यथवैकनिष्ठयशस्तथाग्र्यंप्रचुरंचधर्म
अभ्यासतस्तस्यसमस्तकामान्नरस्तथाप्नोत्यथवाचनारी इतिविष्णुधर्मोत्तरोक्त पौषशुक्लद्वितीयायामारोग्यव्रतम्
पौषशुक्लतृतीयायांब्रह्मगौरीव्रतम् नारदीये पौषशुक्लतृतीयायांब्रह्मगौरीव्रतंचरेत् पूर्वोक्तेनविधानेनपूजयित्वाद्वि
जोत्तम ब्रह्मगौरींप्रसादेनमोदतेब्रह्मसंगतेति गौरीपूजनं ब्रह्मपूजासहितमित्यत्रविशेषकृत्यं पौषशुक्लचतुर्थ्यां

विघ्नेशपूजोक्ता तत्रैव पौषमासचतुर्थ्यांतुविघ्नेशंप्रार्च्यभक्तितः विप्रैकंभोजयेद्भक्त्यामोदकैर्दक्षिणांददेत् एवं
कृतेसुतेभूयाद्व्रतीसंपत्तिभाजनः पौषशुक्लपंचम्यांमधुसूदनपूजोक्ता नारदीये पौषेपिशुक्लपंचम्यांसंपूज्यमधु
सूदनं लभतेवांछितान्कामान्नात्रकार्याविचारणा पंचम्यांप्रतिमासंतुशुक्लेकृष्णेचनारद पितॄणांपूजनंशस्तं
नागानामपिसर्वथा पौषषष्ठ्यांविष्णुरूपिदिनेशपूजोक्तातत्रैव पौषेमासेशुक्लषष्ठ्यांदिवादिनपतिर्द्विजः विष्णु
रूपीजगद्धाता प्रादुर्भूतःसनातनः सतस्मात्पूजनीयोस्यांपुष्पैर्गंधपुरस्कृतैः नैवेद्यैर्वस्त्रभूषाद्यैःसर्वसौख्यमभी
प्सुभिरिति पौषशुक्लसप्तम्यादितोवर्षसाध्यमुभयसप्तमीव्रतम् जयासिंहकल्पद्रुमे सप्तम्यामुपोषणम् त्रि
संध्यंसूर्यपूजां रात्रावधःशयनंचकृत्वा पूर्णमासिसप्तम्यांघृतादिभिर्भानुंसंपूज्य मोदकप्रस्थंनिवेद्यद्वि
जान्भोजयित्वाकपिलांदद्यात् एवंकृतेसर्वकामाप्तिर्भवतीत्युभयसप्तमीव्रतम् ॥ अत्रैवमार्तंडसप्तमीव्रतं
प्रतिमासंमार्तंडंपूजयित्वागवाह्निकंदद्यादितिमार्तंडसप्तमीव्रतम् ॥ पौषशुक्लाष्टम्यांशिवपूजा नारदीये
शुक्लाष्टम्यांतुपौषस्यशिवंसंपूज्यभक्तितः ॥ भुक्तिंमुक्तिमवाप्नोतिभक्तमेकंसमाचरेत् भक्तंभोजनमित्यर्थः ॥
अत्रविशेषोभविष्योत्तरेकल्पतरौ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ पौषेमासिमहादेविशुक्लाष्टम्यांबुधोभवेत् ॥
तदासातुमहापुण्यामहाभद्रेतिकथ्यते तस्यांस्नानंमहापुण्यंजपोहोमस्तुतर्पणम् विप्रभोज्यंप्रमाप्रीत्यैशत
साहस्रिकंभवेत् तस्मात्तस्यांमहादेवपूज्योहंविविधैर्बुधैः गंधपुष्पोपहारैश्च ब्राह्मणानांचभोजनैरिति
इयमेवभरणीयुताजयंतीप्रोक्ता पौषेमासिमहादेविअष्टम्यांशुक्लपक्षके नक्षत्रंजायतेपुण्यंयल्लोकेरौद्रमु
च्यते तदातुसामहापुण्याजयंतीह्यष्टमीशुभा तस्यांस्नानंतथादानंजपोहोमश्चतर्पणं सर्वंकोटिगुणंदेवि
कृतंभवतिकृत्स्नशइतिपौषशुक्लाष्टमीव्रतम् ॥ ✻ पौषशुक्लनवम्यांदेवीपूजाव्रतं नारदीये पौषेशुक्लनव

न्यैतुसंद्रामायप्रपूजयेत्॥५०॥ भक्तव्रतधरोवाजिपयफलाशये॥ भविष्योत्तरेपीदव्रतमुक्तं॥ श्रीकृष्णउवाच॥ महि
षसुरेविनिहतेभगवत्यामहासुरे॥ पूर्ववैरमनुस्मृत्यसंग्रामावहवःकृताः॥ नानारूपधरादेवीह्यवतीर्यपुनःपुनः
धर्मसंस्थापनार्थायनिजघ्नेदैत्यसत्तमान्॥ अथरक्तासुरोनामहिषस्यसुतोमहान्॥ आसीत्तेनतपस्तप्तंत्रयंणाम
युतप्रतिपं॥ तस्मैददौचतुर्वक्त्रोराज्यंत्रैलोक्यमंडले॥ तेनलब्धवरेणाथमेलयित्वादनोःसुतान्॥ आरब्धंसहस्राक्षे
णयुद्धंगत्वामरावती॥ तद्दृष्ट्वाद्रिनवंबलंसन्नद्धाश्चोद्यतायुधाः॥ युयुधुरसुरैःसार्द्धंसुराःशक्रपुरोगमाः॥ ततःप्रावर्ततन
दीशोणितौघतरंगिणी॥ पाशांकुशगदाग्राहाह्यसुरेंद्रककच्छपा॥ वहंतीपितृलोकायसुरासुरमहारणे॥ अथरक्तासु
रेणाजौयुयुधेत्रिविधैःसह॥ तेहन्यमानाविबुधारक्ताक्षेणमहारणे॥ नष्टाःस्वर्गंपरित्यज्यत्यक्तप्रहरणाद्रुतं॥ कंठछत्रांपु
रीप्राप्तायत्रास्तेभवबल्लभा॥ दुर्गाचामुंडयासार्द्धनवदुर्गासमन्विता अथतावन्महालक्ष्मीनंदाक्षेमंकरीतथा॥ शि
वदूतीमहादंडाभ्रामरीचंद्रमंगला रेवतीचपरासिद्धिर्नवैताःपरिकीर्तिताः॥ एताःसर्वास्तुतिंचक्रुस्त्रिदशाःप्रणता
नताः॥ जयतिसुरपतिमुकुटचुंबितचरणांबुजसकलभुवनसुखजननी॥ जयतिजगदीशवंदितसकलामतिविकलादु
र्गाविष्कृतनखदशभूषणरुचिरवस्त्रांछुरितखड्गकृतहस्ता॥ जयतिनरमुंडमंडितामितशिराःहारकृद्वदा॥ जनित
शिखिगणोज्ज्वलविकटजयनदचंद्रमाणिशोभा॥ जयतिदिगंबरभूषासिद्धघटेशामहालक्ष्मीकरकमलशोभापद्मा
सनेनवद्धपद्मचरणाच जयतिकमंडलुहस्ता॥ नंदादेवीनताऽतिहरादिव्यमनाविकृतमुखाफेत्कारादामपूरितादिशौघा॥ जय
तिविकरालदेहाक्षेमंकरीरुद्रभावस्था॥ क्षोभितब्रह्मांडोदरसूकरमुखमुखरहुंकृतानिनादा॥ जयतिडमरुहस्ताशिवदूती
प्रथमाशिवशक्तिमुक्ताट्टहासभैरवदुःसहचर्वितसकलदिग्वक्त्रा॥ जयतिभुजगेंद्रबंधनशोभितकर्णामहारुंडा पटुपटहमृ
दंगमर्दलझल्लरिझांकारनर्तितावयवा॥ पायतिम्रधुम्रतरूपादैत्यहराभ्रामरीदेवी शांताप्रशांतवचनासिंहरवाध्यानयोग

तन्निष्ठा॥ जयतिचतुर्भुजदेहा चंद्रकला चंद्रमंडलादेवी॥ पक्षिपुटचंचुघातैः संचूर्णितविबुधशत्रुसंघाता जयंतीसि
तशूलहस्ता बहुरूपा रेवती रौद्रपर्यंदा॥ जयति हठगपितृवदनानिलयपुयोगिनीसहिता॥ जयति॥ हरासिद्धिनाम्नीहर
सिद्धिवंदिता देवैः॥ इति नवदुर्गा संस्तवमनुपममाद्याभिरमरैः कृत्वा॥ इदमूचेसहदेवैर्ब्रह्मास्मान्सर्वभीतिभ्यः
पुनः पुनः प्रणम्योचुर्भक्तास्तां सिंहवाहिनीं॥ अस्माकंभयभीतानां शरण्येशरणं भव॥ देवानां तद्वचः श्रुत्वा तेभ्योदे
त्वाभयं ततः सिंहाधिरूढानिर्गत्यदुर्गाभिः सहितापुरात्॥ युयुधेदानवैः सार्द्धं॥ महासमरमूर्द्धनि॥ कुमारीविंश
तिभुजाघनविल्वफलोपमा॥ सर्वे लब्धवराः शूराः सं तुष्टतपसास्तथा॥ महाग्रहापरिक्रांताः॥ स्वस्वमायाविनश्च ते
॥ ब्रह्मण्याद्यधमिष्टानामतश्चान्निपोधतान्॥ इंद्रोमरो मुरः केशी प्रलंबो मेरकंटकः॥ रिपुः पुलोमा शरभः॥ शंबरो दुंदु
भिश्चयः॥ इल्वलो नमुचिर्भौमो वातापी धेनुकोवालिः॥ मयो वृत्रो बलो धुंधुर्मधुकैटभकालजित्॥ एते पौंड्रादयो दैत्याः प्रा
धान्येन निरूपिताः दारुणाभिजिताः सर्वे सन्नद्धाश्चोद्धतध्वजाः॥ रूपतोवर्णतश्चैव ध्वजास्तेषां पृथक् पृथक्॥ प्रत्य
हंश्यंतराजेंद्र ज्वलिताइवपावकाः॥ कांचनाः कांचनापीडाः॥ कांचनस्रगलंकृताः॥ पताकाविविधैर्वर्णैरुद्वतालक्षणा
न्विताः॥ नीलाः पीताः सितारक्ताः॥ कृष्णास्ताः पंचवर्णिकाः॥ नेत्रपट्टपटीसूत्राकृतबुद्बुदकबुराः॥ पताकाः॥ कांति-
तरलानर्तकं यंइवशोभिनाः॥ ततोहलहलाएवंचक्रुस्तेदानवोत्तमाः॥ प्रस्फालयंतः पणवान्भेरीझल्लरगोमुखान् वाद-
यंत्यानकान्नन्येशंखान्डमरुडिंडिमान्॥ एवंविधेसमाजेतां भवानीं दैत्यनायकाः॥ समाजघ्नुः शरैः शूलैः परिघैः श-
क्तितोमरैः॥ असिभिर्मुद्गरैः कुंतैः शतघ्नीकूटमुद्गरैः॥ सोहन्यमानारोषेणज्वालसमरेंबिका॥ सिंहारूढाद्रुतदेवीर
णमध्येप्रधाविता॥ आच्छिद्यचिह्नानितदाध्वजान्नानाविधांस्तथा॥ बलात्कारेणदैत्यानामुन्मथ्यसमरेरुषा॥ चिह्न
कानिददौतुष्टादेवेभ्यः शीघ्रचारिणी॥ सुरैरपिगृहीतानिजयदेवीतिवादिभिः॥ अंबिकासाभृशंरुष्टातेपांचक्रेक्षणात्क्ष

यं कालरात्रींदानवानांमारीवनिपपातसा जीवितानिचजग्राहदैत्यानांदेवनंदना अथरक्तासुरंकंठेगृहीत्वापा त्यभूतले देवीजघानतीक्ष्णेनात्रिशूलेनभृशंहृदि सभिन्नहृदयोमायाश्चक्रेदैत्यःसुदारुणः तथापिदेव्यासहतः पपातसमरेसुरः देवतानसुरान्जित्वातत्रवज्रपुरेद्रुतम् ददृशुस्तोरणप्रांतेलंबमानान्महाध्वजान् यावांचक्रुः सुराहृष्टानवम्यांध्वजचिह्नितां अतोद्यापीहभूपालैर्जयलब्धैःश्रियान्वितैः उपोष्यतेनरैर्भक्त्यानारीभिरपिपांडव युधिष्ठिरउवाच कीदृग्विधानंतस्यास्तिनवम्याब्रूहिमेप्रभो सरहस्यसमंत्रंचतुष्यतेयेनचंडिका श्रीकृष्णउवाच। पौषस्यशुक्लपक्षेवानवमीपरिसश्रुता तस्यांस्नात्वाशुभैःपुष्पैरर्चनीयाहरेःस्वसा साकुमारीभगवतीसिंहस्यानंददायिनी ध्वजान्नानाविधान्कृत्वापुरतस्तांश्चपूजयेत् मालतीकुसुमैर्दीपैर्गंधधूपाविलेपनैः बलिभिःपशुभिर्मेध्यैः सुरामांसस्त्रगंबरैः दधिचंदनचूर्णैश्चभक्ष्यैश्चानाग्निपाचितैः मंत्रेणानेनकौंतेयब्राह्मणाश्चैवपार्थिवः इंद्रोभगवतींकृष्णांविश्वस्यजगतोहितां सर्वदुःखसंयमनींग्रहनक्षत्रमालिनीं प्रपन्नोहंशिवांरात्रिंभद्रेपारमसीमहि सर्वभूतपिशाचेभ्यःसर्वसत्वसरीसृपैः देवेभ्योमानवेभ्यश्चभयेभ्योरक्षमांततः ततश्चारोपयेद्राजन्देवीनांभवनेध्वजान् भोजयीतकुमारींश्चप्रणिपत्यक्षमापयेत् उपवासेनकुर्वीतएकभक्तेनवापुनः भक्त्याभूपालयेचास्यभक्तिस्तेषांगरीयसी एवंयेपूजयिष्यंतिध्वजैर्भगवतींनरा तेषांदुर्गादुर्गमार्गेचौरव्यालाग्निसंकटे रणेराजकुलेगेहेवृक्षमध्येस्थलेजले रक्षांकरोतिसततंभवानीसर्वमंगला अस्यांबभूवविजयोनवम्यांपांडुनंदन भगवत्यास्तुतेनैषानवमीसंततंप्रिया धन्यापुण्यापापहरासर्वोपद्रवनाशिनी अनुष्ठेयाप्रयत्नेनसर्वान्कामानभीप्सितान्॥ देव्यर्चनाहितमतिर्मनुजोनवम्यांदुर्गागृहेध्वजवरानवरोपयेद्यः कामानवाप्यमनसोऽभिमतान्प्रकामंदेहंविहायसमुपैतिचवीरलोकम् इतिभविष्योत्तरेपौषशुक्लाध्वजारोपदुर्गानवमीव्रतम् ॥

॥ पौषशुक्लदशम्याविश्वेदेवपूजाव्रतम् ॥ नारदीये ॥

पौषेदशम्यांशुक्लायांविश्वेदेवान्समर्चयेत् - क्रतुर्दक्षोवसुःसत्य:कालकाममुनानज - स्थापयेत्वादभेमयानासने
पुचसंस्थितान् गंधैर्धूपैस्तथादीपैर्नैवेद्यैश्चापिनारद प्रत्येकदक्षिणांदत्त्वाप्रणिपत्यविसर्जयेत् दक्षिणांतां
द्विजाग्रेभ्योगुरवेवासमर्पयेत् - एवंकृतविधिश्चैकभक्तभोजीव्रतीभवेत् लोकत्रयस्यविप्रर्षेनात्रकार्य्याविचारणा
इयंपौषशुक्लदशमीईशानकल्पादि अस्यांश्राद्धदानादिसर्वमक्षयफलंभवतीतिकल्पादिनिर्णयेभिधानात् - पौष
शुक्लैकादशीपुत्रदैकादशी नारदीये पौषस्यशुक्लैकादशीपुत्रदांसमुपोष्यवैद्वादश्यांचक्रिणप्रार्च्यगधाद्यैरुपचा
रकैः ततःसंभोज्यविप्रांश्र्यान्दत्त्वातेभ्यश्चदक्षिणां विसृज्यस्वयमश्नीयाच्छेषान्नंबांधवैःसह । एवंकृतव्रतोवि
प्रभुक्त्वाभोगानिहेप्सितान् विमानवरमारुह्ययात्यंतेहरिमंदिरम् । अथकथा पद्मपुराणे । युधिष्ठिरउवाच
कथ्यतांचेवभोकृष्णकृपांकृत्वाममोपरि पौषस्यशुक्लपक्षेयातिथिरेकादशीभवेत् - किंनामकोविधिस्तस्याः : को
देवस्तत्रपूज्यते कस्यतुष्टोहृषीकेशवदमेपुरुषोत्तम श्रीकृष्णउवाच - शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिशुक्लापौषस्ययाभवे
त् - कथयामिमहाराजलोकानांहितकाम्यया पूर्वोक्तविधिनाराजन्कर्त्तव्याचप्रयत्नतः । पुत्रदानामविख्यातास
र्वपापक्षयंकरी नारायणोहिदेवोस्याःसर्वकामफलप्रदः - नातःपरतराकाचित्त्रैलोक्येसचराचरे विद्यावंतंयश
स्वंतंकरोतिमनुजंहरिः - शृणुराजन्प्रवक्ष्यामि पुत्रदायाःकथांशुभां पुरीभद्रावतीनामराजातत्रसुकेतुमान् । राज्ञ
स्तस्यतुपत्न्योवैपंचैवासन्सुलोचनाः पुत्रहीनेनराज्ञावैकालोतीतोमनोरथैः पुत्रंनलेभेराजावैशोभनंवंशवर्द्धनंनरा
ष्ट्रेनपुरेसैन्येराजालेभेसुकेतुमान् - सौराज्यंशोभनंराजानभेनेपुत्रवर्जितः - राजाराज्ञीतथाजातावन्योन्यमतिदुः

खितौ पितरौतस्यपानीयंकवोष्णमुपभुजते राज्ञ पुत्रोनवैजातोयोस्मान्संतर्पयिष्यति इत्थंसंचिंतयानास्तुने
लेभेयुःसुखंतदा नऋणान्मुच्यतेपुत्रोदेवन्ऋणांतथापितुः तस्मात्सर्वप्रयत्नेनपुत्रउत्पाद्यतेनरैः इहलोकेय
शस्तेषांपरलोकेशुभागतिः येषांनरोत्तमानांहिपुत्रजन्माभवेद्ध्रुवं आयुरारोग्यसंपत्तिस्तेषांलोकेप्रवर्द्धते पुत्र
हीनंतथाराज्यंचंद्रहीनायथानिशा इत्थंसंचिंत्यमनसाशर्मलेभेनपार्थिव एकदेच्छत्सराजेंद्र प्राणान्हतुंहिकेतु
मान् दृष्ट्वापतितमात्मानंपुत्रहीनंसुदुःखितं अश्वारूढस्तदाराजाजगामगहनवनं जानंतिस्मप्रजानैवसेवकाश्च
त्रिणस्तथा सप्राप्तोघोरविपिनांविचरंश्चततस्त्वत. अपश्यच्चवटाश्वत्थवृक्षान्वहुविधान्वने चंपकान्सप्तपर्णां
श्चतिंदुकास्तिलकांस्तथा शालांश्चैवतमालांश्चखदिरांश्चविशेषत. कदलीरिंगुदीश्चापिवदरीश्चमनोरमाः व्या
घ्रांश्चैववराहांश्चवानरानापितत्रसः गवयांश्चमृगांश्चैवशृगालान्शशकानपि वनमार्जारकांश्चैवभल्लूकांश्च
सरीसृपान् दृष्ट्वातान्चिंतयामासस्वात्मन.प्राणनाशनम् वनेविचरतस्तस्यरविर्मध्यगतोभवेत् क्षुत्तृपापीडि
तोराजावनेवभ्रामसर्वतः मुखेनशुष्यतात्यर्थंचिंतयामासपार्थिवः पातकंकिंकृतंदेवयत्प्राप्तंदुःखमीदृशं मया
तुतोषितादेवायज्ञपूजाभिरादरात् भक्त्याभूमिसुराश्चैवयोपिता श्रेष्ठभोजनैः प्रजाश्चपालिताःसर्वा.पुत्रवत्सर्व
दामया कस्माद्दुःखमयाप्राप्तमीदृशंदारुणंमहत् इतिचिंतातुरोराजाजगामपुरतोवने स्वपूर्वजानांचसरः पुण्यं-
प्राप्तंमहीभुजा मानसंरूपर्द्धतेयद्वैपद्मिनीखंडमंडितं हंसकारंडवाकीर्णंचक्रवाकोपशोभितं मकरैर्मत्स्यसंघैश्च-
पक्षिभिश्चसमान्वितं समीपेतस्यसरसोमुनीनामाश्रमान्शुभान् ददर्शराजावाल्मीकिशिष्याणांसतपस्विनां-
प्रास्फुरद्दक्षिणनेत्रप्रास्फुरद्दक्षिणोभुज सद्यस्तस्यमहीपस्यशंसशुभलक्षणं तस्यतीरेचमुनयस्तपश्चक्रुःसुदा-
रुणं हर्षादुत्फुल्लनयनोमुनीन्दृष्ट्वाबभूवस अवतीर्य्यहयात्तस्मान्मुनीनामग्रतःस्थितः पृथक्पृथग्ववंदेसौ

मुनीनाश्रमसंस्थितान् प्रत्यूचुस्तेचमुनयः प्रसन्नाःस्मोवयंतव राजोवाच कुतस्त्याश्चभवंतोवैयेभूशंतप्यतेतपः किमर्थमागताश्चेहकथयंतुममाग्रतः । मुनयऊचुः । विश्वेदेवावयंराजन्सरसिस्नातुमागताः अयंचैकादशीराजन्शुक्लापौषेहिपुत्रदा पुत्रंददातिवैकुंठस्तत्रतस्माद्व्रतंचरेत् तस्मादेकादशीमेतांपुत्रदेतिप्रचक्षते इत्थंमुनिवचःश्रुत्वामुनयोवाक्यमब्रुवन् अद्यास्मिन्दिवसेराजन्पुत्रदानामवर्तते एकादशीमहापुण्याक्रियतांव्रतमुत्तमं अस्मत्प्रसादतश्चैवकृष्णस्यानुग्रहात्तथा व्रतस्यास्यप्रभावाच्चावश्यंतेभवितासुतः सराजावचनात्तेषांचकारैकादशीव्रतं तत्रैवविपनेस्थित्वा मुनिभिःसहितस्तदा रात्रौजागरणंकृत्वान्नृत्यगीतैस्तवैर्हरेः द्वादश्यांपारणंचक्रे मुनिभिःसहितस्तदा आजगामगृहंराजाहर्षोत्फुल्लमुखांबुजः पुत्रदायाःप्रभावेनराज्ञीगर्भंततोदधे पुत्रोजातस्ततस्तस्यास्तेजस्वीरूपवान्गुणी तस्तेनसहायेनराज्ञासंपालिताःप्रजाः एतस्मात्कारणाद्राजन्कर्तव्यंपुत्रकांक्षिभिः मोक्षार्थिभिश्चभक्त्यावैपुत्रदैकादशीव्रतं एकचित्तेनयोराजन्करोत्येकादशीव्रतं गुणिनोलभतेपुत्रानिहामुत्रचसद्गतिं अस्यामाहात्म्यश्रवणाद्दीर्घायुर्धनधान्यवान् पुण्यवांश्चभवेन्मर्त्योनात्रकार्याविचारणा

॥ इतिब्रह्मपुराणेब्रह्मांडोक्तापुत्रदैकादशीव्रतकथा ॥

पौषशुक्लैकादशीमन्वादिरितिमन्वादिनिर्णयोक्तान्येवकुर्यात् ॥ अस्यामेवमाघस्नानप्रारंभंकेचिदाहुः तदुक्तंब्रह्मपुराणे एकादश्यांशुक्लपक्षेपौषेमासिसमारभेत् द्वादश्यांपौर्णमास्यांवाशुक्लपक्षेसमापयेत् माघस्नानमितिशेषःपक्षांतरमाहविष्णुःदर्शेवापौर्णमास्यांवाप्रारभ्यस्नानमाचरेत् पुण्यान्यहानित्रिंशत्तुमकरस्थेदिवाकरइति पुनरपिसएवा

हतुलामकरेमेषुप्रातःस्नायीसदाभवेत् हविष्यंब्रह्मचर्य्यंचमहापातकनाशनमिति स्नानकालउक्तो ब्रह्मपुराणे एकादश्यांशुक्लपक्षेपौषेमास्यरुणोदये संप्राप्तेमाघमासस्यस्नानकालेविचक्षणः माधवांघ्रियुगंध्यात्वायः स्ना तिसुरपूजितइति अरुणोदयमारभ्यप्रातःस्नानावधिप्रभो माघस्नानंभवेत्पुण्यंनात्रकार्य्याविचारणा उत्तमंतुसन क्षत्रंलुप्ततारंतुमध्यमं सवितर्युदितेभूपततोहीनंप्रकीर्त्तितं एवंसति संप्राप्तेमाघमासेतुतपस्विजनवल्लभे क्रो शंतिसर्ववारीणिसमुद्गच्छतिभास्करे यानितु माघमासेरटंत्यापः किंचिदभ्युदितेरवौ ब्रह्मघ्नंवासुरापंवाकंपतं तंपुनीमहि इत्यादिनारदीये वचनान्यशक्तविषयाणि तत्रैव तडागेष्वथवास्नायात्कूपेभांडाश्रितेतथा माघ मासेवरारोहे प्रशस्तानिम्नगाजलं भांडाश्रितेतुविशेषः सरित्तोयंमहावेगंनवकुंभस्थितंतथा वायुनाताडितं रात्रौगंगास्नानसमंस्मृतं स्नातोवह्निंनसेवेतह्यस्नातोवाकथंचन सेवेतापिचहोमार्थंनशीतार्थेकथंचन स्नानवि धिमाहविष्णुः तत्रचोत्थायनियमंगृह्णीयाद्विधिपूर्वकं माघमासेसनियमंस्नास्येहंदेवमाधव तीर्थस्यास्यजले नित्यमितिसंकल्प्यचेतासि ततःस्नात्वाशुभेतीर्थेदत्वाचाशिरासिमृदं वेदोक्तविधिनाराजन्सूर्य्यायार्घ्यंनिवेदयेत् पितॄणांतर्पयित्वातुअवतीर्य्यजलात्ततः शंखचक्रधरंदेवंमाधवंनामतर्पयेत् वह्नौहुत्वाविधानेनततस्त्वेकाशनो भवेत् भूशय्याब्रह्मचर्य्येणशक्तः स्नानंसमाचरेत् अशक्तस्यधनाढ्यस्यबहुदानंप्रकुर्वतः अवश्यमेवकर्त्तव्यंमा घस्नानमितिश्रुतिः तिलस्नायीतिलोद्वर्त्तीतिलहोमीतिलोदकीतिलदस्तिलभोक्ताचषट्तिलीनावसीदति तैलमाभ काश्चैवतीर्थेदेयास्तुनित्यशः तथाप्रज्वालयेदग्निंसेवनार्थंद्विजन्मनां एवंस्नानावसानेतुभोज्यंदेवमवारितं भोज येद्द्विजदांपत्यंभूषयेद्वस्त्रभूषणैः कंबलाजिनरत्नानिवासांसिविविधानिच चोलकान्यपिदेयानिप्रच्छादनपटा स्तथा उपानहौतथागुप्तमोचकौपापमोचकौ अनेनविधिनादद्यान्माधवः प्रीयतामिति सवित्रेप्रसवित्रेचपरं

धामयुतेनमः त्वत्तेजसापरिभ्रष्टंपापंयातुसहस्रधा दिवाकरजगन्नाथप्रभाकरनमोस्तुते परिपूर्णंकरिष्येहंमाघस्ना
नतवाज्ञया इतिमाघस्नानसमापनमंत्र अहन्यहनिदातव्यास्तिला शर्करयान्विताः माघावसानेसुभगेपड्र
सभोजनतथा सूर्य्योमेप्रीयतांदेवोविष्णुमूर्तिर्निरंजनं दंपत्योर्वाससीसूक्ष्मेसप्तधान्यसमान्विते त्रिंशत्तुमोदका
देयाशर्करातिलसंयुता भागत्रयंतिलानांतुचतुर्थं शर्करांशक अनाभ्यंगोवरारोहेसर्वमासंनयेद्व्रती इतिमा-
घस्नानविधि ॥ पौषशुक्लद्वादश्यांसुजन्मद्वादशीव्रतम् नारदीये पौषस्यशुक्लद्वादश्यांसुजन्मद्वादशीव्रतं तत्र-
स्नानविधानेनगृह्णीयाद्वार्षिकव्रतं पीत्वागोशृंगवार्य्यादौताचकृत्वाप्रदक्षिणं प्रतिमासंततःशुक्लद्वादश्यांद्रतमाच
रेत् घृतप्रस्थचतुष्कचक्रमाद्व्रीहियवस्यच द्विरक्तकंहेमतिलाःप्रस्थार्द्धपायसंघटं रौप्यस्यमाषमेकस्यत्रतिक्तपि
ष्टपकं छत्रमापार्द्धहेम्नश्चप्रस्थंफाणितमुत्तमं चंदनंपलिकंवस्त्रंपंचहस्तोन्मिततुतत् एवंतुमासिकंदानंनि-
त्यंदेयंयथाक्रमं गोमूत्रजलमाज्यंचत्र्यापशाकचदूर्विका दधिभक्तयवान्नचतिलान्पावकतापितान् दर्भावली-
रनुदिनंप्राशनंप्रतिमासकं एवंकृतव्रतोवर्षेसौवर्णीप्रतिमांरवे कलशेताम्रपात्रेचन्यस्याभ्यर्च्यविधानतः गुरु
वेधेनुसहितांसमर्प्यप्रणमेत्ततः विप्रान्द्वादशसंभोज्यतेभ्योदद्याच्चदक्षिणां एवंकृतव्रतोवर्षंजन्माप्नोत्युत्तमेकुले
नीरोगोधनधान्याढ्योभवेच्चाविकलेंद्रियः अथविष्णुधर्मोत्तरोक्तसुजन्मद्वादशीव्रतं हेमाद्रौवीरमित्रोदये पुलस्त्य
उवाच पौषेमासेसितेपक्षेद्वादश्यांशक्रदैवते नक्षत्रयोगेविष्णुंप्रथमंतुततोर्चयेत् ततप्रभृतिविप्रेंद्रमासिमा
सिजनार्दनं उपोषितःपूजयेत यावत्संवत्सरंगतं मासेचमासेविधिनोदितेनतस्यांतिथौदानमितिब्रवीमि प्रा
श्यंयथावद्विधिवत्क्रमेणतदुच्यमानंनिखिलंनिबोध घृतंयथाव्रीहियवंहिरण्यंयवान्नमंभःकनकान्नपानं छत्रंपयो
न्नंगुडपुष्पताम्रंसुचंदनंवस्त्रमनुक्रमेण एकैकपदोक्तमेकैकदानमेकैकस्मिन्मासेक्रमेणदेय गोमूत्रमंभोघृतमाम

शाकंदूर्वादधिव्रीहियवास्तिलाश्च ॥ सूर्यांशुतप्तंजलमंबुदाभःक्षीरंचमासक्रमशःप्रदिष्टं ॥ आमशाकंअपक्वशाकं सूर्यांशुतप्तमिति ॥ जलविशेषणं ॥ दर्भमंबु ॥ कुलेप्रधानेधनधान्यपूर्णेविवेकवत्यस्तसमस्तदुःखेप्राप्नोतिजन्मा विकलेंद्रियश्चभवत्यरोगोमतिमान्सुखीच ॥ इतिविष्णुधर्मोत्तरोक्तसुजन्मद्वादशीव्रतम् ॥

अथास्याःसंभवंविष्णोत्तरोक्तं ॥ गोविंदद्वादशीव्रतम् ॥

श्रीकृष्णउवाच ॥ अथान्यदपितेवच्मिगोविंदद्वादशींशृणु ॥ यस्याःसम्यगनुष्ठानात्प्राप्नोत्यभिमतंफलं ॥ पौषमासे सितेपक्षेद्वादश्यांसमुपोषितः ॥ सम्यक्संपूज्यगोविंदंदेवंवमथोभजं ॥ आप्पपोपहारैश्चनैवेद्यैश्चसमाहितः ॥ गो विंदेतिजपन्नाममपुरस्तद्गतमानसः ॥ विप्रायदक्षिणांदद्याद्यथाशक्त्यासमाहितः ॥ स्वपन्विबुध्यन्स्खलितंगोविंदेति प्रकीर्तयेत् ॥ पाखंडिभिर्विकर्मस्थैरालापंचविवर्जयेत् ॥ गोमूत्रंगोमयंचापिदधिक्षीरमथापिवा ॥ गोदेहतःसमुद्भूतं समश्नीयाद्विशुद्धये ॥ द्वितीयेह्नितततःस्नात स्तथैवाभ्यर्च्यकेशवं ॥ तेनैवनाम्नासंपूज्य ॥ दद्यात्तेभ्यश्चदक्षिणां ॥ ततोभुं जीतगोदेहसंभूतेनसमन्वितः एवमेवाखिलान् मासानुपोष्यप्रयतःशुचिः दद्याद्द्वाखिलान्मासानुपोष्यप्रयतःशु चिः ॥ दद्याद्द्वाह्निकंविद्वान्प्रतिमासंस्वशक्तितः ॥ पारितेचपुनर्वर्षेगोविंदंपद्मयासह ॥ कारयित्वास्वर्णमयंपुष्पैर्धूपैःस्र ग्वरैः ॥ गोविंदोगोपतिर्गोप्ताश्रीकांतःश्रीधरोहरिः ॥ सर्वकामफलावाप्तिंकरोतुममकेशवः ॥ इत्युच्चार्यततोदद्यात्त स्मिन्नह्निगवाह्निकं ॥ भक्त्यापरमयाराजन्शृणुयत्फलमाप्नुयात् ॥ स्वर्णशृंगींरौप्यखुरांसघंटांसहपात्रिकां ॥ प्रतिमा सज्जिताभ्योदत्वायत्फलमश्नुते ॥ तदाप्नोत्यखिलंसम्यग्व्रतमेतदुपोषितः ॥ तंचलोकमवाप्नोतिगोविंदोयत्रतिष्ठ ति ॥ गोविंदद्वादशीमेतामुपोष्यदिवितारका ॥ विद्योतमानादृश्यते ॥ लोकेऽद्यापिशशांकवत् ॥ गोविंदमर्चयतिगोर

सभोजनश्चगवोविनोदयतिद्गगवाह्निकश्च ॥ गोद्वादशीयुक्तव्रतोपवासः प्राप्नोत्यसौसुरभिलोकमपेतशोकः ॥

इतिभविष्योत्तरोक्तंगोविंदद्वादशीव्रतम् ॥

पौषशुक्लत्रयोदश्यामच्युतपूजाव्रतं. पौषशुक्लत्रयोदश्यांसमभ्यर्च्याच्युतंहरिं ॥ घृतपात्रंद्विजेंद्रायदद्यात्सर्वार्थसि
द्धये ॥ इतिनारदीयोक्तमच्युतत्रयोदशीव्रतम् ॥ कृत्यतत्त्वार्णवेप्येवमेव ॥ पौषमासित्रयोदश्यांघृतवि
प्रायपार्थिव ॥ समभ्यर्च्यस्वयंदद्यात्सर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ इतिपौषशुक्लत्रयोदशीकृत्यम् ॥
पौषशुक्लचतुर्दश्यांविरूपाक्षव्रतं. नारदीये ॥ पौषशुक्लचतुर्दश्यांविरूपाक्षव्रतंस्मृतं ॥ कपर्दीश्वरसान्निध्यंप्रा
प्यविप्रविचित्यंच ॥ स्नात्वागाधजलेतत्र ॥ विरूपाक्षंशिवंयजेत् ॥ गंधमाल्यनमस्कार ॥ धूपदीपान्नसंपदा ॥ भोज्यं
द्विजातयेदद्यात्मोदतेदिविदेववत् ॥ हेमाद्रौ ॥ विष्णुधर्मोत्तरेप्येतदुक्तम् ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ पौषशुक्लचतुर्द
श्यांविरूपाक्षंतुपूजयेत् ॥ पौषमासादथारभ्ययावत्संवत्सरंभवेत् ॥ गंधमाल्यनमस्कारधूपदीपान्नसंपदा ॥ तत्रस्थं
द्विजातयेदद्याद्व्रतांतेतुपरंतप ॥ तत्स्थंतदुपकरणंमहोक्षादिपूजादानादि ॥ कृत्वाव्रतंवत्सरमेतदिष्टंभयंनचाप्नोतिसरा
क्षसेभ्यः ॥ कामानवाप्नोतिभवत्यरोगोभयंचराजन्नचतस्यकिंचित् ॥ इतिविष्णुधर्मोत्तरोक्तंविरूपाक्षव्रतम् ॥
पौषपौर्णमास्यांलक्ष्मीपूजाव्रतम् ॥ नारदीये ॥ इदंजगत्पुरालक्ष्म्यात्यक्तमासीत्ततोहरिः ॥ पुरंदरश्चसोमश्चतथा
तिष्यबृहस्पती ॥ पंचैतेपुष्ययुक्तायांपौर्णमास्यांजगद्बलात् ॥ अहंकृतंपुनश्चक्रुः ॥ सर्वसौभाग्यवृद्धये ॥ गौरसर्
षपकल्केनसमालभ्यस्वकांतनुः ॥ स्नायात्सर्वौषधिजलैर्धारयेच्चनवांशुकं ॥ दृष्ट्वाचमंगलंद्रव्यंस्पृष्ट्वानत्वाततो
स्तुतः ॥ हरिद्राकुंदपुष्पैश्चगंधाद्यैरुपचारकैः ॥ विधायहोमंविप्रांश्चभोजयेत्पायसंशनैः ॥ एवंकृत्वाव्रतंविप्रमाप्नो

तिविवर्द्धनं अलक्ष्मीनाशनंचैवमोदतेत्रपरत्रच कृत्यतत्त्वार्णवे ब्रह्मलोकेतपस्तप्त्वापितरोलेभिरेवरं
पौषेतुपुष्यनक्षत्रेपिष्टकैर्विविधैः पिष्टान् अभ्यर्चयतियोदेवान्निजमात्मानमेवच गौरसर्षपकल्केनसमालभ्यस्व
कांतनुं कृतस्नानैस्तथाकार्य्यमलक्ष्मीनाशनंपरं उद्वर्त्यदेवंचतथासर्वौषधियुतैर्जलैः स्नापयित्वानवंवस्त्रंगृही
त्वाकांचनंतथा द्रष्टव्यंमंगलंशांतधूपस्त्रङ्माल्यशोभितं ततोनारायणंशुक्रचंद्रशक्रबृहस्पतीन् संपूज्यपुष्पै
र्धूपैश्चनैवेद्यैश्चपृथक्पृथक् प्रशस्तैर्वैदिकैर्मंत्रैः कृत्वाग्निहवनंशुभं दानैर्विप्रांश्चसतर्प्यनवैर्वस्त्रैश्चशोभि
तान् ततः पुष्टिकरंहृद्यं भोक्तव्यंघृतपायसं पुष्ययोगेतुकर्त्तव्यंराज्ञास्नानंतुसर्वदा विष्णुरपि पौषीचेत्पुष्ययुक्ता
स्यात्तस्यांगौरसर्षपकल्केनोत्सादितशरीररोगः गव्यघृतपूर्णकुंभेनाभिषिक्तः सर्वगंधैः सर्वबीजैश्च स्नातोघृतेन
भगवंतंवासुदेवंस्नापयित्वापुष्पधूपदीपगंधनैवेद्यादिभिश्चाभ्यर्च्य वैष्णवैःसूक्तैर्बार्हस्पत्यैर्मंत्रैश्चानलंहुत्वा ससुव
र्णेनघृतेनब्राह्मणंस्वस्तिवाचयेत् ततोवासोयुगंचकर्त्रेदत्त्वा अनेनकर्मणामुच्यते सर्वौषध्यउक्तश्छांदोगपरिशिष्टे
कुष्ठमांसीहरिद्रेद्वेमुराशैलेयचंदनं वचाचंपकमुस्ताचसर्वौषधिगणः स्मृतः ॥ अस्यामेवपौष्यां ईशानव्रतमुक्तं
हेमाद्रौ कालिकापुराणे पिप्पलादवाच अथोपौष्यचतुर्दश्यांपौर्णमास्यांगुरोर्दिने पूजयेद्विधिनायेनशार्वंलिंगं
निबोधतत् ब्रह्माणंपश्चिमेभागेवामेलिंगस्यवैहरिं खखोल्कंदक्षिणेरुद्रमीश्वरंप्राग्दिशिस्थितं खखोल्कंसूर्य्यम् गु
ग्गुलंचाज्यसंयुक्तमगुरुवासितंशुभं दद्यान्नीराजनंकुर्य्याद्दत्त्वागोयुग्मपंचकं नैवेद्याद्यंबलिंचैवपूर्ववत्स्वगृहंव्रजेत्
पंचगव्यं ततःप्राश्य आचार्य्यब्राह्मणांस्तथा व्रतिनोमिथुनान्येवभोजयेच्चस्वशक्तितः हेमवस्त्रादिकंचैवयत्नात्कृ
त्वाथपूजयेत् इष्टदेवाःप्रपूज्यावै वेद्यादयंचप्रपूजयेत् नत्वाग्निंपूजयित्वातुपंचवक्त्रंशिवंस्मरेत् प्राप्तेऽब्देपंचवैगावःपं
चपंचनियोजयेत्तेषामुद्दिश्यतेष्वेवंन्यूनंवापिततोधिकं पंचपंचेतिवचनात् द्वितीयेऽब्दे तृतीयेतिस्रः चतुर्थेचतस्रः

वृषभस्तुप्रथमाब्दवदेकएव तेषांब्रह्मादीनांपंचानांचक्रेदेवानांपंचवर्गानुद्दिश्य व्रतेयन्न्यूनाधिकतत्तेष्वेवनियोजयेत् निखिलंप्राग्विशेषंचकर्त्तव्यंतत्पदेप्सुभिः सुखंकीर्त्तिश्रियोर्थंचइहैवविभवायच रहस्यमेतद्गदितंनदेयंयस्यकस्य चित् इतिनिर्णयामृते ब्रह्मपुराणोक्तपौष्यामीशानव्रतम् ॥ अथास्यांभविष्योत्तरेपुराणदानमुक्तम् नारदीये चतुर्दशसहस्रंतुपुराणंपरिकीर्त्तितं भविष्यंसर्वदेवानांसाम्यंयत्रप्रकीर्त्तितं गुणानांतारतम्येनसमंब्रह्मेतिहिश्रुतिः तल्लिखित्वातुयोदद्यात्पौष्यांविद्वान्विमत्सरः गुडधेनुयुतहेमवस्त्रमाल्यविभूषणैः वाचकंपुस्तकंचापिपूजयित्वावि धानतः गंधाद्यैर्भक्ष्यभोज्यैश्चकृत्वानीराजनादिकं योवैजितेंद्रियोभूत्वासोपवासःसमाहितः अथवैकहवि ष्याशीकीर्त्तयेच्छृणुयादपि समुक्तःपातकैर्घोरैः प्रयातिब्रह्मणः पदम् ॥ अथपौष्यांपुष्यनक्षत्रस्थेचंद्रेतृती यायांवापुष्यस्नानविधानमुक्तंकालिकापुराणे और्वउवाच शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिपुष्यस्नानविधाक्रमम् येनवि ज्ञानमात्रेणविघ्नानश्यंतिसंततं पौषेपुष्यर्क्षगेचंद्रेपुष्यस्नानंनृपश्चरेत् सौभाग्यकल्याणकरंदुर्भिक्षमरकापहं विष्ट्यादिदुष्टकरणेव्यतीपातेचवैधृते वज्रशूलेहर्षणादौयोगेतुयदिलभ्यते तृतीयापुष्ययुक्ताक्षैरविशौरिकुजाहनि तदासमस्तदोषाणांस्नानंहरणकंपरं ग्रहदोषाश्चजायंतेयदिराज्येषुचेतयः तदापुष्यर्क्षमात्रेतुकुर्यान्मासांतरे पिच इयंतुब्रह्मणाशांतिरुद्दिष्टागुरवेपुरा शक्रार्थंसर्वदेवानांशांत्यर्थंचजगत्पते तुष केशास्थिवल्मीककी टदोषादिवर्जिते सुस्थानेचंपकाशोकवकुलादिविभूषिते हंसकारंडवाकीर्णसरस्तीरेथवाशुचौ पुष्यस्नाना यनृपतिर्गृह्णीयात्स्थानमुत्तमं ततः पुरोहितोराजा नानावादित्रनिःस्वनैः प्रदोषसमयेगच्छेत्तत्स्थानंपूर्ववासरे तस्यस्थानस्यकौवेर्यां दिशिस्थित्वापुरोहितः स्रग्गंधचंदनैः पानैः कर्पूराद्यधिवासितैः गोरोचनादिसिद्धा र्थैरक्षतैश्चफलादिभिः गन्धावेदादिभिर्मंत्रैः सर्वसाध्याधिवासितैः अधिवास्यंतुतत्स्थानं पूजयेत्तत्रदेवताः

गणेशंकेशवंशक्रंब्रह्माणंचापिशंकरं उमयासहितंदेवं सर्वाश्चगणदेवताः मातृश्चपूजयेत्तत्रनृपतिः सपुरोहितः
मंगलान्कलशान्कृत्वानानानैवेद्यसंचयं प्रदद्यात्पायसंस्वादुफलंमोदकयावकौ अधिवास्यतुतत्स्थानंदूर्वासिद्धा
र्थकाक्षतैः तस्मात्स्थानात्तुभूतानिसारयेन्मंत्रमीरयन् अपसर्पंतुतेभूताःयेभूताः स्थानपालकाःभूतानामविरोधेनपू
जाकर्मकरोम्यहं ततःकरौपुटीकृत्य मंत्रेणानेनपार्थिवः आवाहयेदिमान्देवान्पूज्यात्पुष्पांजलीकरः आगच्छ
तुसुराःसर्वेयेत्रपूजाभिलाषिणः दिशोहियानगाःसर्वेयेचान्येप्यंशभागिनः ततःपुष्पांजलिंकृत्वापुनर्मंत्रंपठे
दिदं अधितिष्ठंतुविबुधाःस्थानमासाद्यमामकं स्वपूजांप्राप्ययातारोदत्वाशांतिमहीभुजे ततस्तान्नृपतिराविन
येत्तुसपुरोहितः कृत्वापूजांतुदेवानांरात्रौतत्रनृप स्वपेत् शुभाशुभंफलंविप्रैर्ज्ञेयंदैवज्ञसंमतैः दुःस्वप्नदर्शनं
चेत्स्यात्तदापुष्पाभिषेचने होमंचतुर्गुणंकुर्याद्दद्याद्वापिगवांशतं गोवाजिकुंजराणांतुप्रासादस्यगिरेस्तरोः
आरोहणंशुभकरराज्यश्रीवृद्धिदायकं दधिदेवसुवर्णानांभुजंगरयचदर्शनं वीणादूर्वाक्षतफलपुष्पछत्राविले
पनं शीतांशुछत्रशंखानांपद्मस्यसुहृदांतथा लाभःक्षयकरःशत्रोरलंकारस्यभूभृतः दर्शनंचोपरागस्यनिगडे
नचबंधनं मांसस्यभोजनंचैवपर्वतस्यविवर्तनं नाभिमध्येतरूत्पत्तिर्मृतंप्रत्यंतरोदनम् अगम्यागमनं
कूपपंकगर्त्तावतीर्य्यता पर्वतस्यतथानद्याःप्रोत्तारःशत्रुकर्त्तनं स्वपुत्रमारणंचैवपानंरुधिरमद्ययोः भोजनं
पायसस्यापिमनुष्यारोहणंतथा कल्याणसुखभोग्यायराज्ञःशत्रुक्षयस्तथा एतेस्वप्नाश्चकुर्वंतिनृपस्यनृपसत्तम
खरोष्ट्रमहिषाणांतुआरोहोराज्यनाशकः नृत्यंगीतंतथाहास्यंपाठश्चाप्यशुभप्रदः रक्तवस्त्रपरीधानंरक्तमा
ल्यांगसंजनं रक्तांकृष्णांस्त्रियंचैवकामयन्मृत्युमाप्नुयात् कूपांतरेप्रवेशःस्याद्दक्षिणाशागतिस्तथा पंकेनिमज्ज
नंस्नानंभार्य्यापुत्रविनाशनं नाभौयस्यतरूत्पत्तिर्भवेत्स्वप्नेनृपस्यतु आदायगर्भनार्डीतुशकुनोयातिखंद्रुतसत्वरा

ज्यांतरंप्राप्यमहाकल्याणमाप्नुयात् । दीर्घंविंशतिहस्तंतुहस्तषोडशसम्मितं कुर्यात्तुलक्षणोपेतंयज्ञमंडपमुत्तमं त
तोपरेन्हिपूर्वाह्णेमातृणांपूजनंचरेत् कुड्यलग्नांवसोर्धारांवृद्धिश्राद्धंतथैवच चंदनागुरुकस्तूरीधूपकर्पूरचूर्णकैः सं
मृज्यमंडलस्थानंतस्मिन्होमंसमाचरेत् अस्त्रायहुफडित्येवंलिखेन्मंत्रद्वयंवुधः मंत्रविन्मंडलंयज्ञ सूत्रैः कंबलसंभ-
वैः । कौशेयैर्वास्वस्तिकाख्यंप्रथमंमंडलंलिखेत् चतुर्हस्तप्रमाणंतुमंडलंविलिखेत्ततः हस्तप्रमाणंपद्मंतुमंडलस्य-
प्रकीर्तितं द्वाराणिसार्द्धहस्तानिकर्णिकाकेसरोज्वलं सितंरक्तंचपीतंचकृष्णंहारितमेवच शालिचूर्णैश्चकौसुंभैर्हारि-
द्रैर्हरिदुद्भवैः कुर्यात्तथांजनैश्चूर्णैरजोमंडलवृद्धये पश्चात्तुतत्समारभ्यतांत्रपश्चिमगामिनीं पश्चिमद्वारमारभ्यशतह
स्तांविनिर्दिशेत् प्रत्येकंवारमध्येतुपद्मंचैवाष्टपत्रकं कुर्यान्मंडलभागज्ञश्चूर्णैरेवपृथक्पृथक् चूर्णैस्तुमंडलंकृत्वासूत्रा
नुत्सारयेत्ततः भवनायनमइतिततोहस्तंवियोजयेत् सव्यावलंवहस्तंतु रजः पातंसमाचरेत् मध्यमानामिकांगु
ष्ठैरुपरिष्टाद्यथेच्छया अधोमुखांगुलिंकृत्वापातयेच्चविचक्षण· समरेखातुकर्तव्याः विच्छिन्नाः पुंजवर्जिताः संसक्तं
विषमंस्थूलंविषमाकृष्टमावृतं पर्यंतसार्पितंह्रस्वमालिखेन्नकदाचन संसक्तेकलहंविंद्याद्दूरेखोरुविग्रहं अतिस्थूले-
भवेद्व्याधिर्नित्यंपीडाविमिश्रिते विंदुभिर्भयमाप्नोतिशत्रुपक्षान्नसंशयः कृशायांचार्थहानिःस्याच्छिन्नायांमरणं.
भवेत् । वियोगोवाभवेत्तस्यइष्टद्रव्यसुतस्यवा अविदित्वालिखेद्यस्तुमंडलंतुयथेच्छया सर्वदोषानवाप्नोतिये
दोषाःपूर्वंभाषिताः सितसर्षपदूर्वाद्यारेखाकार्याप्रमाणतः विमलंविजयंभद्रंविशालंशुभदंशिवं वर्द्धमानंचदेवं
यशताक्षंकामदायकं रुचकंस्वस्तिकाख्यंचद्वादशैतेतुमंडलाः यथास्थानंयथायज्ञंयोजनीयाविचक्षणैः सागरेमथ्य
मानेतुपीयूषार्थंसुरासुरैः पीयूषधारणार्थायनिर्मिताविश्वकर्मणा कलाकलास्तुदेवानामार्पित्वातेपृथक्पृथक् यतः
कृतास्तेकलशास्ततस्तेपरिकीर्तिताःनचैवकलशाःप्रोक्तानामतस्तान्निबोधतगाह्योपगाह्योमरुतोमयूखश्चतथापरः

मनोहावलभद्रश्चविजयस्तनुमोपकइंद्रियघ्नोथविजयोनवमः परिकीर्त्तित तेषामेवक्रमाद्रूपनवनामानियानितुश्टणु-
तान्यपराण्येवशांतिदानिसदैवहिक्षितींद्र·प्रथम·प्रोक्तोद्वितीयोजलसंभव·पावनाग्नीततोद्वौतुयजमानस्ततःपरं को-
पसंभवनामातुषष्ठःसपरिकीर्त्तितः सोमस्तुसप्तम प्रोक्त आदित्यश्चाष्टमःस्मृतः विजयोनामकलशोयोसौ
नवमउच्यते सतुपंचमुखप्रोक्तोमहादेवस्वरूपधृक् घटस्यपंचवक्रेषुपंचवक्रःस्वयतथा यथाकाष्टास्थितःसम्यग्वा
मदेवादिनामतः मंडलस्यतुपश्चांत·पंचवक्रंघटंन्यसेत् क्षितींद्रपूर्वतोन्यस्यपश्चिमेजलसंभवं वायव्येवायवंन्यस्यऐ
शान्यांकोपसंवभं सोम्यमुत्तरतोयोज्यंसौरंदक्षिणतोन्यसेत् न्यस्यैवंकलशांश्चैवतेषुचैतान्विचितयेत् कलशानांमु
खेब्रह्माग्रीवायांशंकरःस्थित मूलेतुसंस्थितोविष्णुर्मध्येमातृगणा·स्थिताः दिक्पालदेवताःसर्वावेष्टयतिदिशोदश-
कुक्षौतुसागरा·सप्तसप्तद्वीपाश्चसंस्थिता· गंगाद्या·सरितासर्वावेदाश्चत्वारएवच कलशेषुस्थिताःसर्वास्तेषुतानि-
विचिंतयेत् रत्नानिसर्ववीजानिपुष्पाणिचफलानिच वज्रमौक्तिकवैडूर्यमहापद्मेंद्रस्फाटिके· सर्वधाममयंबि
ल्वंनागरोडुंवरंतथा। वीजपूरकजंवीरआम्राम्रातकदाडिमान् वचांशालिचनीवारंगोधूमंसितसर्षपं कुंकुमा
गुरुकर्पूरमदनंलोचनंतथा चंदनंचतथामांसींबालांकुष्ठंतथैवच कर्पूरपत्रचंडश्चजलनिर्यासकांवुदं शैलेयंवद
रंजातीपत्रपुष्पंतथैवच पलाशानांतथायूकांदेवींपणकमेवच वचाधात्रीसमंजिष्टांतुरुष्कंमंगलाष्टकं दूर्वांमोहनिकां
भद्रांशतमूलींशतावरीं पर्णानांपूरणांक्षुद्रांसहदेवींगजांक्षमां पूर्णकोपांसितांपाठांगुंजाशिरासिकानतौव्यामकंगज
दंतंतु। शतपुष्पांपुनर्नवां ब्राह्मींदेवींशिवांरुद्रांसर्वसंध्यानिकांस्तथा समाहृत्यशुभानेतान्कलशेषुनिधापयेत्
कलशस्ययथादेशं विधिंशंभुंगदाधरं यथाक्रमंपूजयित्वा शंभुमुख्यंतथायजेत्। प्रासादेनतुमंत्रणशंभुमंत्रेण
शंकरं प्रथमंपूजयेन्मध्येनानानैवेद्यचदनैः दिक्पालानांघटेष्वेवदिक्पालानपिपूजयेत्· पूर्ववहिःस्थापितेपुग्रहाणां

कलशेषुच ॥ नवग्रहान्पूजयेत्तुमात्ष्टमातृघटेषुच सर्वेदेवाघटेपूज्या घटास्तेषांपृथक्पृथक् नवैवतत्रपूर्वोक्त स्मृतामुख्यतमानृप ॥ भक्ष्यैर्भोज्यैश्चपेयैश्च पुष्पैर्नानाविधैफलैः ॥ यावकैःपायसैर्वापि यथासंभवयोजितैः पुष्पस्नानाद्यनृपतिः ॥ पूजयेत्कलशान्सुरान् दक्षिणेमंडलस्यास्य कुंडंनिर्मायपायसैः ॥ समिद्भिःशालिसिद्धार्थैः घृतैर्दूर्वाक्षतैस्तथा ॥ केवलैश्चतथैवाज्यैपूजितान्कलशान्सुरान् ॥ होमयेतोषयेद्बुद्ध्ये नृपस्यार्त्विक्पुरोहितः ॥ होमांतेमंडलोदीच्यां देविकायांसपट्टिकं लोचनाख्यमलंकारां स्तथासर्वान्नियोजयेत् ॥ वृध्याद्यंगुलसंगुल्यापड्विंशदंगुलावधि ॥ वृत्तंवाचतुरस्त्रंवापद्मकंत्रिकसंज्ञितं ॥ रत्नेशान्पद्ममध्येतुगोस्वास्तिकाविनायकैः श्री श्रीवृक्षवरारोह स्वामिदेवीशुभान्विता रत्नैःसर्वैरलंकारैः ॥ पट्टंकार्य्याद्विहस्तकं हस्तविस्तारउच्छ्रायं नवहस्तदशांगुलं ॥ स्नानाख्यंसार्द्धहस्तंतुपट्टवृत्तार्गलान्वितं ॥ शय्यांचतुर्गुणांदीर्घां धनुर्मोणंचपीठकं गजसिंहकृताटोपं ॥ हेमरत्नाविभूषितं सिंहाख्यंसार्द्धविस्तारं कुंडासनमथापिवा ॥ व्याघ्रंचित्रकपट्टैर्वाउपधानं निकारयेत् ॥ अन्वैर्वानिर्मितैस्तैश्चतूलकैश्चविनिर्मितान् ॥ शय्यादैर्घ्यार्द्धविस्तीर्णांचतुर्हस्तासुलक्षणा ॥ वितस्त्यधिकमिच्छंतिन्नपस्यगुरुविद्यया ॥ अर्धचंद्रंसमंकुर्यात्यानंवाचतुरस्त्रकं ॥ उपधानानिशय्यायाःकर्णादिमूलभेदतः षोडशैवात्रकार्य्याणिकर्णैचित्रयुतानिच ॥ यानंसिंहासनं ॥ पट्टंशय्योपकरणादिकं ॥ राज्ञोनूतनयोग्यंतद्वेधामुत्तरतो न्यसेत् ॥ तेषांतुपश्चिमेस्वर्णरत्नौघखचितेनवै पर्य्यंकेयज्ञदार्वोच निर्मितंमहदास्तरं ॥ ऊर्ध्वाच्छादनसंयुक्ते चर्मा वृत्तंचतुष्टयं ॥ वृषभस्यतथोर्णायाः ॥ सिंहशार्दूलयोरपि पादपीठेरत्नयुते ॥ पादचारोथपार्थिव ॥ तस्मिन्पर्य्यंकपृष्ठ

स्थेचर्मखंडचतुष्टये॥ नानापद्मैकपीठस्थे चर्मखंडचतुष्टये॥ नानालंकारभूषाढ्यंतत्पातिरत्नमालिनं॥ स्नापयेद्रात्म
णः सांद्रराज्ञानंमुखसंगतं॥ संवीतकंबलकृष्णरत्नवस्त्रादिशोभितं कलशैर्बलिपुष्पाद्यैःसर्पिश्चूर्णैश्चस्नापयेत्॥ अ
ष्टौषोडशाचैवशताष्टशतमष्टाधिकचंवा॥ कलशानांसमाख्याताअधिकस्योत्तरोत्तरं॥ जयकल्याणदैर्मंत्रैः मंगलोत्थैश्च
शांभवैः॥ वैष्णवैरथदिक्पाले ग्रहमंत्रैश्चतांत्रिकैः॥ आज्यंतेजःसमुद्दिष्टं आज्यंपापहरंपरं॥ आज्यंसुराणा
माहारआज्येलोकाःप्रतिष्ठिताः॥ भौमांतरिक्षदिव्यंवा यत्तेकल्मषमागतं॥ सर्वंतदाज्यसंस्पर्शात्प्रणाशमुपगच्छतु
ततोपनीयगात्रात्तुकेवलवस्त्रमेवच॥ कलशैःस्नापयेद्धूपपुष्पस्नानांबुपूरितैः॥ एभिर्मंत्रैर्नरश्रेष्ठतावत्त्वार्थसाधकैः
सुरास्त्वामभिषिंचंतुयेचसिद्धाःपुरातनाः॥ ब्रह्माविष्णुश्चरुद्रश्चसाध्याश्चमरुतांगणाः॥ आदित्यावसवोरुद्राअश्वि
नेयौभिषग्वरौ॥ अदितिर्देवमाताचस्वाहालक्ष्मीःसरस्वती॥ कीर्तिर्लक्ष्मीर्धृतिःश्रीश्चसिनीवालीकुहूस्तथा॥ दि
तिश्चसुरसाचैववनिताकद्रुरेवच॥ ऋक्षाणिचमुहूर्तानि पक्षाहोरात्रसंधयः॥ देवपत्न्यश्चयाःप्रोक्तादेवमातरएवच
सर्वास्त्वामभिषिंचंतु शुभाश्चाप्सरसांगणाः॥ संवत्सरास्तिमेषाश्च कालस्यावयवास्तथा॥ वैमानिका सुरगणामनवः
सागरैःसह॥ सरितश्चमहानागाः नागाःकिंपुरुषास्तथा॥ वैखानसामहाभागाद्विजावैहायनाश्चये॥ सप्तर्षयःसदा
राश्चध्रुवस्थानानिवैसदा॥ मरीचिरत्रिःपुलहःपुलस्त्यःक्रतुरंगिराः॥ भृगुःसनत्कुमारश्चजैगीषव्योभितंतथा॥ ए
कतश्चद्वितश्चैवत्रितोजावालिकाश्यपौ॥ दुर्वासादुर्विनीतश्चकण्वःकात्यायनस्तथा॥ मार्कंडेयोदीर्घतपाःशुनःशेफो
विदूरथः॥ और्वःसंवर्तकश्चैवच्यवनोत्रिःपराशरः॥ द्वैपायनोयवक्रीतो देवरातःसहानुजः॥ एतेचान्येचवहवोवेद

व्रतपरायणाः सशिष्याश्चाभिषिंचंतुसदाराश्चतपोधनाः पर्वतास्तरवोवल्ल्यः पुण्यान्यायतनानिच प्रजापतिः
क्षितिश्चैवगावोविश्वस्यमातरः वाहनानिचदिव्यानिसर्वेलोकाश्चराचराः अग्नयःपितरस्ताराजीमूतंखंदिशोदि-
शः तोयैस्त्वामभिषिंचतुसर्वोत्पातानिवर्हणैः इत्येवंशुभदैरेतैर्मंत्रैर्देवैतथापरैः आपोहिष्ठाहिरण्येतिशंभवेतिसुरेतिच
मानस्तोकेतिमंत्रेणलामुद्धारेत्यनेनच सर्वमंगलमांगल्येश्रीश्चतेग्रहयोगिभिः इत्येवंस्नानमावर्त्य कंबलैःसर्वमंग
लमंत्रेणवस्त्रकार्पासिकंध्रियात् आचम्यचततोदेवान्गुरून्विप्रांश्चपूजयेत् ध्वजंछत्रंचामरंचघंटाश्चाश्वान्गजां
स्तथा मंत्रजप्तान्धारयेत्तुततोगच्छेद्धुताशन तत्रगत्वावह्निमध्ये वह्निंतंवीक्ष्यपार्थिवः स्वनिमित्तानिवह्ने
श्च लक्षयेत्तत्रवेदिभिः दैवज्ञकंचुकामात्यवदिपौरजनैर्वृतः वादित्रघोषैस्तुमुलैस्तथातौर्य्यत्रिकैःशुभैः कृत्वाशेषं
पुनःशांतिमाशीर्वाच्यचवैद्विजान् पूर्णांविधायविधिवद्दक्षिणाकनकैर्युतः धान्यानिचोपवासांसिहत्वाकृत्वाविसर्जनं
ततःशेषजलैःसर्वानमात्यादीन्पुरोहितः सेचयेच्चतुरंगंच अंगंचापिसराष्ट्रकं एवंकृत्वानृपःपश्चात्त्रिरात्रंसंयतो
भवेत् मांसमैथुनहीनश्चकुर्य्यान्मंगलसेवनं पुण्यनक्षत्रयुक्तातुतृतीयायादिलभ्यते तस्यांपूज्यासदादेवीचं
डिकाशंकरेणहि पांचालिकाविवाहाद्यैःशिशूनांकौतुकैस्तथा वैवाहिकेनविधिनामोदयेच्चंडिकांशिवां चतुष्पथे
पुसर्वेषुदेवदेवेगृहेपुच पताकाभिरलंकारंकुर्य्याद्देवीगृहेतथा एवंकृत्वामहाशांति यागंपुष्पाभिषेचनं चतुर्वर्गैःसमं
राजाभार्य्याभिस्तनयैःसह राज्यमंडलसंयुक्तः परत्रेहनसीदति नातःपरतरंशांतिर्नातःपरतरःस्तवः नातःपर
तरोयज्ञो नातःपरतरंशिवं अनेनैवविधानेन नृपतेरभिषेचनं युवराज्याभिषेकंचकुर्य्याद्राजपुरोहितः नृपाभिषे

॥ श्रीरघुनाथमुद्रायंत्रालये ॥
लालाशिब्बामल्लाधिकारेपौषमासेमुद्रितस्समाप्तिमगमत्
संवत् १९४१ फाल्गुन प्र. १७

माघमासप्रारम्भः

॥ श्रीरघुनाथोजयति ॥

ॐश्रीगणेशायनमः ॥ अथमाघमासकृत्यनिर्णयः ॥ मकरसंक्रमेतु

हेमाद्रिमनेनसंक्रांतिकालात् चत्वारिंशत्घटिका पुण्यकालः त्रिंशत्कर्कटकेनाड्योमकरेतुदशाधिका इतिब्रह्मवैवर्त्तवचनात् माधवमतेतुविंशतिः त्रिंशत्कर्कटकेपूर्वामकरेविंशति.परा. अतीतानागतेपुण्येद्वेतूदग्दक्षिणायने इतिवसिष्टोक्ते. रात्रौमकरसंक्रमेतुपरदिनेसूर्योदयोत्तरंपूर्वमहर्दलंपुण्यं त्रिंशत्कर्कटकेनाडयोमकरेतुदशाधिका इतिचत्वारिंशत्घटिकापुण्यकालत्वात् भविष्योत्तरेपि कार्मुकंतुपरित्यज्यझषंसंक्रमतेरविः प्रदोषेचार्द्धरात्रेवास्नानंदानंपरेहनीति वृद्धगार्ग्योपि यदास्तमनवेलायांमकरंयातिभास्करः प्रदोषेवार्द्धरात्रेवास्नानंदानंपरेहनीत्युक्तेपि पूर्वार्द्धएवपरेहनीति रात्रौस्नानंनकुर्वीतविनावैराहुदर्शनादितिवचनसामर्थ्याच्च दिवासंक्रमेतु तद्दिनएव आसन्नसंक्रमंपुण्यंदिनार्द्धस्नानदानयोरितियज्ञपार्श्वदेवलवचनादितिदिक् अत्रकृत्यंशिवरहस्ये तस्यांकृष्णातिलैःस्नानंकार्य्यंचोद्वर्त्तनंतिलैः तिलाश्चदेयाविप्रेभ्यःसर्वदैवोत्तरायणे तिलतैलेनदीपाश्चदेयाः शिवगृहेशुभाः मकरेदानविशेषोहेमाद्रौ धेनुंतिलमयीराजन्प्रदद्याद्योत्तरायणे सर्वान्कामानवाप्नोतिविंदतेपरमंसुखमिति विष्णुधर्मोत्तरे उत्तरेऽयनेविप्रवसुदानंमहाफलं तिलपूर्णमनड्वाहंदत्वारोगैर्विमुच्यते इतिकल्पतरौ कालिकापुराणे होमंतिलै.प्रकुर्वीतसर्वदैवोत्तरायणे योवैदेवायविप्रायहाटकेनसमंददेत् उत्तरायणमासाद्यनरःकस्मात्सशोचतीति अत्रमूलकभक्षणनिषेधउक्तः तिथितत्त्वेस्कांदे पितॄणांदेवतानांचमूलकंनैवदापयेत् ददन्नरकमाप्नोतिभुंजीतब्राह्मणोयदि ब्राह्मणोमूलकंभुक्त्वाचरेच्चांद्रायणंव्रत अन्यथानरकयातिक्षत्रोविट्शूद्रएवच वरंभुक्तमभक्ष्यंतुपिवे

द्वागहितंचयत् वर्जनीयंप्रयत्नेनमूलकंमदिरासमामिति माघस्नानमुपक्रम्य देवीपुराणे मकरस्थेरवौमाघे
नस्नात्यनुदिनेरवौ कथंपापैःप्रमुच्येतकथंवात्रिदिवंव्रजेत् मकरस्थेरवौमाघेगोविंदाच्युतमाधव स्नानेदानेह
र्पकेशयथोक्तफलदोभव इमंमंत्रसमुच्चार्य्यस्नायान्मौनसमन्वितः वासुदेवंहरिंकृष्णमाधवंव्याहरन्पुनः तिल
दानंम्हाभारतेपि माघेमासितिलान्यस्तुब्राह्मणेभ्यःप्रयच्छति सर्वसत्वसमाकीर्णंनरकंनसपश्यति विष्णुध
र्मोत्तरे तिलप्रदानान्माघेतुयाम्यलोकंनगच्छति वामनपुराणे माघेमासितिलादेयास्तिलधेनुश्चमानद इध्मेंध
नादयश्चान्येमाधवप्रीणनायतु इध्महोमोपयोगीदारुइंधनमग्निदीपनोचितं संवर्त्तः इंधनानिचयोमाघेविप्रेभ्य
सप्रयच्छति ससुखीदीप्तकायाग्निःसुभगश्चैवजायते शिशिरोपक्रमेदानाद्यारंभस्तस्यमासद्वयव्यापित्वात् विष्णु
धर्मोत्तरे वह्निंस्नानंनर कृत्वा सूर्यस्योदयनप्रति शिशिरेसततंवान्हितर्पयित्वातथातिलैः कुल्मापसघृतंदत्वाय
थाशक्तिद्विजातये कायाग्निदीप्तिप्राकाश्यशत्रुनाशंचविंदति शिशिरर्तूपक्रमादिनेउदितमात्रसूर्येउदितमात्रेग्रा
माद्वहिर्जलाशयेस्नात्वा अग्नौप्रजापतयेस्वाहेतितिलान्हुत्वा शूद्रोब्राह्मणद्वाराहोमंकारयित्वा सतंडुलान्घृ
तसहितान्स्विन्नान्मापान्दद्यात् भविष्यपुराणे शीतकालेधनंदद्यान्नराणांशीतनाशनं भानोरायतनेदेविसोश्वमेध
फललभेत् नरसिंहपुराणे शीतकालेसदावह्निंप्रज्वालयतियोनरः सर्वसत्वहितार्थायस्वर्गेसोप्सरसंलभेत्
एतज्ज्वालनमात्रे विष्णुधर्मोत्तरे शिशिरेसकलकालग्रासंपरगवेतथा दत्वास्वर्गमवाप्नोतिसंवत्सरशतानि
च यम प्रातःस्नायीतुद्वौमासौमानवामाघफाल्गुणौ देवान्पितॄन्समभ्यर्च्यसर्वपापैःप्रमुच्यते विष्णुरपि
प्रातःस्नायीभवेन्नित्यंद्वौमासौमाघफाल्गुणौ यदीच्छेद्विपुलान्भोगान्चंद्रसूर्यग्रहोपमान् यमवाक्यानुसारेण
देवपितृतर्पणसहितस्नानं कृतसंकल्पेनाशौचेपिकार्य्यं विष्णुवाक्यंतु अशौचेस्नानमात्रपरं अत्रप्रयागम

हिमा मत्स्यपुराणे षष्टितीर्थसहस्राणिषष्टितीर्थशतानिच माघेमासिगमिष्यंतिगंगायमुनसंगमे गवांश
तसहस्रस्यसम्यग्दत्तस्ययत्फलं तत्फलंमाघमासेतुत्र्यहं स्नानस्यतद्भवेत् सितासितेतुयत्स्नानंमाघेमासि
युधिष्ठिर नतेषांपुनरावृत्तिःकल्पकोटिशतैरपि माघेमास्युपासिस्नानंकृत्वादांपत्यमर्चयेत् भोजयित्वायथा
शक्तिवस्त्रमाल्यविभूषणैः सूर्यलोकेवसेत्कल्पंसूर्यतुल्यवपुःपुमान् अथव्रतानि माघेमासितुसंप्राप्तेयःकुर्या
न्नक्तभोजनं पिण्याकंसघृतंमिष्टंभुंजानःसंयतेंद्रियः उपवासंचसप्तम्यांपक्षयोरुभयोरपि घृताभिषेकंसप्त
म्यांकुर्याद्भानोर्नराधिप गांचंदत्वादिनेशायतरुणींनीलसन्निभां गत्वादित्यपुरंरम्यंभोगान्भुंक्तेयथेप्सितान्
अत्रनक्तभोजनं मासव्यापिपिण्याकंतिलकल्कः नीलसन्निभामिंद्रनीलश्यामां तथाच माघेमासेचसंप्राप्तेयः
कुर्यान्नक्तभोजनम् कृशरंघृतसंयुक्तंभुंजानःसंयतेंद्रियः उपवासपरोष्टम्यांपक्षयोरुभयोरपि पूजयेत्र्यंबकं
भक्त्याकृत्वागोधूमचूर्णतः दुर्गामष्टभुजांवीरत्र्यंबकामितिनामतः गंधपुष्पोपहारैस्तुपूर्वोक्तैरनुपूजयेत् धूपं
कृष्णागुरुंदद्यान्मांसंदद्याच्चमाहिषं धान्यसिद्धार्थकाःस्नानेप्राशनेचयवाःस्मृताः यएवंमाघमासेतुपूजयेत्र्यंब
कांनृप दिव्यंविमानमारूढः स्वर्गलोकेमहीयते माघकृष्णप्रतिपदायां तिथिपत्वेनवह्निपूजन प्रतिपद्य
ग्निपूजास्यादितिसामान्यनिर्णयोक्तेः माघकृत्यनामारंभोपिविधेयइति माघकृष्णद्वितीयायांतुविशेषकृत्याभावा
त्तिथिपत्वेन विधिपूजनमुक्तं वृहस्पतौद्वितीयायांविधिंवाद्विधिपूजनं कृत्वानक्तंसमश्नीयाल्लभतेभूतिमुत्तमामिति
ब्रह्मपूजनंचात्रगायत्र्यापौराणमंत्रैर्वाकार्यं माघकृष्णतृतीयायांसौभाग्यसुंदरीव्रतांगत्वेन श्रीनाम्नागौरीपूज
नव्रतं लवणप्राशनंमौक्तिकोदकप्राशनमिति माघकृष्णचतुर्थ्यांसंकष्टनाशनव्रतं नारदीये माघकृष्णचतुर्थ्यांतु
संकष्टव्रतमुच्यते तत्रोपवासंसंकल्प्यप्रातर्नियमपूर्वकं चंद्रोदयमभिव्याप्यातिष्ठेत्प्रयतमानसः ततश्चंद्रोदयेप्रा

त्वेमृण्मयंगणनायकं विधायस्थापयेत्पीठेसायुधचसवाहनं उपचारैःषोडशभिःसमभ्यर्च्यविधानतः मोदकं
चापिनैवेद्यंसगुडंतिलकंदुकं ततोर्घ्यंताम्रजेपात्रेरक्तचंदनमिश्रितं सकुशंचसदूर्वंचपुष्पाक्षतसमन्वितं सतं
डुलचसंदधिकृत्वाचंद्रायदापयेत् गगनार्णवमाणिक्यचंद्रदाक्षायणीपते गृहाणार्घ्यंमयादत्तंगणेशप्रतिरूपक
एवंदत्त्वागणेशायदत्वार्घ्यंपापनाशनं शक्त्यासंभोज्यविप्राग्र्यान्स्वयंभुंजीतवाग्यतः एवंकृत्वाव्रतंसम्यक्सं
कष्टाख्यंशुभावहं समृद्धोधनधान्यैः स्यान्नचसंकष्टमाप्नुयात् ॥ * ॥ अथकथा शिवंशांतंनमस्कृत्यउमादेवींसरस्व
तींगणाधिपंनमस्कृत्यसर्वदेवजगद्गुरु ॥ वैशंपायनउवाच ॥ उद्यतेभारतेयुद्धेकृतशोकोयुधिष्ठिरः उवाचवाक्यं
धर्मात्माकृष्णंदेवकिनंदनं ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ किंकरोमिह्यहंयुद्धेयुद्धंभवतिमाधव भीष्मकर्णौमहायो
धौकथंममजयोभवेत् ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ विनायकोमहानीशोगणेशःशिवनंदनः तस्यपूजाविधिंकृत्वा
जयोभवतिनिश्चितं ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ शिवःशंभुर्महायोगीउमादेवीपतिव्रता कथंतयोःपुत्रजन्मसंश
योमेजनार्दन ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ साधुपार्थमहाबाहोयत्त्वयापरिशंकितं तत्कथांकथयिष्यामिलोकानां
हितकारिणीं प्रातःस्नानादिकंकुर्य्याद्गंगातीरेदिनेदिने स्वयंगच्छतिगौरीशःस्नातुंगौर्य्यपिचैकदा उत्थायो
द्वर्तनंचक्रेस्वतनौमलशुद्धये शरीरमलपिंडंतुसागृहीत्वाकरांबुजे नराकारमसौचक्रोदिव्यरूपमनुत्तमं सउ
त्थायाब्रवीद्देवींबद्धांजलिपुटस्तदा किंकरोमिकगच्छामिमातराज्ञांप्रदेहिमे तदाकर्ण्यवचस्तस्यप्रहस्यभरतर्ष
भ तमुवाचतदादेवीप्रातिहार्यंप्रकल्प्यच ॥ पार्वत्युवाच ॥ शृणुवाक्यंपुत्रममयथाज्ञांप्रकरोमिते तैलाभ्यंग
मलोद्भूतपुत्रोसिममदेहजः पुरुषोनैवमेकश्चिदागच्छेत्सदनंमम अथस्नात्वाजगामाथमहादेवोगृहंनिज
भुजंगमुंडमालीसः सेवितोगणकिंकरैः मत्पितेतिनजानातिसनरोबालभावतः तिरस्कृत्यसगौरीशमातुराज्ञांव-

लेनतं श्रुत्वावाक्यंतदातस्यचुकोपातिगिरीश्वरः शूलेनतच्छिरच्छित्वाजगामागिरिजांतिके शिरोगतंशभुर्लोकेक
वधोभुविदृश्यत गृहागितंशिवंवीक्ष्यदेवीवचनमब्रवीत् देव्युवाच द्वास्थेनममपुत्रेणकथंदेवनवारितः तस्यावाक्य
शिवः श्रुत्वा प्रोवाचप्रहसन्निदं शिवउवाच ब्रूहिदेविकथंपुत्रस्त्वयाद्यप्रकटीकृतः मन्निदेशंविनापुत्रइदंविस्मय
कारणं देव्युवाच तैलाभ्यंगंप्रकुर्वंत्यालीलयानिजविग्रहात् मलपिंडसमुद्भूतः पुत्रोदेवमयाकृतः शिवउवाच
तवपुत्रंनजानामितेनाहंवारितोयदा शूलेनतच्छिरश्छिन्नंकालोहिदुरतिक्रमः कालदेवाछिनश्यंतिसर्वेकालवशानु
गाः कालः सुप्तेपुजागर्त्ति सर्वंकालवशंजगत् ततोहाहाकृतंदेव्यापुत्रदुःखेनदुःखिता विललापभृशंदेवीक्व
गतोममपुत्रकः शिवोगत्वागृहद्वारंह्यप्रसन्नमनास्तदा ददर्शसमहानागंशूलेनाछिद्यतच्छिरः संयोज्यतत्क
बंधेनजीवयामासतंतदा तंचकारगणाध्यक्षंगृहीत्वावाचपार्वतीं तवपुत्रोह्ययंदेविगणानामधिपोमम देव्युवाच
ममपुत्रःकथंदेव कोवायंनरकुंजरः ममपुत्रस्ययद्रूपं दिव्यमद्भुतदर्शनं शिवउवाच अयंगजाननोदेवितवपुत्रो
मयाकृतःसर्वसिद्धिप्रदातायंनामान्यस्यशृणुष्वमे द्वादशैवतुनामानिकृतान्यस्यशुभानिच यः पठेत्प्रातरुत्था
यमुच्यतेसर्वपातकैः प्रथमः सुमुखोनाम एकदंतोद्वितीयकः तृतीयः कपिलोनाम चतुर्थोगजकर्णकः लंबोद
रः पंचमश्च षष्ठोविकटउच्यते सप्तमोविघ्ननाशोयमष्टमश्चविनायकःनवमोधूम्रकेतुश्चदशमश्चगणाधिपः एकाद
शोभालचंद्रोद्वादशश्चगजाननःद्वादशैतानिनामानि शृणुतेयःपठेन्नरःसर्वसिद्धिर्भवेत्तस्यसंकटंनैवजायते युधिष्ठिरउ
वाच जनार्दनविधिंब्रूहिव्रतस्यास्यप्रसादतः कस्मिन्मासेतिथौकस्यांव्रतंपूजांकथंचरे श्रीकृष्णउवाच माघेमासेव्र
तंकुर्यात् सर्वदुःखनिवारणं मासानांमकरेमासेविशेषेणफलंभवेत् कृष्णपक्षेतिथिः पुण्याचतुर्थीसिद्धिदायिनी
स्वर्णमूर्तिंगणाध्यक्षंपूजयित्वायथाविधि धूपंदीपंचनैवेद्यंमोदकंचैवभोजनं तिलपिष्ठंप्रदातव्यंवासांसिविविधद

क्षणा। उपवासंव्रतंकुर्य्यादर्घ्यंदद्यान्निशाकरे॥ अर्घ्यंचंद्रोदयेदत्वाफलंमूलंचभक्षयेत्॥ द्वितीयेदिवसेप्राप्तेब्राह्म
णंभोजयेत्तदा॥ ब्राह्मणोममरूपश्चतस्मिंस्तुष्टेहमेवहि॥ ब्राह्मणेभोजनंदत्वापश्चाद्भुंजीतवैस्वयं॥ एकादशीसहस्त्रा
ख्यंकन्याकोटिशतद्वयं॥ गवांकोटिसहस्त्राणिव्रतेपुण्याधिकंकृते॥ हरिद्वारेप्रयागेचनैमिषेचैवयत्फलम्॥ स्नात्वातीर्
थेषुयत्पुण्यंव्रतंकृत्वाफलंभवेत्॥ इतिभविष्योत्तरे॥ माघकृष्णासंकष्टचतुर्थीव्रतं॥ माघकृष्णपंचम्यांतिथितत्वेन
नागानांपूजेतिपंचमीमासान्यानिर्णयोक्तेः॥ माघकृष्णषष्ठीविशोकषष्ठीभविष्योत्तरे॥ युधिष्ठिरउवाच॥ षष्ठीवि
धानमधुनाकथयस्वजनार्दन॥ सर्वव्याधिप्रशमनंसर्वकामफलप्रद॥ श्रुतंमयापूज्यमानोभानुःसर्वंप्रयच्छति॥ दि
वाकराराधनमितस्मात्कथयकेशव॥ श्रीकृष्णउवाच॥ विशोकषष्ठीमतुलांवक्ष्यामिमनुजोत्तम॥ यामुपोष्यनरःशो
कंनकदाचिदिहस्पृशेत्॥ माघेकृष्णातिलैःस्नातः पंचम्यांकृष्णपक्षतः॥ कृताहारःकृशरयादंतधावनपूर्वकं॥ उप
वासव्रतंकृत्वाब्रह्मचारीभवेन्निशि॥ ततःप्रभातेचोत्थायकृतस्नानजपःशुचिः॥ कृत्वातुकांचनंरूपंपद्मंणातिसुंदरं॥ क
रवीरेणरक्तेनरक्तवस्त्रयुगेनवा॥ यथानवैशोकभवस्तथैवादित्यसर्वदा॥ तथाविशोकतामेस्याद्भक्तिर्जन्मजन्मनि॥
एवंसंपूज्यषष्ठ्यांतुशक्त्यासंपूजयेद्द्विजान्॥ ततःसंप्राश्यगोमूत्रमुत्थायकृतनित्यकः॥ संपूज्यविप्रमन्नेनगुडपात्रस
मन्वितंसुश्लक्ष्णंवस्त्रयुगलंब्राह्मणायनिवेदयेत्॥ अतैललवणंभुक्त्वासम्यग्मौनेनसंयुतः॥ ततःपुराणश्रवणंकर्त
व्यंभूतिमिच्छता॥ अनेनविधिनासर्वंपक्षयोरुभयोरपि॥ कुर्य्याद्यावत्पुनर्माघशुक्लपक्षस्यसप्तमी॥ व्रतांतेकलशंदद्या
त्सुवर्णकमलान्वितं॥ शय्यांसोपस्करांतद्वत्कपिलांचयशस्विनीं॥ अनेनविधिनायस्तुवित्तशाठ्यविवर्जितः॥ विशोक
षष्ठींकुरुतेसयातिपरमांगतिं॥ यावज्जन्मसहस्त्राणिसाग्रंकोटिशतंभवेत्॥ तावन्नशोकमभ्येतिरोगदौर्गत्यवर्जितः॥

यंयंप्रार्थयतेकामंतंतंप्राप्नोतिपुष्कलं निष्कामंकुरुतेयस्तुसपरंब्रह्मगच्छति ॥ यःपठेच्छृणुयाद्वापिषष्ठींशोकवि
नाशिनीं सोपींद्रलोकमाप्नोतिनदुःखीजायतेक्वचित् येभास्करंदिनकरंकरवीरपुष्पैः संपूजयंत्यभिनमंतिकृतो-
पवासाःतेदुःखशोकरहिताःसहिताःसुहृद्भिर्भूमौविहृत्यरविलोकमवाप्नुवंति ॥ इतिभविष्योत्तरे ॥ माघकृष्णाविशोक
षष्ठीव्रतं माघकृष्णसप्तम्यांसर्वाप्तिसप्तमीव्रतं हेमाद्रौभविष्ये कृष्णपक्षेतुमाघस्यसर्वाप्तिसप्तमींशृणु यामु
पोष्यसमाप्नोतिसर्वान्कामान्पुमानिह अत्रोपवासःकर्तव्यःसूर्यपूजायथाविधि ॥ व्रतांतेअर्कसमिदाज्यादिभिः
सूर्यमंत्रेणहोमंकृत्वाभास्करप्रतिमासहितंपीठशय्यादिधेनुसहितं ॥ आचार्यायसंपूज्यप्रतिपादयेत् ॥ ब्राह्मणान्य
थाशक्तिसदक्षिणंसदन्नेनभोजयित्वाशिष्योगृह्णीयादितिसर्वाप्तिसप्तमीव्रतम् माघकृष्णाष्टम्यांमांसेनश्राद्धमुक्तं
ब्रह्मपुराणे कृष्णाष्टम्यांतुमाघस्यमांसैःश्राद्धंमहाफलं पितृभिःप्रार्थितंपूर्वं तस्मात्तत्रकारयेत् ॥ अत्रवह्नि
पुराणोक्तं कृष्णाष्टमीव्रतंतत्रगौरीशयोःपूजा प्रतिमासंचतेपूजांयेकरिष्यंतिमानवाः ॥ ममचैवाखिलान्कामा
नाप्नुवंतिनसंशयइति माघकृष्णनवम्यामन्वष्टकाश्राद्धं तच्चमाघसप्तम्यष्टमीनवमीषुपूर्वेद्युः कार्यमितिषण्नव
तिश्राद्धगणेभिधानात् माघकृष्णदशमीउद्योतकल्पादि तत्रश्राद्धादिकल्पादितिथिगणोक्तमक्षय्यफलदंभवति
माघकृष्णैकादशीषट्तिला तदुक्तंनारदीये माघस्यकृष्णैकादशींषट्तिलांसमुपोष्यवै स्नात्वादत्वातर्पयि
त्वाहुत्वाभुक्त्वासमर्प्यच तिलैरेवद्विजश्रेष्ठद्वादश्यांप्रातरेवहि ॥ वैकुंठंसम्यगभ्यर्च्यसैवरेवोपचारकैः ॥ विप्रान्सं
भोज्यविसृजेद्दत्वातेभ्यश्चदक्षिणां ॥ एवंकृत्वाव्रतंविप्रविधिनासुसमाहितः ॥ भुक्त्वेहवांछितान्भोगानंतेविष्णुपुरंव्र
जेत् अस्याः कथा भविष्योत्तरे युधिष्ठिरउवाच साधुकृष्णजगन्नाथआदिदेवजगत्पते स्वेदजाश्चांडजाश्चैवउ
द्भिजाश्चजरायुजाः तेषांकर्तात्वमेवैकःपालकः क्षयकृत्तथा माघस्यकृष्णपक्षेतुकाचाह्येदशीभवेत् किंनामास्याविः

धिःकोवा चेताद्विस्तरतोवद ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ शृणुष्वराजशार्दूलकृष्णमाघस्ययाभवेत् ॥ षट्तिलानामसाख्या
तासर्वपापप्रणाशिनी षट्तिलायाः कथांपुण्यां शृणुपापहरांपरां ॥ यांपुलस्त्योमुनिश्रेष्ठोदाल्भ्यायमुवाचह ॥ दा
ल्भ्यउवाच ॥ मर्त्यलोकमिसंप्राप्य पापं कुर्वंतिजंतवः ॥ ब्रह्महत्यादिकंस्तेयंयथाजीववधादिकं ॥ परद्रव्यापहारं
वाज्ञानेनमहतावृताः ॥ अल्पायासेनभगवन्दानेनचव्रतेनच ॥ नृणांपापानिनश्यंतियेनतद्वक्तुमर्हसि ॥ पुलस्त्य
उवाच ॥ साधुपृष्टंत्वयाब्रह्मन्जनानांहितकाम्यया ॥ यन्नकस्यचिदाख्यातंब्रह्मरुद्रादिदैवतैः ॥ तदहंसंप्रवक्ष्यामि
सावधानमनाःशृणु ॥ देवदेवंचसंस्मृत्यपादौप्रक्षाल्यवारिणा ॥ भूमावपतितंगृह्यगोमयंतत्रसुव्रत ॥ तिलान्प्रक्षा
ल्यतस्यान्नपिंडिकांचैवकारयेत् ॥ सयातिवैष्णवंलोकंनात्रकार्याविचारणा ॥ तपोमासेचसंप्राप्तेआपाढार्क्षेभवेद्यदि
मूलावाकृष्णपक्षस्यचैकादश्यांतथानघ नियमंचप्रगृह्णीयाद्वैकादश्यांविधिंशृणु देवदेवंसमभ्यर्च्यसुस्नातःप्रयतःशु
चिःकृष्णनामानिसंकीर्त्यभक्तियुक्तोभवेन्नरः रात्रौजागरणंकुर्याद्रात्रौहोमंचकारयेत् ॥ अर्चयेद्देवदेवेशंशंखचक्रगदा
धरं चंदनागुरुकर्पूरनैवेद्यैःशर्करादिभिः कूष्मांडैर्नारिकेलैश्चह्यथवाबीजपूरकैः ॥ एतेषामप्यलाभेतुक्रतुमूलफलादि
भिःअर्घ्यंदद्याद्विधानेनपूजयित्वाजनार्दनं कृष्णकृष्णकृपालोत्वमगतीनांगतिर्भव संसारार्णवमग्नानांप्रसीदपुरुषो
त्तम ॥ जितंतेपुंडरीकाक्षनमस्तेविश्वभावन सुब्रह्मण्यनमस्तेस्तुमहापुरुषपूर्वज ॥ गृहाणार्घ्यंमयादत्तंलक्ष्म्यासहज
गत्पते ॥ ततस्तुपूजयेद्विप्रानुदकुंभांश्चदापयेत् ॥ छत्रोपानत्समायुक्तान्कृष्णोमेप्रीयतामिति ॥ कृष्णाधेनुःप्रदातव्या
यथाशक्तिद्विजन्मने ॥ तिलपात्रंद्विजश्रेष्ठदद्यात्कुर्यात्प्रदक्षिणां ॥ स्नानप्राशनयोस्तातनथाकृष्णतिलानिच ॥ तिलाः
प्ररोहाजायंतेयावत्संख्यातिलाद्विज ॥ तावद्वर्षसहस्राणिस्वर्गलोकेमहीयते ॥ तिलस्नायीतिलोद्वर्तीतिलहोमीति
लोदकी ॥ तिलदाताच भोक्ताचषट्तिलाः पापनाशनाः ॥ दाल्भ्यउवाच ॥ एतद्व्रतस्यभगवन्कीदृशंफलमीरितं

सोपाख्यानंममब्रूहियादितुष्टोसिमेनघ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ शृणुब्रह्मन्यथावृत्तमाख्यानंकथयामिते मर्त्यलो
केपुरात्वासीन्नारदीनामब्राह्मणी ब्रह्मचर्यरतानित्यंदेवपूजारतासदा मासोपवासनिरताकृष्णभक्तिपरायणा
तयासंशोपितोदेहउपवासैर्द्विजोत्तम देवानांब्राह्मणानांचकुमारीणांविशेषतः गृहाणिसाप्रयच्छंतीसर्वकालं
महासती अतिकृच्छ्ररतासाहिसर्वकालंतुवैद्विज नदत्ताभिक्षवेभिक्षाब्राह्मणानचतर्पिताः ततःकालेनमहताम
यावैचिंतितंद्विज शुद्धमस्याःशरीरंहिव्रतकृच्छ्रैर्नसंशयः अर्जितोवैष्णवोलोकःकामंशोपेनचान्नया नदत्तम
न्नदानंहियेनतृप्तिपराभवेत् एवंज्ञात्वातदाकृष्णोमर्त्यलोकमुपागतः कापिलंरूपमास्थायतस्याभिक्षामयाचत
अवोचद्ब्राह्मणीसातुसादरंमधुरंवचः कस्मात्त्वमागतोब्रह्मन्वक्तुमर्हसिशोभन पुनरेवचतेनोक्तंदेहिभिक्षांमहा
सति ततःकोपेनमहतामृत्पिंडस्ताम्रभाजने क्षिप्तोवाडवयाब्रह्मन्पुनःस्वर्गंगतोहरिः ततःकालेनमहतातापसी
सीसामहाव्रता स्वदेहात्स्वर्गमायाताब्रह्मचर्यप्रभावतःमृत्पिंडिकाप्रदानेनगृहंप्राप्तमनोरमं संजातंचैवविप्रर्षे
धान्यराशीविवर्जितं गृहंयावन्निरीक्षेतनापश्यत्तत्रकिंचन तावद्गृहाद्विनिष्क्रांताकश्चित्तत्रागतोद्विज क्रोधेन
महताविष्टावचनंचेदमब्रवीत् मयाव्रतैश्चकृच्छ्रैश्चउपवासैरनेकधा पूजयाराधितोदेवःसर्वलोकस्यभावनः नै-
वात्रदृश्यतेकिंचिद्गृहेममजनार्दन ततश्चोक्तंरमेशेनगृहंगच्छपतिव्रते आगमिष्यंतिसुतरांकौतूहलसमन्विताः
देवपत्न्योवैत्वांद्रष्टुंविस्मयाभिसमन्विताः द्वारंनोद्घाटनीयंहितासांभद्रेतपस्विनि प्रदातिलाव्रतजंपुण्यंयाचनी
यंत्वयानघे एवमुक्त्वाचहरिणागतासासानुर्पीतदा अथांतरेसमायातादेवपत्न्यस्तपोनिधे ताभिश्चकथितंतत्र
त्वांद्रष्टुंहिसमागताः द्वारमुद्घाटतत्वंनैवपश्यामशोभने ॥ मानुष्युवाच ॥ यदिद्रष्टुंमयाकार्यंसत्यंवच्मि
विशेषतः पटतिलाव्रतजंपुण्यंद्वारमुद्घाटकारणं एलापितत्रब्रह्मर्षेनददातिमहाव्रतं अन्ययाकथितंतत्रद्रष्ट

ठ्यामानुपीमया ॥ दत्तंपुण्यंमयैतस्यैपट्टतिलाव्रतसंभवं ॥ ततोद्वारंसमुद्घाट्यंतुष्टाताभिश्चमानुपी ॥ नदेवीनचगं
धर्वीनासुरीनचपन्नगी दृष्टपूर्वाहिसानारीयादृशीसाद्विजोत्तम ॥ रूपकांतिसमायुक्ताक्षणेनप्रत्यपद्यत ॥ धनंधान्यं
चवस्त्रादिरूपंलावण्यमेवच सर्वंगृहंतुसंपूर्णंपट्टतिलायाःप्रसादतः श्रातितृष्णानकर्तव्यावित्तशाठ्यंविवर्जयेत् आत्म
वित्तानुसारेणतिलान्वस्त्राणिदापयेत् ॥ लभतेचैवमारोग्यंनरोजन्मनिजन्मनि ॥ दारिद्र्यंनचसंक्लेशंनचदौर्भाग्यमेवच
नभवेद्वैद्विजश्रेष्ठपट्टतिलायाउपोषणात् ॥ अनेनविधिनाविप्रतिलदानान्नसंशयः ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्योह्यनायासे
नमानवः दानंचविधिनादत्तंसर्वपातकनाशनं नार्थव्ययोनचायासःशरीरेमुनिसत्तम ईदृशंतुव्रतंराजन्येकुर्वंतिनराः
सदा नतेषांपुनरावृत्तिःकल्पकोटिशतैरपि ॥ माहात्म्यश्रवणादस्याःसर्वपापक्षयोभवेत् ॥ इतिभविष्योत्तरेमाघकृ
ष्णैकादशीपट्टतिलाव्रतकथा ॥ माघकृष्णद्वादश्यांतिलद्वादशीव्रतं नारदीये माघेतुकृष्णद्वादश्यांयमोहिभगवा
न्पुरा तिलानुत्पादयामासतपःकृत्वासुदारुणं तस्यामुपोषितःस्नानंतिलैस्तस्यायजेद्धरिं भविष्योत्तरे तिलतैलेनदी
पाश्चदेयादेवगृहेष्वपि निवेदयेत्तिलानेवहोतव्याश्चतिलास्तथा तिलान्दत्वाचविप्रेभ्योभक्षयेच्चतिलानपि तत्रैव
युधिष्ठिरउवाच अल्पायासेनभगवन्दानेनानेनमाधव पापप्रशममायातियेनतद्वक्तुमर्हसि श्रीकृष्णउवाच शृणुपा
र्थपरांपुण्यांद्वादशींपापनाशिनीं यामुपोष्यपरंपुण्यमाप्नुयाच्छ्रद्धयान्वितः माघमासेतुसंप्राप्तेआषाढर्क्षंभवेद्यदि मूलं
वाकृष्णपक्षस्यद्वादश्यांनियमंततः गृह्णीयात्पुण्यफलदंविधानंतस्यमेशृणु ॥ देवदेवंसमभ्यर्च्यस्नातःसंप्रयतः
शुचिः कृष्णनाम्नातुसंस्तूयएकादश्यांमहामते उपोषितोद्वितीयेह्निपुनःसंपूज्यकेशवं संस्तूयनाम्नातेनैवकृष्णा
ख्येनसमाहितःदद्यात्तिलांश्चविप्रायकृष्णोमेप्रीयतामिति स्नानप्राशनयोःशस्तास्तथाकृष्णास्तिलान्नृप विष्णुप्री
णनमंत्रोक्तिसमाप्तिव्रतपारणं कृष्णकुंभास्तिलैःसार्द्धंपक्वान्नेनचसंयुतान् छत्रोपानद्युगैर्वस्त्रैःसंवीतैरत्नगर्भिणैः

ब्राह्मणानांप्रदेयास्ते यथावन्मासंसंख्यया तिलप्रहाराजायतयावत्संख्यास्तिलान्नृप ॥ तावद्वर्षसहस्राणि-
दातास्वर्गेमहीयते आरोग्यंजायतेनित्यंराजञ्जन्मनिजन्मनि नांधोनवधिरश्चैवनकुष्टीनचकुत्सितः भवत्येता-
मुपोषित्वातिलाख्यांद्वादशींनरः अनेनविधिनाराजास्तिलदानान्नसंशयं मुच्यतेपातकैःसर्वैर्नायासेनभारतः
दानविधिस्तथाश्रद्धासर्वपातकनाशनम् नार्थप्रभूतानायासःशरीरेन्नृपसत्तम ॥ सर्वोपभोगनिरतोहिपरंदशम्यां
स्नानैःपरैस्तिलनिवेदनकृत्यशीलः दत्वातिलान्द्विजवरायविराजकेतुसंपूज्यपूज्यपदवीसमुपैतिमर्त्यः ॥ * ॥

॥ इतिभविष्योत्तरेमाघकृष्णतिलद्वादशीव्रतं माघकृष्णत्रयोदश्यांपक्षत्रयोदशीव्रतम् ॥

तत्रनक्तभोजनव्रत प्रदोषेशिवपूजनंप्रागुक्तमिति माघकृष्णचतुर्दश्यामापियमतर्पणं यमोद्देशेनतिलदान
तदुक्तंहेमाद्रौ अनर्काभ्युदितेकालेमाघकृष्णचतुर्दशीं स्नातःसंतर्प्यचयमंसर्वपापैःप्रमुच्यते यमायधर्मराजा
यमृत्यवेचांतकायच वैवस्वतायकालायसर्वभूतहरायच इतिसप्तनामभिर्यमपूजाहोमादिस
हितंपितृभ्यो ब्राह्मणेभ्यश्चदत्वा कृशरान्नमपिदत्वास्वयमपिकृशरान्नंभुंजीततदुक्तं ब्रह्मपुराणे ॥
माघकृष्णचतुर्दश्यांविष्णोर्देहान्मरीचयः कृशराइतिसंजाताः सर्वपापक्षयावहाइति ततोविसृज्यबंधुभ्यः
कृशरंभोजयेत्स्वयमित्यंतं अत्रताराराात्रिव्रतमितिकैश्चिदुक्तं तच्चशिवरात्रिव्रतवदितिमूलमत्रान्वेष्टव्यं
माघामायामर्धोदययोगविशेषोमदनरत्नेभारतेउक्त अमार्कपातश्रवणैर्युक्ताचेत्पुष्यमाघयोः अर्धोदयः
सविज्ञेयःकोटिसूर्यग्रहैःसमइति निर्णयामृतेतु दिवैवयोगःशस्तोयंनतुरात्रौकदाचनेत्यर्धश्लोकमधिकंपठंति
अमार्कपातश्रवणैर्युक्ताचेत्पौषमाघयोः अर्धोदयःसविज्ञेयःकोटिसूर्यग्रहैःसमः निश्यर्धोदयसंज्ञस्तुमहानर्धो

पुष्यमाघयोरितिवीरमित्रोदयेपाठः पुष्यमघयोरितिपुष्यमघानक्षत्रयोः युक्तयोःपौर्णमास्योर्म-
दयोदिवा पुष्यमाघयोरितिवीरमित्रोदयेपाठः पुष्यमाघयोरितिपुष्यमघानक्षत्रयोः युक्तयोःपौर्णमास्योर्म-
ध्यवर्तिन्याममावास्यायामर्द्धोदययोग इतिपौषेनिर्णीतत्वान्नासिद्धांतः किंचिन्न्यूनेमहोदयइत्यपिकेचित्पठंति क-
चित्तुसोमवारेसतिमहोदयोनान्यवारेष्वितिपठंति अथात्रकृत्यमुक्तंस्कंदपुराणे अर्द्धोदयेतुसंप्राप्तेसर्वंगंगासमंज-
लं शुद्धात्मानोद्विजाःसर्वेभवेयुर्ब्रह्मसन्निभाः यत्किंचित्क्रियतेदानंसर्वंमेरुसमंभवेदिति अत्रपायसपूरितसपु-
वर्णकांस्यादिपात्रदानमुक्तं तत्रैव चतुःषष्टिपलंमुख्यममत्रंतत्रकारयेत् चत्वारिंशत्पलंवापिपंचविंशतिरेववा
अमत्रंपात्रं अत्रामत्रंचभाजनमित्यभिधानात् तच्चसुवर्णादिधातुघटितंयथाविभवंबोध्यमितिवीरमित्रोदये नि-
र्णयसिंधौकृत्यरत्नावल्यांतुकांस्यमयमित्युक्तं तथा एवंसुघटितंकार्यंकांस्यभाजनमुत्तममितिशास्त्रांतरसंवादात्
पंचविंशतिरितिपंचविंशतिपलं निधायपायसंतत्रपद्ममष्टदलंलिखेत् तत्रपद्मे पद्मस्यकर्णिकायांतुकर्षमात्रं
सुवर्णकं तदभावेतदर्द्धंवातदर्द्धंवातुकारयेत् भूमौतुतंडुलैःशुद्धैःपद्ममष्टदलंशुभं अमत्रंस्थापयेत्तत्रब्रह्म
विष्णुशिवात्मकं तत्रपद्मे तेषांपूजातुकर्तव्या श्वेतमाल्यैःसुशोभनैः वस्त्रादिभिरलंकृत्यब्राह्मणायनिवेद-
येत् तत्रमंत्रः सुवर्णपायसामत्रंयस्मादेतत्त्रयीमयं आवयोस्तारकंयस्मात्तद्गृहाणद्विजोत्तम समुद्रमे-
खलांपृथ्वींसम्यग्दत्त्वातुयत्फलं तत्फलंलभतेमर्त्यःकृत्वादानममत्रकं अमत्रकंपात्रदानंआवयोस्तारकमिति-
प्रतिग्रहदोषाभावउक्तः महोदयंचाह ब्रह्माण्डपुराणे पातस्यातःपूर्वभागस्त्वमायांश्रोणामध्यंभास्करस्यो-
दयेच भानोर्वारेपुण्यमर्द्धोदयःस्याच्चांद्रेवारेतन्महापूर्वमाहुः महापूर्वंमहोदयंप्राहुः अन्यदपिस्कंदपुराणेअर्द्धो-
दयव्रतं ॥ अगस्त्यउवाच ॥ भगवंस्त्वत्प्रसादेनश्रुतोयंव्रतविस्तरः अर्द्धोदयंतुमेब्रूहिदुर्लभंसचराचरे जी-
वितंप्राणिनांपुण्यंयदिचेद्वदसिप्रभो कथंकार्यंकृतेकिंस्यात्फलंकथयषण्मुख ॥ स्कंदउवाच ॥ श्रूयतांपुण्ययोगोयं

दुर्लभोर्द्धोदयाह्वयः ॥ देवतिर्यङ्मनुष्याणांदुःप्रापःसर्वकामदः ॥ माघामायांव्यतीपातेआदित्येविष्णुदैवते ॥ अ
र्द्धोदयंतमित्याहुःसहस्रार्कग्रहैःसमं ॥ पुराकृतंवसिष्ठेनजामदग्न्येनसुव्रत ॥ सनकाद्यैर्मनुष्यैश्चदृष्टंभवतिकुंभज ॥ दा
नानांयज्ञतीर्थानां फलंयेनकृतंभवेत् ॥ ससागराधरातेन सप्तद्वीपसमन्विता ॥ दत्तास्यात्सर्वभावेनयेनचार्द्धोदय
कृतः ॥ गंगागयाप्रयागेषुपुष्करात्रितयेतथा ॥ मानसादिपुतीर्थेषुयत्पुण्यंस्नानदानतः तत्समंवानवाविप्रव्रतेनानेन ॥
कुंभज ॥ अश्वमेधायुतंचेष्टमिष्टापूर्त्तंचतैःकृतं ॥ अर्द्धोदयंकृतंयैस्तुविधिदृष्टेनकर्मणा ॥ वाचिसत्यंगृहेलक्ष्मीःसंतति
श्चानपायिनी ॥ आयुर्यशोहिविपुलंव्रतकर्त्ताफलंलभेत् ॥ इंद्राग्नियमलोकेपुनिर्ऋतेरप्यपांपतेः ॥ वायोःकुबेरस्येशस्य
लोकेषुसुकृतीप्रभो ॥ वसेच्चंद्रार्कलोकेषुलोकपालैश्चसेवितः ॥ गोकोटिदानाद्यत्पुण्यंक्षेत्रतीर्थनिवासिनां ॥ अर्द्धोदय
स्यपुण्यस्यकलांनार्हतिषोडशीं ॥ भूलोकाधिपतिश्चैवभुवोलोकाधिपस्तुसः ॥ स्वर्लोकेशोजनानांचतपोलोकस्यचे
श्वरः ॥ महर्लोकेवसेन्नित्यंयावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ ततोहिरण्यगर्भस्यपुरुषोव्रतकारकः ॥ अर्द्धोदयप्रभावेनब्रह्मलोकेवसे
न्नरः ॥ तथामानेनतस्याथरुद्रमूर्त्तिधरोभवेत् ॥ शिवलोकेगणैःपूज्योदेवराजसमन्वितः ॥ वसेच्छक्रेणमानेनव्रतस्या
स्यप्रभावतः ॥ ततोविष्णुस्वरूपेणत्रैलोक्याधिपतिर्भवेत् ॥ शंखचक्रगदाधारीवनमालीहरिःस्वयं ॥ व्रतप्रभावाल्ल
क्ष्मीशोदेवोनारायणोभवेत् ॥ अगस्त्यउवाच ॥ स्कंदकेनविधानेनकर्तव्यंव्रतमुत्तमं ॥ अर्द्धोदयेमनुष्याणांजीवितुदुर्ल
भंभुवि ॥ स्कंदउवाच ॥ कृतेकृतंवसिष्ठेनत्रेतायांरघुणाकृतं ॥ द्वापरेधर्मराजेनकलौपूर्णोदरेणतु ॥ अन्यैर्देवमनुष्यैश्च
दैत्यैश्चद्विजसत्तम ॥ कृतमर्द्धोदयंसम्यक्सर्वकामफलप्रदं ॥ माघमासेकृष्णपक्षेपंचदश्यांरविदिने ॥ वैष्णवेनतुऋक्षेण
व्यतीपातेनदुर्लभं ॥ पूर्वाह्णेसंगमेस्नात्वाशुचिर्भूत्वासमाहितः ॥ सर्वपापविशुद्ध्यर्थंनियमस्थोभवेन्नरः ॥ तत्रमंत्रः ॥ त्रि
दैवत्यंव्रतंदेवाःकरिष्येभुक्तिमुक्तिदं ॥ भवंतुसान्निधौमेद्यत्रयोदेवास्त्रयोग्नयः ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशानांसौवर्णपलसंख्यया

कर्त्तव्याचीस्तद्वैतुतदर्द्धेनवाद्विज ॥ अर्चाःप्रतिमासार्द्धशतत्रयंशंभोर्द्रोणानांतिलपर्वतः ॥ कर्त्तव्योविष्णुरुद्रा
भ्यांगिरीपूर्वोक्तसंख्यया ॥ शंभुरत्रब्रह्मा ॥ शय्यात्रयंततःकुर्यादुपस्करसमन्वितं ॥ देवानांत्रयमुद्दिश्यकर्त्तव्यंभक्ति
तस्तदा ॥ ब्रह्मविष्णुशिवप्रीत्यैकर्त्तव्यंतुगवांत्रयं ॥ हिरण्यंभूमिधान्यादिदानंविभवसारतः ॥ दातव्यंश्रद्धयोपेतंब्रा
ह्मणेभ्यःप्रयत्नतः ॥ मध्याह्नेतुनरःस्नात्वाशुचिर्भूत्वासमाहितः ॥ तिलपर्वतमध्यस्थंपूजयेद्देवतात्रयं तत्रादौपूजामं
त्रः ॥ नमोविश्वसृजेतुभ्यंसत्यायपरमेष्ठिने ॥ देवायदेवपतयेज्ञानानांपतयेनमः इतिब्रह्मपूजा ॥ अथास्यांगपूजा
ॐब्रह्मणेनमःपादयोः ॥ परमेष्ठिनेनमोजंघयोःधात्रेनमोजान्वोः ॥ हिरण्यगर्भायनमऊर्वोः वेधसेनमोगुह्ये
पद्मोद्भवायनमोहस्तयोःहंसवाहनायनमः कटिदेशे ॥ शतानंदायनमोवक्षसि ॥ सावित्रीपतयेनमोबाह्वोः ऋग्वे
दायनमःपूर्वमुखे ॥ यजुर्वेदायनमोदक्षिणमुखे ॥ सामवेदायनमःपश्चिमास्ये ॥ अथर्ववेदायनमउत्तरास्ये
चतुर्वक्त्रायनमःशिरसि ॥ लोकपालायनमः ॥ सर्वांगेषु ॥ तत ॥ इंद्रायनमइत्यादिलोकपालपूजापूर्वादिदिक्षुविदि
क्षुच ॥ अथप्रार्थनामंत्रः ॥ हिरण्यगर्भपुरुषप्रधानाव्यक्तरूपवान् ॥ प्रसादसुमुखोभूत्वापूजांगृह्णनमोस्तुते
॥ इतिब्रह्मपूजा ॥ नारायणजगन्नाथनमस्तेगरुडध्वज ॥ पीतांबरनमस्तुभ्यंजनार्दननमोस्तुते ॥ अथांग-
पूजा ॥ अनंतायनमः ॥ पादौपूजयामि ॥ गोविंदायनमोजंघयोः ॥ मुकुंदायनमोजान्वोः ॥ विश्वरूपाय
नमऊर्वोःप्रद्युम्नायनमोगुह्ये ॥ पद्मनाभायनमोनाभौ ॥ भुवनोदरायनमउदरे ॥ कौस्तुभवक्षसेनमोवक्षसि ॥ चतुर्भु
जायनमोबाहुषु ॥ विश्वतोमुखायनमोवदने ॥ सहस्रशिरसेनमःशिरसि ॥ ततःप्रार्थना ॥ आदित्यचंद्रनयन-
दिग्बाहोदैत्यसूदन ॥ पूजांदत्तांमयाभक्त्यागृहाणकरुणाकर ॥ इतिविष्णुपूजा ॥ महेश्वरमहेशाननमस्तेत्रिपु-
रांतक ॥ नमोजीमूतकेशायनमस्तेवृषभध्वज ॥ ततोंगपूजा ॥ ईशानायनमःपादयोः ॥ चंद्रशेखरायनमोजंघयोः ॥ पशुप-

तद्येनमऊर्वो॥ उमाकांतायनमोगुह्ये ॥ नीललोहितायनमोनाभौ ॥ कृत्तिवाससेनमउदरे ॥ नागोपवीतिनेनमोव क्षसि ॥ योगिरूपायनमोवाह्वोः ॥ नीलकंठायनमः कंठे पंचवक्त्रायनमोमुखेषु कपर्दिनेनमोमौलौ ॥ ततः प्रार्थना अंधकारेशमेयात्मन्नमोलोकांतकायच पूजांदत्तांमयाभक्त्यागृहाणवृषभध्वज ॥ इति शिवपूजाक्रमः प्रोक्तो ॥ मंत्रैरेतैः प्रयत्नतः ॥ आचार्यपूजयेद्भक्त्यावस्त्रालंकारभूषणैः ॥ हस्तमात्राकर्णमात्रापीठंछत्रंकमंडलुं श्वेतवस्त्रयुगंदेयंब्रह्मणे सर्वमूर्त्तये ॥ पीतवस्त्रयुगंविष्णोर्लोहितंशंकरस्यच पंचामृतेनस्नपनंपूजनंकुसुमैःस्वकैः ॥ कमलैस्तुलसीपत्रैर्विल्वपत्रैरखंडितैः ॥ तत्कालसंभवैर्दिव्यैःपूज्यादेवायथाक्रमं ॥ यथाशक्तिःप्रकर्तव्यंव्रतमेतत्सुदुर्लभं ॥ जीवितंप्राणिनामेतदनित्यंनिश्चितंयतः ॥ अथव्रतांगहोमस्यविधानंशृणुतत्त्वतः ॥ देवतात्रयमुद्दिश्यशास्त्रदृष्टेनकर्मणा ॥ प्रजापतयेविश्वरूपायरुद्रायनमः ॥ इत्यंतेनैवमंत्रेणवह्निसंस्थाप्यभक्तितः ॥ ततोहोमंप्रकुर्वीतयथाविभवसंभवं अग्नयेप्रजापतयेस्वाहा ॥ अग्नयेविष्णवेस्वाहा ॥ अग्नयेरुद्रायस्वाहा एवंविधश्चरुहोमः प्रजापतयेनत्वेदतान्यन्योविश्वारूपाणिजातानियदितावभूवयत्कामाजुहुमतन्नोअस्तुद्विपदेचतुष्पदेवयंस्यामपतयोरयीणांस्वाहा- ॐइदंविष्णुर्विचक्रमेत्रेधानिदधेपदम् समूढमस्यपांसुरेस्वाहा ॥ २ ॥ त्र्यंबकंयजामहेसुगंधिपुष्टिवर्द्धनं उर्वारुकमिववंधनान्मृत्योर्मुक्षीयमामृतात् ॥ ३ ॥ प्रजापतयेस्वाहा ॥ १ ॥ विष्णवेस्वाहा ॥ २ ॥ रुद्रायस्वाहा ॥ ३ ॥ ब्रह्मणेविष्णवेमहादेवायस्वाहा ॥ ४ ॥ इतिपूर्णाहुत्यासर्वान्कामानवाप्नोतीतिव्रतांगोहोमः ॥ अथहोमावसानेतुगांदद्यात्पयस्विनीं ॥ सुवर्णशृंगीरौप्यखुरांघंटाभरणभूषितां ॥ ताम्रपृष्ठांकांस्यदोहांसर्वोपस्करसंयुतां ॥ सदक्षिणांसुशीलांतामाचार्यायनिवेदयेत् ॥ तेनदत्तंहुतंजप्तमिष्टंयज्ञैःसहस्रधा कृतकृत्योभवेद्विप्रव्रतस्यास्यप्रभावतः ॥ एतत्सर्वंसमास्यातंदुर्लभंव्रतमुत्तमं ॥ अर्द्धोदयंयथादृष्टंकिमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ इतिस्कंदपुराणोक्तमर्द्धोदयव्रतं अथा-

स्यसंक्षिप्तप्रयोगः अतोद्यापनकामुद्या तिथ्यादिसंकल्पमात्मनआखिलपापक्षयपूर्वकधर्मार्थकाममोक्षचतुर्विध-पुरुषार्थसिद्धिद्वाराब्रह्मविष्णुशिवप्रीत्यर्थमब्दोदयव्रतोद्यापनंकरिष्ये॥ आचार्यादीन्वृत्वाभूमौदर्भास्तृतायांसार्द्ध-शतत्रयद्रोणपरिमिततिलानांपर्वतंब्रह्मणे तावत्प्रमाणमेवातिलपर्वतंविष्णवे तथाविधमेवातिलपर्वतंरुद्राय अ-शक्तोपर्वतमेकमेवकुर्य्यात् तत्रब्रह्मविष्णुरुद्राणांसुवर्णप्रतिमात्रयंयथासंभवंविधाय ब्रह्मयज्ञानामितिब्रह्माणं इदंविष्णुरितिविष्णुं त्र्यंबकमितिशिवंसंपूज्य परितइंद्रादीन्लोकपालान्नाममंत्रैर्वेदमंत्रैश्चसंपूज्य ॥ ततोब्रह्मवि-ष्णुशिवानांमूर्तिष्वंगपूजांकुर्य्यात् ब्रह्मणेनमःपादौपूजयामि हिरण्यगर्भायऊरू०परमेष्ठिनेजंघे० वेधसेगुह्यं-हंसवाहनायकटिं०शतानंदायवक्षसि० सावित्रीपतयेबाहून्० पूर्वादिचतुर्मुखेषु ऋग्वेदायनमः यजुर्वेदायनमः सामवेदायनमः अथर्ववेदायनमः चतुर्वक्त्रायनमोनेत्रेषु कपिलायललाटे हंसायाशिरःपूजयामि ॥ १ ॥ अथविष्णोः अनंतायनमःपादौ०विष्णुरूपायनम ऊरू०मुकुंदायनमोजानुनी०गोविंदायनमोजंघे०प्रद्युम्नायनमः गुह्ये पद्मनाभायनमः नाभिम् कौस्तुभवक्षसेनमः वक्षसि चतुर्भुजायनमः बाहून् विश्वतोमुखायनमोमुखं सहस्रशिरसेनमइतिशिरःपूजयामि २ अथशिवस्य ईशानायनमः पादौपूज०चंद्रशेखरायनमोजंघे०पशुपतये-नमोजानुनीपू० शंकरायनमः ऊरूपू०उमाकांतायनमोगुह्यं०नीललोहितायनमःनाभिंपू०कृत्तिवाससेनमःबाहून्० नीलकंठायनमः कंठं०पंचवक्त्रायनमःमुखंपू० कपर्दिनेनमःशिरःपू० ततःक्रमेणप्रार्थयेत् नमोविश्वसृजेतुभ्यं सत्यायपरमात्मने देवायदेवपतयेयज्ञानांपतयेनमः १ नारायणजगन्नाथनमस्तेगरुडध्वज पीतांबरनमस्ते-स्तुजनार्दननमोस्तुते महेश्वरमहेशाननमस्तेत्रिपुरांतक नमोजीमूतकेशायनमस्तेवृषभध्वज ३ ब्रह्मविष्णुमहेशानाः कर्मणांफलहेतवः भक्त्यामयाकृतांपूजांगृह्णीध्वंजगदीश्वराः ४ इतिसंप्रार्थ्य ततः सपत्नीकंब्राह्मणं

वेदशास्त्रविदमेकंब्राह्मणत्रयंवाकृत्वावस्त्रालंकारादिभिः संपूज्य पुनरपिब्रह्मविष्णुमहेशान्पंचामृतपुरः सरतुल
सीविल्वादिके पूजयेत् ततआचार्यब्रह्मादिवरणंविदिकाया अग्निप्रतिठाप्य सर्वतोभद्रादिसमस्तमंड
लदेवतापूजाते अग्निपूजनंकृत्वा अन्वादध्यात् ब्रह्मविष्णुमहेशान्घृताक्ततिलद्रव्येणप्रतिदैवतंसहस्रसंख्याकाहु
तिभिर्लोकपालान्मंडलदेवताश्चैकैकयाहुत्यायक्षे एवंहोमंसमाप्य ततास्तिलपर्वतसहितंप्रतिमात्रयसयुतंदद्यात्
ॐतत्सदित्यादिदेशकालौसंकीर्त्यकोटिसूर्यग्रहसमे अर्द्धोदयपर्वणिसशैलवनसप्तसमुद्रादिसंयुतधरादानपुण्यज
न्यसमग्रफलप्राप्तिद्वारासूर्यचंद्रोपेंद्रादिसमस्तलोकप्राप्त्युत्तरपरमैश्वरपदप्राप्तये अर्द्धोदयपूर्वोक्तसमस्तफलप्रा
प्त्यर्थंतिलपर्वतमध्यस्थदेवतात्रयमूर्त्तिः सोपस्करा अत्रभूततापवेदाविदेब्राह्मणायदातुमहमुत्सृजे ततः प्रा
र्थना ॥ तिलपर्वतमध्यस्थाब्रह्मविष्णुमहेश्वराः दहतुपातकंसर्वंयच्छतुममसंततिमित्युक्त्वादद्यात् ततोदानस्य
सांगतार्थं रक्तकृष्णश्वेतवर्णसुरभित्रय शय्यादिकं आचार्य्यायदद्यात् अत्रहोमद्रव्याणिपलाशसमित् च
रुतिलान्यानि ब्रह्मण अश्वत्थसमित्तिलपायसानिविष्णो चर्वाज्यव्रीहय शंकरस्य ततोभूमौ श्वेततंडुलैः
कल्पिताष्टदलोपरिपायसपूरितकांस्यपात्रससुवर्णं ब्राह्मणायसपूज्यदद्यात तत्रमंत्रः सुवर्णपायसामत्रंयस्मा
देतत्त्रयीमयं आवयोस्तारकंह्येतद्गृहाणद्विजसत्तम एवंपात्रदानंविधाय भूशय्यादिदानंकृत्वा ब्राह्मणाशि
षोगृहीत्वा भूयसींदक्षिणादद्यात् इतिभविष्योत्तरोक्तमर्द्धोदयदानव्रत अस्यामेवमाघमायां सावित्रीसहि
तं ब्रह्माणंपूजयित्वानवनीतधेनुदद्यात् तदुक्तहेमाद्रौभविष्योत्तरे अमायांमाघमासस्यपूजयित्वापितामह
गायत्र्यासहितदेववेदवेदागभूषितं नवनीत धीधेनुफलैर्नानाविधैर्युतां सहिरण्यांसवस्त्राचब्राह्मणायनिवेदये
त् कीर्त्तयेत्प्रीयतामेत्र पद्मयोनिः सनातनः स्थानंस्वर्गेथपातालेयन्मर्त्येकिंचिदुत्तमं तदवाप्नोत्यसंदिग्ध

रव्रगोभिः प्रसादतः यानिचान्यानिदानानिदीयतेसुवहून्यपि युगादिपुमहाराजअक्षयाणिभवंतिहि विच
हीनं स्वशक्त्यायो ददातिस्वल्पकवहु तदप्यक्षयतांयातिनात्रकार्य्याविचारणा वित्तानुसारस्वदद्यादनीवा
निर्द्धनोथुवं भूहिरण्यंगृहंवास शयनान्यासनानिच छत्रोपानहयानानिदेयानिशुभमिच्छता एवंदत्वायथाशक्त्या
भोजयित्वाद्विजोत्तमान् पश्चाद्भुंजीतसुमना वाग्यतोवधुभिःसह यत्किंचिद्वाचिकंपापमानसंकायिकंतथा तत्स
निर्नश्यतियुगादितिथिपूजनात् गीयमानोथगंधर्वैः स्तूयमानःसुरासुरैः रुद्रस्यानुचरोभूत्वा रुद्रलोकेव
सेन्नरः यद्दीयतेकिमपिकोटिगुणंतदाहुः स्नानंतपोनियममक्षयमेवचात्र स्यादक्षयंसुयुगपूर्वतिथीपुराजन्व्यासा
दयोमुनिवराइहनान्यथैव इतिभविष्योत्तरोक्तं माघामायांयुगादितिथिकृत्यम् ॥ अथमाघशुक्लप्रतिपदा
कृत्यं नारदीये माघशुक्लप्रतिपदिवह्निंसाक्षान्महेश्वरं समभ्यर्च्यविधानेनसमृद्धोजायतेभुवि द्वितीयाकृत्यम
पितत्रैव माघशुक्लद्वितीयाया भानुरूपंप्रजापतिं समभ्यर्च्ययथान्यायंपूजयेद्गंधपुष्पकैः रक्तैर्गंधैस्तथारक्तैर्मू
लैर्विप्राययशक्तितः ततः पूर्णताम्रपात्रगोधूमैर्वापितंडुलैःसमर्प्यदेवभक्त्यैवसमूर्तिंप्रददेद्द्विजे एवंकृतेव्रतेविप्रसा
क्षात्सूर्यइवोदितः दुरासदोदुराधर्षोजायतेभुविमानवः इहकामान्वरान्भुक्त्वायात्यंतेब्रह्मणःपदं सर्वदेवस्तुतो
नीरुर्णविमानवरमास्थितः माघशुक्लतृतीयायां ललितासौभाग्यसुंदरी तं नारदीये माघशुक्लतृतीया
यांपूज्यासौभाग्यसुंदरी पूर्वोक्तेनविधानेननारिकेलार्घ्यदानतःप्रसन्नादिशतिस्वीयंलोकंतुसमुपोषिता अस्यावि
धानकथाभविष्योत्तरे युधिष्ठिरउवाच अथपृच्छामिभगवन्व्रतंद्वादशमासिक ललिताराधननाममासमासक्रमेणच
श्रीकृष्णउवाच शृणुपाण्डवयत्नेनयथादृष्टंपुरातन कैलासशिखरेरम्येवहुपुष्पलतावृते शंकरस्यमहादेव्यासं
वादकुरुसत्तम सचूतपल्लवयुतेचंपकाशोकभूषिते कदंववकुलामोदवशीकृतमधुव्रते मयूररवसंघुष्टेराजहंसो

पशोभिते मृगर्क्षगजसिंहैश्चशाखामृगगणावृत गंधर्वयक्षदेवर्षिसिद्धकिन्नरपन्नगैः तपस्विभिर्महाभागैः से
व्यमानंसमतत सुखासीनंमहादेवं भूतसंघैः समावृत अप्सरोभिःपरिवृतमुमानत्वेदमब्रवीत् ॥ उमोवाच ॥
भगवन्देवदेवेशशूलपाणिवृषध्वज कथयस्वमहेशान तृतीयाव्रतमुत्तम सौभाग्यंलभतेयेन धनपुत्रान्पशून्सुखं
नारीरूपंशुभस्वर्गमारोग्यंश्रियमुत्तमां एवमुक्तोदयितयाभार्ययाप्रीतिपूर्वकं विहस्यशंकरः प्राहकिंव्रतेनतवप्रिये
येकामास्त्रिपुलोकेषुदिव्यभौमांतरिक्षजा सर्वेपितेतवायत्तायस्यास्तेहंपतिर्यतः उमोवाच सत्यमेतत्सुरेशान
त्वयितुष्टेनदुर्लभं किंचित्तुभुवनाभोगभूषणेशशिभूषण भक्त्यास्त्रियोहिमांदेवप्रयुंजंतिशुभाभुवि सुरूपाः सुभगा
काश्चिद्बहुपुत्राबहुपुत्रिका सुशीलास्तपसाकाश्चिच्छ्वश्रूभिःपीडिताभृशं शौचाचारसमायुक्ता नरोचेतथकस्य
चित् एवंबहुविधैर्दुःखैः पीड्यमानाश्चदारुणैः शरणंमांप्रपन्नास्ताः कृपाविष्टाततोप्यहं येनताः सुख
संभोगरूपलावण्यसंपदा पुत्रैः सौभाग्यवित्तौघैर्युक्ताः स्युः सुरसत्तम तन्मेकथययत्नेनव्रतानामुत्तमंव्रतं
ईश्वरउवाच माघेमासेसितेपक्षेतृतीयायांचतत्त्वत मुखंप्रक्षाल्यहस्तौचपादौचैवसमाहितः उपवासस्यनियमंदंतधा
वनपूर्वकं मध्याह्नेतुततःस्नानंतिलैरामलकैस्तथास्नात्वोत्तीर्यजलाच्छुद्धेवाससीपरिधायच सुगंधैःसुमनोभिश्चप्रभू
तैःकुंकुमादिभिः अर्चयंतुसदादेवींभक्त्यात्वांभक्तवत्सलां कर्पूराद्यैस्तथाधूपैर्नैवेद्यैःशर्करादिभिः यदृच्छालाभसंपन्नै
धूपदीपार्चनादिभिः ततः सायंगृहीत्वातु प्रतीच्छेद्घटिकांतथा पात्रेताम्रमयेशुद्धजलाक्षतादिभिश्चिते सहिर
ण्यंद्विजंकृत्वामंत्रपूर्वंसमाधिना शिरसिप्रक्षिपेत्तोयध्यायंतीमनसेप्सितं ब्रह्मावर्त्तं समाख्यातोब्रह्मयोनिवि.
निर्गतः भद्रेचरातत्तोदेवी ललिताशंकरप्रिया गंगाद्वारेहरंप्राप्तागंगाजलपवित्रता सौभाग्यारोग्यपुत्रार्थम
र्चयेद्धरवल्लभे आयाताघटिताभद्रेप्रतीच्छस्वनमोनमः दत्त्वाहिरण्यंतस्मैसप्राशयीतकुशोदकं आचम्यप्रयता

भूत्वांभूमिस्थाक्षपयेत्क्षणं ध्यायमानामुदादेवींहरितेभवाविस्तरे द्वितीयेह्निपुनः स्नात्वा तथैवाभ्यर्च्यपार्वतीं यथा शक्त्यांद्विजान्पूज्यततोभुंजीतवाग्यता एवंतुप्रथमेमासिपूजनीयातुकालिका द्वितीयेपार्वतीनामतृतीयेशंकरप्रिया चतुर्थेगिरिजादेवीपंचमेहरवल्लभा दक्षस्यदुहितापष्ठेमैनाकीसप्तमेस्मृता मृडानीचाष्टमेमासिगौरीतुनवमेस्मृता दशमेमासिविख्यातादेवीसौभाग्यदायिनी उमात्वेकादशेमासिगौरीतुद्वादशीपरा कुशोदकंपय सर्पिगोमूत्रंगोमयंफलं-निंबपत्रंकंटकारीवचाशृंगोदकंदधि, पंचगव्यंतथाशोरुंप्राशनानिक्रमादमी मासिमासिस्थिताह्येवमुपवासपरायणा ददातिश्रद्धयैतानियाचकेब्राह्मणोनमे हारिद्राकुंकुमलवणजीरकंगुडमेवच देयैरेभिःश्रद्धयात्वं सूर्यस्थैस्तुष्यसिप्रिये मासिमासिभवेन्मंत्रःसोंकारोद्वादशाक्षरः ओंकारपूर्विकैर्देविनमस्कारांतदीपितैः एभिस्त्वंपूजितामंत्रैस्तुष्यसित्वंहरप्रिये तुष्टात्वमीप्सितान्कामान्ददासिप्रीतिपूर्वकं समाप्तेतुव्रतेतस्मिन्ब्राह्मणंवेदपारगं साहितंभार्ययाभ्यर्च्यगंधपुष्पादिभि शुभैः द्विजंमहेश्वरकृत्वाउमांभार्यांतथैवच अन्नंसदक्षिणंदद्यात्तथाशुभ्रेचवाससी रक्तवासोयुगंदद्यात्त्वामुद्दिश्यहरप्रिये ब्राह्मणेश्रद्धयायुक्तातस्याःफलमिदंशृणु दशवर्षसहस्राणिलोकान्प्राप्यपरात्परान् मोदतेभर्तृसहितायथेंद्रेणशचीतथा मानुपत्वंपुनःप्राप्यनवैधव्यमवाप्नुयात् पुत्रान्भोगांस्तथारूपंसौभाग्यंश्रियमेवच एकपत्न्यंतथाभर्तुःप्राणेभ्योप्यधिकाभवेत् शृणुयाद्वाच्यमानंतुभक्त्यायाललिताव्रतं महास्नेहेनकथितंसापितत्फलभागिनी संपूज्यपूज्यांललितांगयष्टींगंधोदकैर्मृतघटींशिरसिक्षिपेद्या सास्वर्गेमर्त्येललनासुलभामभूताभूत्वाधिपपतिमवाप्यभुवंभुनक्ति

इतिश्रीभविष्योत्तरेमाघशुक्लाललितातृतीयाव्रतं ॥

अत्रैवरसकल्याणिनीव्रतम्

भविष्योत्तरे श्रीकृष्णउवाच अथान्यामपिवक्ष्यामितृतीयांपापनाशिनीं रसकल्याणिनीमेतांपुराकल्पवि
दोविदुः —माघमासेतुसंप्राप्यतृतीयांशुक्लपक्षतः प्रातर्गव्येनपयसातिलैःस्नानंसमाचरेत् स्नापयेन्मधुनादे
वींतथैवेक्षुरसेनच पुनःपूजाप्रकर्त्तव्याजात्यावैकुंकुमेनच दक्षिणांगानिसंपूज्यवामांगानिचपूजयेत् ललितायै-
नमः पादौ गुल्फौतद्वदथार्चयेत् जंघेजानूतथाशांत्यैतथैवोरूश्रियेनमः मदनालसायैकटिंमदनायैतथोदरं स्तनं-
मदनवासिन्यैकुमुदायैचकंधरं भुजंभुजाग्रंमाधव्यैकमलायैमुखस्मितं भ्रुवौललाटंरुद्राण्यैशंकरायैतथालकान्
मुकुटंविश्वव्यापिन्यैपुनःकांत्यैतथालकान् मदनायैललाटंतुमोहनायैपुनर्भ्रुवं नेत्रेतथाधिदारिण्यैपुष्ट्यैचवदनंपुनः
उत्कंठिन्यैतथाकंठममृतायैचकंधरां रंभायैवामबाहुंचविशोकायैचदक्षिणं हृदयंमन्मथारिण्यैवामदेव्यैजग-
च्छ्रियै आनंदनायैनंदायैसुभद्रायैनमोनमः एवंसंपूज्यविधिवद्द्विजदांपत्यमर्चयेत् भोजयित्वान्नपानेनमधुरेण
विमत्सरः सलड्डुकंवारिकुंभंशुक्लांबरयुगावृतं दत्त्वासुवर्णकमलंगंधमाल्यैरथार्चयेत् प्रीयतामत्रकुमुदागृ-
ह्णीयाल्लवणव्रतं अनेनविधिनादेवींमासिमासिसमर्चयेत् लवणंवर्जयेन्माघेफाल्गुनेचगुडंपुनः तुवराजंतथा
चैत्रेवर्ज्यंचमधुमाधवे यावकंज्येष्ठमासेतुह्याषाढेजीरकंतथा श्रावणेवर्जयेत्क्षीरंदधिभाद्रपदेतथा घृतमाश्वयुजे
ऽदूर्जेवर्ज्याचप्राजिका धान्यकंमार्गशीर्षेतुपौषेवर्ज्याचशर्करा व्रतांतुकरकान्पूर्णान्प्रियावैमासिमासिच दद्याद्
कालवेलायांभक्ष्यपात्रेणसंयुतान् लड्डुकान्वडकांश्चैवसंयावमथपूरिकान् घातिकाघृतपूराश्चगुडपूर्णाश्चमं
डकान् क्षीरंशाकंचदध्यन्नामडयोशाकवर्तिकाः माघादौक्रमशोदद्यादेतानिकरकोपरि कुमुदामाधवीगौरी

रंभाभद्राजयाशिवा ॥ उमासतीशचीतद्वन्मंगलारतिलालसा क्रमान्माघादिसर्वत्रप्रीयतामितिकीर्तयेत् सर्वे
त्रपंचगव्यंचप्राशनेसमुदाहृतं उपवासोभवेन्नित्यमशक्तोनक्तमिष्यते पुनर्माघेचसंप्राप्तेसाक्षसूत्रकमंडलुं तद्व
द्गोमिथुनंशुक्लंसुवर्णास्यंसितांवरं सवस्त्रभाजनंदद्याद्भवानीप्रीयतामिति अनेनविधिनायस्तुरसकल्याणिनी
व्रतं ॥ कुर्यात्ससर्वपापेभ्यस्तत्क्षणादेवमुच्यते भवार्बुदसहस्रंतुनदुःखीजायतेक्वचित् अग्निष्टोमसहस्रेणय
त्फलंतदवाप्नुयात् ॥ नारीचकुरुतेयातुकुमारीवायुधिष्ठिर विधवावावराकीवासापितत्फलभागिनी सौभाग्या
रोग्यसंपन्नागौरीलोकेमहीयते ॥ इतिपठतिचनित्यंयःशृणोतिप्रसंगात्सकलकलुषमुक्तः पार्वतीलोकमेति मणिम
यविमानराणांयोददातिप्रियार्थं विपुलमभिजनानांनायकःस्याद्भमेयः ॥ इतिभविष्योत्तरेरसकल्याणिनीमाघशुक्ल
तृतीयाव्रतम् ॥ अस्यामेवगौरीतृतीयाव्रतंसाचरंतिशिष्टाःमाघशुक्लतृतीयायांकन्यासम्यग्वरार्थिनी प्रातः
स्नात्वार्चयेद्गौरींपुष्पनैवेद्यचंदनैः मत्स्यपुराणे माघेमासेतुचैत्रेवागुडधेनुप्रदोभवेत् गुडव्रतंतृतीयायांगौरी
लोकेमहीयते गुडव्रतो गुडमात्रदानपरः भविष्यपुराणे माघेमासितृतीयायांगुडस्यलवणस्यच दानंश्रेयस्क
रंराजन्स्त्रीणांचपुरुषस्यच गुडेनतुष्यतेदेवीलवणेनमहेश्वरः इत्युमामहेश्वरप्रीतिकरंगुडलवणदानव्रतं अथ
माघशुक्लचतुर्थीकृत्यानि माघशुक्लचतुर्थीवरदाख्याकुंदचतुर्थीतिच हेमाद्रौनिर्णयामृतेचोक्तं कुंभार्केतिप्रशस्ता-
साप्रदोषव्यापिनीग्राह्या अत्रकुंदपुष्पैः शिवमभ्यर्च्यनरोनक्तभोजीश्रियमाप्नोति तदुक्तंकूर्मपुराणे कुंभशुक्ल
चतुर्थ्यांतुकुंदपुष्पैःसदाशिवं संपूज्य योह्निनक्ताशीसप्राप्नोतिनरः श्रियमिति अस्यामेवब्रह्मपुराणोक्तंगौ
रीचतुर्थीव्रतं उमाचतुर्थ्यांमाघेतुशुक्लायांयोगिनीगणैः प्राहक्षयित्वासृष्ट्वाचभूयः स्वांगात्स्वकैर्गुणैः ससृ
जुःसहितायस्मात्तस्मात्प्रोक्तासतीपुरा तस्मात्सातत्रसंपूज्यानरैःस्त्रीभिर्विशेषतः कुंदपुष्पैःप्रयत्नेनस

स्वभक्त्यासमाहितैः कुंकुमालक्तकाभ्यांचरक्तसूत्रैःसकुंडकैः अर्घ्यैःपुष्पैस्तथाधूपैर्दीपैर्वलिभिरेवच गुडार्द्र
कास्वांप्रयसालवणनाथपालकैः पूज्यास्त्रियश्चाविधवास्तथाविप्रास्सुलोचनाः सौभाग्यवृद्धयेपश्चाद्भोक्तव्यं
बंधुभिःसहेतिकुंडकेर्मृद्भांडविशेषैरित्यर्थः अविधवाइत्यनेनसधवाःकुमार्यश्चसंगृहीता इतिगौरीचतुर्थीव्रतं
देवीपुराणेत्वियंकुंडचतुर्थ्युक्ता माघमासेतुसंप्राप्तेचतुर्थीकुंडसंज्ञिता उपोष्यसासुरश्रेष्ठततोराज्यंभविष्यति
सर्वोपहारसंयुक्तंसर्वोपस्करमाहरेत् पुष्पपत्रफलनालंकंदमूलानियानिच वन्यानिचैवधान्यानितद्देयानिविशेषतः
त्वक्छरचारुवीजानिनवानिपल्लवानिच वलभद्रवल्लभंशाकंलवणंगुडशर्करा खंडजीरककुस्तुंवुधान्यानिविविधा
निचदातव्यानिसुरश्रेष्ठकन्यकानांतुभक्तितः अर्घ्यपात्रंतथाभांडंमृण्मयानिविशेषतःउद्दिश्यदापयेद्देवींप्रीयतांमेस.
दाइति अनेनविधिनाशक्रसौभाग्यंपुत्रसंततिः वर्द्धतेनात्रसंदेहोनान्यथाममभाषितं इतिदेवीपुराणोक्तंकुंडच
तुर्थीव्रतं माघशुक्लचतुर्थ्यांवुद्धिपूजोक्ताकाशीखंडे इयमेवतिलचतुर्थीत्युच्यते माघशुक्लचतुर्थ्यांतुनक्तंव्रतपरायणाः
येत्वांवुद्धिमर्चयंतितेभ्यःस्युरसुरद्रुहां विधायवार्षिकींयात्रांचतुर्थीप्राप्यतापसीं तपोमासस्तस्येयंतापसीचतुर्थी
त्यर्थः शुक्लांशुक्लतिलैर्वध्वाप्राश्नीयाल्लड्डुकान्व्रती तांयात्रांनात्रयःकुर्यान्नैवेद्यांतिललड्डुकैः उपसर्गसहस्रैस्तु
सहंतव्योममाज्ञया होमंतिलाज्यद्रव्येणयःकरिष्यतिभक्तितः तस्यांचतुर्थ्यांमंत्रज्ञस्तस्यमंत्रःप्रसेप्स्यतीति तथाच
माघेमासिचतुर्थ्यांतुतस्मिन्कालेउपोषितः अर्चयित्वातुयोदेवींजागरंतत्रकारयेदिति त्रिस्थलीसेतौलैंगेपि तिथि
तत्त्वेभविष्योत्तरे माघशुक्लमधिकृत्योक्तं चतुर्थीवरदानामतस्यांगौरीसुपूजिता सौभाग्यमतुलंकुर्याच्चतुर्थ्यां
श्रीरपिश्रियमिति माघशुक्लचतुर्थीशांतिचतुर्थीव्रतंभविष्योत्तरे सुमंतुरुवाच माघेमासितथाशुक्लायाचतुर्थी
महीपते सासर्वशांतिदानित्यंशांतिंकुर्यात्सदैवहि स्नानंदानंवलिंकर्मसर्वमस्यांकृतंविभो भवेत्सहस्रगुणि

नप्रसादाद्दंतिन.सदा, दंतिनोगणेशस्य कृत्वोपवासंयस्तस्यांपूजयेद्विघ्ननायक तस्यहोमादिकंकर्मभवेत्साह
स्रिकन्नृप-- लवणंगुडपूपांश्चघृताक्तांस्त्वथभारत दत्वाभक्त्यैवविघ्नेशेफलंसाहस्त्रिकंलभेत् विशेषतस्तथारा
जन्पूजयेत्स्वगुरुंनृप गुडलवणघृतैर्वीरसदास्यांकुरुनंदन इतिभविष्योत्तरोक्तंशांतिचतुर्थीव्रतं नारदीयेपि इद
गौरीव्रतंविप्रसौभाग्यारोग्यवर्द्धनं प्रातिवर्षंप्रकर्तव्यंनारीभिश्चनरैस्तथा ढुंढिव्रतंपरैःप्रोक्तंकश्चित्कुंडव्रतंस्मृतं
ललिताव्रतमित्यन्ये शांतिव्रतमथापरैः स्नानंदानंजपोहोमः सर्वमस्यांकृतंनरैः भवेत्सहस्त्रगुणितंप्रसादाद्द.
तिनःसदेति ॥ * ॥ माघशुक्लपंचमीश्रीपंचमी गाधवगतेइयंपूर्वाग्राह्या हेमाद्रिमतेपरा तत्रमदनसंपूज्यवसं.
तोत्सवारंभ.कार्य्यइतिनिर्णयामृते अतएवेयंवसंतपचमीतिभट्टोजिदीक्षिता अत्रादौरतिकामपूजनंश्रीपूजापू
र्वंकृत्वाततोवसंतोत्सवारंभ.कार्य्यः पुराणसमुच्चये माघेमासिसुरश्रेष्ठशुक्लायांपंचमीतिथौ रति
कामौतुसंपूज्यकर्तव्य.सुमहोत्सवः दानानिचप्रदेयानिकर्त्तव्यः सुमहोत्सव तथाश्रीपूजनंकार्य्यंते
नतुष्यतिमाधवइति तिथितत्त्वेभविष्योत्तरे माघशुक्लमधिकृत्य चतुर्थीवरदानामतस्यांगौरीसुपूजिता
सौभाग्यमतुलंकुर्य्यात्पंचम्यांश्रीरपिश्रियं हेमाद्रौभविष्ये माघेशुक्लचतुर्थ्यांतुवरमाराध्यचश्रियः पंचम्यां
कुंदकुसुमैःपूजांकुर्य्यात्समृद्धये अथरतिकामयोर्ध्यानं हेमाद्रौ शुभारति प्रकर्तव्यावसंतोज्ज्वलभूषणा नृत्य
मानाशुभादेवसिमस्ताभरणैर्युता वीणावादनशीलाचमदकर्पूरचर्चिता कामदेवस्तुकर्त्तव्योरूपेणाप्रतिमोभुविअ
ष्टबाहु.सकर्तव्यःशंखपद्मविभूषणः चापबाणकरश्चैवमदाद्र्रांचितलोचनः रतिःप्रीतिस्तथाशक्तिर्मदशक्तिस्तथो
ज्ज्वलाचतस्रस्तस्यकर्त्तव्या.पत्न्योरूपमनोहरा. चत्वारस्तुकरास्तस्यकार्य्याभार्य्यास्तथोपगाः केतुश्चमकर.का
र्य्यःपंचबाणमुखोमहानिति अत्रश्रीपूजनंमार्गशुक्लपचम्योक्तमनुसंधेयं ॥ इतिमाघशुक्लाश्रीपंचमीवसंतपंचमी

कृत्ये 'माघशुक्लषष्ठीअरुणाख्योक्तानारदीये माघेमासेसितापष्ठीसारुणाख्यास्मृताशुभा तस्यामरुणमभ्य
र्च्यविष्णुरूपंसनातनं रक्तैर्गंधांशुकैः पुष्पै नैवेद्यै.पुष्पधूपकैः सम्यगभ्यर्च्यविधिव द्यदत्राविलिखेन्नरः
ततश्चायनं तोभूयात्मोदतेतत्प्रसादतः इयंमंदारषष्ठी भविष्योत्तरे ॥ * ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
शृणुपार्थप्रवक्ष्यामिसर्वपापप्रणाशिनीं सर्वकामप्रदांपष्ठींनाम्नामंदारसंज्ञितां माघस्यमलपक्षेतुपंचम्यांल-
घुभुङ्नरः दंतकाष्ठंततःकृत्वास्वपेद्भूमौजितेंद्रियः सर्वभोगविहीनस्तुषष्ठीमुपवसेन्नरः प्राप्यानुज्ञां
द्विजश्रेष्ठान्मंदारंप्राशयेन्निशि मंदारोराजार्कवृक्षः ततःप्रातःसमुत्थाय कृतस्नानःपुनर्द्विजान् संपूज्य
संहतं कृत्वामंदारकुसुमाष्टकं सौवर्णंपूपणंतद्वत्पद्महस्तंसुशोभनं पद्मकृष्णतिलैःकृत्वाताम्रपात्रेदलाष्टकं पू
ज्यमं दारकुसुमैर्भास्करायेतिपूर्वतः नमस्कारेणतद्वच्चसूर्य्यायेत्यनलेदले दक्षिणेतद्वदर्काययज्ञेशायचनैर्ऋते
पश्चिमेवसुधाम्नेतिवायव्येयंचभांडवे कृष्णायोत्तरतःपूज्यश्चानंदायेशानकेदले कर्णिकायांचपुरुपंपूज्यसर्वात्म
नाहरिं शुक्लवस्त्रेसमावेष्ठ्यभक्ष्यमाल्यफलादिभिः एवमभ्यर्च्यतत्सर्वमुपाध्यायेनिवेदयेत् भुंजीतातैललवणं
वाग्यतःप्राङ्मुखोनिशि अनेनविधिनासर्वंसप्तम्यांमासिमासिच कुर्य्यात्संवत्सरंयावद्वित्तशाठ्यविवर्जितः
एतदेवव्रतांतेतुविधायकलशोपरि रावियुक्तंद्विजेंद्रायदातव्यंभूतिमिच्छता रवियुक्तंसौवर्णरवियुक्तमित्यर्थः नमो
मंदारनाथायमंदारभवनायच त्वंरवेतारयस्वास्मात्रतास्मात्संसारसागरात् विधिनानेनयःपष्ठींमंदारभवसंज्ञितां
विपाप्मासुमुखीमर्त्यो मृतःस्वर्गेमहीयते इमामघौघपटलध्वांतोद्वांसनदीपिकां प्रगृह्यगच्छेन्संसारगतायां
नस्खलेन्नरः मंदारषष्ठींविख्यातांवांछितार्थफलप्रदां यःपठेच्छृणुयाद्वापिसोपिपापैःप्रमुच्यते षष्ठीमुपोष्य
तिलपंकजकर्णिकायांसंपूज्यभास्करमहासुखवृक्षपुष्पैः यत्राप्नुवंतिपुरुपानहितत्कदाचिद्दोभूहिरण्यतिलदाःफ

लमाप्नुवंति इतिभविष्योत्तरेमाघशुक्लामंदारषष्ठीव्रतम् ॥ अथमाघशुक्लसप्तमीकृत्यानि नारदीये माघस्यशु
क्लसप्तम्यामचलाख्यंव्रतंस्मृतं त्रिलोचनाजयंतीयसर्वपापहरास्मृता रथाख्यासप्तमीचेयंचक्रवर्तित्वदायिनी
अस्यांसमर्च्यसवितु प्रतिमांतुहैमींहेमाम्बराश्वरथगांतुददेत्सहेमां योभावभक्तिसहित संगतोहिलोकंशंभो प्र
सादतइहापिचभुक्तभोग भास्करीसप्तमीचेयकोटिभास्वद्ग्रहोपमा अरुणोदयवेलायामस्यांस्नानंविधीयते अ
र्कस्यचबदर्याश्चसप्तसप्तदलानिच विधायशिरसिस्नायात्सप्तजन्माघनाशन पुत्रप्रदंव्रतचात्रप्राहादित्य स्वयं
प्रभु' योमाघसितसप्तम्यापूजयेन्माविधानत' तस्याहपुत्रतांयास्येस्वांशेनभृशतोपित' तस्यांजितेंद्रियोभूत्वा
समुपोष्यादिवानिश पूजयेदपरेचाह्निहोमकृत्वाद्विजांस्तथा दध्योदनेनपयसापायसेनचभोजयेत् अनेनविधि
नायस्तुकुरुतेपुत्रसप्तमीं लभतेसतुसत्पुत्राचिरायुपमनामय इयमचलासप्तमीत्रिलोचनाजयंतीत्युक्तंभविष्यो
त्तरे माघस्यशुक्लपक्षेतुसप्तमीसात्रिलोचना जयतीनामसाप्रोक्तासर्वपापहरातिथिरिति मत्स्यपुराणे यस्यां
मन्वंतरस्यादौ रथमापदिवाकर' जयंतीनामसाप्रोक्ताशुक्लामाघस्यसप्तमीति सास्नानादावरुणोदयव्यापिनी
ग्राह्या सूर्यग्रहणतुल्यातुशुक्लामाघस्यसप्तमी अरुणोदयवेलायांतस्यांस्नानंमहाफलमितिविष्णूक्ते दिनद्वये
ऽरुणोदयेचेत्पूर्वैवपण्मुन्योरितियुग्मवाक्यादितिभट्टोजिदीक्षिताः अयंचस्नानकालोरुणोदये येमाघेस्नानंकुर्वंतितान्
प्रत्येव' अन्यान्प्रतितुसूर्योदयएव माघमासस्यसप्तम्यामुदयत्येवभास्करे विधिवत्तत्रचस्नानंमहापातकनाश
नामित्यपरार्कैविष्णूक्तेरित्युक्तत्वात्स्मृत्य मदनरत्नादिसर्वप्राचीननवीनग्रंथेष्वतद्वचनस्यानुपलंभात् तदग्रथविरो
धाच्चमाघस्नानकालस्तुसूर्योदयएव खमुद्गच्छतिभास्करइति माघमासेरटंत्याप किंचिदभ्युदितेरवाविति यो
माघमास्युपसिसूर्यकराभितप्तेस्नानंसमाचरतीत्यादि नारदीयभविष्योत्तरप्रभृतिवचनडिंडिमस्यजागरूकत्वात्

तस्मान्माघस्नानंसूर्य्योदयेकर्त्तव्यं अचलासप्तमीस्नानंत्वरुणोदयएवेतिसिद्धांतः यत्तुदिवोदासीये अचलासप्त
मीदुर्गाशिवरात्रिर्महान्नरः द्वादशीवत्सपूजायांसुखदाप्राग्युतासदेतिपष्ठीयुक्तमुक्तं तद्यदिपूर्वाह्णेपष्ठीघटिकाद्वयं
सप्तमीचपरेद्युःक्षयवशादरुणोदयात्पूर्वंसमाप्यतेतत्परंज्ञेयं तत्रपष्ठ्यांसप्तमीक्षयंप्रवेश्यारुणोदयेस्नानंकर्त्तव्यं इ
यंचप्रयागेप्रशस्ता अरुणोदयवेलायांशुक्लामाघस्यसप्तमी प्रयागेयदिलभ्येतकोटिसूर्य्यग्रहैःसमेतिवचनात् तथा
माघेमासिसितेपक्षेसप्तमीकोटिभास्करा कुर्य्यात्स्नानार्घ्यदानाभ्यामायुरारोग्यसंपदइतिइदंचस्नानंतिथ्यादि
संकीर्त्यसप्तार्कपत्राणिसप्तवदरीपत्राणिचसुवर्णादिपात्रस्थतिलतैलकुसुंभवर्त्तिप्रज्वालितंदीपंचाशिरसिकृत्वाइक्षु
दंडेनजलंचालयित्वाभास्करंहृदयेध्यात्वा नमस्तेरुद्ररूपायरसानांपतयेनमः वरुणायनमस्तेस्तुहरिवासनमोस्तुते
इतिश्लोकंपठित्वा दीपंप्रवाहेविसृज्यशुक्लतिलैरंगोद्वर्त्तनंकृत्वास्नानंकर्तव्यं दिवोदासीयेमदनरत्नेतुइक्षुदंडेनजलंचा
लयित्वा सप्तार्कपत्राणिसप्तवदरीपत्राणिचाशिरसिकृत्वा वक्ष्यमाणमंत्रैः स्नात्वातिलापिष्ठमयापूर्वंहेमसूर्य्यंसं
पूज्य विप्रायदद्यादित्युक्तं स्नानमंत्राश्चकाशीखंडे यद्यज्जन्मकृतंपापमयासप्तसुजन्मसु तन्मेरोगंचशोकंच
माकरीहंतुसप्तमी एतज्जन्मकृतंपापंयच्चजन्मांतरार्जितं मनोवाक्कायजंयच्चज्ञाताज्ञातंचयत्पुनः इतिसप्तवि
धंपापंस्नानान्मेसप्तसप्तिके सप्तव्याधिसमाकीर्णंहरमाकरिसप्तमीति एतन्मंत्रजपंजप्त्वास्नात्वापादोदकं
नरःकेशवादित्यमालोक्यनरोनिष्कलुषोभवेत् ततोअर्घ्यंदद्यात् सचसौरागमेप्रोक्तःअर्कपत्रैस्सवदरैर्दूर्वाक्षतसंचं
दनैः अष्टांगविधिनाचार्घ्यंदद्यादादित्यतुष्टये अर्घ्यदानमंत्रोमदनरत्ने सप्तसप्तिवहप्रीतसप्तलोकप्रदीपन
सप्तम्यासहितोदेवगृहाणार्घ्यंदिवाकरेति ततःसप्तमीप्रार्थना जननीसप्तलोकानां सप्तमीसप्तसप्तिके सप्त
व्याहृतिकेदेविनमस्तेसूर्यमंडले इति अत्रसप्तमीध्यानं ताम्रवर्णाज्यपात्रासाहयस्थासप्तमीमतेति नीलकंठ

लकंठासाजटाखंडेंदुभूपिता इभस्थासप्तमीगौरीद्विभुजावज्रपात्रिणीति उभयसप्तमीध्यानं ततोनित्यविधिं
निर्वर्त्य चंदनेनाष्टपत्रकमलंविलिख्यतत्कर्णिकायांप्रणवसहितंसपत्नीकाशिवंसंपूज्यपूर्वादिदलेपु रविं भानुंविव
स्वंतंभास्करंसवितारं अर्कं सहस्रकिरणंसर्वात्मानं क्रमेण प्रणवादिनमोंतनामभिर्वस्त्रादिभिः संपूज्यस्वस्था
नंगम्यतामितिविसृजेत् ततस्ताम्रदिपात्रकांचनकर्णाभरणं घृतगुडतिलपिष्टसाहितं अशक्तश्चेत्तिलपिष्टजंसं
स्थाप्यरक्तवस्त्रेणाच्छाद्यपुष्पादिभि संपूज्य ब्राह्मणे स्वस्तिवाचनंकारयित्वाब्राह्मणायदद्यात् तत्रमंत्रः आदित्य-
स्यप्रसादेनप्रात.स्नानफलेनच दुष्टदौर्भाग्यदुःखघ्नमयादत्तंतुतालकमिति ततोगुरुंसंपूज्य सूर्यंध्य.यन्विप्रान्सं
भोज्यस्वयंभुंजीतइतितालकदान तत ससारथिरथंवर्णकैर्विलिख्य तथायथाशक्तिस्वर्णादिघटितंभानुस
पूज्यदद्यात् इतिरथदानविधिः अत्रान्योपिविशेपः कथायांद्रष्टव्य इथंमन्वादि. शुक्लपक्षस्थत्वात् पौर्वाह्निकी
ग्राह्यामाघस्यमलमासत्वेमन्वादिकश्राद्धमुभयत्रापिकार्यं मन्वादिकमितिपूर्वोक्तवचनात् अस्यांकाशीखंडेविशे
पउक्तःलोलार्करथसप्तम्यांस्नात्वागंगादिसंगमे सप्तजन्मकृते.पापैर्मुक्तोभवतितत्क्षणादिति पद्मयोगोप्यत्रसं
तिसंभवेज्ञेयःसचनिर्णयामृतेप्रोक्तःपष्ठीचसप्तमीचैववारश्चेदंशुमालिनः योगोयंपद्मकोनामसूर्यकोटिग्रहैःसमइति
अथभविष्योत्तरोक्ताऽचलासप्तमीव्रतकथा युधिष्ठिरउवाच अध्रुवेणशरीरेणसुपुष्टेनापिकिंफलं माघस्नानंविना
देवत्वयोक्तंयदुनंदन प्रात.स्नानासमर्थंतु शरीरंयस्यदेहिन. किंतेनवदकर्तव्यंमाघेसंसारभीरुणा सौकुर्य्या
च्छरीरस्यत्रवलत्वात्तथैवच कथंस्त्रियःसुरूपास्युः सुभगा सुप्रजास्तथा पुण्यस्यमहतश्चैवसर्वमेतत्फलंयतः
अल्पायासेनसुमहद्धनपुण्यमवाप्यते स्त्रीभिर्माघेममब्रूहिस्नानमेकजगद्गुरो श्रीकृष्णउवाच श्रूयतांभरतश्रेष्ठर
हस्यमुनिभाषितं यन्मयाकस्यचिन्नोक्तमचलासप्तमीव्रतं वेश्याचेंदुमतीनामरूपौदार्यगुणान्विता आसीत्कुरु

कुलश्रेष्ठसागरस्यविलासिनी सावसिष्ठाश्रमंपुण्यंजगामगजगामिनी वसिष्ठमुनिमासीनंप्रणम्यानतकंधरा
कृताजलिपुटाभूत्वाप्राहेदंजगतोहितं मयानदत्तंनहुतंनोपवासव्रतंकृतं भक्त्यासपूजितःशंभुः स्वामिन्शार्ङ्गध
रोनच सांप्रतंतप्यमानायाव्रतंकिंचिद्दिशस्वमे येनदुःखांबुपंकौघादुत्तरामिभवार्णवं एतत्तस्याश्चवहुश श्रु
त्वातिकरुणंवच. कारुण्यात्कथयामासवसिष्ठोमुनिसत्तमः वासिष्ठउवाच माघस्यसितसप्तम्यांसर्वकामफल
प्रदं रूपसौभाग्यजननंस्नानंकुरुवरानने कृत्वाषष्ठ्यामेकभक्तंसप्तम्यांनिश्चलंजलं रात्र्यंतेचालयेथास्त्वंद
त्वाशिरसिदीपकं माघस्यसितसप्तम्या मचलाचालितंचयत् · जलंमलानांसर्वेषांस्मृतंप्रक्षालनंततः वसिष्ठव
चनंश्रुत्वातस्मिन्नहनिभारत चकारेंदुमतीस्नानंदानंसम्यग्यथाविधि । स्नानस्यास्यप्रभावेनभुक्त्वाभोगान्यथे
प्सितान् इद्रलोकेप्सरामध्येनायकात्वमुपागता अचलासप्तमीस्नानकथितंतेविशांपते, सर्वपापप्रशमनंसु
खसौभाग्यवर्द्धनं ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ सप्तमीस्नानमाहात्म्यंश्रुतंकृष्णविशेषत सांप्रतंश्रोतुमिच्छामिविधिं
मंत्रसमन्वितं श्रीकृष्णउवाच एकभक्तेनसंतिष्ठेत्षष्ठ्यांसपूज्यभास्करं सप्तम्यांतुप्रतिप्रातःसुगंभीरंजलाशयं
सरित्सरस्तडागंवा देवखातमथापिवा सुखावगाहमन्वेष्टंदुष्टसत्वैरदूषितं व्यालांबुपक्षिभिश्चैवजलगैर्मत्स्यक
च्छपैःनकेनचाल्यतेयावत्तावत्स्नानंसमाचरेत् सौवर्णेराजतेपात्रेभक्त्यालांबुमयेतथा तैलवर्त्तिस्तुदातव्यामहारंज
नरंजिता महारंजनंकौसुंभं समाहितमनाभूत्वादत्वाशिरसिदीपक भास्करहृदयेध्यात्वाइमंमंत्रमुदीरयेत्, नम
स्तेरुद्ररूपायरसानांपतयेनमः वरुणायनमस्तेस्तुहरिवासनमोस्तुते । जलोपरितरेद्दीपंस्नात्वासंतर्प्यदेवताः, चं
दनेनलिखेत्पद्ममष्टपत्रंसकर्णिकं मध्येशिवसपत्नीकंप्रणवेनसमान्वितं । शाक्रेदलेरविः पूज्यो भानुश्चैवानलेतथा
याम्येविवस्वान्नैर्ऋत्येभास्करंपूजयेद्बुध पश्चिमेसवितापूज्यातथार्कश्चानिलेदले सौम्येसहस्रकिरणःशैवेसर्वात्मने

नमःपूज्याःप्रणवपूर्वास्तु नमस्कारयुतास्ततःपुष्पैःसुगंधधूपैश्च पृथक्केनयुधिष्ठिर विसर्गवस्त्रसंवीतस्वस्थानंगम्यता
मिति विसर्ज्यतेसहस्रांशौसमागम्यस्वमालयं ताम्रपात्रेयथाशक्त्यामृण्मयेवाथभक्तिमान् स्थापयेत्तिलपिष्टंचसघृतं
सगुडंतथाकांचनंतालकंकृत्वाअशक्तास्तिलपिष्टकंसंछाद्यरक्तवस्त्रेणपुष्पैर्धूपैरथार्चयेत् ततस्तंचालयेद्विप्रंदद्यान्मं
त्रेणतालकं आदित्यस्यप्रसादेन प्रातःस्नानफलेनच दुष्टदौर्भाग्यदमनंमयादत्तंतुतालकं पूजयित्वोपदेष्टारं
विप्रानन्यांश्चपूजयेत् ततोदिनेसमग्रेचभास्करध्यानतत्परः ताएवचकथाः शृण्वन्नन्यावाधर्मसहिताः पाखं
डादिभिरालापदर्शनस्पर्शनादिकं वर्जयेत्क्षपयेत्राज्ञस्ततोबंधुजनैः सह एतत्तेकथितंपार्थरूपसौभाग्यकारकं
अचलासप्तमीस्नानंसर्वकामफलप्रदं इतिपठतियइत्थंयःशृणोतिप्रसंगात् कलिकलुषविनाशसप्तमीस्नान
मेतत् इदमपिचजनानांयोददातिप्रयत्नात्सुरसदनगतोसौमोदतेचाप्सरोभिः इतिभविष्योत्तरोक्तमचलासप्त
मीव्रतम् ॥ अथोद्यापनकौमुदीप्रोक्तंसंक्षेपेणाचलासप्तमीविधानं तत्रमाघशुक्लषष्ठ्यां प्रातःस्नात्वा देशका
लौसंकीर्त्यममाखिलपापक्षयपूर्वकरूपसौभाग्यसर्वकामफलप्राप्तिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं मचलासप्तमीव्रतंक
रिष्यइतिसंकल्प्य भास्करंसंपूज्यस्वयमेकभक्तंकुर्य्यात् ततः सप्तम्यांसुगंभीरंजलाशयंतडागंदेवखातंन
दींवागत्वा नकेनापिचालितं जलमिक्षुदंडेन चालयित्वा सौवर्णराजतताम्रमयपात्रेअशक्तावलावु
मये कौसुंभरंजितवर्त्तितिलतैलप्रज्वालितंदीपसंस्थाप्य सप्तार्कपत्राणिसप्तबदरीपत्राणिचसिरसिधृत्वाभास्करं
ध्यायन् इमंमंत्रमुदीरयेत् नमस्तेरुद्ररूपायरसानांपतयेनमः वरुणायनमस्तुभ्यंहरिवासनमोस्तुते इत्यु
क्त्वाजलेदीपंन्यसेत् ततः स्नात्वा देवताःसंतर्प्य तत्तीरेचंदनेनाष्टदलंविलिख्य तत्रपूर्वादिक्रमेण रविं १
भानुं २ विवस्वंतं ३ भास्करं ४ सवितारं ५ अर्कं ६ प्रभाकरं ७ सहस्रकिरणं मध्यउमासहितंशिवं

सप्रणवनाममंत्रैः सपूज्यविसृज्यचरुवगृहमागत्य तत्रताम्रपात्रेथवामृण्मयेघृतगुडयुततिलपिष्टयुतंसौवर्णं ता
म्रपत्रंकर्णाभरणमिति भविष्योत्तरे रक्तवस्त्रेणाच्छाद्यसंपूज्य ब्राह्मणाञ्चालयेत् ततोब्राह्मणंसंपूज्य तत्सर्वंनिवे
दयेत् तत्रमंत्रः आदित्यस्यप्रसादेन प्रातःस्नानफलेनच दुष्टदौर्भाग्यदुःखघ्नंमयादत्तंहितालकं इतिपठित्वा
निवेदयेत् ततःसमग्रंदिनहृदिभास्करंध्यायन् क्षपयित्वा बंधुजनैः सहभुंजीत इत्यचलासप्तमीव्रतविधिः अ
रुणामेवरथसप्तमीव्रतं भविष्योत्तरे कथंसाक्रियतेकृष्णमनुष्यैरथसप्तमी चक्रवर्त्तित्वफलदायाविख्याताल्वया
मम श्रीकृष्णउवाच आसीत्कांबोजविषयेयशोवर्मानराधिपः वृद्धेवयसितस्यासीत्सर्वव्याधियुतःसुतः तत्क
र्मपाकंसोपृच्छद्विनीतोद्विजपुंगवं सचाहराजन्वैश्योयंक्षपणःपूर्वजन्मनि ददर्शरथसप्तम्यांक्रियमाणंव्रतंनृप व्रतद
र्शनमाहात्म्यादुत्पन्नोजठरेतव अदाताविभवेतस्मात्तेनायंव्याधितोभवत् ततःसराजापप्रच्छकिमेतस्यविधीयतांद्वि
जउवाच यस्यसंदर्शनाज्जातःपुत्रोयंतवसद्मनि तदेवक्रियतांराजन्रथसप्तमिसञ्ज्ञितं व्रतंपापहरंयेनचक्रवर्त्तित्व
माप्यते राजोवाच ब्रूहिविप्रव्रतंकृत्स्नंसविधानंसमंत्रकं ईश्वराणांदरिद्राणांसर्वसंपत्प्रदायकं द्विजउवाच शुक्ल
पक्षेतुमाघस्यपष्ठ्यामामंत्रयेद्गृही स्नानंशुक्लतिलैःकार्यं नचभावेतुकुत्रचित् विमलेसलिलेराजन्विधितद्वर्णधर्मतः
देवादीन्पूजयित्वातुगत्वासूर्य्यालयंततः सूर्यंसम्यङ्नमस्कृत्य पुष्पधूपाक्षतैःशुभैः आगत्यभवनपश्चात्पंचय
ज्ञांश्चनिर्वपेत् संतोप्यातिथिभृत्यांश्चबालवृद्धाश्रितान्स्वयं विद्यमानेदिनेश्नीयाद्वाग्यतः सैतलवर्जितं रात्रौ
विप्रंसमाहूयविधिज्ञंवेदपारगं संपूज्यनियमंकुर्य्यात्सूर्य्यमाधायचेतसि सप्तम्यांतुनिराहारोभूत्वाभोगविवर्जितःभो
क्ष्येष्टम्यांजगन्नेत्रनिर्विघ्नंतत्रमेकुरु इत्युच्चार्य्यनृपश्रेष्ठतोयंतोयेपुनःक्षिपेत् ततोविसृज्यतंविप्रंस्वपेद्भूमौजितेंद्रियः
ततःप्रातःसमुत्थायकृतावश्यःशुचिर्नरः कारयित्वारथंदिव्यंकिंकिणीजालमालिनं सर्वोपस्करसंयुक्तंरत्नैः सर्वांग

चित्रितं कांचनंराजतंवाथहयसारथिसंयुतं ततोमध्याह्नसमयेकृतस्नानादिकोव्रती अतिर्यग्वीक्षमाणस्तुपाखंडाला
पवर्जितः सौरसूक्तंजपन्प्राज्ञः समागच्छेत्स्वमालयं निवृत्तानन्यकार्य्यस्तुकृत्वाब्राह्मणवाचनं वस्त्रमंडपिकामध्ये
स्थापयित्वारथोत्तमं कुंकुमेनसुगंधेनचर्चयित्वासमंततः मालाभिःपुष्पदीपानांसमंतात्परिवेष्टयेत् धूपेनागुरुभि
श्चैणधूपयित्वातथोपरि रथेसंस्थापयेद्भानुंसर्वलक्षणलक्षितं वित्तानुरूपंहैमंचवित्तशाठ्यविवर्जितः शाठ्याद्रज
तंविकल्पंवैकल्प्याद्विकलंफलं ततोदेवंसमभ्यर्च्यसरथंसहसारथिं पुष्पैर्धूपैस्तथागंधैर्वस्त्रालंकारभूषणैः फलै
र्नानाविधैर्भक्ष्यैर्नैवेद्यैर्घृतपायसैः पूजयेद्भास्करंभक्त्यामंत्रैरेभिस्त्रिभिःक्रमात् भानोदिवाकरादित्यमार्तंडजगतां
पते अपांनिधेजगद्रक्षभूतभावनभास्कर प्रणतार्त्तिहराचिंत्यविश्वचिंतामणेप्रभो विष्णोहंसादिदेवेशआदि
मध्यांतकारक भक्तिहीनंक्रियाहीनंमंत्रहीनंजगत्पते प्रसादात्तवसंपूर्णमर्चनंतदिहास्तुमे एवंसंपूज्यदेवेशं
प्रार्थयेत्स्वमनोगतं ददातिप्रार्थितोभानुर्भक्त्यासंतोषितोनरैः वित्तहीनोपिविधिनासर्वमेतत्प्रकल्पयेत् रथंस
सारथिंसाश्वंवर्णकैर्भित्तिलिखितं सौवर्णंचतथाभानुंयथाशक्त्याप्रकल्पितं प्रागुक्तेनविधानेनपूजयित्वासुविस्तरं
जागरंकारयेद्रात्रौगीतवादित्रनिःस्वनैः प्रेक्षणीयैर्विचित्रैश्चपुण्याख्यानकथादिभिः रथयात्रांप्रपश्येतभानो
रायतनंश्रितः अनिमीलितनेत्रस्तुनयेत्तांरजनींबुधः ।५ प्रभातेविमलेस्नानःकृतकृत्यस्ततोद्विजान् अर्चयेद्वि
विधैःकामैर्दानैर्वासोविभूषणैः अश्वमेधेनतुल्यंस्यादिदंब्रह्मविदोविदुः अतोदेयानिदानानियथाशक्त्याविचक्षणैः
रथंचगुरवेदद्यात्सर्वोपस्करसंयुतं रक्तंचवस्त्रयुगलंरक्तधेनुसमन्वितं एवंचीर्णेव्रतेराजन्किंनाप्नोतिजगत्त्रये तस्मा
त्सर्वप्रयत्नेनकुरुत्वंरथसप्तमीं येनारोगोभवेत्पुत्रस्त्वदीयोनृपसत्तम ।८ व्रतस्यास्यप्रभावेनप्रसादाद्भास्करस्यच
भविष्यतिमहातेजामहाबलपराक्रमः भुक्त्वाभोगान्सुविपुलान्कृत्वाराज्यमकंटकं ।। दत्त्वासौरथसप्तम्यांमृते

त्वयिमहाभुजः उत्पाद्यपुत्रान्पौत्रांश्चसूर्यलोकंप्रयास्यति तत्रस्थित्वाकल्पमेकंचक्रवर्त्तीभविष्यति श्रीकृष्णउवाच इतिसर्वंसमाख्यायक्षितिपायद्विजोत्तमः यथागतंजगामासौनृपःसर्वंचकारह यदादिष्टंद्विजेंद्रेणतत्सर्वंसंबभूवह एवंसचक्रवर्त्तित्वंप्राप्तवान्नृपनंदन श्रूयतेयस्तुमांधातापुराणेषुपरंतप यइदंशृणुयाद्भक्त्यायश्चापिपरिकीर्त्तयेत् तस्मैप्रतुष्यतेभानुर्यच्छतेवाभयंसदा एवंविधंरथवरंरथवाजियुक्तंहेमंचहेमशतदीधितिनासमेतं तथाच माघसितसप्तमिवासरेयः सोभग्नचक्रगतिरेवमहींभुनक्ति इतिभविष्योत्तरेरथसप्तमीव्रतकथा यदासप्तमीहस्तर्क्षयुतास्यात्तदामहापूर्वारथसप्तमीभवति ॥ तदुक्तंहेमाद्रौमत्स्यपुराणे इत्येषाकथितावीररथाख्यासप्तमीपरा महतीचसमाख्यातामहापातकनाशिनी तथाच शुक्लपक्षेतु सप्तम्यां यदार्क्षंतुकरोभवेत् तस्मात्सासुमहापुण्या सप्तमीपापनाशिनी तस्यांसपूज्यदेवेशं चित्रभानुंदिवाकरं सप्तजन्मकृतात्पापान्मुच्यतेनात्रसंशयः यश्चोपवासंकुरुतेतस्यांनियतमानसः सर्वपापविशुद्धात्मासूर्यलोकेमहीयते इतिमाघशुक्लायांसप्तम्यांरथसप्तमीव्रतं अस्याअनुष्ठानविधिरुद्यापनकौमुद्यां तत्रपष्ठ्यांप्रातः शुक्लतिलैर्नद्यादौस्नात्वा देवादीन्पूजयित्वासूर्यालयंगत्वासूर्यंनत्वा पुष्पधूपाक्षतैः संपूज्य गृहमागत्यअतिथिपूजादिकंविधाय विद्यमानेदिने अतैलभोजनंस्वयमश्नीयात् रात्रौविप्रंसमाहूय नियमंकुर्य्यात् सप्तम्यांचनिराहारोभूत्वाभोगविवर्जितः भोक्ष्येचाष्टम्यांजगन्नाथनिर्विघ्नंकुरुमेव्रतं इत्युच्चार्य्यसंकल्प्यजलंजलेक्षिपेत् विप्रंसंपूज्य भूमौस्वपेत्ततः सप्तम्यांप्रात अरुणोदयवेलायां हरिद्रामलकचूर्णमृत्तिकाभिः सहस्नात्वा कृतावश्यकःसौरसूक्तंचजप्त्वा गोमयोपलिप्तायांभूमौनदीतीरेगृहांगणेअश्वत्थमूलेतुलसीवनेवावस्त्रादिभिर्मंडपंकृत्वा तन्मध्येवेदिकांतदुपरिधातूनांरजोभिः कुंकुमेनवाअष्टदलंविधाय तदुपरि आरक्तवस्त्रप्रसार्य्योपरिएकचक्रंतुरंगान्वितंसौवर्णंसोपस्कररथं अशक्तौ राजतंसंस्था

म्यांसितायासमुपोपितः पूजयेद्भास्करंदेवंविश्वरूपंसनातनं आदित्यभास्कररवेभानोसूर्यदिवाकर प्रभाकं
रेतिसंपूज्योदेवःसर्वेश्वरोरविः षष्ठ्यांचैवकृताहारःसप्तम्यामुपवासंकृतं अष्टम्यांचैवभुंजीतएपएवविधिःस्मृतः
अनेनयत्सरंपूर्णपूजयेद्विधिनारविं तस्यारोग्यंधनंधान्यमिहजन्मनिजायते अथास्यामेववरथसप्तमीव्रतं मदन
रत्नेआदित्यपुराणे आदित्यउवाच माघमासेतुसप्तम्यांशुक्लायांसमुपोपितः यःपूजयेत्तुमांभक्त्यातस्याहं
पुत्रतांव्रजे एवंचोभयसप्तम्यांमासिमासिसुरोत्तम यस्तुमांपूजयेद्भक्त्यासमेकमेकमादरात् समैकवर्षमेकं प्रय
च्छामिसुततस्यह्यात्मनोशसमुद्भवं वित्तंयशस्तथापुत्रमारोग्यंपरमंपदं माघमासेतुयोब्रह्मन् शुक्लपक्षेजितेंद्रियः
पाखंडान्पतितानन्यानजल्पन्विजितेंद्रियः उपोष्यविधिवत्षष्ठ्यांश्वेतमाल्यावलेपनैः पूजयित्वातुमांब्रह्मन्वीर
होमंसमाचरेत् प्रीणयित्वाहारंभक्त्याहविर्भिःपद्मलोचनं वीरहोममग्निहोत्रं हरिरत्रादित्यः दध्योदनेनपयः
सापायसेनद्विजांस्तथा अनेनादशेपः तस्यैवकृष्णपक्षस्यपष्ठ्यांसम्यगुपोपितः तस्यैवातिमाघमासस्य रक्तोत्पलैः
सुगंधाढ्यैरक्तपुष्पैश्चपूजयेत् एवंयःपूजयेद्भक्त्यानरोमांविधिवत्सदा उभयोरपिदेवेंद्रसपुत्रंलभतेवरमिति पुत्र
सप्तमीव्रत इयमाघशुक्लसप्तमीमन्वादिः तत्रमन्वादिगणोक्तंश्राद्धादिविधेयम् अथमाघशुक्लसप्तम्या
रभ्य संवत्सरसाध्यंविशोकसप्तमीव्रतं हेमाद्रौ तत्रसूर्यंसंपूज्य अतैललवणंभुंजीत अस्यामेवारोग्यसप्तमी
व्रतं तत्रसप्तम्यांउपवासादिकंकृत्वा अष्टम्यांपारणंकुर्यादिति अथभविष्योत्तरोक्तं द्वादशसप्तमीव्रतंभविष्ये
श्रीकृष्णउवाच अथान्यत्प्रवक्ष्यामिसप्तमीकल्पमुत्तमं माघमासात्समारभ्यशुक्लपक्षेयुधिष्ठिर सप्तम्यांकृतसं
कल्पोवर्षमेकव्रतीभवेत् वरुणंमाघमासेतुभानुसंपूज्यकारयेत् ब्रह्मकूर्चविधानंचयथाशक्त्यान्नृपोत्तम अष्टम्यां
भोजयेद्विप्रांस्तिलपिष्टगुडोदनैः अग्निष्टोमस्ययज्ञस्यफलंकृत्स्नमवाप्यते ॥—१ ॥ तद्वच्चफाल्गुनेमा

सिसूर्यायेतिप्रपूजयेत् वाजपेयस्ययज्ञस्य यथोक्तंलभतेफलं सप्तम्यांचैत्रमासेतु वेदांशुरितिपूजयेत्
उक्थ्याध्वरसमंपुण्यंनर प्राप्नोत्यसंशय· वैशाखस्यतुसप्तम्यांधातारमभिपूजयेत् पशुवंध्याध्वरंपुण्यंनर प्राप्नो
त्यसंशयम् ॥ ४ ॥ सप्तम्यांज्येष्ठमासेतुइंद्रमित्याभिपूजयेत् अश्वमेधफलावाप्तिर्जायतेनात्रसंशयः ॥ ५ ॥
तथापाढस्यसप्तम्यांपूजयित्वादिवाकरं वहुस्वर्णस्ययज्ञस्यफलंप्राप्नोतिपुष्कलम् ॥ ६ ॥ आतपीतिश्रावणेचना
म्नादेवंप्रपूजयेत् सौत्रामणिफलंपार्थनर प्राप्नोतिभारत ॥ ७ ॥ रविभाद्रपदेमासिसप्तम्यामर्चयेच्छुचिः तु-
लापुरुषस्यसूक्तेनगुडेनफलमाप्नुयात् ॥ ८ ॥ अश्वयुक्शुक्लसप्तम्यांसवितारंप्रपूजयेत् गोसहस्रप्रदानस्यफलं-
प्राप्नोतिमानव ॥ ९ ॥ कार्त्तिकेशुक्लसप्तम्यासप्ताश्वंनामपूजयेत् योभ्यर्चयतिपुण्यात्मापुंडकस्यफलभवेत
॥ १० ॥ मार्गशीर्षेतथाभानुंपूजयित्वाविधानतः चतुर्णामपिवेदानांस्वाध्यायस्यफलंलभेत् भास्करंपौ
पमासेतुपूजयित्वाविधानत· राजसूयमखस्यापिफलभागीभवेन्नर तथैवकृष्णसप्तम्यांनामपूजादिकंचयः
सोपवास प्रयत्नेन वर्षमेकं समाचरेत् पारितोनियमेपार्थयागंतत्रसमाचरेत् शुद्धभूमौशुभेदेशेरक्तचंदनलेपिते
एकहस्तंद्विहस्तंवाचतुर्हस्तमथापिवा सिंदूरेणातिरागेणसूर्यमंडलमालिखेत् रक्तपुष्पै पायसैश्चधूपैःकुंदुर
कादिभिः संपूज्यदद्यान्नैवेद्यंविचित्रघृतपाचितं पुरत स्थापयेत्कुंभान्जलपूर्णान्सदक्षिणान् द्वादशात्रनृप
श्रेष्ठरक्तवस्त्रान्सुचार्चितान् अग्निकार्यंतत·कार्यंसम्यगर्च्यहुताशनं आकृष्णेनेतिमंत्रेणसामिद्भिश्चार्कसंभवैः
तिलैराज्यगुडोपेतैर्दद्याद्दष्टशताहुती· दक्षिणाचततोदेयाब्राह्मणेभ्य· पृथक् पृथक् देयानिरक्तवासांसिद्वाद
शानांद्विजन्मनां द्वादशान्नप्रशंसंतिगावावस्त्रादिभूपिता· छत्रोपानद्युतंचैवमेकैकस्मैप्रदापयेत् वित्तहीनो-
नशक्नोति दातुंद्वादशधेनवः एकाह्यपिसुशीलाच रक्तवर्णापयस्विनी उपदेष्ट्रेप्रदातव्यावित्तशाठ्यमकुर्वता

ततोविसृज्यतान्विप्रान्स्वयंभुंजीतवाग्यतः यएवंकुरुतेपार्थसप्तमीव्रतमादरात् नीरुजोरूपवान्वाग्मीशीलवान्जाय
तेनरः विशेषाद्दीर्घरोगेणग्रस्त:कुष्ठादिभिस्तुयः तेनकार्य्यंप्रयत्नेनव्रतमेतद्भुजापहं नह्यस्तिभास्करादन्यदौष
धंरोगहानिदं भास्करैकगतिर्यस्तुसर्वभूतहितेरतः तस्यसंदर्शनात्स्पर्शाद्रोगहानिःप्रजायते कुतस्तुसूर्यभक्तानां
रोगदौर्गत्यसंभवः जायतेभरतश्रेष्ठप्रत्यक्षेपरमेष्ठिनि सप्तम्यांप्रतिमासंतुजन्मव्रतधरोहियः उपवासीरवेर्भक्तः
सर्वभूतहितेरतः अष्टम्यांविप्रसहितोहविष्यंभोजयेन्नरः एकादशीसमायस्मान्नित्यरूपातिसप्तमी सूर्यस्यमंडलं
भित्वायातिब्रह्मसनातनं येसप्तमीमुपवसंतिसितासितांवानानाक्षरैरहिमदीधितिमर्चयंति तेसर्वरोगरहिताःसुखि
नःसदैवभूत्वारवेरनुचराःसपुरेवसंति इदमुद्यापनयुक्तद्वादशसप्तमीव्रतंज्ञेयं अथभविष्यपुराणोक्तं सिद्धार्थकादि
सप्तमीव्रतं तदुक्तंहेमाद्रौ माघेवामार्गशीर्षेवाकार्य्याशुक्लार्थसप्तमीत्यादि तत्रजलेसिद्धार्थकंकृत्वाप्राशयेदिति सि
द्धार्थसप्तमीव्रतं अथात्रैवसूर्य्यारुणसंवादोक्ताःसप्तमीभेदाः अर्कसंपुटकैरेकाद्वितीयामरिचैस्तथा तृतीयानिंबप
त्रैश्चचतुर्थीफलसप्तमी सप्तमीकामिकाज्ञेयाविधिंतासांनिबोधमे शुक्लपक्षेरविदिनेप्रवृत्तेचोत्तरायणे पुन्नामधेये
नक्षत्रेपूजयेच्चदिवाकरं उत्तरायणेमाघमासे पुन्नामनक्षत्राणिज्योतिःशास्त्रे हस्तोमैत्रस्तथापुष्योमृगशीर्षंपु
नर्वसुः पुन्नामधेयनक्षत्राण्येतान्याहुर्मनीषिणइति आसांफलानि अर्कसंपुटकैर्वित्तममलंसाप्तपौरुषं मरि
चैःसंगमःस्यात्प्रियपुत्रादिभिःसदा सर्वेरोगाःप्रणश्यंतिनिंबपत्रैर्नसंशयः फलैश्चपुत्रपौत्राश्चदौहित्राश्चा
पिपुष्कलाः अन्नोदकंघृतंधान्यंसुवर्णंरजतंतथा तथायशोहिरण्यंचआरोग्यंसंततिर्नृप उपोष्यविजयांश
त्रून्राजाजयतिनिश्चितं साधयेत्सर्वकामानिविधिवद्ययुपासिता पुत्रादीन्सर्वानित्यर्थः अथविजयासप्तमी
व्रतंहेमाद्रौ भविष्योत्तरे माघमासेसितपक्षेसप्तम्यांकुरुनंदन निराहारोरविंभक्त्यापूजयेद्विधिनानृप पूर्वोक्ते

नजपेज्जप्यंदेवस्यपुरत स्थितःवायोवालिपुभद्रतेसुभद्रेतस्तुवैसदौ ममापकुरुभंद्रवप्राशनाच्छ्रुहाभव अनेनमंत्रे णपीतपवनोरात्रिमतिवाह्याद्वितीयेह्निपारणंकुर्य्यात् इतिविजयासप्तमीव्रतं अथनानासप्तमीव्रतानि हेमाद्रौ सुमंतुरुवाच यःक्षिपेदेकभक्तेनशुक्लाद्वादशसप्तमी राजेंद्रयापकाहार शीर्णपर्णाशनोपिवा क्षीराशीचैकभक्तो वाभिक्षाहारोथवापुनः जलाहारोथवाभूत्वापूजयित्वादिवाकरं एवभक्त्याविवस्वतंप्रतिमासंसमाहित पूजये द्विधिवद्भक्त्यानामानिपरिकीर्त्तयेत् तत्रनामानिचैत्रादिक्रमेण मधौविष्णुः माधवे अर्य्यमा शुक्रेविवस्वान्शुचौ दिवाकरः श्रावणेपर्जन्यः नभस्येवरुणः अश्वयुजेमित्रः कार्त्तिकेमार्त्तंड मार्गशीर्षेअंडजः पौषेपूषा माघेभग फाल्गुनेत्वष्टेति इतिभविष्योत्तरोक्तगोमयादिसप्तमीव्रतं अथोदकसप्तमीव्रतं उदकप्रसृतिपीत्वाक्रियते याचसप्तमी सेवोदकसप्तमीस्यात्सर्वदासर्वकामदेत्युदकसप्तमी वराटकासप्तमी हेमाद्रौ वराटत्रय मूल्येनयावदन्नादिलभ्यते तदेवभक्ष्यंकल्पयित्वा उपोषणंकुर्य्यादितिभविष्योत्तरे वराटकासप्तमीव्रत अथस प्तमीमात्रेआदित्यमंडकव्रतं तत्ररक्तचंदनजेमंडलेसूर्यंसंपूज्य सहिरण्यंसवस्त्रंमंडकदद्यात् तत्रमंत्रः आदित्यते जसोत्पन्नंराज्ञीकरविनिर्मितंश्रेयसेभद्रविमलप्रतीच्छापूपमुत्तमं प्रतिग्रहमंत्रः कामदंधनदंधर्म्यंपुत्रदंसुखदंतथा आदित्यप्रीतयेदत्तंप्रतिगृह्णामिमंडक एवंप्रतिसंवत्सरकर्त्तव्यमिति इत्यादित्यमंडकव्रतं माघशुक्लाष्टम्यां भीष्माष्टमीव्रतं नारदीये माघमासेसिताष्टम्यांभीष्मंसंतर्प्पयेद्द्विज संततिंचाप्यविच्छिन्नामिच्छंश्चैवापरा जयं पाद्मेपि माघमासिसिताष्टम्यांसतिलंभीष्मतर्पणं श्राद्धंचैवतुयेकुर्य्युस्तेस्युःसंततिभागिनइति अत्र श्राद्धंकाम्यं तर्पणंतुकाम्यंनित्यमपि ब्राह्मणाद्याश्चयेवर्णादद्युर्भीष्मायनोजलं संवत्सरकृततेषांपुण्यंनश्यति सत्तमेति इतिमदनरत्नवचनात् इदंचजीवत्पितृकेणापिकार्य्यं जीवत्पितापिकुर्वीततर्पणंयमभीष्मयो

रितिपाद्मवचनात् ॥ यत्तुसपितुःपितृकार्य्येपुनाधिकारःकथंचनेतिनिषेधः॥ सत्वेतद्व्यतिरिक्तपितृकार्य्यपरः॥ एत
च्चापसव्येनतेनापिकार्य्यमितिनिर्णयसिंधौ दिवोदासीये मंत्रश्चमहाभारते ॥ भीष्मःशांतनवोवीरःसत्यवादी
जितेंद्रियः ॥ आभिरद्भिरवाप्नोतुपुत्रपौत्रोचितांगतिं वैयाघ्रपदगोत्रायसांकृतिप्रवरायच ॥ अपुत्रायददाम्येत
त्सलिलंभीष्मवर्मणे ॥ वसूनामवतारायशंतनोरात्मजायच अर्घ्यंददामिभीष्मायआबालब्रह्मचारिणे ॥ माघशु
क्लनवमीमहानंदाप्रोक्ता नारदीये माघेमासेतुयाशुक्लानवमीलोकपूजिता ॥ महानंदेतिसाख्यातामहानंदकरी
नृणां तस्यांस्नानंतथादानंजपोहोमउपोषणं सर्वमक्षयंतांयातिनात्रकार्य्याविचारणेति ॥ माघशुक्लदशम्या
मांगिरसदेवानांपूजोक्ता नारदीये माघशुक्लदशम्यांतुसोपपासोजितेंद्रियः ॥ देवानांगिरसोनामदशसंम्यक्प्रपू
जयेत् ॥ कृत्वास्वर्णमयान्विप्र गंधाद्यैरुपचारकैः ॥ आत्माह्यायुर्मनुर्दक्षो मदःप्राणस्तथैवच ॥ हविष्मांश्चगवि
ष्ठश्चदत्तःसत्यश्चतेदश दशविप्रान्भोजयित्वामधुरान्नेननारद मूर्तीस्तेभ्यःप्रदद्यात्तास्वर्गलोकात्तयेक्रमात्
इत्यांगिरसदशमीव्रतं ॥ अथारोग्यदशमीव्रतं सनत्कुमारउवाच ॥ अथत्वंशृणुदेवर्षेदशमीव्रतमुत्तमं ॥ सर्वरोगाप
शमनंसर्वपुष्टिप्रदंशुभं व्रतमेतन्महाबुद्धेकार्य्यमारोग्यमिच्छता सर्वदाकार्य्यमेतद्धिलिप्सताचिरजीवितं उप
वासश्चकर्त्तव्योनवम्यामपिमानद दशम्यांचकृतस्नानोमंगलायतनंहरिं देवमिंदिरयासार्द्धंध्यात्वाचजगतांपतिं
वैनतेयभुजारक्तंवनमालाविभूषितं शंखचक्रगदापद्मशार्ङ्गासिधरमच्युतं ॥ फलैश्चमधुरैःपुष्पैःपायसेनसम
र्चयेत् ॥ अग्रतःस्थापयेत्कुंभंतीर्थतोयेनपूरितं ॥ तस्मिन्नावाहयेत्पंचचक्रादीन्यायुधानिच ॥ चक्रगदामुशलधनुः
शार्ङ्गाणीतिहेमाद्रिः ॥ पूजयेद्रक्तकुसुमैर्गुडान्नेनसमाहितः द्रोणमात्रतिलैरब्जंकारयेदजिनोपरि ॥ तस्मिन्नष्ट
दलंपद्मंसौवर्णंहिनिधायचमनः ॥ पष्ठानींद्रियाणिप्राणबुद्धिदलेष्वथकर्णिकायांतथाकालं ॥ क्रमेणैवंसमर्चयेत्

मनःश्रोत्रंचत्वक्चक्षुर्जिह्वाघ्राणप्राणोबुद्धिरितिक्रमात् पूर्वादिदलेषु अनामयानितिष्ठंतुप्राणाश्चाचिरसंस्थिताः
अनाकुलाचमेबुद्धिः सर्वेस्युर्निरुपद्रवः मनसाकर्मणावाचामयाजन्मनिजन्मनि संचितंक्षपयत्वेनःकाला
त्माभगवान्हरिः इतिसंप्रार्थ्य गुरवेसदक्षिणमुपस्करं दत्त्वा ब्राह्मणान्पायसादिसदन्नेनभोजयित्वा
आचार्येणमंत्रपारायणपुरःसरंस्नापितोअवशिष्टेनान्नेन गुर्वनुज्ञापुरःसरंबांधवैःसहभुक्त्वानियमानुत्सृजेत
एवंकृतेक्षिप्रमारोग्यंभवतीति गरुडपुराणोक्तमारोग्यदशमीव्रतम् ✱ अत्रशुक्ल
दशमीध्यानंवीरमित्रोदये हेमाद्रौ सिंहासनस्थिताशुभ्रादशमीपीतकुंडला ज्ञानमुद्राभयाचेयंपीतवस्त्राब्ज
मालिनी १ कृष्णवर्णालुलायस्थादशमीदंडपात्रिणी अथविष्णुधर्मोत्तरोक्तं धर्मव्रतत्रयं शुक्लपक्षेदशम्यां
कार्यं मार्कंडेयउवाच शुक्लपक्षेदशम्यांचसोपवासस्तुमानवः धर्मंसंपूजयेद्देवंसर्वलोकसुखावहं मार्गशी
र्षादथारभ्यनित्यमेतदरिंदम ततोगंधनमस्कारधूपदीपान्नसंपदा संपूज्यसर्पिषावह्नौहुत्वाविप्रान्प्रपूजयेत् व्र
तांतेपयस्विनींगांदत्त्वाश्वमेधफलंप्राप्नोति कृष्णपक्षेतथाप्येतत्कृत्वासंवत्सरंव्रतं राजसूयमवाप्नोतिकुलमुद्धरते
स्वयं कृत्वापक्षद्वयेप्येतद्व्रतंमनुजसत्तम राजसूयाश्वमेधाभ्यांफलंप्राप्नोत्यसंशयं इदंव्रतंशुक्लायां कृष्णा
यां द्वयोर्वेतित्रीणिव्रतानिच स्वर्गलोकमवाप्नोति कुलमुद्धरतिस्वकं धर्मेमतिर्भवेत्तस्यधर्मंप्राप्नोतिमानवः यत्रय
त्राभिजायेततत्रधर्मपरोभवेत् आरोग्यमायुष्यकरंयशस्यंज्ञानप्रदंपापविनाशकारि कर्त्तव्यमेतत्पुरुषैर्यथाव
त्पूज्योहिविष्णुर्भगवान्सधर्मः इतिविष्णुधर्मोत्तरोक्तंधर्मव्रतत्रयं अथभविष्योत्तरेयमव्रतं दशम्यांयमउद्दिष्टः
सर्वव्याधिहरोध्रुवं मूलमंत्राःस्वसंज्ञाभिरंगमंत्राश्चकीर्तिताः मूलमंत्राः प्रधानमंत्राः अंगमंत्राःपरिवारदेवता
मंत्राः पद्मपत्रेषुपरिवारसहितंकर्णिकास्थंतिथीशंकृत्वा गंधादिभिःसंपूज्य समित्क्षीरान्नदधिमाक्षिकादिकैः

होमंकुर्य्यात् अत्रादौपूजा ततोघृताक्तधान्यहोमस्ततआज्यधारादिहोमः इतिभविष्योत्तरोक्तंयमव्रतं ॥ अथविश्व
व्रतम् पुलस्त्यउवाच दशम्यामेकभक्ताशसिमांतेदशधेनवः दिशश्चकांचनीर्दद्यान्नारीरूपामहीपते तिल
द्रोणोपरिगताः सार्वभौमोभवेन्नृपः एतद्विश्वव्रतंनाममहापातकनाशनं इतिपद्मपुराणोक्तंविश्वव्रतम् अथद
शादित्यव्रतम् कश्यपउवाच भानुवारेसितेपक्षेदशम्यांचैवनारद प्रातःकालेथमध्यान्हेस्नानंकुर्य्याद्यथाविधि
स्नात्वानद्यांदेवखातेतीर्थेप्रस्रवणेतथा विधायानित्यकर्माणि तर्पयेत्पितृदेवताः ततआगत्यस्वगेहेस्थंडिलं
कारयेच्छुभम् तस्योपरिन्यसेत्पद्मंद्वादशारंप्रकीर्त्तितम् ततः पूजाप्रकर्त्तव्यागभस्तस्यक्रमेणच सूर्यपूजनं
सौरमंत्रैरावाहनादिषोडशोपचारैःकार्य्यं तद्यथा नमः सवित्रे आवाहनम् आसनं पाद्यं अर्घ्यं आच
मनं स्नानं वस्त्रं यज्ञोपवीतं गंधाक्षतपुष्पधूपदीपनैवेद्यफलतांबूलदक्षिणाश्चविसर्जनम् ततोदुर्मुखादिपूजनम्
कृष्णवर्णादशपुत्रिकाःकुर्य्यात् दुर्मुखायैनमः दीनवदनायैनमः मलिन्यैनमः सुबुद्धिनाशिन्यैनमः हिं
स्रायैनमः दुष्टायैनम मित्रविरोधिन्यैनमः उच्चाटकारिण्यैनमः बहुचिंताप्रदायैनमः एभिर्नाममंत्रैःप्र
तिष्ठांपूजांचकृत्वा गोमयेनलेपयेत् ततः प्रार्थना नित्यपापकरेपापेदेवद्विजविरोधिनि गच्छत्वदुर्दशेदेवि
नित्यंशास्त्रविरोधिनि इतिविसर्जनम् दशग्रंथिसमायुक्तंदशसूत्रोपशोभितं डोरकंतुप्रतिष्ठाप्यकरेबध्वाप्र
पूजयेत् सौरमंत्रेणषोडशोपचारैर्डोरकपूजनम् ततः क्षमापयेद्देवंभास्करंचदिशाकरं दुर्दशानाशनंदेवांचित
येद्विश्वरूपिणम् अनेननमस्कारः अथवायनमंत्रः ॥ फलानांदशकंदद्याच्छ्रोत्रियायकुटुंबिने दक्षिणासहितंते
नप्रीतोभवदिवाकर भास्वरंविबुद्धिदाताचद्रव्यस्थोभास्करः स्वयं भास्करस्तारकोभाभ्यांभास्करायनमोस्तुते
अनेनवायनदानम् अथदशापूजनम् कुड्यस्थानेचंदनेनकारयेद्दशपुत्रिकाः सुबुद्धिदायिन्यैनमः सुखका

रिण्यैनमः सर्वसंपत्तिदायैनमः इष्टभोगप्रदायैनमः लक्ष्म्यैनमः कांतिदायैनमः दुःखनाशिन्यैनमः पुत्र
दायैननः विजयायैनमः धर्मदायिन्यैनमः एभिर्नाममंत्रैः षोडशोपचारपूजांकृत्वा अथप्रार्थना विशुद्धव
स्त्रांदेवींसर्वाभरणभूषितां ध्यायेद्दशादिशंदेवींवरदामभयप्रदाम् इतिध्यानम् इत्येवंपूजनंकुर्य्यात् अथकथा
सूतउवाच मेरुपार्श्वेभद्रपीठेसुखासीनंजगद्गुरुं कश्यपंसृष्टिकर्त्तारंतापसंशुद्धमानसं नारदोवैष्णवश्रेष्ठस्त्रैलो
क्यभ्रमणप्रियः कदाचिद्दुर्दशांप्राप्त कश्यपंशरणंगतः नारदउवाच देवदानवगंधर्वाऋषिपन्नगमानवाः स्र
ष्टासिसर्वभूतानांधर्मोधर्मवतांवर दुष्टग्रहाभिभूतानांदुर्दशाहतचेतसां. स्तुत्वाविज्ञापयामीहकश्यपंधर्म
वत्सलम् कश्यपउवाच देवानांदुर्दशाचैवजायतेब्रह्मवादिनां प्रसन्नोहमुनिश्रेष्ठलोकानांहितकाम्यया ना
रदउवाच देवदानवगंधर्वामानवाश्चविशेषतः प्राप्तास्तुदुर्दशांकेनकेनमुक्ताभवंत्युत कश्यपउवाच साधुपृष्टंमहा
भागजगदानंदकारकं वक्ष्येसौरव्रतंपुण्यंदुर्दशानाशनंपरं दशाकरंहिभूतानांमनोरथफलप्रदं भानुवारेसिते
पक्षेदशम्यांचैवनारद प्रातःकालेथमध्याह्नेस्नानंकुर्य्याद्यथाविधि भानुंध्यायेत्त्रिमूर्तिंचसर्वदैन्यविनाशनं सू
र्यपूजाप्रकर्त्तव्यातथागंधानुलेपनैः उपचारैःषोडशभिर्नैवेद्यैस्तुफलादिभिः वहिर्देशेलिखेत्कृष्णादुर्दशादशपुत्रि
काः पूजयेत्ताःप्रयत्नेन गंधपुष्पादिभिर्वहिः पूजयेद्दुर्दशास्तत्रलिखित्वादशपुत्रिकाः दुर्मुखादीनवदनाम
लिनीसत्वनाशिनी सुबुद्धिनाशिनीहिंस्रादुष्टामित्रविरोधिनी उच्चाटनकरीनामबहुचिंताप्रवर्धिनी एताः पू
ज्या कृष्णवर्णा भक्तियुक्तेनचेतसा आदौपूज्याःप्रयत्नेन गोमयेनानुलेपयेत नित्यपापकरेपापेदेवद्विजवि
रोधिनि गच्छत्वंदुर्दशेदेविनित्यंशास्त्रविरोधिनि अनेनप्रार्थ्यमानाश्चविसर्ज्याश्चप्रयत्नतः ततःपूजाप्रक
र्त्तव्याडोररूपधरस्यच दशग्रंथिसमायुक्तंदशसूत्रोपशोभितं डोरकंतुप्रतिष्ठाप्यकरेवध्वाप्रपूजयेत् आवाह

नादिदानांतंपूजनंकारयेत्ततः भक्तिभावेचंदनेनलेखयेद्दशपुत्रिकाः सुवुद्धिदासुखकरीसर्वसंपत्प्रदायिनी इष्ट
भोगप्रदालक्ष्मीः कीर्त्तिदादुःखनाशिनी पुत्रप्रदाचविजया दशमीधर्मदायिनी एताभिर्नाममंत्रैश्चपूजयेच्चपृ
थक्पृथक् प्रतिष्ठांपूजनंकुर्य्यान्नैवेद्यंचयथाविधि ततःप्रार्थ्यक्षमाप्यैव भक्तानुग्रहकारिणीं विशुद्धवसनांदे
वींसर्वाभरणभूषितां ध्यायेद्दशदशां देवींवरदांचाभयप्रदां इतिध्यानंप्रकुर्वीतदशायास्तुप्रयत्नतः फलकै
र्दशसंख्याकैर्भुंजीततैलपाचितैः एवंव्रतंप्रकर्त्तव्यदशाकारकमुत्तमम् नारदउवाच कथयस्वप्रसादेनव्रतमेतत्त
पोधन दशाव्रतंकृतंकेनकस्यतुष्टोहिभास्करः कश्यपउवाच पुराभून्नलभूपालश्चक्रवर्तीसधार्मिकः राज्यभ्र
ष्टोदशाहीनोह्येतेनैवहिनारद तेनापिपूजितः सूर्य्योव्रतंकृत्वाप्रयत्नतः दुर्द्दशांनाशयित्वातुप्राप्तराज्यश्रियास
ततश्चद्वापरेविप्रपांडवोदुर्दशान्वितः भ्रममाणंवनेघोरे प्राप्तसत्यवतीसुतं अभिवाद्यमुनिश्रेष्ठसर्वज्ञकरुणा
न्वितं धर्मराजउवाच राज्यभ्रष्टोदशाहीनो जातोहंकेनकर्मणा प्रत्युपायंहितंब्रूहिराज्यप्राप्तिकरंमुने क्ष
णंध्यात्वामुनिश्रेष्ठोदृष्ट्वासूर्य्यंदशाकरं दशाव्रतंप्रकर्त्तव्यंप्रयत्नेननराधिप एतद्व्रतस्यसामर्थ्यात्प्राप्स्यसेवसुधामि
माम् व्यासस्यवचनंश्रुत्वाधर्मराजोयुधिष्ठिरः व्रतंकृत्वाप्रयत्नेनचतुर्भिर्भ्रातृभिःसह व्रतस्यतस्यसामर्थ्या
त्प्राप्तराज्योबभूवह श्रुत्वैवंनारदोवाक्यं पुनःपप्रच्छसारवित् नारदउवाच केनकर्मविपाकेनदुर्दशाप्राप्य
तेनरैः जायतेमुनिशार्दूलतत्त्वतस्तद्वदस्वमे कश्यपउवाच तुषभस्मास्थिमुशलंकदाचिल्लंघयेन्नरः कुमारीं
रजकींवृद्धांपशुयोनिंव्रजेद्यदा अयोनौगुदगामीचब्राह्मणीगमनेनच संध्यासुपर्वसमयेरमतेचरजस्वलां
पितृमातृपरित्यागीस्वामिनंसंकटेत्यजेत् त्यजेद्वाधर्मपत्नींचदुर्दशाप्राप्यतेनरैः तस्मात्सर्वप्रयत्नेनन्यायमार्ग
रतोभवेत् आयुर्दशाततोराज्यंन्यायमार्गेणवर्तते इतिस्कंदपुराणेकश्यपनारदसंवादेदशादित्यव्रतम् ॥

पक्षद्वयगतासुसर्वास्वपिदशमीषुतिथिपत्वेनांतकःसदापुज्यः इतिदशमीव्रतम् माघशुक्लाजयैकादशीव्रतं
नारदीये माघशुक्लैकादशींतुजयाख्यांसमुपोष्यवै प्रातर्हरिदिनेभ्यर्च्यंतु श्रीपतिंपुरुषोत्तमं भोजयेद्दक्षिणांद-
त्वाविप्रान्विसृज्यचस्वय ततोभुंजीततच्छेषप्रयतोनिजबांधवैः यएवंकुरुतेविप्रव्रतंकेशवतोषणं सभुक्त्वेहवरान्भो
गाननंतेविष्णुपदंव्रजेत् अथास्याःकथा ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ साधुकृष्णपरंब्रह्मन्नादिदेवजगत्प्रभो स्वेदजाश्चां
डजाश्चैवउद्भिजाश्चजरायुजाः तेषांकर्त्ताविकर्त्तात्वंपालकः क्षयकारकः माघस्यकृष्णपक्षेतुषट्तिलाकथितात्व-
या शुक्लाचैकादशीयाचकथयस्वप्रसादतः किंनामकोविधिस्तस्याः कोदेवस्तत्रपूज्यते ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
कथयिष्यामिराजेंद्रशुक्लामाघस्ययाभवेत् जयानामेतिविख्यातासर्वपापहरापरा पवित्रापापहंत्रीचकाम
दामोक्षदानृणां ब्रह्महत्यापहंत्रीचपिशाचत्वविनाशिनी नैवतस्याव्रतेचीर्णेप्रेतत्वंजायतेनृणां नातःपरतराका
चित्पापघ्नीमोक्षदायिनी एतस्मात्कारणाद्राजन्कर्त्तव्येयंप्रयत्नतः श्रूयतांराजशार्दूलकथांपौराणिकींशुभां-
पंकजाख्येपुराणेचमहिमाकथितामया एकदानाकलोकेवाइंद्रोराज्यंचकारह देवास्तत्रसुखेनैवनिवसंतिमनो-
रमे पीयूषपाननिरताअप्सरोगणसेविताः नंदनाख्यंवनंतत्रपारिजातोपशोभितं रेमुस्तत्रसमंताच्चअप्सरोभि
र्दिवौकसः एकदारममाणोसौदेवेंद्रःस्वेच्छयानृप वर्त्तयामासहर्षात्तुपचाशत्कोटिनायकः गंधर्वास्तत्रगायंति-
तन्मध्येपुष्पदंतकः चित्रसेनस्तुनाम्नावैतत्रास्तेतत्सुतस्तथा मालिनीतिचनाम्नातुचित्रसेनस्ययोषिता मालि
न्यांतुसमुत्पन्नाकन्यापुष्पवतीशुभा पुष्पदंतस्यपुत्रोवैमाल्यवान्नामनामतः पुष्पवतीचतेनैवमाल्यवतातुमोहिता
कामबाणैःसुतीक्ष्णैश्चविद्धांगीसाबभूवह तयाहावैःकटाक्षैश्चमाल्यवांश्चवशीकृतः लावण्यरूपसंपन्नातस्या-
रूपंनृपश्रृणु बाहूतस्यास्तुकामेनकंठपाशीकृताविव चंद्रवद्वदनंतस्यानेत्रेकर्णायतेतथा कर्णौसंशोभितौतस्याः

कुंडलाभ्यांनृपोत्तम कंबुग्रीवायुतासैवदिव्याभरणभूपिता पीनोन्नतौकुचौतस्यामुष्टिग्राह्यंतुमध्यमं नितंबो-
विपुलस्तस्याविस्तीर्णंजघनस्थलं चरणौशोभमानौचरक्तोत्पलसमद्युती गायमानौचतौतत्रअप्सरोगणसंगतौ-
मदनातिपरीतांगौपरस्परवशानुगौ परस्परानुरागेणमोहितौमदविह्वलौ मघवंतंनजानीतःकाममार्गेणमोहितौ
नरागशुद्धिमायातौकामस्यवशवर्तिनौ कुपितोमघवानाहमाल्यवंतंसुरागिणं धिक्कांपापंदुराचारंयस्यपापेरता-
मतिः अशपञ्चातिकोपात्मांमाल्यवंतंपुरंदरः पिशाचत्वंगच्छमूढमाल्यवत्यासहानया एवंशप्तौतुशक्रेणपेततु.
धरणीतले मर्त्यलोकमनुप्राप्तौभुंजानौकर्मणःफलं एवंमघवताशप्तौचातिदुःखितमानसौ हिमवंतंगिरिंप्रा.
प्तांविंद्रशापविमोहितौ उभौपिशाचतांप्राप्तौदारुणंदुःखमेवच संतप्तमानसौतत्रमहादुःखगतावुभौ गंधर्व-
स्त्वंचाप्सरात्वंनजानीतौहिमोहितौ पीडयमानौनिदाघेनतुपारपवनेनच दंतघर्षंप्रकुर्वाणौरोमांचितवपुर्धरौ सपि-
शाचस्तदाप्राहस्वांतुपत्नींपिशाचिकां किमावाभ्यांकृतंपूर्वंपापंवैलोमहर्षणं येनप्राप्तंपिशाचत्वंदुःखंदुःकृतक
र्मणा नराणामधमंमत्वापिशाचत्वाच्चदुःखितौ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनपापंनैवसमाचरेत् इतिचिंतापरौतत्रसं
जातौदुःखकर्षितौ दैवयोगात्तयोः प्राप्तामाघस्यैकादशीसिताजयानामेतिविख्याततिथीनामुत्तमातिथिः
तस्मिन्दिनेतुतौपार्थसर्वाहारविवर्जितौ चिंतयानौचनृपतेजलपानविवर्जितौ नकृतोजीवघातोहिनपत्रफलभक्षणं
अश्वत्थस्यसमीपेतुपतितौदुःखसंयुतौ रविरस्तंगतोराजंस्तथैवास्थितयोस्तयोः संप्राप्ताचानिशाघोरादारु
णाशीतकारिणी वेपमानौतुराजंस्तौसुखार्थंमिथुनीकृतौ परस्परेणसंलग्नगात्रयोर्भुजयोरपि ननिद्रानरतिस्त
त्रनतौसौख्यमविंदतां एवंतौराजशार्दूलशापेनेंद्रस्यपीडितौ एवंतयोर्दुःखितयोर्निजगामतदानिशा मार्त्तंडस्यो
दयेजातेद्वादशीदिवसागमे मयातुराजशार्दूलतयोर्भक्तिर्कृताहृदि जयायास्तुव्रतेचीर्णेरात्रौजागरणेकृते त

स्माद्व्रतप्रभावाच्चयथाह्यासीत्तथाशृणु द्वादशीदिवसेप्रातः प्राक्षीणेतुप्रजायते विष्णोः प्रभावान्नृपते पि
शाचत्वंतयोर्गतं पुष्पवतीमाल्यवांश्चपूर्वरूपौबभूवतुः पुनस्ततः स्नेहयुतौपूर्वालंकारधारिणौ विमानमधिरू
ढौताप्सरोगणसेवितौ स्तूयमानौतुगंधर्वैस्तुंबुरुप्रमुखैस्तथा हावभावसमायुक्तौगतौनाकेमनोरमे देवेंद्र
स्याग्रतोराजन्प्रणामंचक्रतुर्मुदा तथाविधौतुतौदृष्ट्वामघवाविस्मितोब्रवीत् वदतांकेनपुण्येनपिशाचत्वंविनिर्गतं
ममशापवशंप्राप्तौकेनदेवेनमोचितौ माल्यवानुवाच वासुदेवप्रसादेनजयायास्तुव्रतेनच पिशाचत्वंगतंस्वा
मिंस्तवभक्तिप्रभावतः प्रतिश्रुत्यवचस्तस्यप्रत्युवाचसुरेश्वरः पवित्रपावनौजातौवंदनीयौममापिच हरिवासरक
र्त्तारौविष्णुभक्तिपरायणौ हरिवासरकर्त्तारोविष्णुभक्तिपराश्चये अस्माकमपितेमर्त्याः पूज्यावंद्यान
संशयः विचारयथासौख्यंपुष्पवत्यासुरालये एतस्मात्कारणाद्राजन्कर्त्तव्योहरिवासरः जयाव्रतंतुरा
जेंद्रब्रह्महत्यापहारकं सर्वदानानिदत्तानियज्ञास्तेनकृतान्नृप सर्वतीर्थेषुसुस्नातःकृतंयेनजयाव्रतं यःक
रोतिनरोभक्त्याश्रद्धायुक्तोजयाव्रतं कल्पकोटिशतंयावद्वैकुंठेमोदतेध्रुवम् पठनाच्छ्रवणाद्राजन्नाग्निष्टोमफलं-
लभेत् * इतिभविष्योत्तरेपद्मपुराणेचमाघशुक्ला[...]यान्नृप वर्त्तयामास[...]ा इयंकल्पांतरेभीमसेनोपोपिताभीमसेनेति-
चलोकेविख्याताऽस्याःकथापुराणांतरेज्ञेया [...]हद्वादशीव्रतं वाराहपुराणे दुर्वासाउवाच एवं
माघेसितपक्षेद्वादशींधरणीभृतः वाराहस्य स्ततत्सुतस्तथा पुण्यपरमपावनं प्रागुक्तेनविधानेनसंकल्पंस्नानमेवच
कृत्वादेवंसमभ्यर्च्यएकादश्यांविचक्षणः पु[...]स्यपुत्रो[...] स्तमर्चयित्वाच्युतंनरः पश्चात्तस्याग्रतःकुंभंजलपूर्णंतुवि
न्यसेत् वाराहायेतिपादौचमाधवायेतिवैकटिं[...]ाहावैःकट[...]ायेतिजठरंविश्वरूपंउरोहरेः सर्वज्ञायेतिवैकंठंप्रजा-
नांपतयेशिरः प्रद्युम्नायेतिचभुजौदिव्यास्त्राय[...]ाविव[...]च[...]न्वायशंखंचएपएवार्चनेविधिः एवमभ्यर्च्यमे

धावीतास्मिन्कुंभेतुविन्यसेत सौवर्णंरौप्यं ताम्रं वा शक्त्या पात्रं च भक्तितः सर्वबीजैस्तुसंपूर्णंस्थापयित्वाविचक्ष
णः तत्रशक्त्यातुसौवर्णंवाराहंस्थापयेद्बुधः दंष्ट्राग्रेणोद्धृतापृथ्वीसपर्वतवनद्रुमा माधवंमधुहंतारंवाराहंरूप-
शालिनं सितवस्त्रयुगछन्नताम्राभावेतुवैणवे स्थाप्याचयेद्गंधपुष्पैर्नैवेद्यैर्विविधैःफलैः पुष्पमंडपिकांकृत्वाजा
गरंतत्रकारयेत् प्रादुर्भावान्हरेस्तत्रकारयेद्गोपयेद्बुध. एवंसस्तूयमानस्यप्रभातेभ्युदितेरवौ शुचिःस्नातोहरिं
पूज्यब्राह्मणायनिवेदयेत् एवंविधानतोदत्वाहरिंवाराहरूपिणं वेदवेदांगविदुषेसाधुवृत्तायधीमते वि
ष्णुभक्तायविप्रायविशेषेणतुदापयेत् ब्राह्मणायभवेद्यच्चफलंतस्यनिशामय इहजन्मनिसौभाग्यंश्रीकांतिस्तुष्टि
रेवच ज्ञानवान्पुत्रवान्भोगीअपुत्रःपुत्रवान्भवेत् इतिवाराहपुराणे धरणीव्रतेषु वाराहद्वादशीव्रतम् *
माघशुक्लद्वादश्यांतिलद्वादशीव्रतम् तस्यांतिलैःस्नात्वातिलैर्विष्णुमभ्यर्च्य तिलतैलेनदीपंदत्वा तिलनैवेद्यम्
तिलदानंचकृत्वा तिलान्भुंजीत तदुक्तंब्रह्मपुराणे माघेतुशुक्लद्वादश्यांयमोहिभगवान्पुरा तिलानुत्पादया
मासंतपःकृत्वासुदारुणं राजादशरथोभूमौतस्यांतानवतारयत् तिलानामाधिपत्येतुविष्णुस्तत्रकृतःसुरैः
तस्यामुपोषितःस्नातस्तिलैस्तत्स्थंयजेद्धरिं तिलतैलेनदीपाश्चदेयादेवगृहेष्वथ निवेदयेत्तिलानेवहोतव्या
श्चतथातिलातिलान्दत्वाचविप्रेभ्योभक्षयेच्चतिलानिह इतिब्रह्मपुराणोक्तातिलद्वादशीव्रत इयंचपद्मपुराणे
भीमद्वादश्युक्ता यथोक्तं त्वयाकृतामिदंवीरतवनाम्नाभविष्यति साभीमद्वादशीनामसर्वपापहराशुभेति
हेमाद्रौ इयंपूर्वयुताग्राह्या एकादश्यांनिराहारः समभ्यर्च्यचकेशवमितिसंकल्पमंत्रलिंगात् भीमद्वादशीकथाभ
विष्योत्तरे श्रीकृष्णउवाच विदर्भाधिपतिःश्रीमानासीत्पूज्यःसुधार्मिकः धर्मविद्धर्मकर्ताचशास्त्रदृष्टेनवर्त्मना
दमयंत्याःपितापूर्वंनलस्यश्वशुरोभुवि सत्यवाग्दानशीलश्चप्रजापालनतत्परः आजगाममहाभागःपुलस्त्यो

ब्रह्मणः सुतः सर्वज्ञानविधिः श्रीमांस्तीर्थयात्राप्रसंगतः तमागतमथोदृष्ट्वाब्रह्मयोनिमकल्मषं उत्थायप्रद
दौराजास्वमासनमभीप्सितं अर्घ्यंपाद्यंचयत्किंचित्तस्मैतत्प्रददौप्रभुः राज्यंचैवात्मनासार्धंनिवेद्यसुकृतांजलिः
तेनचैवाभ्यनुज्ञातोनिषसादवरासने पप्रच्छकुशलप्रश्नंतपस्यध्ययनेतथा तथेतिचोक्त्वासमुनिस्तंराजानमभाषत
पुलस्त्यउवाच कच्चित्तेकुशलंराजन्देशेजनपदेतथाधर्मेमतिस्तेरमतेकच्चित्पार्थिववर्त्तते राजोवाच सर्वत्रकुश
लंब्रह्मन्येषांकुशलमिच्छसि तवागमनजेनाह्लावितोमृतवारिणा एवंतौसंविदंकृत्वासंभाष्याथपरस्परं रेमाते
पूर्ववृत्ताभिः कथाभिरितरेतरं ततःकथांतरेराजापुलस्त्यंजातविस्मयः पप्रच्छसर्वलोकस्याहितायजगतःपतिः
राजोवाच भगवन्प्राणिनःसर्वेसंसारार्णवमध्यगाः दृश्यंतेविविधैर्दुःखैःपीड्यमानादिवानिशंनरकेगर्भवासेच
व्याधिभिर्जरयातथा तथैवेष्टवियोगादिदुःखदौर्गत्यसंभवैः लाल्प्यमानाबहवःपरपिंडोपजीविनः एवंविधा
न्यनेकानिदुःखानिमुनिपुंगव दृष्ट्वाहिनानितान्येवभृशंमेव्यथितंमनः तेषांदुःखाभिभूतानांप्राणिनांभुविमानद
उपकारकरंब्रूहिममानुग्रहकाम्यया उपवासंव्रतंचापिदानंवामुनिसत्तम स्वल्पायासेनयेनेहजायतेचमहत्फ
लम् ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिव्रतानामुत्तमंव्रत यामुपोष्यनदुःखानांभाजनंजायते
क्वचित् माघमासेसितेपक्षेद्वादशीयाचसास्मृता तस्यांजलार्द्रवसनउपोष्यसुखभाग्भवेत् शृणुराजन्नवाहितो
व्रतंपापप्रणाशनं तवशुश्रूषणाद्वाच्यंमयाप्येतन्नसंशयः अदीक्षितायनोदेयंनाशिष्यायकदाचन विष्णुभ-
क्तायदांतायधर्मनिष्ठायचैवहि वाच्यमेतन्महाराजभुविनान्यस्यकस्यचित् ब्रह्महागुरुघातीचगोघ्नःस्त्रीघात-
कस्तथा कृतघ्नोमित्रध्रुक्क्रूरोनग्नोभग्नव्रतस्तथा मुच्यतेपातकैःसर्वैःव्रतेनानेनभूपते शुद्धेतिथौमुहूर्तेचमंडपंकारये
द्बुधःदशहस्तप्रमाणेनदेशेपूर्वोत्तरेतथा तन्मध्येह्येकहस्तांतुवेदिकांपरिकल्पयेत् श्लक्ष्णांसुकुट्टिमांभूमिंवेद्यांकृत्वा

प्रयत्नतःविलिखेन्मंडलंतत्रपंचवर्णैर्विधानतः ब्राह्मणोवेदसंपन्नोविष्णुभक्तोजितेंद्रियःपंचविंशतितत्वज्ञःस्वाचार
निरतस्तथा कुंडानिकल्पयेत्तत्र अष्टौचत्वारिवापुनःब्राह्मणांस्तेषुयुंजीतचातुश्चरणिकान्शुभान्मध्येचमंडलस्याथ
कर्णिकायांजनार्दनं प्रत्यङ्मुखंन्यसेद्देवंचतुर्बाहुमरिंदम पूजयित्वाविधानेनशास्त्रोक्तेनविचक्षणः गंधैःपुष्पैस्तथा
धूपैर्नैवेद्यैर्विविधैरपि एवंसंपूज्यदेवेशंब्राह्मणैःसहदेशिकैःन्यसेत्स्तंभद्वयंपश्चात्तिर्यक्काष्ठसमन्वितं देवस्याभिमुखं
तत्र आपीठंपरिकल्पयेत् षट्त्रिंशदंगुलंशुभ्रंचतुरस्रंसमंततः तत्रशिक्यंसमालंब्यसुवृत्तंसुदृढंनवं आरोपयेद्घ
टंतत्रयादृशंतच्छृणुष्वमे कलधौतंतथारौप्यंताम्रंवाप्यथमृण्मयं सर्वलक्षणसंपन्नंदृढंव्यंगविवर्जितं तंसहस्रस्र
वंकुर्य्यात्सलिलंवस्त्रगालितं होमार्थंकल्पयित्वापिपालाशीसमिधास्तथा तिलान्घृतंतथाक्षीरंशमीपत्राणिचैवहि
वेद्याःपूर्वोत्तरेभागेग्रहपीठंप्रकल्पयेत् तत्रपूज्याग्रहाःसर्वेग्रहयज्ञविधानतःपूर्वस्यांदिशिशक्रस्यपूजांकुर्वीतयत्नतः
दक्षिणस्यांयमस्याथप्रतीच्यांवरुणस्यच कुवेरस्यतथोदीच्यांबलिपुष्पफलाक्षतैःएवंसंभृतसंभारंशुक्लांबरधरंतदा
समालब्धंशुभैर्गंधैर्दर्भपाणिमतंद्रितं पीठमारोपयेद्युक्तंयजमानंद्विजोत्तमःयजमानोपिदेवस्यसन्मुखःप्रयतःशुचिः
उपविश्यपठेन्मंत्रंपुरुषोक्तमिदंशृणु नमस्तेदेवदेवेशनमस्तेभुवनेश्वर व्रतेनानेनमांत्राहिपरमात्मन्नमोस्तुते तत्रो
दकस्यधाराःस्ताःप्रत्यङ्मध्याःसमीपतः शिरसाधारयेत्तूष्णींतद्गतेनांतरात्मना होमंकुर्य्युस्ततोविप्रादिक्षुसर्वासुत
त्पराः पठेयुःशांतिकान्पाठान्विष्णुसूक्तानियानिच वादित्रैस्ताड्यमानैस्तुशंखभेरीस्वनैस्तथा पुण्याहजशब्दै
श्ववेदध्वनिविमिश्रितैः मंगल्यैस्तुतिसंयुक्तैःकारयीतमहोत्सवं प्रणम्यदेवदेवस्यवैकुंठस्यमहात्मनः हरिवंशा
दिकंसर्वंश्रावयेद्ब्राह्मणोपरः सौपर्णकमथाख्यानंमहाभारतमेवच व्याख्यानकुशलाः केचिच्छ्रावयेयुरतंद्रिताः
अनेनविधिनासर्वांतांरात्रिंपुण्यवर्धिनीं यजमानोनयेद्धीमान्यावत्सूर्य्योदयोभवेत् ब्रह्मणाश्चापितांरात्रिंजुह्वतो

जातवेदसं मंत्रैस्तुवैष्णवैर्दिव्यैःक्षिपयेयुर्महीपते वासुदेवस्याशिरसिवसोर्धारांप्रपातयेत् ॥क्षीरेणपयसाराजन्स
र्वसिद्धिप्रदायिनीं ततःप्रभातसमयेयजमानोद्विजैःसह स्नानंकुर्य्यात्कुरुश्रेष्ठनद्यांसरसिवापुनः ॥गृहेवाशक्तिही
नस्तुयजमानोष्णवारिणा ततःशुक्लानिवस्त्राणिपरिधाययतव्रतः अर्घ्यंदद्याद्भास्करस्यसंविधानंप्रसन्नधीः ॥पुष्पैर्धू
पैःसनैवेद्यैःपूजयेत्पुरुषोत्तमं हुत्वाहुताशनंभक्त्यादत्वापूर्णाहुतिंततःपूजयेद्ब्राह्मणान्सर्वान्होतारोयेत्रकल्पिताः॥ श
य्याभोजनगोदानैर्वस्त्रैराभरणैस्तथा आचार्य्यःपूजनीयोत्रसर्वस्वेनापिभारत येनवातुष्टिमायातिदेवतुल्योगुरुर्यतः
वित्तशाठ्यविहीनस्तुभक्तिशक्तिसमन्वितः दीनानाथविशिष्टाश्चवंदिनश्चसमागताः तेषांगावोहिरण्यंचदद्याच्छु
द्धेनचेतसा एवंसंपूज्यविप्रादीन्भोजयित्वायथेप्सितान् यथाविभवसारेणपश्चाद्भुंजीतवाग्यतः हविष्यमन्नयत्नेनस
भृत्यःसातिथिस्तथा मयैवंकथितंराजन्वैष्णवास्तेप्रकीर्त्तिताः यत्कृत्वासर्वपापेभ्योमुच्यतेनात्रसंशयः वाजपेयाति
रात्राभ्यांयेयजंतिशतंसमाःसर्वेतेविष्णुयोगेभ्यःकलांनार्हंतिषोडशीं सप्तजन्मनिसौभाग्यमायुरारोग्यमेवच प्राप्नो
तिद्वादशीमेतामुपोष्यविधिवन्नरः मृतोविष्णुपुरंयातिविष्णुनासहमोदते चतुर्युगानिद्वात्रिंशद्विष्णुरूपधरःसदा
रुद्रलोकंतथाराजन्युगानिद्वादशैवतु ब्रह्मलोकंतथात्रीणिसूर्यलोकेयुगेतथा पुण्यक्षयादिहागत्यराजाभवति
धार्मिकः पृथिव्यधिपतिःश्रीमान्विजितारिःप्रतापवान् व्रतमेतत्पुराचीर्णंसगरेणमहात्मना नलेनधुंधुमा
रेणदिलीपेनययातिना एतैश्चपृथिवीपालैःपालिताशेषभूतलैः स्त्रीभिर्वैश्यैस्तथाशूद्रैःधार्मिकैस्तुसदानृप
भृग्वाद्यैर्मुनिसंघातैर्ब्राह्मणैर्वेदपारगैः त्वयापृष्टेनचमयाकथितंयन्नराधिप अद्यप्रभृतिचैवेयंख्यातियास्पति
भूतले भीमाख्याद्वादशीचेतिकृताभीमेनवैयतः एषापुलस्त्यमुनिनाकथिताकुरुनंदन यश्चैनांशृणुयात्कुर्या
द्यत्नाद्भक्तिस्वभावतः सर्वपापविनिर्मुक्तोविष्णुलोकेमहीयते सद्रव्येणापिवापार्थवित्तशाठ्यविवर्जितः विष्णु

भक्तनकर्तव्यंसंसारभयभीरुणा ॥ भीमेनयत्किलपुरासमुपोपिताभूद्रात्रौगलच्छिशिरशीतलवारिधारा ॥ तांद्वाद
शींदशमुखारिमुखंस्मरन्यःसम्यक्समाचरतिपार्थिवविष्णुलोकं इतिभविष्योत्तरेमाघशुक्लाभीमाद्वादशीव्रतम् ७
नारदीयेपि माघस्यशुक्लद्वादश्यांशालिग्रामशिलांद्विज अभ्यर्च्यविधिवद्भक्त्यासुवर्णंतन्मुखेन्यसेत् तांस्थाप्य
रौप्यपात्रेवासितवस्त्रयुतांवृतां प्रदद्याद्वेदविदुषेतंचसंभोजयेत्ततः पायसान्नेनखंडाज्यसहितेनहितेनच एवंकृते
कभक्तस्सन्विष्णुचिंतनतत्परः वैष्णवंलभतेधामभुक्त्वाभोगानिहेप्सितान् माघशुक्लत्रयोदश्यांमाघत्रिरात्रस्ना
नम् नारदीये माघशुक्लत्रयोदश्यांसमारभ्यदिनत्रयं माघस्नानव्रतंविप्रकार्यंमासफलावहं ॥ प्रयागेमाघ
मासेतुत्र्यहेस्नानस्ययत्फलं नाश्वमेधसहस्रेणतत्फलंलभतेभुवि तत्रस्नानजपोहोमोदानंचानंतमश्नुते महा
माघींपुरस्कृत्यस्नायात्तत्रदिनत्रयमिति पाद्मेपि माघशुक्लचतुर्दश्यांयमतर्पणमुक्तंनारदीये माघशुक्लचतुर्दश्यां
यमतर्पणमीरितं अनर्काभ्युदितेकालेस्नात्वासतर्पयेद्यमं द्विसप्तनामभिःश्लोकैःसर्वाघविनिवृत्तये तिलदर्भांबुभिः
कार्यंतर्पणंद्विजभोजनं कृशरान्नंस्वयंचापितद्वाश्नीतवाग्यतः माघपौर्णमास्यांतिलकार्पासकंबलदानं नार
दीये पूर्णमास्यांततोमाघ्यांतिलकर्पासकंबलं रत्नानिकंचुकोष्णीषपादत्राणनिबंधनं दत्वाप्रमोदतेस्वर्गेदा
नंवित्तानुसारतः यस्तत्रशंकरंदेवंपूजयेद्विधिपूर्वकं सोश्वमेधफलंप्राप्यविष्णुलोकेमहीयते ॥ अस्यांस्नानदाना
दिप्राशस्त्यं भविष्योत्तरे वैशाखीकार्त्तिकीमाघीतिथयोतीवपुण्यदाः स्नानदानविहीनास्तानेयाःपांडुनंदने
ति तथाचतत्रैव माघ्यांस्नानंतथासम्यक्संतर्प्यपितृदेवताः तिलपात्राणिदेयानिकंचुकाःकंबलास्तथा कर्पा
सदानमत्रैवधेनुदानंप्रशस्यते भगिनीभागनेयानांमातुलानींपितृष्वसा दरिद्राणांचबंधूनांदानंकोटिगुणोत्तरं
अत्रतिलपात्रदानं ब्रह्मपुराणे ताम्रपात्रंतिलैः पूर्णंप्रस्थमात्रंद्विजायतु सहिरण्यंचयोदद्याच्छ्रद्धावित्तानुसा-

रतः सर्वपापविशुद्धात्मालभतेतुपरांगतिं. अत्रविशेषः ॥ ताम्रपात्रेतिलान्कृत्वापलपोडशकल्पिते सहिरण्यंस्व
शक्त्यावाकल्पितेविधिपूर्वकं विप्रायदत्तंहरतिपापंजन्मशतोद्भवमितिकूर्मपुराणात् तत्रैव तिलपूर्णताम्रपात्रंसहि
रण्यंद्विजातये प्रातर्दत्वातुविधिवद्दुःस्वप्नंप्रतिहंतिसः तिलपात्रंत्रिधाप्रोक्तंकनिष्ठोत्तममध्यमं ताम्रपात्रंदशपलंजघ
न्यपरिकीर्त्तितं द्विगुणंमध्यमंप्रोक्तंत्रिगुणंचोत्तमोत्तमं स्वर्णमेकंजघन्यंतुद्विगुणंमध्यमंचयत् त्रिगुणंचोत्तमंतद्वत्सु
वर्णंपरिकीर्त्तितं सुवर्णदक्षिणांदत्वासर्वपापक्षयोभवेत् अथतिलपात्रदानमंत्रः तिलाःस्वर्णयुतास्तुभ्यंप्रद
त्ताह्यघनाशनाः विष्णुप्रीतिकरानित्यमतःशांतिंप्रयच्छत गोदानमंत्रः गवामंगेषुतिष्ठंतिभुवनानिचतुर्दश
यस्मात्तस्माच्छिवंमेस्यादिहलोकेपरत्रच ऊर्णवस्त्रदानमंत्रः ऊर्णपट्टमनुध्येयंस्वर्णवीजंतवप्रभो दत्तंगृहाण
देवशपापंमेहरसत्वरं मदनरत्नेतु जीर्णमेपसमुत्पन्नाशीतदुःखभयापहा यस्मात्तुवारहारीस्यादतःशांतिंप्रय
च्छतु वस्त्रदानमंत्रः शरणंसर्वलोकानांलज्जासंरक्षणंपरं सुवेशोधारितंयस्माद्वासःशांतिंप्रयच्छमे रक्तवस्त्रयुगंय
स्मादादित्यस्यप्रियंसदा प्रदानादस्यमेसूर्य्यअतः शांतिंप्रयच्छतु उपानद्दानमंत्रः उपानहौप्रदास्यामिकंट-
कादिनिवारणे सर्वस्थानेषुसुखदेअतःशांतिंप्रयच्छतं रत्नदानमंत्रः यथ सर्वेषुरत्नेषुसर्वेदेवाव्यवस्थिताः
तथाशांतिंप्रयच्छंतुरत्नदानेनमेसुराः तथाचान्यत्किंचिन्मात्रंदीयते तस्यमंत्रः तन्माघस्नानिनादेवविप्राणांभू
तिमिच्छता स्वल्पदानेपिदातव्यंमाधवःप्रीयतामिति इयंमाघपूर्णिमामघानक्षत्रयुतामाघीप्रोक्ता योगविशे-
षेणमहामाघीति तथाचगार्ग्यः मेषराशौयदाशौरिःसिंहेचैवबृहस्पतिः भास्करःश्रवणर्क्षेचमहामाघीतिसास्मृ
ता महामाघीप्रयागेतुनैमिषेफाल्गुणेतथा शालिग्रामेमहाचैत्रीकृत्वापुण्यंमहाफलामितिगार्ग्यवचनात् अत्र
विशेषमाहविष्णुः माघीमघायुक्ताचेत्तस्यांतिलैःश्राद्धंकृत्वापूतोभवतीति ब्रह्मपुराणे पौर्णमास्यांमघायोगे-

वायसाःपंचजज्ञिरे इंद्राद्वावरुणाद्वायोर्यमादथचनैर्ऋतेः श्राद्धंपितृभ्यःकर्तव्य ।तलः पूज्यास्तथाकिलेति
ऐंद्रवारुणवायव्यायाम्यानैर्ऋतिकाश्चये वायसाःप्रतिगृह्णंतुभूमौदत्तंमयान्नकं दद्यादनेनमंत्रेणतेभ्योभोज्यं-
मधुप्लुतं ब्राह्मणान्भोजयित्वातुभुंजीतबांधवैःसहेति माघ्यांकृष्णतिलैःस्नानंसर्वपापैःप्रमुच्यते अन्यत्रच माघ्यां
पूजातुकर्तव्यादेवींवैमंगलांयजेत् देवीपुराणे धेनुंगुडमयींकृत्वामाघ्यांयश्चोत्तरायणे सर्वकाममवाप्नोतिज्येष्ठ्यां
जलमयींतथा इयमन्वष्टका तत्कृत्यंश्राद्धादि अथमाघस्नानविधिरुच्यते तत्रकालमाहविष्णुः तुलामकरमे
षेषु प्रातःस्नायीसदाभवेत् हविष्यंब्रह्मचर्यंचमाघस्नानेमहाफलमिति अत्रतुलामकरमेषेष्वित्यनेन
सौरमासउक्तः ब्राह्मे एकादश्यांशुक्लपक्षेपौषमासेसमारभेत् द्वादश्यांपौर्णमास्यांवाशुक्लपक्षेसमापनमिति पाद्मेपि
पौषस्यैकादशीशुक्लामारभ्यस्थंडिलेशयः मासमात्रंनिराहारस्त्रिकालंस्नानमाचरेत् त्रिकालमर्चयेद्विष्णुंत्यक्त
भोगोजितेंद्रियः माघस्यैकादशीशुक्लायावद्विधाधरोत्तमेति अत्रत्रिकालस्नानं मासोपवासविषयंनिराहारइ
त्युक्तेः पृथ्वीचंद्रोदयेपक्षांतरमाह विष्णुः दर्शंवापौर्णमासींवाप्रारभ्यस्नानमाचरेत् पुण्यान्यहानित्रिंशत्तुम
करस्थेदिवाकरइति अत्रदर्शमिति शुक्लादिमुख्यचांद्रायणाभिप्रायेणेति बालवृद्धयुवानश्चनरनारीनपुंसकाः
स्नात्वामाघेशुभेतीर्थेप्राप्नुवंतीप्सितंफलमिति पाद्मे सर्वेधिकारिणोह्यत्रविष्णुभक्तौयथानृप ब्राह्मे उष्णोद
केनवास्नानमशक्येसतिकुर्वते दृढेषुसर्वगात्रेषुनोष्णोदकविशेषता वैष्णवामृतेगौडनिबंधे स्कांदे पौष्यां-
तुसमतीतायांयावद्भवतिपूर्णिमा माघमासस्यतावद्धिविष्णुपूजाविधीयते पितॄणांदेवतानांचमूलकंनैवदापः-
येत् ब्राह्मणोमूलकंभुक्त्वाचरेच्चांद्रायणव्रतं अन्यच्चयातिनरकंक्षत्रविट्शूद्रएवच वर्जनीयंप्रयत्नेनमूलकं
मदिरोपमम् यदामाघेमलमासोभवातितदाकाम्यानांतत्रसमाप्तिनिषेधान्मासद्वयंप्रातःस्नानंतन्नियमाश्चकर्त्त

द्याः॥ मासोपवासचांद्रायणादिमलमासएवसमापयेत्॥ तदुक्तंदीपिकायाम्॥ नियतांत्रिंशद्दिनत्वाच्छुभमावा
स्यारभ्यसमापयेत्॥ मलिनेमासोपवासव्रतमिति। स्नानारंभेचमंत्रोविष्णुनोक्तः तत्रचोत्थायनियमंगृहीत्वाद्वि
धिपूर्वकं॥ माघमासमिमंपुण्यंस्नास्येहंदेवमाधव॥ तीर्थस्यास्यजलेनित्यमितिसंकल्प्यचेतसीति॥ ततःस्नात्वा
शुभेतीर्थेदत्वाशिरसिवैमृदं। वेदोक्तविधिनाराजन्॥ सूर्य्यायार्घ्यंनिवेदयेत॥ पितृणांतर्पयित्वातुअवतीर्य्यततो
जलात् प्रत्यहंस्नानमंत्रश्च पाद्मे दुःखदारिद्र्यनाशायश्रीविष्णोस्तोषणायच। प्रातःस्नानंकरोम्यद्यमाघे
पापविनाशन मकरस्थेरवौमाघगोविंदाच्युतमाधव स्नानेनानेनमेदेवयथोक्तफलदोभव इममंत्रंसमुच्चार्य
स्नायान्मौनसमन्वितइतिसेतौ ब्रह्मक्षत्रविशांचैवमंत्रवत्स्नानमिष्यते तूष्णीमेवतुशूद्राणांतथैवकुरुनंदन नम
स्कारोथवाकार्य्यःसर्वपापौघहानिद इति प्रत्यहंसूर्य्यायार्घ्यदानमंत्रश्चपृथ्वीचंद्रोदयेपाद्मे सवित्रेप्रसवित्रेचप
रंधामजलेमम त्वत्तेजसापरिभ्रष्टंपापंयातुसहस्रधेति स्नानकालश्चसूर्य्योदयउक्तः त्रिस्थलीसेतौ संप्रा
प्तेमाघमासेतुतपस्विजनवल्लभे क्रोशंतिसर्ववारीणिसमुद्गच्छतिभास्करे हनामःसर्वपापानित्रिविधानिनसंशयइति
नारदोक्तेः मकरस्थेरवौयोहिनस्नात्यभ्युदिरवौ इति माघमासेरटंत्यापःकिंचिदभ्युदितेरवौ इतिपाद्मवचनात्
योमाघमास्युपसिसूर्यकराभितप्ते स्नानंसमाचरतिचारुनदीप्रवाहे उद्धृत्यसप्तपुरुषान्पितृमातृवश्यान्स्वर्गं
प्रयात्यमरदेहधरोनरोसौ इतिभविष्योत्तरवचनाच्च ब्राह्मेतु अरुणोदयउक्तः अरुणोदयेतुसंप्राप्तेस्नानका
लेविचक्षण माधवांघ्रियुगंध्यायन्यःस्नातिसुरपूजितइति तथा अरुणोदयमारभ्यप्रातःकालावधि प्रभो माघ
स्नानभवंपुण्यंक्रमात्तत्रावधारणा उत्तमंतुसनक्षत्रमध्यमंलुप्ततारकं। सवितर्य्युदितेभूपततोहीनंप्रकीर्त्तितमिति
तेनात्रशक्ताशक्तापेक्षयाव्यवस्थेति इदंचस्नानंप्रयागेऽतिप्रशस्तं॥ काश्यांशतगुणंप्रोक्तंगंगायमुनसंगमे सहस्र

गुणितासापिभवेत्पश्चिमवाहिनी पश्चिमाभिमुखीगंगाकालिंद्यासंगतायदा। हंतिकल्पकृतंपापंसामाघेनृप-
दुर्लभेत्यादिपाद्मादिवचनेभ्यः प्रयागासंभवेकाश्यांदशाश्वमेधोत्तरस्थप्रयागतीर्थस्नानमुक्तंकाशीखंडे काश्यु
द्भवेप्रयागेयेतपसिस्नांतिमानवाः दशाश्वमेधजनितंफलंतेषांभवेद्ध्रुवमिति। ब्राह्मे तडागेपुतुवास्नायात्कूपभांडा
श्रितेतथा माघेमासेवरारोहेशस्तंवैनिम्नगाजलं भांडाश्रितेत्वयंविशेषः सरित्तोयमहावेगेनवकुंभस्थितंतथा
वायुनाताडितरात्रौगंगास्नानसममत यत्रकुत्रापिवामाघेप्रयागस्मरणान्वितः करोतिमज्जनंतीर्थेसलभेद्गांगमज्ज
नं इदंचस्नानंनैरंतर्येणकार्यं तदुक्तंपृथ्वीचंद्रोदयेप्रभासखंडे माघेमासिचयःस्नायान्नैरंतर्येणभावतः
पौंडरीकफलंतस्यादिवसेदिवसेभवेत् माघस्नानंकाम्यमेवेतिकेचित् विष्ण्वादिवाक्येनसदावश्यशब्दान्नित्यताव
गतेर्नित्यंकाम्यामेतियुक्तं मासपर्यंतस्नानासंभवेत्र्यहमेकाहंवास्नायात् महामाघीपुरस्कृत्यस्नायाद्रात्रदिनत्रय
मितिलिंगात् अस्मिन्प्रयागेत्वशक्तोपिस्नायादपिचदिनत्रयं प्रयागेमाघमासेतुत्र्यहंस्नातस्ययत्फलं नाश्वमेधसह
स्रेणतत्फलंलभतेभुवीत्यादिवचनात् अत्रमकरसंक्रमस्थसप्तमीमाघीतित्र्यहमित्येके माघशुक्लदशम्यादीत्यन्ये
मकरादित्र्यहइत्यन्येमाघस्याद्यत्र्यहइतिकेचित् त्रयोदश्यादीतिबहवःयत्किंचिद्दिनत्रयमितिभट्टाः अत्रत्रयोदश्या
दिपक्षएवज्यायान् अन्येतुवचनाभावान्निर्मूलाः माघस्नानेनियमास्तुनारदीये नवाह्निसेवयेत्स्नातोह्यस्नातोपि
वरानने होमार्थंसेवयेद्वह्निनशीतार्थंकदाचन अहन्यहनिदातव्या स्तिलाःशर्करयान्विताः त्रिभागस्तुति
लानांच चतुर्थःशर्करान्वितः अनभ्यंगीवरारोहेसर्वमासंनयेद्व्रती असंवृत्तशरीरस्तु यःकथंस्नानमाचरेत्
पदेपदेश्वमेधस्यफलंप्राप्नोतिमानवः तथा शंखचक्रधरंदेवंमाधवंनामपूजयेत् वह्निंहुत्वाविधानेनततस्त्वेका
शनोभवेत् भूशय्याब्रह्मचर्येण शक्तः स्नानंसमाचरेत् अशक्तोब्रह्मचर्यादौस्वेच्छासर्वत्रकथ्यते अशक्तस्त्वधना

द्व्यस्येतिपाठः कृत्यरत्नावल्यां बहुधनदानंकुर्वतइति तिलस्नायीतिलोद्वर्त्तीतिलहोमीतिलोदकी तिलभुक् तिलदाताच षट्तिलाःपापनाशना इति स्नानोत्तरंकृत्यमाह मदनपारिजाते विष्णुः काष्टमौनंपुरस्कृत्य पूजयेत्पुरुषोत्तमं अवश्यमेवकर्त्तव्यंमाघस्नानमितिश्रुतिः भविष्ये तैलमामलकाश्चैवतीर्थेदेयास्तुनित्यशः ततः प्रज्वालयेद्वन्हिं सेवनार्थंद्विजन्मनां एवंस्नात्वावसानेतुभोज्यंदेयमवारितम् भोजयेद्द्विजदांपत्यंभूषयेद्वस्त्रभूषणैः कंवलाजिनरत्नानिवासांसिविविधानिच चोलकानिचदेयानिप्रच्छादनपटास्तथा उपानहौतथागुह्यमोचकोपापमोचकौ अनेनविधिनादद्यान्माधवः प्रीयतामिति भूमौशयीतहोतव्यमाज्यंतिलसमान्वितं तथा अन्नंचैवयथाशक्त्यादेयंमाघेनराधिप सुवर्णरक्तिकामात्रंदद्याद्वेदविदेतथा माघांतेविशेषोनारदीये माघावसानेसुभगेषड्रसंभोजनंस्मृतं सूर्योमेप्रीयतांनित्यंविष्णुमूर्त्तिर्निरंजनः दंपत्योर्वाससीसूक्ष्मेसप्तधान्यसमान्विते त्रिंशन्मोदकादेयाःशर्करातिलसंयुताः इति अत्रोद्यापनं एकादशीविधानेनव्रतस्योद्यापनंतथेतिवचनात् पूर्वेह्निउपवासपूजनादि परेन्हितिलाज्यैरष्टोत्तरशतंहोमंकृत्वा सवित्रेप्रसवित्रेतिपूर्वोक्तमंत्रमुक्त्वा दिवाकरजगन्नाथप्रभाकरनमोस्तुते परिपूर्णंकुरुष्वेह माघस्नानमुपस्यते इतिक्षमापयेदितिसंक्षेपः इतिनिर्णयसिंधावुक्तं कार्त्तिकेवाथतपसिविधिरेवंविधोत्तम इतिकार्त्तिकोद्यापनेविशेषवचनात् कार्त्तिकोद्यापनविधिरेवात्रविधिरिति अथात्रैवघृतकंवलविधिःकार्य्यो तदुक्तंहेमाद्रौ भविष्यपुराणे माघशुक्लचतुर्दश्यामुपोष्यानियमस्थितः शिवायपौर्णमास्यांतुकर्त्तव्यंघृतकंबलं कृष्णगोमिथुनंपश्चात्स्वरूपंविनिवेदयेत् दिव्यंवर्षशतंसाग्रंशिवलोकेमहीयते आलिंगवेदिपर्य्यंतंयोदद्याद्घृतकंवलं तस्यानंतंभवेत्पुण्यंमाघपौर्णिमपर्वणि जागरंगीतनृत्याद्यैः सकृत्कृत्वातुपर्वणि मन्वंतरशतंसाग्रंरुद्रलोकेमहीयते इतिमाघ्यांघृतकंवलविधिः माघ्यांब्रह्म

वैवर्त्तपुराणदानमुक्तं मत्स्यपुराणे रथंतरस्यकल्पस्यवृत्तांतमधिकृत्यच सावर्णिनानारदायकृष्णमाहात्म्यसंयुतं यत्रब्रह्मवराहस्यचरितंवर्ण्यतेपुनः तदष्टादशसाहस्रंब्रह्मवैवर्त्तमुच्यते पुराणंब्रह्मवैवर्त्तंयोदद्यान्माघमासिच पौर्णमास्यांधेनुयुतंब्रह्मलोकेमहीयते इतिब्रह्मवैवर्त्तपुराणदानम् अत्रैवस्कंदपुराणमपिदेयम् स्कांदेसर्वौ रमकथेशिवमाहात्म्यवर्णनम् लिखित्वैतत्तुयोदद्याद्धेमशूलसमन्वितं माघ्यांसत्कृत्यविप्रायसशैवेमोदतेपदे इतिस्कंदपुराणदानम् ॥ स्वस्तिश्रीरणवीरसिंहधरणीपालोवदान्याग्रणी ० १ रणवीरसिंहभूपेशकारितेकृत्यसा गरे अभवन्माघकृत्यानांरम्योरत्नसमुच्चयः इतिश्रीमत्सूर्यवंशावतंस रघुकुलतिलकरणवीरसिंहमहाराजकारिते कृत्यरत्नाकरे माघमासकृत्यरत्नसमुच्चयःसमाप्तिमगमत् ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀

॥ श्रीरघुनाथमुद्रायन्त्रालये ॥
लालाशिवरामछाधिकारेमाघमासेमुद्रितस्समाप्तिमगमत्
संवत् १९४२ वैशाख प्र. २०

फाल्गुणमासप्रारम्भः

ॐश्रीरघुनाथोजयति

ॐश्रीगणेशायनमः ॥ ॐअथफाल्गुनमासकृत्यनिर्णयः तत्रादौ कुंभार्कपूर्वाः षोडश नारदीये
याम्यायनेस्थिरेत्वाद्याःपराःसौम्येद्विमूर्त्तिभे मध्याविषुवतिप्रोक्ताःपुण्याःषोडशनाडिका ॥ इतिशेषसंक्रांतिनि
र्णयेज्ञेयं अत्रकृत्यं भविष्यपुराणे देवार्चीफाल्गुनेमासिकृत्वापिष्टमयींतुवै गंधमाल्यैरलंकृत्यस्थापयेद्धारुक
रालये विमानैःसूर्यसंकाशैर्गीतवाद्यसमाकुलैः समैकादशसाहस्त्रंसूर्यलोकेमहीयते समागत्यइमंलोकंयथे
च्छेविंदतेसुखमिति व्रतमाधिकृत्य स्कंदपुराणे एकभक्तंतुकुर्वाणः फाल्गुनेमासिनित्यशः स्त्रीपुंसौभाग्यमा
प्नोतिस्त्रियश्चपरमप्रिय ॥ विष्णुधर्मोत्तरे प्रियंगुफाल्गुनेदत्वाप्रियोभवतिभूतले प्रियगु कंगुइतिप्रसिद्धः फा
ल्गुनेमासिराजेंद्रय कुर्य्यान्नक्तभोजनं श्यामाकक्षीरनीवारैर्जितक्रोधोजितेंद्रियः षष्ठ्यांवाचाथसप्तम्यामुपवास
परोभवेत् अष्टम्यांतुमहास्नानंपंचगव्यघृतादिभिः त्वग्भिश्चक्षीरवृक्षाणांस्नापयित्वाप्रपूजयेत् सौरभेयींततो
दद्याद्ध्वांगारश्मिमालिने गत्वादित्यपुरंरम्यमोदतेशाश्वतीःसमा इति वामनपुराणे भगदैवतुयोमासमे
कभक्तेनसंक्षिपेत् ऐश्वर्यमतुलंश्रेष्ठंपुमान्स्त्रीवाप्रपद्यते स्त्रीपुवल्लभतांयातितस्याश्चैवभवंतिते विष्णुधर्मे क्षपये
देकभक्तेनशश्रूपुश्चवफाल्गुणे सौभाग्यंस्वजनानांचसर्वेषांचेतसोन्नति विष्णुशुश्रूषुः वामनपुराणे फाल्गुणे
व्रीहयोगावोवस्त्रंकृष्णाजिनान्वितं गोविंदप्रीणनार्थायदातव्यंपुरुषर्षभ ॥ तथा प्रातःस्नायीभवेन्नित्यंद्वौमा
सौमाघफाल्गुनाविति वाराहे फाल्गुनस्यतुमासस्यपुष्पाणिसुरभीनिच कर्माण्यानिशुभानीहगृहीत्वाभक्तिः

मात्तरः जानुभ्यांधरणींगत्वाकराभ्यामंगुलैःपुटं ॐनमोनारायणाय नमस्तेदेवदेवेशचक्रनिर्मथनप्रभो नम
स्तेलोकनाथायसुप्रवीरनमोस्तुते आदिमध्यावसानंतुनजानातीहकश्चन वसंतागमपुष्पाणिगृहाण
पुरुषोत्तम यएतेनविधानेनकुर्यान्मासेतुफाल्गुने नचागच्छतिसंसारंपरलोकंसगच्छति ॥
इतिफाल्गुणविधिः ॥ फाल्गुनकृष्णप्रतिपदायां तिथित्वेनवन्हिपूजा द्वितीयायांब्रह्मणःपूजा तृतीया
यांगौरीव्रतम् फाल्गुनकृष्णचतुर्थ्यांविघ्नविनायकगणेशव्रतम् भविष्योत्तरे ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ अथा
विघ्नंविघ्नराजं कथयामिव्रतंतव येनसम्यक्कृतेनेहनविघ्नमुपजायते चतुर्थ्यांफाल्गुनेमासिगृह्णीयात्तुव्रतं
शुभं नक्ताहारेणराजेंद्रतिलपारणकंस्मृतं तदेववन्हौहोतव्यंब्राह्मणायचदापयेत् ॥ तत्रमंत्रः ॥ शूराय
वीरायगजाननायलंबोदरायैकरदान्विताय एवंचसंपूज्यपुनश्चहोमंकुर्याद्व्रतीविघ्नविनाशहेतोः चातुर्मास्यंव्रतं
चैवकृत्वाथपंचमेतथा सौवर्णंगजवक्त्रंतुकृत्वाविप्रायदापयेत् हेरंबंराजतंतद्वद्विधानेनप्रदापयेत् रुद्ररयच
पुरंयातिवराहवचनंयथा विघ्नानितस्यनभवंतिगृहेकदाचिद्धर्मार्थकामसुखसिद्धिकराणिचैव यस्तंविनायकव्रतं
कुरुतेमनुष्योविघ्नेशमर्चयतिकृष्णतिलैश्चतुर्थ्यां इतिभविष्योत्तरे अविघ्नविनायकव्रतं ॥ फाल्गुनकृष्णपंच
म्यांतिथीशत्वेननागानांपूजाव्रतं फाल्गुनकृष्णषष्ठ्यांतिथिपत्वेनस्कंदपूजेतितिथिसामान्यानिर्णयात् फाल्गुन
कृष्णसप्तम्याष्टम्योरष्टकाअन्वष्टकाकार्या फाल्गुनकृष्णाष्टम्यांसोमादेवीपूजानारदीये फाल्गुनेत्वसिता
ष्टम्यांसोमादेवींप्रपूजयेत् नक्तव्रतधरोविप्रःसर्वकामसमृद्धये ब्रह्मपुराणे कृष्णाष्टम्यांफाल्गुनेतुद्वादश्यांश्रवणे
नतु चकारभगवान्विष्णुःपिंडनिर्वपणंमहत् पितापितामहेभ्योपितिलैश्चकृतवान्पुरा सोपवासोहरिंतस्मात्त
त्रसंपूजयेत्तिलैःतिलैरभ्यर्चयेद्देवांस्तिलांश्चजुहुयात्तथा तिलतैलेनदीपाश्चदातव्यादेवसद्मनि तिलान्दद्यात्तुदे

भ्यःपितृभ्यश्चातिलोदकं तिलांश्चभक्षयेत्तत्रधर्मवृद्ध्यर्थमात्मनः फाल्गुनकृष्णनवम्यां तिथिदेवतात्वाद्दुर्गा
पूजाव्रतं फाल्गुनकृष्णदशम्यां दशम्यामंतकस्यचेति धर्मराजपूजाव्रतमितिदशमीतिथिसामान्यनिर्णये ॥
फाल्गुनकृष्णैकादशीविजया नारदीये तपस्येकृष्णैकादशींवैविजयांसमुपोष्यच द्वादश्यांप्रातरभ्यर्च्ययोगीशं
गंधपूर्वकैः ततःसंपूज्यभूदेवान् दक्षिणाभिः प्रतोष्यतान् विसृज्यबांधवैःसार्द्धंस्वयंभुंजीतवाग्यतः देहांतेवैष्ण
वंलोकयातिदेवैःसुसंस्कृतः अस्याःकथास्कंदपुराणे ॥ सूतउवाच पप्रच्छदेवदेवेशंब्रह्माणंजगतांपतिं नार
दःसर्वतत्वज्ञःसर्वर्षिगणसंवृतः ॥ नारदउवाच कथंव्रतमिदंब्रह्मन्पुरारामेणवैकृतं प्रब्रूहिमेविस्तरतःकथां
रामस्यपावनीम् ॥ ब्रह्मोवाच शृणुवत्सप्रवक्ष्यामिराघवेणयथाकृतं रामोवसद्वनेतत्रवर्षाणिनवपंचच न्यव
सत्पंचवट्यांचससीतः सहलक्ष्मणः तत्रैववसतस्तस्यराघवस्यमहात्मनः रावणेनहृताभार्यासीतानामतपस्वि
नी तेनदुःखेनरामोपिमोहमभ्याजगामह भ्रमन्जटायुषमथोददर्शविगतायुषं कवंधोनिहतःपश्चाद्भ्रमतारण्य
मध्यगः रक्षसोमरणंचैववालिनोवैवधस्तथा सुग्रीवेणसहैवादौमित्रत्वंसमजायत वानराणामधिष्ठातावानरैः
सहसंगतः ततोहनुमताहष्टालंकोद्यानेतुजानकी रामसंज्ञापनंतस्यैदत्तंकर्ममहत्कृतं समेत्यतत्ररामेणसर्वमस्मै
निवेदितं अथश्रुत्वारामचंद्रोवाक्यंचैवहनूमतःसुग्रीवानुमतेचैवप्रापद्यताहिसत्वरं सगत्वावानरैःसार्द्धंयत्रैषोस्ति
ह्यपांनिधिः दृष्ट्वाब्धिंदुस्तरंरामोविस्मितोभूत्कालिप्रिय आरक्तलोचनोभूत्वालक्ष्मणंचेदमब्रवीत् सौमित्रेकेन
चीर्णेनतीर्य्येतवरुणालयः अगाधसलिलैःपूर्णोनक्रैर्मत्स्यैःसमाकुलः उपायंनैवपश्यामियेनायंसुतरोभवेत् ॥ ल
क्ष्मणउवाच आदिदेवस्त्वमेवासिपुराणपुरुषोत्तमः वकदाल्भ्योमुनिश्चात्रवर्त्ततेद्वीपमध्यगः अस्मात्स्था
नाद्योजनार्द्धमाश्रमस्तस्यराघव अनेनदृष्टावहवोब्राह्मणोरघुनंदन तंपृच्छगत्वाराजेंद्रपुराणमृषिपुंगवं इति

तस्यवच श्रुत्वालक्ष्मणस्यातिशोभनं जगामराघवोद्रष्टुंकुतोरामतवागमः ॥ रामउवाच ॥ त्वत्प्रसा
दादहंविप्रवरुणालयसमीपत आगतोस्मिससैन्योत्रलंकांजेतुंसराक्षसां भवतश्चानुकूलत्वात्तीर्यतेऽब्धिर्यथामया
तदुपायवदमुने प्रसादंकुरुसत्तम एतस्मात्कारणादेवप्रष्टुंत्वामहमागतः ॥ मुनिरुवाच ॥ कथयि
प्याम्यहंरामव्रतानामुत्तमंव्रतं कृतेनयेनसहसाविजयस्तेभविष्यति लंकांजित्वारिपुंहत्वाव्रतंतत्तुनिशामय
फाल्गुनस्यासितेपक्षेविजयैकादशीभवेत् तस्याव्रतेकृतेरामविजयस्तेभविष्यति निःसंशयंसमुद्रंत्वंतारि
प्यसिसवानरः विधिस्तुश्रूयतांरामव्रतस्यास्यफलप्रदः दशम्यादिवसेप्राप्तेकुंभमेकंतुकारयेत् हैमंवाराजतं
वापिताम्रंवाप्यथमृण्मयं स्थापयेच्छोभितंकुंभंजलपूर्णंसपल्लवं तस्योपरिन्यसेद्देवंहैमनारायणंविभुं एका
दशीदिनेप्राप्तेप्रात स्नानंसमाचरेत् निश्चलस्थापयेत्कुंभकंठेमाल्यानुशोभित दाडिमैर्नारिकेलैश्चपूजयेच्च
विशेपत. सप्तधान्यमधस्तस्ययवानुपरिविन्यसेत् गंधैर्धूपैस्तथादीपैर्नैवेद्यैर्विविधैरपि कुंभाग्रेतद्दिनं
रामनीयतेभक्तिभावतः रात्रौजागरणंचैवतस्याग्रेकारयेद्बुधः द्वादश्यादिवसेप्राप्तेमार्त्तंडस्योदयेतुतं नीत्वा
कुंभंजलेशुभ्रंनद्यांप्रस्रवणेतथातडागेस्थापयित्वावापूजयित्वायथाविधि दद्यात्सदैवतंकुंभं ब्राह्मणेवेदपारगे
कुंभेनसहराजेंद्रमहादानानिदापयेत् अनेनविधिनारामयूथपैःसहसंगतः कुरुव्रतप्रयत्नेनविजयस्तेभवि
प्यति इतिश्रुत्वाततोरामोयथोक्तमकरोत्तत. कृतेव्रतेसविजयीवभूवरघुनंदनः प्राप्तासीतातुलंकायांपौ
लस्त्योनिहतोरणे अनेनविधिनापुत्रयेकुर्वंतिनराव्रतं इहलोकेजयस्तेषांपरलोकस्तथाक्षयः एतस्मात्कार
णात्पुत्रकर्तव्यंविजयाव्रतंपठनाच्छ्रवणाच्चैववाजपेयफलंलभेत्

इतिस्कंदपुराणोक्तंफाल्गुनकृष्णाविजयैकादशीव्रतमाहात्म्यम् ॥

फाल्गुनकृष्णद्वादश्यांविशेषकृत्याभावात्तिथिदेवतात्वेनद्वादश्यांहरिपूजनमित्युक्तत्वाद्धरिपूजैवकार्य्या फाल्गुनकृष्णत्रयोदश्यांपक्षप्रदोषंकार्य्यं तच्चसविस्तरंमार्गमासकृत्येप्रपंचितम् ॥ फाल्गुनचतुर्दश्यांशिवरात्रिव्रतम् ॐनमोभगवतेरुद्राय ॥ अथामांतमासेनमाघकृष्णचतुर्दश्यांशिवरात्रिव्रतमुक्तम् ॥ अस्याःस्वरूपंशिवरहस्येमदनरत्ने ॥ तत्प्रभृत्यथदेवर्षेमाघकृष्णचतुर्दशीशिवरात्रिःसमाख्यातासाप्रियात्रिपुरद्विषइति स्कांदेपि माघफाल्गुनयोर्मध्येअसितायाचतुर्दशीशिवरात्रिस्तुसाख्यातासर्वयज्ञोत्तमोत्तमेति ॥ तथाहि ॥ तत्रशिवरात्रिरितितत्पुरुषसमासेनयोगेनप्रवर्त्तमान शब्दोरूढ्यामाघकृष्णचतुर्दशीरूपेकालीविशेषेनियम्यते शिवरात्रिर्यस्मिन्व्रते इतिबहुव्रीहिसमासेनयोगेप्रवृत्त शब्दोरूढ्याव्रतविशेषेनियम्यते ॥ इति कालतत्त्वविवेचने तुरात्रिशब्दस्यतिथिपरत्वाद्योगेनाशिवव्रतेयोग्यातिथि लाभाद्रूढ्याच ताद्दशेपलाभात् अत्रयोगरूपायंरात्रिशब्द यस्तुक्वचिद्व्रतेकेवलशिवरात्रिशब्दप्रयोगः सलक्षणयानवरात्रादिशब्दवत् नचमुखेसंभवति लक्षणाश्रयणाश्रवणमनुचितामितिवाच्यं लक्षणाया अभावेव्रतविषयत्वप्रसंगाभावात् अतएवप्राचुर्य्येणशिवरात्रिव्रतशब्दएवव्रतेप्रयुज्यते तिथिविशेषसंज्ञाकरणप्रयोजनंचतेनशब्देनतांनिर्दिश्यतत्रोपवासपूजादिविधानमिति तत्राशिवरात्रिव्रतमेकादशीजयंतीव्रतवत्संयोगपृथक्न्यायेननित्यंकाम्यंचेत्युभयविधं तत्राकरणे प्रत्यवायः स्कंदपुराणेपठ्यते परापरतरमासीशिवरात्रिः परात्परं नपूजयंतिमुक्तीशंरुद्रंत्रिभुवनेश्वर जंतुर्जन्मसहस्रेणभ्रमतेनात्रसंशयइति वीप्सापितत्रैवपठिता वर्षेवर्षेमहादेविनरोनारीपतिव्रता शिवरात्रौमहादेवकामंभक्त्याप्रपूजयेदिति

नित्यनिश्चलशब्दोचितत्रैव माघकृष्णचतुर्दश्यां यःशिवंसंशितव्रतः मुमुक्षुःपूजयेन्नित्यं- सलभेदीप्सितंपद मिति सागरोयदिवाशुष्येत्क्षीयतेहिमवानपि मेरुमंदरशैलाश्चश्रीशैलोविंध्यएवच चलंत्येतेकदाचिद्वैनिश्चलंहि शिवव्रतमिति काम्यत्वंचफलश्रवणादवगंतव्यं तथाहस्कंदपुराणे;शिवंचपूजयित्वायोजागर्त्तिचचतुर्दशीं मातुःप योधररसंनापिवेत्सकदाचन यदीछिद्वांछितान्भोगान्दिविदेवमनोरमान् आगमोक्तविधिंकृत्वाप्राप्नोतिपरमंपदं ममभक्तस्तुयोदेविशिवरात्रिमुपोष्यच गणपत्वमयंदिव्यमक्षयंशिवशासनमिति सर्वान्भोगान्सभुक्त्वातुमृतोभू योनजायतइति काम्यव्रतस्येशानसंहितायांवर्षसंख्यापठ्यते एवमेतद्व्रतंकुर्य्यात्प्रतिसंवत्सरंव्रती द्वाद शाब्दिकमेतत्स्याच्चतुर्दशाब्दिकंतथा सर्वान्कामानवाप्नोतिप्रेत्यचेहचमानवइति अत्रोपवासशिवपूजा जागर णानित्रीण्यपिसमुदितानि प्रधानकर्माणि आधिकारबोधकेपुनागरखंडादिवाक्येषुत्रयाणामपिफलसंबंधश्रवणा त् तथाचनागरखंडे उपवासप्रभावेनबलादपिचजागरात् शिवरात्रेस्तथामर्त्यासतस्याचप्रपूजया अक्षयां ल्लभतेभोगान्शिवसायुज्यमाप्नुयादिति संग्रहेपि स्वयंचलिंगमभ्यर्च्यसोपवासः सजागरः अजानन्नपिनि ष्पापोनिपादोगणतांगतइति तस्मादुपवासादित्रयाणांसमुदायस्यैवव्रतरूपत्वं अस्यैवोद्बलकालिंगमभिधीय ते लुब्धकस्यभद्राश्वजन्मप्राप्तवतोदुर्वाससाहससंवादेपठ्यते कृष्णपक्षेचतुर्दश्यांनकंचन्मृगमाप्तवान् अत्रोपिप्रा थरक्षार्थंक्षुधासंपीडितोवसदिति उपक्रम्यधनुःकोट्या विल्वपत्राणिमानव पतितानिमहाराजशंभोः शिरसि भूतले तत्रैवतस्थौराजेंद्रसर्वरात्रमतंद्रितःरात्रिशेषेस्ततोव्याधस्तव्धदृष्टिरनामिषः प्रभातेविमलेजातेकंदमूलैश्च पारितइति ननुक्वचिदुपवासादित्रयंविधायपुनः पक्षांतररूपेणोपवासव्यतिरिक्तद्वयंपठ्यते अथवाशिवरात्रिंच प्रजागरैर्नयेदिति नायंदोषः अथवेत्यनुकल्पोयंक्रमेणाशक्तविषयत्वोपपत्तेः यान्यपि अखंडितप्रभावोहि

शिवरात्रिमुपोपयेत् सर्वान्कामानवाप्नोतिशिवेनसहमोदते तथा कश्चित्पुण्यविशेषेणव्रतहीनोपिमानवःजागरंकुरुते तत्र,सरुद्रसमतामियात् तथा यःपूजयतिभक्त्येशमनेकफलतांव्रजे दित्यादीनिकेवलोपवासजागरणपूजावि धायकानितान्युपकल्पत्वादशक्तविषयाणि हेमाद्रिमाधवीयमदनरत्नादावप्येवम् ॥ नित्यंकाम्यरूपस्या प्यस्यव्रतस्यसर्वाधिकारत्वमीशानसंहितायामुक्तं शिवरात्रिव्रतंनामसर्वपापप्रणाशनं आचांडालमनुष्याणां भुक्तिमुक्तिप्रदायकमिति नृसिंहपरिचर्यायांवैष्णवैरप्येतद्व्रतंकार्यमित्युक्तंसौरोवावैष्णवोवान्योदेवतांतरपूजकः नपूजाफलमाप्नोतिशिवरात्रिवहिर्मुखइतियमवचनात् नतेतत्रगमिष्यंतियेद्विषंतिमहेश्वरमिति शिवविद्वेषिणो वैष्णवपदप्राप्तिनिषेधाच्च ॥ अधिकारिनियमाः स्कंदपुराणेदर्शिताः ॥ माघमासेतुकृष्णायाफाल्गुनादौचतुर्दशी साचपुण्यातिथिर्ज्ञेयासर्वपातकनाशिनीति अहिंसासत्यमक्रोधोब्रह्मचर्यंदयाक्षमा शांतात्माक्रोधहीनश्चतप स्विष्वनसूयकः तस्मैदेयमिदंदेविगुरुपादानुगोयदि अन्यथायोददातीदंसतदानरकंव्रजेदिति ॥ इतिव्र तस्वरूपतदुपयोगिनिर्णयः ॥

अथतिथिर्निर्णीयते साचाद्विधाशुद्धाविद्धाच तत्रसूर्योदयमारभ्यपुनःसूर्योदयपर्यंता शुद्धा तदन्याविद्धा तत्रशुद्धायांनास्तिसंदेहः विद्धातुप्रदोषनिशीथोभयव्यापिनीग्राह्या प्रदोषवेधोवायुपुराणेदर्शितः॥ त्रयोदश्यस्तगेसूर्येचतसृष्वेववरात्रिषु भूतविद्धातुयातत्राशिवरात्रिव्रतंचरेदिति स्मृत्यंतरेपि ॥ प्रदोषव्यापिनी ग्राह्याशिवरात्रिचतुर्दशी रात्रौजागरणंयस्मात्तस्मात्तांसमुपोषयेदिति ॥ त्रयोदशीदिनास्तांतेप्रदोषेचचतुर्दशी त्रि वर्गप्राप्तयेकार्य्या गृहस्थैःशिवतोषणी माघेचतुर्दशीकृष्णायाभवेद्रजनीमुखे तद्दिनेह्युपवासः स्यात्तिथ्यंतेपार णंभवेत् त्रयोदशीयुताकार्य्याशिवरात्रिचतुर्दशी पारणाहिचतुर्दश्यांयद्यस्तंयातिनोरविः शिवरात्रिः पराकार्य्या

घंदिरात्रौत्रयोदशी अन्यथातुभवेत्पूर्वापरेमाचेद्द्विजक्षमा इतिनिशीथवेदस्तु ॥ ईशानसंहितायां माघकृष्णचतुर्द
श्यामादिदेवोमहेश्वरःशिवलिंगतयोद्भूतः कोटिसूर्यसमप्रभः तत्कालव्यापिनीग्राह्याशिवरात्रिव्रतेतिथिः अर्द्धरात्रा
दधश्चोर्द्ध्वयुक्तायत्रचतुर्दशी तत्तिथावेवकुर्वीतशिवरात्रिव्रतंव्रती अर्द्धरात्रादधश्चोर्द्ध्वमुक्तायत्रचतुर्दशी नैवतत्रव्रतंकु
र्य्यादायुरैश्वर्यहानिदइति व्याप्यार्द्धरात्रंयस्यांतुजायतेयाचतुर्दशी तस्यामेवव्रतंकार्यंमत्प्रसादार्थिभिर्नरैः
पूर्वेद्युरपरेद्युर्वामहतीस्याच्चतुर्दशी व्याप्तासादृश्यतेयस्यांतस्यांकुर्य्याद्व्रतंनरः लिंगाविर्भावकालेतुव्याप्ताग्राह्याच
तुर्दशी तदूर्द्ध्वाधोन्विताभूतासाकार्याव्रतिभिःसदा ममप्रियकरीह्येषामाघकृष्णचतुर्दशी महानिशान्वितायातुत
त्रकुर्य्यादिमंव्रतमिति ॥ अतएतस्यव्रतस्यरात्रिप्राधान्यमुक्तंस्कंदपुराणे निशिभ्रमंतिभूतानिशक्तयःशूलभृ
द्यतः अतस्तस्यांचतुर्दश्यांसत्यांतत्पूजनंभवेत् एतस्यार्थः निशिभ्रमंतिचरंतिभूतानिपिशाचादयः शक्तयोदेव्यःशू
लभृत्शंकरः यतोतस्तस्यांचतुर्दश्यांतेषांभूतशक्तिशिवानांपूजनंकार्य्यं नागरखंडे माघमासस्यकृष्णायांचतु
र्दश्यांसुरेश्वर अहंयास्यामिभूपृष्ठेरात्रावस्तेदिवाकरे लिंगेषुचसमस्तेषुस्थावरेषुचरेषुच संक्रमिष्यामिसंद
ग्धंवर्षपापविशुद्धये तस्मांद्रात्रौहिमेपूजांयःकरिष्यतिमानवाः मंत्रैरेतैःसुरश्रेष्ठविपाप्मासभविष्यति एवंसतीति
पूर्वेद्युरेवपरेद्युरेववायत्रप्रदोषनिशीथो भयव्याप्तिस्तत्रव्रतमाचरणीयं पूर्वेद्युरेवोभयव्याप्तौस्कंदपुराणेपठ्यते त्र
योदशीयदादौदिनभुक्तिप्रमाणतः जागरेशिवरात्रिःस्यान्निशिपूर्णाचतुर्दशी दिनभुक्तिरत्रास्तसमयः परेद्युरे
वोभयव्याप्तौकामिकेपिपठ्यते निशाद्वयेचतुर्दश्यांपूर्वात्याज्यापराशुभेति तथातत्रैव आदित्यास्तमयेका
लेअस्तिचेद्याचतुर्दशी तद्रात्रिःशिवरात्रिःस्यात्साभवेदुत्तमोत्तमेति दिनद्वयेप्युभयव्याप्तिरनुभयव्याप्तिश्चनसं
भाव्यते यामद्वयवृद्धेःयामद्वयक्षयस्यचाभावात् यदापूर्वेद्युर्निशीथव्याप्तिःपरेद्युःप्रदोषव्याप्तिस्तदापूर्वेद्युरेवो

पवासःकार्यः कृष्णाष्टमीस्कंदषष्ठीशिवरात्रिश्चतुर्दशी एताःपूर्वयुताःकार्य्यास्तिथ्यंतेपारणंभवेत् जन्माष्टमी
रोहणीचशिवरात्रिस्तथैवच पूर्वविद्धैवकर्त्तव्यातिथ्यंतेपारणेशुभा श्रावणीदुर्गनवमीतथादूर्वाष्टमीचया पूर्ववि
द्धैवकर्त्तव्यातिथ्यंतेपारणेच्छुना जयंतीशिवरात्रिश्चकार्येभद्राजयान्विते इत्यादिस्कंदपुराणादिवचनैर्जया योग
स्यादृतत्वेनतस्यप्राशस्त्यावगतेः माघफाल्गुनयोर्मध्येयास्याच्छिवचतुर्दशी अनंगेनसमायुक्ताकर्त्तव्यासातिथिः
सदेतिनागरखंडवचनाच्च महतामपिपापानांदृष्टावैनिष्कृतिःपुरा नदृष्टाकुर्वतांपुंसांकुहूयुक्तांतथाशिवामिति
तत्रैवदर्शयुक्तायानिंदाश्रवणात् यदातुपूर्वेद्युर्निशीथादूर्ध्वंप्रवृत्ताचतुर्दशीपरेद्युः क्षयवशान्निशीथादर्वागेव
समाप्तापरेद्युरेवोपवासः प्रदोषव्याप्तेरेकस्याःसद्भावात् एतदभिप्रेत्यमाधवीयेस्मर्यते माघासितेभूतदिनं
कदाचिदुपैतियोगंयदिपंचदश्या जयाप्रयुक्तांननुजातुकुर्य्याच्छिवस्यरात्रिः प्रियकृच्छिवस्येति ॥ अत्रत्रयो-
दश्याप्रकर्षेणयुतामित्युक्त्वा पूर्वेद्युस्त्रयोदश्यांवहुरात्रिव्याप्तिप्रतीतिः एतन्माधवमतानुसारेणोक्तं हेमाद्रि
मदनरत्नादौतुनिशीथव्याप्त्यानिर्णयः कार्यइत्युक्तं निर्णयामृतेतुप्रदोषव्यापिनीग्राह्येत्युक्तं मयूखे यदाच
तुर्दशीपूर्वेद्युर्निशीथेपरेद्युश्चप्रदोषे तदापूर्वेद्युरेव अर्द्धरात्रात्परस्ताच्चेज्जयायोगोयदाभवेत् पूर्वविद्धैवकर्तव्या
शिवरात्रिःशिवप्रियेतिमयूखेभिहितं यत्तुएतस्मादेववचनाद्दिनद्वयेपिनिशीथव्याप्तौपूर्वेतिहेमाद्रिमदनौ ॥
इत्यत्र एतस्यवचसउत्तरादिनेनिशीथव्याप्ताभावेप्युपपत्तेः उत्तरादिनेगतप्रदोषानिशीथव्याप्तौदिवारात्रिव्रत
मितिपूर्वोक्तवचसः संकल्पकालस्यचवाधोयोगादितितच्चिंत्यं तत्रैतादृशग्रंथानुपलंभात् उत्तरदिनेप्रदोषनिशी
थोभयव्याप्तिसत्वेपंग्राह्यातिथिनिर्णायकजयायोगसंग्राहकामपीडानिषेधसत्वेत्तपूर्वविद्धाया एवग्रहीतुंयुक्तत्वाच्च
दिवारात्रिव्रतमित्यस्यव्रतांतरेचरितार्थत्वेन विशेषवचनप्रकृतव्रतनिर्णायकत्वाच्चसंकल्पस्यचांगत्वेनतत्कालव्या

प्तरुद्रावनार्हत्वाच्च वैष्णवानात्रयोदशीनिषिद्धा ॥ पाद्मेहरिभक्तिविलासे शिवरात्रिव्रतेभूतंकामविद्धंविवर्जयेदित्युक्तं तत्रैवपराशरः ॥ माघासितंभूतदिनंहिराजन्नुपैतियोगंयदिपंचदश्या जयाप्रयुक्तंनतुजातुकुर्य्याच्छिवस्यरात्रिंप्रियकृच्छिवस्य ॥ योगउक्तोलैगाक्षिणा ॥ द्विमुहूर्तोभवेद्योगोयोगोमौहूर्त्तिकःस्मृतः अस्यटीकाप्रमाणमाह ॥ माघासितेत्यादि एवंचमाघफाल्गुनयोर्मध्येयास्याच्छिवचतुर्दशी अनंगेनसमायुक्ताकर्तव्यासर्वदातिथिरितिवचः शिवरात्रिव्यतिरिक्तशिवचतुर्दशीव्रतविषयकं अथवापरदिनेअमायोगाभावविषयंसकामावैष्णवविषयकंवाज्ञेयं इत्थंच यदाचतुर्दशीक्षयःस्यात्तर्हिवैष्णवानामपिविद्धोपवासः प्रसज्जेतैव अन्यथाअमावास्यासंयोगव्यवस्थायाअत्रलोपप्रसंगात् अतःसाव्यवस्थावैष्णवजनसंमतास्यादित्युपेक्षा अतएवनृसिंहपरिचर्यायांतुदर्शविद्धैवोपोष्येत्युक्तं इयंत्रिस्पृशाचेदतिप्रशस्तातदुक्तं माधवीयपुराणे त्रयोदशीकलाप्येकामध्येचैवचतुर्दशी अंतेचैवसिनीवालीत्रिस्पृश्यांशिवमर्चयेदिति ॥ यथात्रिस्पृशाप्रशस्ता तथावारविशेषेणयोगविशेषेणापिप्रशस्ताभवति तथाचस्कंदपुराणेपठ्यते माघकृष्णचतुर्दश्यांरविवारोयदाभवेत् सोमोवाथभवेद्देविकर्त्तव्यंव्रतमुत्तमं शिवयोगस्ययोगेवैतद्भवेदुत्तमोत्तमं शिवरात्रिव्रतंत्वेतत्तद्भवेदुत्तमोत्तममिति ॥

इतिग्राह्यशिवरात्रिव्रततिथिनिर्णयः ॥ अथपारणानिर्णयः ॥ यदोत्तरदिनेपूर्वमेवचतुर्दशीसमाप्यते तथातिथ्यंतेकार्य्यं तथाचस्कंदपुराणे कृष्णाष्टमीत्यक्त्वा एताःपूर्वयुताः कार्य्यातिथ्यंतेपारणंभवेदिति पठितं यदातुदिवानसमाप्यते तदाचतुर्दशीमध्येपूर्वाह्णेकार्य्यं तदप्युक्तंतत्रैव उपोषणंचतुर्दश्यांचतुर्दश्यांतुपारणम् कृतैः सुकृतलक्षैश्चलभ्यतेवाथवानवा ब्रह्मास्वयंचतुर्वक्त्रःपंचवक्त्रस्तथाप्यहं वक्ष्येयदिफलंतस्यशक्तोवक्तुंनपार्वेति ब्रह्मांडोदरमध्येतुयानितीर्थानिसंतिवै संस्नातानिभवंतीहभूतायांपारणेकृते तिथीनामेवसर्वासामुपवास

व्रतादिषु तिथ्यंतेपारणंकुर्य्याद्विनाशिवचतुर्दशीमितिमदनरत्ने कालादर्शेपि सात्वस्तमयपर्यंतव्यापिनीचेत्परेह
नि दिवैवपारणंकुर्य्यात्पारणानेवदोषभागिति केचित्तुशक्तिस्तिथ्यंतेअशक्तिस्तिथिमध्यइत्यूचुः मयूखेतु मध्य
कालोमुख्यस्तदंतकालोगौणइत्युक्तं यत्तु निर्णयसिंधौ यामत्रयादर्वाक्चतुर्दशीसमाप्तौतुतदंतेतदूर्ध्वगामिन्यां
तुप्रातःस्तिथिमध्यएवेति हेमाद्रिमाधवादयोव्यवस्थामाहुस्तत्र तिथिभांतेचपारणंत्रयोदितयामत्रयोर्ध्वगामि
न्यांप्रातरेवहिपारणेत्यादि तच्चिंत्यं तिथिमध्येपारणाविधायकवचनानामेकमूलकल्पनालाघवानुरोधेनएत
द्वचनासिद्धार्थानुवादकत्वस्यैवयुक्तत्वात् यदप्युक्तं वयंतुतिथ्यंतेपारणंभवेदितिकृष्णाष्टम्यादिविषयकमितिब्रू
मइति तदपिचिंत्यंतिथ्यंतेपारणंभवेदित्यत्रतिथिशब्देनप्रक्रांतसर्वतिथिपरामर्शस्या सिद्धत्वेनसंकोचस्यान्या
य्यत्वात् यदपिसाह्यस्तमयपर्यंतव्यापिनीचेत्परेहनीतिमदनरत्नकालादर्शधृतवचनंशिवरात्रिव्रतभिन्नव्रतपरमि
ति तदपिनप्रकरणबाधापत्तेः तच्छब्दस्यप्रक्रांतशिवरात्रिपरामर्शकत्वेनतद्भिन्नव्रतपरामर्शकत्वानुपपत्तेश्चेति
॥ इतिपारणनिर्णयः शिवरात्रौअवश्यंकर्तव्याशिवपूजातदुपयोगित्वेनप्रासंगिकंकिंचिन्निरूप्यते तत्रादौ
शिवलिंगमहिमानंदिभविष्यपुराणयोः आयुष्मान्बलवान्श्रीमान्धनवान्पुत्रवान्सुखी वरमिष्टंलभोल्लिंगंपार्थिवं-
यःसमर्चयेत् मृद्भस्मगोशकृत्पिंडताम्रकांस्यमयंतथा कृत्वालिंगंसकृत्पूज्यवसेत्कल्पायुतंदिवि कामनावि-
शेषेणलिंगभेदाः देवीपुराणे वार्क्षंवित्तप्रदंलिंगंस्फाटिकंसर्वकामदं नर्मदागिरजंश्रेष्ठमन्यद्वापिहि
लिंगवत् कृत्वापुजयविप्रेंद्रलप्स्यसेवोप्सितंफलं अथफलविशेषोहेमाद्रौलक्षणसमुच्चये आयुष्यंहीरज
ज्ञेयंरोगहन्मौक्तिकोद्भवं सुखकृत्पुष्परागोत्थंवैडूर्यंशत्रुदर्पहृत् पद्मरागंचलक्ष्मीदमैंद्रनीलंयशःप्रदं

लिंगमारकतंपुष्टैस्फाटिकंसर्वकामदमिति ॥ शिवनारदसंवाद पितॄणांमुक्तये पूज्यंलिंगंरजतसंभवं-
कीर्तिकामोर्चयेन्नित्यंलिंगंकांस्यसमुद्भवं पूजयेताम्रजंलिंगंपुष्टिकामोहिमानवः तुष्टिकामस्तुसततंलिंगंपित्त
लसंभवं शत्रुमारणकामस्तुलिंगंलोहमयंसदा तथासीसमयंलिंगमायुःकामोर्चयेत्सदा तथा ब्रह्मस्वपरि
हारार्थंसौवर्णंलिंगमर्चयेत् स्थिरलक्ष्मीप्रदंहैमंराजतंचैवराज्यकृत् प्रजावृद्धिकरंरागंताम्रमायुःप्रवर्द्धनमिति
लिंगे ॥ श्रीप्रदंशार्वलंलिंगंशिलाजंसर्वसिद्धिदमिति कालोत्तरे ॥ गंधपुष्पमयंलिंगंतथान्नादिविनि
र्मितं सर्वकामप्रदंपुंसांलिंगंतात्कालिकंस्मृतमिति लक्षणसमुच्चये गांधंसौभाग्यदंपौष्पंभुक्तिमुक्तिप्रदाय
कं प्रभुमानप्रदंशाङ्गंसैन्यदंनागदंतजं शालिपिष्टोद्भवंपुष्टैपैष्टिकंधनवर्द्धनं गोधूमंवातरोगघ्नंयमजंवलपु
ष्टिदं रिपुभेदकरंमौद्गंस्त्रीदंस्यान्मापपिष्टजं आन्नमायुःप्रदंज्ञेयंगौडंप्रीतिविवर्द्धनं नानाफलोद्भवंलिंगंनाना
कामप्रदायकं तैलपिष्टकरोत्यग्निंसैद्धार्थंभयनाशनं तैलमिश्रितापिष्टोद्भवंलिंगंक्षुधांकरोतीत्यर्थः सुखकृत्वा
वनेयंचगोमयंरोगनाशनं गुणदंसैकतंभूरिसौभाग्यायचलावणं उच्चाटनेतुपांशव्यंमौलंशत्रुक्षयावहं वंशां
कुरसमुद्भूतंवंशवृद्धिप्रदंभवेत् पुरक्षोभकरंमौरंरामठंचाग्निकारकं मौरंगौग्गुलंरामठंहिंगुमयं पूज्यंगंधमयं
लिंगंत्रिकालंमुसुखावहं चद्रेणचंदनेनाथकुंकुमेनसुगंधिना चतुःसमेनवाकार्यंलघुनाकेवलेनवा चंद्रःकर्पूरः
लघुरगुरुःचतुसमलक्षणं गारुडे कस्तूरिकायाद्वौभागौचत्वारश्चंदनस्यच कुंकुमस्यत्रयश्चैवशशिनश्चचतुःस
मइति शिवनारदसंवादे तत्रापिपार्थिवंश्रेष्टंक्षिप्रसिद्धिप्रदंभवेत् पार्थिवेनतुलिंगेनवहवःसिद्धिमागताः कृते
रत्नमयंलिंगंत्रेतायांहेमसंभवं द्वापरेपारदंश्रेष्टंपार्थिवंतुकलौयुगे ॥ श्रेष्टमित्यनुषंगः ततश्चकलावपिनालिंगां
तरनिषेधःअथपार्थिवलिंगेतुसंख्याभेदेनफलाविशेषः ॥ नारदउवाच ॥ देवकेनप्रकारेणकर्तव्यंसार्वकामिकं-यस्य

पूजनमात्रेणकृतकृत्योभवेन्नरः ॥ शिवउवाच ऋपेसर्वप्रयत्नेनपार्थिवंलिंगमुत्तमं ॥ कर्त्तव्यंहिनृभिर्नित्यंकाम
मुद्दिश्ययत्नतः माल्लिंगंपार्थिवलक्षंभुक्तिमुक्तिफलप्रदं देशकालवलंज्ञात्वाकुर्य्याल्लिंगंफलप्रदं ॥ विद्यार्थीलिंग
साहस्रंधनार्थीचतदर्धकं पुत्रार्थीसार्धसाहस्रंकन्यार्थीचशतत्रयं वद्धोलिंगायुतंकुर्य्यात्सर्वपापहरंपरं राज्यार्थी
शतसाहस्रंकांतार्थीशतपंचकं मोक्षार्थीकोटिगुणितंभूकामश्चसहस्रकं रूपार्थीत्रिसहस्रंतुतीर्थार्थीद्विसहस्रकं सु
हृत्कामः सहस्रंतुवस्त्रार्थीशतपंचकं उच्चाटनपरश्चैवसहस्रंचयथोक्तवत् स्तंभनेचसहस्रंचमारणेचतदर्द्धकं निग
डान्मुक्तिकामस्यसहस्रसार्द्धमीरितं महाराजभयेपंचशतंघोराध्वसंकटे शतद्वयंचडाकिन्यभयेपंचशतंपरं दारि
द्र्येपंचसाहस्रंतस्याधंसर्वकामिकमितिपूर्वोक्तमहासंख्यापूर्वंप्रत्यहंकियल्लिंगसंख्याविधेयेत्यपेक्षायामाह एकं
पापहरंप्रोक्तंद्विलिंगंचार्थसिद्धिद त्रिलिंगंसर्वकामानांकारणंपरमीरितं मारणेतुचतुर्लिंगंपुत्रकाम्येचपंचकं ॥ उत्त
रोत्तरमेवंस्यात्पूर्वोक्तगणनावधीति ॥ अन्यत्रापि ॥ लिंगानामयुतंकृत्वामहाराजभयंहरेत् सहस्रमेकंलिंगा
नांव्याधीनांतुभयंहरेत् सहस्राणितथापंचानिगडान्मुक्तयेनृणाम् कारागृहविमुक्तार्थमयुतंकारयेद्बुधः डाकिन्या
दिभयेसप्तसहस्रंकारयेत्तथा सहस्राणांतुपंचाशत्पुत्रोपिहिकारयेत् लिंगानामयुतेनैवकन्याकामस्तुकारयेत्
एकलिंगार्चनेनैवअतुलांश्रियमाप्नुयात् लक्षमेकंतुलिंगानां यःकरोतिनरोभुवि शिवएवभवेत्सोपिनात्रकार्य्या
विचारणेति क्रियासारे ॥ लिंगस्यशिवनाभेस्तुनहिपीठप्रकल्पनं तदाधारशिलैवस्यात्तस्यपीठमितिस्मृतं उत्त
मंमध्यमंहीनमितिलिंगंत्रिधास्मृत एकैकंत्रिविधातद्वदुत्तमांगुलिमानतः ॥ नवाष्टसप्तांगुलिकंलिंगंश्रेष्ठंतथास्मृतं
षट्पंचकंचतुर्मानंमध्यमंत्रिविधंस्मृतं त्रिद्व्येकांगुलिकंलिंगंत्रिविधंतुकनीयकं उत्तमंवुद्बुदाकारंमध्यमंकुक्कुटा
डवत् अधमंगोकर्कुव्वच्चइतिलिंगंत्रिधास्मृतं अक्षादल्पपरीमाणंतल्लिंगंकुत्र.चिन्नरः कुर्वीतांगुष्ठतोह्रस्वंनकदाचि

त्समाचरेत् अक्षोशीतिगुंजः गुंजःपंचाज्यमापकःतेशोडशाक्षःकर्षोस्त्रीत्यमरकोशात् तस्मादशीतिगुंजपरिमाण
यामृदापार्थिवलिंगंकर्त्तव्यं रुद्राक्षंशिवलिंगंचस्थूलंस्थूलंप्रशस्यते ॥ इतिवचनाच्च ॥ सिद्धांतशेखरे अंगुलादिवि
तस्त्यंतंलिंगंगेहेप्रपूजयेत् प्रासादेतुतदूर्ध्वंस्यात्पूजनीयंप्रयत्नतइति पाद्मे शालिग्रामशिलालिंगेयःकरोतिममार्च
नं तेनार्चितःकार्त्तिकेयः युगानामेकसप्ततिं प्रागादिदिगभिमुखनियमःसारसमुच्चये प्रागाननोधनददिग्वदनोथ
वेति अन्यत्रापि रात्रावुदङ्मुख कुर्य्याद्देवकार्य्यंसदैवहि शिवार्चनंसदाप्येवंशुचिःकुर्य्यादुदङ्मुखइति वाचस्प
तिमिश्रास्तु प्राक्पश्चिमोदगास्यस्तुप्रातःसायंनिशासुचेतिवचनात्कालभेदेनव्यवस्थामाहुः पारिजातेगृह्यप
रिशिष्टे प्रतिमाःप्राङ्मुखीरुदङ्मुखोयजेत एतच्चास्थिरप्रतिमाविषयं अन्यत्रप्राङ्मुखः अन्यत्रचलादावि
तिनिर्णयसिंधौ ॥ अन्यत्रतु चरेलिंगेर्चयेद्देवंपूर्वाभिवदनंबुधः स्थिरलिंगेयथाक्लृप्तासतमेवप्रपूजयेदिति गो
भूहिरण्यवस्त्रादिबलिपुष्पनिवेदने ज्ञेयोनमः शिवायेति मंत्रः सर्वार्थसाधकः सर्वत्राप्यधिकश्चायमोंकाराद्यः
षडक्षरः ॥ नंदिपुराणात्पंचाक्षरेणवापूजनंकार्य्यं लिंगेर्चास्थंडिलेवापिशंकरंविधिपूर्वकं पूजयेतिशेषः ॥
युगदोषंविनिर्जित्यरुद्रलोकेप्रसीदते ॥ पार्थिवलिंगमधिकृत्यब्राह्मे॥हरोमहेश्वरश्चैवशूलपाणिःपिनाकधृक् पशुप
तिःशिवश्चेतिमहादेवेतिपूजयेत् मृत्तिकाग्रहणेचैवघटनेचप्रतिष्ठितौ आवाहनेचस्नपनेपूजनेचविसर्जनइति ॥

अथमंत्रमहोदधिस्थंपार्थिवपूजनाविधानम् ॥

अथपार्थिवलिंगस्यविधानमभिधीयते स्नातोनित्यंविधायादौगत्वाशुद्धांभुवंसुधीः उपरिस्थामथाकृत्यपडर्णेना
भिमंत्रयेत् ॥ आकाशः पृथिवीशेषस्थितोबिंदुसमन्वितः पृथवीचचतुर्थ्यंतानमोंतः स्यात्षडक्षरः ततोमृदमु
पादायकृत्वानिःशर्करांततः पात्रेनिदध्यात्सशुद्धप्रत्यहंपूजनायतां सदिनेसद्गुरोर्मंत्रौगणेश्वरकुमारयोः हराद्यां

श्रमनून्ससगृह्णीयाद्योगसिद्धये अथार्चनंशुभेघस्रेआरभेतप्रसिद्धये कृत्वानित्यक्रियाःशुद्धोदद्यादर्घ्यंविवस्वते
मृदमादायतोयेनसुधयामंत्रेतनच आसिच्यपिंडयेत्स्त्रेष्ठमानपात्रेनिधापयेत् तदाकालमनुस्मृत्यकामनामपिहृद्ग
तां लिंगान्पार्थिवानीहपूजयेमुकसंख्यया संकल्पैवंमृदापिंडादादायाल्पांमृदंसुधीः एकादशार्णमनुनाकुर्या
द्वालगणेश्वरं मायागणेशभूवीजैर्जातोगणपते.पुट· एकादशोर्णमंत्रोयंस्मृतोवालगणेशितुः वराभयलसत्पाणि
पद्मंवालगणेश्वरं निर्मायस्थापयेत्पीठेलिंगानिरचयेत्ततः हरमंत्रेणगृह्णीयादक्षमानाधिकांमृदं ॥
महेश्वरस्यमंत्रेणलिंगंकुर्यात्तथाशुभं अंगुष्ठमानादधिकंवितस्त्यवधिसुंदरं पार्थिवंरचयेल्लिंगनन्यूननाधिकंततः
शूलपाणेस्तुमंत्रेणलिंगपीठेनिधापयेत् एवमन्यानिकुर्वीतयथासकल्पमादरात् अवशिष्टमृदाकुर्यात्कुमारं
तस्यमंत्रतः स्थापयेल्लिंगपंक्त्यंतेस्वमंत्रेणार्चयेच्चतं वाग्वर्मकर्णविद्याढ्यश्चरमोमीनकेतनः कुमारा
यनमोंतोयगुहमंत्रोदशाक्षरः मंत्रेणावाहयेद्देवंप्रतिमंत्रापिनाकिनं ततोलिंगस्थितंध्यायेत्सप्रसन्नमहेश्वरं
दक्षांकस्थंगजपतिमुखंप्राम्शनदक्षदोष्णा वामोरुस्थानगपतितनयांकेगुहंचापरेण इष्टाभीतिंवरकरयु
गेधारयंस्पिंडकांतिरव्यादस्मान्त्रिभुवनमतोनीलकंठस्त्रिनेत्रः एवंध्यात्वापशुपतेर्मंत्रेणस्थापयेच्छिवं
शिवमंत्रेणगंधादीनर्पयेद्धहिरेतसे प्रागादिवामावर्तेनादिक्ष्वष्टौपरिपूजयेत् शर्वंभवंरुद्रमुग्रंभीमंपशुपतिं
तथा महादेवमथेशानंक्रमात्क्षित्यादिमूर्तिकान् क्षित्यप्तेजोनिलाकाशयजमानेंदुभास्कराः क्षित्याद
यः स्युः शर्वाद्या स्ततइंद्रादिकान्यजेत् धूपदीपनिवेद्यादिनमस्कारप्रदक्षिणा· जयचकृत्वाविसृजेन्महादेव
स्यमंत्रतः तारानंतादिकांडे ताहराद्यामनवोद्रष्टव्यः ॥ प्रतिलिंगेयजेद्देवमखिलानिसहैववा पूजितोनिजमंत्रेण
विसृजेद्गणभृद्गुहौ धनपुत्रादिकामैस्तु शिवोऽर्घ्यःप्रोक्तलक्षणः विद्याकामैश्चितनीय· परशुंहरिणंवरं

ज्ञानमुद्रांदधद्धस्तेवटमूलमुपाश्रित. पुंसोर्विरुद्धयोः संधौ कुर्य्याल्लिंगानिसाधकः नदीतीरद्वयानीतमृदाता
निचपूजयेत् तत्रयेयोहरिहर शंखपद्मादिशूलभृत् इंद्रनीलशरच्चंद्रभूतिभूषणपुंजवान् दंपत्योराविरोधार्थमर्ध
नारीश्वर स्मृत· पीयूषपूर्णकलशदधत्पाशांकुशावपि उच्चाटमारणोद्वेषे ध्यातव्य· पुनरीदृशः कालीहस्तां
बुजालेवः शूलप्रोताद्विपव्रजः मुंडमालाक्षरुक्कठोरावाविनाहिताखिलः इत्थंतुकामनाभेदाद्ध्यानभेदा प्रकीर्तिताः
पूजयेत्कार्य्यसिद्ध्यर्थंलक्षावाधिसहस्रत लक्षंपार्थिवलिंगानांपूजनाद्भुक्तिमुक्तिभाक् लक्षंतुमुंडलिंगानांपूजनात्पा
र्थिवोभवेत् यानारीशिवलिंगानिसंपूज्येष्टमवाप्नुयात् भस्मनोगोमयस्यापि वालुकायास्तथाफलं क्रीडंत शि
शुकाभूमौलिंगंकृत्वारजोमय पूजयंतिविनोदेन तेपि स्युःक्षितिनायका· प्रातर्गोमयलिंगानिनित्यंयस्त्रीणि
पूजयेत् वृहतीविल्वयो·पत्रै नैवेद्येगुडमर्पयेत् एवंमासत्रयकुर्वन्ननल्पंलभतेधनं एकादशैवलिंगानिगोमयो
त्थानिमर्चयेत् प्रातर्मध्याह्नयोः सायंनिशीथेप्रतिवासरं ससर्वाः संपदोयायात्षण्मासानेवमादरात् एकाद
शयजेन्नित्यशालिपिष्टकृतानिय· लिंगानिमासमात्रेणसकल्मषचयंदहेत् स्फाटिकंपूजितंलिंगमेनोनिकरनाश
न सर्वकामप्रदंपुंसामुदुवरसमुद्भव रेवाश्मजंसर्वसिद्धिप्रदंदुःखविनाशन यथाकथंचिल्लिंगस्यपूजानित्यंकृतेष्ट
दा योर्चयेत्पिचुमदोत्थे पत्रैर्गोमयजंशिवं क्रुद्धंमहेश्वरंध्यायन्सपराजयतेरिपून् लिंगंसंपूज्ययन्नित्यंशिवभ
क्तिपरायण मेरुतुल्योपितस्याशपापराशिर्लयंव्रजेत् चतुर्दश्यांतथाष्टम्यांपौर्णमास्यांविधुक्षये पयसास्नापि
ताशंभोधरादानफलंलभेत् दोग्ध्रीणांतुगवांलक्षंयोदद्याद्वेदपाठिने पार्थिवंयोर्चयेल्लिंगंतयोर्लिंगार्चकोवरः लिं
गपूजांविधायाग्रेस्तोत्रंवाशतरुद्रिय पूजयेत्तन्मनाभूत्वाशिवेस्वांविनिवेदयेत् यत्संख्याकंयजेल्लिंगंतान्मितंहो
ममाचरेत् आज्यान्वितैस्तिलैरन्नैर्दूर्वैर्वापायसेनवा शिवमंत्रेणतस्यांतेब्राह्मणान्भोजयेच्छतं एवंकृतेसमस्ते
ष्टसिद्धिर्भवतिनिश्चितमिति ॥

अथपंचसूत्रीविधानं लिंगवृत्तसममध्यमूर्द्धविस्तीर्णमेवच तदर्द्धंगोमुखंप्राहुःपंचसूत्रमिदंमतं कालोत्तरे ॥ लिंगम
स्तकविस्तारोलिंगोच्छ्रायसमोभवेत् त्रिगुणःपरिणाहःस्यात्ततःपिंडीप्रतिष्ठिता लिंगतुल्यंप्रणालंस्यात्पंचसूत्रस्यल
क्षणं पंचसूत्रसमायुक्तंशिवलिंगंसमर्चयेत् भुक्तिदंमुक्तिदंदेविधनारोग्यसुखप्रदं गौतमीतंत्रे लिंगमस्तकविस्ता
रोलिंगोच्छ्रायसमोमतः परिधिस्तत्त्रिगुणितस्तद्वत्पीठंव्यवस्थितं प्रणालिकातथैवस्यात्पंचसूत्रविनिर्णयः लिं
गमस्तकविस्तारपूजाभागसमंभवेत् नाहतत्त्रिगुणंकुर्य्यान्नाहवत्पीठविस्मृतिः पूजांशाद्द्विगुणंकुर्य्यादुन्नतंपीठमु
त्तमं वृत्तंवाचतुरस्त्रंवामध्येकंठसमन्वितं द्विगुणंलिंगनाहाच्चकंठनाहंसमाचरेत् त्रिमेखलमधश्चोर्द्धसमंवाथद्विमेखलं
लिंगमस्तकविस्तारंपडभागविभजेत्ततः मेखलामेकभागेन कुर्य्यात् वातंचतत्समं लिंगदैर्घ्यसमंकुर्य्यात्प्रणालंपीठं
वाह्यतः विस्तारतत्समंमूलतदर्द्धंचतदग्रतःजलमार्गःप्रकर्त्तव्य स्तस्यमध्येत्रिभागतः कुर्य्यात्पीठार्द्धदैर्घ्यंवाप्रणालं
चतथोदितं सर्वेषांतत्रलिंगानांसपीठानांविशेषता लोहादीनांचालिंगानामेवंलक्षणमाचरेत् लिंगनाहसमपीठवि
स्मृतंविस्मृतस्यसमभागतुंगक तुंगकार्द्धसमगोमुखांतकंगोमुखांतसमकंठनाहकं शिल्पिशास्त्रेपि लिंगमस्तकवि
स्तारंलिंगौच्यवत्समकृत्वा ॥ तत्त्रिगुणवेष्टनाहंलिंगस्थौल्यंकृत्वा तत्समंवृत्तंचतुरस्त्रंवापीठविस्तारं अध
उर्द्धंचकुर्य्यात् ॥ पीठोचतातुलिंगौच्यमतोद्विगुणा पीठमध्यंलिंगाद्द्विगुणंस्थूलं पीठोच्चतातृतीयांशेनकंठंकृ
त्वा तस्योर्द्धमधश्चसमंवत्रयंवाकृत्वा लिंगविस्तारपष्ठांशेनपीठोपरिवाह्यमेखलांकृत्वातदंतः संलग्नंतत्समं
खातंकृत्वा पीठाद्बहिर्लिंगसमदीर्घांपीठार्द्धदीर्घांवामूलदैर्घ्यसमविस्तारामग्रेतदर्द्धविस्तारांतृतीयांशेनमध्येखातां
पीठवत्समेखलांप्रणालिकांकुर्य्यादिति ॥

इतिपंचसूत्राविधानम्

इदंपंचसूत्रीविधानंपार्थिवेनविधानंकुर्य्यात् तदुक्तपार्थिवेश्वरचिंतामणौ पंचसूत्रविधानंचपार्थिवेनचकारयेत् यथाकथंचिद्विधिनारमणीयंप्रकल्पयेत् रत्नादिलिंगेप्येवं ॥ तदुक्तंहयशीर्षपंचरात्रे नकुर्य्याल्लक्षणोद्धारंरत्नजानां चलात्मनां स्वप्रभालक्षणंतेषांस्वर्णजातामपिध्रुवं तस्मान्नलक्षणोद्धारंकुर्य्यात्पाषाणलिंगवत् अचलानांतैजसां नांकाश्चिदिष्यतलक्षणं लक्षणंकल्पनीयंतुस्थाप्यलिंगेयथाविधि चललिंगेकुशाग्रेणलक्षणंकल्पयेद्गुरुः मनसाचिंतयेद्वाचिलक्षणंलिंगसंस्थितं सोमशंभावपि रत्नजेलक्षणोद्धारोनलौहेनसरिद्भवे लिंगेषुचललोहेपुनदृष्टं क्वचिदागमे स्वरूपंलक्षणंतेषांप्रभारत्नेपुनिर्मलेति अन्यत्रसंख्याविशेषेननिषेधः गृहेलिंगद्वयंनार्च्यंशालिग्रामद्वयंतथा द्वेचक्रेद्वारिकायाश्चगणेशत्रयमेवच ॥

अथशिवपूजामधिकृत्यकालिकापुराणे कपिलापंचगव्येनकुशवारियुतेनच स्नापयेत्मंत्रपूतेनब्राह्मंस्नानंतदुच्यते ॥ एकाहमपियोलिंगेब्राह्मंस्नानंसमाचरेत् विधूयसर्वपापानिरुद्रलोकेमहीयते कपिलापंचगव्येनदधिक्षीरयुतेनच स्नानेशतगुणंपुण्यमितरेभ्योनसंशयः वर्षकोटिसहस्रेणयत्पापंसमुपार्जितं घृतस्नानेन तत्सर्वंदहत्यग्निरिवेंधनं कृष्णाष्टम्यांघृतस्नानं कृत्वालिंगेसकृन्नरः कुलैकविंशमुतार्य्यशिवलोकेमहीयते स्नाप्यदग्धासकृल्लिंगंशिवलोकेमहीयते ॥ ब्रह्मपुराणे देवानांप्रतिमायत्रघृताभ्यंगक्षमाभवेत् पलानितस्यैदेयानिश्रद्धयापंचविंशतिः अष्टोत्तरंपलशतंस्नानदंपंचसर्वदा द्वेसहस्रेपलानांतुमहास्नानेतुसंख्यया दातव्यंयेनसर्वासुदिक्षुनिर्य्यातितद्घृतं पंचविंशपलांलिंगेअभ्यंगंकारयेदथ शिवस्यसर्पिषास्नानंप्रोक्तंपलशतेनच तांवतैवचक्षीरेणगव्येनैवभवेत्ततः भूयःसार्द्धसहस्रेणपलानामैक्षवेद्वचः रसेनकारयेत्स्नानंभक्त्याचोष्णांवुनाततः

शीतांबुनापिदत्वाचवस्त्रपूतेनमंत्रवित् स्नापयेद्भक्तितोभूयोगंधपात्रास्थितेननु महास्नपनोतरंकौस्तुभेविशेषः॥महा
दीपद्वयंदेयंशतमष्टोत्तरंपुनरिति पूजारंभप्रभृतिसंततएकोदीपःपरोभूयःपूजानंतरंशतमष्टोत्तरंदीपादेयाइतिबोध्य
म्॥ विल्वादौतुस्कांदे ॥ क्षीराद्दशगुणंदध्नाघृतेनैवदशोत्तरं घृताद्दशगुणंक्षौद्रंक्षौद्राश्चैवेक्षुजंतथा वस्त्रंयामले
पीतकौशेयवसनंविष्णुप्रीत्यैप्रकीर्त्तितं रक्तंशक्त्यर्कविघ्नानांशिवस्यचासितंप्रियं मलहीनंतथाछिद्रंक्षौमंकार्पासमेव
चेति अथचंदनं चंदनागुरुकर्पूरैःश्लक्ष्णपिष्टैःसकुंकुमैः शिवस्यार्चांसमालिप्यकल्पकोटिवसेद्दिवि हेमाद्रौतु
विशेषः विधिनास्नाप्यचानेनततोरोचनयालिपेत् कृष्णागुरुसकर्पूरचंदनागुरुयुक्तया लेपयित्वाततोलिंगमा
पीठजघनंशुभं अनुलेपनपरिमाणंलैंगे अनुलिंगेअतत्सर्वंपंचविंशफलेनचेति अथपुष्पाणि धत्तूरकैस्तुयोलिं
गं कृष्णैः संपूजयेन्नरःसगोलक्षफलंप्राप्याशिवलोकेमहीयते नीलोत्पलसहस्रस्यमालांबध्वाप्रपूजयेत् अलाभे
तुसहस्राणामर्द्धार्द्धेनैवपूजयेत् उत्पलानामलाभेतुपत्रैश्चश्रीतरोर्यजेत् श्रीतरोर्बिल्वस्य बिल्वपत्रैरखंडैश्चयोलिं
गंपूजयेत्सकृत् सर्वपापविनिर्मुक्तःशिवलोकेमहीयते सर्वकामप्रदंबिल्वंदारिद्र्यस्यविनाशनं बिल्वादन्यत्परं
नास्तियेनतुष्यतिशंकरः शुष्काण्यपिचपत्राणिश्रीवृक्षस्यसदैवहीति ॥ पारिजातेक्रियासारे ॥ मध्यमा-
नामिकामध्येपुष्पंसंगृह्यपूजयेत् अंगुष्ठतर्जन्यग्राभ्यांनिर्माल्यमपनोदयेत् अपनीतंचनिर्माल्यंचंडेशायनिवेदयेत्
अशून्यमस्तकंलिंगंसदाकुर्वीतपूजकः॥ अथशिवेवर्ज्यपुष्पाणिभविष्यपुराणे ॥ केतकीजातिमुक्तंचकुंदंयूथीमदंति
कां शिरीषंसर्जबंधूकंकुसुमानिविवर्जयेत् निर्गंधीन्युग्रगंधीनिकुसुमानिविवर्जयेत् गंधहीनमपिग्राह्यंपवित्रं-
यत्कुशादिकं प्रासाददीपिकायां जपाबंधूकसिंदूरं तथात्रैसंधिकीशुभे मदंतीकेतकीपुष्पंमालतीपुरजातिचयूसृणं
साश्वमारंचप्रमादेनापिनार्पयेत् ॥ अथधूपःशिवपुराणे ॥ गुग्गुलंघृतसंयुक्तंशिवेयश्चनिवेदयेत् रुद्रलोकमवाप्नोति

गाणपत्यंचावेदति अथदीपःभविष्यपुराणे घृतदीपप्रदानेनशिवायशतयोजनं विमानंलभतेदिव्यंसूर्यको
टिसमप्रभं अथनैवेद्यं तत्परिमाणहेमाद्रौ दशद्रोणैस्तुनैवेद्यैरष्टद्रोणैरथापिवा शतद्रोणसमपुण्यमाढ
केनविधीयते वित्तहीनस्यमर्त्यस्यनात्रकार्य्याविचारणेति गुडखंडघृताक्तानांभक्ष्याणांचनिवेदनैः घृतेनपा
चितानांचतेपांशतगुणंफलं अथफलं मातुलिंगफलाद्यानिसुपक्वानिनिवेदयेत् शिवायसत्फलतस्यतद्भक्ष्याणांनि
वेदने अथप्रदक्षिणाः तत्रविशेपउक्तोगृह्यपरिशिष्टे एकांविनायकंकुर्य्याद्द्वेसूर्य्येत्रिणीशंकरे चत्वारिकेशवे
दद्यात्सप्ताश्वत्थेप्रदक्षिणाः आदित्यपुराणे प्रदक्षिणत्रयंकुर्य्यात् शिवस्यायतनेनरः अश्वमेधसहस्रस्यफ
लंप्राप्नोतिमानवः वृहन्नारदीयेतु एकांचंडयांरवौसप्ततिस्रोदद्याद्विनायके चतस्रःकेशवेदद्याच्छिवेत्वर्द्धप्रदक्षिणं
तत्रैव पदांतरेःपदंतस्य करौचलनवर्जितौ स्तुतिर्वाचिहृदिध्यानं चतुरंगंप्रदक्षिण शिवलिंगेविशेपो
लिंगपुराणे सव्यंव्रजेत्ततोऽसव्य प्रणालंनैवलंघयेत् वृहन्नारदीये शिवप्रदक्षिणीमर्त्यःप्रणालंनैवलंघयेत्
वृपंचंडंवृपंचैवसोमसूत्रंपुनर्वृप चंडचसोमसूत्रचपुनश्चडपुनर्वृपं ॥ हेमाद्रौप्रातिष्ठाकांडे ॥ प्राच्यां
नंदिमहाकालौयाम्येभृंगिविनायकौ वारुणेवृपभस्कंधौदेवीचंडौतथोत्तरे त्रैविक्रम्यांतुऐशान्येचंडस्थापनमुक्त
तथा अपसव्यंयतिः कुर्य्यात्सव्यंतुब्रह्मचारिणः सव्यापसव्यगृहिणो नित्यशंभोः प्रदक्षिणं तृणैःकाष्ठैस्तथा
पर्णैर्दपद्भिर्येष्टकादिभिः अंतर्द्धानंपुरःकृत्वासोमसूत्रंनलघयेत् सोमसूत्रप्रमाणमपि तत्रैव प्रासादविस्तारमात्रं
तुभवेदुदीच्यांसूत्राद्बहिर्लंघनतोनदोपः स्याद्दोपश्चाभ्यंतरलंघनेन सोमस्यदिशिमंडपादुदीच्यांदिशिप्रासाद
विस्तारसमानंसोमसूत्रपरित्यज्यवहिःप्रदक्षिणेनदोपइत्यर्थः ॥ विशेपांतरमुक्त तत्रैव सोमसूत्रद्वयंयत्रयत्रवावि
ष्णुमंदिरम् अपसव्यनकुर्वीतकुर्वीतेवप्रदक्षिणामिति ॥ अथनमस्कारः ॥ जानुभ्यांचैवपाणिभ्यांशिरसाच

विचक्षणः कृत्वाप्रणामंसर्वेशेसर्वान्कामानवाप्नुयात् अश्वमेधादिसर्वक्रतुफलंभवतीति भविष्योत्तरे अथशिवा गारेनिषिद्धवाद्ययोनितंत्रे शिवागारेचफलकंसूर्यागारेचशंखकं दुर्गागारेवंशवाद्यंमधुरींचनवादयेत् ॥ अथनिर्माल्यलंघने निषेधोनृसिंहपुराणे शांतरथंप्रतिनारदः ॥ अद्यप्रभृतिनिर्माल्यंलंघयंतिमहामते नर सिंहस्यदेवस्यतथान्येषांदिवौकसां पच्यंतेनरकेघोरेयावदाभूतसंप्लवम् ॥ भविष्यपुराणेपि ॥ निर्माल्य लंघनकरस्तामिस्रंनरकंव्रजेदिति ॥ अथनिर्माल्यप्रतिपत्तिः ॥ रुद्रांगलग्नमग्नौतुदहेत्सर्वंचतत्क्षणात् वैष्ण वंस्नानकेभ्यश्चभस्मांगेभ्यश्चशांभवमिति यानितुस्कांदे शिवनिर्माल्यभोक्तारः शिवनिर्माल्यलंघकाः शि वनिर्माल्यदातारःस्पर्शस्तेषामपुण्यकृत् स्पृष्ट्वारुद्रस्यनिर्माल्यंसवासाआप्लुतः शुचिरिति नैवेद्यंमेनरोभुक्त्वाशु द्ध्यैचांद्रायणंचरेदिति॥कालिकापुराणे॥अग्राह्यंशिवनैवेद्यंपत्रंपुष्पंफलंजलं शालिग्रामशिलास्पर्शात्सर्वंयातिपवि त्रतामितिपरिशिष्टे दत्वानैवेद्यवस्त्रादिनाददीतकदाचनत्यक्तंयच्छिवमुद्दिश्यतदादानेनतत्फलमिति भविष्येच शिवनिर्माल्यधारणनिषेधवचनानि निर्माल्यंयोहिमद्भक्त्याशिरसाधारयिष्यति अशुचिर्भिन्नमर्यादोनरःपापसम न्वितःनरकेपच्यतेघोरेतिर्यग्योनौचसंवसेत् ब्रह्महापिशुचिर्भूत्वानिर्माल्यंयस्तुधारयेत् तस्यपापंमहच्छीघ्रंनाश यिष्येमहाव्रत ॥ इतिस्कंदपुराणाशुचिनानतद्ग्राह्यंकिंतुशुचिनास्नानादिनाशुचिनेत्येवंपराणीतिस्मार्ताः अपनी तंतद्ग्राह्यमितिश्रीदत्तः शिवदीक्षारहितैर्ज्योतिर्लिंगातिरिक्तैर्वानग्राह्यमिति शैवाः स्कांदे ॥ अनर्हंममनैवेद्यं पत्रंपुष्पंफलंजलं शालिग्रामशिलासंगात्सर्वंयातिपवित्रतामित्युक्तत्वात् पंचायतनपूजायांसालिग्रामस्यापित त्रसत्वान्नैवेद्यादावदोषइतिसूचितम् तथा नैवेद्यंमेनरोभुक्त्वाशुद्ध्यैचांद्रायणंचरेदिति एतदपवादःशिवनारद संवादे ॥ बाणलिंगेस्वयंभूतेचंद्रकांतेहृदिस्थिते चांद्रायणसमंज्ञेयंशंभोर्नैवेद्यभक्षणमिति ॥ तथाचकाशीखंडे ॥

जलस्यधारणंमूर्द्ध्निविश्वेशस्नानजन्मनः ॥ इत्युपक्रम्य ॥ स्नापयित्वाविधानेनयोलिंगस्नपनोदकं त्रिःपिवेत्त्रिविधंपापंतस्येहाशुविनश्यति ॥ लिंगस्नपनवार्भिर्यःकुर्य्यान्मूर्द्ध्न्यभिषेचनं गंगास्नानफलंतस्यजायतेत्र विपाप्मनइति अन्नभक्षणप्रतिप्रसवःशिवदीक्षाविषयः ज्योतिर्लिंगंविनालिंगंयःपूजयतिसत्तमः तस्यनैवेद्यनिर्माल्यभक्षणात्तप्तकृच्छ्रकं सालिग्रामोद्भवेलिंगेवाणलिंगेस्वयंभुवि रसलिंगेतथार्षेचसुरसिद्धप्रतिष्ठते हृद येचंद्रकांतेचस्वर्णरूप्यादिनिर्मिते शिवदीक्षावताभक्तेनेदंभक्ष्यमितीर्य्यते ॥

॥ इतिभविष्योत्तरेज्योतिर्लिंगेनैवेद्यादिस्वीकारस्तुदीक्षारहितैरपिकार्य्यः ज्योतिर्लिंगंविनेत्युक्तवचनात् तथा पादोदकंचनिर्माल्यंभक्तैर्धार्य्यंप्रयत्नतः ॥ इत्याग्निपुराणात् ॥ आदित्यपुराणेच ॥ निर्माल्यंधारयेद्भक्त्या शिरसापार्वतीपतेः राजसूयस्ययज्ञस्यफलंप्राप्नोतिनिश्चितं लोभादिनातुनधार्य्यं लोभान्नधारय न्छंभोर्निर्माल्यंनचभक्षयेत् नस्पृशेदपिपादेनलंघयेन्नापिनारद लिंगांतरेषुतीर्थोदकवंदनमात्रंच श्रद्धावच्छिवभक्तमात्राधिकारिकाः श्रद्धावतांस्वभक्तानामुपसर्गेमहत्यपि नोपायतरमस्त्येवविनेशचरणोदकं येव्याधयोहिदुःसाध्यावहिरंतःशरीरिणां श्रद्धयैवोदकस्पर्शात्तेनश्यंत्येवनान्यथेतिरत्नेश्वरोपाख्यानेस्कांदवचनात् सर्वैरपिचंडेशंदत्त्वैवधार्य्यमिति क्वचित्तु वाणरावणचंडीशनंदिभृंगिरिटादयः सदाशिवप्रसादोयंसर्वेगृह्णंतुशांभवा इति क्वचिच्चंडाभावोऽप्युक्तोऽग्निपुराणे वाणलिंगेचलेलोहेसिद्धलिंगेस्वयंभुवि प्रतिमासुचसर्वासुनचंडोधिकृतोभवेत् ॥ आदित्यपुराणे ॥ लिंगेस्वायंभवेवाणेरत्नतेजसिनिर्मिते सिद्धेप्रतिष्ठितेलिंगेनचंडोधिकृतो भवेत् ॥ येपुचंडाधिकारोनास्ति तन्निर्माल्यधारणेनदोषइत्याहुः ॥ अथरुद्राक्षधारणंतन्महिमाच ॥ शिखायांहस्तयोःकंठेकर्णयोश्चापियोनरः रुद्राक्षंधारयेद्भक्त्यासशैवंलोकमाप्नुयात् नवपङ्क्तिंतुरुद्राक्षंधारयेद्वामवा

चतुर्दशमुखचैवशिखायांधारयेद्बुधः ॥ तत्रविशेषः ॥ एकवक्त्रःशिवःसाक्षाद्ब्रह्महत्यांव्यपोहति अव
हुना चतुर्दशमुखचैवशिखायांधारयेद्बुधः ॥ तत्रविशेषः ॥ एकवक्त्रःशिवःसाक्षाद्ब्रह्महत्यांव्यपोहति अव
ध्यत्वंप्रतिस्त्रोतोवन्हिस्तंभंकरोतिच द्विवक्त्रोहरगौरीस्याद्गोवधाघविनाशकृत् त्रिवक्त्रोह्यग्निजन्माचपापराशिं
प्रणाशयेत् चतुर्वक्त्रःस्वयंब्रह्माब्रह्महत्यांव्यपोहति पंचवक्त्रस्तुकालाग्निरगम्यागम्यपापनुत् षड्वक्त्रस्तुगु
होज्ञेयोभ्रूणहत्यांविनाशयेत् सप्तवक्त्रस्त्वनंतःस्यात्स्वर्णस्तेयादिपापहृत् विनायकोष्टवक्त्रःस्यात्सर्वानृताविना
शकृत् भैरवोनववक्त्रस्तुशिवसायुज्यकारकः दशवक्त्रःस्मृतोविष्णुर्भूतप्रेतभयापहः एकादशमुखोरुद्रो
नानायज्ञफलप्रदः द्वादशास्यस्तथादित्यःसर्वरोगनिवर्हणः त्रयोदशमुखःकामःसर्वकामफलप्रदः चतुर्दशा
स्यःश्रीकंठोवंशोद्धारकरःपर इति ॥ निश्छिद्राश्चसुपक्वाश्चरुद्राक्षाधारणेस्मृताः पचामृतंपंचगव्यंस्नानका
लेप्रयोजयेत् रुद्राक्षस्यप्रतिष्ठायांमंत्रंपंचाक्षरंतथा त्र्यंबकादिमंत्रस्तुयथातत्रनियोजयेत् त्र्यंबकंयजामहे०
मामृतात् इति ॥ यद्वा अघोरमंत्रेण अघोरेणापिमंत्रेणरुद्राक्षस्यद्विजोत्तम प्रतिष्ठांविधिवत्कुर्य्यात्ततो
धिकफलंलभेत् ततोयथास्वमंत्रेणधारयेद्भक्तिसंयुतः एकवक्त्रादीनांक्रमेणमंत्राः ॐॐभूंशंनमः ॥ १ ॥
ॐॐनमः ॥ २ ॥ ॐह्रींनमः ॥ ३ ॥ ॐहुंनमः ॥ ४ ॥ ॐह्रूंनमः ॥ ५ ॥ ॐॐहूंहूंनमः ६ ॐसःहूंनमः ७
ॐहूंनमः ॥ ८ ॥ ॐह्रींनमः ॥ ९ ॥ ॐश्रींनमः ॥ १० ॥ ॐह्रूंह्रींनमः ॥ ११ ॥ ॥ ॐश्रींनमः ॥ १२ ॥ ॐक्षींक्षौं
नमः ॥ १३ ॥ ॐनमोनमः ॥ १४ रुद्राक्षेदेहसंस्थेतुकुक्कुटोम्रियतेयदि सोपिरुद्रपतिंयातिकिंपुनर्मानवोगुरुः क्व
चिन्मालायांविशेषउक्तः ॥ अष्टोत्तरशतैः कार्य्या चतुः पंचाशताथवा सप्तविंशतिमानावाततोहीनाधमामता ॥
तथाचप्रजापतिः ॥ मोक्षार्थीपंचविंशत्याधनार्थीत्रिंशताजपेत् पुष्ट्यर्थीपंचविंशत्यापंचदश्याभिचारिके सप्तविंश
तिरुद्राक्षमालयादेहसंस्थया यत्करोतिनरः पुण्यंसर्वंकोटिगुणंभवेत् योददातिद्विजातिभ्योरुद्राक्षंशृणुषण्मुख

तस्यप्रीतोभवेद्रुद्रःस्वपदंचप्रयच्छति पदार्थादर्शेवोपदेवःरुद्राक्षान्कंठदेशेदशनपरिमितान्मस्तकेविंशतीद्वे षड्षड्
कर्णप्रदेशेकरयुगलकृतेद्वादशद्वादशैव वाह्वोरिंद्रैःकलाभिर्नयनयुगकृतेएकमेकंशिखायां वक्षस्यष्टाधिकंयत्कलय
तिशतकंसःस्वयंनीलकंठ इतिरुद्राक्षधारणम् ॥ अथशिवरात्रिकृत्यमुच्यते ॥ तत्रप्रातःसंध्यादिकृत्वाधृतत्रिपुंड्र
रुद्राक्षस्ताम्रपात्रंगृहीत्वातिथ्याद्युल्लिख्य ओमद्यशिवप्रीत्यर्थंशिवरात्रिव्रतंकरिष्ये॥व्रतधारणमंत्रः॥शिवरात्रिव्र
तंह्येतत्करिष्येहंमहाफलं निर्विघ्नमस्तुमेचात्रत्वत्प्रसादाज्जगत्पते चतुर्दश्यांनिराहारोभूत्वाशंभोपरेहनि भोक्ष्येहंभु
क्तिमुक्त्यर्थं शरणमेभवेश्वर इमौमंत्रौपठित्वाजलमुत्सृजेत् ततोनित्यकृत्यंविधायशिवनामस्मरणेनदिनमतिवाह्य सं
ध्याकालात्पूर्वंसंध्यासमयोत्तरंवास्नानंकृत्वा सायंसंध्यांनिर्वर्त्यविभूतिरुद्राक्षमालाधारणंकुर्य्यात् इदंचशिवपूजायां
नित्यं विनाभस्मत्रिपुंड्रेणविनारुद्राक्षमालया पूजितोपिमहादेवोनस्यात्तस्यफलप्रदः तस्मान्मृदापिकर्त्तव्यंललाटे
तुत्रिपुंड्रकमितिलिंगपुराणवचनात् ततोरात्रौप्रथमप्रहरेशिवायतनंगत्वा शुचिराचांत आसनेप्राङ्मुखउपविश्य
शिवसन्निधौपूजासंकल्पंकुर्य्यात् तद्यथा एवंगुणविशेषणविशिष्टायांपुण्यतिथौ एतद्रूपकृतसमस्तपातको
पपातक प्रकीर्णकादिकायिकवाचिकमानसज्ञाताज्ञातप्रकाशरहस्यपापस्यक्षयार्थं पुत्रधनदीर्घायुः प्रभृति
सकलकामावाप्त्यर्थं शिवरात्र्यांशिवपूजनंकरिष्यइतिसंकल्प्य अपसर्पंत्वितिसर्षपान्विकीर्य्य सोमादिसा
क्षिदेवतामंत्रंपठित्वासामान्यार्घ्यसंस्थाप्यभूतशुद्धिंकृत्वाप्राणप्रतिष्ठोत्तरंमातृकान्यासंचकृत्वा श्रीकंठादिमातृ
कान्यासंकुर्यात् ॥ तद्यथा अस्यश्रीकंठादिमातृकान्यासस्यदक्षिणामूर्त्तिऋषिर्गायत्रीछंदः अर्द्धनारीश्वरो
देवता हलोबीजानिस्वराशक्तयः ज्ञातविज्ञानार्थेविनियोगः अंकंखंगंघंङं आंह्रांअंगुष्ठाभ्यांनमः ॥
इंचंछंजंझंञं ईंह्रींतर्जनीभ्यांस्वाहा उंटंठंडंढंणंऊंह्रूंमध्यमाभ्यांवषट् एंतंथंदंधंनं ऐंह्रैंअनामिकाभ्यांहुं ओंपंफंबंभंमं

ॐह्रौंकनिष्ठिकाभ्यांवौषट् अंयंरंलवं शंषंसंहंक्षंह्रः करतलकरपृष्ठाभ्यांवौषट् एवमेवहृदयादिषडंगन्यासंकुर्यात
॥ ततोध्यानम् ॥ बंधूककांचनानिभंरुचिराक्षमालांपाशांकुशौवरदांनिजवाहुदंडैः बिभ्राणमिंदुशकलाभरणं
त्रिनेत्रमर्द्धांबिकेशमनिशंवपुराश्रयामि ॥ २ ॥ दक्षाधःकरमारभ्यवामधःकरपर्यंतमायुधध्यानंकृत्वा ततोन्यासं
कुर्यात् ॐह्रौंअंश्रीकंठपूर्णोदरीभ्यांनमः इतिमस्तके ॥ १ ॥ ॐह्रौंआंअनंतेशविरजाभ्यांनमइतिआननवृत्ते
॥ १ ॥ ॐइंसूक्ष्मेशशाल्मलीभ्यांनमइतिदक्षिणनेत्रे ॥ ३ ॥ ॐह्रौंईंत्रिमूर्तिलोलाक्षीभ्यांनमइतिवामनेत्रे ॥ ४ ॥
ॐह्रौंउंअमरेशवर्तुलाक्षीभ्यांनमइतिदक्षकर्णे ॥ ५ ॥ ॐह्रौंऊंअर्घीशघोणाभ्यांनम इतिवामकर्णे ॥ ६ ॥ ॐह्रौंऋं
भारभूतीशदीर्घमुखीभ्यांनम इतिदक्षनासापुटे ॥ ७ ॥ ॐह्रौंॠंअतिथीशसुमुखीभ्यांनमइतिवामनासापुटे ॥८ ॥
ॐह्रौंऌंस्थाण्वीशदीर्घजिव्हाभ्यांनम इतिदक्षगंडे ॥ ९ ॥ ॐह्रौंॡंहरेशकुंडोदरीभ्यांनमइतिवामगंडे॥१०॥ ॐह्रौं
एंझिंटीशोर्द्धकेशीभ्यांनमइतिउर्ध्वोष्ठे ॥११॥ ॐह्रौंऐंमौक्तिकेशविकृतमुखीभ्यांनम इतिअधरोष्ठे ॥१२॥ॐह्रौंओं
सद्योजातज्वालामुखीभ्यांनमइतिऊर्ध्वदंतपंक्तौ ॥१३॥ॐह्रौंऔंअनुग्रहेशोल्कामुखीभ्यांनमइतिअधोदंतपंक्तौ ॥१४
ॐह्रौंअंअक्रूरेशश्रीमुखीभ्यांनम इतिशिरसि॥१५॥ॐह्रौंअः महासैन्येशविद्यामुखीभ्यांनमइतिमुखमध्ये ॥ १६
ॐह्रौंकंक्रोधीशमहाकालीभ्यांनमइतिदक्षस्कंधे ॥१७॥ ॐह्रौंखंचंडीशसरस्वतीभ्यांनमइतिदक्षकूर्परे॥१८॥ॐह्रौं
गंपंचांतकेशगौरीभ्यांनमइतिदक्षमणिबंधे ॥ १९ ॥ ॐह्रौंघंशिवोत्तमेशत्रैलोक्यविजयाभ्यांनमइतिदक्षकरांगुलि
मूले ॥२०॥ ॐह्रौंङंएकरुद्रेशमंत्रशक्तिभ्यांनमइतिदक्षकरांगुल्यग्रेषु ॥२१॥ ॐह्रौंचंकूर्मेशात्मशक्तिभ्यांनम इति
वामस्कंधे ॥२२॥ ॐह्रौंछंएकनेत्रेशभूतमैत्रिकाभ्यांनमइतिवामकूर्परे ॥२३॥ ॐह्रौंजंचतुराननेशलंबोदरीभ्यांनम
इतिवाममणिबंधे ॥२४॥ ॐह्रौंझंअजेशद्राविणीभ्यांनम इतिवामकरांगुल्यग्रे ॥२५॥ ॐह्रौंटंसोमेशखेचरीभ्यां

ओंह्रौंठंलांगलीशमंजरीभ्यांनमइतिदक्षजानुनि॥२७॥ ओंह्रौंडंवाहुमूलेषु ॥३०॥ओंह्रौं
नमइतिदक्षोरुमूले ॥२६॥ ओंह्रौंठंलांगलीशमंजरीभ्यांनमइतिदक्षजानुनि॥२७॥ ओंह्रौंडंबाहुमूलेषु ॥३०॥ओंह्रौं
ढंउमाकांतेशवृक्षोदरीभ्यांनमइतिदक्षपादांगुल्यग्रेषु ॥ ३१॥ ओंह्रौंतंआपाढीशपूतनाभ्यांनमोवामोरुमूले ॥३२
ओंह्रौंथंचंडीशभद्रकालीभ्यांनमइतिवामजानुनि॥३३॥ओंह्रौंदंअत्रीशयोगिनीभ्यांनमइतिवामगुल्फे॥३४॥ओंह्रौंधं
मीनेशशंखिनीभ्यांनमोवामपादांगुलिमूलेषु ॥ ३५ ॥ ओंह्रौंनंमायेशतर्जनीभ्यांनमइतिवामपादांगुल्यग्रेषु
॥ ३६ ॥ ओंह्रौंपंलोहितेशकालरात्रिभ्यांनमइतिदक्षकुक्षौ ॥ ३७ ॥ ओंह्रौंफंशिखीशकुंडलिनीभ्यांनमइ
तिवामकुक्षौ ॥ ३८ ॥ ओंह्रौंवंछागलांडेशकपर्दिनीभ्यांनमइतिपृष्ठे ॥ ३९ ॥ ओंह्रौंभंहिरंडेशवज्राभ्यांनमइति
नाभौ४०ओंह्रौंमंमहाकालीशसुभुजाभ्यांनमोजठरे॥४१॥ओंह्रौंयंत्वगात्मनेवाणीशसुखीभ्यांनमइतिहृदये४२ ॥
ओंह्रौंरंअसृगात्मनेभुजंगेशरेवतीभ्यांनमइतिदक्षांसे ॥ ४३ ॥ ओंह्रौंलंमांसात्मनेपिनाकीशमाधवीभ्यांनमइति
ककुदि ॥४४॥ ओंह्रौंवंमेदआत्मनेखड्गीशवारुणीभ्यांनमइतिवामांसे ॥४५॥ ओंह्रौंशंअस्थ्यात्मनेविकेशवायवी
भ्यांनम इतिहृदयादिदक्षकराग्रांतं ॥४६॥ ओंह्रौंपंमज्जात्मनेश्वेतशरक्षोविदारणीभ्यांनमइतिदक्षपादाग्रांतं ४७॥
ओंह्रौंसंशुक्रात्मनेभृग्वीशसहजाभ्यांनमइतिवामकराग्रांत ॥ ४८ ॥ ओंह्रौंहंप्राणात्मनेनकुलीशमहालक्ष्मी
भ्यांनमइतिहृदयादिवामपादाग्रांतं ॥ ४९ ॥ ओंह्रौंलंशक्त्यात्मनेशिवेशव्यापिनीभ्यांनमइतिहृदया
दिनाभ्यंतं ॥ ५० ॥ ओंह्रौंलंपरमात्मनेसंवर्तकेशमायाभ्यांनमइतिहृदयादिशिरोंतं ॥ ५१ ॥ इत्येवं
मातृकास्थानेपुन्यसेत् अत्ररुद्राःस्मृतारक्तधृतशूलकपालकाः शक्तयोरुद्रपीठस्थाःसिंदूरारुणाविग्रहाः
रक्तोत्पलकपालाभ्यामलंकृतकरांबुजाः ॥ इतिमूर्तिशक्तीनांध्यानम ॥ इतिश्रीकंठादिन्यासः ततः
प्राणायामंकृत्वा स्वदेहेमंडूकादिपरतत्वांतदेवताभ्योनमइत्युच्चार्य ॥ वामादिशक्तिपूजनंकृत्वाशिवपडक्षरादि

मंत्रन्यासंकुर्य्यात् अस्यश्रीशिवपंचाक्षरमंत्रस्यवामदेवऋषिः पंक्तिछंदःसदाशिवोदेवता ऊँबीजं नमःशक्ति शिवायेतिकीलकं चतुर्विधपुरुषार्थसिद्ध्यर्थेन्यासेविनियोगः शिरसिवामदेवऋषयेनमः मुखे पंक्तिछंदसेनमः हृदि सदाशिवदेवतायैनमः ऊँबीजायनमोगुह्ये नमःशक्तये नमःपादयोः शिवायकीलकायनमोनाभौ न्यासेविनि योगः इतिसर्वांगेव्यापकंकुर्य्यात् ऊँहृदयायनमःनंशिरसेस्वाहा मंशिखायैवषट् शिंकवचायहुं वांनेत्रत्र यायवौषट् यंअस्त्रायफट् एवंकरन्यासमपिकुर्य्यात् ॥ ऊँतत्पुरुषायनमः तर्जन्योः ऊँमंअघोरायनमः मध्य मयोः शिंसद्योजातायनमःकनिष्ठिकयोः ऊँवांवामदेवायनमः अनामिकयोः ऊँयंईशानायनमः अंगुष्ठयोः ऊँनंतत्पुरुषायनमः मुखे ऊँमंअघोरायनमः हृदये ऊँशिंसद्योजातायनमःपादयोः ऊँवांवामदेवायनमोगुह्ये ऊँयंईशानायनमोमूर्द्धनि ऊँनंतत्पुरुषायप्राग्वक्त्रायनमः ऊँमंअघोरायदक्षिणवक्त्रायनमःदक्षिणकर्णे ऊँशिंसद्यो जातायपश्चिमवक्त्रायचूडाधः ऊँवांवामदेवायोत्तरवक्त्रायनमः वामकर्णे ऊँयंईशानायोर्द्ध्ववक्त्रायनमः ऊर्ध्वभागे ऊँसर्वज्ञशक्तिधाम्नेहृदयायनमः नंनित्यतृप्तिशक्तिधाम्नेशिरसेस्वाहा मंअनादिबोधशक्तिधाम्ने शिखायैवषट् शिंस्वतंत्रधाम्ने कवचायहुं वांनित्यमलुप्तशक्तिधाम्नेनेत्रत्रयायवौषट् यंअनंतशक्तिधाम्ने अस्त्रायफट् ततो मूलमंत्रेण नमोस्तुस्थाणुभूतायज्योतिर्लिंगामृतात्मने चतुर्मूर्त्तिवपुस्थायभासितांगायशंभवे इत्यनेनव्यापकंकु र्य्यात् लिंगादिमुद्रादर्शनपूर्वकं ॥ स्वेष्टदेवंस्वाभेदेनध्यात्वा शिरसिमूलमंत्रेणपुष्पांजलिंदत्वा पुनर्हृदयक मलेध्यात्वामानसपूजांकरिष्ये ॥ इतिसंप्रार्थ्य कृतांजलिपुटोभूत्वाचिंतयेद्धृदिशंकरं ऋणपातकदौर्भाग्यदा रिद्रविनिवृत्तये अशेषाघविनाशायप्रसीदममशंकर दुःखशोकाग्निसंतप्तसंसारभयपीडनं बहुरोगाकुलंदी नंपाहिमांवृषवाहन आगच्छदेवदेवेशमहादेवाभयंकरगृहाणसहपार्वत्यातवपूजांमयांकृतां स्वागतंदेवदे

वैशसान्निधौतवशंकर गृहाणसहपार्वत्यायथार्थपरिभापितामित्युक्ता मानसैरुपचारैर्नैवेद्यांतंसंपूज्य यथाश
क्तिजपित्वातत्समर्पणंकृत्वा वाह्यपूजार्थमनुज्ञाप्यविशेषार्घ्यस्थापनंकुर्यात् तद्यथा स्ववामाग्रेचतुरवृत्त
त्रिकोणात्मकंमंडलंविलिख्य ॐह्रींआधारशक्तयेनमइतिसंपूज्य तत्रत्रिपादिकांसंस्थाप्य मंदशकलात्म
नेवाह्निमंडलायइतिसंपूज्य वृताकारेणवाह्निर्दशकलाःपूजयेत् यंधूम्रार्चिषेनमः ॥ वंऊष्मायैनमः ॥ लंज्वा
लिनीकलायैनमः ॥ शंविस्फुलिंगिन्यैनमः ॥ पंसुश्रियैनमः ॥ संस्वरूपायैनमः ॥ हंकपिलायैनमः ॥
लंहव्यवाहनायैनमः ॥ क्षंकव्यवाहनायैनमः ॥ इतितदुपरिअस्त्रमंत्रप्रक्षालितंपात्रंनिधाय अंद्वादशकलात्मने
सूर्यमंडलायनमः ॥ इतिसंपूज्य ॥ वृत्ताकारेणतत्रसूर्यस्यद्वादशकलाःपूजयेत् ॥ कंभंतापिन्यैनमः ॥ खंबं
तापिन्यैनमः ॥ गंफंधूम्रायैनमः ॥ घंपंमरीच्यैनमः ॥ ङंभंज्वालिन्यैनमः ॥ चंधंरुचिन्यैनमः ॥ छंदंसु
पुम्णायैनमः ॥ जंथंभोगदायैनमः ॥ झंतंविश्वान्यैनमः ॥ ञंणंवोधिन्यैनमः ॥ ठंडंक्षमायैनमः ॥ क्षंलंहंसंपंशं
वंरंयंमंभंबंफंपंनंधंदंथंतंणंढंडंठंटंञंझंजंछंचंङंघंगंखंकंअःअंऔंओंऐंएंॡंऌंॠंऋंऊंउंईंइंआंअं ।इतिविलोममातृकां
जपन् ॥ मूलेनसुधावुध्याजलेनापूर्य्यजलमध्येडंषोडशकलात्मनेचंद्रमंडलायनम इतिसंपूज्य वृताकारेणच
द्रस्यषोडशकलाःपूजयेत् ॥ अंअमृतकलायैनमः ॥ आंमानदायैनमः ॥ इंपूपायैनमः ॥ ईंतुष्ट्यैनमः ॥ उंपु-
ष्ट्यैनमः ॥ ऊंमत्यैनमः ॥ ऋंधृत्यैनमः ॥ ॠंशशिन्यैनमः ॥ ऌंचांद्रिकायैनमः ॥ ॡंकांत्यैनमः ॥ एंज्योत्स्नायै
नमः ॥ ऐंश्रियेनमः ॥ ओंप्रीत्यैनमः ॥ औंअंगदायैनमः ॥ अंपूर्णायैनमः ॥ अःपूर्णामृतायैनमः ॥ अत्रअमृता
दिकलानांप्राणप्रतिष्ठांविधाय सूर्यमंडलात्तीर्थमावाह्यमूलमंत्रेणार्घ्यजलेसंयोज्यतीर्थंसंपूज्य मूलमंत्रेणलिंगमुद्रां
प्रदर्श्य वमिति धेनुमुद्रयाअमृतीकृत्य तत्रदेवंध्यात्वादेवस्यदेहेषडंगंविधायकवचेनावगुंठ्य नेत्रमंत्रेणसंवीक्ष्य

शंखमुद्रयातत्पात्रमवष्टभ्ययोनिमुद्रयातजलंस्पृष्ट्वा मूलेनगंधादिभिःसंपूज्य प्राग्वत्षडंगानिसंपूज्य मूलमंत्रेणाष्टवारंजलमभिमंत्र्यमत्स्यमुद्रयाछादयेत् तत्पात्रस्योत्तरेपंक्त्यात्रिकोणमंडलत्रयंकृत्वा तेषुमंडलद्वयेसाधारं सजलंपात्रद्वयं तृतीयमंडले घृतमधुदधियुक्तकांस्यपात्रंचेतिपात्रत्रयंसंस्थाप्य मूलमंत्रेणपृथक्पृथक्गंधादिभिःसंपूज्य तेषुपात्रांतरेणार्घ्यजलंकिंचित्कृत्वामूलमंत्रेणपृथक्पृथग अष्टवारमभिमंत्र्यमत्स्यमुद्रयाच्छादयेत् ततोर्घ्यपात्रेश्यामाकदूर्वाब्जविष्णुक्रांतादिनिःक्षिप्याचमनपात्रेजातीफललवंगकंकोलचूर्णानिक्षिपेत् अत्रार्घ्यादिपात्रालभेप्रक्षालितान् तंडुलान् पुष्पाणिदत्त्वा ततःपूजाक्रमस्यदक्षिणेत्रिकोणमंडले साधारंसजलंपुनराचमनपात्रंनिधाय तत्रार्घ्यपात्रजलंकिंचित्पात्रांतरेणोद्धृत्यदत्त्वामूलमंत्रेणाभिमंत्र्यसंप्रोक्ष्यस्वदेहंगंधपुष्पैरलंकृत्य स्वेष्टदेवतारूपंसंचिंत्यपीठमंडूकादिपरतत्त्वांत संपूज्य ॐनमोभगवतेसकलगुणात्मशक्तियुताय अनंतायेयोगपीठाय कमलासनायनमः ततस्तत्केसरेपुस्वाग्रादिप्रादक्षिण्येन वामदेव्यैनमः ज्येष्ठायैनमः रौद्र्यैनमः काल्यैनमः कालविकरण्यैनमः बलायैनमः बलविकरण्यैनमः बलप्रमथिन्यैनमः सर्वभूतदमन्यैनमः मध्ये मनोन्मन्यैनमः ॐनमोभगवतेसकलगुणात्मशक्तियुताय अनंतायेयोगधर्मपीठायनमः ॥ इतिपीठपूजा ॥ अथ पार्थिवविधिः सर्वाधारधरारूपेत्वद्रूपांमृत्तिकामिमां ग्रहिष्यामिप्रसन्नात्वंलिंगार्थंभवसुव्रते इतिभूमिंसंप्रार्थ्य उपरितनांमृदमपाकृत्य ततःह्रांपृथिव्यैनमः इतिपृथिवींनमस्कृत्य ततोनिःशर्करामक्षाधिकाम् अशीतिगुंजादिमानंमृदमित्यर्थः हरायनमइतिमंत्रेणसंगृह्य सद्योजातमितिमंत्रंपठित्वा वामदेवायेतिमंत्रेणजलंप्रक्षिप्य महेश्वरायेतिसंघटनंकुर्यात् अघोरेणइतिलिंगकरणं तत्पुरुषायेतिवाणंकृत्वा ईशानइतिवेदिकायांवाणंसंयोज्य॥ मूलेनशूलपाणयेनमइतिवेद्यांशिवंसंस्थाप्यहस्तेपुष्पादिगृहीत्वा मूलाधारात्कुंडलिनीमुत्थाप्यमदचक्रादिक्र

मेणहृदयकमलात्स्वेष्टदेवतां तेजोरूपांब्रह्मरंध्रंनीत्वा परमामृतांबुधौपरमशिवशक्त्यात्मकंतत्तेजः प्रवहन्ना सापुटाध्वनिकरस्थपुष्पांजलौनिः सार्घ्यं पुरः स्थितमूर्त्तिशिरसिपुष्पांजलिंनिःक्षिपेत् आत्मसंस्थमजंशुद्धंत्वा महंपरमेश्वर अरण्यामिवहव्याशंमूर्त्तावावाहयाम्यहं आयाहिभगवन्शंभोशर्वत्वंगिरिजापते प्रसन्नोभवदे वेशनमस्तुभ्यंहिशंकर ततोमूलमुच्चार्यपिनाकधृपेनमः आवाहनमतेवेयंमहिमामूर्त्तिस्तस्यांसर्वगतांशिव भ क्तिस्नेहसमाकृष्टंदीपवत् स्थापयाम्यहम् देवेशभक्तिसुलभसर्वाभरणसंयुत यावत्त्वांपूजयिष्यामितावत्त्वंसु स्थिरोभव ततोमूलंपठित्वाशिवत्वइहतिष्ठतिष्ठ इतिसंस्थाप्य सन्निधापनंकुर्य्यात् अनन्यातवदेवेशमूर्त्तिश क्तिरियंप्रभो सान्निध्यंकुरुतस्यांतंभक्तानुग्रहतत्पर ततोमूलमुच्चार्य्यशिवइहसन्निधौभव ॥ इतिसन्निधानंकृत्वा सन्निरोधनंकुर्य्यात् आज्ञयातवदेवेशकृपांभोधिसुखांबुधे आत्मानंदैकतृप्तंत्वांनिरुणध्मिपितुर्गुरो मूलांतेशि वइहसन्निरुध्यस्व ततःसंमुखीकरणं अज्ञानादुर्मनस्त्वाद्वावैकल्पात्साधनस्यच यदपूर्णंभवेत्कृत्यंतदप्याभि मुखोभव ततःअवगुंठनं अभक्तवाङ्मनश्चक्षुश्श्रोत्रदूरांचितद्युते स्वतेजः पंजरेणाशु वेष्टितोभवसर्वतः मू लांतेशिवअवगुंठितोभव ततः षडंगेनसकलीकरणं मूलेनमहामुद्रयापरमीकरणं ततोमूलमंत्रमुच्चार्य्य ऐंवदवदवाग्वादिनि ऐंक्लींक्लिन्नेक्लेदयमहाक्षोभंकुरुक्लींसौंमोक्षंकुरु २ सौःहसौंमिति दीपिनीमकारादिक्षकारां तांमातृकामुच्चार्य्य अर्घ्योदकेनदेवंत्रिःप्रोक्ष्य देवस्यहृदयंस्पृशन् प्राणप्रतिष्ठांकुर्य्यात् सायथा ॐआंह्रीं क्रौंहंसः शिवस्यजीवइहास्थितिः पुनःआंह्रींक्रौंहंसः शिवस्यवाङ्मनश्चक्षुः श्रोत्रघ्राणरसनप्राणाइहागत्यसु खंचिरंतिष्ठंतुस्वाहा इतिप्राणप्रतिष्ठा विश्वेश्वरमहाराजाप्रियेश्वरप्रजापते आसनंदिव्यमीशानदास्येहंपरमे श्वर मूलेनासनं महानंदमहेशानमहदानंददायक पाद्यंगृहाणदेवेशपार्वतीपरमेश्वर मूलेनपाद्यं त्रियंवक

सदाधारवियदादिविधायक अर्घ्यंगृहाणदेवेशशंभोसर्वार्थसाधक मूलेनार्घ्यंदत्त्वा त्रिपुरांतकदीनार्तिनाशिन्
श्रीकंठशूलधृक् गृहाणाचमनंचारुपवित्रोदककल्पितं मूलेनाचमनं घृतमध्वाज्यसंयुक्तंपरिपूर्णसुखात्मनेमधु
पर्कमिदंदेवकल्पयामिप्रसीदमे मूलेनमधुपर्कंदत्त्वा मूलेनपुनराचमनं पंचामृतंसमानीतंपयोदधिघृतंमधु शर्क
राजलसंमिश्रंगृहाणपरमेश्वर मूलेनपंचामृतस्नानं त्रिकालकाशिकालश्रीः स्थितिसंहारकारक स्नातंतीर्थोद्भ
वैस्तोयैर्गृहाणपरमेश्वर मूलेनस्नानंदत्त्वापुनर्मूलेनाचमनंदद्यात् कालाग्निरुद्रदेवेशवरदाभयदायक वस्त्रंगृहाण
सर्वेशदिव्यंगंधोदवासितं ॥ मूलेनश्वेतवस्त्रम् ॥ पशुपतयेनमः ॥ पुनराचमनम् ॥ यज्ञोपवीतंपरमंपवित्रंविधि
निर्मितं नीलकंठोपवीतंचमयादत्तंगृहाणभो मूलंपशुपतयेनमः ॥ यज्ञोपवीतं ततोभूषणानि स्वभावसुंदरांगाय
नानाशक्त्याश्रयायते भूषणानिविचित्राणिकल्पयामिसुरार्चित पशुपतयेनमः भूषणानिसमर्पयामिनमः ततः
कनिष्ठांगुष्ठयोगेनगंधमुद्रयागंधंदद्यात् चंदनागुरुकर्पूरतमालजलकुंकुमं उशीरकुष्ठसंयुक्तंशैवंगंधाष्टकंविभो गृ
हाणदेवदेवेशसमस्तसुरपूजित पशुपतयेनमः गंधसमर्पयामि सदाशिवसदानंदअक्षतान्परमेश्वर गृहाण
त्वमुमाकांतदयांकृत्वाममोपरि मूलेनपशुपतयेअक्षतान्समर्पयामि पुष्पाणिचविचित्राणिमालत्यादीनिवैप्रभो
हृद्यानिचसुगंधीनिविल्वपत्रंगृहाणमे मूलपशुपतयेनमः पुष्पाणिसमर्पयामि अमृतोद्भवंश्रीवृक्षंशंकरस्य
सदाप्रियं विल्वपत्रंगृहाणेशभक्तानांसर्वकामद ॥ मूलंपशुपतयेनमः ॥ विल्वपत्रंसमर्पयामि तर्जन्यंगुष्ठयोगेन
पुष्पमुद्रयामूलेनपशुपतयेवौषडित्यनेनपंचपुष्पांजलीन्दत्त्वा सदाशिवमहेशानजगद्वंद्यमहाप्रभो अनुज्ञांदेहिभग
वन्परिवारार्चनाय,मां एवंपूजार्थमनुज्ञाप्यअथमेष्टदलेदिग्दलेषु पूर्वदलमारभ्य ओंनंतत्पुरुषायनमःओंमंअघो
रायनमः ओंशिंसद्योजातायनमः ओंवांवामदेवायनमः ओंयंईशानायनमः मध्ये इतिदेवाग्रादाग्नेयादि

प्रादक्षिण्यन ऊँनिवृत्त्यैनमः ऊँप्रतिष्ठायैनमः ऊँविद्यायैनमः ऊँशांत्यैनमः ऊँमध्येशांत्यतीयैनमः ॥
अभीष्टसिद्धिंमेदेहिशरणागतवत्सल भक्त्यासमर्चयेत्तुभ्यंप्रथमावरणार्चनं इतिप्रार्थयेत् ॥ एवमग्रेपिद्वितीया
ष्टदलांतकेसरेषुदेवस्यदक्षाग्रे ॥ ऊँहृदयायनमः वामाग्रे नंशिरसेनमः पृष्ठदक्षिणे मंशिखायैनमः वामे
शिंकवचायनमः अग्रे वांनेत्रत्रयायनमः अग्न्यादिक्षुअस्त्रायनमः इति अभीष्टसिद्धिंद्वितीयावरणार्चनं द्वितीये
अष्टदलेदेवाग्रदलमारभ्य प्रादक्षिण्येन ऊँअनंतायनमः सूक्ष्मायनमः शिवोत्तमायनमः एकनेत्रायनमः
त्रिमूर्त्तायनमः श्रीकंठायनमः शिखंडिनेनमः इतिसपूज्यअभीष्टसिद्धिं॰ तृतीयाष्टदलेदेवस्यवामदलमारभ्यप्रा
दक्षिण्येन ॥ उमायैनमः चंडेश्वरायैनमः नंदिनेनमः महाकालायनमः गणेश्वरायनमः वृषभायनमः भृं
गिणेनमः स्कंदायनमः अभीष्टसिद्धिं चतुर्थावरणं चतुरस्त्ररेखात्रयांतरालगतवीथ्यां यथास्थितपूर्वदिशमार
भ्य ॥ लंइंद्रायनमःअग्नयेनमः यमायनमः निर्ऋतयेनमः वरुणायनमः वायवेनमः सोमायनमः ईशाना
यनमः ईशानेंद्रमध्ये ब्रह्मणे निर्ऋतिवरुणमध्येह्रींअनंतायनमः इतिसंपूज्य अभीष्टेति पंचमावरणं द्विती
यवीथ्यां अवज्रायनमः शक्त्येनमः दंडायनमः खड्गायनमः पाशायनमः अंकुशायनमः गदायैनमः
त्रिशूलायनमः पद्मायनमः चक्रायनमः इतिलोकपालायुधानितत्समीपस्थानेषुसंपूज्य अभीष्टेतिप्रार्थयेत्
षष्ठावरणं ततःमूलमुच्चार्य सांगायसपरिवारायसवाहनायसशक्तिकायसायुधायपुष्पांजलिंसमर्प्यधूपादिनापू
जयेत् महादेवम्हडाधीशजगदीशानिरंजन धूपंगृहाणदेवेशसाज्यंगुग्गुलुकाल्पितं वनस्पतिरसोइतिपठित्वामूले
नधूपमुद्रयाधूपंदद्यात् तर्जन्यंगुष्ठयोगेनधूपमुद्रा हिरण्यवाहोसेनानीईशानीशायतेप्रभो दीपंगृहाणकर्पूरकपिला
ज्यत्रिवार्त्तिकं आज्यंत्रिवर्त्तिसंयुक्तमितिदीपं मध्यमांगुष्ठयोगेनदीपमुद्रया अज्ञानामापिसर्वेपापतेदीनार्त्तिनाशक

पड्रसैश्वसमायुक्तंगृहाणान्नंनिवेदितं नैवेद्यंगृह्यतांदेवेतिपठित्वाऽमृतोपस्तरणमसि प्राणाय स्वाहेत्याद्युक्त्वा ॥ नमस्तेदेवदेवेश सर्वतृप्तिकरंवरं अन्ननिवेदितंशुद्धं प्रकृतिस्थंसुशीतलं परमानंदसंपूर्ण गृहाणजलमुत्तम मित्यनेनमध्येपानीयंदत्त्वा ब्रह्मेंद्राद्यैरितिचपठित्वा ब्रह्मेंद्राद्यैः सदसमभितःसोपविष्टैःसमंता द्रौर्ण्यासिंजह्व लयकरयासादरंवीज्यमानःनर्मक्रीडाप्रहसनपरेहासयन्पंक्तिभोक्तॄन्भुंक्तेपात्रेकनकघटितेपड्रसान्श्रीमहेशःयथा शक्तिजपित्वोत्तरापोशानंचदत्त्वानैवेद्यशेषंनिर्माल्यभोजिनेचंडेश्वरायसमर्प्यसुगंधिचंदनेन करोद्वर्तनंकारयित्वामू लेनाचमनंचदत्त्वा राजाधिराजदेवेशनिराकारनिरास्पद फलंगृहाणदेवेशनारिकेलादिकंशुचेत्यनेनफलंदद्यात् इदंफलमितिमूलेनच शाश्वतश्रीमयानंदमदनांतकधूर्जटे गृहाणपूगतांबूलचूर्णंचैवसखादिरं पूगीफलमितिमूलेनतां बूलंदद्यात् तांबूलमुखवासावितिकौस्तुभे तल्लक्षणंहेमाद्रौरत्नकोशे महापिप्पलपत्राणिक्रमुकस्यफलानिच ना रिकेलफलोपेतंमातुलुगसमायुतं एलाकर्पूरकंकोलैर्मुखवासंप्रचक्षते एतेषामप्यलाभेतुतन्द्रव्यंस्मरेद्बुध इति हिरण्यगर्भस्थमितिदक्षिणांदद्यात् ततःपुष्पांजलिंदद्यात् हरविश्वाखिलाधारनिराधारनिराश्रय पुष्पांज लिशिवंशंभोगृहाणवरदायकेति पुष्पांजलिंदत्त्वानीराजनंकुर्य्यात् तत्र विशेषोहेमाद्रौ चंद्रादित्यौचधरणी विद्युदग्निस्तथैवच सर्वेषांज्योतिषांज्योतिरार्त्तिक्यंप्रतिगृह्यतां शालिपिष्टोद्भवैःशुद्धैर्घृतपूर्णैः समुज्वलैःततो नीराजनंदीपैःपड्विंशत्यानुकारयेत् सर्षपैर्दधिसंयुक्तैर्दूर्वागोरोचनादिभिः शांतिकुंभततःपद्ममष्टपत्रंसक र्णिकं ध्यात्वानिवेदयेन्मूर्द्ध्निलिंगस्यकुसुमैःसह ततोवस्त्रयुग्मचामरदर्पणादीन्यर्पयेत् ततःप्रदक्षिणंकृत्वा साष्टांगंप्रणमेत् मृडानीनाथमेसर्वानपराधाननेकधा क्षमस्वाभिप्रणामतेकरोम्यष्टांगसंभवमितिनमस्कारं कृत्वा ईश्वरवेद्याग्रष्टदिक्षुत्र्याग्नेय्यांतमष्टमूर्त्तिपूजनंकुर्य्यात् तथाचभविष्ये मूर्त्तयोष्टौशिवस्यैतापूर्वादिक्रम

येगताःआग्नेयांताःप्रपूज्यास्तुवेद्यांलिंगेशिवंयजेदिति अष्टमूर्त्तिपूजनतुप्राचीमग्रतःशंभोरितिरुद्रयामले देवा
ग्रेस्वस्ववाप्यग्रेप्राचीप्रोक्तागुरूत्तमैरित्यागमिकांप्राचीमारभ्य प्राच्यैशान्यादिक्रमेणाग्नेयी वामावर्त्तेनकुर्य्या
त्तच्चेत्थं नमःशिवायेतिमंत्रेणपूर्वंलिंगेशिवंसंपूज्य ततोवामावर्त्तेन अष्टौमूर्त्तीःपूजयेदिति कालतत्त्ववि
वेचनप्रभृतयः ॥ ॥ वस्तुतस्तुरुद्रयामलीयपदार्थादर्शादिमहानिबंधेष्वदर्शनान्निर्मूलमेव मंत्रमहो
दधौतुपुष्पांजलिदानोत्तरंआवरणपूजनादर्वागष्टमूर्त्तिपूजनंतद्यथा ओंशर्वायक्षितिमूर्त्तयेनमःओंभवायजलमूर्त्त
येनमः रुद्रायअग्निमूर्त्तयेनमः उग्रायवायुमूर्त्तयेनमः भीमायआकाशमूर्त्तयेनमः पशुपतयेयजमानमूर्त्तयेनमः
महादेवायसोममूर्त्तयेनमः ईशानायसूर्यमूर्त्तयेनमः मध्येशिवायनमः ॥ ॥ चंदनादिपंचोपचारैःसंपूज्य
यथाशक्तिजप्त्वास्तोत्रैः स्तुत्वानमस्कृत्य ॥ प्रथमप्रहरार्घ्यंदद्यात् ॥ शिवरात्रिव्रतंदेवतवपूजापरायणं करो
मिविधिवद्दत्तंगृहाणार्घ्यंमहेश्वर अथप्रार्थना नमोयज्ञजगन्नाथनमस्त्रिभुवनेश्वर पूजांगृहाणमद्दत्तांमहेशप्रथमे
पदइति ॥ ततःपुष्पांजलिंदत्त्वातन्मंत्रजपेनतत्कथाश्रवणादिनाजागरणंकुर्य्यात् ततोद्वितीयप्रहरे पूर्ववत्पूज
नंकृत्वाद्वितीयप्रहरार्घ्यंदद्यात् ॥ नमःशिवायशांतायसर्वपापहरायच शिवरात्रौददाम्यर्घ्यंप्रसीदउमयासह
ततःप्रार्थना ॥ नमोऽव्यक्तायसूक्ष्मायनमस्तेत्रिपुरांतक पूजांगृहाणदेवेशयथाशक्त्योपपादितामिति ततस्तृ
तीयप्रहरपूजनं यथावत्कृत्वातृतीयप्रहरार्घ्यंदद्यात् दुःखदारिद्र्यशोकेनदग्धोहंपार्वतीपते शिवरात्रौददाम्य
र्घ्यमुमाकांतगृहाणमे ततःप्रार्थना बद्धोहंविविधैःपाशैःसंसारभयवर्द्धनैः पतितमोहजालेमांत्वंसमुद्धरशंकर
ततश्चतुर्थप्रहरपूजनं यथाविधिकृत्वाचतुर्थप्रहरार्घ्यंदद्यात् ॥ मयाकृतान्यनेकानिपापानिहरशंकर शिवरात्रौ
ददाम्यर्घ्यमुमाकांतगृहाणमे ॥ ततःप्रार्थना किंनजानासिमांबद्धंतावन्नाक्किंप्रयच्छमे स्वपादाग्रतलेदेवदास्यं

देहजगत्पते ॥ इतिचतुर्थप्रहरपूजांसमर्प्य ॥ पुनः प्रार्थयेत् अविघ्नेनव्रतंदेवत्वत्प्रसादात्समार्पितं क्षम
स्वजगतांनाथत्रैलोक्याधिपतेहर यन्मयाद्यकृतंपुण्यंतद्रुद्रस्यसमर्प्पितं त्वत्प्रसादान्महादेवव्रतमद्यसमर्प्पितं
प्रसन्नोभवमेश्रीमन्सद्गतिंप्रतियातुसत् तदालोकनमात्रेणपवित्रोस्मिनसंशयइतिप्रसादपुष्पपत्रादिगृहीत्वात्र
तसाद्गुण्यार्थंगोदानंकृत्वापरदिनेयथाशक्तिब्राह्मणान्भोजयित्वा संसारेंधनदग्धस्यव्रतेनानेनशंकर प्रसादसुमु
खोभूत्वाज्ञानदृष्टिप्रदोभवेतिसंप्रार्थ्य बंधुभिःसहपारणंकुर्य्यादिति कालतत्त्वविवेचनेतु ओंहौंईशानायनम
इतिप्रथमप्रहरे ॥ दुग्धेनस्नपनंपूजनंच ॥ अर्घ्यादिकंचपूर्ववदेव द्वितीयप्रहरे ओंहौंअघोरायनम इतिद
धास्नपनं तृतीये ओंवामदेवायनम इतिघृतेनस्नपनं चतुर्थे ओंहौंसद्योजातायनम इतिमधुनास्नपनमित्यु
क्तं नृसिंहपरिचर्य्यायांतु शतरुद्रियंपचार्य्यावा पयसासर्पिषामधुरान्नरसेनेक्षुरसेनोदकेनवासंततधारयाशिवं
संस्नाप्यप्राणायामं ॥ शिवायनमः॥ इतिगंधपुष्पतिलतंडुलमाषगोधूमादिभिर्महापूजांकृत्वापंचब्रह्ममंत्रैःओंस
द्योजातायनमः पश्चिमे उत्तरेवामदेवायनमः पूर्वेतत्पुरुषायनमः दक्षिणेअघोरायनमः ऊर्द्ध्वमुखे ईशाना
येतिपंचवक्त्राणि पुष्पादिभिः संपूज्यतांबूलादिकंनिवेद्यअर्घ्यंदद्यात् तत्रमंत्रः गौरीवल्लभदेवेशशर्वाद्यशशिशे
खर वर्षपापविशुद्ध्यर्थमर्घ्योमेप्रतिगृह्यतां इत्यर्घ्यंदत्वाजागरणंकुर्य्यात् द्वितीयप्रहरे शंकरायनमः ॥ तृतीयेमहे
श्वरायनमः चतुर्थेरुद्रायनमःएवंसंपूज्य प्रभातेनित्यंकृत्वा शिवमभ्यर्च्य शिवभक्त्याद्विजान्भोज्यपारणंकुर्य्यादि
तिवार्षिकशिवरात्रिपूजनम् अथवार्षिकशिवयोगयुक्ताशिवरात्रिकथा॥श्रीशिवउवाच आसीद्राजाविदेहायांप्रजा
पालनतत्परः सुधर्मानामविख्यातःसदापरमधार्मिकःपृथिव्याःसर्वराजानोवर्त्तंते वशवर्त्तिनःतस्यराज्येनवैकाश्चि
द्व्याधितोदुःखितोभवत् एवंगुणविशिष्टस्यतस्यराज्ञः प्रियाशुभाभार्य्यातिलोत्तमानामसर्वैःसमुदितागुणैःरूपला

वर्ण्यसंयुक्तास्थिरयौवनसंस्थिताहंसकोकिलसंभाष्यामत्तमातंगगामिनी ॥ यथारूपातथाशीलातस्यभार्य्यामहीप
ते॥भर्त्तुःप्रियहितेयुक्ताभर्त्तुश्चैवहिवल्लभा याश्चतस्यापराभार्य्याःशतसाहस्रसम्मिताः॥सर्व्वास्तागुणसंयुक्तादास्य
एवव्यवस्थिताः॥ एवंगच्छतिकालेतुकस्मिंश्चित्सुरसुंदरि ॥ अतःपुरसधर्मात्माजगामरिपुमर्दनः पतिंतिलोत्तमा
देवीसर्वैःसमुदितागुणैः । आगच्छंततोदृष्ट्वाराजानरिपुमर्दनं ॥ ततश्चस्वयमुत्थायददौराजासनंतदा ॥ ववंदेत्येव
तदाराज्ञीप्रियेतिचपुनःपुनः ॥ उपविष्टातदाराज्ञःसमीपेवरवर्णिनी ॥ सचराजातदाराज्ञाशिवेतिस्वमुदीरितं
श्रुत्वेतिशेषसंस्मारप्राक्तनकर्मयत्कृतं तत्याजासौतदास्मृत्वातांबूलंकरसंस्थितं ॥ चकारमनसाराजासंकल्पं
शिवपूजने ॥ पप्रच्छसातदादेवीकिमिदंत्यागकारणं यदिवक्षासिनोतत्त्वंमरिष्यामितवाग्रतः सोपिराजातदा
देवींमरणेकृतनिश्चयां विज्ञायकथयामासपूर्वजन्मविचेष्टितं श्रूयतामभिधास्यामिसावधानाभवप्रिये ॥ अह
मासंपुरावैश्यःस्वधर्मनिरतःशुचिः ॥ कालेनगच्छतादेविपूर्वकर्मवशेनच ॥ स्वकर्मनिरतस्यापिचौर्येभक्तिरजा
यत ॥ निशिनिष्क्रमणंकृत्वाचौर्य्यंकर्त्तुमहंगतः ममवैभ्रममाणस्यअर्द्धरात्रमभूत्तदा ॥ मयाहिभ्रमतादृष्टःसमवा
योजनस्यच ॥ जागरणंतुप्रकुर्वाणः ॥ शिवस्यायतनेशुभे अंतरंतुसमासाद्यउपविष्टस्ततःक्षणं ॥ कस्याश्चि
द्गृहमेधिन्याःकर्णसंस्थंचकुंडलं हृत्वापलायमानस्तुदृष्टोहंतत्रपालकैः ततस्तुसहिताःसर्वेखड्गहस्ताधनुर्धराः
तद्भयाद्भिमयातत्रमुखेक्षिप्तंतुकुंडलं ततःक्रुद्धनचैकेनशिरश्छिन्नंमहासिना ॥ ततश्चकर्मणातेनरात्रौजागरणेन
च ॥ व्रतेनचकृतेनापि राजा हंसवभूवह ततश्चजातिस्मरणंजातंममातिलोत्तमे चतुर्दशीतिथिज्ञात्वातांबूलंतन्म
योज्झितं एतच्छ्रुत्वाचसादेवीविस्मयपरमंमहत् उवाचैनंपुनाराज्ञी विस्मयेनसमन्विता यदिमेप्रत्ययं
किंचिदुत्पादयसिभूमिप ॥ तदाजीवामिभूपालनान्यथासंप्रतारणां ॥ एतच्छ्रुत्वातदाराजाउवाच ॥ सुरसुंदरि

एतदेवशिरोमेद्यपश्यैतःकूपसंस्थितं कालेनकूपःपूर्णोयंमृत्काष्टैस्तृणसंचयैः॥ उत्थायचगतौतत्रदंपतीविस्मयान्वितौ खातयित्वाततोदेव्यैदर्शयामासताच्छिरःकुंडलंचमुखेदृष्ट्वाविस्मयंपरमंगतौ ततस्तौदंपतीतत्रचक्रतुर्नियमंपरं उपवासस्यनियमं तथाजागरणस्यच । कालेनगच्छतातौतुपुत्रपौत्रसमन्वितौ संपूर्णेचतयोःकालेमरणंसमुपागतौ॥ शिवरात्रिप्रभावेनदंपतीशिवसन्निधौ शिवरात्रिमिमंदेवियःकरोतिनरोभुवि निर्मुक्तःसर्वपापेभ्योशिवलोकेमहीयते यइमांशृणुयान्नित्यंशिवरात्रिकथांनरः कृतातेनमहादेविशिवरात्रिर्नसंशयः॥ इतिशिवयोगयुक्तशिवरात्रिव्रतमाहात्म्यम् ॥ अथाशक्तविषयेप्युक्तमन्यत्र कुर्वंतिसांवत्सरिकींशिवस्यपूजांसुशक्त्यातुयथाकथंचित् कृत्वाप्रयांत्येवशिवस्यलोकंव्याधोपियातोह्यघकल्पस्तंतादिति ॥ ॐनमोभगवतेरुद्राय॥ अथशिवरात्रिव्रतकथा हेमाद्रौ स्कंदपुराणेनागरखंडे अश्वसेनउवाच कलिकालकृतेकिंचिद्व्रतंमेवदषण्मुख स्वल्पायासंमहापुण्यंसर्वपापप्रणाशनं लक्षायुषःसदामर्त्याब्रह्मन्कृतयुगेपुरा त्रेतायांद्वापरेचापिनतुप्राप्तेकलौयुगे तस्माद्दूर्प्यंव्रतंत्यक्त्वाकिंचिदेकाहिकंवदस्वःकार्य्यमद्यकुर्वीतपूर्वाह्णेचापराह्णिकं नहिमृत्युःप्रतीक्षेतकृतंवानचवाकृतं तस्यतद्वचनंश्रुत्वाभूतृयज्ञउदारधीःअब्रवीत्सुचिरंध्यात्वाज्ञात्वादिव्येनचक्षुषा अस्तिराजन्व्रतंपुण्यंशिवरात्रीतिसंज्ञितं एकाहिकं महाराजन् सर्वपापप्रणाशनं तस्यांचदीयतेदानंहुतंजप्तंतथैवच सर्वमक्षयतांयातिरात्रिजागरणेकृते अपुत्रोलभते पुत्रान्निर्धनोधनमाप्नुयात् स्वल्पायुर्दीर्घमायुश्चशत्रूणांचैवसंक्षयं यंयंकाममभिध्यायन्व्रतमेतत्समाचरेत् तंतंसमाप्नुयान्मर्त्योनिष्कामोमोक्षमाप्नुयात् तथावर्षकृतात्पापान्मुच्यतेनात्रसंशयः । कपटेनापिचित्तेनयदिकुर्य्यात्प्रजागरं यानिकान्यत्रलिंगानिस्थावराणिचराणिच तत्रसंक्रमतेदेवस्तुष्टस्तस्यांयतोहरः । शिवरात्रिस्ततःख्यातास्तेन साहरवल्लभा । प्रार्थितासासुरैःसर्वैर्लोकानुग्रहकाम्ययाभगवन्कलिकालेस्मिन्सर्वपापसमाश्रिते । वर्षपापवि

शुद्ध्यर्थंदिनमेकंक्षितौव्रज येनत्वांपूजयापूज्यंमर्त्याःशुद्धिमवाप्नुयुः ततोदत्तंद्रुतंचैषामस्माकमुपतिष्ठतु तैरु
क्तिश्चयदत्तंतत्तस्यांयतोखिलं कालेकालेनचास्माकंकिंचिन्नैवोपतिष्ठति श्रद्धयामानवैर्दत्तंप्रभूतमपिशंकर
शिवउवाच माघमासस्यकृष्णायांचतुर्दश्यांसुरेश्वराः अहंयास्यामिभूपृष्ठंरात्रौचैवदिवाकलौ लिंगेषुच
समस्तेषुस्थावरेषुचरेषुच संवसिष्यामिसंदिग्धं सर्वपापविशुद्धये तस्यांरात्रौहिमेपूजां यःकरिष्यतिमानवः
मंत्रैरेतैःसुरश्रेष्ठ विपाप्मासभविष्यति ॥ मंत्राश्च ॥ ह्रांसद्योजातायनमः ह्रींवामदेवाय ह्रूं अघोराय-
ह्रैंतत्पुरुषाय- ह्रौंईशानायनमः पंचवक्त्राणिसंपूज्य गंधपुष्पानुलेपनैः वस्त्रैर्दीपैश्चनैवेद्यैस्ततोर्घ्यंसंप्रदापये
त् मंत्रेणानेनमद्भक्तो मांध्यात्वामनसिस्थित गौरीवल्लभदेवेश शर्वाख्यशशिशेखर वर्षपापविशुद्ध्यर्थ
मर्घ्योभिप्रतिगृह्यतां ततःसंपूजयेद्विप्रंभोजनाच्छादनादिभिः दत्त्वाचदक्षिणांतस्मैवित्तशाठ्यविवर्जितः ततोजागरणं
कुर्य्यात् गीतवादित्रनिःस्वनैः धर्माख्यानगताभ्यश्चसलास्यैस्तांडवादिभिः तांडवैरुदितैर्नृत्यैः तांडवोस्त्रीनृ
णांतरे भवेदुद्धतनृत्येचेतिमेदिनीकोशात् एवंकरिष्यतेयोत्रव्रतमेतत्सुरेश्वराः सर्वपापविशुद्ध्यर्थंप्रायश्चित्तंभवि
ष्यति तस्येतिशेषः तच्छ्रुत्वात्रिदशाः सर्वेप्रणम्यशशिशेखरं संप्रहृष्टानृपश्रेष्ठस्वानिस्थानानिभेजिरे प्रेष
यामाससद्वोध्यंनारदंमुनिसत्तमं प्रबोधनायलोकानांशिवरात्रिकृतेतदा सोपिगत्वाधरापृष्ठेबोधयामाससर्वतः
शिवरात्रेस्तुमाहात्म्यंयदुक्तंशूलपाणिना ततःप्रभृतिसंजाता शिवरात्रिर्धरातले तत्रतेकथयिष्यामिपुरावृत्तंकथां
तर यद्वृत्तंनैमिषारण्येलुब्धकस्यापिकुत्रचित् तत्रासील्लुब्धकःकश्चिज्जातिमात्रानुकर्मतः व्यसनेनाभिभूतात्मा
परवित्तापहारकः नकदाचिद्व्रतंतेननदत्तंनजपःकृतः केवलंतुहृतंवित्तंलोकानांछलसंश्रयात् कस्यचित्त्वथकाल
स्यशिवरात्रिः समागता । माघमासे सितेपक्षे सर्वपातकनाशिनी तत्रास्त्यायतनंपुण्यंदेवदेवस्यशूलिनः तत्र

जागरणंरात्रौप्रारब्धंवहुभिर्जनैः नारीभिर्नरशार्दूल भूषिताभिः सुभूषणैः अथासौचिंतयामासचौर्य्यचित्तोव्रजा
गरः गच्छामियदिकाचित्स्त्रीभूषणैः परिभूषिता निष्क्रांतावाह्यतश्चास्माद्वासादन्यत्रयास्यति ततोगत्वासमादाय
भूषणानिव्रजाम्यहं इतिनिश्चित्यमनसागतस्तस्यसमीपतः कार्णिकारंसमारुह्यस्थितोगुप्तस्ततोहिसः वीक्ष्यमा
णोदिशः सर्वा नारीनिष्क्रमणोद्भवाः चौर्य्यकर्मप्रवृत्तस्यशीतार्त्तस्याविशेषतः स्वल्पापिनिद्रानोजाताकापिनारी
विनिर्गता ॥ तस्याधस्तात्ततोलिंगमनुद्भूतमवस्थितं एतस्मिन्नेवकालेतुप्रोद्गतस्तीक्ष्णदीधितिः असतांचैवचौरा
णांकामिनामसुखावहः ततोनराश्चनार्यश्चजग्मुःस्वंस्वंनिवेशनंउपवासपराःशांताःप्रणिपत्यमहेश्वरं सोपि
चौरोनिराशश्चक्षुत्क्षामःशीतविह्वलः अवतीर्य्यद्रुमात्तस्माद्रम्यांग्रंकचिदाश्रितः कालेनमहतासोपिपंचत्वंसमप
द्यत जातोजातिस्मरोभूत्वादशार्णाधिपतेःसुतः उपवासप्रभावेनजागरस्यफलादपि शिवरात्रौतथातस्यालिंगस्या
पिप्रपूजनात् ततोराज्यंसमासाद्यपितृपैतामहंमहत् कारयामासलिंगस्यप्रासादंतस्यशोभनं वर्षेवर्षेसमाग
त्यशिवरात्र्यांप्रजागरात् उपवासपरोभूत्वागीतवादित्रनिःस्वनैः धर्माख्यानकथाभिश्च सामस्तुतिभिरेवच
पूर्वोक्तमंत्रैःसंपूज्यअर्घ्यंदत्त्वाविधानतः समर्प्यब्राह्मणान्कामैर्जगामविषयंनिजं कस्यचित्त्वथकालस्याशिवरात्रिः
समागता प्रासादेतत्रमुनयःप्राप्ताःशांडिल्यपूर्वकाः शांडिल्योथभरद्वाजोयवक्रीतश्चगालवः पुलस्त्यःपुलहोगा
र्ग्य स्तस्यलिंगस्यचाग्रतः पूजयित्वाततोदेवंप्रणिपत्यऋषींश्चतान् उपविष्टस्तुतस्याग्रेअनुज्ञातोद्विजातिभिः ते
तुतस्याग्रतश्चक्रुःकथाबहुविधान्नप राजर्षीणामतीतानांब्रह्मर्षीणांविशेषतः अथतस्मिन्कथांतेवैतैःपृष्टोब्रह्मवा
दिभिः कौतुकाविष्टचित्तैश्चविस्मयोत्फुल्ललोचनैः राजन्पृच्छामहेसर्वेवयंकौतूहलान्विताः यदिब्रवीपिनःसत्यदेवता
यतनेस्थितः ॥ राजोवाच ॥ यदिज्ञास्यामिविप्रेंद्राः कथयिष्याम्यसंशयं देवस्याग्रेतुसंपूज्यसत्येनात्मानमालभे

॥ ऋषयऊचुः ॥ सुलभाॅनपरित्यज्यकस्माद्दानान्यनकेशः जागरंकर्त्तुकामोत्रस्वदेशादुपतिष्ठसि वर्षेवर्षेसदा
प्रातनूनंत्वंवेत्सिकारणं रहस्यंयदितेनस्यात्तद्ब्रूहित्वंनराधिप सविलक्ष्यास्थितकृत्वाततः प्राहसुदुर्मनाः रहस्यं
परमंह्येतदवाच्यंहिद्विजोत्तमाःतथापिकथयिष्यामिममदेवोयतोग्रतःततःसंकथयामासपूर्वदेहसमुद्भवं मलिम्लुचक
रोनूनंवृत्तांतंहिनराधिपः चौर्यभावेनदेवस्यपूजनंजागरस्तथा उपवासंविनान्नेनाशिवरात्रौपुराभवत् जातिस्म
रणसंयुक्तं तेषांसर्वंयथातथं कथयामासभूपालोवृत्तांतंपूर्वजन्मनःततस्तेमुनयः सर्वे साधुवादान्पृथग्विधान् व्य
यान्तमस्यराजपं सदाशीभिः समन्वितः रात्रौजागरणंकृत्वाप्रजग्मुः स्वांस्तदापुमान् सोपिराजासमभ्यर्च्यतं
देवतान्द्विजोत्तमान् जगामस्वपुरंपश्चात्कृत्वारात्रिप्रजागरम्॥भर्तृउवाच॥शिवरात्रिःसमुत्पन्नाएवंभूमितलेनृप एवं
विधंचमाहात्म्यंतथाग्रेपरिजल्पितं तस्मात्सर्वत्रयत्नेनकार्यासानृपसत्तम कलिकालेविशेषेणयदीच्छेद्गतिमात्मनः
यश्चैनांशृणुयाद्वापिपठेद्वाशिवसन्निधौ तनुजात्पातकात्सोपिमुच्यते नात्रसंशयःनास्तिगंगासमंतीर्थंनास्थिदेवोह
रापम शिवरात्रिसमंनास्तिव्रतसत्यमयोदित सर्वरत्नमयोमेरुःसर्वाश्चर्यमयंनभः सर्वधर्ममयाराजन्शिवरात्रिःप्र
कीर्त्तिता गरुडःपक्षिणांयद्व न्नदीनांसागरोयथा प्रधानंसर्वधर्माणांशिवरात्रिस्तथोत्तमा॥इतिस्कंदपुराणेनागरखंडे
शिवरात्रिव्रतमाहात्म्यंसमाप्तम् ॥ अथवार्षिकशिवरात्रिव्रतोद्यापनम् ॥ स्कंदउवाच ॥ व्रतस्योद्यापनंकर्मकर्त्तव्यं
किंचमानवैःकोविधिःकानिद्रव्याणिकथंकार्यंवदप्रभो ॥ ईश्वरउवाच ॥ शृणुषण्मुखतत्त्वेनलोकानांहितकाम्यया
चतुर्दशाब्दकर्त्तव्यंशिवरात्रिव्रतंशुभं एकभक्तंचतुर्दश्यांचतुर्दश्यामुपोषणं संपाद्यसर्वसंभारान्मंडपंतत्रकारयेत् व
स्त्रैःपुष्पैःसमाछन्नंपट्टकूलैश्चशोभितं तन्मध्येलेखयेद्दिव्यंलिंगतोभद्रमंडलं अथवासर्वतोभद्रंमंडपांतःप्रकल्प
येत् शोभोपशोभासंयुक्तंदीपैःसर्वत्रचोज्ज्वलं आचार्यंवरयेत्तत्रऋत्विग्भिःसहितंशुभं शिवरूपाश्चतेज्ञेयाः

पल्याश्चंदनपुष्पकैः अनुज्ञातश्चतैर्विप्रैः शिवपूजांसमाचरेत् रुद्रनाम्नानमोंतेनब्राह्मणानपिपूजयेत् अव्रणंस
जलकुंभंतस्योपरितुविन्यसेत् सौवर्णंराजतंवापिमृण्मयंवापिकारयेत् कुंभोपरिन्यसेद्देवमुमयासहितंशिवं सौ
वर्णंप्यथवारौप्येवृषभेसंस्थितंशुभे रत्नैराभरणैर्हैमै रलंकृत्यप्रपूजयेत् वस्त्रयुग्मेनसंवेष्ट्य विल्वपत्रैःप्रपूज
येत् पलेनवातदर्द्धेनतदर्द्धेनाथवापुनः उमामाहेश्वरींमूर्तिंपूजयेद्वृषभास्थिताम् अथपूजा हृदिसंचिंतयेद्देवंशु
द्धस्फटिकसन्निभं व्याघ्रचर्मपरीधानंचिंतयेदव्ययंहृदि इतिध्यानम् आगच्छदेवदेवेशमर्त्यलोकहितेच्छया
पूजयामिविधानेनप्रसन्नसुमुखोभव इत्यावाहनं प्राज्यासनंकुरुप्राज्ञनिर्मलंस्वर्णनिर्मितं भूषितंविविधैःरत्नैः
कुरुत्वंपादुकासनं इत्यासनं गंगादिसर्वतीर्थेभ्योमयाप्रार्थनयाहृतं तोयमेतत्सुखस्पर्शंपाद्यार्थंप्रतिगृह्यतां इति
पाद्यं गंधोदकेनपुष्पैश्चचंदनेनसुगंधिना अर्घ्यंगृहाणदेवेशभक्तिंमेह्यचलांकुरु इत्यर्घ्यं गंगाजलंसमानीतं
सुवर्णकलशेस्थितं आचम्यतांमहादेवत्रैलोक्यव्याधिनाशन आचमनं स्नानंपंचामृतंदिव्यंपयोदधिघृतंमधु
शर्करजलसंयुक्तंसर्वतीर्थोदकान्वितं स्नानं वस्त्रंसूक्ष्मंदुकूलंचदेवानामपिदुर्लभंगृहाणत्वमुमाकांतप्रसन्नस्त्वं
सदाभव श्रीखंडचंदनंदिव्यंमलयाचलसंभवं विलेपनंसुरश्रेष्ठगृहाणपरमेश्वर इतिगंधं यज्ञोपवीतंसहजं
ब्रह्मणानिर्मितंपुरा आयुष्यंब्रह्मवर्चस्यमुपवीतंगृहाणमे इतियज्ञोपवीतं अक्षतान्धवलान्देवकुंकुमाद्येनरं
जितान् मुक्तारत्नमयानन्यान्गृहाणसुरपूजित इत्यक्षताः माल्यादीनिसुगंधीनिमालत्यादीनिवैप्रभो मयाहृता
निपुष्पाणिपूजार्थंप्रतिगृह्यतां इतिपुष्पाणि वनस्पतिरसोधूपोगंधाढ्यःसुमनोहरः आघ्रेयःसर्वदेवानां धूपोयं
प्रतिगृह्यतां इतिधूपः आज्यंचवर्तिसंयुक्तंवन्हिनायोजितंचयत् ईप्सितंमेवरंदेहिपरत्रचशुभांगतिं इतिनैवेद्यंइदं
फलंमयादेवस्थापितंपुरतस्तव तेनमेसफलावाप्तिर्भवेजन्मनिजन्मनि इतिफलं पूगीफलंमहादिव्यंनागवल्लीदलै

युतं कर्पूरादिसंमायुक्तंतांवलप्रतिगृह्यतां इतितांबूलं हिरण्यगर्भगर्भस्थंहेमवीजंविभावसोः अनंतपुण्यफल
दमतःशांतिंप्रयच्छमे इतिदक्षिणा सोमंचसगणंचैवपूजयित्वामहेश्वरं ततोरात्रौप्रतियामम र्घ्यंदद्याद्यथाविधि
ततःपारायणंस्तोत्रैरात्रिशेषंनयेद्बुधः ततःप्रभातसमयेकृत्वासंध्यादिकाःक्रियाः पुनःपूजांप्रकुर्वीततत्तोहोमंस
माचरेत् तिलव्रीहियवैश्चैवपायसेनचभक्तितः त्र्यंवकंचेतिमंत्रेणततोनमःशंभवेतिच गौरीमिमेतिमंत्रेणशत
मष्टोत्तरद्वयं होमंचकुर्य्यान्मतिमान्विल्वपत्रैस्तुनामभिः पूर्णाहुतिंततोदद्याद्धोमशेषंसमापयेत् ब्राह्मणान्भो
जयेद्भक्त्यापूजयेन्नचतुर्दशीं आचार्य्यंचसपत्नीकंवस्त्रालंकारभूषणैः यज्ञोपवीतवस्त्रादिदद्यात्तेभ्यःपृथक्पृथक्
गांसवत्सांसवसनांनानालंकारभूषितां दद्यादाचार्य्यवर्य्यायशिवोमेप्रीयतामिति ततःसकुंभांतांमूर्तिंसवस्त्रांवृ-
षभस्थितां सर्वालंकारसहितामाचार्य्यायनिवेदयेत् शंभोप्रसीददेवेशसर्वलोकेश्वरप्रभो तवदेवप्रदानेनम-
मसंतुमनोरथाः व्रतमेतत्कृतंयन्मेपूर्णंवापूर्णमेवच सर्वंसंपूर्णतांयातुप्रसादाद्भवतोमम इतिसंप्रार्थ्यतान्विप्रा
न्प्रणम्यचपुनःपुनः अजैकपादादिदेवेभ्योदद्यात्कुंभान्पृथक्पृथक् अजैकपादहिर्बुध्न्यो भवः शर्वउमापतिः
रुद्रःपशुपतिःशंभुर्वरद.शिवईश्वरः महादेवोहरोभीमोनामान्येवंचतुर्दश ॥ अथप्रयोगः ॥ संकल्पपूर्वकंनां-
दीश्राद्धंतकृत्वाआचार्यस्यचतुर्दशऋत्विजांचवरणंकुर्य्यात् ततोमंडपमध्येलिंगतोभद्रेचएकः पूर्वादिदिक्षुप्रत्ये-
कंत्रींस्त्रीन्मध्यकलशदक्षिणोत्तरयोर्द्वावित्येवंचतुर्दशकलशान् महीद्यौरित्यादिकलशस्थापनविधिमारभ्यवरुण-
पूजनंकुर्य्यात् ततोमध्यकलशेनांदिनंतास्मिन्नुमामहेश्वरौचसंस्थाप्यचतुर्दशकलशेषुलिंगानिस्थापयेत् मध्यकल
शस्थप्रतिमायामुक्तैः पौराणमंत्रैर्वैदिकमंत्रसहितैर्यथासंभवषोडशोपचारैः पूजांकुर्य्यात् इतरकलशेषुप्रा-
दक्षिण्येनाजपदेनमः अहिर्बुध्न्यायनमइत्यादिनाममंत्रै पूजांकुर्य्यात् पात्रासंभवेआवृत्तिः पुष्पनिवेदनांते

आह्निकप्रकरणस्थाशिवपूजायामुक्तआवरणगणःपूज्यः पंचामृतादिगतविशेषाः शिवरात्रिप्रकरणस्थायथासंभवं द्रष्टव्याः ततोजागरणं प्रातर्नित्यक्रियांते आचार्य्योहोमसंकल्प्यांतेयदत्रसंस्थितमित्यादिसर्षपादिविकरणं पंचगव्यप्रोक्षणादिनाभुवंसंशोध्याग्निप्रतिष्ठाप्यतद्ध्यानांते तदैशान्यांलोकपालांतदेवता सहितग्रहपूजांविधाय तदैशान्यांविधिनास्थापितकलशेवरुणंसंपूज्य कलशस्यमुखेऽदेवदानवसंवादे इत्यादिसंप्राप्रार्थ्य ॥ अग्नेःपश्चा दुपविश्यचादध्यात् चक्षुषीआज्यमित्यंतम् आदित्यादीनुद्दिश्यार्कादिसमिच्चर्वाज्याहुतिषु अंगदेवतोद्देशकत दाहुतिचाष्टोत्तरशतादिचिकीर्षितसंख्यासंकीर्तनकार्य्यं प्रधानंदेवतांरुद्रंअष्टोत्तरशतसंख्याकाभिर्बिल्वसमिदाहुति भिस्तावतीभिः पायसाहुतिभिस्तावतीभिराज्याहुतिभिरुमांनंदिनं अजैकपादमहिर्बुध्न्यंभवंशिवंउमापतिंरुद्रंप शुपतिंशंभुंवरदंशिवंईश्वरं महादेवंहरंभीमंएताःषोडशदेवता एकैकयाज्याहुत्याशेषेणस्विष्टकृतमित्यादिततः स्थालीपाकविधिनापायसंश्रपयित्वागुरुंसिद्ध मादायाज्यभागांतेयथान्वाधानंयजमानेत्यागेकृतेयथात्यागं ग्रहतदंगोद्देश्यकंऋत्विजः कुर्य्युः प्रधानदेवताहोममाचार्य्यःकुर्य्यात् कद्रुद्रायेतित्रिभिस्त्रिभिरेकैकमष्टोत्तरश तंकुर्य्यात् एकैकंवाषट्त्रिंशदाहुतयइत्येवमष्टोत्तरशतसमिद्भिः उमायै नंदिनेऽअजैकपदेइत्यादिषोडशदेवता भ्यएकैकयापायसाहुत्या स्विष्टकृदादिप्रायश्चित्तहोमांतेबलिदानपूर्णाहुतिः ततःप्रणीतानियमनससर्यापरि स्तरणविसर्जनान्यग्न्यर्चनानि ततोवरुणकलशोदकेनयजमानाभिषेकः आचार्य्यायधेनुदानं ततोजैकपादा दिसहितस्योमायुतश्रीरुद्रस्यग्रहाणांचोत्तरपूजांतेश्रीरुद्रप्रतिमामाचार्य्यहस्तेप्रतिपाद्यसोपस्कराश्चतुर्दशप्रतिमा अजैकपादादिनाममंत्रैः पूर्ववृतेभ्यश्चतुर्दशविप्रेभ्यःप्रतिपाद्य व्रतमेतत्कृतंयन्मेपूर्णंवापूर्णमेववा सर्वसंपूर्ण तांयातुप्रसादाद्भवतांममेतितान्संप्रार्थ्यपूर्ववृतांश्चतुर्दशविप्रान्वस्त्रोपवीतकुंडलादिभिः संपूज्यसाचार्य्यांस्तान्सं

भोजयित्वाचतुर्दशभ्योयथाशक्तिदक्षिणांदत्वेश्वरार्पणंकुर्य्यात् ॥ इतिशिवरात्रिव्रतोद्यापनविधिः अथ
मासशिवरात्रिनिर्णयः तदारंभस्तुमार्गशीर्षकार्त्तिकमाघचतुर्दशीषुवा न्यतमचतुर्दश्यांकार्य्यः तदुक्तंमदनर
त्नेस्कंदपुराणे आदौमार्गशिरेमासिदीपोत्सवदिनेपिवा गृह्णीयान्माघमासेवाद्वादशैवमुपोषयेत् तथा दी
पोत्सवमथासाद्यकृष्णायाचचतुर्दशी द्वादशस्वपिमासेषुप्रकुर्य्यादिहजागरं तथाकृष्णपक्षेशिवरात्रिमुपक्रम्य-
यतः प्रतिचतुर्दश्यांपूजायत्नेनमेकृता तथाजागरणंरात्रौसंनिधौमेकृतंतथेति अस्यव्रतस्यवर्षसंख्योक्तातत्रैव
एवंद्वादशवर्षाणिद्वादशैवतपोधनानिति हेमाद्रौकालोत्तरखंडेषु चतुर्दश्याब्दंकर्त्तव्यंशिवरात्रिव्रतंशुभमित्युक्तं
अत्रचतुर्दशीबहुरात्रिव्यापिनीग्राह्या तस्यांरात्रौप्रतियामंपूजायाः जागरस्यचएकैकंवाषट्त्रिंशदाहुतयइत्ये
वमष्टोत्तरशतसमिद्भिः उमायै नंदिनेऽजैकपदेइत्यादिषोडशदेवताएकैकयापायसाहुत्या स्विष्टकृदा
दिप्रायश्चित्तहोमांतेबलिदानपूर्णाहुतिः ततःप्रणीतानियमनसपर्यापरिस्तरणविसर्जनान्यग्न्यर्चनानि ततो
वरुणकलशोदकेनयजमानाभिषेकः आचार्य्यायधेनुदानं ततोऽजैकपादादिसहितस्योमायुतश्रीरुद्रस्यग्रहा
णांचोत्तरपूजांतेश्रीरुद्रप्रतिमामाचार्य्यहस्ते प्रतिपाद्यसोपस्कराश्चतुर्दशप्रतिमाअजैकपादादिनाममंत्रैः पूर्व
वृत्तेभ्यश्चतुर्दशविप्रेभ्यः प्रतिपाद्य व्रतमेतत्कृतंयन्मेपूर्णंवापूर्णमेववा सर्वंसंपूर्णतांयातुप्रसादाद्भवतांममेति
तान्संप्रार्थ्यपूर्ववृतांश्चतुर्दशविप्रान्वस्त्रोपवीतकुंडलादिभिः संपूज्यसाचार्य्यांस्तान्संभोजयित्वाचतुर्दशभ्योयथा
शक्तिदक्षिणांदत्वेश्वरार्पणंकुर्य्यात्

इतिशिवरात्रिव्रतोद्यापनविधिः अथमासशिवरात्रिनिर्णयः

तदारंभस्तुमार्गशीर्पकार्त्तिकमाघचतुर्दशीपुवान्यतमचतुर्दश्यांकार्य्यः तदुक्तंमदनरत्नेस्कंदपुराणे आदौमार्गशि
रेमासिदीपोत्सवदिनेपिवा गृह्णीयान्माघमासेवाद्वादशैवमुपोषयेत् तथा दीपोत्सवमथासाद्यकृष्णायाचचतुर्द
शीं द्वादशस्वपिमासेपुप्रकुर्य्यादिहजागरं तथाकृष्णपक्षेशिवरात्रिमुपक्रम्य यतःप्रतिचतुर्दश्यांपूजायत्नेनमे
कृता तथाजागरणंरात्रौसन्निधौमेकृतंतथेति अथव्रतस्यवर्पसंख्योक्तातत्रैव एवंद्वादशवर्षांतेद्वादशैवव्रत
पोषनानिति हेमाद्रौकालोत्तरखंडेपु चतुर्दशाब्दंकर्तव्यंशिवरात्रिव्रतंशुभमित्युक्तं अत्रचतुर्दशीवहुरात्रि
व्यापिनीग्राह्या तस्यांरात्रौप्रतियामंपूजायाः जागरस्यचविधानात् तयोःसंकल्परात्रिसाध्यत्वात् दिनद्व
येरात्रौसत्यधिकरात्रिव्यापिनीग्राह्या तुल्यैकदेशव्याप्तौपूर्वा रुद्रव्रतेपुसर्वेषुकर्त्तव्यासंमुखीतिथिरितिब्रह्म
वैवर्त्तात् जयायोगप्रशस्त्याच्चकृत्यरत्नावली कालतत्त्वविवेचनेदीक्षितीयादावप्येवंमदनरत्नेनिर्णयसिंधुमयू
खादौतुवार्पिकशिवरात्रिनिर्णयइत्युक्तं यत्तुप्रदोपव्यापिनीग्राह्येति तत्सत्यस्तविषयमितिदीक्षिताः मोक्ष
मार्गरतानांचमुनीनामूर्द्ध्वरेतसां तेपामेवतुसाप्रोक्तासामावास्याचतुर्दशीति विश्वरूपनिबंधे अथान्यापिवार्पिक
शिवरात्रिकथा सूतउवाच कैलासशिखरासीनोदेवदेवोजगद्गुरुः पंचवक्त्रोदशभुजस्त्रिनेत्रःशूलपाशधृक्
भस्मांगव्यालभोगाढ्यःशशांककृतशेखरः नीलजीमूतसंकाशःसूर्यकोटिसमप्रभः क्रीडतेभगवांस्तत्रगणै
सपरिवारितः विसृज्यदेवताःसर्वास्तिष्ठतेउमयासह दृष्ट्वातंदेवदेवेशंप्रहस्योत्फुल्ललोचना. एकाकिनंसुरश्रे
ष्ठमपृच्छत्तत्रपार्वती पार्वत्युवाच कथयस्वमहादेवयद्दाप्यंव्रतमुत्तमं श्वेताश्वदेवदेवेशव्रतानांविपयाःशु

नास्तिमेनिश्चयोदेवभ्रामिताहंत्वयापुनः व्रतानामुत्तमंदेव
भाः दानधर्माण्यनेकानितपस्तीर्थान्यनेकशः ईश्वरउवाच शृणुदेविपरंगुह्यंव्रतानामुत्तमंव्रतं य
भुक्तिमुक्तिप्रदायकं तदहंश्रोतुमिच्छामिप्रसीदकथयस्वमे कथयामिव्रतंगोप्यंशृणुष्वैकम
न्नकस्यचिदाख्यातंरहस्यंमुक्तिदायकं येनवैकथ्यमानेनयमोपिविलयंव्रजेत् दानध
नाःप्रिये माघफाल्गुनयोर्मध्येआसितायाचतुर्दशी शिवरात्रीतिसाज्ञेयासर्वयज्ञोत्तमोत्तमा
मैस्तपोयज्ञैः किंवातीर्थशतैरपि शिवरात्रिसमंनास्तिकृत्वास्नानसहस्रकं कृष्णायाकलिहंत्रीचयममार्ग
विनाशिनीनतेयमपुरंयांतिकृतायैः साचतुर्दशी ॥ देव्युवाच ॥ कथंयमपुरंत्यक्त्वानरः शिवपुरं
व्रजेत् एतन्मेकौतुकंदेवकथयस्वममप्रभो ॥ शिवउवाच ॥ शृणुदेविशियावृत्ताकथापौराणिकीशुभा
यमशासनहंत्रीच शिवस्थानप्रदायिनी कश्चिदासीत्पुराकालेनिषादस्त्वामिषप्रियः अत्यंतदेशवासीचत्र
चिकित्स्योतिनिर्घृणः मृगयाव्यसनीतत्रकुटुंबपरिपालकः तत्त्वापीनोधनुर्धारीश्यामांगःकृष्णकंचुकः वद्धगो-
धांगुलित्राणोवामवाहौसचर्मकः धनुर्गृहीत्वावामेतुदक्षिणेशरमुत्तमं निर्गतोसौवनंदुर्गंनिषादश्चामिषप्रियः
जीवघातेनतेनैवकुटुंबपरिपालकः वनंगत्वानिरीक्ष्यैवादिक्षुमार्गमितस्ततः पदंचपदमार्गंच आश्रमेमृग
सूकरात् इतश्चेतश्चधावत्सआमिषेलुब्धमानसः वनंचपर्वतंचैवभ्रममाणोनिशांगतः नप्राप्तंतेननोकिंचि
न्मृगसूकरतित्तिरं निराशोलुब्धकोभूत्वातदाह्यस्तंगतोरविः चिंतयत्जलमासाद्यतडागेजीवघातकः जा
लमध्येमहालिंगंतिष्ठेतानादिसंभवं विल्ववृक्षोमहादिव्योजालमध्येहिसंस्थितं गृहीत्वातस्यपात्राणि
मार्गशुद्ध्यर्थमाक्षिपत् लिप्तानितानिपत्राणिवायुनाभ्याहतानिच दक्षिणाशास्थितान्येवपल्लवैर्जालकैःसह लू
तानिदैवादनिलाल्लिंगमूर्ध्निचाक्षपत् लुब्धकेनकृतंपापमपानीतंचतत्क्षयं तद्दिवाभोजनंतस्यह्यामिषेलुब्धचेतसः

ततश्चिंतयमानस्यननिद्रासमजायत तस्यगंधंसमाघ्रायलुब्धकस्यवरानने नतिष्ठंतिमृगाःसर्वेशरपातभया
र्दिताः निषादमपितदृष्ट्वारात्र्यंतेसमुपस्थिते नानीतमामिषंतेननिराशाःशिशवोगताः रुदंतिकरुणैःप्राहुर्भो
जनंदीयतांचनः ततस्तूष्णींपिताभूत्वाह्यधोवदनदुःखितः भोजनंचकृतंतेनयथादत्तंतुभार्यया धर्महीनोनिषा
दोसौधर्मवार्तापराङ्मुखः अकामजागरंरात्रौशिवरात्र्यांवरानने कृत्वासौकालपर्यंतेगृहीतोयमकिंकरैः यमे
नहंतुमारब्धःशूलपट्टिशधारिभिः शिवेनप्रेषितास्तावद्विमानगणकोटयः शीघ्रमानीयतांगत्वाशिवरात्रेउपोषकः
य.पूर्वंलुब्धकोभूत्वाकरोतिप्राणिनांवधं इतिश्रुत्वावचोदिव्यंगणास्तंनेतुमुद्यताः स्तूयमानाःपरंदेवंशिवंशांतंनि
रामयं यावद्गच्छंतितेसर्वेतावत्पश्यंतिलुब्धकं हन्यमानंलोहदंडैर्बहुभिर्मुष्टिभिस्तथा सर्वेकोलाहलंचक्रुरस्मा
कमितितेगणाः परस्परंयुध्यमानानूचुस्तेयमकिंकराः किंकराऊचुः मुंचामोनत्विमंदुष्टपापिष्ठजीवघातकं यमं
यावन्नपश्यंतशुद्धिश्चनभवेत्ततः गणाऊचुः लुब्धकोयंपूर्वमासीत्पापिष्ठोयमकिंकराः अनेनशिवरात्रिस्तुकृता
कामेनकानने तस्माच्छिवाज्ञयासर्वेविमानैर्द्रुतमागताः यावच्छिवंनपश्यामोनमुंचामोवयंह्यमुं ततोहंतुंस
मारब्धखड्गमुद्गरपट्टिशैः प्रवृत्तंतन्महद्युद्धमन्योन्यजयकांक्षिणां भग्नांगसंधयः केचित्केचिन्मूर्च्छांसमाश्रिताः
जर्जरीकृतदेहास्तु क्रंदमानाः सुदारुणं त्राहित्राहीतितेराजन् गतास्तेयममंदिरं निषादोपिगणैर्नीतोथ
त्रदेवोमहेश्वरः दृष्टमात्रस्तुदेवेननिषादोगणतांगतः स्थितोसौदेवदेवस्यकुंडलाभरणोज्ज्वलः तस्यदत्तंमहे
शेनविमानंसार्वकामिकं रुद्रकन्याशताकीर्णंपुष्पमालाकुलांवरं नानातूर्यसमायुक्तंसर्वरत्नोपशोभितं क्रीड
तेसचिरंकालंयावदाभूतसंप्लवं एवंसलुब्धकोभूत्वाक्रीडतेशिवशासने अथदूतावदंतस्तेधर्मराजानमग्रतः रुधि
रारुणवर्ष्माभाभिन्नगात्राःसमंततः दृष्टास्तेधर्मराजेनकोसौकालेनयोजितः दूताऊचुः शृणुराजन्यदस्माकं युद्धंशि

वगणैः सह नीतोसौपापकर्मापिनिषादोजीवघातकः अस्माभिर्गृह्यमाणस्तुगणैःशैवैर्वयंहताःधर्मात्माक्रुद्धरूपस्तु
चित्रगुप्तमथाब्रवीत् आमिषाशीसपापिष्ठोलुब्धकोजीवघातक·कथंशिवपुरंयातश्चित्रगुप्तविचारय निरीक्ष्यपुस्तकं
तेननाकिंचित्सुकृतंकृतं धर्मबुद्धिर्नतस्यास्तिधर्माधर्मनविंदति एतन्मेलिखितंज्ञातसत्यंदेववदाम्यहं इतिश्रुत्वानि
पादस्यचित्रगुप्ताच्छुभाशुभं नाहंचिंतांकरोमीहजंतूनांपापकर्मणां गत्वानिवेदयिष्यामिनियोगंतुशिवान्नतः एवमु
क्त्वागतःशीघ्रंयत्रास्तेशंकरःस्वय दृष्ट्वातंदेवदेवेशंस्तोत्रमेतदुदाहरत् नमस्त्रैलोक्यनाथायसृष्टिसंहारकारक
कालकूटविनाशायकामनिर्दहतेनमःअशुद्धोदेवदेवासौ निषादः पापकर्मकृत् मेरुमंदरतुल्यानिदुष्कृतानिबहून्य
पि ईश्वरउवाच केनापराधितोधर्मःकेनमानस्तुमर्दितः किमर्थंदंडमुद्रांत्वंत्यक्त्वाब्रूहिममाग्रतः धर्मउवाच
त्वद्गणैर्देवदेवेशत्वपापस्यचकारणात् मदीयाकिंकरादेवघातिताः शक्तिमुद्गरैः जीवघातीनिषादोसौसर्वधर्मव
हिःकृतः कर्मणोपार्जितंयेननिश्चितंममशासन अयोग्यस्त्वद्गणैर्देवगणेषुविनियोजितः तेनाहमागतोदेवत्व
त्कामुद्रांवदाम्यहं शंकरउवाच निषादःपापककर्माचजीवन्प्राणिवधेरतः कदाचित्सवनंगत्वानकिंचिदाप्तवां
स्तथा सचविल्वस्यपत्राणिगृहीत्वामार्गतोक्षिपत् कथंचिद्दैवसंयोगाद्वायुनाशिवमूर्द्धनि निक्षिप्तानिप्रेतराज
कोमलान्यस्यकामतः शिवरात्रिः कृतातेनजाग्रतामार्गहेतुना शिवरात्रिप्रभावेनसगतोममशासनंगृह्णगृह्णमहा
धर्ममुद्रांदंडयथेच्छया पालनायस्वधर्मस्यसत्यंसत्यमहायम स्वगृहंगम्यतांशीघ्रंग्राह्यमेतत्सदंडकं ताडय
न्पापकर्माणंपालयन्वैसुधर्मिणं एवमुक्तोधर्मराजोगतोसौस्वगृहंशुभ एवंदेविमयाख्यातंशिवरात्रिमहाव्रतं
देव्युवाच अकामाल्लुब्धकोदेवकृत्वाह्यमरतांगतः आश्चर्यमेतद्देवेशममाद्भुततमंमहत् कामतः शास्त्रदृ
ष्टेनयत्कर्तव्यंशिवव्रतं तदहंश्रोतुमिच्छामिप्रसादाद्वक्तुमर्हसि शिवउवाच शृणुदेविमहाभागेसर्वतश्चारुभा

ष्णी शिवरात्रिप्रभावश्चनकथ्यःपापकर्मणां माघमासेत्वयाकृष्णाफाल्गुनादौचतुर्दशी सातुपुण्यातितिर्ज्ञेया सर्वपापप्रणाशिनी शांतात्माक्रोधहीनस्तुतपस्वीह्यनसूयकः तस्मैदेयमिदंदेविगुरुपादानुगेसदा अन्यथायो ददातीदंसद्यातिनरकंव्रजेत् वर्षंवर्षंमहादेविनरोनारीपतिव्रता वक्षियामिजगत्सर्वंकोमांभक्त्याप्रपूजयेत् शिवमं त्रैर्जपंकृत्वाहोमर्चनपूर्वकं जागरंशिवरात्र्यांतुःशिवंपश्येत्समाहितः ममभक्तोजनोदेविशिवरात्र्यामुपोषकः गण त्वमक्षयंदिव्यमक्षयंशिवशासन सर्वंकृत्वातुवुभुजेभोगानमृतसंभवान् एवंद्वादशवर्षाणिशिवरात्र्यामुपोषकःयोमां जागरतेरात्रिमनुजः स्वर्गमारुहेत् अकृत्वामांनजानातिव्रतमेतदुदाहृतं शिवंचपूजयित्वायोजागर्त्तिचचतुर्दशीं मातुः पयोधररसं नपिवेत्सकदाचन यदीच्छेच्चाक्षयान्भोगान्दिविदेवसमोपमान् आगमोक्तविधिंकृत्वाप्राप्नोति सकलफलं आदौमार्गशिरेमासिदीपोत्सवदिनेपिवा गृह्णीयान्माघमासेवाद्वादशैवमुपोषयेत् निशिजागरणंकृ त्वादीपोद्योतितादिङ्मुखः गीतवाद्यविनोदेनपूजाजाप्येसदारतः एवंद्वादशवर्षातिद्वादशैवतपोधनात् आचा र्य्यशिवशास्त्रज्ञब्राह्मणांश्चविशेषतः आमन्त्र्यपरयाभक्त्यागृहगत्वातपोधनात् आचार्य्यभक्तियुक्तश्चगृहीत्वाचर णद्वयं आगच्छमेगृहंतातकृतकृत्यंगृहंकुरु आमन्त्र्यनिशितानेवंप्रभातेविमलेपुनः गृहीतोभयलिंगंतुस्थावरंजंग मंपुनः घृतेनाभ्यज्ययत्नेनसुगंधैर्मल्लिकादिभिः पंचामृतेनदिव्येनस्नाप्यचोद्वर्तनादिभिः स्नापयेद्वारिकुभानांस हस्रेणशतेनच पंचाशतातदर्धेनस्नापयेच्छीतलेनतु चंदनेनाविलिप्याथस्थावरंजंगमंतथा शतपत्रैर्जातिपुष्पैर र्चयेद्बिल्वपत्रकैः दीपान् दिक्षुचसर्वासुप्रज्वाल्यसघनांस्तथा सघनान्सकर्पूरान् नैवेद्यमपिभक्ष्यांश्चक्षीरखंडसमं डकान् गुडाढ्यान्लड्डुकांश्चैवतथान्नंरुचिरंवहु निवेदयेदथैतानिगुरुदेवतपस्विनाम् देवाग्रेतुगुरुंपूज्यकृत्वामंडल कंशुभं सुसूक्ष्माणिचवस्त्राणिशय्यांसोपस्करामपि द्वादशैवतुगादद्यात्परिधानादिकंतथा अथवादक्षिणामेवप्रद

याज्जुहुयात्तिलान् दत्वातुभोजयेत्सर्वान्गुरूंश्चैवतपस्विनः पश्चात्क्षमापयेद्देवंप्रीयतांमेमहेश्वरः सर्वैचवतथाचा र्य्येशिवव्रतपरायणेदद्यादितिशेषः गंधादिविविधैः सर्वानन्यांस्तत्रसमागतान् दक्षिणाभिश्चकुंभैश्चनवान्नै श्चप्रपजयेत् तस्मान्नच्यवतेस्थानात्कल्पकोटिशतैरपि अथात· कालपर्य्याये द्रष्टुयातिस्वयंभुवं सहितोलोक पालैश्चाविमानैः सार्वकामिकैः तत पश्येन्महादेवं नानागणसमन्वित तंदृष्ट्वास्तौतिदेवेशंशिवंत्रिभुवनेश्वरं न मस्तुभ्यंजगन्नाथचंद्रार्धकृतशेखर नमस्तेउमयायुक्तभुक्तिमुक्तिप्रदायक नमस्तेकालकालोग्रकलातीतोसिशंकर शिवउवाच तुष्टोहतवभक्तस्यशिवरात्रेउपोषक वरंददाम्यहतुभ्यदेवदानवदुर्ल्लभ एताः कन्यामहादिव्यास्त्रि नेत्राश्चचतुर्भुजाः रूपयौवनसपन्नाः पीनोन्नतपयोधराः हेमगौर्य्यौमहातेजाः संयुक्ताः सूर्यसान्निभाः देवां गवस्त्रसंछन्नाश्चंदनागुरुचर्चिताः सर्वलक्षणसंयुक्ता कुंडलैर्द्योतिताननाः एवंविधामयादत्तामनास्विन्यः सुमध्य माः विमानकोटिसंयुक्ता· सर्वाभरणभूषिताः क्रीडांकुरुमहाभागगणस्त्वंममपुत्रकः सर्वगामीभवाद्येहलोक लोकंचरारं· तुष्टोहंतवभक्तस्याशिवव्रतपरस्यच रुद्रलोकेपुयाः कन्यास्त्रिनेत्राश्चचतुर्भुजाः अतीवभत्त्याभक्तेश्च यथाहमुमयासह तांभि सार्द्धमहाभागभुंक्ष्वभोगान्यथेप्सितान् कल्पकोटिसहस्राणिकल्पकोटिशतानिच त दतेप्रतभावेनाशिवसायुज्यतांव्रज सर्वव्यापिभवत्वंचलीयसेपरमेपदे परात्परतरंनास्तिशिवरात्रिव्रतात्परम् न पूजयतिभूतेशंरुद्रंत्रिभुवनेश्वरं जंतुर्जन्मसहस्रेषुभ्रमतेनात्रसंशयः यदातद्भावसंयुक्तःसरुद्रगणतांव्रजेत् सू र्यग्रहेकुरुक्षेत्रेहिमवत्कुरुजांगले शिवरात्र्यांतथाभक्त्यादत्तमक्षयतांव्रजेत् अखंडितव्रतोयोहिशिवरात्रिमुपो षयेत् ससर्वकाममाप्नोतिरुद्रेणसहमोदते अर्णवायदिशुष्यंतिक्षीयंतेहिमवानपि मेरुमंदरलंकाश्चश्रीशैलो विंध्यएवच चलंतेवैकदासर्वेनिश्चलंहिशिवव्रतं अतस्तस्यांत्रयोदश्यांकृष्णायामेकभुङ्नरःमंत्रेणानेनगृह्णीया

न्नियमंभक्तिमान्नरःशिवरात्रिव्रतंह्येतत्करिष्येहंमहाफलं निर्विघ्नमस्तुमेचात्रत्वत्प्रसादाज्जगत्पते रात्रिंप्रपद्येजन
नींजगत्यांवैसमाहितः ऋग्वेदेप्रसिद्धावेतौमंत्रौ गृह्णीयाद्ब्राह्मणाञ्छैववानियमंवेदविद्विभोः शिवमिष्ट्वागुरुंदृष्ट्वास्वा
चांतःशुचिरात्मवान् संकल्पैवव्रतंकुर्य्यात्पूर्वेद्युः प्रातरेवच ततोह्नश्चरमेभागेस्वगायत्र्याह्यतंद्रितः स्नानं
कृष्णतिलैःकुर्य्याद्गृहेचाथजलाशये रम्यंनिशामुखेगच्छेच्छिवस्यायतनंव्रती दिनांतेस्नपनंकुर्य्याच्छिवनाम्ना
प्रपूजयेत् धूपैर्नैवेद्यगंधैश्चनृत्यगीतैःसदीपकैः शंखतूर्यनिनादैश्चकुर्य्यात्पुस्तकवाचनं द्वितीयप्रहरेचैवना
म्नाशंकरमर्चयेत् पूर्वोक्तेनविधानेनपूजयेत्परमेश्वरं तृतीयेप्रहरेदेवंनाम्नामाहेश्वरंतथा यामेचतुर्थेसंप्राप्तेरुद्रं
नाम्नातुपूजयेत् यएवंभक्तिसंयुक्तोजागरंकारयेन्निशि सकलंफलमाप्नोतिसत्यमेतद्वरानने उपःस्नानंजपोहोमो
भोजयेच्छिववत्सलान् श्वेतान्कुंभान्प्रदद्याच्चयथाशक्त्यासदक्षिणान् पूजयेद्ब्राह्मणान्भक्त्याव्रतेमाहेश्वरेस्थितान्
वाचयेच्छिवशास्त्रंचसगच्छेच्छिवमंदिरं उभौतौपुण्यकर्माणौ नियतस्वर्गगामिनौ शिवव्रतमिदंख्यानं यःपठे
च्छिवसान्निधौ शिवलोकमवाप्नोतिशिवेनसहमोदते ॥ इतिस्कंदपुराणे इत्यन्याशिवरात्रिव्रतकथा अथ
फाल्गुनामावास्याकृत्यं साचयुगादिरमावास्याचमाघस्येतिमात्स्यात् दर्शेतुमाघमासस्येतिस्कंदाच्च अत्रमाघो
मांतमासेनग्राह्यः अस्यांयुगादित्वादपिंडश्राद्धंकार्य्यं प्रकृतिपार्वणेनसहतंत्रेणप्रयोगोपशतभिषानक्षत्रयुक्तायांतु
श्राद्धादिकंपितृणांमहातृप्तिदंभवति तदुक्तं हेमाद्रौविष्णुपुराणे माघासितेपंचदशीकदाचिदुपैतियोगंसहवारुणेन
ऋक्षेणकालःसपरःपितृणांनह्यल्पपुण्यैरुपलभ्यतेसाविति अस्यामेपूर्वाभाद्रपदायुक्तायांपितृणांश्राद्धेसहस्रयुगंतृ
प्तिरिति तत्रैवोक्तं तत्रैवचेद्भाद्रपदातुपूर्वाकालेतदायत्क्रियतेपितृभ्यःश्राद्धेपरांतृप्तिमवाप्नुवंतियुगान्सहस्रंपितरश्च
तेनेति यदिचेयंधनिष्ठायुक्तातदावर्षायुतंतृप्तिरित्युक्तंमहाभारते युगादिमाघामावास्याप्रकरणे कालेधनिष्ठायं

दिनामतोऽस्मिन्भवंतिभूपालतदापितृभ्यः॥ दत्तंजलंशप्रददातितृप्तिवर्षायुतंतत्कुलजैर्मनुष्यैरिति, पूर्वाभाद्रपदा योगेपाठांतरविशेषः–अत्रवचेद्भाद्रपदातुपूर्वाकालेतदायात्क्रियतेमनुष्यैः श्राद्धंतदातृप्तिमवाप्यतेतद्युगसहस्रंपित रस्त्ववदंतीति अत्रमाघ्यनंतरपक्षस्यैवशुक्लादिरीत्यामाघासितत्वमुक्तं इदंचकुंभादित्यज्ञेयमितिहेमाद्रिः–इदमन्वादि रपिअस्यामेवामायांरुद्रादिपूजोक्तालैंगेफाल्गुनप्रक्रमे अमावास्यांपूजनीयारुद्रोऽग्निर्ब्राह्मणास्तथा मांसोदनैःपोलि काभिःपूज्याश्चात्मास्ववांधवैरिति फाल्गुनामावास्याकृत्यं फाल्गुनशुक्लप्रतिपत्कृत्य नारदीये अथफाल्गुनशुक्लादौ देवदेवंगिरिप्रियं॥ धूलिधूसरसर्वांगंजलैरुक्षेत्समाहितः कर्मणालौकिकेनापितस्यतुष्टोमहेश्वरः स्वसायुज्यंप्र द्विशतिभक्त्यासम्यक्समर्चितःइमामेव॥ फाल्गुनशुक्लप्रतिपदमारभ्यद्वादशदिनपर्यंतपयोव्रतमुक्तं श्रीभागवते ऽष्टमस्कंधे– तच्चतत्रैवान्वेष्टव्यम् फाल्गुनशुक्लद्वितीयायांप्रारभ्यवन्हिपूजाव्रत तच्चशुक्लासुकृष्णासुचसर्वस्वे वद्वितीयासुप्रोक्तं नारदीये–अथफाल्गुलशुक्लायांद्वितीयायांद्विजोत्तम पुष्पैःशिवसमभ्यर्च्यसुश्वेतैरष्टगाधिभिःपुष्पै र्वितानकंकृत्वापुष्पालंकरणैःशुभैः नैवेद्यैर्विविधैर्धूपैर्दीपैर्नीराजनादिभिः॥ प्रसाद्यप्रणमेच्चैवसाष्टांगपतितोभुवि एवमभ्यर्च्यदेवेशंमर्त्योऽव्याधिविवर्जितः धनधान्यसमायुक्तोजीवेद्वर्षशतंभुवि यद्विधानंद्वितीयासुशुक्लपक्षगता-सुच प्रोक्तंतदेवकृष्णासुकर्त्तव्यंविधिकोविदैः– वन्हिरेवपृथक्तासुनानारूपवपुर्धरः पूज्यतेहिद्वितीयासुब्रह्म चर्य्यादिपूर्ववत्॥ इतिद्वादशमासगतोभयपक्षद्वितीयाकृत्यं अथफाल्गुनशुक्लद्वितीयादिदिनद्वयगतद्वितीयाकृत्यं नारदीये फाल्गुनस्यसितेपक्षेतृतीयाकुलसौख्यदा पूजितागंधपुष्पाद्यैःसर्वमांगल्यदाभवेत् सर्वासुचतृती यासुविधिःसाधारणोमुने देवीपूजाविप्रपूजादानंहोमोविसर्जनं इत्येवंकथितानीहतृतीयायाव्रतानिते भक्त्या कृतानिचेष्टांस्तुदद्यु कामान्मनोगतानिति अस्यामेवभूपिकातृतीयाव्रतम् भविष्योत्तरे कश्यपउवाच फाल्गु

नस्यासितपक्षेतृतीयायामुपोपिता ॥ प्रातःस्थिलाब्रह्मचर्येततोन्यास्मिन्दिनेपुनः ॥ ब्रतिनीभुवनेगौरींपूजयेत्तद्र
तातुसा मंत्रेणानेनध्यायेत्तांपार्वतीप्रतिमांशुभां मृगाजिनावृतकुचांजटामुकटशोभितां गोधारथगतांदेवींरुद्र
ध्यानपरायणां ॥ पूजयेद्गंधकुसुमैर्दीपालक्तकचंदनैः केसरैर्मधुरैर्द्रव्यैःस्वर्णमाणिक्यपूज्यया ॥ भूपिकारुपिकादे
वीभूपिकालालितांउमा तपोवनरतागौरीसौभाग्यंमेप्रयच्छतु । कालिकाश्रीशुभादेवीरुद्राणीपार्वतीशिवा स्तुता
मयाष्टांगभर्त्त्यापतिंपुत्रान्प्रयच्छतु दौर्भाग्यंप्रशमंयातुसुप्रसन्नमनाःसदा ॥ अवैधव्यंकुलेजन्मददात्परजन्मनि
अंगेचांगेतथोपांगेपर्वेपर्वेस्थितामृतं ॥ सुखदृष्टिस्पर्शरसंगौरीसौभाग्यमृच्छतु ॥ एवमुच्चार्य्यमंत्रांश्चनारीज्ञानवती
सती ॥ पूजयेद्ब्राह्मणीकैस्तुमंत्रैर्मुख्याःसुवासिनीः ॥ जीरकैःकुटुहुंडैश्चलवणैर्गुडसर्पिषा ॥ हद्यैरार्द्रैःफलैःस्वर्णैर्मनो
ज्ञैःपुष्पबंधनैः कुसुमैःकुंकुमैर्गंधैःकालेयागुरुचंदनैः सिंदूरेणातिरक्तेनवस्त्रैर्नानाविधैःशुभैः ॥ अन्नैरनेकदेशोत्थैः
पूपकैस्तिलतंडुलैः ॥ इत्येवमादिनैवेद्यैःपूजयित्वामहाद्रुमं ॥ प्रदक्षिणंततःकृत्वाविप्रायचप्रदक्षिणां महाद्रुममश्व
त्थवटादिपुण्यवृक्षं ॥ एतत्करोतितेपुत्रिदुहिताव्रतमुत्तमं ॥ ततःप्राप्स्यसिदुःप्रापंत्रैलोक्येश्रीधरंपतिं एतद्व्रतंमया
स्व्यातंयास्यातिशाश्वतीःसमाः ॥ व्याख्यातंकश्यपेनादौरुक्मिण्यैव्रतमुत्तमं ॥ याश्चारिष्यंतितासर्वाभविष्यंतिनि-
रामयाः ॥ अंगप्रत्यंगसुभगालोकेदृष्टिमनोहराः ॥ स्थित्वावर्षशतंमन्येततोरुद्रपरंशुभं ॥ यास्यंतिहंसयानस्था
किंकिणीशब्दनादिताः ॥ तत्रगत्वारामिष्यंतिस्वभर्त्त्रावत्सरान्बहून् ॥ दिव्यभोगभुजोदृष्टाःसिद्धयष्टकसमन्विताः
अर्घ्यंमहार्घ्यमणिकुंकुमकेसराढ्यंस्त्रग्गंधमुग्धमुखरालिकुलोपगीतं ॥ दत्त्वाफलाक्षतयुतंमधुपादपस्यगौरीवलोकप्-
हितांभवतीहनारी ॥ ॥ इतिभविष्योत्तरे भूपितव्यानक्तेनशुचिनासत्यभाषिणा ॥ सश्रीकंहरिमभ्यर्च्यरुद्रंवाह्यमया
प्रोक्तेति ॥ अथफाल्गुन[illegible] ल्गुनेमासिढुंढीराजव्रतंशुभं ॥ तिलपिष्टैर्द्विजान्भो

ज्यंस्वपंचाश्नीतवाग्यतः । गणेशाराधनपरोदानहोमपरायणः ॥ ॥ तिलैरेवकृतेसिद्धिंप्राप्नुयात्तत्प्रसादतः ॥ सौ
वर्णंगजवक्त्रंचकृत्वासंपूज्ययत्नतः ॥ द्विजायपश्चाद्दद्यात्तंसर्वसौभाग्यवृद्धये ॥ यस्मिन्कस्मिंस्तुवामासेचतुर्थीरवि
वारयुक् ॥ सांगारकावाविप्रेंद्रसाविशेषफलप्रदा ॥ सर्वासुचचतुर्थीषुशुक्लाकृष्णासुनारद ॥ विघ्नेशएवसंपूज्योदेवे
शोभक्तितत्परैः ॥ अथांगारकचतुर्थीविशेषकृत्यं ॥ अंगारकचतुर्थ्यांतुस्नात्वोत्तरवहांभसि ॥ अभ्यर्च्यांगारकेशानं
नमस्यंतिनरोत्तमाः ॥ नतेषांग्रहपीडास्यात्कदाचिदपिकुत्रचिदिति ॥ अंगारचतुर्थ्यामंगारकपीडानिवृत्तिर्भवती
ति ॥ अथमत्स्यपुराणोक्तमंगारकचतुर्थीव्रतम् ॥ शुक्रउवाच चतुर्थ्यां गारकादिनेयदाभवतिदानव मृदास्नानंतदा
कुर्य्यात्पद्मरागाविभूषणैः ॥ अग्निर्मूर्द्धादिवोमंत्रंजपंस्तिष्ठेदुदङ्मुखः ॥ शूद्रस्तूष्णींस्मरन्भौममास्तेभोगविवर्जितः
अथास्तमितआदित्येगोमयेनोपलिप्यच प्रांगणंपुष्पमालाभिरक्षताभिःसमंततः ॥ अभ्यर्च्याभिलिखेत्पद्मंकुंकु
मेनाष्टपत्रकं ॥ कुंकुमस्याप्यभावेतुरक्तचंदनमिष्यते ॥ चत्वारःकरकाःकार्य्याभक्ष्यभोज्यसमन्विताः तंडुलैरक्तशा
लीयैःपद्मरागैश्चसंयुताः ॥ चतुःकोणेषुतान्कृत्वाफलानिविविधानिच ॥ गंधमाल्यादिकंसर्वंतथैवाविनिवेदयेत् सुव
र्णश्रृंगींकपिलामथार्च्यरौप्यैःखुरैःकांस्यदुहांसवत्सां ॥ धुरंधरंरक्तमतीवसाम्यंधान्यानिसप्तांबरसंयुतानि ॥ यव
गोधूमधान्यंतिलकंगुश्यामाकमुद्गानि ॥ अंगुष्ठमात्रंपुरुषंतथैवसौवर्णमत्यायतबाहुदंडं ॥ चतुर्भुजंहेममयंनिविष्टंपात्रे
गुडस्यामलसर्पिषायुते ॥ सामस्वरज्ञायजितेंद्रियायपात्रायसामध्वनिसंयुताय ॥ दातव्यमेतत्सकलंकुटुंबिनेद्विजा
यवेनैवचदंभयुक्ते ॥ अत्रभौममंत्रः ॥ भूमिपुत्रमहातेज स्वेदोद्भवपिनाकिनः ॥ रूपार्थीत्वांप्रसन्नोहंगृहाणार्घ्यंन
मोस्तुते ॥ मंत्रेणानेनदत्वार्घ्यंरक्तचंदनवारिणा ॥ ततोर्चयेद्द्विजवरंरक्तमाल्यांबरादिभिः ॥ दद्यान्मंत्रेणतेनैवभौ
मंगोमिथुनान्वितं ॥ भौमंपूर्वोक्तसुवर्णप्रतिमामयं गोमिथुनंपूर्वोक्तमेव ॥ पूर्वोक्तगुणसंपन्नायब्राह्मणायदद्यादिति

शय्यांचशक्तितोदद्यात्सर्वोपस्करसंयुतां दद्यादिष्टतमंलोकेयच्चान्यदपिस्वगृहे तत्तद्धरापतेर्देयंतदेवाक्षयमि
च्छतेति अन्यत्रापि अंगारकदिनेप्राप्तेचतुर्थीवाचतुर्दशी पष्टिवर्षसहस्राणितत्कर्त्ताविंदतेफलमित्यनेनांगार
कचतुर्थीव्रतमप्येतत्फलकं इत्यंगारकचतुर्थीव्रतंच चतुर्थीभूमिपुत्रेणेत्यादि सामान्यव्रतप्रकरणेपिद्रष्टव्यं अथा
त्रोपयुक्तोभौमपूजाविधिर्लिख्यते ओंह्रांहंसः खइत्यनेनप्राणायामत्रयंकृत्वा अस्यभौममंत्रस्य विरूपाक्षऋ
षिर्गायत्रीछंदो भौमोदेवता ओंबीजं ह्रांशक्तिः खःकीलकं भौमप्रीत्यर्थेविनियोगः
ऋष्यादीन् शिरःप्रभृतिषु विन्यस्य षड्बीजैः षडंगन्यासंविधाय जपाभंशिवस्वेदजंहस्तपद्मैर्ग
दाशूलशक्तीवरंधारयंतं अवंतीसमुत्थंसुमेषासनस्थंधरानंदनंरक्तवस्त्रंतमीडे. इतिध्यात्वामानसोपचारैः संपू
ज्यावाह्यचपूजांचकृत्वा षड्भिर्वर्णैःषडंगानिसपूज्यैकविंशतिकोणकोष्ठेषुमंगलादीन्पूजयेत् मंगलायनमः १
भूमिपुत्रायनमः ॥ २ ॥ ऋणहर्त्रेनमः ॥ ३ ॥ धनप्रदायनमः ॥ ४ ॥ स्थिरासनायनमः ॥ ५ ॥
महाकायायनमः ॥ ६ ॥ सर्वकर्मावरोधकायनमः ॥ ७ ॥ लोहितायनमः ॥ ८ ॥ लोहिताक्षायन
मः ॥ ९ ॥ सामगानांकृपाकरायनमः ॥ १० ॥ धरात्मजायनमः ॥ ११ ॥ कुजायनमः ॥ १२ ॥ भौमायनमः
॥ १३ ॥ भूमिदायनमः ॥ १४ ॥ भूमिनंदनायनमः ॥ १५ ॥ अंगारकायनमः ॥ १६ ॥ यमायनमः ॥ १७ ॥ सर्वरो
गापहारकायनमः ॥ १८ ॥ वृष्टिकर्त्रेनमः ॥ १९ ॥ वृष्टिहर्त्रेनमः ॥ २० ॥ सर्वकामफलप्रदायनमः ॥ २१ ॥ इतितं
द्बाह्ये इंद्रादीन् वज्रादींश्चपूजयेत् ततोधूपादिविशेषपूजांसमाप्य विशेषार्घ्यंदद्यात् प्रदक्षिणांततःकृत्वाविसृ
ज्योद्विजपुंगवं नक्तामक्षारलवणमश्नीयाद्घृतसंयुतं यस्तुव्रतंपुमान्कुर्य्यादेवमंगारकाष्टकं चतुरोवाथवातस्यतं
त्पुण्यप्रवदामिते· रूपसौभाग्यसंपन्नःपुनर्जन्मनिजन्मनि वैष्णवोवाशिवाभक्तः सप्तद्वीपाधिपोभवेत् सप्तकल्प

सहस्राणिरुद्रलोकेमहीयते इत्यगारकचतुर्थीव्रतपूजा अगारकशुक्लचतुर्थ्यांसुखचतुर्थीव्रतकथा भविष्योत्तरे सु
मंतुरुवाच ॥ सुखावहांशृणुसुखांसौभाग्यकरणीपरां चतुर्थींकुरुशार्दूलरूपसौभाग्यदांशुभां सुखव्रतंमहापुण्यं
रूपारोग्यप्रदायकं सुसूक्ष्मंसुंदरंधन्य मिदंपुण्यंसुखावहं परत्रफलदंवीर दिव्यरूपप्रदायकम् वि
लासचित्रमाक्षेपहासितचेष्टितशुभं सुखव्रतेनसर्वस्याच्छुभंकुरुकुलोद्वह कृतेव्रतेतुदेवेशोविघ्नेशःशिवयोःसुते
यदाशुक्लचतुर्थ्यांतुवारोभौमस्यवाभवेत् तदासासुखदाज्ञेयाचतुर्थीवैसुखेतिच पुरामैथुनमाश्रित्यस्थिताभ्यां
तुहिमाचले भीमोमाभ्यांमहारौद्रंरक्तबिंदुश्च्युतःक्षितौ मेदिन्यासप्रयत्नेनसुखेनतुधृतोयतः जातस्तस्यांमहा
वीरोरक्तोरक्तसमुद्भवः उमायाश्चार्चितोत्पन्नस्तस्मादंगारकोह्ययं अंगदोंगारकांतिश्चअंगानांसुखदायकः सौभा
ग्यादिकरोयस्मात्तस्मादंगारकोमतः भक्त्याचतुर्थ्यांनक्तेनयोवैश्रद्धासमन्वितः उपोष्यतिनरोराजन्नारीवानन्य
मानसा पूजयेच्चकुजंभक्त्यारक्तपुष्पविलेपनैः गणेशंप्रथमंभक्त्यासंपूज्यश्रद्धयान्वितः संतुष्टःप्रयच्छेतसौभा
ग्यंरूपसंपदम् पूर्वंतुकृतसंकल्पः स्नानंकृत्वायथाविधि गृहीत्वामृत्तिकांवेदेन्मंत्रेणानेनभारत देवैस्त्वंव
दितापूर्वंकृष्णेनोद्धरिताकिल तस्मान्मेदहपाप्मानंयन्मयापूर्वसंचितं इदंमंत्रंपठन्वीरआदित्यायप्रदर्शयेत्
आदित्यरश्मिभिः पूतांगंगाजलकणोक्षितां दत्त्वामृदंशिरसितांसर्वांगेपुनियोजयेत् ततःस्नानंप्रकुर्वीतमंत्र
पूर्वंजलेशुभे यूयमापःस्थसर्वेषांदेवदानवसेविताः स्वेदांडजोद्भिजानांचजंतूनांसुखयोनयः स्नातोहं
सर्वतीर्थेषुसर्वप्रस्रवणेषुच तथाकाश्यादिक्षेत्रेषुमानसादिसरस्सुच नदीषुदेवखातेषुस्नातोहंतपतेषुवैध्याय
न्पठन्निमंमंत्रं ततःस्नानंसमाचरेत् ततःस्नातः शुचिर्भूतो गृहमागत्यचस्पृशेत् दूर्वाश्वत्थशमींस्पृष्ट्वागां
तुमंत्रेणमंत्रवित् दूर्वांनमस्येमंत्रेणअश्वत्थशमयस्तथा गांदृष्ट्वातुततोदेव्यैदद्याद्वीरप्रदक्षिणां समालभ्य

कैनेविभोश्वतस्त्रःकुजसंयुतः सर्वास्त्वंगारकचतुर्थीपुसमान्यविधिनेपोष्यमानासुतिसूभिस्तिसूभिरंतरितायांच
तुर्थ्यांविशेषविधिशृण्वित्यर्थः दशसौवर्णिकंमुख्यंदद्याद्द्वौदमथापिवा सौवर्णपात्रेरौप्येवाशक्त्याताम्रयेपिवा
विंशत्पलानिपात्राणिविंशत्यर्द्धमयान्विता विंशत्कर्षाणिवावीरअतोहीनंनकारयेत् शक्त्याविंत्तस्यभक्त्याचुप्रा
त्रेताम्रमयेपिवा प्रतिष्ठाप्यकुजंपात्रेरक्तवस्त्रेणवेष्टितं पुष्पमंडपिकांकृत्वादिव्यैर्धूपैश्चभूषितां तत्रस्थंपूजये
देवंपूर्वमंत्रैः क्रमेणतु भक्ष्यभोज्यैरनेकैश्चफलैरन्नैश्चसंयुतैः वस्त्रैःप्रावरणैर्यानैःशय्योपानद्रसनैःछत्रैःपुष्पैर्गं
धवरैः शक्त्याविंत्तानुसारतःब्राह्मणायचतंदद्याद्दक्षिणासहितंनृप वाचकायमहाबाहोगुणिनेश्रेयसेनघ अंगार
केणसंयुक्तांधेनुंशीलसमन्वितां अनेनविधिनादत्त्वायथोक्तफलभाग्भवेत् इतितेकथितापुण्यातिथीनामुत्तमा
तिथिः यामुपोष्यनरोरूपंदिव्यमाप्नोतिभारत कांत्यात्रेयसमंवीरतेजसार्कविसुप्रभं प्रतापेहरितुल्यंतुसर्वतो
वलसम्मितं ईदृशरूपवरंप्राप्ययातिभौमसदोनृप प्रसादाद्विघ्ननाथस्यगणेशस्यगुणायते पठतांशृण्वतांराज
न्कुर्वतांचविशेषतः ब्रह्महत्यादिपापानिक्षीयंतेनात्रसंशयः ॥ इतिभविष्यपुराणेसुखांगारकचतुर्थीव्रतं एवमे
वगणपतिचतुर्थी भविष्यत्पुराणे हेमाद्रौ चतुर्थ्यांतुसदाराजान्निराहारोव्रतान्वितः चतुर्थ्यांचसदाराजनार्इबारेव्र
तान्वितइतिनिर्णयामृतेपाठः दत्त्वातिलान्नंविप्रायस्वयंभुक्तेतिलोदनं दिवानिराहारोरात्रौभुंक्ते इतिविरोध
परिहारः वर्षद्वयेसमाप्तिर्हिव्रतस्यतुयदाभवेत् विनायकस्तस्यतुष्टोददातिफलमीहितं इतिभविष्यपुराणेगणपति
चतुर्थीव्रतं अथकूर्मपुराणोक्तंयमचतुर्थीव्रतं भरण्यांतुचतुर्थ्यांतुशनैश्चरदिनेयमं पूजयेत्सप्तजन्मोत्थैर्मुच्यतेपात
कैर्नरः इतियमचतुर्थीव्रतं अथफाल्गुनादिचातुर्मास्यचतुर्थीव्रतं वाराहपुराणे अगस्त्यउवाच अथविघ्नहरंराजन्क
थयामितवानघ येनसम्यक्कृतेनैवनविघ्नउपजायते चतुर्थ्यांफाल्गुनेमासिगृहीतव्यंव्रतंत्विदं नक्ताहारेणराजेंद्र

तुहस्तेनततोमंत्रमुदीरयेत् सर्वदेवमयीदेविनिर्ऋतिस्त्वंप्रपूजिता तस्मात्स्पृशामिवंदेत्वांवंदितापापहाभव ततोमौनेनवागत्यवंदित्वाग्रहदेवताः प्रक्षाल्यचमृदापादावाचांतोग्निगृहंविशेत् होमंतत्रप्रकुर्वीतएतैर्मंत्रपदैःशुभैः शर्वायशर्वपुत्राय पार्वतीशसुतायच कुजायलोहितांगाय ग्रहेशांगारकायच ओंकारपूर्वकैर्मंत्रैः स्वाहाकारसमन्वितैः अष्टोत्तरशतंवीर चार्द्धमर्द्धार्द्धमेववा एतैर्मंत्रपदैर्भक्त्याकामतोऽकामतोपिवा खादिरीभिः समिद्भिश्चआज्यमिश्रैर्यवैस्तिलैः भक्ष्यैर्नानाविधैश्चान्यैः शक्त्याभक्तिसमन्वितः कृत्वाहोमंततोवीरदेवंसंस्थापयेत्क्षितौ सौवर्णराजतताम्रंभद्रदारुमयंतथा भद्रदारुः सरलः गांगेयपात्रेरौप्येवा अर्घ्यंः कुंकुमकेसरैः अन्यैर्वालोहितैर्भव्यैःपत्रैःपुष्पैः फलैरपि रक्तैश्चविविधैर्वीरअथवाभक्तितोर्चयेत् यावद्भिसृज्यतेवित्तंपुष्पंवावीरभक्तितःतावद्विवर्द्धतेपुण्यंदातुःशतसहस्रकंयद्वाताम्रमयेपात्रेवंशजेमृण्मयेथवा पूजयेत्तुनरोभक्त्याशक्त्याकुंकुमकेसरैः ॐअंगारकायनमःपादयोः कुजायनमोवदने भौमायनमस्कंदयोः मंगलायनमोबाह्वोः वक्त्रायनमऊर्वोः वक्रायनमोजंघयोः लोहितायनम शिखायां पुरुषाकृतिंकुजपात्रेएभिर्मंत्रपदैर्यजेत् भूमिपुत्रोमहातेजःस्वेदोद्भवपिनाकिनः रूपार्थीत्वांप्रपन्नोस्मिगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते इत्यर्घ्यमंत्रः महादेवांगसंभूतमेदिनीगर्भसंभव अंगारकमहाराजलोहितांगनमोस्तुते सुगंधपुष्पधूपाद्यैर्ब्राह्मणांश्चप्रपूजयेत् गुडोदनघृतक्षीरगोधूमान्शालितंडुलान् अवेक्ष्यशक्तिंदद्याद्वै ब्राह्मणेभ्योजितेंद्रियः वित्तशाठ्यंतुकुर्वाणो नामुत्रफलभाग्भवेत्

शतानीकउवाच अंगारकेणसंयुक्ता श्चतुर्थ्योनक्तभोजनैः उपोष्याःकतिसंख्यास्तु उताहोसकृदेवहि सुमंतुरुवाच चतुर्थीतुचतुर्थीतुयदांगारकसंयुता चतुर्थ्यांतुचतुर्थ्यांतुविधानंशृणुयादृश एकश्चतुर्थीशब्दस्तिथिपरः द्वितीयस्तत्संख्यापरइत्यर्थः उपोष्यातव्रतत्रैवप्रदेयोविधिवत्कुजः यायाशुक्लाअंगारकचतुर्थीसासोपोष्या उपोष्यन

तिलानांपारणंस्मृतं तदेवाश्नीचहोतव्यंतद्देयब्राह्मणेषुच तत्रमंत्रः दिव्यायशूरायगजाननायदंष्ट्राकरालायनमः
शिवाय नगात्मजादेहमलोद्भवायकुठारहस्तायनमोवराय ताम्रपात्रैः पायसाद्यै श्चतुर्भिः साहितंनृप पंचमेनति
लैः सार्द्धं गण शांतिकरेणच निर्णयामृतेतु आयसैः पंचभिः पात्रै रुपेतंनवभिस्तथेतिपाठः मृण्मयानिदरि
द्रस्तुविधिनानेनकारयेत् चातुर्मास्यव्रतंचैवकृत्वैवंपंचमेतथा अनेनमंत्रेणपूजांकृत्वा स्वाहांतेनतिलान्हुत्वातिला
न्ब्राह्मणेभ्योदत्त्वास्वयमपितदेवाश्नीयात् सौवर्णंगजवक्त्रंतुकृत्वाविप्रायदापयेत् इत्थंव्रतमिदंकृत्वासर्वविघ्नात्प्रमु
च्यते निर्णयामृतेतु एवंमासचतुष्टयेव्रतंकृत्वा आषाढशुक्लचतुर्थ्यांसौवर्णविनायकदानमात्रंकुर्यादिति हयमेध
स्यविघ्नेतुसंजातेसगरः पुरा एतदेवचरित्वातुहयमेधंसमाप्तवान् एतदेवहरश्चक्रेत्रिपुरोयेनघातितः मयासमु
द्रमथनेत्वेतदेवव्रतंकृतं अन्यैरपिमहीपालैरेतदेवपुराकृतं ततोनिर्विघ्नसिद्ध्यर्थंविघ्नोपशमनंपरं अनेनकृतमात्रे
णसर्वविघ्नैः प्रमुच्यते ततोरुद्रपुरींयातिवाराहवचनंयथा विघ्नानितस्यनभवंतिगृहेकदाचिद्ध र्थकामसुखसिद्धि
विघातकानि य सप्तसिन्धुशकलाकृतिकंतदंतंविघ्नेशमर्चयतिनक्तकृतीचतुर्थ्यां इतिवाराहपुराणोक्तमविघ्नविनाय
कव्रतं निर्णयामृते वैनायकचतुर्थीव्रतम् मत्स्यपुराणे चतुर्थ्यांनक्तभुग्दत्त्वाअब्दांतेहेमवारणं व्रतंवैनायकनाम
शिवलोकफलप्रदं इदंव्रतंविशेषानभिधानाद्द्वादशस्वपिपुशुक्लकृष्णोभयचतुर्थीमात्रेविधेयमितिगम्यते एवमनो
रथचतुर्थ्यादिविनायकव्रता निकुंदचतुर्थ्यादिगौरीव्रतानिच तृतीयायुक्तचतुर्थ्यामेवकार्य्याणि अन्यानि
नागचतुर्थ्यादिव्रतानिपंचमीयुक्तायांचतुर्थ्यांकार्य्याणीतिसिद्धांतः पक्षद्वयगतास्वपिचतुर्थीषुतिथिपत्वेनगणेशः
पूज्यः चतुर्थ्यांगणनाथस्येत्युक्तत्वात् सर्वासुचतुर्थीषु ढुंढीराजगणपति यात्रोक्ता काशीखंडे कुर्य्या
त्रार्तिचतुर्थीहयात्रांविघ्नेशितुःसदा ब्राह्मणेभ्यस्तुतस्यांवै देवासूयमोदकामुदेति अथभविष्यपुराणोक्तंगणे

शयतुर्थीव्रतं ॥ ब्रह्मोवाच ॥ गणेशःपूजितःकुर्य्या च्चतुर्थ्यांसर्वकर्मसु अविघ्नंसुरलोकेपुगातिमिष्टांप्रयच्छति कर्मस्त्वविदुषांविघ्नंकुर्य्याच्चैवनसंशयः अतोभवतिविघ्नमविदुषांस्मरणमकुर्वतां तेनकर्मकालेऽवश्यं स्मर्त्तव्यःपूज्यश्च मूलमंत्राःस्वसंज्ञाभिरंगमंत्राश्चकीर्त्तिताः पूर्ववत्पद्ममध्यस्थःकर्त्तव्यश्चातिथीश्वरः अत्राति थीश्वरोगणेशः अस्यमंत्रः गणेशायनमः एभिरेवमंत्राक्षरैःषडंगादिन्यासः गंधपुष्पोपहारैश्चयथाशक्तिविधी यते पूजास्यवित्तशाठ्येनकृतापिनफलप्रदा आज्यधारासमिद्भिश्च दधिक्षीरान्नमाक्षिकैः पूर्वोक्तफलदोहोमः कृतःशांतेनचेतसा इतिभविष्योत्तरोक्तंसदागणेशचतुर्थीव्रतं अथवर्षसाध्यंगणपतिव्रतं सूतउवाच चतुर्थ्यांन तुभुंजीतस्नात्वानद्यांनृपोत्तम रक्तांबरधरोभूत्वारक्तगंधानुलेपनः रक्तवीतोगणाधीशंविनायकमथार्चयेत् रक्तचं दनतोयेनस्नाप्यपूर्वविधानतः विलिप्यरक्तगंधेनरक्तपुष्पैरथार्चयेत् ततःसौगंधिकंधूपमाज्ययुक्तंसचंदनं नैवे द्यंचैवहारिद्रंगुडखंडघृतप्लुतं एवंसंवत्सरंपूज्यविनायकमथास्तुवत् इक्ष्वाकुरुवाच नमस्कृत्वामहादेवंस्तोष्ये हंतंविनायकं महागणपतिंशूरमजितंजयवर्द्धनं एकदंतंद्विदंतंचचतुर्दंतंचतुर्भुजं त्र्यक्षंत्रिशूलहस्तंचरक्तनेत्रंवर प्रदं आंबिकेयंशंकुकर्णंप्रचंडंदंडनायकं आरक्तदंडिनंचैववह्निवक्त्रंहुतप्रियं अनर्चितोविघ्नकरःसर्वकार्य्येषुयो नृणां तंनमामिगणाध्यक्षंभीममुग्रमुमासुतं मदमत्तंविरूपाक्षंभक्तविघ्नसमुद्भवं सूर्य्यकोटिप्रतीकाशंभिन्नां जनचयप्रभं बुधंसुनिश्चलंशांतंनमस्यामिविनायकं नमोस्तुब्रह्मरूपायविष्णुरूपायतेनमः नमोस्तुगजरूपायग जानांपतयेनमः मेरुमंदररूपाय नमः कैलासवासिने नमोविघ्नविनाशायनमस्तेब्रह्मचारिणे जगत्स्तुतायदेवा यनमस्तुभ्यंविनायक त्वयापुरातुपूर्वेषांदेवानांकार्यसिद्धये गजरूपंसमास्थायत्रासिताःसर्वदानवाः ऋषीणांदेव तानांचकृताःसर्वमनोरथाःयतस्ततःसुरैःसर्वैःपूज्यसेत्वंभवात्मज त्वामाराध्यगणाध्यक्षंसर्वज्ञंकामरूपिणं कामार्थं

रक्तकुसुमैरक्तचंदनवारिभिः रक्तांबरधरोभूत्वाचतुर्थ्यामर्चयेज्जपेत् त्रिकालमेककालंवानियतोनियताशनः राजा

नंराजपुत्रंवराजमंत्रिणमेवच राज्यंवासर्वविघ्नेशंवशीकुर्यात्सराष्ट्रकं अविघ्नंतपसामह्यं कुरुविघ्नविनायक मे

यात्वंसंस्तुतोभक्त्यापूजितश्चविशेषतःयत्फलंसर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुयत्फलं तत्फलंसर्वमाप्नोतिस्तुत्वादेवंविनायकं वि

षमंनभवेत्तस्यनसगच्छेत्परभवंनचाविघ्नोभवेत्तस्यजातोजातिस्मरोभवेत् यइदंपठतिस्तोत्रंषड्भिर्मासैवरंलभेत् सं

वत्सरेणसिद्धिंचलभतेनात्रसंशयः॥इतिश्रीनरसिंहपुराणोक्तंगणेशचतुर्थीव्रतं तदुपयोगिगणेशस्तोत्रंगणेशचतुर्थी

व्रतेऽवश्यंपठनीयं अथभविष्योत्तरोक्तं स्नपनचतुर्थीव्रतं युधिष्ठिरउवाच॥ यन्नसिध्यंतिकार्याणिप्रारब्धानि

नरोत्तमैः तत्केनकारणेनैवएतन्मेब्रूहिमाधवः श्रीकृष्णउवाच विनायकश्चसिद्ध्यर्थंलोकस्यविनियोजितःगणानामा

धिपत्येचरुद्रेणब्रह्मणातथा तेनोपसृष्टोयस्तस्यलक्षणानिनिबोधमे स्वप्नेवगाहतेत्यर्थंवेलंमुंडंचपश्यति कषाय

वाससश्चापिक्रव्यादांश्चाधिरोहति अंत्यजैर्गर्दभैरुष्ट्रैः सहैवायातिनिंदति व्रजमानंतथात्मानंमन्यतेनुगतं

परैः विमानाविफलारंभोऽनष्टेसीदत्यकारणतः पताकाविहितछायां प्रयातिहतलक्षणः करभारूढमात्मा

नंमहिषंखरगंतथा यातुधानान्वितंयांतंप्रासादोपरिधावनं पश्यंतेकुरुशार्दूलस्वप्नेयस्तुमानवः शृंखलालान

संयुक्तंकरवीरविभूषितं तेनोपयुक्तस्तुनरोनराज्यंलभेततथा कुमारीनचभर्तारमपत्यंगुर्विणीतथा आचार्यत्वं

श्रोत्रियश्चनाशिष्योध्ययनंतथा वणिग्लाभंनचाप्नोतिकृपिंचापिकृषीवलः स्नपनंतस्यकर्तव्यंपूर्वोक्तविधिपूर्वकं

गौरसर्षपकल्केनवस्त्रेणाच्छादितस्यतु सर्वौषधैःसर्वगंधैर्विलिप्तशिरसस्तथा शुक्लपक्षेचतुर्थ्यांतुवारेणाधिपणस्यतु

तिथौचवीरनक्षत्रेतस्यैववपुषस्यच भद्रासनोपविष्टस्यस्वस्तिवाच्यंद्विजोत्तमैः चत्वारऋग्यजुःसामाथर्वाणश्रवणा

स्तथा व्योमकेशंतुसंपूज्यपार्वतीभूमिजंतथा धिषणंक्षेदपुत्रंवाकांतलक्ष्यंचभारत विधुंतुदंवाहुलेयंनरकस्यच

द्वारेणं कृष्णस्यपितरंतातश्चवतारंसितंतथा अश्वस्थानाद्गजस्थानाद्वल्मीकाद्ह्रदसंगमात् मृत्तिकासेवनंरक्तंगुग्गु
लंचाप्सुनिक्षिपेत् . पटावृतेषुकोणेषुचतुर्भिःकलशोद्भवान् चर्मण्यानडुहेरक्तेस्थाप्यभद्रासनंतथा सहस्राक्षं
शतधारमृषिभिःपावनंकृतं तेनत्वामभिषिंचामिपावमान्यःपुनंतुते भगमिंद्रश्चवायुश्चभगंसप्तर्षयोविदुः यन्मेके
शेषुदौर्भाग्यंसीमंतेयश्चमूर्द्धनि ललाटेकर्णयोरक्ष्णोरापस्तद्घ्नंतुसर्वदा स्नातस्यसार्षपं तैलं श्रावयेदुंबरेणतु
जुहुयान्मूर्द्धनिकुशान्सव्येनप्रतिगृह्यच सितस्त्वमसितश्चैवतथाशालकटंकटः सकूष्मांडःसपुत्रोवाचेतिहास
समन्वितैः नामभिर्बलिमंत्रैश्च नमस्कारसमन्वितैः दद्यात्संतोष्यसंतर्प्यकुशानास्तीर्य्यसर्वतः कृताकृतां
स्तंडुलांश्चपललोदनमेवच मत्स्यान्पक्वांस्तथामापान्मांसेमतावेदवत् पुष्पान्वितंचगंधंचसुरांश्चत्रिविधामपि मू
लकंपूरिकापूपास्तथैवेंदुरिकास्तथा दध्यन्नंपायसंचैवगुडपिष्टंसमोदकं विनायकस्यजननीमुपतिष्ठेत्ततोंबिका
दूर्वासर्षपपुष्पाणांदत्त्वार्घ्यंपूर्णमंजलिं रूपंदेहियशोदेहिमह्यंदेह्यभयंशिवे ऽवलंकुरुमेवित्तंबलंचज्ञातिसंभवं
ततःशुक्लांबरधरःशुक्लमाल्यानुलेपनः भोजनंब्राह्मणान्दद्याद्वस्त्रंयुग्मंपुराण्यपि एवंविनायकंपूज्यग्रहांश्चैववि-
धानतः कर्मणांफलमाप्नोतिश्रियमाप्नोत्यनुत्तमां आदित्यस्ययदासत्यांत्रिलोकस्वामिनस्तथा महागणपतेश्चै-
वकुर्वन्सिद्धिमवाप्नुयात् विनायकंसत्यंवतांनराणांस्नानंप्रशस्तमिहविघ्नविनाशकारि कुर्वंतियेविधिवदत्रस-
दैवतेषांकार्य्याण्यभीष्टफलदानिनसंशयोत्र ॥ इतिभविष्योत्तरेविनायकस्नपनचतुर्थीव्रतम् ॥ इदमेववि-
नायकशांतिविधानम् फाल्गुणशुक्लपंचम्यां पितृपूजनं नागपूजनंच नारदीये पंचम्यांप्रतिमासंतुशुक्लेकृ-
ष्णेपिनारद पितॄणांपूजनंशस्तंनागानांचतदैवहि फाल्गुनशुक्लषष्ठ्यां पशुपतिपूजाव्रतं नारदीये फाल्गुणेशु-
क्लषष्ठ्यांतुदेवंपशुपतिंद्विज मृण्मयंविधिनाकृत्वापूजयेदुपचारकैः संस्नाप्यशतरुद्रेणपृथक्पंचामृतैर्जलैः गंधै-

रालिप्य सुश्वेतैरक्षतैः श्वेतपुष्पकैः विल्वपत्रैश्च धत्तूरकुसुमैश्च फलैस्तथा संपूज्य नानानैवेद्यैर्नीराज्यं विधिवत्ततः समाप्य प्रणिपत्यैनं कैलाशाय विसर्जयेत् एवं कृते शिवार्चेस्तु नरो नार्य्यथवा मुने इह भुक्त्वा वरान्भोगानं ते शिवगतिं लभेत् ॥ अथ दारिद्र्यहरषष्ठीव्रतं स्कंदपुराणे षष्ठीनामतिथिः पूज्या सामान्यादैवतैरपि एकभक्तेन नक्तेन तथैवायाचितेन वा उपवासेन दानेन तैलक्षारविवर्जिताः अयं हि भास्करो देवो भगवान्भास्करद्युतिः येन शीघ्र्येण दृश्येत तद्गुह्यं कथयाम्यहं गोपनीयं व्रतं दिव्यमिहलोकफलप्रदं अस्मिन्कृते व्रते चैव दारिद्र्यं न भवेत्कुले षष्ठीतिथिं समुद्दिश्य ब्राह्मणस्याहि भोजनं शाल्योदनं च पयसि कृत्वा शर्करया युतं वर्त्तुलं घृतसंयुक्तं वर्षमेकं प्रदापयेत् कुले तस्यैव ये जाता ये भविष्यंति मानवाः अक्षयास्ते महात्मानो व्रतेन पुण्यपावना इह तस्यैव येसंतितद्दारिद्र्यं च गच्छति ॥ इति दारिद्र्यहरषष्ठीव्रत पक्षद्वयगतासु सर्वासु षष्ठीषु तिथिपत्वेन स्कंदं पूजयेत् तदुक्तं पद्मां पूजा गुहस्य चेति फाल्गुनशुक्लसप्तम्यामर्कपुटव्रतं नारदीये तपस्यशुक्लसप्तम्यां व्रतमर्कपुटं भवेत् अर्कपत्रैर्यजेदर्कमर्कपात्राणि चाप्नुयात् अर्कपत्राण्यपि पाठः पात्रपाठे तु अर्कवत्सुवर्णपात्राणीत्यर्थः पत्रपाठे तु पत्रवाहनपत्रयोरित्यभिधानात् अर्कवाहनाप्तिरश्वप्राप्तिरिति फल अर्कनाम जपेत्पश्चादित्येवार्कपुटव्रतं धनदं पुत्रदं चैतत्सर्वपापप्रणाशनं त्रिवर्गदमिति प्राहुः केचिदेतद्व्रतं द्विज यज्ञव्रतं तथाह्यन्ये विधिवद्धोमकर्मणा सर्वासु सर्वमासेषु सप्तमीषु द्विजोत्तम भास्कराराधनं प्रोक्तं सार्वकामिकमित्यलं अत्र विधिः खखोल्काय नम इत्यनेन सूर्यं संपूज्य अष्टम्यामर्कपत्रं प्राश्य भुंजीतेति इत्यर्कपुटसप्तमीव्रत अस्यामेव भविष्योत्तरोक्त त्रिवर्गेष्टदा सप्तमीव्रतं तदुक्तं हेमाद्रौ सप्तम्यां शुक्लपक्षे तु फाल्गुनस्येह यो नरः जपेद्वलीति देवस्य नाम्ना त्रिपवणे च नं त्रिवर्गेष्टफलं दद्यादित्यादि तेनैव पूजनादिकं कर्तव्यमिति अस्यामेव भविष्यपुराणोक्तं कामदा सप्तमीव्रतं पितामह उवाच फाल्गुने म

पक्षस्यसप्तम्यांक्ष्माधराधर ६ उपोषितोनरोनारीसमभ्यर्च्यतमोपहं सूर्यनामजपन्भक्त्याभावयुक्तोजितेंद्रियः
उत्तिष्ठन्प्रस्वपंश्चैवसूर्यमेवानुकीर्त्तयेत् ततोन्यादिवसेप्राप्ते अष्टम्यांनियतोरविं स्नात्वासम्यक्समभ्यर्च्यदद्या
द्विप्रायदक्षिणां रतिमुद्दिश्यचेवाग्नौकृतहोमकृताक्रियः प्राणिपत्यजगन्नाथमितिवाक्यमुदीरयेत् यमाराध्यपुरादे
वीसावित्रीकाममापवै समेददातुदेवेशःसर्वान्कामान्विभावसुः समभ्यर्च्यदितिःप्रापतां सुतान्कामान्यथेप्सितान्
संददात्वखिलान्कामान्प्रसन्नोमेदिवस्पतिः ५ अष्टराज्योभवेद्भूपःसमभ्यर्च्यदिवाकरं कामार्थमाप्तवान्राज्यंस
मेकामान्प्रयच्छतु एवमभ्यर्च्यपूजांतुनिष्पाद्यहविशेषतः भुंजीतप्रयतःसम्यग्हविष्यंपतगध्वज फाल्गुनेचैत्रवैशा
खेज्येष्ठमासितथापरं चतुर्भिःपारणंमासैरेभिर्निष्पादितंभवेत् करवीरैश्चचतुरोमासान्संपूजयेद्रविं कृष्णागुरु
दहेद्धूपंप्राश्यगोशृंगजंजलं नैवेद्यंखंडवेष्टांश्चदद्याद्विप्रेभ्यएवच ततश्चश्रूयतामन्यात्वाषाढादिषुयाक्रिया जाती
पुष्पाणिशस्तानिधूपोगुग्गुलरेवच कृतपोदकमश्नीयान्नैवेद्यंपायसंमतं स्वयंतदेवचाश्नीयाच्छेषंपूर्ववदाचरेत्
कृतपोदकंकुशोदकं कार्त्तिकादिषुमासेषुगोमूत्रंकायशोधनं महांगधूपःसंदिष्टःपूजारक्तोत्पलैस्तथा महांगधूपो
भविष्योत्तरेउक्तः कर्पूरंकुंकुमंपुष्पमगुरुचंदनंतथा शर्कराकुष्ठमुद्दिष्टंमहांगासिह्लकंतथा महांगोयंस्मृतोधूपःत्रि
योदेवस्यदिक्पतेः पलासपुष्पामितिवीरामित्रोदयेस्वरसः महांगमांसी कासारंचैवनैवेद्यंवित्तशाठ्यंविवर्जयेत्
सद्भावेनैवसप्ताश्वःपूजितःप्रीयतेततः पारणांतेयथाशक्त्यास्थापितःपूजितोरविः प्रीणितश्चेप्सितान्कामान्द
द्यादव्याहतान्रविः एषापुण्यापापहरासप्तमीसर्वकामदा यथाभिलषितान्कामान्ददातिगरुडध्वज अपुत्रःपु
त्रमाप्नोतिअधनोधनमाप्नुयात् रोगाभिभूतश्चारोग्यंकन्याविंदतिसत्पतिं समागमंप्रवासीभिरुपोष्यैतदमाप्नुयात्
सर्वान्कामानवा [illegible] प्यते गोगतश्चापिमोदतेइतिपाठःसाधुःगोगतःस्वर्गतः पुनरेत्यमहींकृष्ण

धनदेनसमोनरः क्ष्मोतलेस्यान्नसंदेहः प्रसादाद्रोपतेर्नरः इतिकामदासप्तमीव्रतं रविवारयुतासप्तमीकल्याणसप्त
मी विजयाचभवति तस्यांश्रीसूर्यंसंपूज्य सोदकुंभंसकनकंघृतपात्रंचदत्त्वा गुडक्षीरघृतादिभिःपायसेनद्वितीय
दिवसेविप्रान्संभोज्यस्वयंपायसभोजनं कुर्य्यादिति कल्याणविजयासप्तमीव्रतं अथयस्यांकस्यांचित् शुक्लस
प्तम्यां मत्स्यपुराणोक्तं सप्तमीस्नपनं सप्तमीस्नपनंनामव्याधिपीडाविनाशनं वालानांमरणंयत्रक्षीरपाणांतु
दृश्यते जातस्यमृतवत्सायाः सप्तमीमासिनारद अथवाशुक्लसप्तम्यामेतत्सर्वंप्रशस्यते गोमयेनोपलिप्तायां
भूमावेकाग्निवत्तदा तंडुलैरक्तशाल्यैश्चचरुंगोक्षीरसंयुतं निर्वपेत्सूर्यरुद्राभ्यांमातृभ्यश्चविशेषतः कीर्तयन्सूर्यदैव
त्यंसप्तचैवघृताहुतीः जुहुयाद्रुद्रसूक्तेनकद्रुद्रायेतिनारद होतव्याःसमिधश्चात्रतथैवार्कपलाशयोः यवकृष्णतिलैर्हो
मःकर्तव्योष्टशतंपुनः व्याहृतीभिरथाज्येनतथैवाष्टशतंद्विज हुत्वास्नानंप्रकर्तव्यंमंत्रैस्तैरेवधीमता विप्रेणवेदावि
दुषाविधिवद्दर्भपाणिना स्थापयित्वातुचतुरःकुंभान्कोणेषुशोभनान् पंचमंचपुनर्मध्येदध्यक्षतविभूषितं स्थापये
देत्रणकुंभंसप्तर्चेणाभिमंत्रितं मंत्रोयथा सप्तऋषयः प्रतिहिताःशरीरेसप्तरक्षंतिसदमप्रमादं सप्तापःसप्ततो
लोकमीयुस्तत्र जाग्रतो अस्वप्नजौसत्रसदौचदेवौ सौरेणतीर्थतोयेनपूर्णंरत्नसमन्वितं सर्वान्सर्वौषधियुतान्पं
चसंगजलान्वितान् पंचरत्नफलैर्युक्तान्वासोभिःपरिवेष्टितान् सप्तधान्यसमायुक्तान्सप्तमृद्भिर्जलैस्तथा चतु
र्ष्वपिचकुंभेषुतोयगर्भेषुमध्यमं गृहीत्वाब्राह्मणस्तत्रसौरमंत्रानुदीरयेत नारीभिःसप्तसंख्याभिरव्यंगांगीभिरत्र
च पूजिताभिर्यथाशक्त्यामाल्यवस्त्रादिभूषणैः सविप्राभिश्चकर्तव्यंमृतवत्साभिषेचनं दीर्घायुरस्त्वयंवालो
जीवपुत्रात्वियंतथा आदित्यश्चंद्रमाः सार्द्धं ग्रहनक्षत्रमंडलैः शक्रःसलोकपालोवैब्रह्माविष्णुमहेश्व
राः एतेन्येचदेवाद्याःसदापांतुकुमारकं माशनिर्माचराहुश्चमात्रवालग्रहाःक्वचित् पीडांकुर्वंतुवालस्यया

सप्तकंपूजयेत्स्त्रीणामाचार्य्यभार्ययासह कांचनींच
मातुर्नैनकस्यच ततशुक्लांवरधराकुमारपतिसंयुता सप्तकंपूजयेत्स्त्रीणामाचार्य्यभार्ययासह वस्त्रैकांचनरत्नाद्यैर्भक्ष्यैःसघृतपायसैः
ततकृत्वाताम्रपात्रोपरिस्थितां प्रतिमांधर्मराजस्यगुरवेविनिवेदयेत् दीर्घायुरस्तुवालोयंयावद्वर्षशे
पूजयेद्ब्राह्मणांस्तत्रवित्तशाठ्यविवर्जिता भुक्ताचगुरुणाचेदमुच्चार्य्यपुत्रसंततिः ब्रह्मारुद्रोहरिःस्कंदोविष्णुःशक्रोहुताशनः रक्षंतुसर्वदुष्टे
तंसुखी यत्किंचिदस्यदुरिततत्क्षिप्तंवडवामुखे शक्तितःकपिलांदद्यात्प्रणिपत्याविसर्जयेत् गुरुं
भ्योवरदा संतुसर्वदा एवमाद्यानिचान्यानिवदतपूजयेद्गुरुं इतिमत्स्यपुराणोक्त सप्तमीस्नपन
चपुत्रसहिताप्रणम्यरविशंकरौ हुतशेषतदश्नीयादादित्यायनमोस्तुते गावश्चशक्तितोदद्याद्धोमांतेघटसंयुताः एतत्सौ
अथसौरव्रतंपद्मपुराणे पक्षोपवासीसप्तम्यांसमांतेहैमपंकजं शाल्योदनतथामुद्गान्सु
रव्रतप्रोक्तंसूर्य्यलोकप्रदायकं इतिसौरव्रतं अथान्यान्यपिसूर्य्यप्रियाणिव्रतानि वर्षाणिभरत
गंधंघृतमेवच अपूपानाहपूर्णांश्चपयोदधितथागुड एतैस्तुतृप्ततांयातिभास्करोन्नेनसप्ततीः
श्रेष्ठनात्रकार्य्याविचारणा कुलत्थकान्मसूरांश्चवल्लांश्चाटकएवच शिंविकुंदंतथात्यम्लंराजमाषांस्तथैवच एता
न्भास्करेदद्याद्यइच्छेच्छ्रियमात्मनः सप्तम्यांनस्पृशेत्तैलंनीलवस्त्रंनधारयेत् नजाप्यामलकैःस्नायादित्यादिनि
षेधास्तुहेमाद्रौस्पष्टा पक्षद्वयगतासुसर्वासुसप्तमीषुतिथित्वेनादित्य पूज्य उक्तंच सप्तम्यांभास्करस्येति
अथफाल्गुनशुक्लाष्टम्यां शिवयोः पूजाव्रतंनारदीये शुक्लाष्टम्यांफाल्गुनस्यशिवंचापिशिवांद्विज गंधाद्यैः स
म्यगभ्यर्च्यसर्वसिद्धीश्वरोभवेत् अस्यामेवाष्टम्यांशीतलाव्रतमप्युक्तंतत्रैव फाल्गुनापरपक्षेतुशीतलामष्टमीदि
ने पूजयेत्सर्वपक्वान्नैसप्तम्यांविधिवासितैः शीतलेत्वंजगन्माताशीतलेत्वंजगत्पिता शीतलेत्वंजगद्धात्रीशीत
लायैनमोनमः ॥ १ ॥ वंदेहंशीतलांदेवींरासभस्थादिगंबरां मार्जनीकलशोपेतांविस्फोटकविनाशिनीं ॥ २

शीतलेशीतलेचेतियेजपंतिजलेस्थिताः तेपांतुशीतलादेवीस्याद्विस्फोटकशांतिदा ॥ ३ ॥ इत्येवंशीतलामंत्रै
र्यःसमर्चयतेद्विज तस्यवर्षंभवेच्छांतिःशीतलायाःप्रसादतः सर्वमासेद्वयेपक्षेविधिवच्चाष्टमीदिने शिवंचा
पिशिवांप्राच्यंलभतेवांछितंफलम ॥ इतिशीतलाष्टमीव्रतम् ॥ अथात्रत्रिरात्रोत्सवविधानं फाल्गुनशुक्ल
पक्षमुपक्रम्योक्तं ब्रह्मपुराणे स्वल्पान्नभुग्भिरष्टम्यांसुस्नातैश्चस्वलंकृतैः लक्ष्मींसीतांचसंपूज्यगंधमाल्यादिभिर्दि
वा ततःप्रदोपसमयेदीपाःशतसहस्रशः नरैर्गृहेगृहेदेयाःसर्वदेवेभ्यएवच देवेभ्यश्चापितृभ्यश्चततोवाह्येस्व
वेश्मनः दत्तमिष्टंततोभोज्यंभक्षितव्यंस्वबंधुभिः तृतीयेहनिमध्यान्हेशोभनैर्धान्यराशिभिः गृहाणिभूपणीया
नितथादेवगृहाण्यपि सीतांरामंचसंपूज्यगीतनृत्यसमाकुलं पक्वान्ननित्यदानंचतत्रदेयंचयाचते नान्यत्किंचि
त्प्रार्थितव्यंलब्धंग्राह्यंप्रयत्नतः इयंप्रदोपव्यापिनीग्राह्या तत्रैवदीपदानादेरुक्तत्वात् दिनद्वयेतद्व्याप्तावव्या
प्तौवापरैवशुक्लपक्षेतीतिनिर्णयवाक्यात् अथफाल्गुनशुक्लपक्षेपुष्यनक्षत्रेसतिहरिपूजनं तत्र गौडाः फाल्गुनेसि
तपक्षस्थेपुष्यर्क्षेपूजयेद्धरिं पञ्चमष्टदलंकृत्वानवम्यांवार्चयेद्धरिं दशम्यांवापिकर्त्तव्यंवलिकर्मतथोत्सवःमंगला
लंभनंकार्य्यमुत्सवश्चविशेपतः ब्राह्मणेभ्योधनंदेयंभृत्येभ्यश्चयथाक्रमं धान्यमन्नंसुवर्णंचवस्त्रमाभरणंतथा
गोभूमिरत्नवेश्मानिदेयानिप्रयतात्मना संप्राप्तानूग्राहयेत्सम्यङ्नतत्रग्लपयेन्मनः शय्यासनेचकर्तव्येगंधपु
ष्पाधिवासिते स्त्रियःपूज्याःस्रजःकार्य्याः प्रहृष्टाश्चसुरक्षिताः निशायांक्रीडमानावैनृत्येषुकृतभोजनाः अथ
वुधाष्टमीव्रतं यदाष्टम्यांपूर्णायांवुधवारोभवति तदाकल्पोक्तविधिनैकभक्तव्रतंकार्य्यं तदुक्तंनिर्णयामृतेभवि
ष्योत्तरे यदयादासिताष्टम्यांवुधवारोभवेत्किल तदातदाहिसंग्राह्यासैकभक्ताशनैर्नृप वुधाष्टमीतुसंपूर्णायथोक्त
फलदायिनी संध्याकालेतथाचैवप्रसुप्तेचजनार्दने वुधाष्टमीनकर्त्तव्याहंतिपुण्यंपुराकृतं अस्याः कथाविधा

नषभविष्ये श्रीकृष्णउवाच बुधाष्टमीव्रतंपार्थश्रृणुष्वेकाग्रमानसः आसीद्राजाविदेहानांमिथिर्नामसवैरिभिः
संग्रामेनिहतोवीर स्तस्य भार्य्यादरिद्रिणी ऊर्मिलानामवभ्राममहींवालकसंयुता परेषांकर्मकुर्वाणाताद्वेधू
मानवूचुरत् उपयेमेकुलीनत्वात्तत्कन्यांश्यामलांयमः ससप्तवासरान्हित्वाविहरस्वेतिताpतिः उवाचसाचताने
वनिषिद्धापिव्यलोकयत् ददर्शमातरंतेपुपच्यमानांमहाभटैः तांविपण्णांयमःप्राहचौर्य्यपापफलंत्विदं मातात
वानुभवतीत्यत्रोपायस्त्वयापुरा बुधाष्टमीव्रतंचीर्णंतच्छ्रेयोस्यैसमर्पयतथाकृतेश्यामलया निःष्पापास्वर्गतोर्मिला
सातुभर्त्तुस्समीपेचदृश्यतेद्यापिभारत बुधस्यपार्श्वेनभासिमिथिराजसमीपगा विस्फुरंतीमहाराजबुधाष्टम्याः
प्रभावतश्रथातः संप्रवक्ष्यामिबुधाष्टम्याविधिंनृप यदायदासिताष्टम्यांबुधवारोभवेत्क्वचित् तदातदाहिसंग्रा
ह्याएकभक्ताशनैर्नृभिः स्नात्वानद्यांतुमध्याह्नेगृहीत्वाकरकंनवं जलपूर्णं सहेमानं कृत्वाखाद्यैः समन्वितं दद्या
द्विप्रायतंगत्वागृहंचैवक्रमेणतु अष्टम्योष्टविधातव्याविचित्रान्नैःपृथक्पृथक् प्रथमामोदकैर्भक्ष्यैर्द्वितीयागुणकै
स्तथा तृतीयाघृतपूरैश्चचतुर्थीवटकैर्नृप पंचमीशुभ्रकासारैःपष्ठीसौहालकैःशुभैः अशोकवर्त्तिभिः शुभ्रैः
सप्तमीचातिवाहयेत् अष्टमीफणितापूर्णैः खंडवेष्टैर्युधिष्ठिर एवंक्रमेणकर्तव्याः सुहृत्स्वजनवांधवैः सहै
कत्रास्थितैर्भोज्यंभोक्तव्यंप्रीतिपूर्वकं उपाख्यानमिदंपार्थकीर्त्तयद्भिः शनैः शनैः
आख्यानोपरमेपार्थभोजनंसहसात्यजेत् ततोभुक्त्वाबुधस्याग्रेआचम्यचसमाहितः विप्रायवेदविदुषेवाचकाय
प्रदापयेत् साक्षतंसहिरण्यंचजातरूपमयंशुभं शोभितंचार्चितंगंधैःपुष्पैर्धूपैःसुगंधिभिः पीतवस्त्रैःसमाछन्नं
बुधंसोमात्मजाकृतिम् मापकेनसुवर्णस्यतदर्द्धार्द्धेनवाकृतां बुधरूपंतुमत्स्यपुराणेउक्तं पीतमाल्यांवरधरःकर्णि
कारसमद्युतिः खड्गचर्मगदापाणिःसिंहस्थोवरदोबुधः भक्तियुक्तस्तुकौंतेयदद्यादेवंसमुच्चरन् ॐविबुधायनम

ॐसोमात्मजायनमः ॐदुर्बुद्धिनाशायनमः ॐसुबुद्धिप्रदायनमः ॐतारात्मजायनमः ॐसौम्यग्रहायनमः ॐसर्वसौख्यप्रदायनमः इमेपूजामंत्राः ॐबुधोयंप्रतिगृह्णातिद्रव्यदस्तुबुधःस्वयं दीयतेबुधरूपेणतुष्यतांसबुधो मम दानमंत्रः दुर्बुद्धिबोधदुरितनाशयित्वावयोर्बुधः सौख्यंसौमनसंनित्यंकरोतुशशिनंदन इत्युच्चार्यगृहीत्वातुदद्यात्मंत्रपुरस्कृतं सप्तजन्मानिराजेंद्रभवेज्जातिस्मरोभुवि धनधान्यसमायुक्तः पुत्रपौत्रसमृद्धिमान् दीर्घायुर्विपुलान्भोगान्बहून्भुक्त्वामहीतले सत्तीर्थेपुरएचैवध्यात्वानारायणंलभेत मृतोसौस्वर्गमाप्नोतिपुरंदरपुरीन्नृप यत्रास्तेयावदासृष्टेयावदाभूतसंप्लवं एवमेषासमाख्यातागुह्यापार्थबुधाष्टमी यांश्रुत्वाब्रह्महागोघ्नःसर्वपापैःप्रमुच्यते योवाष्टमींप्राप्यबुधेनयुक्तांभक्त्यार्चयेच्छशिसुतंकरकोपरिस्थं पक्वान्नपानैःसहिरण्यवस्त्रंपश्येत्ससोयमपुरंनकदाचिदेव ॥ इतिभाविष्योत्तरेबुधाष्टमीव्रतं ॥ अथसोमाष्टमीव्रतं हेमाद्रौभविष्योत्तरेवारेसोमस्यचाष्टम्यां पक्षयोरुभयोरपि विधिवच्चंद्रचूडाख्यं सोमंसंपूजयेन्निशि सोममुमासहितंशिवंपूजयेदितिशेषः इतिसोमाष्टमीव्रतं अथार्काष्टमीव्रतं भविष्ये हेमाद्रौ यदाष्टम्यांशुक्लपक्षेरविवारोभिजायते उपोष्यासाप्रयत्नेननक्तेनविधिवन्नृप अर्चयेद्देवदेवेशंसहदेव्यामहेश्वरं विशेषएषएवात्रशिवस्यनयनेस्थितं भानुंसंपूजयेद्भक्त्या गंधपुष्पाक्षतैःशुभैः शिवंवासितपुष्पैस्तुरक्तपुष्पैस्तथांबिकां पूजयेदितिशेषः इत्यर्काष्टमीव्रतं अथशुक्रवारश्रवणयोगेमहाव्रतं हेमाद्रौ शुक्रश्रवणयोगस्तुयदाष्टम्यांप्रजायते चतुर्दश्यामथोवत्सतदाव्रतमिदंचरेत् उपोषितस्तुविधिनामहास्नानंसमाचरेत् तत्रशिवपूजनंकृत्वारात्रौजागरणंकृत्वापरेद्युः पारणंकुर्यात् इतिकालांतरोक्तं शुक्राष्टमीव्रतं अथरेवतीशनियोगेविश्वरूपाष्टमीव्रतं हेमाद्रौ रेवतीशनियोगस्तुसिताष्टम्यांयदाभवेत् भूतायांवामहासेनविश्वरूपव्रतंशृणु अत्रशिवपूजनंकृत्वा कुशोदकंतुप्राश्नीयाद्रा

त्रौजागरणंतथोत इतविश्वरूपाष्टमीव्रतं एवंविश्वरूपचतुर्दशीव्रतमपिज्ञेयं अथाशोकाष्टमीव्रतं भानुरुवाच
अष्टमीषुचसर्वासुपूजनीयाप्यशोकिका अशोकलतिकापूज्येत्यर्थः गंधमाल्यनमस्कारदीपधूपान्नसंपदा त
स्मिन्नहनियाभुंक्तेनक्तमिंदुविवर्जिते कृष्णपक्षेइत्यर्थः भवत्यथविशोकासायत्रयत्राभिजायते अष्टमीषुचसर्वासुनचे
च्छक्नोतिवैमुने प्रौष्ठपद्यामतीतायांयास्यात्कृष्णाष्टमीद्विज तस्यामवश्यंकर्त्तव्यंव्रतंपूजायथाविधि इत्यादि
त्यपुराणोक्तं इत्यशोकाष्टमीव्रतं अथसुगतिव्रतं अष्टम्यांचनवम्यांचपक्षयोरुभयोरपि योब्दमेकंनभुंजीतचं
डिकाराधनेरतः सयातिपरमंस्थानंयत्रसाचंडिकास्थितेतिभविष्योत्तरे चंडिकाष्टमीव्रतं अथोद्यापनविधिःतत्र
कर्त्ताअष्टम्यां प्रातःस्नानादिनित्यनैमित्तिकेविधायमंडपादिशोभांकृत्वा पुनःसंध्यासमयेसायंसंध्यादिनिर्वर्त्य
उद्यापनसंकल्पंविधाय गणपतिपूजनादिकलशस्थापनांतंकृत्वा तदुपरिताम्रपात्रेरक्तवस्त्रोपरिमंडूकादिपरत
त्वांतंसंपूज्यसौवर्णींस्विष्टदेवतांसांगांनीराजनांतोपचारैः संपूज्यरात्रौजागरणंकृत्वा नवम्यांपुनः पूजयित्वा वैदि
केनमूलमंत्रेणवाष्टोत्तरशतसंख्ययाहोमंविधायगांसुवर्णादियुतांदत्त्वा आचार्यायमूर्त्तिसमर्प्यदंपतीः कुमारीश्चसं
पूज्य स्वयमपिभोजनंकुर्यात् इत्यष्टमीव्रतोद्यापनविधिः फाल्गुनशुक्लनवम्यांनंदानवमीव्रतं नारदीये फाल्गु
नामलपक्षस्यनवमीयाद्विजोत्तम आनंदासामहापुण्यासर्वपापहरास्मृता सोपवासोर्चयेत्तत्रयस्त्वानंदांद्विजोत्तम
सलभेद्वांछितान्कामान्सत्यंसत्यमयोदितं एवमेवब्रह्मपुराणेपि आनंदानवमीव्रतंफाल्गुनामलपक्षेतुनवमीयामही
पते आनंदासामहापुण्यासर्वपापहरास्मृता इत्यानंदानवमीव्रतं भविष्यपुराणेपि आनंदानं दिनीनंदा महा
नंदामहीपते तथाचनवमीपुण्या पंचमीमहतीस्मृता फाल्गुनामलपक्षस्यनवमीयामहीपते आनं
दासामहापुण्यासर्वपापहरास्मृता कृत्वैकभक्तंपंचम्यांषष्ठ्यांनक्तंतथानृप अयाचितंचसप्तम्यामुपवासःपरेहनि

नवम्यामर्चनंदानं पारणंचसमाचरेत् यएवंपूजयेद्भक्त्यानवम्यांविधिवन्नृप सलभेद्वांछितान्कामान्नात्रकार्या विचारणा इतिफाल्गुनशुक्लानंदानवमीव्रतम् ॥ फाल्गुनशुक्लदशम्यां यमपूजनव्रतमुक्तं नारदीये श्रे त्यशुक्लदशम्यांतुचतुर्दशयमान्यजेत् यमश्चधर्मराजश्चमृत्युश्चांतकएवच वैवस्वतश्चकालश्चसर्वभूतक्षयस्तथा औदुंबरश्चदध्नश्चद्वौनीलपरमेष्ठिनौ वृकोदरश्चचित्रश्चचित्रगुप्तश्चतुर्दश गंधाद्यैरुपचारैस्तुसमभ्यर्च्याथतर्पये त् तिलांबुमिश्रांजलिभिर्दर्भैःप्रत्येकशस्त्रिभिःततश्चदद्यात्सूर्यायार्घ्यंताम्रपात्रेणनारद रक्तचंदनसंमिश्रांतिलाक्षतय वांबुभिःमंत्रश्च एहिसूर्यसहस्रांशोतेजोराशेजगत्पते गृहाणार्घ्यंमयादत्तंभक्त्यामामनुकंपय इतिमंत्रेणदत्त्वार्घ्यं विप्रान्भोज्यचतुर्दश रौप्यंतुदक्षिणांदत्त्वाविसृज्याश्नीतचस्वयंएवंकृतविधिर्विप्रधर्मराजप्रसादतः भुक्ताभो गांश्चपुत्राद्यैरैहिकान्देवदुर्लभान् विमानवरमास्थायदेहांतेविष्णुलोकभाक् इतिनारदीयोक्तंयमदशमीव्रतं अथ यस्यांकस्यांचिद्दशम्यामारभ्य भविष्योत्तरोक्तमाशादशमीव्रतं युधिष्ठिरउवाच राज्याशयाराजपुत्रः कृष्य र्थीचकृषीबलः वाणिज्यार्थीवणिक्पुत्रःपुत्रार्थंगुर्विणीतथा धर्मकामार्थसंसिद्ध्यैलोकःकन्यावरार्थिनी यष्टुका मोद्विजवरोरोगीश्रेयोर्थमेवच चिरप्रवासितेप्रेष्ठवालेदंतनिपीडिते कथयस्वप्रसादेनसर्वकामप्रदंव्रतं श्री कृष्णउवाच श्रृणुष्वेतन्महाराज व्रतानामुत्तमंव्रत एतेष्वन्येषुकर्तव्यमाशाव्रतमिदंतथा यस्माद्यस्यभवेदा र्त्तिःकार्यंतेनतदाव्रतं शुक्लपक्षेदशम्यांतुस्नात्वासंपूज्यदेवताः नक्तमाशास्तुपूज्यावैपुष्पालक्तकचंदनैः गृहांग णेलेखयित्वायवैःपिष्टातकेनवा स्त्रीरूपअधिदैवस्यशस्त्रवाहनचिह्निताः अधिदैवस्यतत्तद्दिक्पालस्यैंद्रादे स्तत्तच्छस्त्रैर्वाहनैश्चचिह्नितालेखयित्वेत्यर्थः दत्त्वाघृतान्ननैवेद्यंपृथग्दीपांश्चदापयेत् फलानिकालजातानिततः कार्यंनिवेदयेत् आशाःस्वाशाः सदासंतुसिद्ध्यंतांमेमनोरथाः भवतीनांप्रसादेनसदाकल्याणमस्त्विति ए

वंसंपूज्यविधिवद्दत्त्वाविप्रायदक्षिणां अनेनक्रमयोगेनमासिमासिसमाचरेत् वर्षमेकंकुरुश्रेष्ठ ततः पश्चात्स
मुद्यपेत् अर्वाक्संवत्सरस्यापि रौप्याः पिष्टातकेनवा ज्ञातिबंधुजनैःसार्द्धं स्नातः सम्यगलंकृतः पूज्याः
प्राक्क्रमयोगेनमंत्रैरभिर्गृहांगणे त्वयिसान्निहितःशक्रःसुरासुरनमस्कृतः पूर्वात्वेभुवनस्यास्यऐंद्रिदिग्देवते
नमः अग्नेःपरिग्रहादाशेत्वमाग्नेयीतिपठ्यसे तेजोरूपापराशक्तिराग्नेयीवरदाभव धर्मराजंसमाश्रित्यलो
कान्संयमयत्यसौ तेनसंयमनीचासियाम्येमत्कामदाभव खड्गहस्तोतिविकृतोनिर्ऋतिस्त्वांसमाश्रितःतेननै
र्ऋतिनामासित्वमाशांपूरयस्वमे लव्यास्तेभुवनाधारोवरुणोयादसांपतिः कामार्थमथधर्मार्थंवारुणिप्रवणाभव अ
धिष्ठितासियस्मात्त्वंवायुनाजगदायुना वायव्येत्वमतःशांति नित्यंयच्छममालये धनदेनाधिष्ठितावैप्रख्या
तास्त्वमिहोत्तरा निरुत्तराभवास्मासुदत्त्वासद्योमनोरथम् ऐशानिजगदेशानिशंभुनात्वमलंकृता पूरय
स्वाशुमेदेविवांछितानिनमोनमः भुजंगाष्टकुलेनत्वंसेवितासियतोह्यधः नागांगनाभिः सहिताहिताःभवम
माधवे सर्वलोकोपरिगतासर्वदात्वंशिवायच सनकाद्यैःपरिवृता ब्राह्मिमांपाहिसर्वदा नक्षत्राणिचसर्वा
णिग्रहास्ताराग्णास्तथा नक्षत्रमातरोयाश्चभूतप्रेतपिशाचकाः सर्वेममेष्टसिद्ध्यर्थंभवंतुप्रवणाःसदा एभिर्मं
त्रैः समभ्यर्च्यपुष्पधूपादिनातथा वासोभिरभिसंछाद्यफलानिविनिवेदयेत् ततोवंदिनिनादेनगीतवादित्रमंगलैः
नृत्यंतीभिर्वरस्त्रीभिर्जागरेणनिशांनयेत् कुंकुमाक्षततांबूलदानमानादिभिःसुखं प्रभातेवेदविदुषेब्राह्मणायानि
वेदयेत् अनेनविधिनासर्वेक्षमाप्यप्राणिपत्यच भुंजीतमित्रसहितःसुहृद्बंधुजनेनच यएवंकुरुतेपार्थदशमीव्र
तमादरात् सर्वान्कामानवाप्नोति मनसोभिमता न्नरः स्त्रीभिर्विशेपतःकार्य्यंव्रतमेतद्युधिष्ठिर प्राणिवर्गेयतो
नार्यःश्रद्धाकामपरायणाः धन्यंयशस्यमायुष्यंसर्वकामफलप्रदं कथितंतेमहाराजमयाव्रतमनत्तमं येमान

वामेनुजपुंगवकामकामाः संपूजयंतिदशमीपुसदादशांशं तेषांविशेषनिहित हृदयेभिकामानाशाःफलंत्यल
मलंवहुनोदितेन ॥ इतिभविष्योत्तरोक्तमाशादशमीव्रतं – अस्याश्चाश्विनशुक्लदशम्यांपूजामात्रमेवोक्तम्
फाल्गुनशुक्लाआमर्दक्येकादशीनारदीये फाल्गुनस्यासितेपक्षेएकादश्यांद्विजोत्तम उपोष्यमर्दकींभक्त्याद्वाद
श्यांप्रातरर्चयेत् पुंडरीकाक्षमतुलैरुपचारैस्ततोद्विजान् भोजयित्वावरान्नेनदद्यात्तेभ्यश्चदक्षिणां एवंकृत्वा
विधानेनामलक्याःपूजनादिकं एकादश्यामंत्यसितेव्रजेद्विष्णोःपरंपदमिति अस्याःकथा – ब्रह्मांडपुराणे
मांधातोवाच आमर्दकीव्रतंब्रूहिमहापातकनाशनं सरहस्यंमुनिश्रेष्ठगोसहस्रफलप्रदं ॥ वसिष्ठउवाच ॥
अत्रैवोदाहरंतीमामितिहासंपुरातनं यथा मुक्तिमनुप्राप्तो व्याधोहिंसापरायणः वैदिशंनामनगरंहृष्टपुष्टजनान्वितं
ब्राह्मणैःक्षत्रियैर्वैश्यैःशूद्रैश्चसमधिष्ठितं रुचिरराजशार्दूलब्रह्मघोषेणनादितं ननास्तिकोनदुर्वृत्तःकश्चित्तस्मि
न्पुरेजनः तत्रसोमान्वयोराजाविख्यातश्चयथाशशी नाम्नाचैत्ररथोनामधर्मात्मासत्यसंगरः नागायुतब
लःश्रीमान्सर्वशास्त्रार्थपारगः सुभिक्षक्षेममारोग्यंतस्मिन्पुरवरेभवत् साधुसेवारताःसर्वेतस्मिन्राज्यंप्रशास्य
ति विष्णुभक्तानराराजन्राजाचैवविशेषतः ततःकालेनसंप्राप्तैकादशीपुण्यवर्द्धिनी – फाल्गुनस्यासितेपक्षे
नाम्नाह्यामर्दकीशुभा शुक्लामेकादशींराजन्शुक्लांनचजहुर्जनाः सर्वधर्मान्परित्यज्यहरिभक्तिपरायणाः तामवा
प्यजनाः सर्वे सवालस्थविरान्नृप नियमंचोपवासंचभक्त्याचक्रुर्मुदान्विताः महाफलंव्रतंज्ञात्वास्नानंचक्रुर्वहि
र्जले ययौदेवालयंराजापौराश्चास्यमुदान्विताः पूर्णकुंभमवस्थाप्यछत्रोपानहमेवच पंचरत्नसमायुक्तंदि-
व्यगंधाधिवासितं – दीपमालासमायुक्तमग्निहोत्रसमन्वितं तत्रजागरणंचक्रुर्जनाः सर्वस्वशक्तितः एत
स्मिन्नेवकालेतुव्याधस्तत्रसमागतः – क्षुधाश्रमपरिक्षीणो भयार्तोनिः श्वसन्मुहुः संप्राप्तोमलसंष्टक्तो

महाभारेणपीडितः कुटुंवार्थैजीवघातीसर्वधर्मवहिष्कृतः जागरंतत्रसोपश्यदामर्दक्याःक्षुधान्वितः दीपमा
लांकुलंदृष्ट्वातत्रैवसानिवेशितः किमेतदितिसंचित्यप्राप्तोविस्मयमात्रतां ददर्शकुंभेतत्रैवदेवंदामोदरंतथा
ददर्शामलकीवृक्षंतदधस्थांचदीपकां वैष्णवींचकथांरम्यांपठतांशृण्वतांनृणां एकादश्याश्चमाहात्म्यंशुश्रावक्षु
धितोपिसन् जाग्रतस्तस्यसारात्रिर्गतासर्वापितत्रवे ततःप्रभातसमयेविविशुर्नगरंजनाः व्याधोपिगृहमागत्य
वुभुजेप्रीतमानसः ततःकालेनमहताव्याधःपंचत्वमागतः एकादश्याःप्रभावेनरात्रिजागरणस्यच राज्यंप्रपेदे
सुमहच्चतुरंगवलान्वितं जयंतीनामनगरीतस्याराजावृहद्रथः तस्यचैवसुतोजज्ञेनाम्नासत्यरथोवली तेजसा
दित्यसंकाशःकांत्याचंद्रसमःसतुचतुरंगवलोपेतोधनधान्यसमन्वितः सहस्राणिदशप्रोक्तमयुतंगणकोत्तमैः त
स्यराज्यंवभूवाथइतिभीतिविवर्जितं पराक्रमेशक्रसमःक्षमयापृथिवीसमः धर्मात्मासत्यवादीसाविष्णुभक्तिप
रायणः एकदासगयांयातोदैवान्मार्गपरिच्युतः नदिंनैवचदिशोविवेदसमहीपतिः अथोपश्यत्परिश्रांतोन्य
ग्रोधंशाखिनांवरं तस्यछायांसमाश्रित्यसुष्वापसमहीपतिः उपधानीकृतभुजःसोत्रैकाक्यजनेवने अत्रांतरेम्ले
च्छगणःपर्वतांतरवासकृत् आययौतत्रयत्रासीद्राजापरवलार्दनःधृतवैरास्तुतेसर्वेम्लेच्छादैवोपपादिता.परिवार्य
नृपंतस्थुःसमंताद्धृतहेतयः हन्यतांहन्यतामेपराजास्माकंविरोधकृत्अनेननिहिता.पूर्वैपितरोभ्रातरःसुता.पौत्रानो
भागिनेयाश्चमातुलाश्चनिपातिताः निष्कासिताश्चस्वस्थानात्प्रापिताश्चदिशोदश एवमुक्त्वातुतेसर्वेराजानहं
तुमुद्यताः पाशैश्चपट्टिशै.खड्गैर्वाणैर्धनुपिसाधितैः मुक्तानितै.शस्त्रशतानिभूरिनवैशरीरेप्रविशंतितस्य तेचापिसर्वे
हतसत्वसंघा म्लेच्छावभूवुर्धृतदारुसघाःयदापिचलितुंतत्रनशक्तास्तेदुराशयाः शस्त्राणिकुंठतांजग्मुस्तीक्ष्णान्य
पिभृशंतदा दीनावभूवुस्तेसर्वेयेतंहंतुंसमुद्यताः एतस्मिन्नेवकालेतुतस्यराज्ञःशरीरतः निर्गताकृत्यकातत्रसर्वा

भरणभूषिताः दिव्यगंधसमायुक्ताविमलांवरधारिणी दिव्यमाल्यधराचारुभृकुटीकुटिलानना सविस्फुलिंगनेत्रा भ्यांवमंतीपावकंमुहुः चक्रवेत्रधराचैवकालरात्रिरिवापरा अभ्यधावतसंक्रुद्धाम्लेच्छानत्यंतदुःसहा निहताश्च तयाम्लेच्छास्तेविकर्मपरायणाः ततोराजाविबुद्धःसन्दृष्ट्वातन्महदद्भुतं हतान्म्लेच्छगणान्दृष्ट्वासराजासमचिंतयत् इहकेनहताम्लेच्छाअत्यंतवैरिणोमम केनेदंचकृतंकर्ममहदस्मद्धितार्थिना एतस्मिन्नेवकालेतुवागुवाचाशरीरिणी शरणंकेशवादन्योनास्तिकोपिमहीयते वनेरणेशत्रुजलाग्निमध्येमहार्णवेपर्वतमस्तकेवा सुप्तंप्रमत्तंविपमास्थितंवासपातिभक्तंखलुशार्ङ्गधन्वा इतिश्रुत्वासकुशलीवनादेत्यनिजंपुरं राज्यंचकारराजेंद्रः सभायामुदितोवसन् वासिष्ठउवाच आमर्दकीव्रतंराजन्येकुर्वंतिनरोत्तमाः तेयांतिवैष्णवंलोकंनात्रकार्य्याविचारणा. माहात्म्यश्रवणादस्याःसर्वपापैःप्रमुच्यते चक्रंपूजयेद्भक्त्यावसुद्रविणभूषणैः ॥ इतिब्रह्मांडपुराणोक्ताफाल्गुनशुक्लामर्दक्यैकादशीव्रतकथा अथास्यामेवगोविंदद्वादशीव्रतंभविष्योत्तरे श्रीकृष्णउवाच फाल्गुनामलपक्षस्यएकादश्यामुपोषितः नरोवायदिवानारीसमभ्यर्च्यजगत्पतिं हरेर्नामजपेद्भक्त्याभावयुक्तोयुधिष्ठिरः संतिष्ठन्प्रचलंश्चैवहरिनामानुकीर्तयेत् ततोन्यदिवसेप्राप्तेद्वादश्यांनियतोहरिं स्नात्वासम्यक्समभ्यर्च्यदत्त्वाविप्रायदक्षिणां हरिमुद्दिश्यचैवाग्नौघृतहोमकृतक्रियः प्रणिपत्यजगन्नाथमितिवाणीमुदीरयेत् पातालसंस्थावसुधायं. प्रसाद्यमनोरथान् यमभ्यर्च्यादितिः प्राप्ता सकलान्स्वमनोरथान् सवासुदेवःसकलान्प्रददातुमनोरथान्. एवमभ्यर्च्यपूजांचनिष्पाद्यचहरेःस्वयं भुंजीतप्रयतःसम्यग्भविष्यंपाडुनंदन फाल्गुनचैत्रवैशाखेज्येष्ठमासंचसत्तम चतुर्भिःपारणंमासैरेभिर्निष्पादितंभवेत् रक्तपुष्पैस्तुचतुरोमासान्कुर्वीतचार्चनं प्रदद्याज्जलंप्राश्यगोशृंगक्षालनंजलं हविष्यान्नंचनैवेद्यमात्मनश्चापिभोजनं ततश्चश्रूयतांपार्थआषाढादिषुयाक्रिया जातीपुष्पाणिधूप

श्चशक्रसंजेरसोद्भवः प्राश्यंदर्भोदकंचैवशाल्यन्नंचनिवेदयेत् स्वयंतदेवचाश्नीयात्शेषपूर्ववदाचरेत् कार्त्तिका
दिपुमासेपुगोमूत्रकायशोधन सुगंधचेच्छयाधूपपूजाभृगारकेणच कासारंचैत्रनैवेद्यतदेवाश्नीतचस्वय प्रति.
मासचविप्रायदातव्यादक्षिणातथा प्रीणनचेच्छयाविष्णो·पारणेपारणंगते यथाशक्त्यायथाप्रीत्याविृत्तशाठ्य.
विवर्जयेत् सद्भावेनैवगोविंद पूजितः प्रीयतेयत· पारणांतेयथाशक्त्य स्नापितः पूजितोहरि· प्रीणितश्चे
प्सितान्कामन्ददात्यहतान्नृप दर्पतिप्रातिमांविष्णोः कारयित्वा·सुशोभनां स्वर्णेकेनयथाशक्त्याशंखशार्ङ्गे
विभूषितां पुष्पवस्त्रयुगच्छन्नांब्राह्मणायनिवेदयेत् द्वादशात्रप्रदातव्या·कुंभाःसान्नजलान्विताः द्वादशब्राह्मणांस्त
त्रभोजयित्वाक्षमापयेत् छत्रोपानद्युगैःसार्द्धदक्षिणाभिश्चभारत एषापापहराप्रोक्ताद्वादशीफलमिच्छतां, य
थाभिलषितान्कामान्ददातिनृपसत्तम पूरयित्वाखिलान्कामान्यतश्चैवमनोरथान् मनोरथद्वादशीयंततोलोके
प्रविश्रुता उपोष्यैतांत्रिभुवनंलब्धमिंद्रेणवैपुरा आदित्यश्चैशितान्पुत्रान्धनमौशनसातथा धौम्येनाध्ययनं
श्रेष्ठमन्यैश्चाभिमतंफल राजर्षिभिस्तथाविप्रैःस्त्रीविट्शूद्रैश्चभूतले यंयंकाममभिध्यायव्रतमेतदुपोषितं तत्तदा
प्नोतिसंदिग्धंविष्णोराराधनाद्यतिः अपुत्रोलभतेपुत्रमधनोलभतेधन रोगाभिभूतश्चारोग्यं कन्याप्राप्नोति स
त्पतिं समागमंप्रवसितैरुपोष्यैतामवाप्यते सर्वान्कामानवाप्नोति मनस्त्वग्र्यंचमोदते नापुत्रोनाधनोनेष्ट
वियोगीनचनिर्गुण उपोष्यैतद्व्रतंमर्त्यःस्त्रीशूद्रोवापिजायते सूर्यलोकेसहस्राणिवर्षाणामयुतानिच भोगानभि
मतान्भुक्त्वासचतत्रयथेच्छया इहपुण्यवतान्नृणांधनिनांसाधुशीलिनां गृहेप्रजापतेराजन्सर्ववाधाविवर्जितः न
द्वादशीमुपवसंतिमनोरथाख्यांनैवार्चयतिपुरुषोत्तममादिदेवं गोब्राह्मणान्नमयतिनपूजयंतियेतमनोभिलषितं
कथमाप्नुवंति ॥ इतिभविष्योत्तरोक्तमनोरथद्वादशीव्रत अत्रैवगोविंदद्वादशीव्रतं नारदीये अतेसितायां

द्वादश्यांसौवर्णींप्रतिमांहरेः अभ्यर्च्यगंधपुष्पाद्यैर्दद्याद्वेदविदेतथा द्विपञ्चसंख्यान्विप्रांश्चभोजयित्वासदक्षिणां
दत्त्वाविसर्जयेत्पश्चात्स्वयंभुंजीतवाग्यतः फाल्गुनेद्वादशीशुक्लायापुष्यर्क्षेणसंयुता गोविंदद्वादशीनामसास्या
द्गोविंदभक्तिदा तस्यामुपोष्यविधिनाभगवंतंप्रपूजयेत् लिखितःपापनाशिन्याविधिर्योपिहिसस्मृतः तन्माहा
त्म्यंब्रह्मपुराणे फाल्गुनामलपक्षेतुपुष्यर्क्षेद्वादशीयदि गोविंदद्वादशीनाममहापातकनाशिनी तस्यामुपोष्यवि
धिवन्नरःसर्वक्षीणकल्मषः प्राप्नोत्यनुत्तमांसिद्धिंपुनरावृत्तिदुर्लभामितिटीकायांद्वादशीचेतिद्वादश्येदकादश्योरभे
दाभिप्रायेण किंवाद्वादश्यापुष्यनक्षत्रेसतितस्यामेवोपवासापेक्षयेति अथैकादश्यांकर्तव्यभविष्ये फाल्गुनेमा
सिशुक्लायामेकादश्यांजनार्दन वसत्यामलकीवृक्षेलक्ष्म्यासहजगत्पतिः तत्रसंपूज्यदेवेशंशक्त्याकुर्यात्प्रदक्षिणं-
उपोष्यविधिवत्कल्पंविष्णुलोकेमहीयत इतिगोविंदद्वादशीव्रतंहरिभक्तिविलासे फाल्गुनेद्वादशीशुक्लाया
पुष्यर्क्षेणसंयुता गोविंदद्वादशीनामसास्याद्गोविंदभक्तिदा तस्यामुपोष्यविधिनाभगवंतंप्रपूजयेत् लिखितः
पापनाशिन्याविधिर्योपिहिस्मृतः ॥ अथनृसिंहपरिचर्योक्तमा मर्दकीकृत्यामियमेवपापनाशिनीद्वादशी
तत्रव्रतग्रहणमंत्रः द्वादश्यांतुनिराहारःस्थित्वाहमपरेहनि भोक्ष्यामिजामदग्न्येशशरणंमेभवाच्युत ततआम
लकीमूलेसामान्यकलशस्थापनं पूर्वोक्तप्रकारेणस्थापिते कलशेताम्रेवैणवेवालाजान्वितेपात्रेषोडशमाष त
दर्धतदर्धनिर्मितसौवर्णपरशुरामं क्षत्रांतकरणंघोरमुद्वहन्परशुंकरे जामदग्न्यः प्रकर्तव्योरामोरोषारुणेक्षण
इतिध्यात्वा षोडशोपचारपूजाक्रमेण पंचामृतस्नापितमुपवेश्यवस्त्रयुगंछत्रोपानद्युगंसमर्प्य श्वेतचंदनेना
नुलिप्यतुलसीपुष्पैरभ्यर्च्यावयवपूजांकुर्यात् पादयोर्विशोकायनमःजान्वोःसर्वरूपिणेनमः ऊर्वोर्हयग्रीवा
यनमः वाह्वोर्हेमांगदायनमः उरसिवैकुंठायनमः चक्षुषोर्ज्योतिरूपिणे नासिकायांशोकनाशनाय- लला

देवामनायनमः भुवेरामाय. शिरसि सर्वात्मनेनमः स्वनाम्ना आयुधानिसंपूज्य धूपदीपादिदत्वार्घ्यं दद्यात् अथार्घ्यमंत्र नमस्तेदेवदेवेशजामदग्न्यनमोस्तुते गृहाणार्घ्यंमयादत्तमामलक्यासहितप्रभो ॥ १ ॥ तत.परशुरामप्रार्थयेत् जामदग्न्यनमस्तेस्तुक्षत्रियांतकरायच सर्वाणियानिपापानिसप्तजन्मकृतान्यपि क्षयं यांतुममैवाद्यत्वत्प्रसादाच्चभार्गव वाचिकमानसपापंज्ञानतोज्ञानतोपिवा आयुर्यशस्तथारोग्यंधनंधान्यंच- संपदाः सौभाग्यंतवभक्तस्यसंतानंविपुलंभवेत् सर्वान्कामानवाप्नोतुदिविसौख्यंनिरंतरं अंतेचास्तु- ममेशानभक्तिस्त्वच्चरणांबुजेजनार्दनहृषीकेशलक्ष्मीनाथसुरार्चित रामराममहाबाहोकार्तवीर्यविनाशन एतत्स- र्वंमयादत्तंज्ञानाज्ञेयतवाच्युत मामुद्धरजगन्नाथकृपांकृत्वाममोपरि अथधात्रीमभिषिंचेत् तत्रमंत्रः ॥ पितापिता महश्चान्येअपुत्रायेचगोत्रिणः वृक्षयोनिंगतायेचयेचकीटत्वमागता. रौरवेनरकेयेचमहारौरवसंज्ञके. वियोनिं चगतायेचयेचब्रह्मांडमध्यगा. पिशाचत्वंगतायेचयेचप्रेतत्वमागताः तेपिबंतुमयादत्तंधात्रीमूलेसदापयः सर्वेतेतृ- प्तिमायांतुधात्रीमूलाभिषेचनादिति ततोऽष्टोत्तरशतकृत्वोवाष्टाविंशतिकृत्वो वामलकींप्रदक्षिणीकृत्य हरिंनी- राज्यजागरणंकृत्वा नित्यकर्मनिर्वर्त्य गुरवेदेवसपरिकरं निवेद्य ब्राह्मणान्संभोज्यस्वयंबंधुभिः सममश्नी- यात् ॥ इतिब्रह्मपुराणे आमर्दकीपापनाशिनीद्वादशीव्रतम् ॥ अथास्यामेवफाल्गुनशुक्लद्वादश्यां नृसिं- हद्वादशीव्रतं वाराहे ॥ दुर्वासाउवाच ॥ तद्वच्चफाल्गुनेमासिशुक्लपक्षेतुद्वादशी उपोष्याप्रोक्तविधिनाहरि- माराधयेद्बुधः नरसिंहायपादौतुगोविंदायोदरंतथा कटिंविश्वभुजेपूज्यअनिरुद्धेपुरस्तथा कंठंचशितिकंठाय पिनाकेशायवैशिरः असुरध्वंसनायेतिचक्रंतोयात्मनेतथा शंखमित्येवसंपूज्यगंधपुष्पफलैस्तथा तदग्रेस्थाप्य- तुघटंसितवस्त्रयुगान्वितं तस्योपरिन्नामिहंतुसौवर्णंताम्रभाजने सौवर्णंशक्तितः कृत्वादारुवंशमयेपिवा रत्नगर्भे

घंटस्थाप्यतत्संपूज्यविधानतः द्व.दद्यांवेदविदुषेब्राह्मणायनिवेदयेत् गोविंदन्नसिंहरूपीतिमंत्रः एवंकृतेफलंप्रा
प्तंयत्पुरापार्थिवेनतु वत्सनाम्नातुतत्तेहंप्रवक्ष्यामिमहामुने तस्यव्रतांतेभगवान्नरसिंहस्तुतोपच चक्रप्रादाच्चशत्र
णांविध्वंसनकरमृधे तेनास्त्रेणस्वकंराज्यजितवान्नृपसत्तम राज्येस्थित्वाश्वमेधानांसहस्रमकरोद्विभुःअंतेवत्र
ह्मलोकाख्यंपदमागाच्चसत्तमः एषाधन्यापापहराद्वादशीभवतोमुने कथितेयंप्रयत्नेनश्रुत्वाकुरुयथेच्छसि
इतिवाराहेधरणीव्रतेषुफाल्गुनशुक्लैकादश्यांनरसिंहद्वादशीव्रत अथफाल्गुनशुक्लासुकृतद्वादशीव्रतं भविष्योत्तरे
युधिष्ठिरउवाच यन्नतायायवैपुंसांभवत्यामुष्मिकंकृततापाययच्चभवतितदाचक्ष्वयदूत्तम उपवासप्रभावचकृष्णा
राधनकांक्षिणः कथयेहमहाबाहोनचतृप्यामिजल्पिते श्रीकृष्णउवाच श्रूयतांपार्थयत्पृष्ट.कौतुकाद्भवतायथा
आमुष्मिकंनतापाययच्चतापायजायते उपोषितप्रभावेणकृष्णाराधनकांक्षिणाम् कथयामियथापृष्टं पूर्वमेवन
रोत्तमः वैदिशंनामनगरप्रख्यातंनृपसत्तम तत्रवैश्योभवत्पूर्वंशूरभद्रइतिश्रुत भार्ययामातृदुहितृपुत्रपौत्रसम
न्वितः प्रभूतभृत्यवर्गैश्चवहुव्यापारकारकः पुत्रपौत्रादिभरणव्यासक्तमतिरेवच परलोकंप्रतिमतिस्तस्यनासी
त्कथंचन चकारानुदिनसोथन्यायान्याय्यंधनार्जन सर्वथान्यत्रनि.स्नेहपरस्वेष्वतितर्षितः नजुहोत्युदितेका
लेनददात्यतितृष्णया वभूवचोद्यमस्तस्यपुत्रादिभरणेपर नित्यनैमित्तिकानांचहानिचक्रेसकर्मणां तृष्णाभिभूतो
राजेंद्रस्ववर्गभरणादृत.कालेनगच्छतासोथमृतोवेत्रवतीतटे यातनादेहभृत्प्रेतोग्रीष्मकालेभवन्नृप तंददर्शमहाभा
गोदिव्यज्ञानसमन्वितः वेदवेदांगविद्विद्वान्विपीतोनामवैद्विजः भास्करस्यांशुभिर्दीप्तैर्दह्यंतमतिदारुणैः प्रत
प्तवालुकामध्येतृषयार्तानिपीडितः क्षुधार्त्तशुष्ककंठास्यमूर्द्धोन्मीलितलोचन विक्रांगाजिनमंगेषुविस्फोटैः सर्व
तोवृत निश्वासायासखेदेनवेपंतंचासमोदरं निजनकर्मणावद्धमसमर्थसमर्थनं तंतादृशमथोदृष्ट्वाजर्द्धभेयोमहामुनिः

विपीतः ।। प्राहुराजेंद्र कारुण्यार्थमिदवच. जानन्नपियथाप्रासितदनुष्टानजफलं जंतोस्तस्योपकारायसर्वतोऽह्मव मन्निव विपीतउवाच । अधः सूर्यांशुभिस्तप्ते वहुभिः पथिपांशुभिः उपर्य्यर्ककरैस्तीव्रैस्तृषाचांतानिपीडितं अ नैवस्तथाविधेघोरे रविपद्ध्ये सुदारुणैः कथयेहयथातन्वाएकाकीदह्यसेकथं तस्यैतद्वचनंश्रुत्वाविपीतस्यसवेदनं वेदनार्तउवाचेद कृत्वादुःखस्यभेदकं शीरभद्रउवाच अशाश्वतेशाश्वतधीस्तेनदह्यामिदुर्मतिः धनापणगृह क्षेत्रपुत्रदाराहितेरतः नात्मनोहहितारंभीतेनदह्यामिदुर्मति १ इदकरिष्याम्यपरंत्विदंकृत्वात्विदंपुनः इतीच्छा शतमारुह्यतेनद. २ शीतोष्णवर्षादिभवंलोभात्सोढुंमयाशुभ तदेवहिनधर्मार्थंतेनद- ३ जुहोमियादितन्नास्तिददा मियादिसीदति कुटुंवमतिमूढोहंतेनद. ४ पितृदेवमनुष्याणामदत्वापोसिताहिमे तेनापिकेपिवर्त्ततेदह्यामेकोत्रदु र्मतिः ५ पुत्रक्षेत्रकलत्रेपुममत्वाहतचेतसा वहुसाधुकृतंकर्मतेनद. ॥ ६ ॥ मृतमपिधर्मस्तास्मिन्नन्यायोपार्जि तमयानूनमन्येपिवर्त्ततेदह्याम्येकोत्रदुर्मतिः ॥ ७ ॥ नमयापूजितागेहान्निर्गत्वाद्विजसत्तमाः स्ववर्गहितकामेनते नदह्यामिदुर्मतिः यन्मेनपूजितादेवाः कुटुंवपोषितपरं एकाकीतेनदह्यामिपेपुष्टास्तेन्यतोगताः ॥ ८ ॥ नित्यं नैमित्तिककर्मकृतंयेपांनमेकृतं एकाकीतेनदह्यामितैर्भत्यैः कापिरम्यत । यन्मेपरिजनस्यार्थेकृतंकर्मफलंशुभं एकाकीतेनदह्यामिगतास्तेफलभागिनः । दारापुत्राश्चभृत्याश्चपापवुद्ध्यामयाभृताः एकाकीतेनदह्यामिगतास्ते- फलभागिनः । पुत्रदारादिभृत्यर्थेमयायापार्थसंचयाः कृतास्तेनात्रदह्यामिगतास्तेफलभागिनः कृतपापंमया मुक्तमन्यैः सत्कर्मसंचित दह्यामिकोहमत्यंतंगतास्तेफलभागिनः यन्ममत्वाभिभूतेनमयापापमपार्जितं नद- त्तयस्यकस्यापितेनतप्येहमाकुलः । अंतर्दुःखेनदग्धोहंवाहिर्दह्यामिभानुना नांतर्दुःखंनभानुर्मेपापपंकाद्द्विधाच्छि- न्नत । कुतस्तस्मात्समुद्धारंपश्याम्यसुखसागरात् तत्तयापादावितुमामाप्नुयान्मुनिसत्तमः विपीतउवाच । अल्प-

कालिकमुद्धारंतवपश्याम्यसंशयं॥ प्रक्षीणंपापमेतत्तेसुकृतंचास्तितेपर अतीतेदशमेजन्मअच्युताराधनेच्छया
सुकृताद्विपदांभद्रद्वादशींत्वमुपोषित । सर्वंतस्याप्रभावेनपापमत्यंतदुर्जयं अल्पैरहोभि.संक्षीणमामपात्रेयथा-
जलम्। गतपापमयतस्याप्रभावोत्यंतदुर्लभ. नरापापस्यकुरुतेजयंसुकृतकर्मणा सत्कर्मजयदाह्येषाततोवै
द्वादशीस्मृता याचेतद्वेदनातेनभवतापरिवादितम् तत्तथानात्रसंदेहोममतापापहेतुकी पापमत्रकृतंभद्रश्रेत्यता-
पायजायते॥ आह्लादयेत्तथापुण्यमिहपुण्यकृतांनृणां सीरभद्रंसमाश्वास्ययथावितिमहामुनिः॥ सोप्यल्पेना-
पिकालेनतुतोमोक्षमवाप्तवान् - उपवासप्रभावश्चकथितस्तेनरोत्तम येनाल्पैरेवदिवसैर्भूरिपापंगतंक्षय तस्मा
त्त्रेणपुण्यायपतितव्यंनपातके॥ उपवासश्चकर्तव्य सदैवात्महितैषिणा॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ अहो
तिकृतपापान।विपाकोनरकास्थितै पुरुषैर्भुज्यतेशश्वत्तन्मोक्षवदसत्तम श्रीकृष्णउवाच जयेयतेतपुरुषः सदा
सुकृतकर्मण जयायद्वादशीशस्तासदासुकृतकर्मणा फाल्गुनामलपक्षस्यएकादश्यामुपोषित द्वादश्यांतुनृप-
श्रेष्ठपूजयेन्मधुसूदनं एकादश्यांसमुत्तिष्ठन्।विष्णोर्नामानुकीर्तनात् पूजायांवासुदेवस्यभुजातिसुसमाहितःकामक्रोधं
चलोभंचदंभमोहचवर्जयेत् मानद्रोहादिदोषांश्चसर्वानात्ममदोद्भवान् भावयेद्विष्णुभक्तश्चसंसारासारतांतथा
एवंभावितचित्तनप्राणिनांहितमिच्छता नमोनारायणायेतिवाच्यंतुस्वपतानिशि तथैवकुर्य्याद्द्वादश्यांनाम्नश्चो
च्चारणंहरेःसौवर्णताम्रपात्राणिमृण्मयान्यापिपांडव यवपात्राणिपूर्वंतुदद्यान्मासचतुष्टयं आषाढादिद्वितीयांतुपारण
यन्महीपते - तत्रापिघृतपात्राणिदद्याच्छ्रद्धासमन्वितः॥ कार्त्तिकादिषुमासेषुमघांतेषुतथातिलान् - दद्याद्विप्रा-
यशस्त्यान्नप्रतिमासमुपोषितः - नामत्रयमशेषेणमासिमासिदिनद्वयं तथैवोच्चारयेद्दद्यान्मासिमासियवादिकं
अर्णर्म्यचहृषीकेशकृतपूज.प्रसादयेत् विष्णोनमस्तेजगत प्रसूतेश्रीवासुदेवायनमोनमस्ते॥ नारायणत्वांप्रणतो.

स्म्यार्चित्यंजयोस्तुतेशाश्वतपुण्यराशेः प्रसीदपुण्यंजयमस्तुविष्णोॐवासुदेवार्द्धमुपैतिपुण्यं नारायणाद्भूमि-
मुपैतुपुण्यंप्रयातुचाशेषकुवुद्धिनाश विष्णोपुण्योद्भवोमेस्तुवासुदेवास्तुमेशुभं नारायणास्तुमेधर्मोजाहिपापमशेष-
तः अनेकजन्मजनितवाल्ययौवनवार्द्धकैः पुण्यत्ववृद्धिमायातुयातुपापचयःक्षयं आकाशादिपुशब्दादौ-
श्रोत्रादौमहदादिपु प्रकृतौपुरुषेचैवब्रह्मण्यपिचसप्रभुः यथैकएवधर्मात्मावासुदेवोव्यवस्थितः तेनसत्य
नमेपापंनरकार्तिप्रदंक्षयं प्रयातुसुकृतस्यास्तुममानुदिवसंजयं पापस्यहानि.पुण्यस्यवृद्धिमेभ्योत्वनुत्तमं-
एवमुच्चार्य्यविप्रायप्रदद्यात्कथितंतव भुंजीतकृतकृत्यस्तुपारणेपारणेकृते पारणांतेतुदेवस्यप्रीणनंशक्तितोनृप
कुर्वीताखिलपाखंडैरालापंचविवर्जयेत् एवंसंवत्सरस्यांतेकांचनींप्रतिमांहरेः पूजयित्वावस्त्रपुष्पैर्घृतपात्रेणसंयुतां
तांगांसवत्सांविप्रायदद्याच्छ्रद्धासमन्वितः विष्णवेतंचयत्पूर्वंदेवान्पात्रभवेद्यदि तस्मिन्नहनिदातव्यंभोजनंचा
निवारितं इत्येषाकथितापुण्यासुकृतस्यजयावहा द्वादशीनरकपार्थयामुपोष्यनपश्यति नाग्रयोनचशस्त्राणिन
चलोहमुखाः खगाः भवत्यपापश्चपुनर्नरकेगमनंकुत। नमोनारायणायेतिवासुदेवेतिकीर्तयेत् नयातिनरकंम
र्त्यः संक्षीणाशेषपातकः तस्मात्पापंडिसंसर्गमकुर्वन्द्वादशीमिमां उपोष्यद्वादशीमेतांनरकंयातिनक्वचित्पापं
क्षिणोतिसुकृतस्यकरोतिवृद्धिंप्रज्ञानयच्छतिनियच्छतिसर्वदोषान् याद्वादशीहसुकृतानिकृतानिधत्तेकस्मान्नतामुप
वसंतिविमूढचित्ताः ॥ इतिभविष्योत्तरेसुकृतद्वादशीव्रतं फाल्गुनशुक्लत्रयोदश्यांधनदव्रतारंभः नारदीये फा
ल्गुनेतुसितपक्षेत्रयोदश्यामुपोषितः नमस्कृत्यजगन्नाथंप्रारभेद्धनदव्रतं महाराजंयक्षपतिंगंधाद्यैरुपचारकैः लि
खितवर्णकैःपटेपूजयेद्भक्तिभावतः नरारूढगदाहस्तंशिविकासंस्थितंतुवा एवंशुक्लत्रयोदश्यांप्रतिमासंद्विजोत्तम-
संपूजयेत्सोपवासश्चैकभक्तोथवानर. ततोव्रतांतेसौवर्णंसंपूज्यधननायकं निधायनिधिभिः सार्द्धं सौवर्णाभि

द्विजोत्तम उपचारैः षोडशभिःस्नानैः पंचामृतादिकैः नैवेद्यैर्विविधैर्भक्त्या पूजयेत्सुसमाहित ततोधेनुमलंकृत्यैव स्रक्स्रग्गंधधूपणैः सवत्सांदापयेद्विप्रसम्यग्वेदविदेशुभां सभोज्यविप्रान्मष्टौत्रैद्वादशाथत्रयोदश गुरुंतमर्च्य वस्त्राद्यैः प्रतिमांतांनिवेदयेत् द्विजेभ्योदक्षिणांशक्त्यादत्वानत्वाविसृज्यच स्वयंभुंजीतमतिमान्निष्टैःसहसमाहितः एवंकृतेव्रतेविप्रनिधिनेतुः प्रसादतः मोदतेभुविविख्यातोराजराजइवापर इतिविष्णुधर्मोक्तंधनदव्रतं मार्कंडेयउवाच शुक्लपक्षेमहाराजत्रयोदश्यामुपोषितः फाल्गुनात्तुसमारभ्यनित्यसपूजयेन्नरः यक्षराजं महाराजंधनदंनिधिनायक गंधमाल्यनमस्कारधूपदीपान्नसंपदा सुवर्णंब्राह्मणेंद्रायव्रतांतेप्रतिपादयेत् कृत्वाव्रतं वत्सरमेतदिष्टंयक्षेपुराजन्सुचिरंयथोष्य मानुष्यमासाद्यधनान्वितःस्यात्सौभाग्यमाप्नोतितथाविरोगइतिफाल्गुनशुक्लत्रयोदश्यांधनदव्रतम् सर्वासुत्रयोदशीपुप्रदोषव्रतम् तन्मार्गशीर्षकृत्यानिर्णयेद्रष्टव्य मार्गशुक्लचतुर्दश्यां दुर्गापूजाव्रतं नारदीये- अत्यशुक्लचतुर्दश्यांदुर्गांसंपूज्यभक्तितःगंधाद्यैरुपचारैस्तुविप्रान्संभोज्यभक्तितःएवंकृत्वा व्रतंविप्रदुर्गायाश्चैकभोजनः लभतेवांछितान्कामानिहामुत्रचनारद ॥ अस्यामेवविष्णुधर्मोत्तरोक्तंमाहेश्वरव्रतं मार्कंडेयउवाच शुक्लपक्षादथारभ्यफाल्गुनस्यनराधिप पूजयेत्तुचतुर्दश्यांसोपवासोमहेश्वरं गंधमाल्यनमस्कारधूपदीपान्नसंपदा - व्रतांतेचतथादद्यादग्निष्टोमफलंलभेत् एतदेवव्रतंकृत्वाशुक्लपक्षेतुवत्सरं पौंडरीकमवाप्नोतिकुलमुद्धरतिस्वकं चतुर्दशीद्वयेचैतत्कृत्वासवत्सरनरः मासिमासितथासर्वान्कामानाप्नोतिनिश्चितं आसाद्यकामान्समहेश्वरात्तुतत्रोष्यकालंसुचिरंचराजन् सायुज्यमाप्नोतिमहेश्वरस्यपरात्परस्यप्रतिमस्यतस्येति अत्रैववृषभवाहनमुक्तंवीरमित्रोदये अग्निपुराणे यश्चरेदब्दमेकंतुनक्तांशिवपरोनरः पूजयेच्चचतुर्दश्यांफाल्गुनस्याशिवयतः संपूज्याविधिवद्भक्त्यावृषंसर्वगुणान्वितं दद्याद्विप्रायराजेंद्रशिवोमेप्रीयतामिति एतच्छिवव्रतंनाममहापातकना

शन शिवरूपधरोनित्यंशिवलोकेमहीयते इतिफाल्गुनशुक्लचतुर्दश्यांशिवव्रतं फाल्गुनपूर्णिमायां सूर्यसोमपू
जाव्रतं कृत्यतत्त्वार्णवे फाल्गुन्यामर्यमाजातआदित्यांकश्यपादपि अत्रैवचानसूयायां जातः पूर्णकरः शशी
तौतत्राविधिनापूज्यौप्राप्तेचंद्रोदयेसति नृत्यैर्गीतैस्तथावाद्यैः कार्यस्तत्रप्रजागरइति अत्रोपवासव्रताभावान्न
क्तकार्य्य इयमन्वादिः अत्रापिगोविंदपूजांकृत्वादोलोत्सवः कार्य्यः तदुक्तंकृत्यचिंतामणौब्राह्मे नरोदोलागतंद
ष्ट्वागोविंदपुरुषोत्तमं फाल्गुन्यांसंयतोभूत्वागोविंदस्यपुरंव्रजेदिति अत्रदानविशेषमाहविष्णुः फाल्गुनीफाल्गु
नीयुक्ताचेत्तस्यांब्राह्मणायसुसंस्कृतं शयनंनिवेद्यभार्य्यांमनोज्ञांपुत्रवतींद्रविणवतींचाप्नोति नार्य्यपिएकपत्नी
व्रतसुरूपंद्रविणशीलयुतंभर्तारमिति अत्रशयनंदेयं मंत्रपाठोयथा यस्मादशून्यशयनंकेशवस्यशिवस्यच श
य्याममाप्यशून्यास्तुतस्माज्जन्मनिजन्मनि अशून्यंशयनंनित्यमशून्याश्रियमुन्नतिं सौभाग्यदेहिमेनित्यंशय्या
दानेनकेशव मत्स्यपुराणेभुवनदानमुक्तं त्रिरात्रोपोषितोदद्यात्फाल्गुन्यांभुवनंशुभं आदित्यलोकमाप्नोतिधाम
व्रतमिदंस्मृतं अस्यांविष्णुधर्मोत्तरोक्तं अशोकव्रतं मार्कंडेयउवाच अशोकपूर्णिमामेतांशृणुष्वगदतोमम
उपोष्यतुनराशोकंप्राप्नोतिस्त्रीतथापिवा फाल्गुनस्यामलेपक्षेपौर्णमास्यांनृपोत्तम मृज्जलेननरास्नात्वादत्त्वाशिर
सिवैमृदं घृतप्राशनततः कृत्वा कृत्वाचस्थंडिलंमृदा पुष्पैर्गंधैः समभ्यर्च्य भूधरंनामनामतः देवंचैवतथादेवी
मशोकेतिचकीर्त्तयेत् यथाविशोकांधरणींकृतवांस्त्वंजनार्दनइत्यादि व्रतमेतत्ससाश्रित्यपारणंचयथाविधि स
र्वव्याधिविनिर्मुक्तोदशजन्मांतराण्यसौ विशोकः सर्वकल्याण भाजनंस्यान्नसंशयः यथात्वमेववसुधेसंप्राप्ता
निर्वृतिः पद तथासपरमंलोकेसुखंप्राप्स्यतिमानवः एवमेतन्महापुण्यंसर्वशांतिप्रदायकं विशोकाख्यव्रतंपुण्यत
त्करुष्वमहाव्रतं इतिविशोकाख्यंमहाव्रतं अथास्यामेवलक्ष्मीनारायणव्रतमुक्तं हेमाद्रौविष्णुधर्मोत्तरे पुलस्त्य

उवाच पंचदश्यांशुक्लपक्षेफाल्गुनस्यनराधिप पाखंडपतितांश्चैवतथैवांत्यावसायिनः नास्तिकान्भिन्नवृत्तींश्चपा
पिनश्चापिमालयेत् नारायणेगतमनाः पुरुषोविजितेंद्रिय तिष्ठन्व्रजन्स्खलन्नश्नन्क्षतेचापिजनार्दनं कीर्तये
त्सत्क्रियाकाले सप्तकृत्वापुनः पुन लक्ष्म्यासमन्वितंदेवमर्चयेतजनार्दनं संध्याव्युपरमेचेंदुस्वरूपंहरिमीश्वर
रंवैलक्ष्मींचसाचिंत्यसम्यगर्घ्येणपूजयेत् श्रीनिशाचंद्ररूपस्त्वंवसुदेवजगत्पते मनोभिलषितंदेवपूरयस्वनमोनमः
मंत्रेणानेनदत्त्वार्घ्यंदेवदेवस्यशक्तितः नक्तंभुंजीतमौनेनतैलक्षारविवर्जितं तथैवचैत्रवैशाखेज्येष्ठेचमुनिसत्तमं
अर्चयेतंयथाप्रोक्तमासिमासिचतद्दिने निष्पादितंभवेदेवंपारणंदाल्भ्यभक्तितः द्वितीयंतत्रवक्ष्यामिपारणंतं
न्निबोधमे आषाढेश्रावणेमासिप्राप्तेभाद्रपदेतथा तथैवाश्वयुजेभ्यर्च्यश्रीधरंचश्रियासह सम्यक्क्रमसेद
त्त्वाभुंजीतार्घ्यंयथाविधि द्वितीयमिदमाख्यातंतृतीयमपिपारणं प्रतिपूज्यततोदद्याद्ब्राह्मणेभ्यश्चदक्षिणां प्रति
मासंप्रवक्ष्यामिप्राशनंकायशुद्धये चतुर प्रथमंमासान्पंचगव्यमुदाहृतं कुशोदकंतथैवान्यदुक्तंमासचतुष्टयं सू
र्यांशुतप्तंतद्वज्जलंमासचतुष्टय गीतवाद्यादिकंरात्रौतथाकृष्णकथाःशुभा कारयेद्देवदेवस्यपारणेपारणेगते
जनार्दनंसलक्ष्मीकमर्चयेत्प्रथमतत सश्रीकश्रीधरंतद्वत्तृतीयंभूतिकेशवं एवंसंपूज्यविधिवत्सपत्नीकंजनार्दनं
नाप्नोतीष्टवियोगार्तिंपुमान्योषिद्रथापिवा यावंतिजन्मान्यसुखनाप्नोतीष्टवियोगतां देवस्यचप्रभावेनमरणेप्रा
प्तेस्मृतः कुलेसतांस्फीतधनेभोगान्भुक्तेयथेप्सितान् ॥ इतिविष्णुधर्मोत्तरोक्तंफाल्गुन्यांलक्ष्मीनारायण
व्रतं अथास्यांफाल्गुनपूर्णिमायां होलिकापूजन नारदीये फाल्गुनेपूर्णिमायांतुहोलिकापूजनंस्मृतं संचय
सर्वकाष्ठानांपलालानांचकारयेत् तत्राग्निंविधिवद्धुत्वारक्षोघ्नैर्मंत्रविस्तरैःअहकूटाभयत्रस्तैःकृतात्वंहोलिबालिशैः
अतस्त्वांपूजयिष्यामिभूतिभूतिप्रदायिनीं इतिमंत्रेणसंदीप्यकाष्ठादिक्षेपणैस्ततः परिक्रम्योत्सवःकार्योगी

अतस्तांप्रदहत्येवकाष्ठाद्यैर्गीतमंगलैः संवत्सर
तवादितेनि स्वनैःहोलिकाराक्षसीचेयंप्रह्लादभयदायिनी इतिजानीहिविप्रेंद्रलोकेस्थितिरनेकधा भविष्योत्तरेपि अयंपंचदशीशुक्ला
स्यदाहोयंकामदोहोमतोगतः इतिजानीहिविप्रेंद्रलोकेस्थितिरनेकधा भविष्योत्तरेपि अयंपंचदशीशुक्ला
फाल्गुनेस्यनराधिप जल्पंत्वशंकितालोकान्नृत्यंतुचहसंतुच दारुजानिचखड्गानिगृहीत्वासमरोत्सुकाः योद्धा
रद्रवसैयांतुशिशवसंप्रहर्षिताःसंचयंशुष्ककाष्ठानांपलालानाचकारयेत् तत्राग्निंविधिवद्हुत्वारक्षोघ्नैर्मंत्रविस्तरैः
तत.किलकिलाशब्दैस्तालीशब्दैर्मनोरमैःतमग्निंत्रि परिक्रम्यगायंतुचहसंतुच जल्पतुस्वेच्छयालोकानिःशंकाय
स्ययन्मनः भगंवहुविधैः शब्दैःकीर्त्तयेद्देशभाषया विस्तारयंश्चगायंश्चतस्यनामसहस्रक सर्वदुष्टापहोहोमः
सर्वरोगोपशांतिकृत् क्रियतेस्यांद्विजैः पार्थ तेनसाहोलिकामता अस्यांनिशागमेपार्थसंरक्ष्या शिशवोगृहे
गोमयेनोपलिप्तेचसचतुष्केगृहांगणे आकारयेच्छिशून्प्राप्तान्वहुव्यग्रकरान्नरान्तेकाष्टखड्गैरसंस्पृश्यंगीतैर्हा
स्यकरै.शिशून् भक्ष्यचतेपांदातव्यगुडपक्वान्नमेवच होलिकापूजनेमंत्रःप्रागुक्तःहोलिकाप्रदीपनंप्रदोषकार्यंतथा
चपृथ्वीचंद्रोदये ,दुर्वाससोवचनं निशागमेतुसंपूज्याहोलिकासर्वतोमुखैरिति तच्चभद्रायांसत्यांनकार्यंतथा
च .भद्रायांदीपिताहोलीराष्ट्रभंगंकरोतिवै नगरस्यनचेष्टास्यात्तस्मात्तांपरिवर्जयेदितिपुराणसमुच्चयवचनात् तथा
चभद्रायांद्वेतुकर्तव्येश्रावणीफाल्गुनीतथा श्रावणीनृपतिंहतिग्रामदहतिफाल्गुनी दिनार्द्धात्परतोपिस्यात्फाल्गु
नीपूर्णिमायदि रात्रौभद्रावसानेतुहोलिकादीपिकातदेति यदातुपूर्वदिनेचतुर्दशीप्रदोषव्यापिनी परदिनेचक्ष
यवशात्सायान्हेप्रागेवसमाप्यतेतदापूर्वदिनेसंपूर्णरात्रौभद्रसत्वात् तत्रैवतन्निषेधात् परेहनिप्रतिपद्येवकुर्या
त् सांध्ययामत्रयंवास्याद्द्वितीयदिवसेयदा प्रतिपद्वर्द्धमानातुतदासाहोलिकास्मृतेतिनिर्णयामृते भाविष्यवच
नात् मंदनरत्नेतु एवंयत्तुवन्हौवान्हिंपरित्यजेदिति भविष्योक्तं वन्हौहोलिकायांवन्हिंप्रातिपदंवर्जयेदित्यर्थः

तदेतद्भिन्नविषयमिति तत्रैवोक्त अन्येनुतस्यांभद्रामुखंत्यक्तेति प्रदोषव्यापिनीनस्याद्यदापूर्वदिनेतदा । भद्रा
मुखंवर्जयित्वाहोलिकायाःप्रदीपनमितिनारदवचनात् निशागमेप्रपूज्येहंहोलिकासर्वदाबुधैः तद्दिवापूजयं
द्भद्रांपूजितादुःखदाभवेदितिदिवोदासीयवचनात् यामत्रयोर्द्धयुक्ताचेत्प्रतिपत्तुभवेत्तिथिः । भद्रामुखंपरित्यज्य
कार्य्याहोलीमनीषिभिरिति विद्याविनोदभिधानाच्च भद्रामुखंविहायपूर्वदिनएवकार्य्येत्याहुः नाडयस्तुपं
चपदमितिरत्नमालायां अन्यत्र राकायायामपूर्वार्द्धचतुर्दश्यांभवेद्यदि होलींभद्रावसानेतुनिशांतेपिप्रदीप
येदितिभविष्योत्तरवचनात् यदातुपूर्वदिनेभद्रारहितः कालोनलभ्येत तदाउत्तरदिनेचसूर्य्यास्तात्पूर्वमेवपूर्णि
मासमाप्तातदाभद्रापुच्छेकार्य्यं पृथिव्यांयानिकार्याणिशुभानित्वशुभानितु तानिसर्वाणिसिद्ध्यंतिविष्टिपुच्छेनसंश
यइतिलल्लवचनात् विष्टिपुच्छंतुज्योतिषे इष्वर्कनखनारीभ्योभद्रापुच्छंघटीत्रयं क्रमेणधवलेवक्षेव्युत्क्रमेणासिते
तरइति इषु ५ अर्क ७ नख २० अस्मिन्नेवपलेयदोत्तरापूर्णमासीसार्द्धयामत्रयपरिमिता अधिकायाप्रति
पदोत्तरदिनेवृद्धिगामिनी तदापौर्णमास्युत्तरत्रप्रतिपत्प्रदोषएवकर्त्तव्यम् ननुपूर्वरात्रौ विष्टिपुच्छइतिभविष्योत्तरे
पूर्वोदाहृतवचनम् एवंसतियाउत्तरदिनेपिकृत्स्नप्रदोषेतदेकदेशेवावर्त्तते सासुतरामुर रा पूर्वोक्तंतु पूर्वविद्धा
ग्राह्यत्वमुत्तरत्रप्रदोषास्पर्शेवृद्ध्यभावेचज्ञेय नतुयदापूर्वरात्रिः सर्वाभद्राव्याप्त उत्तरदिनेप्रदोषश्चपूर्णमासीशे
षयुक्तोपिचंद्रग्रहणाक्रांतोग्रस्तोदयोवा तत्र सर्वेषामेववर्णानांसूतकंराहुदर्शनइति शुचित्वाभिधानात्तत्रकथंहोलि
कादीपनंस्यादितिचेत् उच्यते स्नात्वाकर्माणिकुर्वीतश्रृतमन्नचवर्जयेदिति स्नातोत्तरंनित्यनैमित्तिककृत्याधिका
रात् काम्यानितु ग्रहणात्पूर्वंग्रहणोत्तरं नभवंत्येव तथाचज्योतिर्ग्रंथे त्रयोदश्यादितोवर्ज्यदिनानांनवकं
बुधैः मांगल्येषुसमस्तेषुग्रहणेचंद्रसूर्ययोः द्वादश्यादितृतीयांतोवेधइंदुक्षयेस्मृतः एकादश्यादिकःसौरेच

तुर्थ्यंत· प्रकीर्तितः खंडग्रहतयोःप्रोक्तउभयत्रादिनत्रयमिति अस्यापवादस्तत्रैव नित्यनैमित्तिकेजप्येहोमय
ज्ञक्रियासुच उपाकर्मणिचोत्सर्गेग्रहवेधोनविद्यतइति होलिकानिर्णयः अथास्याहंजाविधान ॐमद्यहो
लिकापूर्णिमायांममसपरिवारस्यअसुपादिभयनिवृत्ति पूर्वकानायासेनाकांक्षितसर्वमनोसिद्धिसकलनिवृत्तिनैमित्ति
कचंडांडाहुंडालिकादीनांसापत्यानांप्रीतिसहितस्वसंतानरक्षार्थंहोलिकापूजनंकरिष्ये इतिसंकल्प्य तत्राग्निंवि
धिवत्प्रतिष्ठाप्य ततोग्निंसंक्षेपविधिनाचंदनादिभिः संपूज्यहोमकुर्य्यात् तत्ररक्षोघ्नमंत्रैः सघृतलाजाहुतीना
मष्टोत्तरशतंजहुयात् रक्षोघ्नमंत्राश्च ॐरक्षोहणोवोवलगहनंवैष्णवीमिदमहंतंवलगमुत्किरामिप्रियम्मेनिष्ठोयम
मात्योनिचखानेदमहतंवलगमुत्किरामिस्वाहा ॥ १ ॥ यम्मेसवंधुर्यमसवंधुर्निचखानेदमहंतंवलगमुत्किरामिय
न्मेसजातोनिचखातोत्कृत्यांकिरामिस्वाहा २ स्वराडसिसपत्नराडस्समभिमातिहाजनराडसि रक्षोहासर्वरा
डसिमित्रहास्वाहा ३ रक्षोहणोवोवलगहनोवनयामिवैष्णवान्स्वाहा ४ रक्षोहणोवोवलगहनोवस्तृणामि
वैष्णवान् ५ रक्षोहणोवोवलगहनाउपदधामिवैष्णवान्स्वाहा ६ रक्षोहणोवोवलगहनोवनयामिवैष्णवीवैष्ण
वमसिवैष्णवरुथस्वाहा ७ यानःशक्षसोअररुषोधूर्तिः प्रणङ्मर्त्यस्यरक्षाणोब्रह्मणस्पतेप्रत्युष्ठंरक्षःप्रतिष्टाः
स्वाहा ८ अरातयोनिष्टप्तंरक्षोनिष्टप्ता अरातयउर्वंतरिक्षमन्वेमि ९ रक्षोहाविश्वचर्षणीरभियोनिमयो
हते द्रोणेसधस्थमासदत्स्वाहा १० एभिर्मंत्रैर्दशावृत्यालाजाहोमः अथवाष्टोत्तरशतीः प्रथममंत्रेणस
र्वैर्ववा शतमष्टोत्तरपूर्वमष्टाविंशतिरेववा ततोविधिवदग्निंसंपूज्यप्रार्थना असृपाभयसंत्रस्तैः कृतात्वंहोलिबा
लकैः अतोमांपाहिभीतिभ्योमातेवापत्यमात्मनः १ आयुर्देहियशोदेहिशिशूनांकुरुरक्षणं शत्रूणांचक्षयंदे
हिहोलिकेपूजितासदा इतिपूजांतेप्रार्थनामंत्रः ततोग्निंत्रिःपरिक्रम्यजलपंतुचहसंतुचजलपंतुस्वेच्छयाचैवयस्यय.

स्यचयन्मंत्रः होलिकेत्वनमस्तुभ्यंढुंढातेजोविमर्दिनि सर्वोपद्रवशांत्यर्थंगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते इत्यर्घ्यंदत्वा
अग्निंप्रार्थयेत् यन्मयाशीतभीतेननिषिद्धाचरणंकृतं तत्सर्वंक्षम्यतांवह्नेयतः सर्वसहोभवान् अनेनमत्कृतेनाग्नि
पूजितेनत्रसुपात्रिडाडाढुंढाहोलिकादयः सर्वाःप्रीताभवंतु तथाचविधिकृतेनहोमेनभगवान्सर्वोपद्रवनाशकोवह्निः
प्रीयतां ततोदक्षिणासंकल्पंकृत्वा तिलकधारणंविधायहुतशेषंधानादिसर्वैःप्राशनीयं तस्मांरात्रौगानक्रीडाहा
स्यालापादिकरुचिविधेयं अद्यास्यकृतस्यहोलिकापूजादिकर्मणोन्यूनातिरिक्तदोषपरिहारार्थमिदंदक्षिणाद्रव्यं
यथानामगोत्रायदातुमहमुत्सृजे ततोविभूतिधारणमंत्रः वंदितासिसुरेंद्रेणब्रह्मणाशंकरेणच अतस्त्वंपाहिमांदेवि
विभूतिभूतिदाभव इतिहोलिकापूजा एवंहोलिकापूजनंविधाय दोलागतंगोविंदंनिरीक्ष्यपुमान् सर्वदोषविमुक्तो
भवतीत्याचारः नरोदोलागतंदृष्ट्वागोविंदंपुरुषोत्तमं फाल्गुन्यांसंयतोभूत्वागोविंदस्यपुरंव्रजेदिति कृत्वाचाव
श्यकर्माणिसंतर्प्यपितृदेवताः वंदयेद्धोलिकाभूतिंसर्वदोषोपशांतये अथहोलिकाकथा भविष्योत्तरे युधिष्ठिर
उवाच किमर्थंफाल्गुनस्यांतेपौर्णमास्यांजनार्दन उत्सवोजायतेलोकेदेशग्रामेतथापुरे कोह्यस्यांपूज्यतेदेवोन्निय
मंकिंव्रतादिकं किमस्यांपूज्यतेकृष्णएतद्विस्तरतोवद श्रीकृष्णउवाच आसीत्कृतयुगेपार्थरघुर्नामनराधिपः शू
रःसर्वगुणोपेतःप्रियवादीबहुश्रुतः ससर्वांपृथिवींजित्वावशीकृत्यनराधिपान् नदुर्भिक्षंनचव्याधिर्नाकालमरणं
तथा नाधर्मंचरतेलोकस्तस्मिन्राज्यंप्रशासति पौराःसर्वेसमागत्यत्राहित्राहितिचाब्रुवन् अस्माकंचगृहेराजन्
ढुंढानामेतिराक्षसी दिवारात्रौसमागत्यबालान्संपीडयतेबलात् रक्षायांधूपदीपैश्चभेषज्यैर्वानराधिप मंत्रैर्मं
त्रज्ञैर्जनाद्यैस्सानियंतुंनैवशक्यते पौराणांतद्वचःश्रुत्वारघुर्विस्मयमागतः विश्रमाविष्टहृदयोवसिष्ठंवाक्यमब्रवीत्
रघुरुवाच ढुंढेतिराक्षसीकेयंकिंप्रभावाद्विजोत्तम कथमेषानिहंतव्यामयादुष्टांतकारिणी रक्षणात्प्रोच्यतेराजा(प्र)

थिवीपालनात्पतिः॥ अरक्ष्यमाणःपृथिवींराजाभवतिकिल्विषी॥ वसिष्ठउवाच॥ शृणुराजन्परंगुह्यंनाख्यातंकस्य
चिन्मया॥ ढुंढानामेतिविख्याताराक्षसीमालिनःसुता॥ तपसाराधयामासमहादेवंवरप्रदं॥ प्रीतस्तामाहभ
गवान्वरंवरयसुव्रते॥ यत्तेभिलपितंतत्तत्प्रदास्येत्वविचारतः॥ ढुंढाप्राहमहादेवंयदितुष्टःस्वयंमम॥ तदावध्यांसु
रादीनांमनुजानांमहेश्वर॥ मांकुरुष्वत्रिलोकेशशस्त्रघातैस्तथैवच॥ शीतोष्णवातवर्षासुदिवारात्रौगृहांतरे॥ अभयंस
र्वदामेस्यात्त्वत्प्रसादात्सुरेश्वर॥ एवमस्त्वितिप्रोक्तातांपुनःप्रोवाचशूलभृत्॥ उन्मत्तेभ्यःशिशुभ्यश्चभयंतेसंभविष्य
ति॥ ऋतुसंधौमहाभागेमाव्यथांहृदयेकृथाः॥ एवंदत्वावरंतस्याःप्रेक्षंत्याभगवान्भवः॥ स्वप्नेलब्धोयथाह्यर्थस्तथैवांत
रधीयत॥ एवंलब्ध्वावरंतस्माद्राक्षसीकामचारिणी॥ नित्यंपीडयतेबालान्संस्मृत्यहरभाषितं॥ अडाडयानिगृह्णा
तिसिद्धमन्त्रंकुटुंविनां॥ गृहेपुतेनसालोकेअडाडेत्यभिधीयते॥ एवंतेसर्वमाख्यातंढुंढायाश्चरितंमया॥ सांप्रतंकथ
यिष्यामियेनोपायेनहन्यते॥ इयंपंचदशीशुक्लाफाल्गुनस्यनराधिप॥ शीतकालांतसंप्राप्तौप्रातर्मधुर्भविष्यति॥ अ
भयंसर्वलोकानांदीयतांपुरुषोत्तम॥ यथाह्यशंकितालोकारमंतिचहसंतिच॥ दारुजानितुखड्गानिगृहीत्वासमरो
त्सुकाः॥ युध्यंतुबंधुभिःसार्द्धंशिशवःसंप्रहर्षिताः॥ नानारंगमयैर्वस्त्रैश्चंदनागुरुमिश्रितैः॥ अवीरंचगुलालंचमुखे
तांबूलमक्षतं॥ वशोरथंजलयंत्रंचचर्मयंत्रंकरैर्धृतं॥ गालिदानंतथाहास्यंललनानर्तनंस्फुटं॥ वेषसंन्यासिनांकार्यं
नटानांयोगिनांध्रुवं॥ वेश्यानांयोगिनीनांचमोहिनीनांचकारयेत्॥ तत्राग्निंविधिवद्धुत्वारक्षोघ्नैर्मंत्रविस्तरैः॥ ततः
किलकिलाशब्दैर्मृदंगैश्चविशेषतः॥ तमग्निंत्रिःपरिक्रम्यगायंतुचहसंतुच॥ जल्पंतुस्वेच्छयासर्वेनिश्शंकायस्य
जन्मनं॥ तेनशब्देनसापापाहोमेनचातिराकृता॥ अदृष्टघातैर्डिंभानांराक्षसीक्षयमेष्यति॥ श्रीकृष्णउवाच॥ तस्य
तद्वचनंश्रुत्वासनृपःपांडुनंदन॥ सर्वंचकारविधिवद्यदुक्तंतेनधीमता॥ गतासाराक्षसीनाशंतेनोग्रेणचकर्मणा॥ ततः

प्रभृतिलोकेस्मिन्साढुंढाविमुखाभवत् सर्वदुष्टापहोहोमःसर्वरोगप्रशांतिदः क्रियतेस्याद्विजैःपार्थतेनसाहोलिकामता शिशिरस्यांतिमाह्येषापौर्णमासीयुधिष्ठिर सदास्याःफाल्गुनस्यांतेपरमानंददायिनी अस्मानिशाग्रेमेपार्थसंरक्ष्याःशिशवोगृहे गोमयेनोपलिप्तेचसचतुष्केगृहांगणे आकारयेत्शिशून्प्रासान्खड्गव्यग्रकरान्नरान् कृत्वासकाष्ठखड्गैश्चस्पृश्यगीतपरान्शिशून् तथाचतेपादातव्यंगुडपकान्नमेवच एवंढुंढादिसंजातसर्वदोषप्रशाम्यति वालानांरक्षणंकार्य्यंतास्मिन्प्रारंभेनिशागमे युधिष्ठिरउवाच प्रभातेकिंजनैःकार्य्यंसदासुखमभीप्सुभिः अवृभेमाधवेमासिप्रतिपद्भास्करोदये श्रीकृष्णउवाच कृत्वाचावश्यककर्मसंतर्प्यपितृदेवताः वंदयेद्धोलिकाधूलिंसर्वदुष्टोपशांतये मंडितेचार्चितेरम्येउपलिप्तेगृहांगणे चतुष्कंकारयेच्छ्रेष्ठंवर्णकैश्चाक्षतैःशुभैः तन्मध्येस्थापयेत्पीठंशुक्लवर्णवरच्छदं अव्रणंपूर्णकलशंस्थापयेत्पंचपल्लवैः साक्षतंसहिरण्यंचसितचंदनचर्चितं आसनेचोपविष्टस्यब्रह्मघोषेणभारत अर्चयेच्चंदनैर्नारीअव्यंगाशुभलक्षणा पद्मरागोत्तरपटाश्रेष्ठांशुकविभूषणा वस्त्रंधार्य्यंशिरोत्तंसंदधिदूर्वाक्षतान्वितं वर्द्धापयित्वाश्रीखण्डमायुरारोग्यवृद्धये वस्त्रंधार्य्यमितिपादादारभ्यमूर्द्धानंचंदनेनचर्चयेत् तच्चंदनंवर्द्धापयित्वाकिंचिदवशेष्यतु पश्चाच्चप्राशयेद्विद्वान्चूतपुष्पंसचंदनं मनोभवस्यसापूजाऋषिभिःसंप्रदर्शिता तत्पिवंतिवसंतादौचूतपुष्पंसचंदनं प्राशनमंत्रश्च चूतमग्र्यंवसंतस्यमाकंदकुसुमंतव सचंदनंपिबाम्यद्यसर्वकामसमृद्धये अनंतरंद्विजेंद्राणांसूतमागधवंदिनां दद्याद्दानंयथाशक्त्याकामोमेप्रीयतामिति ततोभोजनवेलायांशृतंपाकेनतेनहि प्राशयेत्प्रथमंपत्रंततोभुंजीतकामतः एवंयःकुरुतेपार्थशास्त्रोक्तंफाल्गुणोत्सवं अनायासेनसिध्येतितस्यसर्वेमनोरथाः अधर्मश्चैवपापानियांतिनाशंनसंशयः पुत्रपौत्रसमायुक्ताःसुखिनोनित्यमानवाः पुण्यापवित्रासापूजासर्वविघ्नविनाशिनी

एषातेकथितापार्थफाल्गुनीपूजितातिथिः वृत्तेतुषारसमयेपिचपंचदश्यां प्रातर्वसंतसमयेसमुपस्थितेच प्राश्ये
त्तुचूतकुसुमंसहचंदनेनसत्यंहिपार्थपुरुषःससुखीसदास्यात् ॥ इतिभविष्योत्तरेफाल्गुनीपौर्णमासीवसंतमहोत्सवः
अथप्रसंगात्सकलपौर्णमासीनांसाधारणव्रतान्युच्यंते अथायुर्व्रतंहेमाद्रौगारुडे चतुर्दश्यांशुचिःस्नात्वादंतधाव
नपूर्वकं चरितब्रह्मचर्यश्चयतवाक्कायमानसः पौर्णमास्यांतथाकृत्वादेवपूजासमारभादित्यादि पौर्णमास्याम
पिस्नात्वादेवार्चनादिकृत्वोपोषितश्च रात्रौचंद्रोदये अर्घ्यदानंकृत्वा ब्राह्मणंसंपूज्यहविष्यान्नंदत्वास्वयंतदेव
भुंजीतइतिगारुडोक्तमायुर्व्रतं अथदेवीव्रतं पद्मेव्रतपंचदश्यामन्वातेगोयुगप्रदः लक्ष्मीलोकमवाप्नोतिदेवी
व्रतमुदाहृतं इतिपद्मपुराणेदेवीव्रतं उपोषितश्चतुर्दश्यांपौर्णमास्यांनराधिप पंचगव्यंपिबेत्पश्चाद्धविष्याशी
तथाभवेत् शक्रव्रतमिदंकृत्वामासपापात्प्रमुच्यते तस्मात्सर्वप्रयत्नेनमासिमासिसमाचरेत् संवत्सरात्प्राप्य
सुरेंद्रपूज्यस्ततोप्यराजासुचिरंमनुष्यः मानुष्यमासाद्यसुरेंद्रपूज्योराजाभवेद्वाद्विजपुंगवोवा इतिविष्णुधर्मो
क्तकूर्चव्रतं अथैतासांद्वादशमासोपपौर्णमासीनांप्रत्येकंस्थानविशेषेणपुण्यतमत्वमुक्तंगार्ग्येण महामाघीप्रया
गेतु १ नैमिषेफाल्गुनीतथा २ शालग्रामेमहाचैत्रीकृताःस्युःपुण्यहेतुका ३ गंगाद्वारेतुवैशाखी ४ ज्येष्ठी
चपुरुषोत्तमे ५ आषाढीवैकनखले ६ केदारेश्रावणीतथा ७ बदर्यांचप्रोष्ठपदी ८ कुब्जाम्रेतुमहाश्विनी ९
पुष्करेकार्त्तिकी १० कन्याकुब्जेमार्गशिरातथा ११ अयोध्यायांमहापौषीकृताःस्युस्तामहाफलाइति ॥
महामाघादिविकायामपिस्यात्सामहाफलेति शालग्रामादिव्यतिरिक्तस्थानेष्वपिमहाचैत्र्यादिकमनंतफलंभवति
तदाहगार्ग्यः आसुयत्क्रियतेश्राद्धंयच्चदानंयथाविधि उपवासादिकंयच्चतदनंतफलंस्मृतमिति मासनक्षत्रयुक्ता
स्तुमहाचैत्रादिकामताः एतासांलक्षणंगार्ग्येणाप्युक्तं मासंसंज्ञेयतारकं न्यः चैत्रादिषु ...

योगंसातिथिर्महतीस्मृतेति शंकरगीतायामपि एकराशिगतौवालेयदागुरुनिशाकरौ सापौर्णमासीमहतीस-
र्वपापहरास्मृता तथाच पौर्णमासीपुसर्वासुमासर्क्षसहितासुच दत्तानामिहदानानांफलंदशगुणंभवेदिति
अथास्यांफाल्गुनपौर्णमास्यांलिंगपुराणदानमुक्तंमत्स्यपुराणे तत्राग्निलिंगमध्यस्थःप्राहदेवीमहेश्वरः धर्मार्थका
ममोक्षार्थमाग्नेयमधिकृत्यच कृतंतल्लैंगमित्युक्तंपुराणंब्रह्मणास्वयं तदेकादशसाहस्रंफाल्गुन्यांयःप्रयच्छति
तिलधेनुसमायुक्तंसयातिशिवसाम्यतां इतिलिंगपुराणदानं ॥ स्वस्तिश्रीरणवीरसिंहधरणीपालोवदान्याग्रणी
र्नानाशास्त्रविचारसाररसवित्सद्वृंदसंरक्षकः धर्माधर्मविभागकृद्रघुपतेः पादांबुजार्चारतोजीयात्पुत्रकलत्रमित्र-
सहितः संपालयन्क्ष्मांचिरम् १ रणवीरसिंहभूपेशकारितेकृत्यसागरेअभूत्फाल्गुनकृत्यानांरम्योरत्नसमुच्चयः २
॥ इतिश्रीमत्सूर्यवंशावतंसरघुकुलतिलक श्रीरणवीरसिंहमहाराजकारितेकृत्यरत्नाकरेफाल्गुनमासकृत्यरत्न
समुच्चयः ॥ ௸ ௸ ௸ ௸ ௸ ௸ ௸ ௸ ௸

॥ श्रीरघुनाथमुद्रायन्त्रालये ॥
लालाशिवनामल्लाधिकारेफाल्गुणमासोमुद्रितस्समाप्तिमगमत्
संवत् १९४२ ज्येष्ठ प्र. २६

मलमासप्रारम्भः

॥ श्रीरघुनाथोजयति ॥

अथमलमासमुख्यप्रकीर्णव्रतानि भविष्योत्तरे श्रीरुवाच

देवदेवजगन्नाथभुक्तिमुक्तिप्रदायक कथयस्वप्रसादेनलोकानांहितकाम्यया मुनीश्वरावदंतीहकृष्णद्वैपायनादयः
अदत्तंनैवलभ्येतदत्तंचैवोपतिष्ठति यथावंध्यागृहस्थस्यपतिवशविनाशिनी तथादानविहीनस्यजन्मसर्वंनिरर्थकं
मलिम्लुचेतुसंप्राप्तेक्रियाःकर्य्याःकथप्रभो श्रीभगवानुवाच क्षौरंमौंजीविवाहादिव्रतंकाम्योपवासकं मलिम्लुचेस
दात्याज्यंगृहस्थेनविशेषतः श्रीरुवाच अधिमासेचसंप्राप्तेकिंकार्यंब्रूहिमेप्रभो कस्योद्देशेनदातव्यंवदकिंचप्र
देयकं शृणुदेविमहाभागेसर्वलोकस्नहेतवेस्वयंदातास्वयंभोक्तायोददातिद्विजातये नान्योदातानभोक्ताच
इहलोकेपरत्रच येचमासाः ससंक्रांतास्तेषांस्वामीरविःस्मृतः असंक्रांतास्तुयेमासास्तेषांस्वामीजनार्दनः
असंक्रांतेतुसंप्राप्तेमामुद्दिश्यव्रतंचरेत् अधिमासस्याधिपत्येअहवैपुरुषोत्तमः स्नानंदानंजपोहोमः स्वाध्यायः
पितृतर्पणंदेवार्चनमथान्यच्चयेचकुर्वंतिमानवाः अक्षयंतद्भवेत्सर्वंममोद्देशेनयत्कृतं मलमासोगतः शून्यो
यादिदेविप्रमादतः दारिद्र्यपुत्रशोकंचपातकंचाविगर्हितं मर्त्यलोकेभवेज्जन्मतेषांदेविभवेत्सदा यदाम
लिम्लुचोमासः प्राप्यतेमानवैःप्रिये महोत्सवस्तदाकार्यआत्मनोहितमिच्छता कृष्णपक्षेचतुर्दश्यांनवम्यां
वासुरेश्वरि अष्टम्यांवाप्यकर्त्तव्यंव्रतंशोकविनाशनं यथालब्धोपहारेणमासेचास्मिन्मलिम्लुचे पुण्येह्निप्रातरुत्था

उपवासस्यनक्तस्यएकभक्तस्यभामिनि एकस्यनि
यकृत्वापौर्वाह्णिकींक्रियां गृहीत्वानियमंपश्चाद्वासुदेवंहृदिस्मरन् उपवासस्यनक्तस्यएकभक्तस्यभामिनि एकस्यनि
श्चयंकृत्वाततोविप्रान्निमंत्रयेत् सपत्नीकान्सदाचारान्सुवृत्तान्छुभवेपकान् श्रुताध्ययनसंपन्नान्कुलीनान्जाति
संभवान् ततोमध्यान्हसमयेलक्ष्मीयुक्तंजनार्दनम् स्थापयेदव्रणंकुंभंवेदमंत्रैर्द्विजोत्तमैः पूरयेत्परयाभक्त्यागोत्रिभिः
सपितामहं सपितासहब्रह्मणोध्यानमंत्रसहितं गंधतोयेनसंस्थाप्यपंचामृतयुतेनच चंदनेनतुगंधेनपुष्पैः
नानाविधैःप्रिये मिष्टान्नैश्चवनैवेद्यैर्धूपादिभिस्तादृतैः आच्छादनंतुवस्त्रैश्चपीतवस्त्रैर्विशेषतः घंटामृदंगनिर्घोषैः
शंखभेरीसमन्वितैः आरात्तिकव्रतींकृत्वाकर्पूरागुरुचंदनैः अलाभेयेनकेनापिफलस्यानंत्यहेतवे ताम्रपा
त्रस्थितैस्तोयैश्चंदनाक्षतपुष्पकैः अर्घ्यंदद्यात्सपत्नीकःप्रहृष्टेनांतरात्मना मंत्रेणानेनदेवेशिब्राह्मणैःसहमांस्म
रन् नारंगैर्नारिकेलैश्चफलैर्नानाविधैःशुभैः पंचरत्नसमायुक्तंजानुनीकृत्यभूतले आरोप्यभालेहस्ताभ्यांश्र
द्धाभक्तिसमन्वितः अर्घ्यदानमंत्रोयथा देवदेवमहाभागप्रलयोत्पत्तिकारक कृष्णसर्वेशभूतेशजगदानंदका
रक गृहाणार्घ्यमिमंदेवकृपांकृत्वाममोपरि प्रार्थनामंत्रः स्वयंभुवेनमस्तुभ्यंब्रह्मणेमिततेजसे नमोस्तुते
श्रियानंददयांकुरुममोपरि एवंसंप्रार्थ्यगोविंदंपूजयेद्ब्राह्मणैःसह सपत्नीकान्छुचीन्स्नातान्लक्ष्मीनारायणौस्म
रन् पूजयित्वाविधानेनसपत्नीकंस्मरन्विभुं स्मर्तव्योद्विजरूपेणपत्नीश्रियमनुस्मरन् परिधाप्ययथाशक्त्या
वस्त्रालंकारकुंकुमैः द्राक्षाम्रैश्चकपित्थैश्चपनसैःकदलीफलैः नारिकेलैश्चनारंगैःकूष्मांडैर्दाडिमैःप्रिये घृतप
क्वान्नगोधूमैःशुभ्रैःसौहालिकैर्वटैः सक्षीरैर्घृतपूरैश्चफाणितैःखंडमंडितैः वृंताककर्कटीशाकैःशृंगवेरैःसमूलकैः अ
न्यैश्चविविधैःशाकैरम्यपाकैःपृथक्पृथक् भक्ष्यभोज्यैश्चलेह्यादिखंडकानिविशेषतः गोरसानिविचित्राणिवा
सितानिघृतादिभिः अथान्यान्यपिदेयानिदानानिविविधानिच वित्तशाठ्यंनकर्तव्यमात्मनः श्रेयमिच्छता

यथावसरसंप्राप्तमुपविश्यमृदुब्रुवन् इदंस्वादुइदंभोज्यंभवदर्थंप्रकल्पितं याच्यतांरोचतेयच्चयन्मयापाचितं
प्रभो धन्योस्म्यनुगृहीतोस्मिकृतसार्थंचमंदिरं विसर्जयेत्ततोविप्रान्दत्त्वातांबूलदक्षिणां पत्राणिपूगखंडानि
चूर्णंचखादिरंशुभं चतुर्भिर्मिलितंदेवितांबूलंममवल्लभं एलालवंगकर्पूरजातीफलवजत्वचः मृगनाभि
मरीचानिसुरंगासनखास्तथा योददातिद्विजाग्रेभ्यः सभवेत्सुभगोत्तरः सुभगाचशुभाचाराश्चक्राभे
भवतेशुभे पुत्रसौभाग्यसंयुक्तातांबूलाज्जायतेवला पत्रैस्तुकेशवःप्रीतः पूगैरीशःसहांबया चूर्णेनशुक्त्या
ह्यमलःखदिरेणचमन्मथः चतुर्भिर्विश्वरूपोसौयःपुष्णातिजगत्त्रयं परितोष्यसपत्नीकांहस्तेदद्याच्चदक्षि
णांआसीमांतमनुव्रज्यभुंजीतवंधुभिःसह असंक्रांतव्रतेनारीयाकरोतिजगत्त्रये दारिद्र्यंपुत्रशोकंचवैधव्यंनभवेत्क्व
चित् नरोप्येवंविधोदेवियदिकुर्यान्मलिम्लुचे मलिम्लुचंप्राप्यनपूजितोयैःश्रीनाथदेवःपरयैवभक्त्या कथं
भवेत्तेषुसुखंचसंपत्पुत्राःसुहृत्सेवकवच्चभार्या इतिभविष्योत्तरेमलमासव्रतकथा ॥ अन्यदपिकथानकंदेवीपुराणे
श्रीईश्वरउवाच शृणुष्वदेविमाहात्म्यंमलमासस्यपार्वति येचमासाःससंक्रांतास्तेषांस्वामीरविस्तथा असं
क्रांतास्तुयेमासास्तेषांस्वामीजनार्दनः तमुद्दिश्यचयत्किंचित्स्वल्पंवायादिवाबहु अक्षयंतद्भवेत्कंतुंजं
न्मनामयुतंध्रुवंमलिम्लुचेतुसंप्राप्तेयोनकुर्यात्स्वशक्तितःदानंवाथव्रतंवापिविप्रभोजनमेवच मलिम्लुचेन्नदेहेपुसया
तिनिरयंनरः एकभक्तेननक्तेनतथैवायाचितेनच उपवासेनकुर्वीतमलमासंप्रयत्नतःदानेवाथव्रतेवापीयस्यशक्ति
र्नविद्यते शरीरपापूणंतेनकर्त्तव्यंतीर्थसेवनं शुश्रूषाद्विजमुख्यानांसर्वव्रतफलंलभेत् सर्वव्यापीयथाविष्णुःस
र्वभूतक्रियापरः मलिम्लुचेतथादानंलोकद्वयसुखावहं श्रीदेव्युवाच भाग्यहीनास्तुयेमर्त्याःपापवाद्विचरंतिते विवे
कानास्तिवैयेषांकिंकार्यंवैमलिम्लुचे निर्धनाश्चदुराचाराःपरभाग्योपजीविनःश्रीईश्वरउवाच दानेव्रतेतथाभुक्ते

आयासकायशोषणं सर्वस्यनास्तिसामर्थ्यंकर्त्तव्योविप्रसेवनं साधूनांसेवनंदेविसर्वतीर्थफलप्रदं कृष्णेनल-
भ्यतेतीर्थंसद्योवैसाधुसेवनात् साधूनादर्शनंचैवकीर्त्तनंश्रवणंतथा मलमासेसदादेविकर्त्तव्यंश्रेयइच्छता पुण्यव्य
येनसंप्राप्ताःसंपदोविविधागृहे ताभिः पुनः प्रकर्त्तव्यःसंचयःपुण्यकर्मणां अन्यायेनयथादेवियःप्राप्तोधनसं
क्षयः यथाकर्मक्षयात्वेहप्राप्यतेपुण्यसंचयः तस्मात्पाणिसंप्राप्तेद्रव्यंपात्रेषुकल्पयेत् यथावीजांकुरन्यायो
विद्वाद्भिर्धर्मतत्परैः विचार्यनिश्चयः प्राप्तो धर्मादर्थोनसंशयः धर्मोवीजंफलवार्थोफलंवीजेसुरक्षितं कर्त्त
व्यंतत्प्रयत्नेनप्ररोहार्थंभवेभवे वीजांकुरंततोभक्षेद्योनदद्यादन्नंद्विजे लक्ष्मीनारायणंपूज्यभोजयेच्चद्विजो
त्तमान् संकथंचान्ययोनीषुभुंज्यादर्थादिजंसुखं इतिदेवीपुराणेमलमासव्रतम् ॥ अथमलमासव्रतवि
धानम् ॥ हेमाद्रौ पाद्मे देवेशशंकरंदेवंसर्वदेवनमस्कृतं षडाननोमहातेजा.प्रणम्यपर्य्यपृच्छति स्कं-
दउवाच देवदेवमहादेवसर्वधर्मप्रवर्तक व्रतानिवहुपुण्यानिश्रुतानित्वत्प्रसादतःनतृप्तिमाधिगच्छामिधर्मतत्त्वेसुरश्वे
र. व्रतांतरंमहापुण्यंकथयस्वमहाप्रभो श्रीईश्वरउवाच शृणुवत्संप्रवक्ष्यामिव्रतंपापहरंशुभं यस्यानुष्ठानमात्रे
णतुष्टोभवतिभास्करः दुःखहरतियक्षिप्रंप्रदद्यात्सौख्यमुत्तमं स्कंदउवाच किंव्रतकस्यवैदानंकस्यदेवस्यपू
जनं केनचादौपुराचीर्णंतत्सर्वंकथयस्वनः श्रीईश्वरउवाच मलमासव्रतंस्कंदसर्वपापहरंनृणां सकांस्यमन्नदानंतु
तुष्टयेभास्करस्यच यस्यानुष्ठानमात्रेणपुत्रदौहित्रवान्नरः धनधान्यसमायुक्तः सर्वपापैः प्रमुच्यते-आसीत्पुरा
महाराजानहुषः पृथिवीतले धर्मप्रियस्तपोनिष्ठोदेवपूजनतत्परः प्रजानांपालकोनित्यमतिथीनांचपूजकःगं
तुशक्रपदंसोथब्राह्मणान्नरवाहने योक्तुकामारयद्देवादगस्त्यंमुनिपुंगवपुक्तासमारुहत्सोथतदानीमिंद्रमायया मो
हितेनतुतेनैव युक्तोब्रह्मविदांवरः सर्पसर्पेतिमूढेनताडितश्चमुनिस्तदा क्रुद्धेनमुनिनातेनशापितःकुंभयोनिना

सर्पोभवेतिहेपापमहासर्पस्तदाभवत् राजाशप्तस्तदारुकंदसर्पत्वमतिदारुण महारण्येमहाप्राज्ञसर्वसंतोषवर्जितः
देहभावेनतेनापिकृतास्तुपापराशयः एकदातुमहारण्येकृष्णद्वैपायनोमुनि आजगाममहाभागस्तस्यभा
ग्येनचोदित · तयोस्तुसंगतमभूदरण्येतरुसंकुलेतद्दर्शनात्ससरुमारपूर्वजन्मविचेष्ठितं ततश्चविव्हलीभूत प्र
णम्याशिरसामुनिं प्रणम्यदडवत्सर्पइदवचनमब्रवीत् दयातवमहीपृष्ठेपापिदंडक्षमप्रभो मादृशानांतुपापानां
त्वमेवशरणंसदा अस्माद्दुःखात्प्रमुंचेहंकृपांकुरुमयिप्रभो इतिश्रुत्वावचस्तस्यसमुनि करुणान्वित· उवाचवच
नंसर्पशृणुष्वमनसेप्सितं पूर्वकर्मविपाकेनत्वयादुःखमुपार्जितं सर्पउवाच तातकेनविमुंचेहमनंताद्दुःखसागरात् मु
क्तिर्भवेद्द्विजास्माकंकस्येदकर्मण· फल व्यासउवाच पूर्वजन्मनिराजेंद्रमलमासेसमागते नार्चितोभास्करोवि·
ष्णुर्विधिनात्तकृतव्रतं तत्कर्मपरिपाकेनबुद्धिस्तेविप्रयोजनेशिविकायांसमभवच्छक्रमायासहायतः· तस्मात्त्सर्वप्र
यत्नेननृपलंव्रतमाचर ·यस्यानुष्ठानमात्रेणस्वपदंप्राप्स्यसेध्रुव केनतावद्विधानेनकर्त्तव्यव्रतमीदृश किंदेयंहिव्रतेचे
हतत्सर्वंकथयस्वनः व्यासउवाच विष्णुरूपंसहस्रांशुमलमासेप्रपूजयेत् पूजितेचसहस्रांशौविष्णुर्भवतिपूजितः
मलमासस्तुमासानांमलिन·पापसंभव·· तस्यपापविशुद्ध्यर्थंमलमासव्रतंचरेत् दिनेदिनेप्रदेयानित्रिविधान्नानि
भक्तितः·दक्षिणावृतपक्वानिकांस्यपात्रमयानिच मंत्रः· विष्णुरूपीसहस्रांशु·सर्वपापप्रणाशन· अपूपान्नप्रदा
नेनममपापंव्यपोहतु · अधिमासेतुसप्राप्ते गुडसर्पियुतानिच दद्यादनेनमंत्रेण त्रयस्त्रिंशदपूपकान् · त्रयं
स्त्रिंशदपूपानि दातव्यानिदिनेदिने साज्यानिगुडमिश्राणि अधिमासेनृपोत्तम यावतितत्राछिद्राणि · अपू
पस्थानिपार्थिव तावद्वर्षसहस्राणिस्वर्गलोकेमहीयते चंद्रांशुनिर्मलापूपाःशालितंडुलामिश्रिता·आहारःसर्व
देवानांतेप्रकुर्वंतिमंगल सहिरण्याःघृताभ्यक्तांस्त्रयस्त्रिंशदपूपकान् अधिमासेतुसंपूज्यत्रयस्त्रिंशत्तुदेवताउद्दि

ग्र्यापूपदानेनपृथ्वीदानफलंलभेत् मासाधिकेतुसप्राप्तेयावत्संख्यानपूपकान् तावद्वर्षमवाप्नोतिविष्णुलोकंसनातनं
त्रयास्त्रिंशदपूपावैकांस्यपात्रेनिधायच सघृतसहिरण्यंचब्राह्मणायनिवेदयेत् 'नारायणजगद्बीजभास्करप्रतिरूपक
व्रतेनानेनपुत्रांश्चसंपदंचाभिवर्धय इतिप्रार्थना ' अत्राशक्तविषयेविशेषः' अधिमासेयदाराजन्द्वादशीवाथ
पूर्णिमा व्यतीपातेदिनेवापिदद्यादन्नंस्वशक्तितः। साज्यपात्रान्हिसगुडांस्त्रयस्त्रिंशदपूपकान् कांस्यपात्रेवि
निःक्षिप्यसहिरण्यान्सवस्त्रकान् उपानच्छत्रसयुक्तान्विप्रायविनिवेदयेत् इदचसर्वाधिमासव्रताशक्तपरं
तत्रमंत्रः यस्यहस्तेगदाचक्रंगरुडोयस्यवाहन शंखःकरतलेयस्यसमेविष्णुःप्रसीदतु ॥१॥ कलाकाष्ठादिरूपेणनि
मेषघटिकादिना । योवंचयतिभूतात्मातस्मैकालात्मनेनमः ॥ २ ॥ कुरुक्षेत्रमयंदेश.कालःसर्वोद्विजोहरिः पृथ्वी
सममिमदानंगृहाणपुरुषोत्तम ॥ ३ ॥ मलानांचविशुद्ध्यर्थंपापप्रशमनायच पुत्रपौत्राभिवृद्ध्यर्थंतवदास्या
मिभास्कर ॥ ४ ॥ मन्त्रेणानेनवैदद्यात्त्रयस्त्रिंशदपूपकान् अन्नदानात्परंदानंमलमासेनविद्यते गृहेतस्य
स्थिरालक्ष्मीर्योदद्यात्सूर्यसन्निधौ दारिद्र्यंनभवेत्तस्यरोगशोकविवर्जितः व्याधिभ्योमुच्यतेरोगीमूकोवाचस्प
तिर्भवेत् एवतुविधिनाराजन्मलमासव्रतंचरेत् पुत्रपौत्रैःसमायुक्तोमोदतेपालयन्महीं ईश्वरउवाच इत्युक्त्वासमु
निःस्कंदतत्रैवांतरधीयत नहुषोमानसंसर्वंव्रतमेतच्चकारह व्रतस्यास्यप्रभावेनसद्योमानुपतांगतः पुनर्व्रतंचका
रेदमुनिवर्य्योदितंयथा विमानवरमारुह्यजगामेंद्रस्यमंदिरं तस्मात्स्कदनरैःकार्य्यंव्रतमेतदनुत्तमं व्रतेनतोषितोदे
वोभास्करोभक्तवत्सलः ददातिविपुलांलक्ष्मींपुत्रपौत्रादिसंपदः इतिपाद्मोक्तमलमासव्रतं अथाधिमासेजपनी
यमंत्रोब्रह्मांडपुराणेपुरुषोत्तमोपाख्याने मन्त्रराजमिदंविप्रशृणुमेवाच्मिदुर्लभं सुराणामपियच्छ्रुत्वामुच्यतेब्रह्म
हत्यया वर्गाद्योनकुलारूढःशक्तिविंदुविभूषितः ङेतःकृष्णोनमश्चांतेनकुलीवरदासनः सर्वदेवेश्वरोविंदुयुतोग

रुडगामिने वन्हिप्रियांतोमंत्रोयंकोटिदुष्कृतनाशकृत् सतारःषोडशार्णोयमनुर्ब्रह्मांडदीपकः लक्षमेकजपेदेनम्
सेस्मिन्ममदुर्लभे सितामधुतिलाद्यैश्चजहुयान्निर्जराननेदेवतामुखेऽग्नावित्यर्थः तर्पणंब्रह्मभोज्यचमार्जनादिद
शांशतःनारदोऋपिरत्रास्तिछंदोनुष्टुप्प्रकीर्तितम् देवकीनंदनःकृष्णोदेवोबीजंशिवोदितः नमःशक्तिःसर्व
सिद्ध्यैविनियोगःप्रकीर्तितः षड्दीर्घभाजाकामेनषडंगेषुन्यसेत्सुधीः जपन्नविरतंमंत्रमनसाभवमोचनचतु
र्वर्गलभद्वीरोह्यनायासेनसर्वदा क्लांक्लींक्लूंक्लैंक्लौंक्लः इतिषडंगन्यासः सदाध्यायन्निमंरूपंश्यामवर्णंचतुर्भुज शं
खचक्रगदापद्महस्तंभुवनभूषणंमंत्रोयथा ओंक्लींकृष्णायनमः ह्रांगरुडगामिनेस्वाहा इमंमत्रंलक्षंजपेत्
सितामधुतिलाज्यैःपालाशार्ककपित्थादिसमिद्भिर्दशांशहोमंकुर्य्यात् तर्पणमार्जनब्राह्मणभोजनादीन्दशांश
कल्पनाकार्य्या अथव्रतविधिःमलमासस्यशुक्लप्रतिपदि अथवाकृष्णपक्षेव्रतारंभंकुर्यात् अथवाकृष्णपक्षे
चतुर्दश्यांत्रयोदश्यां अष्टम्यांनवम्यांवाऽन्यतमतिथौकार्यं तिथ्यादिसंकीर्त्त्य आत्मनःदारिद्र्यपापदुःखनाशपू
र्वकसत्पुत्रप्राप्ति अतुलसौभाग्यभोगासिद्धिद्वारासावित्रूपजनार्दन प्रीत्यर्थमलमासव्रतंकरिष्ये इतिसंकल्प्य
आचार्य्यंवृत्वा मध्याह्नेसर्वतोभद्रस्यकलशोपरिहैमंलक्ष्मीयुतजनार्दनं पुरुषसूक्तमंत्रैः षोडशोप
चारपूजां सामान्यपद्धतिक्रमेणकुर्य्यात् तत्रपुष्पपूजांतेविशेषपूजां मत्स्यादिनाममंत्रैःकुर्यात् ओंमत्स्याय
नमः सहस्रशीर्ष्णेनमः देवायनमः सहस्राक्षपादायनमः हरयेनमः लक्ष्मीकांतायनमः मुनीश्वरायनमः स्वयं
भुवेनमः अमिततेजसेनमः ब्रह्मप्रियायनमः देवायनमः ब्रह्मगोप्त्रेनमः ततोलक्ष्मींनाममंत्रैःपूजयेत् लक्ष्म्यै
नमः कमलायैनमः श्रियैनमः पद्मवासायैनमः हरिवल्लभायैनमः क्षीराब्धितनयायैनमः इतिगंधाक्षतफलैः
संपूज्य ततोधूपदीपम् नैवेद्यांतंसंपूज्य अर्घ्यंदद्यात् तत्रमंत्रः पुराणपुरुषेशानसर्वशोकनिकृंतन अधिमास

व्रतेप्रीत्यागृहाणार्घ्यंश्रियासह पुराणपुरुषेशानजगद्धातःसनातन सपत्नीकोददाम्यर्घ्यंसृष्टिस्थित्यंतकारिणे-
देवदेवमहाभागप्रलयोत्पत्तिकारक गृहाणार्घ्यमिमंदेवदयांकृत्वाममोपरि इतिविशेषपूजा ततःसपत्नीक
ब्राह्मणवस्त्रादिनासंपूज्य त्रयस्त्रिंशदपूपान्कांस्यपात्रेनिधायसघृतं सहिरण्यंवायनं ब्राह्मणायनिवेदयेत्
तत्रमंत्रः— मलमासस्तुमासानांमलिनःपापसंभव. तस्यपापविशुद्ध्यर्थमपूपान्नंददाम्यहं ॥ १ ॥ विष्णुरू
पीसहस्रांशुःसर्वपापप्रणाशन अपूपान्नप्रदानेनममपापंव्यपोहतु ॥ २ ॥ अधिमासेतुसंप्राप्तेत्रयस्त्रिंशदपूपकाः
चंद्रांशुनिर्मलापूपा शालितंडुलमिश्रिताः ॥ ३ ॥ आहार सर्वदेवानांतेमेकुर्वंतुमंगलं अधिमासेतुसंप्राप्तेत्रयस्त्रिं
शत्तुदेवताः ॥ ४ ॥ उद्दिश्यापूपदानेनपृथ्वीदानफलंलभेत् ॥ ४ ॥ नारायणजगद्बीजभास्करप्रतिरूपक व्रतेना
नेनपुत्रांश्चसंपदंचाभिवर्धय ॥ ५ ॥ अत्राशक्तस्य विशेषः अधिमासेयदाराजन्द्वादशीवापिपूर्णिमा व्यतीपातादि
नवापिद्याद्दानंहिभक्तित साज्यपात्रंचसगुडंत्रयस्त्रिंशदपूपकान् कांस्यपात्रेविनिक्षिप्यहिरण्येनसमन्वितान्
उपानच्छत्रसंयुक्तान्विप्रायविनिवेदयेत् तत्रमंत्र यस्यहस्तेगदाचक्रंगरुडोयस्यवाहन शंखःकरतलेयस्यसमेवि
ष्णुः प्रसीदतु कलाकाष्ठादिरूपेणनिमेषघटिकादिना योवंचयतिभूतानितस्मैकालात्मनेनमः कुरुक्षेत्रमयोदेशः
कालःसर्वद्विजोपरि पृथ्वीसममिमंदानंगृहाणपुरुषोत्तम मलानांचविशुद्ध्यर्थंपापप्रशमनायच पुत्रपौत्रादिवृ
द्ध्यर्थंतवदास्यामिभास्कर अत्रत्रयस्त्रिंशद्देवता श्रुत्युक्ताः अष्टौवसव ८ एकादशरुद्राः ११ द्वादशादित्याः १२
प्रजापतिर्वषट्कारश्च ततोऽग्निंप्रतिष्ठाप्यअन्वादध्यात् अत्रप्रधानम् इदंविष्णुःआकृष्णेन १० षोडशाक्षरोमं
त्रः एतान्सितामधुतिलघृतपायसैर्हुत्वा ततस्त्रयस्त्रिंशद्देवतानामंत्रैर्होमंकुर्यात् आपायनमः अध्वरायनमः
सोमायनम, ध्रुवायनम अनिलाय० अनलायनम. प्रत्यूषायनमः प्रभासायनमः ८ इतिवसवः वीरभद्रायनमः

शंभवेनमः गिरीशायनमः अजैकपदेनमः आहिर्बुध्न्यायनमः पिनाकिनेनमः भुवनाधीशायनमः कपा
लिनेनमः विशांपतयेनमः स्थाणवेनमः भर्गायनमः ११ इत्येकादशरुद्राः इंद्रायनमः विष्णवेनमः भगायनमः त्वष्ट्रेनमः
वरुणायनमः अंशायनमः अर्यम्णेनमः रवयेनमः पूष्णेनमः मित्रायनमः यमायनमः पर्जन्यायनमः
इतिद्वादशादित्याः १२ प्रजापतयेनमः वषट्कारायनमः इतित्रयस्त्रिंशतिदेवताः ३३ अपूपदानेगंधादिभिः पू
जनीयाः सघृतंसहिरण्यंचब्राह्मणायददाम्यहं अपूपस्यप्रदानेनविष्णुर्मेप्रीयतामितिएवंहोमंसमाप्य छत्रोपा
नहभूषणाच्छादनयुतां शय्यांपीठंगांचआचार्य्याययदत्त्वा अन्यान्यपियथाशक्तिदानानिदद्यात् इतिसोद्यापनं
मलमासव्रतम् अथमलमासेतिथिविशेषकृत्याभावात्तिथिसमान्यकृत्यमुच्यते तत्रादौशुक्लकृष्णभेदेनतिथिध्या
नानिहेमाद्रौ तिथयोह्यधुनोच्यंतेप्रतिपद्द्विभुजारुणा मेषगाशक्तिपात्रासासितपक्षादिमामता वह्निदैवत्वादि
यमेषवाहना शु० प्र० धूसराकृष्णपक्षाद्याभाससंस्थाचतुर्मुखी अक्षसूत्रंस्रुवंसूक्तंवान्नंधरेचतुर्भुजेति कृ० प्र० इ
यमप्यग्निदैवत्याअक्षसूत्रादिधरा १ अथद्वितीयाध्यानम् द्वितीयामासगाशुभ्रापात्रपुस्तकधारिणी द्वितीया
कुमुदाभासावपस्थासाक्षकुंडिकेति इयंब्रह्मदैवत्याहंसवाहनादिरूपा २ अथतृतीयाध्यानं तृतीयावृषगागौरी
शूलपात्रधरासिता तृतीयातार्क्ष्यगानीलाशंखपात्रधराद्विदोः द्विदोःद्विभुजा इयंगौरीदैवत्या ३ अथचतु
र्थीध्यानं नीलोत्पलदलश्यामाचतुर्थीमूषकास्थिता परशुंविभ्रतीपात्रंपीतवस्त्रादिसंयुता शु० च० चतुर्थीवकुला
भासामहिषस्थाचतुर्भुजा धत्तेक्षमालिकांदंडचतुर्थीयाचदंष्ट्रिणी अस्यांगणपतिदैवत्वान्मूषकवाहनादिमत्त्वं
कृष्ण च० अथपंचमीध्यानम् ग्राहस्थाचंद्रगौरास्यापंचमीसाक्षकुंडिकेति शु० प० पंकजस्थाप्रवालाभाफणामस्तकभू
षणा कृ० पं० इयंनागदैवत्या ५ अथषष्ठीध्यानं मयूरगारुणाषष्ठीपात्रकुक्कुटधारिणी शु० प० कृष्णपक्षे त्र्यक्षामयूर

गारक्ताशक्तिकुक्कुटधारिणी एकास्याद्विभुजापष्टीरक्तवस्त्रसुभूषणा नीलकुंतलकंठासाजटासार्धेन्दुभूषणा इयंस्कंद
स्वामिदैवत्या ६ अथसप्तमीध्यानं ताम्रवर्णासाज्यपात्रासप्तमीहयगामता शु॰स॰ नीलकुंतलकठासाजटाखं
डेंदुभूषणा इभस्थासप्तमीगौरीद्विभुजावज्रपात्रिणी कृ॰ स॰ इयंसूर्यदैवत्या अथाष्टमीध्यानं घटापात्रधरागो
स्थागोक्षीरधवलाष्टमीशु॰अ॰ प्रेतगाचाष्टमीरक्ताकृष्णग्रीवासितांशुका अक्षखड्गंतथाखेटपात्रंधत्तेचतुर्भुजेतिकृ॰अ॰
इयंशिवदैवत्या ८ अथनवमीध्यानम् नवमीसिंहगाशुभ्रापाशपात्रपराशुभा शु॰न॰ अक्षंखड्गंतथाखेटंपा
त्रंधत्तेचतुर्भुजा सर्पगानवमीनीलादंष्ट्रिणीपात्रतर्जिनी कृ॰न॰ इयंदुर्गादैवत्या ९ अथदशमीध्यानेसिंहास
नास्थिताशुभ्रादशमीपीतकुंडला ज्ञानमुद्राभयाचैयंपीतवस्त्राक्षमालिनी शु॰द॰ कृष्णवर्णालुलायस्थादशमीदंड
पात्रिणी इयंधर्मराजदैवत्या १० अथैकदशीध्यानम् एकादशीवृषस्थातुनीलशुभ्रात्रिशूलिनी ताम्रवर्णार
थारूढापात्रखेटासिपंकजा शु॰ए॰ एकादशीमृगाक्षस्थातुलाकर्त्तरिकायुता सिंहाननारुणगलातुंदिनीलासि
नीपरेति कृष्ण॰ए॰ इयंरुद्रदैवत्या ११ अथद्वादशीध्यानम् द्वादशीगरुडारूढामेघवर्णाब्जपात्रिणी आरंचक्र
शु॰द्वा॰ द्वादशीशुभ्रवस्त्रेयनीलकुंतलभूषिता कृ॰द्वा॰ इयंहरिदैवत्या १२ अथत्रयोदशीध्यानम् चापबाणधरा
गौरीमयूरस्थात्रयोदशी अशोककालिकाबाणचापपात्रात्रयोदशी शु॰त्र॰ मेचकांक्षासनाश्यामाहरिद्वस्त्रामदाल
सा गदापात्रधरागौरीनिधिस्थाचत्रयोदशी कृ॰त्र॰ इयंशिवकामदैवत्या १३ अथचतुर्दशीध्यानम उक्षस्था
पाटलभासाफलपात्रसुगमृता नीलकंठद्रगोपाभलोचनेयंचतुर्दशी शु॰च॰ द्विभुजातुरंगारूढाकृष्णवर्णाचतुर्द
शी खड्गभल्लधरानीलकुंडलाशुभ्रभूषणा कृ॰च॰ इयंशिवदैवत्या १४ अथपौर्णमासीध्यानम् शशिगापूर्णि
माशुभ्रामौक्तिकाभरणान्विता सुधापूर्णापिंडाधारवामदक्षिणबाहुका इयंचंद्रदैवत्या १५ अथामावास्याध्यानं

खंड्गभल्लधरानीलकुंतलाशुकभूषणा ॥ अमावास्याविधातव्याद्विदोमरकतप्रभा दर्भासनास्थिताचेयंदर्भापिंडधराकृ
शेति ॥ इयपितृदेवत्या ॥ ३०॥ इतिप्रतिपदादिसमस्तध्यानानि संकलतिथिव्रतेपुयथासंभवयोज्यानि ॥ अथाधिमा
सांतर्गतशुक्लैकादशीव्रतकथा ॥ भविष्योत्तरे ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ भगवन्श्रोतुमिच्छामिव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ शुक्लप
क्षेधिकेमासेपुरुषोत्तमपूजनम् ॥ पुरुषोत्तममासस्यकथांब्रूहिजनार्दन ॥ कोविधिः ॥ किंफलंतस्याः ॥ कोदेवस्तत्रपूज्यते
अधिमासेतुसंप्राप्तेशुक्लाह्येकादशीव्रतम् कस्यदानस्यकिंपुण्यंकिंकर्त्तव्यंनृभिः ॥ प्रभो कथंस्नानंचकिंपुण्यंकिंदानंक
स्यपूजनं ॥ किंचभोज्यंमभोज्यंवामासेत्रपुरुषोत्तमे ॥ श्रीकृष्णउवाच कथयिष्यामिराजेंद्र तवस्नेहस्यकारणात् ॥ अधि
मासेशुक्लपक्षेकामदैकादशीभवेत् ॥ तस्याव्रतस्यकरणात्कमलासन्मुखीभवेत् ॥ ब्राह्ममुहूर्त्तेचोत्थायस्मृत्वाचपुरुषो
त्तमं ॥ स्नात्वाचैवविधानेननियमान्कारयेद्व्रती ॥ गृहेत्वेकगुणंजप्यंनद्यांतुद्विगुणंस्मृतं ॥ गवांगोष्ठेदशगुणमग्न्यागा
रेदशाधिकं ॥ पुण्यक्षेत्रेपुतीर्थेपुदेवानांचैवसान्निधौसहस्रशतकोटीचफलंस्याद्द्विजसंन्निधौ ॥ पक्षेपक्षेमहाराजयेनरा
विष्णुपूजकाः ॥ तेषांपापहरंपुण्यंव्रतमेकादशीस्मृतं ॥ दशम्यामेकभक्तंचएकादश्यामुपोषणं द्वादश्यांपारणंकृत्वा
मुक्तिभागीभवेन्नरः ॥ श्रद्धावान्कुरुतेयस्तुमलमासेतुकामदा वांछितंलभतेमोक्षंनात्रकार्याविचारणा ॥ पुरु
षोत्तमोधिकेमासि पूजनीयः प्रयत्नतः ॥ षोडशैरुपचारैश्चपूजयेत्पुरुषोत्तमं ॥ कांस्यंमांसंमसूरान्नंचणकान्कोद्रवा
न्मधुं शाकंचैवपरान्नंचपुनर्भोजनंमैथुनं वैष्णवोव्रतकर्त्ताचदशम्यांदशवर्जयेत् ॥ द्यूतंक्रीडांतथानिद्रांतांबूलंदंतधावनं
परापवादंपैशून्यांहिंसांस्तेयंतथारातिं ॥ व्यायामंचप्रवासंचपुनर्भोजनमैथुनं ॥ घृष्टंपिष्टंपरान्नंचद्वादश्यांशयनंदिवा ॥ अ
नेनविधिनाराजन्कामदायेनवैकृता ॥ रात्रौजागरणंकृत्वा पूजितः पुरुषोत्तमः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तः ॥ सयाति
परमांगतिं पठनाच्छ्रवणाद्वापिगोसहस्रफलंलभेत् ॥ इतिश्रीभविष्योत्तरेऽधिकमासेशुक्लाकामदैकादशीव्रतकथा

अथाधिमासस्यकृष्णपक्षेकमलैकादशीव्रतम् युधिष्ठिरउवाच श्रुतानिबहुधर्माणिव्रतानिचजगत्प्रभो एकादशीव्रतं
किंचिन्नश्रुतंवैजनार्दन परस्वैकादशींब्रूहिमलमासेऽसितामम यांकृत्वामानवोलोकेप्राप्नुयात्परमंपदम् ॥ श्री
कृष्णउवाच॥ शुक्लावायदिवाकृष्णानत्याज्यैकादशीबुधैः कर्त्तव्यासाप्रयत्नेनमलमासेपिमोक्षदा एकादशीकलौ
राजन्भवबंधविमोचिनी कामदासर्वलोकानांभुक्तिमुक्तिविधायिनी रविवारेचमांगल्येसंक्रांतौचतथैवच एका
दशींसदोपोष्यापुत्रपौत्रविवर्द्धिनी मोक्षदंधनदंराजन्नित्यमेकादशीव्रतं यथोक्तविधिनाकृत्वा नराःस्युर्विष्णुमूर्त्तयः
जीवन्मुक्तानराराजन्जायंतेनात्रसंशयः युधिष्ठिरउवाच जीवन्मुक्ताः कथंकृष्ण विष्णुरूपाः कथंहरे
पापरूपाश्चकथ्यंतेपरंकौतूहलंमम श्रीकृष्णउवाच एकादशींप्रकुर्वंतिस्वशक्त्यायेनरोत्तमाः सहस्रशतको
टीनांयज्ञानांफलभागिनः अवंत्यामभवत्कश्चित् शिवधर्माद्विजोत्तमः तस्यपुत्राश्चपंचाशत्कनिष्ठः पापमू
र्तिमान् पित्राथबांधवैःसर्वैःपरित्यक्तःस्वबंधुभिः वनंगतस्ततोदैवात्तीर्थराजेततःस्वयं क्षुत्क्षामःपूर्वपुण्येनात्रिवे
ण्यांस्नानमाचरेत् ऋषीणामाश्रमांस्तत्रविचचारक्षुधार्दितः हरिमित्रमुनेस्तत्रचाश्रमंसददर्शह उपोषिताच
कमला पूजितः पुरुषोत्तमः कथाश्रुताश्चविविधाभुक्तिमुक्तिविधायिनी व्रतंकृतंचतैःसार्धंस्थित्वाशून्यालयेतदा नि
शीथेसमनुप्राप्तेकमलास्वयमागता वरंगृह्णाणभोविप्रकामदायाःप्रभावतः विप्रउवाच कात्वंकस्यासिरंभोरुप्र
सन्नाचकथंमम इंद्रस्यशंकरस्यापिचंद्रसूर्यप्रभातथा गांधर्वीकिन्नरीवापित्वत्समोनास्तिभूतले लक्ष्मीरुवाच प्र
सन्नाहंस्वयंजातावैकुंठादिहमागता प्रेषिताहरिणाशीघ्रंकमलाव्रतकारणात् पुरुषोत्तममासस्यशुक्लपक्षेतुया
स्मृता तस्याव्रतंत्वयाचीर्णंप्रयागेमुनिसंनिधौ व्रतस्यास्यप्रभावेणवशगाहंनसंशयः तववंशेभविष्यंतिहरि
वासरसेवकाः हरिपूजारतामर्त्याःपुराणश्रवणेरताः

॥ विप्रउवाच ॥ प्रसन्नायदिमेदेविव्रतंविस्तरतोवद यत्कथासुप्रवर्त्ततेसज्जना.पंडिताजना: ॥ लक्ष्मीरुवाच ॥
श्रोन्दणांपरमश्लाघ्यपवित्राणामनुत्तमं दु स्वप्ननाशनंपुण्यंग्रहपापहरंशुभं योनरःश्रद्धयायुक्तोश्लोकंश्लोकार्ध
मेवच पाठेनश्रवणेनैवकुलकोटिंसमुद्धरेत् मार्गशीर्षोहिमासानांपक्षिणांगरुडोयथा नदीनांचयथागंगाति
थिष्वेकादशीतथा अद्यापिनिर्जराःसर्वेभारतेजन्मलिप्सवः समर्चयंतिविबुधानारायणपरायणाः हरिनाम
पराःपंचपूजाभक्तिपरायणाः तेकृथार्थाःकलियुगेसत्यंसत्यंवदाम्यहं शुक्लावायदिवाकृष्णायदात्वेकादशीभवेत्
गृहस्थानांतुपूर्वास्याद्यतीनामुत्तरासदा एकादशीद्वादशीचरात्रिशेषेत्रयोदशी तत्रक्रतुशतंपुण्यंत्रयोदश्यांतुपा
रणे अद्यस्थित्वानिराहारा.सर्वभोगविवर्जितः श्वोभोक्ष्येपुंडरीकाक्षशरणंमेभवाच्युत व्रतंकृत्वाप्रयत्नेनमाध
वायनिवेदयेत् गीतवाद्यैःपुराणैश्चस्तुतिभिर्जागरंचरेत् पंचामृतेनसंस्नाप्यहरिंपापैःप्रमुच्यते ततःप्रातःसमु
त्थायस्नात्वाविष्णुंसमर्चयेत् अज्ञानतिमिरांधस्यव्रतेनानेनकेशव प्रसादसुमुखोभूत्वाज्ञानदृष्टिप्रदोभव एवंविज्ञा
प्यदेवेशंदेवदेवंचचक्रिण ब्राह्मणान्भोजयेद्भक्त्यादद्यात्तेभ्यश्चदक्षिणां कृत्वापचमहायज्ञान्भोक्तव्यंबंधुभिःसह
एवंयःप्रयतःकुर्यात्पुण्यमेकादशीव्रतं सयातिविष्णुभवनपुनरावृत्तिदुर्लभं इत्युक्त्वाकमलातस्मैवरंदत्त्वादिव
ययौ धनधान्यसमायुक्तोविप्रोसानभवत्तदा एवंय.कुरुतेराजन्कमलैकादशीव्रतं श्रुत्वापठित्वामर्त्योहिवि
ष्णुसायुज्यमाप्नुयात् इतिब्रह्मांडपुराणे अधिकमासेकमलैकादशीव्रतकथा ॥ नारदीया
दिसकलपुराणसदर्भोक्तएकादशीकल्पोविधीयते तत्रादौविष्णुभवनद्वारेध्वजारोपणव्रतम् ॥ नारदीये ॥
सनकउवाच ॥ अन्यद्व्रतप्रवक्ष्यामिध्वजारोपणमुत्तमं सर्वपापहरपुण्यंविष्णुप्रीणनकारणं य कुर्याद्वि
ष्णुभवनेध्वजारोपणमुत्तमम् ॥ संपूज्यतेविरंच्याद्यैःकिमन्यैर्बहुभाषितैः हेमभारसहस्रंतुयोददातिकुटुंबिने

तत्फलंलक्षगुणंस्याद्ध्वजारोपणकर्मणः ॥ ध्वजारोपणतुल्यंस्याद्गंगास्नानमनुत्तमम् ॥ अथवातुलसीसे
वाशूल्यालिंगप्रपूजनं ॥ अहोपूर्वमहोपूर्वमहोपूर्वमिदंद्विज सर्वपापहरंकर्मध्वजारोपणसंज्ञितं यानिकार्य्या
णिसर्वाणिध्वजारोपणकर्मणि ॥ तानिसर्वाणिवक्ष्यामिशृणुष्वगदतोमम ॥ कार्त्तिकस्यसितेपक्षेदशम्यांसंयतो
नरः ॥ स्नानंकुर्यात्प्रयत्नेनदंतधावनपूर्वकं एकादश्यांब्रह्मचारीस्वयंनारायणंस्मरन् धौतांबरधरः शुद्धो
विप्रनारायणाग्रतः ॥ ततःप्रातःसमुत्थायस्नात्वाचम्ययथाविधि ॥ नित्यकर्माणिनिर्वर्त्यपश्चाद्विष्णुंसमर्चयेत्
चतुर्भिर्ब्राह्मणैःकृत्वाकृत्वाचस्वस्तिवाचनं नांदीश्राद्धंप्रकुर्वीतध्वजारोपणकर्मणि ध्वजस्तंभौचगायत्र्याप्रोक्षयेद्वस्त्र-
संयुतौ सूर्यंचवैनतेयंचहिमांशुंतत्पटेर्च्चयेत् ॥ धातारंचविधातारंपूजयेद्ध्वजदंडके ॥ हरिद्राक्षतगंधाद्यैःशुक्लपुष्पै-
र्विशेषतः ॥ ततोगोचर्ममात्रंतुस्थंडिलंचोपलिप्यवै ॥ आधायाग्निंस्वगृह्योक्तमाज्यभागादिकंक्रमात् ॥ जुहुयात्पा-
यसंचैवसाज्यमष्टोत्तरंशतं ॥ प्रथमंपौरुषंसूक्तंविष्णोर्नुकमितिरावर्ती ततश्चवैनतेयायस्वाहेत्यष्टाहुतीस्तथा ॥ सोमो-
धेनुमुदुत्यंचजुहुयाच्चततोद्विज ॥ सौरमंत्रान्जपेत्तत्रशांतिसूक्तानिशक्तितः ॥ रात्रौजागरणंकुर्य्यादुपकंठेहरेःशुचिः
ततःप्रातःसमुत्थायानित्यकर्मसमाप्यच ॥ गंधपुष्पादिभिर्देवमर्चयेत्पूर्ववत्क्रमात् ततोमंगलवाद्यैश्चसूक्तपाठैःसु-
शोभनैः ॥ नृत्यैश्चस्तोत्रपाठैश्चगीतवाद्यैर्नयेद्ध्वजं ॥ पादपेद्वारदेशेवाशिखरेवामुदान्वितः सुस्थिरंस्थापयेद्विप्र-
ध्वजंसुस्तंभसंयुतं ॥ गंधपुष्पाक्षतैर्देवंगंधदीपैर्मनोहरैः ॥ भक्ष्यभोज्यादिसंयुक्तैर्नैवेद्यैश्चहरिंयजेत् ॥ एवंदेवाल
येस्थाप्यशोभनंध्वजमुत्तमं ॥ प्रदक्षिणमनुव्रज्यस्तोत्रमेतदुदीरयेत् ॥ नमस्तेपुंडरीकाक्षनमस्तेविश्वभावन
नमस्तेस्तुहृषीकेशमहापुरुषपूर्वज ॥ येनेदमखिलंजातंयत्रसर्वंप्रतिष्ठितं ॥ लयमेष्यतियत्रैवतंप्रपन्नोस्मिकेशव
नजानंतिपरंभावंयस्यब्रह्मादयःसुराः योगिनोयंनपश्यंतितंवंदेब्रह्मरूपिणं ॥ यन्मुखाद्ब्राह्मणाजातायद्बाहोरभवन्नृपाः

वैश्यावस्योरुजातावै पद्भ्यांशूद्राश्चजज्ञिरे मायासंगममात्रेण वदंतिपुरुषंजनाः स्वभावविमलंशुद्धं
निर्विकारंनिरंजनं क्षीराब्धिशायिनंदेवमनंतमपराजितं सद्भक्तवत्सलंविष्णुंभक्तिगम्यंनमाम्यहं पृथिव्या
दीनिभूतानितन्मात्राणींद्रियाणिच सूक्ष्मसूक्ष्माणियेनासंस्तंवंदेसर्वतोमुखं यद्ब्रह्मपरमंधामसर्वलोकोत्तमो-
त्तमं निर्गुणंपरमंसूक्ष्मंप्रणतोस्मिपुनःपुनः अविकारमजंशुद्धंसर्वतोव्याप्तमीश्वरं यमामनंतियोगींशसर्वका
रणकारणं योदेवःसर्वभूतानामंतरात्माजगन्मयः निर्गुणःसच्चिदानंदःसमेविष्णुःप्रसीदतु जगद्धितार्थंयेदे
हाध्रियंतेलीलयाहरेः तानर्चयंतिविबुधाःसमेविष्णुःप्रसीदतु ज्ञानिनांकर्मिणांचैवतथाभक्तिमतांनृणां फलंद-
दातिविश्वेशःसमेविष्णुःप्रसीदतु यइदंकीर्तयेन्नित्यंस्तोत्राणामुत्तमोत्तमं सर्वपापविनिर्मुक्तोविष्णुलोकंसगच्छति
इतिस्तुत्वानमेद्विष्णुंब्राह्मणांश्चप्रपूजयेत् आचार्यंपूजयेत्पश्चाद्दक्षिणावसनादिभिः ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाद्
स्त्यावित्तानुसारतः पुत्रमित्रकलत्राद्यैः स्वयंचसहबंधुभिः कुर्वीतपारणंविप्रनारायणपरायणः यस्त्वेतत्क
र्मकुर्वीतध्वजारोपणमुत्तमं तस्यपुण्यफलंवक्ष्येशृणुष्वसुसमाहितः पटोध्वजस्यविप्रेंद्रयावच्चलतिवायुना ताव
तिपापजालानिनश्यंत्येवनसंशयः महापातकयुक्तोवायुक्तोवासर्वपातकैः ध्वजंविष्णुगृहेकृत्वामुच्यतेसर्वपातकैः
यावद्दिभातितिष्ठेतध्वजोविष्णुगृहेद्विज तावद्युगसहस्राणिहरिसामीप्यभाग्भवेत् आरोपितंध्वजंदृष्ट्वायेभि
नंदंतिधार्मिकाः तेपिसर्वेविमुच्यंतेह्यतिपातकसंचयैः आरोपितंध्वजंविष्णुगृहेधुन्वन्परंस्वकं कर्तुःसर्वाणि
पापानिधुन्वंतिनिमिषार्धतः यस्त्वारोप्यध्वजंविष्णोर्गृहेनित्यमुपाचरेत् सदेवयानेनादिवंयातिवैसुमतिर्यथा
इतिनारदीयेपूर्वभागेध्वजारोपणव्रतम् अथकथा नारदउवाच भगवन्सर्वधर्मज्ञसर्वशास्त्रार्थपारग सर्वक
र्मवरिष्ठंत्वयोक्तंध्वजधारणम् यस्तुवैसुमतिर्नामध्वजारोपकरोमुने त्वयोक्तस्तस्यचरितंविस्तरेण

समादिश सनकउवाच शृणुष्वेकमनाःपुण्यमितिहासंपुरातनं ब्राह्मणाकथितंमह्यंसर्वपापप्रणाशनं आ
सीत्पुराकृतयुगेसुमतिर्नामभूपतिः सोमवंशोद्भवःश्रीमान्सप्तद्वीपैकनायकः धर्मात्मासत्यसंपन्नःशुचिर्वैश्योति
थिप्रियः सर्वलक्षणसंयुक्तःसर्वसंपद्विभूषितः सदाहरिकथासेवीहरिपूजापरायणः हरिभक्तिपराणांचशु
श्रूपुर्निरहंकृतिः पूज्यपूजापरोनित्यंसमदर्शिगुणान्वितः सर्वभूताहितःशांतोधर्मज्ञःकीर्तिवर्धनः तस्यभा-
र्यामहाभागासर्वलक्षणसंयुता पतिव्रतापतिप्राणानाम्नासत्यवतीमुने तावुभौदंपतिनित्यहरिपूजापरायणौ
जातिस्मरौमहाभागौसत्यज्ञौसत्परायणौ अन्नदानरतौनित्यंजलदानपरायणौ तडागारामवप्रादीनसंख्या
तान्वितेनतुः सातुसत्यवतीनित्यंशुचिर्विष्णुगृहेसती नृत्यतापरिसंतुष्टामनोज्ञामंजुवादिनी सोपिराजामहाभा
गोद्वादशीद्वादशीदिने ध्वजमारोपयत्येवमनोज्ञवहुविस्तरं एवंहरिपरंनित्यंराजानंधर्मकोविदं प्रियांसत्य
वतींचास्यदेवाअपिसदास्तुवन् त्रिलोकेविश्रुतौज्ञात्वादपतीधर्मकोविदौ आययौवहुभिःशिष्यैर्द्रष्टुकामोविभां
डकः तमायांतमुनिंश्रुत्वासतुराजाविभांडक प्रत्युद्ययौसपत्नीकःपूजाभिर्वहुविस्तरं कृतातिथ्यक्रियाशांतकृ
तासनपरिग्रहं नीचासनस्थितोभूपःप्रांजलिर्वाक्यमब्रवीत् राजोवाच भगवन्कृतकृत्योस्मित्वदभ्यागमनेनवै
सतामागमनंसंतःप्रशंसंतिसुखावहं यत्रस्यान्महतांप्रेमतत्रस्युःसर्वसंपदः तेजःकीर्तिधनंपुत्राइतिप्राहुर्विपश्चितः
तत्रवृद्धिमुपायांतिश्रेयांस्यनुदिनमुने यत्रसंतःप्रकुर्वंतिमहतींकरुणांप्रभो योमूर्ध्निधारयेद्ब्रह्मन्महत्पादजलंरजः
सस्नातःसर्वतीर्थेषु पुण्यात्मानात्रसंशयः ममपुत्राश्चदाराश्चसंपच्चत्वयिसमर्पिता ममाज्ञापययविप्रेंद्रकिंप्रि
यंकरवाणिते विनयावनतंभूपंसनिरीक्ष्यनरेश्वरः स्पृष्टशङ्करेणतंप्रीत्याप्रत्युवाचातिहर्षितः विभांडकउवाच ॥

राजन्यदुक्तभवतातत्सर्वंत्वत्कुलोचितं विनयावनतःसर्वोबहुश्रेयोलभेदिह धर्मश्चार्थश्चकामश्चमोक्षश्चनृप
सत्तम - विनयाल्लभ्यतेमर्त्यैर्दुर्लभंकिमहात्मनां प्रीतोस्मितवभूपालसन्मार्गपरिवर्त्तिनः स्वस्तितेसततं
भूयाद्यत्पृच्छामितदुच्यतां पूजाबहुविधाःसंतिहरितुष्टिविधायिकाः तासुनित्यंध्वजारोपेवर्त्तसेत्वंसदोद्यतः
भार्यापितवसाध्वीयंनित्यंनृत्यपरायणा किमर्थमेतद्वृत्तांतंयथावद्वक्तुमर्हसि राजोवाच शृणुष्वभगवन्सर्वंय-
त्पृच्छामिवदामितत् - आश्चर्यभूतलोकानामावयोश्चरितंत्विह अहमासपुराशूद्रोमालिनिर्नामसत्तम - कुमा
र्गनिरतोनित्यंसर्वलोकाहितेरतः पिशुनोधर्मविद्वेषीदेवद्रव्यापहारकः गोघ्नश्चब्रह्महाचौरःसर्वप्राणिवधेरतः
नित्यंनिष्ठुरवक्ताचपापीवेश्यापरायणः एवंस्थितःकियत्कालमनाश्रित्यमहद्वचः सर्वबंधुपरित्यक्तोदुःखीवनमु
पागतः मृगमांसाशनोनित्यंतथापांथविलुंपकः एकाकीदुःखबहुलोनिदाघार्त्तःपिपासितः जीर्णंदेवालयंवि
ष्णोरपश्यंविजनेवने हंसकारंडवाकीर्णंतत्समीपेमहत्सरः पर्यंतवनपुष्पौघछादितंतन्मुनीश्वर अपिबंतत्रपानीयं
तत्तीरेविगतश्रमः फलानिजग्ध्वाजीर्णानिस्वयंक्षुद्विनिवारिता तस्मिन्जीर्णालयेविष्णोर्निवासंकृतवानहंजीर्णं
स्फुटितसंधानंतस्यनित्यमकारिषं पर्णैस्तृणैश्चकाष्ठैर्घैर्गृहंसम्यक्प्रकल्पितं स्वसुखार्थंतुतद्भूमिर्मयालिप्तामुनी
श्वर तत्राहंव्याधवृत्तिस्थोहत्वाबहुविधान्मृगान् आजीवंवर्त्तयन्नित्यंवर्षाणांविंशतिस्थितः अथेयमागतासा-
ध्वीविंध्यदेशसमुद्भवा निषादकुलजाविप्रनाम्नाख्याताचकोकिला बंधुवर्गपरित्यक्तादुःखिताजीर्णविग्रहा क्षु
त्तृट्घर्मपरिश्रांताशोचंतीस्वकृतंत्वघं दैवयोगात्समायाताभ्रमंतीविजनेवने ग्रीष्मतापार्दिताबाह्येस्वांतेचा
धिप्रपीडिता इमांदुःखार्दितांदृष्ट्वाजातामेविपुलादया दत्तंमयाजलंचास्यैवन्यमूलफलानिच गतश्रमात्वियं
ब्रह्मन्मर्यापृष्टायथातथं आवेदयत्स्ववृत्तांतंतच्छृणुष्वमहामुने अहंकोकिलनीनाम्नानिषादकुलसंभवा दारुक

स्यसुताचाहंविंध्यपर्वतवासिनी । परस्वहारिणीनित्यंसदापैशून्यनादिनी । पुंश्चलीत्येवमुक्तातुबंधुवर्गैःसमुज्झिता
कियत्कालंततःपत्याश्रुताहंलोकनिंदिता । दैवात्सोपिगतोलोकयमस्यात्रविहायमां । कांतारेविजनेचैकाभ्रमंतीदुः
खपीडिता । दैवात्त्वत्सन्निधिप्राप्ताजीविताहंत्वयाधुनाइत्येवंस्वकृतंकर्ममह्यंसर्वंनिवेदितं । ततोदेवालयेतस्मिन्दं
पतीभावमाश्रितौ । स्थितौवर्षाणिदशचत्रावांमांसफलाशिनौ एकदामद्यपानेनप्रमत्तौनिर्भरंमुने । तत्रदेवाल
येरात्रौमदिरामांसभोजनात् वस्त्रावस्त्रापरिज्ञानौनृत्यंचाक्रिवमोहितौ प्रारब्धकर्मभोगांतमावांयुगपदागतौ यम
दूतास्तदायातापाशहस्ताभयंकराः नेतुमावामघवतांसुघोरांयमयातनां ततःप्रसन्नोभगवान्कर्मणाममभानदं
देवावसथसंस्कारसंचितेनाकृतात्मनः सदूतान्प्रेषयामासस्वभक्तावनतत्परः तेदूतादेवदेवस्यशंखचक्रगदाधराः
सहस्रसूर्यसंकाशाःसर्वेचारुचतुर्भुजाः किरीटकुंडलधराहारिणोवनमालिनः दिशोवितिमिराविप्र कुर्वंतः स्वे
नतेजसा भयंकरान्पाशहस्तान्दंष्ट्रिणोयमकिंकरान् आवयोग्रहणेप्राप्तानूचुःकृष्णपरायणाः विष्णुदूताऊचुः
भोभोक्रूरादुराचाराविवेकपरिवर्जिताः मुचध्वमेतौनिष्पापौदंपतीहारिवल्लभौ विवेकस्त्रिपुलोकेषुसंपदामादिका
रणं । अपापेपापवीर्यस्तुतांविद्यात्पुरुषाधमं यमदूताऊचुः युष्माभिःसत्यमेवोक्तंकिंत्वेतौपापिसत्तमौ यमेन
पापिनोदंडयास्तन्नेष्यामोयमांतिकं । श्रुतिप्रणिहितोधर्मोह्यधर्मस्तद्विपर्ययः धर्माधर्मविवेकोयंतन्नेष्यामोयमांति
कं । एतच्छ्रुत्वातुकुपिताविष्णुदूतामहौजसः प्रत्यूचुस्तान्यमवरानधर्मधर्ममानिनः विष्णुदूताऊचुः । अहोकष्टं
धर्मदृशामधर्मःस्पृशतेसभां । सम्यग्विवेकशून्यानांनिदानंह्यापदांमहत् तर्केणस्वविकष्टेणनरकाध्यक्षतांगताः
यूयंकिमर्थमद्यापिकंतुपापानिसोद्यमाः स्वकर्मक्षयपर्यंतमहापातकिनोपिच । तिष्ठतिनरकेघोरेयावच्चंद्रार्कतार
कं । पूर्वसंचितपापानामदृष्टानिष्कातिवृथा किमर्थंपापकर्माणिकरिष्यथपुनःपुनः श्रुतिप्रणिहितोधर्मःसत्यंस

त्यंनसंशयः किंत्वाभ्यांचरितान्धर्मान्प्रवक्षामोयथातथं एतौपापविनिर्मुक्तौहरिशुश्रूषणेरतौ हरिणाभ्य
र्च्यमानौचमुंचध्वमविलंवितं एषाचनर्तनंचक्रेतथैषोध्वजरोपणं अंतकालेविष्णुगृहेतेननिष्पापतांगतौ अं
तकालेतुयन्नामश्रुत्वोक्त्वापिचवैसकृत् लभतेपरमंस्थानंकिमुशुश्रूषणेरतः महापातकयुक्तोवायुक्तोवाह्युपपातकैः
कृष्णसेवीनरोंतेपिलभतेपरमांगतिं यतीनांविष्णुभक्तानांपरिचर्य्यापरायणाः तेदूताःसहसायांतिपापिनोपि
परांगतिं मुहूर्त्तंवामुहूर्त्तार्धंयस्तिष्ठेद्धरिमंदिरे सोपियातिपरंस्थानंकिमहोमासवत्सरान् उपलेपनकर्त्तारौसं-
मार्जनपरायणौ एतौपरिगृहेनित्यंजीर्णशीर्णाधिरोपकौ जलसेचनकर्त्तारौदीपदौहरिमंदिरे कथमेतौमहाभा-
गौयातनाभोगमर्हतः इत्युक्त्वाविष्णुदूतास्तेछित्वापाशांस्तदैवहि आरोप्यावोविमानाग्र्यं ययुर्विष्णोः परपदं
तत्रसामीप्यमापन्नौदेवदेवस्यचक्रिणः दिव्यान्भोगान्भुक्तवंतौतावत्कालमुनीश्वर दिव्यान्भोगान्विष्णुलोकेभु
क्त्वायातौमहीमिमां अत्रापिसंपदतुलाहरिसेवाप्रभावतः अनिच्छयाकृतेनापिसेवनेनहरेर्मुने प्राप्तमीदृक्फ-
लंविप्रदेवानामपिदुर्लभं इच्छयाराध्यविश्वेशंभक्तिभावेनमाधवं प्राप्स्यावःपरमंश्रेयइतिहेतुर्निरूपितः अवशे
नापियत्कर्मकृतस्यात्सुमहत्फलं जायतेभूमिदेवेंद्रकिंपुनःश्रद्धयाकृतं एतदुक्तंनिशम्याथसमुनींद्रोविभांडकः
प्रणम्यदंपतीतौतुप्रययौसतपोवनं तस्माज्जानीहिदेवर्षेदेवदेवस्यचक्रिणः परिचर्य्यातुसर्वेषांकामधेनूपमास्मृताह
रिपूजारतानांतुहरिरेवसनातनः ददातिपरमंश्रेयःसर्वकामफलप्रदः यइदंपुण्यमाख्यानंसर्वपापप्रणाशनं
पठेच्चशृणुयाद्वापिसोपियातिपरांगतिम् ॥ इतिश्रीनारदीयेपूर्वभागेध्वजारोपणव्रतकथा ॥

अथ वर्षसाध्यं पचाहैकादशीव्रतं नारदीये

सनातनउवाच अन्यद्व्रतंप्रवक्ष्यामिशृणुनारदतत्त्वत दुर्लभंसर्वलोकेषुविख्यातंहरिपंचकम् नारीणांचनराणांच सर्वदुःखनिवारण धर्मकामार्थमोक्षाणांप्रापकंमुनिसत्तम सर्वाभीष्टप्रदंचैवसर्वव्रतफलप्रद मार्गशीर्षसितेपक्षे दशम्यांविजितेंद्रियः कुर्यात्स्नानादिकंकर्मदंतधावनपूर्वकंकृत्वादेवार्चनंसम्यक्तथापंचमहाध्वरान् एकादशीभवेत्तस्मिन्दिनेनियममास्थित तत प्रातःसमुत्थायएकादश्यांमुनीश्वर स्नानंकृत्वायथाचारंहरिमेवार्चयेद्गृहे स्नापयेद्देवदेवेशपंचामृतविधानतः अर्चयेत्परयाभक्त्यागंधपुष्पादिभिःक्रमात् धूपैर्दीपैश्चनैवेद्यैस्तांबूलैश्चप्रदक्षिणैः संपूज्यदेवदेवेशमिमंमंत्रमुदीरयेत् नमस्तेज्ञानरूपायज्ञ नदायनमोस्तुते नमस्तेसर्वरूपायसर्वसिद्धिप्रदायिने एवंप्रणम्यदेवेशवासुदेवजगत्पतिं वक्ष्यमाणेनमंत्रेणउवासंसमर्पयेत् पंचरात्रंनिराहारोह्यद्यप्रभृतिकेशव त्वदाज्ञयाजगत्स्वामिन्ममाभीष्टप्रदोभव एवंसमर्च्यदेवेशमुपवासंजितेंद्रियःपौर्णमास्यांप्रकर्तव्यमेवंविष्ण्वर्चनंमुने एकादश्यांपौर्णमास्यांकर्तव्यंजागरंतथा पंचामृतादिपूजातुसामान्यादिनपंचके क्षीरेणस्नापयेद्विष्णुंपौर्णमास्यांचशक्तितः तिलहोमस्तुकर्तव्यस्तिलदानंतथैवच तत.षष्ठेदिनेप्राप्तेनिर्वर्त्यस्वाश्रमाक्रियां सप्राश्यपंचगव्यंचपूजयेद्विधिवद्धरिं ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाद्विभवेसत्यवारितं ततोस्यबंधुवर्गेणस्वयंभुंजीत वाग्यतः एवंपौषादिमासेषुकार्त्तिकांतेपुनारद शुक्लपक्षेव्रतंकुर्यात्पूर्वोक्तविधिनानरः एवंसवत्सरंकार्यंव्रतं पापप्रणाशनं पुनः प्राप्तेम र्गशीर्षे कुर्यादुद्यापनंव्रती एकादश्यांनिराहारोभवेत्पूर्ववद्द्विज द्वादश्यांपंचगव्यंचप्राशयेत्सुसमाहितः गंधपुष्पादिभि. सम्यग्देवदेवंजनार्दनं अभ्यर्च्योपायनंदद्याद्ब्राह्मणाय जितेंद्रियः प्रायसंतिलसंमिश्रंघृतयुक्तंफलान्वितं सुगंधजलसंयुक्तंपूर्णकुंभंसदक्षिणं वस्त्रेणाछादितंकुंभं

पंचरत्नसमन्वितं दद्यादध्यात्मविदुषेब्राह्मणायमुनिश्वर सर्वात्मन्सर्वभूतेशसर्वव्यापिन्सनातन परमा
न्नप्रदानेनसुप्रीतोभवमाधव अनेनोपायनदत्वाब्राह्मणान्भोजयेत्ततःशक्तितोबंधुभिस्सार्द्धस्वयंभुंजीतवाग्यतः व्र
तमेतत्तुयःकुर्य्यात्हरिपचकसंज्ञित नतस्यपुनरावृत्तिर्ब्रह्मलोकात्कदाचन व्रतमेतत्प्रकर्त्तव्यमिच्छद्भिर्मोक्षमुत्तमं
समस्तपापकांतारदावानलसमप्रभं गवांकोटिसहस्रेतुदत्तेयत्फलमाप्यते तत्फललभ्यतेपुंभिरेतस्मादुपवा
सतः- यस्त्वेतच्छृणुयाद्भक्त्यानारायणपरायणःसमुच्यतेमहाघोरैः पातकानांचकोटिभिः इतिनारदीयपुराणो
क्तंहरिपचकव्रतम् अथध्वजारोपणप्रयोगविधिः तत्रकार्त्तिकशुक्लदशम्यांनियमान्वित.एकादश्यामुपोषित.
विष्णुकीर्त्तनश्रवणादिपरोभवेत् द्वादश्यांयथाविधिस्नात्वा नित्यकर्मनिर्वर्त्यसंकल्पकुर्यात् तिथ्यादिसंकीर्त्य
अखिलपापक्षयसकलाभीष्टसिद्धिपूर्वकविष्णुसायुज्यकामोविष्णुद्वारेध्वजारोपकरिष्ये तत पुण्याहवाचनादिकृ
त्वा आचार्य्यमृत्विजश्चवृत्वा तैःसहदेवालयेविष्णुषोडशोपचारैः पुरुषसूक्तेनसपूज्य ततश्चत्युच्चस्तंभोगाय
त्याप्रोक्ष्य ध्वजयुक्तीकृत्वा तत्रवैनतेयंधातारंविधातारंचनाममंत्रैरावाह्यसंपूज्य ध्वजंचहरिद्राक्षतगंधपुष्पादि
भिःपूजयित्वा शुद्धभूमौस्थंडिलेग्निंप्रतिष्ठाप्यअन्वादध्यात् अत्रप्रधानविष्णुंअष्टोत्तरशतंपायसाहुतिभिःसूर्यं
वैनतेयंहिमांशुंधातारंविधातारंचअष्टाष्टसंख्ययापायसाज्याहुतिभि शेषेणस्विष्टकृतमित्यादिहोममंत्राः षोडश
पुरुषसूक्तेनविष्णोर्नुकं इरावतीत्येतैरष्टादशमंत्रैःषडावृत्याष्टोत्तरशतंहोमः उदुत्यजातवेदसंसूर्यंस्वसामध्वनिशरी
रस्कमितिसूर्यस्य सोमोधेनुरितिसोमस्य·धातुधातादधातुनो गायत्रीशानोजगतस्पतिः सनपुण्येनरवनाविधा
तु येन पिताजनितायोविधातायोनः ततोअभ्यासजनातइति तत सौरमंत्रान् शांतिसूक्तानिचपठित्वा जा
गरणादिनारात्रिंनिनयेत् ततोदेवंस्वमंत्रै संपूज्यसूक्तपाठै·स्तोत्रपठनैर्नृत्यमंगलवाद्यघोषै सहदेवंप्रदक्षिणीकृत्य

देवालयेध्वजौसमानीय. देवस्यद्वारदेशेशिखरंवास्थिरीकृत्वा ध्रुवसूक्तंपठित्वा तौसंपूज्य पुनर्देवालयेदेवंसंपू
ज्यप्रार्थयेत् . देवेशसर्वलोकेशमहापुरुषपूर्वज यत्रैवसकलंजातंयत्रसर्वंप्रतिष्ठितं लयमेष्यतियत्रैवतंप्र
पन्नोस्मिकेशवं १ नजानामिपरंभाव यत्रब्रह्मादयः सुराः योगिनोयंनपश्यंतितंवंदेब्रह्मरूपिणम् २ यन्मुखा
द्ब्राह्मणाजातायद्बाहोरभवन्नृपाः वैश्यायस्योरुतोजाताः पद्भ्यांशूद्रोऽभ्यजायत ३ मायासंगममात्रेणवदंतिपु
रुषंत्वयं. स्वभावविमलंशुद्धंनिर्विकारंनिरंजनं एकोविष्णुर्महद्भूतंपृथग्भूतान्यनेकशः त्रैलोक्यंव्याप्यस
र्वात्मा समेविष्णुः. प्रसीदतु योदेवः सर्वभूताना मंतरात्माजगन्मयः निर्गुणः परमानंदः समेविष्णुः
प्रसीदतु . चतुर्भिश्चचतुर्भिश्चद्वाभ्यांपंचभिरेवच हूयतेचपुनर्द्वाभ्यांतस्मैयज्ञात्मनेनमः ८ परेशः परमानंदः
परात्परतरः प्रभुः चिद्रूपश्चित्परिज्ञेयः समेविष्णुः प्रसीदतु ८ ज्ञानिनांकर्मिणांचैवतथाभक्तिमतांनृ
णां शांतिददातिविश्वात्मा समे विष्णुः प्रसीदतु ९ यइदंकीर्त्तयेन्नित्यंस्तोत्राणामुत्तमोत्तमं सर्वपापविनिर्मु
क्तः परंसायुज्यमाप्नुयात् इतिपठित्वा ततोद्वादशब्राह्मणान्सदन्नेनसंभोज्यदक्षिणादिनाप्रतोष्या शिष्यैर्गृही
त्वाभुंजीत. इतिध्वजारोपणव्रतम् एवमेवशिवादीनामपि तत्रगरुडस्थानेवृषादिवाहनपूजा त्र्यंबकं कु
द्रुद्रायेत्यादिसूक्तपाठः इतिनारदीयोक्तध्वजारोपणव्रतविधानम् अथहरिपंचकव्रतम् विष्णुधर्मोत्तरे तत्र
व्रतग्रहणविधिः शुक्लद्वादश्यांकृष्णद्वादश्यांवा मार्गादिमासेवाश्रवणर्क्षंभवति तद्दिनमारभ्यकार्यमेकस्मि
न्मासेपंचउपोषणानि. श्रवणयुतैकादशीद्वयंप्रारभ्य अमायांपूर्णिमायांवाविष्णुंसंपूज्यउपवसेत् एवंसंव
त्सरंकुर्यात् अंतेउद्यापनंकुर्य्यात् तद्यथा तिथ्यादिसंकीर्त्यात्मनः पंचमहापातकोपपातक क्षयपूर्वक
विष्णुलोकप्राप्तिद्वाराश्रीविष्णुप्रीत्यर्थंआचरितस्यवर्षपर्यंतंविष्णुपंचकव्रतस्यपूर्णतासिद्ध्यर्थंतदुद्यापनंकरिष्ये इतिसं

कल्प्य – आचार्यादिवरणांतेसर्वतोभद्रे तदुपरिसौवर्णाविष्णोः पंचप्रतिमाः मंत्रपंचकेनप्रतिष्ठापयेत् तत्रक्रमेणमंत्राः त्रीणिपदानिश्रवणर्क्षकलशे १ तद्विष्णोरितिशुक्लैकादश्याः कलशे २ तद्विप्रा सो विपण्यवोपूर्णिमायांकलशे ३ अतोदेवेतिकृष्णैकादश्यांकलशे ४ इदाविष्णुरितिअमायांकलशे ५ ततः क्रमेण कलशपंचके द्वादशतत्रदेवता परितआवहयेत् गोवर्धनाय १ अनंताय २ पुंडरीकाक्षाय ३ नित्याय ४ वेदगर्भाय ५ यज्ञाय ६ पुरुषाय ७ सुब्रह्मण्याय ८ जयाय ९ शौरये १० वैकुंठाय ११ गरुडध्वजाय १२ इतिश्रवणर्क्षदेवता १२ केशवाय १ नारायणाय २ माधवाय ३ गोविंदाय ४ विष्णवे ५ मधुसूदनाय ६ त्रिविक्रमाय ७ वामनाय ८ श्रीधराय ९ हृषीकेशाय १० पद्मनाभाय ११ दामोदराय १२ इतिशुक्लैकादश्यांदेवता १२ विष्णवे १ शशिने २ शशांकाय ३ चंद्राय ४ सोमाय ५ उडुपाय ६ मनोरमाय ७ अमृताय ८ पावनाय ९ हिमकृते १० निशाकराय ११ आप्यायनाय १२ इतिपूर्णमायादेवता १२ संकर्षणाय १ वासुदेवाय २ प्रद्युम्नाय ३ अनिरुद्धाय ४ पुरुषोत्तमाय ५ अधोक्षजाय ६ नारसिंहाय ७ अच्युताय ८ जनार्दनाय ९ उपेंद्राय १० हरये ११ कृष्णाय १२ इतिकृष्णैकादश्यांदेवताः १२ महीधराय १ जगन्नाथाय २ वेदेंद्राय ३ देवकीसुताय ४ चतुर्भुजाय ५ गदापाणये ६ सुरेशाय ७ सुलोचनाय ८ चार्वंगाय चक्रपाणये सुरसित्राय ११ असुरांतकाय १२ इतिअमायांद्वादशदेवता १२ एवंपंचकलशेषुषोडशोपचारैः पूर्वोक्तमंत्रैः संपूज्य षष्टिनामभि षष्ठिनमस्कारान् कृत्वासत्रिंजिनयेत् जागरणंकृत्वा प्रातः अग्निप्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् अत्रप्रधानंविष्णुघृताक्तपायसाति द्रव्यैः प्रत्येकमष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभि १ श्रवणदेवताघृताक्तपायसद्रव्यैः २ पूर्णमादेवताघृतपा

यसाभ्यां ३ कृष्णैकादशीदेवताः पंचामृततिलोदनैः ४ श्रमादेवताश्चतिलयुक्तगुडोदनैः प्रत्येकंएकैकया
ज्याहुत्याब्रह्मादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्षे ततआचार्यसंपूज्य व्रतपूर्त्तयेगांचदद्यात् विभवेसतिसस्यवतीं
भूमिंचदत्वा अन्यच्च पंचब्राह्मणेभ्योगोमेदपुष्परागवैडूर्य्यनीलं माणिक्यचेतिपंचरत्नयुताः पंचांगुलीयभूष
णानिदक्षिणापुरःसरं सहिरत्नानीतिमंत्रेणदत्वा षष्टिब्राह्मणान्परमान्नेनसंतर्प्यआशिषोगृहीत्वाभुंजीत एव
कृतेपंचमहापातकादिभ्योमुक्तोभवति इतिविष्णुपंचकव्रतोद्यापनम् अथमासोपवासव्रतम् अन्यद्व्रतंपरंवक्ष्ये
तच्छृणुष्वसमाहितः सर्वपापहरंपुण्यसर्वलोकोपकारकं आषाढेश्रावणेवापितथाभाद्रपदेपिच तथात्राश्विन
केमासिकुर्य्यादेवव्रतंद्विजएतेष्वन्यतमेमासिशुक्लपक्षेजितेंद्रियः प्रातर्दशम्यांस्नायितदतधावनपूर्वकं नित्यंदेवा
र्चनंकुर्य्याद्विधिवत्सुसमाहितः एकादश्यांब्रह्मचारिभूमिशायीजितेंद्रियः प्राशयेत्पंचगव्यंचस्वपेद्विष्णुसमीप
तः ततःप्रातः समुत्थायनित्यकर्मसमाप्यच श्रद्धयापूजयेद्विष्णुंवशीक्रोधविवर्जितः विद्वद्भिःसहितोविष्णुमर्च
यित्वायथोचितं संकल्पंतुततःकुर्य्यात्स्वस्तिवाचनपूर्वक मासमेकंनिराहारोह्यद्यप्रभृतिकेशव मासांतेपा
रणंकुर्य्यांदेवदेवतवाज्ञया तपोरतनमस्तुभ्यंतपसांफलदायक ममाभीष्टपदंदेहिसर्वविघ्नान्निवारय एवंसम
र्प्यदेवस्यविष्णोर्मासव्रतंशुभं ततःप्रभृतिमासतंनिवसेद्धरिमंदिरे प्रत्यहंस्नापयेद्देवंपचामृतविधानतः दीपंनिरं
तरंकुर्य्यात्तस्मिन्मासेहरेर्गृहे प्रत्यहंखादयेत्काष्ठमपामार्गसमुद्भवं अपामार्गदतधावनम् क्षुत्तृट्निवृत्त्यर्थंकुर्यात्
ततःस्नायीतविधिवन्नारायणपरायणः ततस्तंस्नापयेद्विष्णुंपूर्ववत्प्रयतोर्चयेत् ब्राह्मणान्भोजयेच्छत्त्याभक्तियुक्तः
सदक्षिणं स्वयंचबंधुभिःसार्धंभुंजीतप्रयतेंद्रियः एवंमासोपवासांश्चव्रतीकुर्य्यात्त्रयोदश वर्षांतेवेदविदुषमांत्र
दद्यात्सदक्षिणां भोजयेद्ब्राह्मणांस्तत्रद्वादशैवविधानतः शक्त्याचदक्षिणांदद्याद्वस्त्राण्याभरणानिच मासो

पवासव्रितंयःकुर्यात्संयतेंद्रियः भक्त्यासोमस्ययज्ञस्यद्विगुणंफलमश्नुते चतुःकृत्वःकृतंयेनमासकंमुनिसत्तम
सलभेत्परमंपुण्यमग्निष्टोमसंभवं पंचकृत्वोव्रतमिदंकृतंयेनमहात्मना अत्यग्निष्टोमजंपुण्यंद्विगुणंप्राप्नुयान्नरः
मासोपवासषट्कंयःकरोतिसमाहितः ज्योतिष्टोमस्ययज्ञस्यफलंसोष्टगुणंलभेत् मासोपवासान्यःकुर्यात्सप्त
कृत्वोमुनीश्वर नरमेधास्ययज्ञस्यफलंपंचगुणंलभेत् यस्तुमासोपवासांश्चनवकृत्वःसमाचरेत् गोमेधमख
जंपुण्यंलभतेत्रिगुणंनरः दशकृत्वस्तुयःकुर्यात्पराकंमुनिसत्तम सब्रह्ममेधयज्ञस्यत्रिगुणंफलमश्नुते एकाद
शपराकांश्चयःकुर्यात्संयतेंद्रियः सयातिहरिसारूप्यंसर्वभोगसमन्वितः एवंद्वादशकृत्वोपिसायुज्यंलभतेनरः
त्रयोदशपराकाख्यंयःकुर्यात्प्रयतोनरः सयातिपरमानंदंयत्रगत्वानशोचते मासोपवासनिरतागंगास्नानप
रायणाः धर्ममार्गप्रवक्तारोमुक्ताएवनसंशयः अवीराभिश्चनारीभिर्यतिभिर्ब्रह्मचारिभिः मासोपवासःकर्त्त
व्योवनस्थैश्चविशेषतः नारीभिःपुरुषैर्वापिव्रतमेतत्सुदुर्लभं कृत्वामोक्षमवाप्नोतियोगिनामपिदुर्लभं गृहस्थोवा
वनप्रस्थोवाव्रतीवाभिक्षुरेवच मूर्खोवापंडितोवापिश्रुत्वैतन्मोक्षभाग्भवेत् इदंपुण्यंव्रताख्यानंनारायणपरायणःशृणु
याद्वाचयेद्वापिसर्वपापैःप्रमुच्यते इतिनारदीयपुराणेमासोपवासव्रतविधानम् अथैकादशीव्रतमाहात्म्यं सन
कउवाच इदमन्यत्प्रवक्ष्यामिव्रतंत्रैलोक्यविश्रुतं सर्वपापप्रशमनंसर्वकामफलप्रदं ब्राह्मणक्षत्रियविशांशूद्रा
णांचैवयोषितां मोक्षार्थंकुर्वतांभक्त्याविष्णोःप्रियकरंद्विज एकादशीव्रतंनामसर्वाभीष्टप्रदंनृणांकर्त्तव्यंसर्वथाविप्रवि
ष्णुप्रीतिकरंयतः एकादश्यांनभुंजीतपक्षयोरुभयोरपि योभुंक्तेलोकपापीसःपरत्रनरकंव्रजेत् उपवासफलंप्रेप्सुर्जह्या
द्भुक्तिचतुष्टयं पूर्वापरदिनेरात्रावहोरात्रंतुमध्यमे एकादशीदिनेयस्तुभोक्तुमिच्छतिमानवः सभोक्तुंसर्वपापानिस्पष्ट
इच्छत्यसंशयः अवेहशम्यामेकाशीद्वादश्यांचमुनीश्वर एकादश्यांनिराहारोयदिमुक्तिमभीप्सति यानिकानि

चपापानिब्रह्महत्यादिकानिच अन्नमाश्रित्यतिष्ठंतितानिविप्रहरेर्दिने ब्रह्महत्यादि पापानांकथंचिन्निष्कृतिर्भवेत्
एकादश्यांतुयोभुंक्तेतस्यनैवास्तिनिष्कृतिः महापातकयुक्तोवायुक्तोवासर्वपातकैः एकादश्यांनिराहारःस्थित्वा
यातिपरांगतिं एकादशीमहापुण्याविष्णोःप्रियतरातिथिः संसेव्यासर्वथाविप्रैःसंसारच्छेदलिप्सुभिः दश
म्यांप्रातरुत्थायदंतधावनपूर्वकं स्नापयेद्विधिवद्विष्णुंपूजयेत्प्रयतेंद्रियः एकादश्यांनिराहारोनिगृहीतेंद्रियोभवेत्
शयीतसन्निधौविष्णोर्नारायणपरायणः एकादश्यांतथास्नात्वासंपूज्यचजनार्दनं गंधपुष्पादिभिःसम्यक्ततस्त्वे
वमुदीरयेत् एकादश्यांनिराहारःस्थित्वाद्याहंपरेहनि भोक्ष्यामिपुंडरीकाक्षशरणंमेभवाच्युत इमंमंत्रंसमु
च्चार्यदेवदेवस्यचक्रिणः भक्तिभावेनतुष्टात्माउपवासंसमर्पयेत् देवस्यपुरतःकृत्वाजागरंनियतोव्रती गीतवा-
द्यैश्चनृत्यैश्चपुराणश्रवणादिभिः ततःप्रातःसमुत्थायद्वादश्यांदिवसेव्रती स्नात्वाचविधिवद्विष्णुंपूजयेत्प्रयतेंद्रियः
पंचामृतेनसंस्नाप्यएकादश्यांजनार्दनं द्वादश्यांपयसाविप्रहरिसारूप्यमश्नुते अज्ञानतिमिरांधस्यव्रतेनानेन
केशव प्रसादसुमुखोभूत्वाज्ञानदृष्टिप्रदोभव एवंविज्ञाप्यविप्रेंद्रमाधवंसुसमाहितः ब्राह्मणान्भोजयेच्छक्त्या
दद्याद्वैदक्षिणांतथा ततःस्वबंधुभिःसार्धंनारायणपरायणः कृतपंचमहायज्ञःस्वयंभुंजीतवाग्यतः एवंयःप्र
यतःकुर्यात्पुण्यमेकादशीव्रतं सयातिविष्णुभवनंपुनरावृत्तिदुर्लभं उपवासव्रतपरोधर्मकार्यपरायणः चंडा
लान्पतितांश्चैवनेक्षेदपिकदाचन नास्तिकान्भिन्नमर्यादान्वृषलीपतिमेवच अयाज्ययाजकंचैवनालपेत्सर्वदाव्रती
कुंडाशिनंगायकंचतथादेवलकाशिनं भिषजंकाव्यकर्तारंदेवद्विजविरोधिनं परान्नलोलुपंचैवपरस्त्रीनिरतंतथा
व्रतोपवासनिरतोवाङ्मात्रेणापिनार्चयेत् इत्येवमादिभिःशुद्धोवशीसर्वहितेरतः उपवासपरोभूत्वापरांसिद्धि
मवाप्नुयात् नास्तिगंगासमंतीर्थंनास्तिमातृसमोगुरुः नास्तिविष्णुसमोदेवस्तपोनानशनात्परं नास्तिक्षमा

समामातानास्तिकीर्तिसमंधनं ॥ नास्तिज्ञानसमोलाभोनचधर्मसमःपिता नविवेकसमोवंधुर्नैकादश्याःपरंव्रतं ॥ अ
त्राप्युदाहरंतीममितिहासंपरातनं ॥ संवादंभद्रशीलस्यतत्पितुर्गालवस्यच ॥ पुराहिगालवोनाममुनिःसत्यपरा
यणः ॥ उवासनर्मदातीरेशांतोदांतस्तपोनिधिः वहुवृक्षसमाकीर्णेगजवल्लीनिषेविते ॥ सिद्धचारणगंधर्वयक्षवि
द्याधरान्विते ॥ कंदमूलफलैःपूर्णेमुनिवृंदनिषेविते गालवोनामविप्रेंद्रोनिवासमकरोच्चिरं ॥ तस्याभवद्भद्रशील
इतिख्यातःसुतोवशी जातिस्मरोमहाभागोनारायणपरायणः वालक्रीडनकालेपिभद्रशीलोमहामतिः मृदा
चविष्णुप्रतिमांकृत्वापूजयतेक्षणं ॥ वयस्थान्बोधयच्चापिविष्णुःपूज्योनरैः सदाएकादशीव्रतंचैवकर्त्तव्यमपिपंडितैः
एवंतेबोधितास्तेनशिशवोपिमुनीश्वर ॥ हरिंमृदैवनिर्माय पृथक्संभूयवामुदा ॥ अर्चयंतिमहाभागाविष्णुभक्तिपरा
यणाः नमस्कुर्वन्भद्रमतिर्विष्णवेसर्वजिष्णवे ॥ सर्वेषांजगतांस्वस्तिभवेदित्थंब्रवीतिच ॥ क्रीडाकालेमुहूर्त्तंवामुहूर्त्ता
र्धमथापिवा ॥ एकादशीतिसंकल्प्यव्रतंयच्छतिकेशवे ॥ एवंसुचरितंदृष्ट्वातनयंगालवोमुनिः अपृच्छद्विस्मयाविष्टःस
मालिंग्यतपोनिधिः ॥ गालवउवाच ॥ भद्रशीलमहाभागभद्रशीलोसिसुव्रत ॥ चरितंमंगलंयत्तेयोगिनामपि
दुर्लभं ॥ हरिपूजापरोनित्यंसर्वभूतहितेरतः ॥ एकादशीव्रतपरोनिषिद्धाचारवर्जितः ॥ निर्द्वंद्वोनिर्ममःशांतोहरिध्या
नपरायणः ॥ एवमेतादृशीवुद्धिःकथंजाताभर्कस्यते ॥ विनापिमहतांसेवांहरिभक्तिर्हिदुर्लभा ॥ स्वभावतोज
नस्यास्यत्राविद्याकामकर्मसु ॥ प्रवर्ततेमतिर्वत्सकथंतेलौकिकीकृतिः ॥ सत्संगेपिमनुष्याणांपूर्वपुण्यातिरेकतः
जायतेभगवद्भक्तिस्तदहंविस्मयंगतः ॥ पृच्छामिप्रीतिमापन्नस्तद्भवान्वक्तुमर्हति ॥ सनकउवाच ॥ भद्रशी
लोमुनिश्रेष्ठःपित्रैवंसुविकल्पितः ॥ जातिस्मरःसुचित्तात्माहृष्टःप्रहसिताननः स्वानुभूतंयथावृत्तंसर्वंपित्रेन्यवेद
यत् ॥ भद्रशीलउवाच ॥ शृणुतातमुनिश्रेष्ठह्यनुभूतंमयापुरा ॥ जातिस्मरत्वाज्जानामियमेनपरिभाषितं ॥ एतच्छ्रु

त्वामहाभागोगालवोविस्मयान्वितः॥ उवाचप्रीतिमापन्नोभद्रशीलंमहामतिं॥ गालवउवाच॥ कस्त्वंपूर्वंमहाभाग
किमुक्तंचयमेनते॥ कस्यवाकेनवाहेतोस्तत्सर्ववक्तुमर्हसि॥ भद्रशीलउवाच॥ अहमासंपुरातातराजासोमकुलो
द्भवः॥ धर्मकीर्त्तिरितिख्यातोदत्तात्रेयेणशासितः॥ नववर्षसहस्राणिमहींकृत्स्नामपालयम्॥ अधर्माश्चतथाधर्मा
मयातुवहवःकृताः॥ ततःश्रियाप्रमत्तोहंवहुधर्ममकारिषम्॥ पाखंडजनसंसर्गात्पाखंडचरितोभवं॥ पुरार्जितानि
पुण्यानिमयातुसुवहून्यपि॥ पाखंडैर्बोधितोहंतुवेदमार्गंसमुज्झितं॥ मखाश्चसर्वेविध्वस्ताःकूटयुक्तिविदामया॥ अध
र्मनिरतंमांतुदृष्ट्वातद्देशजाःप्रजाः॥ विरक्तादुःखिताभूत्वामावमन्यंतसर्वशः॥ मृगयाभिरतोभूत्वाह्येकदाप्रावि
शंवनं॥ ससैन्योहंवनेतत्रहत्वावहुविधान्मृगान्॥ क्षुत्तट्परिवृतःश्रांतोरेवातीरमुपागमं॥ रवेस्तीक्ष्णातपक्रांतो
रेवायांस्नानमाचरं॥ अदृष्टसैन्यएकाकीपीड्यमानःक्षुधाभृशं॥ समेतास्तत्रयेकेचिज्जनास्तत्तीरवासिनः॥ एकाद
शीव्रतपरामयादृष्टानिशामुखे॥ निराहारश्चतत्राहमेकाकीतज्जनैःसह॥ जागरंकृतवांश्चापिसेनयासहितोनिशि॥
अध्वश्रमपरिश्रांतःक्षुत्पिपासाप्रपीडितः॥ तत्रैवजागरांतेहंतावत्पंचत्वमागतः॥ ततोयमभटैर्बद्धोमहादंष्ट्राभयं
करैः॥ अनेकक्लेशमापन्नः॥ प्रापितोहंयमांतिकं॥ दंष्ट्राकरालवदनमपश्यंयममूर्जितं॥ अथकालश्चित्रगु
प्तमाहूयेदमभाषत॥ अस्यशिक्षाविधानंचयथावद्वदपंडित॥ एवमुक्तश्चित्रगुप्तोधर्मराजेनसत्तम॥ चिरंवि
चारयामासपुनश्चेदमभाषत॥ असौपापरतःसत्यं तथापिशृणुधर्मप॥ एकादश्यां॥ निराहारः॥ सर्वपापैः
प्रमुच्यते॥ एषरेवातटेरम्येनिराहारोरवेर्दिने॥ जागरंचोपवासंचकृत्वानिष्पापतांगतः॥ यानिकानिचपा
पानिकृतानिसुवहून्यपि॥ तानिसर्वाणिनष्टानिह्युपवासप्रभावतः॥ एवमुक्तोधर्मराजश्चित्रगुप्तेनधीमताननामदं
डवद्भूमौमंमाग्रेतातकंपितः॥ पूजयामासमांतत्रभक्तिभावेनधर्मराट्॥ ततश्चस्वभटान्सर्वान्समाहूयेदमब्रवीत्

धर्मराजउवाच शृणुध्वंमद्वचोदूताहितवक्ष्याम्यनुत्तमम् धर्ममार्गरतान्मर्त्यानानयध्वसमातिकं येविष्णुभ
क्तिनिरताःमनुजा कृतज्ञा एकादशीव्रतपराविनितेंद्रियाश्च नारायणाच्युतहरेशरणंभवेति नाम्नावदंतिसत
तकिलतांस्त्यजध्वं नारायणाच्युतजनार्दनकृष्णविष्णोपद्मेशपद्मजपितःशिवशंकरेति नित्यंवदंत्यखिललोक
हिताःप्रशांतादूराद्भटास्त्यजततान्ममैपशिक्षाः नारायणार्चनकृतान्हरिभक्तिभाजः स्वाचारमार्गनिरतान्गुरुसे
वकाश्च नित्यान्नदाननिरतांश्चसुदीपपालान्दूतास्त्यजध्वमनिशंहरिनामसक्तान् पाषंडसंगरहितान्द्विजभ
क्तिनिष्ठान्सत्संगलोलुपनरांश्चतथातिथेयान् शंभोहरौचसमबुद्धिमतस्तथैवदूतास्त्यजध्वमुपकारपरांजनानां
येवर्जिताहरिकथामृतसेचनेननारायणस्मृतिपरायणमानसैश्च विप्रेंद्रपादजलसेवनतोपकृष्टास्तान्पापिनोमम
भटागृहमानयध्वम् येमातृतातपरितर्जनशीलिनश्चकर्भद्विपोहितजनाहितकर्मणश्च देवस्वलोभनिरतान्
जननाशकर्दन्तानानयध्वमपरांश्चममाद्यदूताः एकादशीव्रतपराङ्मुखमुग्रशीलंलोकापवादनिरतंपरनिंदकंच
ग्रामस्यनाशनपरंपरवैरयुक्तंदूता समानयतविप्रधनेषुलुब्धं येविष्णुभक्तिविमुखा प्रणमंतिनैवनारायणंहिशरणा
गतपालकंच विष्णवालयंचनहियांतिनराःसुमूर्खास्तानानयध्वमतिपापपरान्प्रसह्य एवंश्रुतमयातत्रयमेनपरि
भाषितंमयानुतापदग्धेनस्मृतंतत्कर्मनिंदितं असत्कर्मानुतापेनसद्धर्मश्रवणेनच तत्रैवसर्वपापानिनिःशेषानिगता
निमे पापशेषाद्विनिर्मुक्तहरिसारूप्यतांगतं सहस्रसूर्यसंकाशंप्रणनामयमश्चमां एवंदृष्ट्वाविस्मितास्तेयमदूताभयो
त्कटाः विश्वासंपरमंचक्रुर्यमेनपरिभाषिते ततःसपूज्यमांकालोविमानशतसंकुलं सद्यःसंप्रेषयामासताद्विष्णोः
परमंपदं विमानकोटिभिः सार्धंसर्वभोगसमन्विते कर्मणातेनविप्रर्षेविष्णुलोकंमयोषितं कल्पकोटिसहस्राणि
कल्पकोटिशतानिच स्थित्वाविष्णुपदेपश्चादिंद्रलोकमुपागतः तत्रापिसर्वभोगाढ्यःसर्वदेवनमस्कृतः तावत्कालं

दिविस्थित्वाततोभूमिमुपागतः अत्रापिविष्णुभक्तानांजातोहंभवतांकुले जातिस्मरत्वाज्जानामिसर्वमेतन्मुनी
श्वर तस्माद्विष्णवचनोद्योगंकरोमिसहबालकैः एकादशीव्रतमिदमितिनज्ञातवान्पुरा जातिस्मृतिप्रभावेनत
द्ज्ञातंसांप्रतमया अवशेनापियत्कर्मकृतंतस्यफलंत्विदं एकादशीव्रतंभक्त्याकुर्वतांमुतप्रभो तस्माच्चरिष्ये
विप्रेंद्रशुभमेकादशीव्रतं विष्णुपूजांचाहरहःपरमस्थानकांक्षया एकादशीव्रतंयेतुकुर्वंतिश्रद्धयानराः तेयांति
विष्णुभुवनंपरमानंददायकं एवंपुत्रवचःश्रुत्वासतुष्टोगालवोमुनिः अवापपरमांतुष्टिंमनसाचातिहर्षितः मज्जन्म
सफलंजातमद्वंशःपावनीकृतः यतस्त्वमद्गृहेजातोविष्णुभक्तिपरायण· इतिसंतुष्टचित्तस्तुतस्यपुत्रस्यकर्मणा
हरिपूजाविधानंचयथावत्समवोधयत् इत्येतत्तेमुनिश्रेष्ठयथावत्कथितंमया संकोचविस्तराभ्यांचकिमन्यच्छ्रो
तुमिच्छसि ॥ इतिनारदीयपुराणेएकादशीव्रतमाहात्म्यम् ॥ अथत्रिस्पृशैकादशीमाहात्म्यम् पद्मपु
राणे नारदउवाच त्रिस्पृशाख्यव्रतंब्रूहिसर्वेश्वरविशेषतः यच्छ्रुत्वामुच्यतेलोकेकर्मबंधनतःक्षणात् श्रीम
हादेवउवाच सर्वपापौघशमनंमहादुःखविनाशनं शृणुकृष्णावतारत्वंत्रिस्पृशाख्यमहाव्रतं कामदंसस्पृहानांतु
निस्पृहानांतुमोक्षदं त्रिस्पृशाख्यंव्रतंविप्रशृणुष्वगदतोमम प्रत्यक्षमर्चितस्तेनकालेकालेचकेशवःत्रिस्पृशांकीर्त्ति
तांनित्यंयःकरोतिमहामुने नपुनश्चरणैश्चीर्णैः सर्वपापक्षयोभवेत् त्रिस्पृशानाममात्रेणक्षीयतेपापसंचयः ना
गमैर्नपुराणाद्यैर्नमखैस्तीर्थकोटिभिः वहुभिर्व्रतसंघैस्तुपूजितैस्त्रिदशैरपि मोक्षोभवतिविप्रेंद्रत्रिस्पृशानकृता
यदि मोक्षार्थंदेवदेवेनसृष्टावैष्णवीतिथिः द्विजानांदुःखदंसांख्यंकलिकालेविशेषतः अनिग्रहाच्चेंद्रियाणां
स्थिरत्वंमानसेनहि विषयैर्विप्रयुक्तानांप्राणधारणवर्त्तिनां कामभोगप्रसक्तानांत्रिस्पृशामोक्षदायिनी मया
चैवपुराप्रोक्ताचतुर्वक्त्रस्यसागरे· क्षीरोदेप्रणतानांतुकथ्यमानातुचक्रिणा त्रिस्पृशांयेप्रकुर्वंतिविषयैरपिनिर्जिताः

तेषामपिमयादत्तंमोक्षंसांख्याविवर्जितम् । कुरुष्वत्वंमुनिश्रेष्ठात्रिस्पृशांमोक्षदायिनीं ॥ बहुभिर्मुनिसंघैश्चकृतेयं चमहामुने । कार्त्तिकेशुक्लपक्षेतुत्रिस्पृशाजायतेयदि । सोमेनसोमजेनापिहत्याकोटिविनाशिनी । यस्याउपोषणं कृत्वाहत्यायुक्तोमहेश्वरः । हस्ताद्ब्रह्मकपालंतुतत्क्षणात्पतितंभुवि कलिकल्मषपापौघैर्मुक्तादेवीत्रिमार्गगा उप देशान्माधवस्यात्रिस्पृशासमुपोषणात् विलययातिविप्रेंद्रपापेष्वन्येपुकाकथा जीवोपदेशाच्छक्रस्यहत्यानमु चिसंभवा विनष्टामुनिमुख्येंद्रात्रिस्पृशासमुपोषणात् नप्रयागेनकाश्यांतुगोमत्यांकृष्णसन्निधौ मोक्षोभवति विप्रेंद्रात्रिस्पृशायदिनकृता । मरणाच्चप्रयागेतुमुक्तिःकाश्यांतथैवतु । स्नानमात्रेणगोमत्यांमुक्तिर्भवतिशाश्वती गृहेपिजायतेमुक्तिस्त्रिस्पृशासमुपोषणात् विषयैर्वर्तमानस्यकामभोगान्वितस्यच । निवृत्तविषयस्यापिमुक्तिसांख्ये नदुर्लभा तस्मात्कुरुष्वविप्रेंद्रत्रिस्पृशांमोक्षदायिनीम् ॥ नारदउवाच ॥ कीदृशंतन्मुनिश्रेष्ठत्रिस्पृशाख्यमहा व्रतं मुक्तिदंयद्द्विजातीनांत्वयाप्रोक्तंममाधुना ॥ महादेवउवाच ॥ जाह्नव्यग्रेपुराविप्रत्रिस्पृशामाधवेनतु प्राची सरस्वतीतीरेकथितात्वनुकंपया ॥ जाह्नव्युवाच ॥ कलिकल्मषपकौघैर्ब्रह्महत्यायुतैरपि कलिकालेहृषीकेशस्ना नकुर्वंतिमज्जले तेषांपापशतैर्घोरैर्मद्देहकलुषीकृतं कथंयास्यतिमेदेवपातकंगरुडध्वज प्राचीमाधवउवाच क थयामिनसंदेहोमाशुत्रिरोदनंकुरु श्रीमत्स्थलंचमेस्थानंप्राचीदेवीममाग्रतः वहतेब्रह्मतनयादृष्ट्वाग्रेचसुरेश्वरि स्नानंकुरुष्वनित्यंत्वंतत्रपूताभविष्यसि यत्रब्रह्मसुताप्राचीतत्राहनात्रसंशयः । तीर्थकोटिशतैर्युक्तःसुरैःसहव साम्यहं पवित्रंमात्रियंस्थानंहत्याकोटिविनाशनं । संतुष्टेनमयादत्तंयस्मात्प्राणाधिकासिमे तत्रनश्यतिपापा नियत्रप्राचीसरस्वती । विशेषतोममाग्रेतुकलिकालेतुजान्हवि तीर्थकोटिसहस्राणिनित्यंतिष्ठंतिजान्हवि प्राची सरस्वतीतोयेसर्वदेवममाज्ञया । ब्रह्मवधात्सुरापानात्गोवधाद्वृषलीवधात् ब्रह्मदेवस्वहरणान्मातापित्रोरपूज

नात् चक्रैयावद्गुरुद्रोहादभक्षस्यचभक्षणात् । सर्वपापस्यकरणात्प्राचीब्रह्मसुतामुने व्यपोहयतिपापानिसकृत्स्ना
नेममाग्रत कुरुस्नानंसुरश्रेष्ठेविपापात्वंभाविष्यसि जान्हव्युवाच ॥ नाहशक्नोमिदेवेशंआगंतुनेत्यमेवहि कथंन
श्यतिपापानिकथयस्वेहमाधवं । प्राचीमाधवउवाच नशक्नोपियदागंतुंतत्रत्वंनित्यमेवहि तदान्यत्संप्रवक्ष्यामि
यस्मान्मत्पादसभवा । सरस्वत्यधिकायाचतीर्थकोटिशताधिका मखकोटयधिकाचापित्रिस्पृशाक्रियताशुभे
जपहोमाधिकायावच्चतुर्वर्गफलप्रदा साख्ययोगापिसायाचत्रिस्पृशाक्रियतांशुभे यस्मिन्मासेसमायातिसि
तावायदिवासिता । कर्तव्यासासारिच्छ्रेष्ठेकृतेपापात्प्रमुच्यते जान्हव्युवाच कीदृशीत्रिस्पृशादेवममाख्याहिसु
माधव ईदृशीमहिमायस्यत्वयाप्रोक्तामममाधुना दशम्येकादशभिद्रादिनैकस्मिन्यदाभवेत् त्रिस्पृशांभावये
ह्वअन्यथावदसिप्रभो प्राचीमाधवउवाच आसुरीत्रिस्पृशादेवियात्वयापरिकीर्तिता वर्जनीयाप्रयत्नेनयथा
नारीरजस्वला । यथारजस्वलासंगोदूपितोज्ञानवर्त्तिनां तथेवदशमीयुक्तंमद्दिनंदूपितन्नृणां हत्यायुतशतं
हतित्रिस्पृशासमुपोपिता । एकादशीद्वादशीचरात्रिशेपेत्रयोदशी त्रिस्पृशासातुविज्ञयादशमीसयुतानहि
कृत्वापापप्रमुच्येतप्रायश्चित्तैः कृतैर्नरः दशमीविधजंदोपनलभामिसुरापगे ॥
भुक्तंहालाहलतेनस्वोविष्टाभक्षणकृत दशमीमिश्रितंयेनकृतमेकादशीव्रत इतिमत्वानकर्त्तव्यंमद्दिनंदशमीयुत
जन्मकोटिकृतंपुण्यंसंतानंयातिसंक्षयं पातयेत्स्वकुलान्स्वर्गात्प्रापयेद्रौरवादिपुपडहंशोधयित्वातुकर्त्तव्यो मम-
वासरः वृपोत्याज्यौविनावौवान्श्रवणादिपुसयुतः । जन्मपुण्यक्षयंयातिएकादश्युपवासिनां सवृद्धौतुविशेषे-
णसंदेहेसमुपस्थिते । ममाज्ञयाचकर्त्तव्याद्वादशीवल्लभामम जान्हव्युवाच करिष्येहंजगन्नाथत्रिस्पृशांवचना
तव सर्वपापविनिर्मुक्ताभविष्यामितवाज्ञया श्रीभगवानुवाच स्वस्थानंगच्छभद्रंतेमाभी कार्याकदाचन । तव

देविसरिच्छ्रेष्टेनपापंसंक्रमिष्यति स्नात्वासरस्वतीतोयेअर्चयित्वातुमाधवं । प्रणमंतिजगन्नाथंप्रयांतिपरमांगतिं जान्हव्युवाच विधानमेब्रूहिब्रह्मन्सर्वंयेनकरोम्यहं प्रसादयामिदेवेशंपरमानददायिन श्रीभगवानुवाच दामोदरोंहैममयःकार्य्योवित्तानुसारतः पात्रंताम्रमयंकार्य्यंतिलैस्तुपरिपूरित । सजलंतुघटंशुभ्रंपंचरत्नसमन्वित वेष्टितपुष्पमालाभि·कर्पूरागुरुवासितं न्यसेद्दामोदरपश्चात्स्नापयित्वाविलेप्यच परिधानतत·कार्य्यंपुराणसमुदीरितं – पुष्पैःकालोद्भवै·शुभ्रैस्तुलसीपत्रकोमलैः छत्रंतुविष्णवेदद्यात्पादुकेनवसयुते नैवेद्यानिमनोज्ञानिफलानिसुवहून्यपि उपवीतंतुदातव्यंसोत्तरीयंदृढंनवं वैणवंदापयेद्दंडंस्वरूपंसोन्नतंशुभं दामोदरायवैपादौ जानुनीमाधवायच गुह्यंकामप्रदायेतिकटिंवामनमूर्त्तये हृदयेज्ञानगम्यायकंठंवैकुंठगामिने । सहस्रवाहवेबाहूचक्षुषीयोगरूपिणे संपूज्यविधिवद्भक्त्यादद्यादर्घ्यंविधानतः शुभ्रेणनारिकेलेनशंखोपरिस्थितेनच । सूत्रेण वेष्टितेनैवहस्तयोरुभयोरपि स्मृतोहरसिपापानियानिदित्यंजनार्दन दु·स्वप्नदुर्निमित्तानिमनसादुर्विचिंतनं नरकंतुभयंदेवभयदुर्गतिसंभवं भयमस्मान्महादेवऐहिकंपारलौकिकं । तेनदेवेशमांरक्षगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते सदाभक्तिर्ममैवास्तुदामोदरतवोपरि धूपंदीपंचनैवेद्यंकुर्य्यान्नीराजनंतत शिरोपरिमुनिश्रेष्टभ्रामयेद्वारिजंहरेः कृत्वाविधानमेतद्धिपूजयेत्स्वगुरुंततः दद्याद्वस्त्राणिशुभ्राणिसोष्णीपंचैवकंचुकं॥ उपानहौचछत्रंचमुद्रिकांचकमंडलुं । भाजनंचैवधान्यंचसप्तधान्यंसदक्षिणं - तत संपूज्यदेवेशंकुर्य्याज्जागरणंहरेः । गीतनृत्यसमायुक्तमुपचार·समन्वितं निशांतेदेवदेवेशदत्त्वाचार्घ्यंविधानतः भूमिक्रमादिककुर्य्याद्द्विजयाब्राह्मणै·सह अनेनविधिनाब्रह्मन्त्रिस्पृशासंभवंव्रतं य करोतिनरोभक्त्याशृणुवक्ष्यामितत्फलं गंगावगाहनेब्रह्मन्वाराणस्यांचयत्फल मन्वंतरसहस्रैस्तुत्रिस्पृशाकरणेहितत् प्राचीयामुनस्नानेनवर्षकोटिपुयत्फलं तत्फलंसमवाप्नोतित्रिस्पृशाव्रतकृन्नरः

यत्फलंतुकुरुक्षेत्रेसूर्यग्रहणकोटिभिः हेमभारशतैर्दत्तैस्त्रिस्पृशाकरणेनतत् पापकोटिसहस्राणिहत्याकोटिश-
तानिच एकेनैवोपवासेनप्रदहेत्त्रिस्पृशाकृता त्रिस्पृशायांव्रतंयत्तुअगतीनांगतिप्रदं विनिर्गच्छंतिविप्रर्षेमहा
पापशतानिच स्वयंकृष्णेनकथितंपाराशर्यममाग्रतः प्रकाशयव्रतंचेदंलिखित्वावैष्णवेद्विजे पापौघैर्ग्रथित-
स्यापितस्यमुक्तिर्भविष्यति पुण्यैरवाप्यतेविद्वन्संवत्सरशतैरपि त्रिस्पृशादुर्लभालोकेप्राप्यतेनैवमानवैः क-
लौचेत्त्रिस्पृशांलब्ध्वानकुर्वंतिनराधमाः तेषांवैनिष्फलंजन्मजीवितंनिष्फलंभवेत् प्रेतत्वंतैःसमुत्तीर्णंविनाश्राद्धं
विनासुतैः कृतायैस्त्रिस्पृशाविद्वन्सकृत्प्राप्यकलौयुगे इतिपाद्मेउत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेत्रिस्पृशैकादशीव्र-
तम् ॥ अथनित्यैकादशीव्रतंभविष्योत्तरे युधिष्ठिरउवाच एकादशीव्रतंदेवनित्यंवैकाम्यमेववा कथंवाक्रि
यतेदेवनियमाश्चात्रकीदृशाः कृत्वावाकिंफलंजंतुःप्राप्नोतिपुरुषोत्तम अकृत्वावाकिमाप्नोतिपापंवैमधुसूदन ए-
तत्सर्वंसमासेनप्रसादाद्वक्तुमर्हसि श्रीकृष्णउवाच अहंतेकथयिष्यामिशृणुपांडुकुलोद्वह नित्यमेतद्व्रतंनामक
र्तव्यंसार्ववर्णिकं सर्वाश्रमाणांसामान्यंसर्वधर्मेष्वनुत्तमं एकादशीव्रतपरंनास्तिपुण्यतमंभुवि अपिपापसह-
स्राणिकुर्वन्नापिसदानरः एकादशीतिथिंसम्यगुपोष्यससुखीभवेत् रटंतीहपुराणानिश्रुतयःस्मृतिभिः सह
नभोक्तव्यंनभोक्तव्यंसंप्राप्तेहरिवासरे भीतानांयमदूतेभ्यःछिधिभिंधीतिजल्पनात् नभोक्तव्यंनभोक्तव्यंसं
प्राप्तेहरिवासरे वाल्याद्यकृतपापौघंदग्धुंसंयतचेतसा नभोक्तव्यंनभोक्तव्यंसंप्राप्तेहरिवासरे दुर्गमार्गोहि
येस्वर्गंजिगीषंतेहितैर्नरैः नभोक्तव्यंनभोक्तव्यंसंप्राप्तेहरिवासरे एकादश्यांनभोक्तव्यंपक्षयोरुभयोरपि भुं
क्तेगोमांसभक्षस्यपापमाप्नोतिमानवः शुक्लांवायदिवाकृष्णांसमुपोष्यसुखीभवेत् भुंजेत्सुरापानसमंपापमाप्नो
तिमानवः यथाशुक्लातथाकृष्णायथाकृष्णातथेतरा विभेदमनयोःकुर्वन्विष्टायांजायतेकृमिः यथागोतिलवि

प्राणांकृष्णलनैवदूपणं तथैवैकादशीराजन्नुपोष्यापक्षयोर्द्वयोः उभयोःपक्षयोराजन्नेकादश्यांद्विजन्मवान् यो भुंक्तेतरुजन्मासौप्रेत्यचडालतांव्रजेत् ब्रह्मचारिगृहस्थोवावानप्रस्थोथवायतिः एकादश्यांतुभुजानोभुंक्तेगोमांसमेवहि ब्रह्मघ्नस्यसुरापस्यस्तेयिनोगुरुतल्पिनः सर्वेषांनिष्कृतिःप्रोक्तानैकादश्यन्नभोजिनः विष्णुरहस्येपि 'यदीच्छेद्विष्णुसायुज्यंश्रियसंपदमात्मनः एकादश्यांनभुंजीतपक्षयोरुभयोरपि ॥ यानिकानिचपापानि ब्रह्महत्यासमानिच अन्नमाश्रित्यतिष्ठंतिसंप्राप्तेहरिवासरे तानिसर्वाण्युपाश्नातिभुंजानोहरिवासरे नेदृशं पावनंलोकेनराणामिहविद्यते यादृशपद्मनाभस्यादिनंपातकहानिदं । अश्वमेधसहस्राणिवाजिपेयशतानिच एकादश्युपवासस्यनार्हंतिषोडशींकलां एकादशेंद्रियैःपापंयत्कृतंभवतिक्वचित् एकादश्युपवासेनतत्सर्वंविलयंव्रजेत् एकादशीसमंकिंचित्पापत्राणंनविद्यते स्वर्गमोक्षप्रदाह्येषाराज्यपुत्रप्रदायिनी सुकलत्रप्रदाह्येषाशरीरारोग्यदायिनी नगंगायमुनाभूपनकाशीनचपुष्करं नचापिकौरवंक्षेत्रनरेवानचदेविका यमुनाचंद्रभागाचतुल्याहारिदिनेनतु अनायासेनराजेंद्रप्राप्यतेवैष्णवपदं चिंतामणिसमाह्येषाह्यक्षयस्यानिधेसमाकल्पपादपतुल्याथवेदवादोपमातथा नारदीयेमांधातारंप्रतिवाशिष्ठोक्तम् एकादशीसमुत्थेनवह्निनापातकेंधनं भस्मतांयातिराजेंद्रप्राप्यतेवैष्णवंपदं तत्रैवब्रह्माणंप्रतियमोक्तम् एकादश्युपवासोयःसमांत्यक्ताहारंव्रजेत् कुलत्रयंसमुधृत्यआत्मनासहपद्मज तत्रैवमोहिनींप्रतियमोक्तम् एकयाह्यपिवामोरुएकादश्यासुचीर्णया हत्यायुतविनश्येतसर्वयज्ञफलंलभेत् अत्रायंशास्त्रार्थः ॥ एकादश्यांनभुंजीतपक्षयोरुभयोरपीति भोजननिषेधरूपविधिश्रवणात् तथाचैकादशीमुपवसेदित्युपवासविधिश्रवणाच्च एकादश्यामुपवासोविधीयतेसचाहोरात्रव्यापिभोजनाभावे(दो)पाभावविशिष्टः सचोपावृत्तस्तुदोषेभ्यइत्यादिपरिभाषितः तस्यचाकरणेनिंदाश्रव

णात् । करणाद्धजीवितपुत्रफलकामाद्यधिकारिकः । तत्रच । संक्रांत्यामुपवासंचकृष्णैकादशिवासरे । चंद्रसू र्य्यग्रहेचैवनकुर्य्यात्पुत्रवान्गृही । इंदुक्षयेर्कसंक्रांतादेकादश्यांसितेतरे । उपवासनकुर्वीतयदीच्छेत्संततिंध्रुवं संक्रांत्यामुपवासेनपारणेनयुधिष्ठिर एकादश्यांतुकृष्णायांज्येष्ठपुत्रोविनश्यति । इत्यादिस्मृत्यापुत्रवतांगृह स्थानांकृष्णैकादश्युपवासोनिषिध्यते । तथाच शयनीबोधिनीमध्येयाकृष्णैकादशीभवेत् । सैवोपोष्यागृह स्थेननान्याकृष्णाकदाचनेत्यादि भविष्योत्तरवचने नान्यासामष्टकृष्णैकादशीनांगृहस्थमात्रप्रतिनिषेधेसिद्धे हरिशयनालिंगितादिविष्णुवचनेनापुत्रगृहस्थानांनतत्फलकामनोदये चतसृषुहरिशयनालिंगितासुकृष्णासु अधिकारइतिनिर्गलितं अतएव एकादश्यांनभुंजीतपक्षयोरुभयोरपि वनस्थयतिधर्मोयंशुक्लामेवसदागृहीतिवि ष्णुधर्मवाक्यात् शुक्लैवगृहस्थानांनित्यातत्रैच यानिकानिचपापानीत्यादयोऽर्थवादाःशतशःसंत्येव अथकाम्यान्ये कादशीव्रतानि तत्रनरसिंहपुराणे एकादश्यांनरश्रेष्ठउपवासोविधीयते नरसिंहंसमभ्यर्च्य सर्वपापैःप्रमुच्यते सर्वपापैःप्रमुच्यतेइत्यर्थवादान्मुक्तिरभिधीयते श्रीभगवद्वाक्यं मच्छयनेमदुत्थानेमत्पार्श्वपरिवर्त्तने पयोमूलफ लाहारीहृदिशल्यममार्पति तस्मादवश्यमत्रोपोषणाविधातव्यमितिवाक्यार्थः ब्रह्मपुराणे एकादश्यामुभेपक्षे निराहारः समाहितः स्नात्वासम्यग्विधानेनधौतवासाजितेंद्रियः स्तोत्रैर्नानाविधैर्दिव्यैर्गीतैर्वाद्यैर्मनोह रैः दंडत्प्रणिपातैश्चजयशब्दैस्तथोत्तमैः एवंसपूज्यविधिवद्रात्रौकृत्वाप्रजागरं कथयागीतकान्विष्णोर्गायतोवि ष्णुतत्पराः नारदीयेमांधातारंप्रतिवासिष्ठः एकादशीसमुत्थेनवन्हिनापातकेंधनं भस्मतांयातिराजेंद्रप्रा प्यतेहरिमंदिरं रात्रौजागरणंकृत्वासमुपोष्यहरेर्दिनं दशैवमातृकेपक्षेदशैवपितृपक्षके । प्रियायाद शपक्षेचपुरुषान्नुद्धरेन्नरः आत्मनासहराजेंद्रनयतेवैष्णवंपदं तेद्वंद्वबाहवोनित्यंनित्यंनागारिवाहनाः स्रग्विनः

पीतवासाश्वप्रयातिहरिमंदिरं वाराहपुराणे एकादश्यांनिराहारोयेभुक्तेद्वादशीदिने शुक्लावायदिवाकृ
ष्णातद्व्रतंवैष्णवंमहत् एतद्विद्वन्सुघोराणिहंतिपापानिपार्थिव अत्रद्वादशीभोजनश्रवणात् द्वादशीपारणपर्यंत
मिदंव्रतं तत्रैवभविष्यपुराणे पारणंतुत्रयोदश्यां यःकरोतिनराधमः द्वादशद्वादशींहंतिनात्रकार्यावि
चारणा स्कंदपुराणे यद्वाभवेदतिबाधोद्वादशीपारणादिने प्रातरेवतदाकुर्यात्कर्ममाध्याह्निकंचयत् देव
लोपि संकटेनियमानेतुपारणंतुभवेत्कथं आदिस्तुपारणंकुर्य्यात्पुनर्भोक्तुर्नदोषभाक् पारणायोग्यद्वादश्यलाभे
वायुपुराणे कलाप्येकादशीयत्रपरतोद्वादशीनचेत् पुण्यंक्रतुशतस्योक्तंत्रयोदश्यांतुपारणं अत्रकानिचि
न्नियमानि ब्रह्मपुराणे कांस्यंमांसंसुरांक्षौद्रंलोभंवितथभाषणं व्यायामंचविवासंचदिवास्वप्नमथांजनं शि
लापिष्टंमसूरंचद्वादशैतानिवैष्णवाः द्वादश्यांवर्जयेन्नित्यं सर्वपापैःप्रमुच्यते पुनर्भोजनमध्वानंभारमा
यासमैथुनं उपवासफलंहन्याद्दिवानिद्राचपंचमी बृहस्पतिरपि दिवानिद्रांपरान्नंचपुनर्भोजनमैथुने क्षौद्रं
कांस्यामिषंतैलंद्वादश्यामष्टवर्जयेत् एकादश्यांश्राद्धेसतिश्राद्धशेषभोजनप्रतिपत्तिरंग तद्यथा श्राद्धंकृत्वा
तुयोमोहान्नभुंक्तेथकदाचन अकृतंतद्भवेच्छ्राद्धंपितृहाचोपजायते तन्मतेपितदाहारंविनैवश्राद्धसिद्धेरनन्यगतिकत्वा
त्तदाजिघ्रेदितिसंप्रदायविदः उपवासोयदानित्यः श्राद्धंनैमित्तिकंभवेत् उपवासंतदाकुर्य्यादाजिघ्रेत्पितृसे
वितमिति वाराहपुराणवचनात् उपवासाशक्तौ एकभक्तेननक्तेनतथैवायाचितेनच उपवासेनभैक्ष्येणनैवद्वादशिको
भवेदिति व्रतस्यनित्यतापादनं अत्राप्यशक्तौप्रतिनिधयः असामर्थ्येशरीरस्यव्रतेचसमुपस्थिते कारयेद्धर्म
पत्नींवापुत्रंवाविनयान्वितं भ्रातरंभगिनींशिष्यंब्राह्मणदक्षिणादिभिः उपवासोव्रतंतीर्थंजपहोमादिकंचयत् वि
प्रैः संपादितंयस्य संपन्नंतस्यतत्फलमिति काम्यव्रतविधिर्माहविष्णुः मार्गशुक्लैकादश्यांसमुपोषितो द्वा

दश्यांभगवंतंवासुदेवमभ्यर्चयेत् पुष्पधूपानुलेपनदीपनैवेद्यैर्वह्निब्राह्मणतर्पणैर्व्रतमेतत्संवत्सरंकृत्वा पापेभ्यः पू
तोभवति यावज्जीवंकृत्वाश्वेतद्वीपमवाप्नोति उभयपक्ष द्वादशीष्वेवंसंवत्सरंकृत्वास्वर्गलोकं यावज्जीवंकृत्वावि
ष्णुलोकं अत्रयद्यपिएकादश्यामुपोषितइत्युक्तं तथापिद्वादशीपूजायाः प्रधानस्यानुरोधात् यत्रद्वादशीत्रुटिता
तत्रपूर्वदिनेएकादशीव्यतिरिक्तेनोपवासः कर्त्तव्यः पूजाहोमादितुवासुदेवपदेनैवश्रुतिबलात् इदंतुप्रतिशुक्लद्वा
दशीवत्सरांतमेकंयावज्जीवमपरं प्रत्युभयद्वादशीवत्सरांतमेकंयावज्जीवमपरमितिचतुष्टयंकाम्यंचेदंफलश्रवणात्
श्वेतद्वीपश्चवैष्णवोपभोग्यः क्षीराब्धितीररूपः सचभारतीयेनारायणोपाख्यानेप्रपंचितः अत्रपूजाच
ओंनमोभगवतेवासुदेवायेत्यनेननमोंतेनस्वाहांतेनचहोमः कार्य्यः होमेवह्न्याहुतयः ब्राह्मणाअपिवहवो
भोज्याःउभयत्रवहुत्वानुरोधात् मत्स्यपुराणे द्वादशद्वादशीर्यस्तुसमाप्योपोषणैःपुनः गोवस्त्रकांचनैर्विप्रा
न्भोजयेद्भक्तितोनृप रम्यंपदमवाप्नोतिविष्णुव्रतमिदंस्मृतं अत्रद्वादशद्वादशीशुक्लाःसमाप्येत्यर्थः विष्णु
पितृमातृपतिभ्रातृस्वसृगुर्वादिभूभुजां अदृष्टार्थमुपोष्यापिस्वयंचफलभाग्भवेत् अत्रानुकल्पउक्तोवायुपुराणे
उपवासनिषेधेनाकिंचिद्भक्ष्यंप्रकल्पयेत् नदुष्यत्युपवासेनउपवासफलंलभेत् तथाप्रोक्तं नक्तंहविष्यान्नम
नोदनं वाहविस्तिलाःक्षीरमथांबुचाज्यं यत्पंचगव्यंयदिवापिवायुः प्रशस्तमत्रोत्तरमुत्तरंच एतेषांस
मुच्चयेपिअधिकारिश्रुतेर्यत्रैवव्रतविशेषस्तद्विषयत्वं तथैवद्वादशीव्रतस्यविष्ण्वादौदर्शनात् देवीपुराणे केशवं
१ नारायण २ माधव ३ गोविंद ४ विष्णु ५ मधुसूदन ६ त्रिविक्रम ७ वामन ८ हृषीकेश ९
पद्मनाभ १० वासुदेव ११ दामोदरान्पूजयेत् युधिष्ठिरउवाच परिम्लुचस्यमासस्यकावाएकादशीभवेत् किं
नामकोविधिस्तस्याः कथयस्वजनार्दन श्रीकृष्णउवाच मलमासस्ययापुण्याप्रोक्तानाम्नाचपद्मिनी सोपोषिता

प्रयत्नेनपद्मनाभपुरंनयेत् मलमासेमहापुण्याकीर्त्तिताकल्मषापहा तस्याःफलंकथयितुंनशक्तश्चतुराननःना
रदायपुराप्रोक्तंविधिनाव्रतमुत्तमम् पद्मिन्याःपापराशिघ्नंभुक्तिमुक्तिफलप्रदं श्रुत्वावाक्यंमुरारेस्तुप्रोवाचातिमु
दान्वितः युधिष्ठिरोजगन्नाथंविधिंपप्रच्छधर्मवित् श्रुत्वाराज्ञस्तुवचनंप्रत्युत्फुल्लांबुजेक्षणः शृणुराजन्प्रवक्ष्या
मिमुनीनामप्यगोचरं दशमीदिवसेप्राप्तेव्रतारंभोविधीयते कांस्यंमांसंमसूरांश्चचणकान्कोद्रवांस्तथा शाकं
मधुपरान्नंचदशम्यांदशवर्जयेत् हविष्यान्नंचभुंजीतत्रक्षारलवणंतथा भूमिशायीब्रह्मचारीभवेच्चदशमीदिने ए
कादशीदिनेप्राप्ते प्रातरुत्थायसादरं विधायचमलोत्सर्गंनकुर्य्याद्दंतधावनं गंडूषान्द्वादशान्कृत्वाशुचिर्भूत्वा
समाहितः सूर्योदयेशुभेतीर्थेस्नानार्थंप्रव्रजेत्सुधीः गोमयंमृत्तिकांगृह्यातिलान्दर्भान्शुचिस्थलात् चूर्णैरामल
कीभूतैर्विधिनास्नानमाचरेत् उद्धृतासिवराहेणकृष्णेनशतबाहुना मृत्तिकेब्रह्मदत्तासिकाश्यपेनाभिमंत्रिता त्वं
मेकुरुपवित्रांगंलग्नानेत्रेशिरोरुहे हरिपूजनयोग्यंमांमृत्तिकेकुरुतेनमः सर्वौषधिसमुत्पन्नंगवोदरमधिष्ठितंपवि
त्रकरणंभूमेर्मोणवंपत्तुगोमयं ब्राह्मष्ठीवनसंभूताधात्रीभुवनपावनी संस्पृष्टापावयांगंमेनिर्मलंकुरुतेनमः देव
देवजगन्नाथशंखचक्रगदाधर देहिविष्णोममानुज्ञांनवतीर्थावगाहने वारुणांश्चजपेन्मंत्रान्स्नानंकुर्याद्विधान
तः गंगादितीर्थंसंस्मृत्ययत्रकुत्रजलाशये पश्चात्संमार्जयेद्गात्रंविधिनान्नृपसत्तम मुखेपृष्ठेचहृदयेबाहोशिरसि
चाप्यधः परिधायसुखंवासोशुक्लंशुचिह्यखंडितं ततःकुर्य्याद्धरेःपूजांमहापापंविनश्यति संध्यामुपास्यविधिना
तर्पयित्वापितॄन्सुरान् हरेर्मंदिरमागम्यपूजयेत्कमलापतिं स्वर्णमाषकृतंदेवंराधिकासहितंहरिं पार्वत्यास
हितंदेवंपूजयेद्विधिपूर्वकं कुंभोपरिन्यसेद्देवंताम्रपात्रेथमृण्मये दिव्यवस्त्रसमायुक्तेदिव्यगंधानुवासिते तस्यो
परिन्यसेत्पात्रंताम्ररौप्यंहिरण्ययं तस्मिन्संस्थापयेद्देवंविधिनापूजयेत्ततः संस्नाप्यसलिलैःश्रेष्ठैर्गंधधूपादिवा

सितैः चंदनागुरुकर्पूरैःपूजयेद्देवमीश्वरं नानाकुसुमकस्तूरीकुंकुमेनासितांबुजैः तत्कालजातैःकुसुमैःपूजयेत्पर
मेश्वरं नैवेद्यैर्विविधैःशक्त्यांतथानीराजनादिभिः धूपैर्दीपैःसकर्पूरैःपूजयेत्केशवंशिवं नृत्यंगीतंतदग्रेतुकुर्याद्भक्तिपुरः
सरं नालपेत्पतितांपापान्तस्मिन्नहनिनस्पृशेत् नानृतंहिवदेद्वाक्यंसत्यपूतंवचोवदेत् रजस्वलांनपश्येतनानिंद
द्ब्राह्मणंगुरुं पुराणंपुरतोविष्णोःशृणुयात्सहवैष्णवैः निर्जलासाप्रकर्तव्यायाचशुक्लेमलिम्लुचे जलपानेनवाकुर्या
दुग्धाहारेणनान्यथा रात्रौजागरणंकुर्याद्गीतवादित्रसंयुतं प्रथमेप्रहरेपूजानारिकेलार्चमुत्तमं द्वितीयेश्रीफलै
श्चैवत्तृतीयेबीजपूरकैश्चतुर्थेपूजयेत्पूगैर्नारंगैश्चविशेषतः प्रथमेप्रहरेपुण्यमग्निष्टोमस्यजायते द्वितीयेवाजपेयस्यतृ
तीयेहयमेधजं चतुर्थेराजसूयस्यजाग्रतोजायतेफलं नातःपरतरंपुण्यंनातःपरतरामखाः नातःपरतराविद्यानातः
परतरंतपः पृथिव्यांयानितीर्थानिपुण्यान्यायतनानिच तत्स्नातानिचदृष्टानियेनाकारिहरेर्व्रतम् एवंजागर
णंकुर्याद्यावत्सूर्योदयोभवेत् सूर्योदयेशुभेतीर्थेगत्वास्नानंसमाचरेत् स्नात्वैवागत्यभवनेपूजयेद्देवमीश्वरं पूर्वो
दितेनविधिनाभोजयेद्ब्राह्मणाञ्छुभान् कुंभादिकंचयत्सर्वंप्रतिमांकेशवस्यच पूजयित्वाविधानेनब्राह्मणायस
मर्पयेत् एवंविधंव्रतंयोवैकुरुतेभुविमानवः सफलंजायतेतस्यव्रतंमुक्तिफलप्रदं एतत्तेसर्वमाख्यातंयत्पृष्टोहं
त्वयानृप मलिम्लुचस्यमासस्यशुक्लायांविधिमुत्तमम् पद्मिन्यांप्रीतियुक्तोयःकुरुतेव्रतमुत्तमम् व्रतानितेनची
र्णानिसर्वाणिनृपनंदन कृष्णायांमलमासस्यविधिस्तस्यापितादृशः परमासातुविज्ञेयासर्वपापक्षयकरी अ
त्रेतेकथयिष्यामिकथामेकांमनोरमां नारदायपुलस्त्येनविस्तरेणनिवेदिताम् कार्त्तवीर्येणकारायांनिक्षिप्तंवीक्ष्य
रावणं विमोचितःपुलस्त्येनयाचयित्वामहीपतिं तदाश्चर्यंतदाश्रुत्वानारदोदिव्यदर्शनः पप्रच्छचयथाभ
क्त्यापुलस्त्यंमुनिपुंगवं दशाननेनविजिताःसर्वेदेवाःसवासवाः कार्त्तवीर्येणविजितःकथंरणविशारदः नारदस्य

वचःश्रुत्वापुलस्त्यौमुनिरब्रवीत् । शृणुवत्सप्रवक्ष्यामिकार्त्तवीर्यसमुद्भवम् पुरात्रेतायुगेराजन्माहिष्मत्यांम
हत्तरः हैहयानांकुलेजातःकृतवीर्यौमहीपति सहस्त्रंप्रमदास्तस्यनृपस्यप्राणवल्लभाः नतासांतनयंकिंचिल्ले
भेराज्यधुरधरं यजन्देवान्पितृन्सिद्धान्प्राचिकित्सामहत्तरान् तेषांवाक्याद्व्रतंकुर्वन्नलंधस्तनयस्तदा सुतावि
नातदाराज्यनसुखायमहीपते । क्षुधितस्ययथाभोगानभवंतिसुखप्रदाः विचार्यचिरोनृपतिस्तपस्तप्तुंमनोदधे
तपसैवसदासिद्धिर्जायतेमनसेप्सिता इत्युक्त्वासौसभार्यश्चचीरवासाजटाधरः तपस्तप्तुगत.सद्योगृहेन्यस्यसुं
मंत्रिणं निर्गतंनृपतिंवीक्ष्यपद्मिनीप्रमदोत्तमा हरिश्चंद्रस्यतनयाइक्ष्वाकुकुलसंभवा पतिव्रताप्रियदृष्ट्वास्त
पस्तप्तुंकृतोद्यमं भूषणानिपरित्यज्यचीरमेकसमाश्रयत् जगामपतिनासार्धंपर्वतेगंधमादने । गत्वातत्रतप
स्तेपेवर्षाणामयुतंनृपः । नलेभेतनयंराजाध्यायन्देवगदाधरं । अस्तित्स्त्रायुमयंकांतंदृष्ट्वासाप्रमदोत्तमा अनुस
यांमहासाध्वींपप्रच्छविनयान्विता । भर्तुःप्रतपत साध्विवर्षाणामयुतंगतं तथापिनप्रसन्नोभूत्केशव कष्टनाशनः
व्रतंममहाभागेकथयस्वयथातथं येनप्रसन्नोभगवान्ममभक्त्याप्रजायते येनमेजायतेपुत्रश्चक्रवर्तीमहत्तरः
श्रुत्वातस्यास्तुवचनंपतिव्रतपरायणा यंप्रव्रजंतंनृपतिंस्वयंप्रव्राजदीक्षितं तदाप्रोवाचसंतुष्टापद्मिनीपद्मलोचना
स्नात्वामलिम्लुचेसुभ्रुमासद्वादशसंमित द्वात्रिंशद्दिनैश्चभवतिमासःपूर्ण शुभानने तन्मध्येद्वादशीयुग्मपाद्मिनी
परमातथा । उपोष्यातत्प्रकर्तव्याविधिनाजागरै.समम् शीघ्रप्रसन्नोभगवान्भविष्यातिसुतप्रदः इत्युक्त्वाक
थयत्सर्वंमयापूर्वोदितनृपं । विधिंव्रतस्यविधिवत्प्रसन्नाकर्दमांगजा श्रुत्वाव्रतविधिंसर्वंयथोक्तमनुसूयया चक्रे
राज्ञीचतत्सर्वंपुत्रप्राप्तिमभीप्सती एकादश्यांनिराहारासदाजाताचनिर्मला जागरेणयुतारात्रौगीतनृत्यसमन्विता
पूर्णेव्रतेचवैशीघ्रंप्रसन्नःकेशव.स्वयं वभाषेगरुडारूढोवरंवरयशोभने श्रुत्वावाक्यंजगद्धातुःस्तुत्वाप्रीत्याशु

चिस्मिता यथाविधवरंब्रूहिममभर्त्तुर्महत्तरं पद्मिन्यास्तद्वचःश्रुत्वाकृष्णःप्रीत प्रियंवदां त्वयाहंतोषितोभद्रे
प्रत्युवाचजनार्दनः मलिम्लुचश्चमासोसौनान्योमेप्रीतिदायकः तन्मध्येकादशीरम्याममप्रीतिविवर्धना सात्व
योपोषितासुभ्रुयथोक्ताविधिनाशुभे तेनत्वयाप्रसन्नोहंकृतोस्मिसुभगानने तवभर्त्तुःप्रदास्यामिवरंयन्मनसेप्सित
इत्युक्तानृपतिंप्राहविष्णुर्विश्वार्त्तिनाशनः वरवरयराजेंद्रयत्तेमनसिकांक्षितं सतोपितांहंप्रिययातवसिद्धिचि
कीर्षया श्रुत्वातद्वचनंविष्णोःप्रसन्नोनृपसत्तमः वत्रेसुतमहावाहुसर्वलोकनमस्कृतम नदेवैर्मानुषैर्नागैर्दैत्यदा
नवराक्षसैः जेतुंशक्योजगन्नाथविनात्वांमधुसूदन इत्युक्तोवाढमित्युक्त्वातत्रैवांतरधीयत नृपोपिसुप्र
सन्नात्माहृष्टपुष्ट प्रियायुतः समायात्स्वपुरंरम्यनरनारीमनोरमं सपद्मिन्यांसुतंलेभेकार्त्तवीर्यमहाबल नतेनस
दृशःकश्चित्त्रिपुलोकेपुमानवः तस्मात्पराजितःसंख्येरावणोदशकंधरः नतजेतुंसमर्थोस्तित्रिपुलोकेषुकश्चन
विनानारायणंदेवंचक्रपाणिंगदाधरं नत्वयाविस्मयःकार्योरावणस्यपराजये मलिम्लुचप्रसादेनपद्मिन्याश्च्या
प्युपोषणात् दत्तोदेवाधिदेवेनकार्त्तवीर्योमहाबलः इत्युक्त्वाप्रययौविप्रःप्रसन्नेनांतरात्मना श्रीकृष्णउवाच ॥
एतत्तेसर्वमाख्यातयत्पृष्टोहंत्वयानघ मलिम्लुचस्यमासस्य शुक्लायाः संभवोमहान् येकरिष्यंतिमनुजास्ते
यास्यंतिहरेःपदं त्वमेवकुरुराजेंद्रयदिचेष्टमभीप्ससिकेशवस्यवचःश्रुत्वाधर्मराजोतिहर्षितः चक्रेव्रतंविधाने
नवंधुभिःपरिवारितः ॥ सूतउवाच ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातयत्पृष्टोहंपुराद्विज पुण्यंपवित्रंपरमंकिंभूयः
श्रोतुमिच्छसि एवंविधयेपिव्रतंमनुष्याभक्त्याकरिष्यंतिमलिम्लुचस्य उपोषितायैस्तुसुखप्रदात्रीयाशुक्लपक्षे
भवितेपिधन्या श्रोष्यंतियेतस्यविधिंसमग्रांतेप्ययशभाजोमनुजाःप्रशस्ताः येवैपठिष्यंतिकथांसमग्रांतेवैग
मिष्यंतिहरेर्निवासं ॥ इतिश्रीअधिकशुक्लाएकादशीसमाप्ता ॥ अथअधिककृष्णाएकादशीकथा ॥ युधिष्ठिर

उवाच ॥ मलिम्लुचस्यमासस्यकृष्णाकाकथ्यतेविभो किंनामकोविधिस्तस्याःकथयस्वजगत्पते ॥ श्रीकृष्ण
उवाच ॥ परमेतिसमाख्यातापवित्रापापहारका भुक्तिमुक्तिप्रदान्नृणांस्त्रीणांचापियुधिष्ठिर पूर्वोक्तविधिना
कार्याकृष्णैकादशीजनैः पूजयेत्परयाभक्त्यानाम्नादेवंनरोत्तमं अत्रतेकथयिष्यामिकथामेतांमनोरमां कां
पिल्यनगरेजातांमुनीनामग्रतःश्रुतां आसीद्द्विजवरःकश्चित्सुमेधानामधार्मिकः तस्यपत्नीपवित्राख्यापातिव्र
त्यपरायणा कर्मणाकेनचिद्विप्रोधनधान्यविवर्जितः नक्वापिलभतेभिक्षांयाचन्नपिपरान्बहून् नभोज्यंलभ
तेतात्द्वन्नवस्त्रंनैवमंडनं रूपयौवनमाधुर्यैर्नारीशुश्रूषतेपतिं अतिथिंपूजयेत्क्वापितदासाक्षुधितागृहे इष्टंत्ये
वविशालाक्षीचाम्लानमुखपंकजा विलोक्यभार्यांसुदतींकर्षतींस्वकलेवरं नभर्त्तारंक्वचिच्चैवनास्त्यन्नमितिभाषते
विचार्यब्राह्मणश्चिरंभार्यायाःप्रेमबंधन निंदन्भाग्यंस्वकविप्रःप्रोचेवाक्यंप्रियंवदां कांतेकरोमिकिंकार्यंनमया
लभ्यतेधनं याचयामिनरान्भव्यान्नयच्छंतिचमेधनं किंकरोमिक्वगच्छामित्वांमेकथयशोभने विनाधनेनसुश्रो
णिगृहकार्यंनसिद्ध्यति देह्याज्ञांपरदेशायगच्छामिधनलब्धये यस्मिन्देशेचयत्प्राप्यंभाग्यंतत्रैवलभ्यते उद्य
मेनविनासिद्धिःकर्मणांनोपलभ्यते तस्माद्बुधःप्रशंसंतिसर्वथैवशुभोद्यमं श्रुत्वाकांतस्यवचनंसाश्रुनेत्राविचक्षणा
प्रोवाचप्रांजलिर्भूत्वाविनयानतकंधरा त्वत्तोनास्तिसविज्ञातात्वयाज्ञाताब्रवीम्यहं हितैषिणोनराब्रूयुःशश्वत्सा
धुह्यसाध्वपि पूर्वदत्तंहिलभ्येतयत्रकुत्रमहीतले विनादानंनलभ्येतमेरौकनकपर्वते पूर्वदत्ताहियाविद्यापूर्व
दत्तंहियद्धनं पूर्वदत्ताहियाभूमिरिहजन्मनिलभ्यते यद्धात्रालिखितंभालेतत्तत्रैवाहिलभ्यते विनादत्तेनकिंक्वा
पिलभतेनैवकिंचन पूर्वजन्मनिविप्रेंद्रनमयानत्वयाक्वचित् सत्पात्राणांकरेदत्तंस्वल्पंभूर्यपिसद्धनं इहदेशेप
रेवापिदत्तंसर्वत्रलभ्यते अन्नमात्रंतुविश्वेशोविनादत्तेनयच्छति तस्मादत्रैवविप्राग्र्यस्थातव्यंभवतामया भव

ह्निनानतिष्ठामिक्षणमात्रंमहामुने । नमातानपिताभ्रातानश्वश्रूःश्वशुरोजनः । नसत्कुर्वंतितांकेपिस्वजनाश्चापरे
कुतः भर्तृहीनांविनिंदंतिदुर्भगेतिवदंतितां तस्मादत्रस्थिरोभूत्वाविहरस्वयथासुखं भवतोभाग्ययोगेनप्रारि
श्चात्रभविष्यति श्रुत्वातस्यास्तुवचनंस्थितस्तत्रविचक्षणः तावत्तत्रसमायातःकौंडिन्योमुनिसत्तमः दृष्ट्वासमा
गतंहृष्टःत्वमेधाह्निजसत्तमः सभार्यःसहसोत्थायननामाशिरसासकृत् धन्योस्म्यनुगृहीतोस्मिसफलंजीवितं
मम यदृष्टोसिमहद्भाग्यादित्युवाचमुनीश्वरं दत्त्वासुविष्टरंतस्मैपूजयामासतंद्विजं भोजयित्वाविधानेपप्र
च्छप्रमदोत्तमा विद्वन्केनप्रकारेणदारिद्र्यस्यक्षयोभवेत् विनादत्तंकथंलभ्येद्धनंविद्यांकुटुविनीं मांमेभर्ता
परित्यज्यगंतुकामोद्यवर्त्तते अन्यदेशेपरान्लोकान्याचितुंपरपत्तने रक्षितोस्तिमयाविद्वन्हेतुवाक्यैर्महत्तरैः
नादत्तंलभतेकिंचिदित्युक्तासनिवारितः ममभाग्यान्मुनींद्राद्यत्वमत्रैवसमागतः त्वत्प्रसादाद्दारिद्र्यमेशी-
घ्रंनश्यत्यसंशयं केनोपायेनविप्रेंद्रदारिद्र्यंनश्यतिध्रुवं कथयस्वकृपासिंधोव्रततीर्थंजपादिकं श्रुत्वातस्याः
सुशीलायाभाषितंमुनिपुंगवः प्रोवाचप्रवरंचित्तेविचार्यव्रतमुत्तमं मलिम्लुचेमहाभागेव्रतानामुत्तमंव्रतं सर्व-
पापौघशमनंदुःखदारिद्र्यनाशनं परमानामविख्याताविष्णोस्तिथिरनुत्तमा मलिम्लुचेतुयाकृष्णाभुक्तिमुक्ति-
फलप्रदा तस्यामुपोषणंकृत्वाधनधान्ययुतोभवेत् विधिनाजागरैःसाकंगीतवादित्रसंयुत धनदेनपुराचीर्ण-
व्रतमेतत्सुशोभनं तदाहृष्टेनरुद्रेणधनानामधिपःकृतः हरिश्चंद्रेणचकृतंपुराक्रीतंसुतेनवै पुनःप्राप्तास्त्रियाते-
नराज्यंनिहतकंटकं तस्मात्कुरुविशालाक्षिव्रतमेतत्सुशोभनं विधिनाविधियुक्तेनसमंजागरणेनच इत्यु
क्त्वाताह्विधिंसर्वंकथयामासवाडवः प्रीत्यापरमसंतुष्टस्ततोभक्त्याप्रसादितः पुनःप्रोवाचतंविप्रंपंचरात्रव्रतंशुभं
यस्यानुष्ठानमात्रेणभुक्तिर्मुक्तिश्चप्राप्यते परमादिवसेप्रातःकृत्वापूर्वाह्निकंविधिं कुर्यात्सुनियमान्शक्त्यापंच.

रात्रव्रतादरात्. प्रातःकृत्वानिराहारोयास्तिष्ठेद्दिनपंचकं सगच्छेद्वैष्णवंस्थानंपितृमातृप्रियायुतः एकाशनस्तु-
योभूयाद्दिनानांपंचकंनरः भोजितंतेनविधिनासदेवासुरमानुषं पूर्णकुंभंतुतोयेनयोददातिद्विजातये दत्तंतेनैवस-
कलंब्रह्मांडंसचराचरं तिलपात्रंतुयोदद्याद्ब्राह्मणायविपश्चिते तिलसंख्यावसेत्स्वर्गेसनरोनाकमंडले घृतपात्रंतुयो
दद्यात्स्नात्वापंचदिनंनरः सभुक्त्वाविपुलान्भोगान्सूर्यलोकेमहीयते ब्रह्मचर्येणयस्तिष्ठेद्दिनानांपंचकंनरःसस्वर्गेभु-
जतेभोगान्स्ववेश्याभिःसमंमुदा एवंविधंव्रतंसाध्विकुरुत्वंपतिनाशुभे धनधान्ययुताभूत्वास्वर्गंयास्यतिसुव्रते
इत्युक्त्वासाव्रतंचक्रेकौंडिन्येनयथोदितं भर्त्रासमंभावयुतास्नात्वामासिमलिम्लुचे पंचरात्रव्रतेपूर्णेपरायाः
प्रियसंयुतासापश्यद्राजभवनादायांतंनृपनंदनं दत्त्वानवीनंभुवनंदिव्यवस्तुसमन्वितम् वासयामासविधिनावि
धिनाप्रेरितास्वयं दत्त्वाग्रामंवृत्तिकरंब्राह्मणायसुमेधसे प्रसन्नस्तपसाराजासंस्तुत्वास्वगृहंययौ मलिम्लुचस्यमा
सस्यपरायाःपरमादरात् कृष्णाह्युपोषणात्सद्यःपंचरात्रव्रतेनच सर्वपापविनिर्मुक्तःसर्वसौख्यसमन्वितः
भुक्त्वाभोगान्प्रियासार्धंतेविष्णुपुरंययौ येकरिष्यंतिमनुजाःपरायाव्रतमुत्तमं पंचरात्रभवंपुण्यंमयावक्तुंनश
क्यते पुष्कराद्यानितीर्थानिगंगाद्यासरितस्तथा धेनुमुख्यानिदानानितेनचीर्णानिसर्वथा गयाश्राद्धंकृतंते
नपितरःपरितोषिताः व्रतानितेनचीर्णानिव्रतखंडोदितानिवै द्विपदांब्राह्मणःश्रेष्ठोगौर्वरिष्ठाचतुष्पदां देवा
नांवासवःश्रेष्ठस्तथामासोमलिम्लुचः मलिम्लुचेपंचरात्रंमहापापहरंस्मृतं पंचरात्रेचपरमापद्मिनीपापशो
षिणी साप्यशक्तैःप्रकर्त्तव्यायथाशक्त्याविचक्षणैः मानुषंजनुरासाद्यनस्नातोयैर्मलिम्लुचः तेजन्मघातिनोनू
नंनोपोष्यंतिहरेर्दिनं चतुराशीतिलक्षाणिकामंतेयोनिसंकटे प्राप्यतेमानुषंजन्मदुर्लभंपुण्यसंचयैः तस्मा
त्कार्यंप्रयत्नेनपरमायाव्रतंशुभम् ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंयत्पृष्टोहंत्वयानघमलिम्लुचस्य

मासस्यपरमायाःसमुद्भवं तत्सर्वंतेसमाख्यातंश्रृणुष्वावहितोनृप श्रुत्वैतद्यदुपतिनोदितंतद्विप्रायद्विजमुनिनात
थाकरोच्च भक्त्यासौदिविभुविदुर्लभांश्चभोगान्नितोसौसुरवरमादरंसुहृष्टः येप्येवंभुविमनुजामलिम्लुचस्य
सुस्नाताःशुभविधिनाव्रतंचरंति तेभुक्ताभुविविभवंसुरेंद्रतुल्यंगच्छेयुस्त्रिभुवनवंदितस्यगेहम्

इतिश्रीअधिकमासकृष्णैक दशीपरानाम्नामाहात्म्यम्

अथाग्निप्रियाचतुर्दशीव्रतम् भविष्योत्तरे श्रीकृष्णउवाच चतुर्दशीमहाराजहुतभुग्दयि
ताशुभा नष्टस्तदाहव्यवाहःपुनरग्नित्वमाप्तवान् युधिष्ठिरउवाच कथमग्निःपुरानष्टोदेवकयेंद्युपस्थिते के.
नाग्नित्वंकृतंतेनकथंहिविहितोनलः एतद्वदस्वदेवेशसर्वंहिविदितंतव श्रीकृष्णउवाच पुरासुरामहाराजतार-
केणपराजिताः अपृच्छन्विश्वकर्माणंतारककोवधिष्यति उवाचसाचिरंध्यात्वारुद्रोमाशिशुसंभवः गंगास्वा
हाग्नितेजोत्थःशिशुर्दैत्यंवधिष्यति एतच्छ्रुत्वाततोदेवायत्रशंभुःसहोमया प्रणम्यतेतमूचुर्हियदुक्तंब्रह्मणातदा
प्रतिपन्नंहिरुद्रेणउमयासहितेनच प्रयत्नमकरोत्तत्रयदुक्तममरैस्ततः दिव्यंवर्षशतंसाग्रंगत.कालोथमैथुने न
चाप्युपरमस्तत्रतयोरासीत्कथंचन भयंचसुमहद्रूपादेवानांसमजायत रुद्रोमासंभवोयोवैभविष्यतिमहाबलः स
दैत्यान्दानवगणान्वधिष्यतिनसंशयः केनकालेनभवितारतौविरतिरेतयोः एतद्विचिंत्यप्राहितौदेवैस्तत्रानिला-
नलौ गतौतौचोमयादृष्टौसमस्थौविपमस्थया अशपच्चतदादेवीदेवान्सर्वान्विलज्जिता यस्मान्मेजनितोविघ्नम
पत्यार्थंदिवौकसैः तस्मादपुत्राःसर्वेपिभविष्यथनसंशयः उदतिष्ठत्तदादेवीलज्जितात्रिदिवौकसः अग्नेगृहाण-
वीर्यमेसंभूतंसाचिरंहियत एवमुक्तोहिरुद्रेणनष्टोग्निर्देवसंकुलात् नखस्थानादेवस्थोवानसूर्यस्थोनचानिलेदे

वाह्यन्वेषणेयत्नमकुर्वन्नाग्निदर्शने क्रमिकीटपतंगाश्चपप्रच्छास्त्रिदिवौकसः हहोभेकाभेकावाह्निर्युष्माभिर्लक्षि-
तःक्वचित् हेगजाःसालिकाब्रूतयदिवोविदितोनलः गजाःप्रोचुरितोवन्हिःशीघ्रंशरवनंगतः शशापाग्निर्गजा-
न्जिह्वाविगुणावोभविष्यति शप्त्वाविनिर्गताश्चाग्निर्वनात्तस्माद्द्रुतंगतःदेवाश्चानुग्रहंचक्रुस्तेषांसानुग्रहास्थिताः
संज्ञयाचेष्टयाप्रोक्तंविदितंवोभविष्यति अनुग्राह्यचतान्देवाअपृच्छच्छुकशारिकाःताऊचुर्वंशमध्येऽग्निर्गत्वापश्यत
नैपुण्यंनष्टःशशापतानग्निर्विपरीताभविष्यथ सदैवजिव्हायुष्माकंवदताचास्फुटाक्षरं देवैरनुगृहीतास्तेह्रियमाणा
भविष्यति दृष्ट्वाचविबुधाःसर्वेपक्षिणंपक्षिणांवरं जीवजीवकनामानंभोभोसत्यंवदस्वनः क्वचिद्दृष्टस्त्वया
वन्हिर्वनेऽस्मिन्चरतासदा नभद्रंवाप्यभद्रंवाकिमिदंचवचोब्रवीत् भूयोभूयोपिपृष्टश्चनान्यांसोच्चारयद्गिरं तु
ष्टस्तदाब्रवीद्वह्निश्चिरंजीवंददामिते यस्मान्नकिंचिदुक्तंतेतस्माच्चित्रतनूरुहः जीवंजीवपुनर्जीवयावदिच्छसि
वायुधः द्वितीयंतेवरंदाम्निजीवजीवकशोभनं व्यक्तामानुषीवाचास्फुटार्थाचभविष्यति कश्चिद्यदितवाधस्ता
दद्भःस्नानंकरिष्यति सप्तधापोडशाब्दाभःक्षणात्स्नातोभविष्यति मांसयश्चत्वदीयंवैभक्षयिष्यत्यनिंदितं अ
जरश्चामरश्चैवसर्वकालंभविष्यति एवंदत्त्वावरांस्तस्यवान्हिर्वंशमथाविशत् विबुधाःप्राप्यतत्रैवमपश्यन्वंशम
ध्यगं ऊष्मणाज्ञातकल्माषंज्ञात्वासंहृष्टमानसाः तुष्टावंशमथोचुस्तेदेवास्त्रिभुवनेश्वराः ऊष्मणाकलुषोभू
त्वात्राग्निगर्भंधरिष्यसि यांगृहीवैष्णवोयाष्टिब्रह्मचारीचनैष्ठिकः पंचाग्निपालनेपुण्यंयद्घृष्ठंवेदवादिभिः
वहन्कल्मषयष्टिंप्राप्नोतीहद्विजोत्तमः वंशस्यानुग्रहंकृत्वादेवावान्हिमथाब्रुवन् दह्यमानस्तुतेनाग्नि
र्गंगायाः प्राक्षिपज्जले दह्यमानोज्झितवतीगंगाशरवनेचतत् तत्रजातोकुमारोसौगंगाग्निहरसंभवः
शक्त्याजघानतद्दुष्टतारकंदैत्यसत्तमं एतत्तेसर्वमाख्यातमग्नेर्नाशस्यकारणम् ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥

यदाग्निनष्टोदेवानांकेनाग्नित्वंतदाकृतं भूयोपिकेनकालेनअग्निरग्नित्वमाप्तवान् ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
उतथ्यांगिरसोर्वैरमासीद्व्यतिकरोमहान् अहंविद्यातपोभ्यांवैतथाध्यायश्रुतेनच उतथ्येनैवमुक्तस्तुअंगिराः
प्राहतंमुनिं गच्छावोब्रह्मसदनंनिश्चयस्तत्रनौभवेत् तौगत्वाब्रह्मसदनंमरीचिप्रमुखैर्द्विजैः उपेतंचान्यमुनि
भिर्ब्रह्माराजर्षिसत्तमैः उतथ्यःप्राहसब्रह्मकान्नृपींस्ततसमानसः ज्यायान्वैकोधमोस्माक मितिं नौकथ्यतांस्फुटं
अथोवाचमुनीब्रह्मातावुभौक्रुद्धमानसौ आनयध्वंद्रुतंगत्वाविबुधान्भुवनेश्वरान् ततोविवादंपश्यामिभवतांतैः
समेत्यच ततस्तौसहितौगत्यऋषीन्देवान्समानयत् लोकपालान्महेंद्रादीन्सयमान्वरुणानिलौ स्वाध्यान्म
रुद्गणान्विश्वान्नृपीन्भृग्वत्रिनारदान् गंधर्वान्किन्नरान्यक्षान्राक्षसान्दैत्यदानवान् नायातस्तत्रतिग्मांशुः
सर्वेचान्यसमागताः दृष्ट्वाचविबुधान्सर्वान्ब्रह्माप्रोवाचतानृपीन् आनयध्वमितः सूर्यं सांम्नावान्यैनवापुनः
एवमुक्तोगतस्तावदुतथ्यः सूर्यमंडलं सगत्वाप्राहमार्त्तंडशीघ्रमेह्यर्कसंसदं सउतथ्यमथोवाचकथंब्रह्मन्ब्र
जाम्यहं तपिष्यतिचकोह्यत्रभुवनंमयिनिर्गते एवमुक्तेमुनिः प्रायायत्रदेवसमागमः आचचक्षेचयस्त्रो
कंभास्वतातपनंप्रति उवाचांगिरसंब्रह्मात्वमेनंशीघ्रमानय सतथोक्तोगतस्त्वत्रयत्रासौतपतेरविः एह्येहि
भगवन्सूर्यतपिष्येभुवनेष्वहं एवमुक्तोगतः सूर्यो यत्रदेवसमागमः स्थित्वामुहूर्तंप्रोवाचकिंवाकार्यमुपास्थि
तं एवंतमेवमार्त्तंडब्रह्माप्रोवाचसादरं गच्छशीघ्रंनदहतिभुवनंयावदंगिराः दग्धप्रायस्तुगोलोकोवर्त्ततेकृ
ष्णपिंगलः पाटलोहरितः शोणः श्वेतोवर्णः प्रतापतः शाकद्वीपं कुरुद्वीपंक्रौंचद्वीपंसपत्तनं दः
ग्धमांगिरसासर्वंभूयोपिप्रदहिष्यति यावन्नसर्वंदहतिभुवनंतद्वदंगिराः गच्छतावदितःशीघ्रंस्वस्थानेतिष्ठभास्कर
एवमुक्तोथतपनःस्वस्थानमधिरूढवान् विसृष्टवानांगिरसंसकाशममृताशिनां गत्वांगिराउवाचेदंब्रूतांकिंकरवाण्यहं

देवाआंगिरसंप्राहुस्तेजोराशिमकल्मषं संप्रणम्योचुरग्नित्वंकुरुतावन्महीतले पूर्वंयथाग्निःकृतवान्त
थात्वमपिसत्तम यावदग्निंप्रपश्यामःक्वासौनष्टःक्वतिष्ठति एवमुक्तःसदेवैस्तुअग्नित्वंकृतवांस्तदा देवैर्दृष्टोय
दाह्यग्निस्तैस्तंसर्वंनिवेदितं देवकार्यंकृतेतस्मिन्देवावह्निंमथाब्रुवन् अग्रेग्नित्वंकुरुष्वत्वमंगिरास्तुयथापुराएव
मुक्तःसुरैर्वह्निश्चिंतयामासदुःखितः केनमेपहृतंतेजःकेनाग्नित्वंकृतंत्विह अथाग्रेगिरसंदृष्ट्वातेजोराशिमकल्मषं मुं
चाद्यःमुंचमेस्थानंवचस्तोपकरंशृणु अहंततनयःश्रेष्ठो भविष्येप्रथमोमुने वृहस्पतीतिनाम्नावैतथान्येवहवःसुताः
एवमुक्तोमुनिस्तुष्टोवहूनजनयत्सुतान् वन्हीन्सोजनयामासपुत्रान्पौत्रांस्तथांगिराः अवापपुनरग्नित्वमग्निर
स्यांतिथौनृप सर्वमेवचतुर्दश्यांसंजातंहव्यवाहने हव्यवाहनदेवानांभूतानांगुह्यचारिणा तेनेष्टेयंतिथिस्तस्मै
रुद्रेणप्रतिपादिता पूजितेयंतिथिर्देवैर्दिविस्थैश्चनृपैरपि वलिमांधातृमन्वाद्यैरन्यैश्चनहुषादिभिः प्रियाशस्त्रह
तानांचसंग्रामेयत्रकुत्रचित् अज्ञाततिथयोयेचव्यालैर्यचापिहिंसिताः नदीप्रवाहेपतिताःसमुद्रेपर्वतेध्वनि येचवै
पतितानांचतोयाग्निदहनेमृताःउद्वंधघातिनोयेचयेवैचात्महनोजनाः तेषांशस्तंचतुर्दश्यांश्राद्धंसर्वसुखप्रदम् श्राद्धा
निचैवदत्तानिदानानिसुवहून्यपि प्रभूतफलभोज्यानिउपतिष्ठंतितान्नरान् एवंतिथिरियंराजन्नाग्नेयीपठ्यतेद्विजैः
अस्यांमनोरथंयंसमुद्दिश्यह्युपोषति ददातितस्यतद्वन्हिः साग्रेसंवत्सरेगते चतुर्दश्यांनिराहारः समभ्यर्च्य
त्रिलोचनं पुष्पधूपादिनैवेद्यैरात्रौजागरणेनच पंचगव्यंनिशिप्राश्यस्वपेद्भूमौविमत्सरः श्यामाकानथवाभुक्त्वा
तलक्षारविवर्जितं होमःकृष्णतिलैःकार्यः शतमष्टोत्तरंनृप अग्नयेहव्यवाहायसोमायांगिरसेनमः ततः
प्रभातेविमलेस्नाप्यपंचामृतैः शिवं पूजयित्वाविधानेन होमंकृत्वातथैवच उदीरयेन्मंत्रमेनंकृत्वाशि
रसिचांजलिं नमास्त्रिमूर्तयेतुभ्यंनमःसूर्याग्निरूपिणे पुत्रान्यच्छसुखंयच्छमोक्षंयच्छनमोस्तुते नीराजनंततः

पश्चाद्भुञ्जीतवाग्यतः एवंसंवत्सरस्यांते कृत्वास
कृत्वा भोजयित्वाद्विजोत्तमान् शक्तितोदक्षिणांदत्त्वा
र्वेयथोदितं सौवर्णंकारयेद्देवंत्रिनेत्रंशूलपाणिनं वृषस्कंधगतंसोमासितवस्त्रयुगान्वितं चंदनेनानुलिप्तांगं सि
तमाल्योपशोभितं स्थापयित्वाताम्रपात्रेब्राह्मणायानिवेदयेत् सर्वकालिकमेतत्तेकथितंव्रतमुत्तमं संवत्सरसं
मासैहिव्रतस्यतुयदाभवेत् चीर्णेव्रतेस्मिन्यत्पुण्यंतन्निबोधजनाधिप कालेगतेवहुतिथेतीर्थेचमरणंभवेत् मृतश्च
दिव्यदेहस्थोदिव्यालंकारभूषितः दिव्यनारीगणवृतोविमानवरमास्थितः दिविदेवैःपरिवृतःक्रीडतेग्निपुरेचिरं
इहागत्यचकालांतेजातोजातोनृपोभवेत् दातायज्वाकृतीदक्षोब्रह्मण्योब्राह्मणप्रियः श्रीमानग्निसमोधीमान्पुत्रपौत्र
समान्वितः पत्नीगणसमायुक्तश्चिरंभद्राणिपश्यति यद्दुर्लभाभुविसुरोरगजंगमानांकामाअनामयगुणेनयु
ताः सदैव तानाप्नुवंतिशिवभूततिथौसुरेशंसंपूज्यसोमतिलकंविधिवन्मनुष्यः इतिभविष्योत्तरेशिवाग्नि
प्रियचतुर्दशीव्रतम् अथपूर्णिमाव्रतंनारदीये सनकउवाच अन्यद्व्रतवरंवक्ष्येशृणुष्वमुनिसत्तम सर्वपा
पहरंपुण्यं सर्वदुःखनिवर्हणं ब्राह्मणक्षत्रियविशांशूद्राणांयोषितांतथा समस्तकामफलदंसर्वव्रतफलप्रदं दुः
स्वप्ननाशनंधन्यंदुष्टग्रहनिवारणं सर्वलोकेषुविख्यातंपूर्णिमाव्रतमुत्तमं येनचीर्णेनपापानांराशिकोटिः प्रण
श्यति मार्गशीर्षेसितपक्षे पूर्णायांनियतः शुचिः स्नानंकुर्याद्यथाचारंदंतधावनपूर्वकं शुक्लांबरधरः शुद्धो
गृहमागत्यवाग्यतः प्रक्षाल्यपादावाचम्यस्मरन्नारायणंशुभं नित्यंदेवार्चनंकृत्वापश्चात्संकल्पपूर्वकं लक्ष्मी
नारायणंदेवमर्चयेद्भक्तिभावतः आवाहनासनाद्यैश्चगंधपुष्पादिभिर्व्रती ॐनमोनारायणायेतिपूजयेद्भक्तितत्प
रः गीतैर्वाद्यैश्चनृत्यैश्चपुराणपठनादिभिः स्तोत्रैराराधयेद्देवंव्रतकृत्सुसमाहितः देवस्यपुरतः कृत्वा स्थंडि
लंचतुरस्रकं अरत्निमात्रंतत्राग्निंस्थापयेद्गृह्यमार्गतः आज्यभागांतपर्यंतंकृत्वापुरुषसूक्ततः वरुणायतिलैश्चापि

घृतेनजुहुयात्तथा ॥ एकवारंद्विवारंवा त्रिवारंवापिशक्तितः होमंकुर्यात्प्रयत्नेनसर्वपापनिवृत्तये प्रायश्चित्तादि
कसर्वस्वंगृह्योक्तविधानत होमंसमाप्यविधिवत्शांतिसूक्तजपेद्बुधः पश्चाद्देवंसमागम्य पुन पूजांप्रकल्पये
त् ॥ तथोपवासंदेवायह्यर्पयेद्भक्तिसयुतः पौर्णमास्यांनिराहारः स्थित्वादेवतवाज्ञया भोक्ष्यामिपुंडरीका
क्षपरेऽन्हिशरणभव ॥ इतिविज्ञाप्यदेवायत्र्यर्घ्यंदद्यात्तथेंदवे जानुभ्यामवनींगत्वाशुक्लपुष्पाक्षतान्वित क्षीरोदा
र्णवसंभूतआत्रिगोत्रसमुद्भव गृहाणार्घ्यमयादत्तरोहिण्यासहितप्रभो एवमर्घ्यंप्रदायेंदो प्रार्थयेत्प्रांजलि
स्थितं ॥ तिष्ठन्पूर्वमुखोभूत्वापश्यन्निंदुचनारद नमः शुक्लांशवेतुभ्य द्विजराजायतेनमः रोहिणीपतयेतुभ्यं
लक्ष्मीभ्रात्रेनमोस्तुते ॥ ततश्चजागरंकुर्य्यात्पुराणश्रवणादिभिः जितेंद्रियश्चसंशुद्ध पाखंडालोकवर्जितः त
त प्रातः प्रकुर्वीत स्वाचारचयथाविधि पुनः सपूजयेद्देव यथाविभवविस्तरं ब्राह्मणान्भोजयेद्भक्त्या
ततश्चप्रयतोनर बंधुभृत्यादिभि सार्धं स्वयभुंजीतवाग्यत एवंपौषादिमासेथपूर्णमास्यामुपोषित ॥ अ
र्चयेद्भक्तिसंयुक्तोनारायणमनामय एवसवत्सरकृत्वाकार्त्तिक्यांपूर्णिमादिने मडपंकारयेद्दिव्यचतुरस्रसुमंगलं
शोभितंपुष्पमालाभि पताकाध्वजराजितं बहुदीपसमाकीर्णं किंकिणीजालशोभित दर्पणैश्चामरैश्चैव
कलशैश्चसमावृतं तन्मध्येसर्वतोभद्रंपंचवर्णविराजितं ॥ जलपूर्णंततः कुभं न्यसेत्तस्योपरिद्विज पिधाय
कुंभंवस्त्रेणसुसूक्ष्मेणविशोभित हेम्नावारजतेनापि ॥ तथाताम्रेणवाद्विज लक्ष्मीनारायणंदेवंकृत्वातस्योप
रिन्यसेत् पंचामृतेनसंस्नाप्या भ्यर्च्यगंधादिभिः क्रमात् भक्ष्यभोज्यादिनैवेद्य भक्तितः सयतेंद्रियः जा
गरंचतथाकुर्य्यात्सम्यक्श्रद्धासमन्वित ॥ परेऽन्हिप्रातर्विधिवत्पूर्ववद्विष्णुमर्चयेत् आचार्य्यायप्रदातव्याप्रतिमा
दक्षिणान्विता ब्राह्मणान्भोजयेच्छक्त्याविभवेसत्यवारितं ॥ तिलदानप्रकुर्वीतयथाशक्त्यासमाहितः कुर्य्याद

श्रौचविधिवात्तिलहोमविचक्षण एवंकृत्वानर सम्यक् लक्ष्मीनारायणव्रतं इहभुक्त्वामहाभोगान्पुत्रपौत्रसमन्वित:
सर्वपापविनिर्मुक्तः कुलायुतसमन्वितः प्रयातिविष्णुभवनंयोगिनामपिदुर्लभं इतिनारदीयपुराणेपूर्णिमाव्रतम्
अथप्रतिपदादितिथिपुकृत्यविशेषोभविष्योत्तरे ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ तिथिकृत्यमिदानींतेकथयामियुधिष्ठिर
सर्वपापप्रशमनंसर्वविघ्नविनाशनं मानसंवाचिकंवापिकर्मजंयदघंभवेत् सर्वंप्रशममायातिदानेनानेनपांडव
श्रावणेकार्त्तिकेचैववैशाखेफाल्गुनेतथा सितपक्षात्प्रभृतितद्दातव्यंपुण्यवर्धनम् वित्तश्रद्धासहायस्तुपात्रप्राप्ति
स्तथैवच दानकालःसदैवेहकथितस्तत्त्वदर्शिभिः तीर्थेवायतनेगोष्ठेगृहीत्वानियतात्मवान् योददातिनरश्रेष्ठत
दानत्यायकल्प्यते अग्निमिष्ट्वाचहुत्वाचप्रतिपद्यामितघृतं हविष्यंसर्वधान्यानिप्राप्नुयादमितंधनं प्रतिपत्सुद्धि
जान्पूज्यपूजयित्वाप्रजापतिं सौवर्णमरविंदंचकारयित्वाष्टपत्रकं कृत्वाचौदुंबरेपात्रेसुगंधघृतपूर्वकं पुष्पैर्धूपैः
पूजयित्वाविप्रायप्रतिपादयेत् अनेनविधिनादत्त्वाकमलंकमलालयाम् ईप्सितांल्लभतेकामान्निष्कामोब्रह्मचा
प्नुयात् ब्रह्माणंचद्वितीयायांसंपूज्यब्रह्मचारिणं भोजयित्वाचविद्यानांसर्वासांपारगोभवेत् वन्हिंपज्याद्विती
यायांभूर्भुवःस्वारितिक्रमात् तिलाज्येनशतंहुत्वादत्त्वापूर्णाहुतिंततः वैश्वानरंतुसौवर्णंस्थापयेत्ताम्रभाजने गुडाज्य
पूरितेराजंस्तोयपूर्णघटोपरि पूजयित्वावस्त्रमाल्यैर्भक्ष्यभोज्यैरनेकधा ततस्तद्ब्राह्मणेदद्याद्वन्हिर्मेप्रीयतामिति या
वज्जन्मकृतात्पापान्मुच्यतेनात्रसंशयः मृतोवन्हिपुरंयातिप्राहेदंनारदोमुनिः तृतीयायांचावित्तेशधनाढ्योजाय
तेभृशं क्रयादिव्यवहारेणलाभोबहुगुणोभवेत् तृतीयायांमहाराजगौरींस्वर्णमयींशुभां स्थापयित्वाताम्र
पात्रेलवणोपरिविन्यसेत् वस्त्रःपुष्पैःपूजयित्वानैवेद्यंविनिवेद्यच ततस्तुब्राह्मणेदद्याद्गुडंपार्श्वेनिवेदयेत् रक्तवस्त्र
युगंच्छन्नकुंकुमेनाविभूषितं पुष्पैर्धूपैःसनैवेद्यैःपूजयित्वाद्विजातये दत्त्वायत्फलमाप्नोतिपार्थतत्केनगण्यते प्रासादा

यत्रसौवर्णा नद्यःपायसकर्दमाः गंधर्वाप्सरसोन्यत्रतत्रतेयांतिमानवाः स्वर्गादिहैत्यसंसारेसुरूप·सुभगोभवेत् दाताभोक्तावहुधन·पुत्रपौत्रसमन्वितः नारीवातद्गुणैर्युक्ताभवतीहनसंशय· गणेश·पूजित·कुर्य्याच्चतुर्थ्यांसर्वक र्मसु अविघ्नंविदुपेविघ्नंकार्येचास्यनकर्हिचित् चतुर्थ्यांवारणंहैमंपलादूर्ध्वंसुशोभनं कारयित्वांकुशयुतंतिलद्रोणो परिस्थितं वस्त्रैःपुष्पैःपूजयित्वानैवेद्यंविनिवेद्यच ततस्तुब्राह्मणेदत्त्वागणेश·प्रीयतामिति कार्य्यारंभेपुसर्वेषु तस्यविघ्नंनजायते वारणाःसप्तजन्मानिभवंतिमदविह्वलाः वरुणेंद्रसमोलोकेत्रैलोक्यविजयीभवेत् ४ ना गानिष्टाचपंचम्यांनविषैरभिभूयते स्त्रियवालभेतपुत्रंश्रियचपरमांलभेत् ५ पंचम्यांपन्नगंस्वर्णस्वर्णेनेकेनका रयेत् क्षीराज्यपात्रमध्यस्थंपूज्यविप्रायदापयेत् द्विजंसंपूज्यवसुभिःप्राणिपत्यक्षमापयेत् इहलोकेपरेचैवदा नमेतत्सुखावह नागोपद्रवशांत्यर्थंसर्वदुष्टनिवर्हणं प्रायश्चित्तमपिप्रोक्तंनागदष्टस्यशंभुना सपूज्यकार्त्तिके- यंचाद्विजःषष्ठ्यांप्रजायते मेधावीरूपसंपन्नोदीर्घायुकीर्त्तिवर्धनः षष्ठ्यांशक्तिसमोपेतंकुमारंशिखिवाहनं कार यित्वायथाशक्तिहेममालाविभूषितं तंडुलद्रोणशिखरेवासोभि पूज्यशक्तितः नमस्कृत्यततोदद्याद्ब्राह्मणायकुटुं विने शूद्रोब्राह्मणतामेतिब्राह्मणश्चेष्टलोकभाक् ६ सप्तम्यांपूज्यक्लेशंचित्रभानुंदिवाकरं सूर्यलोकमवाप्नोति सूर्येणसहमोदते गंधर्वास्तुष्टिमायांतिदानेनानेनपांडव ७ अष्टम्यांपूजितोदेवोगोभूतावरणोहरः ज्ञानंद दातिविपुलंकामान्सयच्छतेगुणान् मृत्युहाज्ञानदश्चैवपापहाचप्रपूजितः ८ अष्टम्यांवृषभस्यैवपृष्ठेगाध रंधुरं सितवस्त्रयुगच्छन्नंघंटाभरणभूषितं दद्यात्प्रणम्यविप्रायप्रीयतांवृषभध्वजः प्रदक्षिणांतत·कृत्वाअग्र तस्तमनुव्रजेत् दानेनानेनज्पतेशिवलोकंसुदुर्लभं वृषस्कंधेप्रतिष्ठंतिभुवनानिचतुर्दश तस्माद्वृषप्रदानेनदत्ता भवतिभूरियं ८ दुर्गांसपूज्यदुर्गाणिनवम्यांतरतीच्छता संग्रामेव्यवहारेचसदाविजयमादिशेत् नवम्यांकां

चनंसिंहंकारयित्वास्वशक्तितःमुक्ताफलाष्टकयुतंनालवस्त्रावगुंठित द्विज।।तप्रवरायेत्थंसर्वान्कामानवाप्नुयात् कांता
रायनदुर्गेपुचौरव्यालाकुलेपथि हिंसकातंनहिंसंतिदानस्यास्यप्रभावतः मर्त्योदेविपुरंयातिपूज्यमानःसुरासुरैःपुण्य
क्षयादिहागत्यराजाभवतिधार्मिकः९दशम्यांधर्मराजश्चसर्वव्याधिहरोध्रुवं नरकादपमृत्योश्चसमुद्धरतिमानवम्
१० दशम्यांनृपशार्दूलदशेपाःस्वर्णनिर्मिताः लवनेनगुडक्षीरनिष्पावांवुतिलैस्तथा गव्यत्रयंतंडुलैश्चमाषान्नेनस
मन्विताः संपूज्यवस्त्रपुष्पाद्यैर्द्विजायप्रतिपादयेत् अनेनविधिनायस्तुपुमांस्त्रीवाथवापुनः निर्वापयतिराजेंद्र
तस्यपुण्यफलंशृणु इहकामानवाप्नोतिप्रीत्यास्वर्गेमहीयते सफलास्तस्यसर्वाशायाःकाचिन्मनसाकृता ततः
स्वर्गादिहागत्यकुलेमहतिजायते एकादश्यांयथोद्दिष्टाविश्वेदेवाःप्रपूजिताः प्रजांपशून्धनंधान्यंप्रयच्छंतिमहीं
तथा ११ एकादश्यांहरिंमर्त्यःकारयित्वाहिरण्मयं यथाशक्त्याताम्रपात्रघृतेनपरिपूरितं पचाग्निनिरतांविप्रं
पुराणज्ञंविशेपतः दत्वाकिंवहुनोक्तेनविष्णुलोकेमहीयते १२ द्वादश्यांविष्णुमिष्ट्वाचसर्वदाविजयीभवेत् पूज्य
श्चसर्वदेवानांयथागोपतिगोहरः गोवृपमाहपेहेमसप्तधान्यानियानिच पुष्पाणिचपवित्राणिगंधांश्चोच्चावचां
स्तथा यथाशक्त्याप्यलंकृत्यवस्त्रेणाछादयतन्नरः द्वादश्यांद्वादशैतानिब्राह्मणेभ्योनिवेदयेत् एकस्यत्रामहा
राजतत्फलंत्वंनिशामय इहकीर्तिंपरांप्राप्यभुक्त्वाभोगान्यथेप्सितान् अंतेविष्णुपुरींयातिपूज्यमानोप्सरो
गणैः कर्मक्षयादिहागत्यराजाभवतिधार्मिकः यज्ञयाजीदानपतिर्जीवेच्चशरदांशतं कामदेवंत्रयोदश्यांसर्वै
श्वर्यसमन्वितः वहुपुत्रोवहुधनस्तथास्यान्नात्रसंशयः १३ स्नापयित्वाब्राह्मणांस्तुत्रयोदश्यांत्रयोदश तान्प्र
छाद्यनवैर्वस्त्रैर्गंधपुष्पैस्तथार्पयेत् भोजयित्वातुमिष्टान्नंदक्षिणांविनिवेदयेत् प्रेतनाथायरौद्रायतथावैवस्वता
यच यमायचनमस्तेस्तुनमस्तेकर्मसाक्षिणे उच्चार्यश्रद्धयायुक्तःप्रणिपत्याविसर्जयेत् यःकरोतिमहाराजपूजा

मेतांमनोरमां यमायससुखमर्त्यःस्थित्वाव्याधिविवर्जितः यममार्गेनतापंचदुःखमाप्नोत्यसौपुमान् नपश्यातिप्रेत
मुखंपितृलोकंसगच्छति कर्मक्षयादिहागत्यसुखीचपुत्रवान्भवेत् दृष्ट्वेश्वरंचतुर्दश्यांसर्वैश्वर्यसमान्वितः वहुपुत्रोवहु
धनोनर.स्यान्नात्रसंशयः १४ माहेयंचशुभकुंभचतुर्दश्यांपयोभृत सुवर्णेनचसंयुक्तंनववस्त्रविभूषितं घंटा
भरणशोभाढ्यंवृषभेनसमन्वित योदद्याच्छिवभक्तायब्राह्मणायकुटुंबिने एतद्दत्वानरश्रेष्ठशिवलोकेमहीयते तत्र
स्थित्वाचिरंकालंक्रमादेत्यमहीतले आरोग्यधनसंयुक्तोकुलेमहतिजायते सर्वकामसमृद्धार्थोयावज्जन्मशतत्रय
१४ पौर्णमास्यांचयःसो पूजयेद्भक्तिमान्नरः सर्वैश्वर्यसमायुक्त कांतिमानभिजायते १५ पौर्णमास्यांवृषोत्स
र्गंकारयित्वाविधानतः चंद्रराजतनिष्पन्नपलेनैकेनशोभन पूजयेद्गंधकुसुमैर्नैवेद्यांविनिवेद्यच दद्याद्विप्रायस
त्कृत्यवासोलंकारभूषणैः मंत्रेणानेनराजेंद्रतन्निबोधन्नृपोत्तम क्षीरोदार्णवसंभूतत्रैलोक्यगणदीपक उमापते
शिरोरत्नशिवंयच्छनमोनम दानेनानेननृपतेभ्राजतेचंद्रवद्दिवि अप्सरोभिःपरिवृतोयावदाभूतसंप्लवं १५
पितरःस्वदिनेपिंडैरष्टाःकुर्वंतिसर्वदा प्रजावृद्धिधनंरक्षांमानुष्यंफलमेवच ३० अत्रपितृव्रतंहेमाद्रौवाराहे स
र्गादौब्राह्मणासृष्टास्तमूचुःपितरस्तदा वृत्तिंनोब्रूहिभगवन्कंवर्तामहेवय ब्रह्मोवाच अमावस्यादिनवोस्तु
तस्यांकुशतिलोदकैः तर्पितामानुषैस्तृप्तिपरांगच्छतनान्यथा तिलोदयास्तथैतस्यामुपोष्यपितृभक्तितः चिरस्य
तस्यसंतुष्टावरंयच्छतमाचिरं तस्मादस्यांतिथौविद्वान्दानमेतत्समाचरेत् उपवासंविनाप्येतेभवंत्युक्तफलप्रदाः
पूजयाजपहोमैश्चतोषिताःशक्तितःसदाइति- दानान्यमूनिविधिवत्क्रमशोनरेंद्रयच्छंतियेद्विजवरायविशुद्धसत्वाः
तेब्रह्मविष्णुभुवनेषुसुखंविहृत्ययांत्यंतिकतांसहाशिवेननसंशयोमे इतिश्रीभविष्योत्तरोक्तंसकलतिथिकृत्यानि अथ
प्रतिपदादितिथीनांदेवतापूजादिमंत्राः त्वन्नोअग्नेइत्यस्याहिरण्यस्तूपऋषिस्त्रिष्टुप्छंदः त्वन्नोअग्नेवरुणस्यवि

द्वान्देवस्यहेडोअवयासिसीष्ठाःयजिष्ठोवन्हितमःशोशुचानोविश्वेद्वेपांसिप्रमुमुग्ध्यस्मत् आग्नस्तुस्वर्णवर्णाभः
सप्तार्चिःसप्तहस्तकःस्वाहासखोमेषवाहं शक्त्यन्नस्रुक्स्रुवादिधृक् अग्नयेनमः१ द्वितीयायांब्रह्मा ब्रह्मयज्ञानमित्यस्य
गौत्तमोवामदेवश्चऋषिस्त्रिष्टुप्छंदः ब्रह्मादेवता ब्रह्मयज्ञानंप्रथमंपुरस्ताद्विसीमतःसुरुचोवेनआवःसुबुध्न्यउप
मात्रस्यविष्ठाःसतश्चयोनिमसतश्चविव ब्रह्मणेनमः पद्मासनस्थोजटिलोब्रह्माध्येयश्चतुर्मुखः अक्षमालांस्रुवं
बिभ्रत्पुस्तकंचकमंडलुं वासःकृष्णाजिनंतस्यपार्श्वेहंसस्तथैवच २ तृतीयायांगौरी गौरीर्मिमायेतिदीर्घतमऋ-
षिः त्रिष्टुप्छंदः गौरीदेवता गौरीर्मिमायसलिलानि तक्षत्येकपदीद्विपदीचतुष्पदी अष्टापदीनवपदीबभूवुषी
सहस्राक्षरापरमेव्योमन् गौरींशंखेंदुवर्णाभांशर्वरीशनिषेवितां कृष्णपद्मासनासीनांसाक्षसूत्रकमंडलुं वरदा-
ज्ञानरूपांतांसर्वमाल्यप्रियांसदा गौर्यैनमः ३ चतुर्थ्यांगणपतिः गणानांत्वेत्यस्यगृत्समदऋषिर्जगतीछंदः
गणपतिर्देवता गणानांत्वागणपतिंहवामहे प्रियाणांत्वाप्रियपतिंहवामहे निधीनांत्वानिधिपतिंहवामहे
वसोममआहमजानिगर्भधमात्वमजासिगर्भधं पाशांकुशकल्पलताविषाणंदधत्तुंडाहितबीजपूरः रक्तस्त्रिनेत्र
स्तरुणेंदुमौलिर्हारोज्वलोहस्तिमुखोवताद्वः गणपतयेनमः ४ पंचम्यांनागाः नमोस्तुसर्पेभ्यइत्यस्यप्रजापति
ऋषिः अनुष्टुप्छंदः सर्पादेवताः नमोस्तुसर्पेभ्योयेकेचपृथिवीमनुयेअंतरिक्षेयेदिवितेभ्यःसर्पेभ्योनमः सर्पा
रक्तास्त्रिनेत्राश्चद्विभुजाःपीतवस्त्रकाः फलकासिधराःश्लक्ष्णाभास्वत्फणविभूषिताः सर्पेभ्योनमः षष्ठ्यांस्कंदः
यदक्रंदइतिमेधातिथिऋषिर्गायत्रीछंदः स्कंदोदेवता यदक्रंदः प्रथमंजायमानउद्यन्त्समुद्रादुतवापुरीषात् श्ये
नस्यपक्षाहरिणस्यबाहूउपस्तुत्यंमहिजाततेअर्वन् वराभयकरःसाक्षाद्द्विभुजःशिखिवाहनः किरीटीकुंडली-
देवोदिव्याभरणभूषितः कुमारःषण्मुखोध्येयः शिखंडकविभूषणः पताकांवैजयंत्यांचशक्तिंश्चैवतुवामयोः

कुमारायनमः ॥ ६ ॥ सप्तम्यारविः आकृष्णेनेतिहिरण्यस्तूपऋषिर्गायत्रीछंदः सूर्योदेवता आकृष्णेनर
जसावर्त्तमानोनिवेशयन्नमृतंमर्त्यंचहिरण्ययेनसवितारथे नादेवोयातिभुवनानिपश्यन् पद्मासनः पद्मकरः
पद्मगर्भसमद्युतिः सप्ताश्वरथसंस्थश्चद्विभुजःस्यात्सदारविः सूर्यायनमः ॥ ७ ॥ अष्टम्याशिवः
त्र्यंबकमितिवशिष्ठऋषिर्गायत्रीछंदः रुद्रोदेवता त्र्यंबकंयजामहेसुगंधिंपुष्टिवर्धनं उर्वारुकमिवबंधनान्मृत्यो
र्मुक्षीयमामृतात् पंचवक्त्रोवृषारूढःप्रतिवक्त्रंत्रिलोचनः कपालहस्तःखट्वांगीचंद्रमौलिःसदाशिवः शिवाय
नमः ॥ ८ ॥ नवम्यादुर्गा अंबेअंबालिकेइत्यस्यप्रजापतिऋषिः अनुष्टुप्छंदः दुर्गादेवता अं
बेअंबिकेअंबालिकेनमानयातकश्चनससस्त्यश्वकः सुभद्रिकांकांपीलवासिनीं कालाभ्राभांकटाक्षैररि
कुलभयदांमौलिबद्धेंदुरेखां शंखंचक्रंकृपाणंत्रिशिखमपिकरैरुद्वहंतींत्रिनेत्रां सिंहस्कंधाधिरूढांत्रिभुवनमखि
लंतेजसापूरयंतीं ध्यायेद्दुर्गांजयाख्यांत्रिदशपरिवृतांसेवितांसिद्धिकामैः दुर्गायैनमः ॥ ९ ॥ दशम्यांयमः
यमायेतिविवस्वान्ऋषिः त्रिष्टुप्छंदः यमोदेवता यमायत्वामखायत्वासूर्यस्यत्वातपसे देवस्त्वासविता
मध्वानक्तुपृथिव्याःसंस्पृशस्पाहि चर्मखड्गवरगदः धर्मराजायनमः ॥ १० ॥ एकादश्यांविश्वेदेवाः ओमासश्चर्षणी
तिमधुच्छंदाऋषिर्गायत्रीछंदः विश्वेदेवादेवता ओमासश्चर्षणीधृतोविश्वेदेवासआगत दाश्वांसोदाशुषः
सुतं विश्वेदेवाश्चसर्वेपिदक्षिणेवामपाणयः ध्यातव्यावामपाणौतुशरासनयुताःसदा विश्वेभ्योदेवेभ्यो
नमः ॥ ११ ॥ द्वादश्यांविष्णुः इदंविष्णुरित्यस्य मेधातिथिऋषिर्गायत्रीछंदः विष्णुर्देवता इदं
विष्णुर्विचक्रमेत्रेधानिदधेपदंसमूढमस्यपांसुरे विष्णुःकौमोदकीखड्गपद्मशंखकरःक्रमात् प्रदक्षिणंदक्षि
णाधःकरादारभ्यनित्यशः विष्णवेनमः त्रयोदश्यांकामः ओंकामगायत्र्याःसंमोहनऋषिर्गायत्रीछंदः

कामोदेवताकामार्चनेविनियोगः पुष्पबाणायविद्महेकामदेवायधीमहितन्नोनंग प्रचोदयात् नमोस्तुपुष्प
बाणायजगदाह्लादकारिणे मन्मथायजगन्नेत्रेरतिप्रीतिप्रदायिने आप्यायस्वेतिचंद्रमंत्रेणचंद्रपूजावा ॥ १३
चतुर्दश्यांशिवः त्र्यंबकमितिमंत्रस्यवासिष्ठऋषिर्गायत्रीछंदः शिवोदेवताशिवार्चनेविनियोगः त्र्यंबकंयजाम
हे० पंचवक्त्रोवृषारूढःप्रतिवक्त्रंत्रिलोचनः कपालहस्तःखट्वांगीचंद्रमौलिःसदाशिवः १४ अमायाःपितरःउदीरिते
तिमंत्रस्यशंखऋषिः स्वधादेवता त्रिष्टुप्छंदःपितृगणार्चनेविनियोगःउदीरितावरपारासउन्मध्यमाःसौम्या-
सःअसुंयईयुरवृकाऋतज्ञास्तेनोवंतुपितरोहवेषु ३० पूर्णिमायाःशशी आप्यायस्वेतिमंत्रःश्वेतःश्वेतांबरधरोदः
शाश्वःश्वेतभूषणः गदापाणिर्द्विबाहुश्चकर्तव्योवरदःशशी अथमलमासव्रतानि युधिष्ठिरउवाच कथंवाचरितं-
ब्रह्मन्मलमासव्रतादिक तत्सर्वंब्रूहिमेविप्रसर्वलोकहितायच मार्कंडेयउवाच विस्तरेणार्चनफलंकाविभिर्नैवश
क्यते वक्तुंजनार्दनस्येदंकिंपुनःप्राकृतैर्जनैः प्रतिपत्तिथिमारभ्यमासमेकंजनार्दनं अर्चयेद्गंधपुष्पाद्यैःपायसे-
नसर्पिषा विप्रांस्तुभोजयेत्पश्चाद्दक्षिणाभिश्चतोषयेत् एवंव्रतंमासमेकंकुर्याद्दानैर्विचित्रकैः अतेभूतादिनेप्रा
प्तेउपोष्यसुसमाहितः पुण्येह्निप्रातरुत्थायकुर्यात्पूर्वाह्निकींक्रियां गृहीत्वानियमंपश्चाद्वासुदेवहृदिस्मरन्
त्रित्रिंशद्धर्मनिरतान्ततोविप्रान्निमंत्रयेत् सपत्नीकान्सदाचारान्सुरूपांश्चसुविद्यकान् वेदाध्ययनसंपन्नान्
कुलीनज्ञातिसंभवान् ततोमध्याह्नवेलायांकृत्वामाध्याह्निकींक्रियां पुष्पमंडपिकाकृत्वाविचित्रैस्तोरणादि-
भिः तस्मिन्सुशोभितेसर्वेमंडलेतूर्यनादिते सुलक्षणंलिखेत्तत्रसर्वतोभद्रमंडल स्थापयेदव्रणंकुंभंपंचरत्नसम
न्वितं तस्योपरिन्यसेत्पात्रंदेवंतत्रप्रपूजयेत् आदौस्वस्त्ययनकृत्वापूजांतत्रसमारभेत् प्राणानायम्यविधिवन्म
नःसंकल्पपूर्वकं उपचारैःषोडशभिःपूजयेच्चजनार्दनं गंधतोयेनसंस्नाप्यशुभैः पंचामृतैस्तथा स्थापयेद

व्रणकुंभवस्त्रयुग्मेनवेष्टितं ततस्त्रिंशच्चनामानिपूजयेच्चयथाविधि जिष्णुंविष्णुंमहाविष्णुंहरिं कृष्णमधोक्षजं केशवं माधवं राममच्युतं पुरुषोत्तमं गोविंदं वामनं श्रीशं श्रीकंठं विश्वसाक्षिणं नारायणं मधुरिपुमनिरुद्धं त्रिविक्रमं वासुदेवं जगद्योनिं शेषतल्पगतंतथा संकर्षणंचप्रद्युम्नंदैत्यारिंविश्वतोमुखं जनार्दनं धराधारं श्रीधरंचसमर्पयेत् कुंभस्थितेकांस्यपात्रे पूजयेच्चजनार्दनं आच्छाद्यवस्त्रयुग्मेनपीतेनचयथाविधि विष्णवेचततोदद्यादुपवीतेचशोभने चंदनेनसुगंधेनपुष्पैर्नानाविधैर्नृप धूपैर्नानाविधैर्दीपैःपूजयेच्चयथाविधि मिष्टान्नैःश्वेतनैवेद्यैर्नागवल्लिदलान्वितैः घंटामृदंगनिर्घोषैःशंखध्वनिसमन्वितैः आरार्तिकंप्रकुर्वीतकर्पूरागुरुचंदनैः प्रदक्षिणनमस्कारान्मंत्रपुष्पंयथाविधि ताम्रपात्रस्थितंतोयंचंदनाक्षतपुष्पकैः अर्घ्यंदद्यात्सपत्नीकःप्रहृष्टेनांतरात्मना नारंगैर्नालिकेलैश्चफलैर्नानाविधैःशुभैः पंचरत्नसमायुक्तंजानुनीस्थाप्यभूतले आरोप्यजालेहस्तौचश्रद्धाभक्तिसमन्वितः अधिमासेतुसंप्राप्तेशुभेसूर्याधिदैवते देवदेवमहादेवप्रलयोत्पत्तिकारक गृहाणार्घ्यंमयादत्तंकृपांकृत्वाममोपरि स्वयंभुवेनमस्तुभ्यंब्रह्मणेमिततेजसे नमोस्तुतेश्रियानंतब्राह्मणानांदयांकुरु एवंस्तुत्वाजगन्नाथंगंधपुष्पोपहारकैः पूजयित्वाजगन्नाथंचतुर्षुप्रहरेषुच तथाजागरणंकुर्यात्कीर्तनश्रवणादिभिः ततःप्रभातसमयेअमावास्यादिनेनृप विष्णुंचपूजयेद्भक्त्यापश्चाद्धोमंसमाचरेत् समित्तिलाज्यचरुणापायसेनहुनेन्नृप अतोदेवेतिषट्केनअयुतंवासहस्रकं पूर्णाहुतिंततःकृत्वाहोमशेषंसमापयेत् गुरोःपूजांततःकुर्याद्वसुधान्यादिसप्तकैः प्रदद्याद्धेनुनासार्द्धंप्रतिमांचतथानृप त्रयस्त्रिंशदपूपांश्चकांस्यपात्रसमन्वितान् प्रदद्याद्गुरवेराजन्घृतशर्करयासह अधिमासेतुसंप्राप्तेपापमुक्त्यैजनार्दनं उद्दिश्यापूपदानेनघृतेनसहरुक्मकं विष्णुप्रीत्यैप्रदद्याच्चपृथ्वीदानफलंलभेत् त्रयस्त्रिंशदपूपांश्चदानार्हांश्चादिनेदिने

सुवर्णगुडसंयुक्तान्कांस्यपात्रेनिधायच॥ अधिमासेतुसंप्राप्तेपापमुक्त्यैजनार्दनं॥ उद्दिश्यापूपदानेनघृते
नसंहरुक्मकंविष्णुप्रीत्यैप्रदद्याच्चपृथ्वीदानफलंलभेत्॥ अधिमासेतुसंप्राप्तेशुभेसूर्याधिदैवते नरकोत्तारणा
यैवंमयादत्तंप्रदीयते॥ त्रयस्त्रिंशदपूपांश्चघृतशर्करयासह॥ सदक्षिणामयातुभ्यंकांस्यपात्रेणदापिता॥
दत्तादिवाकरोदेवोगृहीताचदिवाकरः॥ दानेनानेनविप्रेंद्रसूर्योमेप्रीयतामिति॥ प्रीयतांदेवदेवेशाब्रह्माशं
भुजनार्दनाः॥ तेषांप्रसादात्सकलाममसंतुमनोरथाः गृहाणपरमान्नेनकांस्यपात्रंप्रपूरितं सघृतगुडसं
युक्तंप्रीतोभवदिवाकर॥ त्वयादत्तमिदंप्राप्तंपरमान्नेनपूरितं सघृतंप्रतिगृह्णामिप्रीयतांमेदिवाकरः॥ ब्राह्म
णान्पूजयेत्पश्चाद्वस्त्रालंकारचंदनैः॥ अपूपदानंदद्याच्चकांस्यपात्रसमन्वितं॥ धेनुंसवत्सांदद्याच्चवस्त्रालंकारभूषि
तां॥ कांस्यदोग्ध्रींरौप्यखुरींदक्षिणासहितांनृप॥ नत्वातुवाचयेद्विप्रान्सफलंचास्तुमेव्रतं॥ ऋत्विग्भ्योवासंसीद
द्यात्त्रयस्त्रिंशच्चकुंभकान्॥ कांस्यपात्रसमायुक्तानपूपान्घृतसंयुतान्॥ वटकैःसहराजेंद्रयथाशक्त्याचदक्षिणां॥
ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाच्छर्कराघृतपायसैः॥ द्वादश्यामलमासस्यक्षेययातुशुभेन्हिवा॥ दुर्बलेनापिकर्तव्यंत्रयस्त्रिंश
दपूपकं॥ मलमासेतुसंप्राप्तेएकास्मिंश्चशुभेदिने॥ निष्किंचनेनदातव्यंघृतशर्करयासह॥ मासानांमलमासोयंम
लिनःपापसंभवः॥ तस्यपापस्यशांत्यर्थमन्नदानंकरोतियः॥ यावंतिचैवछिद्राणिअपूपादिषुपांडव॥ तावद्वर्षस
हस्राणिस्वर्गलोकेमहीयते॥ मलमासव्रतंनारीयाकरोतीहभारत॥ दारिद्र्यंपुत्रशोकंतुनवैधव्यंलभेतसा॥ यइदंध
र्मसर्वस्वंकुर्य्याल्लोकैःपुराकृतं॥ ब्रह्महत्यादिपापघ्नप्राप्नुयाद्वैष्णवंपदम्॥ एवंप्रार्थ्यचगोविंदंपूजयेद्ब्राह्मणान्नव॥ सप
त्नीकान्शुचिस्नात्वालक्ष्मीनारायणौस्मरन्॥ पूजयित्वाविधानेनभोजयेद्घृतपायसैः॥ भोजयित्वाविधानेनसपत्नीकंस्म
रन्विभुं॥ स्मर्तव्योद्विजरूपेणपत्नीरूपेणवैद्विज॥ परिधाययथाशक्त्यावस्त्रालंकारकुंकुमैः॥ द्राक्षाम्रैश्चकपित्थै

श्चपनसै.कदलीफलै नारिकेलैश्चनारंगै कूष्माण्डैर्दाडिमीफलै उर्वारुकैःकर्कटैश्चशृंगवेरै समूलकैः अन्यैश्चाविविधैः
शाकैरर्चयेच्चपृथक्पृथक्घृतपक्कान्नगोधूमैःशुभैःसौहालिकैर्वटैः शर्करा घृतपूरैश्च फाणितै.खडमंडितैः. भक्ष्यभोज्यै
श्चलेह्यादिकटुकानीविशेषतः गोरसानांविचित्राणिवासितानिइलादिभि अन्यान्यपिचदानानिदेयानिविविधा
नि च वित्तशाठ्यनकर्त्तव्यमात्मन.श्रेयइच्छता यथावत्सरसप्राप्यपरिवेश्यमृदुब्रुवन् इदंस्वादुइदभोज्यमवद
र्थेविचितये याच्यतांरोचतेयच्चयन्मयापचितंप्रभो धन्योस्म्यनुगृहीतोस्मिपावितममंदिरं विसर्जयेत्ततोवि
प्रान्दत्वातांबूलदक्षिणे आसीमांतमनुव्रज्यभुजीतवंधुभि.सह९ असंक्रांतव्रतंनारीयाकरोतिहरिप्रिय दारिद्र्य
पुत्रशोकचवैधव्यनभवेत्कदा. एवविधोपिपुरुषोयदिकुर्यान्मालिम्लुचे मलिम्लुचप्राप्यनपूजितोयैःश्रीनाथदेवः
परयैवभक्त्या कथंभवेच्छ्रेयसुखंचसंपत्पुत्रः सुहृत्स्वजनाश्चापिभार्या कदाचिन्नकृतंपापैर्मलमासव्रतंनरैः तेषां
पापिष्ठतानित्यंब्रह्महत्यापदेपदे मार्कंडेयउवाच एतत्तेकथितपार्थगुह्याद्गुह्यतरंपरं वाजपेयक्रतुफलंश्रोतावक्ता
लभेद्ध्रुवम्॥इतिश्रीभविष्योत्तरपुराणेमलमासव्रतोद्यापनम॥ स्वस्तिश्रीरणवीरसिंहधरणीपालोवदान्याग्रणी०
३१रणवीरसिंहभूपेशकारितेकृत्यसागरे मलमासादिसंकीर्णकृत्यरत्नसमुच्चयः २ अथसंक्रांतिव्रतानि तत्रा
दौधान्यसंक्रांतिव्रतम् स्कंदपुराणे नंदिकेश्वरउवाच अथात संप्रवक्ष्यामिधान्यव्रतमनुत्तमं यत्कृत्वाहिन
रोराजन्सर्वान्कामानवाप्नुयात् अयनेवापुवेचैवस्नानंकृत्वाविचक्षणः उपचारैःपूजयेद्ध्यात्वादेवदिवाकरं करि
ष्यामिव्रतदेवत्वद्भक्त्यात्वत्परायणः तदविघ्नेनमेयातुत्वत्प्रसाद्दिनेश्वर इत्युच्चार्यालिखेत्पद्मंकुंकुमेनाष्टपत्रकं
भास्करंपूर्वपत्रेतुआग्नेय्यांतुरवितथा विवस्वततथायाम्येनैर्ऋत्येपूषणंतथा ॥ आदित्यवारुणेपत्रेवायव्येतपनं
तथा मार्तंडमितिकौबेरेचैशान्येभानुमर्चयेत् एवंचक्रमशोभ्यर्च्योविश्वात्मासर्वदेशजैः कृताजलिपुटोभूत्वात्व

र्घ्यंदद्यात्समंत्रकं । ओंकालात्मासर्वभूतात्मावेदात्मासर्वतोमुखः व्याधिशोकजरामृत्युसंसारभयनाशनः ॥ इत्य
र्घ्यमंत्रः पुष्पैर्धूपैःसमभ्यर्च्यशिरसाप्रणिपत्यच रविंध्यात्वाततोदद्यात्धान्यप्रस्थंद्विजातये एवंसंवत्सरे
पूर्णेकुर्यादुद्यापनक्रियां अर्घ्यपात्रांहसौवर्णंकारयेत्पटलेशुभं द्विभुजंपूजयेद्भानुंरक्तवस्त्रयुगान्वित
धान्यद्रोणेनसहितंतदर्धेनस्वशक्तितः स्वर्णशृंगींरौप्यखुरांकांस्यदोहांपयस्विनीं रविरूपंद्विजंध्यात्वातस्मै
वेदविदेतथा विद्यापात्रायविप्रायतत्सर्वंविनिवेदयेत् अग्निष्टोमसहस्राणांफलंप्राप्नोतिमानवः सप्तजन्म
सहस्राणिधनधान्यसमन्वितः निर्व्याधिर्नीरुजोधीमान्रूपवानपिजायते इदंव्रतंवर्षात्मकं तत्रव्रतविधिः
संक्रांतिदिनेप्रातःशुक्लतिलैःस्नात्वागोमयेनोपलिप्तशुद्धदेशे कुंकुमादिनाष्टदलंपद्मंविरच्य पूजासमग्रींसंपा
द्यसंकल्पंकुर्य्यात् तिथ्यादिसंकीर्त्यममाग्निष्टोमादिफलप्राप्तिपूर्वकसप्तजन्मसु धनधान्यपुत्रपौत्रादिसमन्वित
निर्व्याधिनीरुजत्वादिसिद्धिद्वाराश्रीसवितृरूपपरमेश्वरप्रीत्यर्थंधान्यसंक्रांतिव्रतंकरिष्ये इतिसंकल्प्य गणेशंसं
पूज्य पूर्वनिर्मितपद्मकर्णिकायां विश्वात्मनेनमइतिनाममंत्रेणावाह्यपूजयेत् अष्टपत्रेपुपूर्वादिक्रमेणदेवताआ
वाहयेत् भास्करं १ रविं २ विवस्वंतं ३ आदित्यं ४ तपनं ५ मार्त्तंडं ६ भानुं ७ पूषणं ८ मध्येविश्वात्मानं
आवाह्यसंपूज्यचांते अर्घ्यदानमंत्रःकालात्मन्सर्वदेवात्मन्विश्वात्मन्विश्वतोमुखव्याधिमृत्युजराशोकसंसारभय
नाशन ततःप्रस्थमितंधान्यंसदक्षिणं ब्राह्मणायदत्त्वा मौनेनस्वयंभुंजीत पुत्रवतोगृहिणउपवासनिषेधात्
संवत्सरांतेउद्यापनंकुर्य्यात् उक्तमंडलेपूर्ववद्देवता आवाह्य सुवर्णादिपात्रेणार्घ्यंदत्त्वासंपूज्य द्रोणपरिमित
धान्यंतदर्धार्धंवा आचार्य्यायदत्त्वा पीठसहितांगांचदत्त्वा ब्राह्मणान्संभोज्यस्वयंभुंजीत अत्रहोमादिसामान्य
विधिनाकार्य्यं इतिधान्यसंक्रांतिव्रतं अथरूपसंक्रांतिव्रतम् स्कांदे अथान्यदपितेवच्मिरूपसंक्रांतिमुत्तमं

संक्रांतिवासरेतैलस्नानंकृत्वाविचक्षणः ॥ हेमपात्रेघृतंकृत्वाहिरण्येनसमान्वितं ॥ स्वरूपंवीक्ष्यतत्पात्रंब्राह्मणा यनिवेदयेत् एकभक्तंततःकृत्वाभक्त्याचैवसमान्वितं ॥ व्रतांतेकांचनंदद्याद्घृतधेनुसमन्वितं ॥ अश्वमेधसहस्रा णांफलमाप्नोतिमानवः रूपयौवनसंपत्त्याआयुरारोग्यसंपदा लक्ष्मींचविपुलान्भोगान्भुनक्तीहनसंशयः सर्व पापविनिर्मुक्तःस्वर्गलोकंसगच्छति अस्यविधिः ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्य आत्मनःकमनीयरूपप्राप्तिपूर्वकश्रीपर मेश्वरप्रीत्यर्थंरूपसंक्रांतिव्रतंकरिष्ये इतिसंकल्प्य ॥ पूर्ववत्लिखितपद्मेभानुंसंपूज्य कांस्यपात्रेसघृतेस्वरूपं वीक्ष्यपात्रंब्राह्मणायदद्यात् एवंप्रतिसंक्रांतौकुर्यात् वत्सरांतेउक्तमंडलेसौवर्णंभानुंसंपूज्य ॥ कांस्यपात्रस्थघृ तंहिरण्यसहितमाचार्यायदत्त्वागांचदद्यात् ॥ फलभूयस्त्वकामोघृतधेनुमपिदत्त्वा ॥ ब्राह्मणान्भोजयित्वास्वयमपि भुंजीत इतिस्कंदोक्तरूपसंक्रांतिव्रतं २ ॥ अथभोगसंक्रांतिव्रतम् तत्रैव संक्रांतिदिवसंप्राप्ययोषितस्तुसमा ह्वयेत् कुंकुमंकज्जलंचैवसिंदूरंकुसुमानिच ॥ सुगंधानिचद्रव्याणितांबूलंशालितंडुलान् तंडुलान्फलसंयुक्तांस्त्वा भ्योदद्याद्विचक्षणः दद्यात्प्रहृष्टमनसामिथुनेभ्यःप्रयत्नतः भोजयित्वायथाशक्तिवस्त्रयुग्मंप्रदापयेत् ॥ एवंसं वत्सरस्यांतेरविंसंपूज्यपूर्ववत् धेनुंसदक्षिणांदद्यात्सपत्नीकाद्द्विजातये स्यात्सुखीसर्वमर्त्येषुभोगीजन्मनिजन्मनि अस्यविधिः तिथ्यादिसंकीर्त्य आत्मनोऽनेकविधभोगप्राप्तिपूर्वकश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंभोगसंक्रांतिव्रतंकरिष्ये ॥ इ तिसंकल्प्य ॥ पूर्ववत्भानुंपद्मे संपूज्यात्रिभ्योअधिकानिमिथुनानिसंपूज्य वायनानि कुंकुमकज्जलसिंदूरसुगंधि पुष्पतांबूलशालितंडुलदक्षिणायुतानिदत्त्वाभुंजीत वत्सरांतेपूर्वोक्तमंडलेसौवर्णंभानुंसंपूज्य द्वादशमि थुनेभ्यःपूर्वोक्तवस्त्रयुग्मसहितानिसौभाग्यद्रव्याणिदत्त्वाब्राह्मणायगांचदत्त्वाभोजयेत् ॥ इतिस्कांदोक्तंभोगसंक्रां तिव्रतं अथलवणसंक्रांतिव्रतं ॥ तत्रैव ॥ अथातःसंप्रवक्ष्यामिलवणसंक्रांतिमुत्तमं ॥ ॥ संक्रांतिवासरंप्राप्यस्नानं

कृत्वाशुभैर्जलैः वस्त्रालंकारसंभूतैर्भक्तिभावसमन्वितः कुंकुमेनलिखेत्पद्ममष्ठपत्रंसकर्णिकं भास्करंपूजये
द्भक्त्याधान्यप्रस्थसमन्वितः तदग्रेलवणपात्रंसगुडंस्थापयेद्बुधः पूजितस्त्वंयथाशक्त्याप्रसीदममभास्कर
लवणंसगुडंशय्याब्राह्मणायनिवेदयेत् एवंसंवत्सरेपूर्णेभानुंकुर्याद्धिरण्मयं रक्तवस्त्रयुगच्छन्नंरक्तचंदनचर्चितं
कमलंलवणंपात्रं धेन्वासार्धंद्विजातये प्रदद्याद्भानुमुद्दिश्यविश्वात्माप्रीयतामिति एवंकृत्वातुयत्पुण्यंप्राप्य
तेभुविमानवैः तत्केनगदितुशक्यंवर्षकोटिशतैरपि लवणाचलदानस्यफलंप्राप्नोतिमानवः सर्वकाम
समृद्धात्माविमानवरमास्थितः सूर्यलोकेवसेत्कल्पं पूज्यमानः सुरासुरैः अथास्यविधिः तिथ्यादिसं
कीर्त्यानेकविधसुखप्राप्तिपूर्वकपूर्यलोकप्राप्तिश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंलवणसंक्रांतिव्रतंकरिष्ये पूर्ववत्पद्मेभास्करंसं
पूज्य तदग्रेसगुडंलवणपात्रंनिधायदेवंप्रार्थयेत् पूजितस्त्वंमयाभक्त्याप्रसीदममभास्कर व्रतंसंपूर्णतांयातुत्व
त्प्रसादाद्दिवाकर ततः सगुडंलवणयुतंपात्रंदत्त्वा ब्राह्मणान्भोजयेत् वत्सरांतेपूर्ववदुद्यापनंकुर्यात् इति
लवणसंक्रांतिव्रतम् ४ अथतेजःसंक्रांतिव्रतम् शालितंडुलसंयुक्तकरकंकारयेच्छुभं तन्मध्येदीपकंस्थाप्यप्र
ज्वलंतंस्वतेजसा तन्मध्येमोदकंस्थाप्यब्राह्मणायनिवेदयेत् अर्घ्यंपूर्वोक्तवत्कुर्यादेकभक्तंचपूर्ववत् संवत्सरे
तुसंपूर्णेकुर्यादुद्यापनंबुधः शोभनंदीपकंकार्यंसुवर्णेनतुनारद ताम्रेणकरकंकार्यंतन्मध्येदीपकंन्यसेत् कपि
लासहदातव्याकरकेणद्विजातये अत्रविधिः आत्मनोअतितेजस्त्वप्राप्तिपूर्वकसवितादेवताप्रीत्यर्थंतेजःसंक्रां
तिव्रतंकरिष्ये इतिसंकल्प्यपूर्ववत्कमलेसवितारंसंपूज्य पुरतःशालितंडुलसंपूर्णकरकंनिधाय तन्मध्येमोदकं
तत्पादेदीपंप्रज्वलितंकृत्वा ब्रह्माणंसंपूज्यदद्यात्संवत्सरांते सौवर्णंभानुंमंडलेसंपूज्य पुरतःशालितंडुलपू
र्णकरकेसुवर्णनिर्मितंदीपकंकृत्वा ब्राह्मणायदत्त्वाकपिलांगांचदत्त्वाद्विजान्भोजयेत् इतितेजःसंक्रांतिव्रतम् ५

पूर्ववत्भोगसंक्रांतिसुवासिनीश्चसंपूज्याः
श्रथसौभाग्यसंक्रांतिव्रतम् पूर्ववद्भानुमभ्यर्च्यतथाचैवसुवासिनीः पूर्ववत्भोगसंक्रांतिसुवासिनीश्चसंपूज्याः
सौभाग्याष्टकसंयुक्तंवस्त्रयुग्मंतुयोपिते विप्रायवेदविदुषेभक्त्यातत्प्रतिपादयेत् एवंसंवत्सरेपूर्णेकृत्वाब्राह्म
णवाचनं पर्वतंलवणंकृत्वायथाविभवसारतः लवणपर्वतशक्त्योत्तममध्यमकानिष्ठंकृत्वेत्यर्थः काचनंकमलं
कृत्वाभास्करंचैवकारयेत् गंधपुष्पादिनापूज्यविप्रायप्रतिपादयेत् सौभाग्याष्टकंतु इक्षवोराजिकातद्वन्नि
ष्पावाश्चसुशोभनाः धान्यकंजीरकंचैवकौसुंभंकुंकुं तथा लवणंचाष्टमंप्रोक्तंसौभाग्याष्टकमुच्यते अस्यवि
धिः ॐमद्यात्मनोअतुलसौभाग्यप्राप्तिपूर्वकं भानुदेवप्रीत्यर्थंसौभाग्यसंक्रांतिव्रतंकरिष्ये । इतिसंकल्प्य पूर्व
वत्पद्मेभानुंसंपूज्य गांचसंपूज्य सपत्नीकायद्विजाय सौभाग्याष्टकयुक्तंवस्त्रयुग्मसहितंवायनंदत्त्वा अल
वणंमौनीभुंजीत वत्सरांतेसौवर्णंभानुमंडलेसंपूज्य तत्पुरतः यथाशक्तिलवणाचलंकृत्वाकांचनकमलंकृत्वासंपूज्य
सुरभिसंहितंविप्रायप्रतिपादयेत् इतिसौभाग्यसंक्रांतिव्रतम् ६ अथतांबूलसंक्रांतिव्रतम् अथान्यत्संप्रव
क्ष्यामितांबूलव्रतमुत्तमं तांबूलंचंदनाढ्यंचप्रगृह्याज्ञांद्विजोत्तमात् एवंसंवत्सरेपूर्णेरात्रौरात्रौततःपरं तांबूलं
भक्षयेद्विप्रैः कारयेद्देवतांतरं वत्सरांतेचकम ऽकृत्वाचैवतुकांचनं पर्णकोशंचकुर्वीततथानंतफलाप्तये चूर्ण
भांडंचकुर्वीतपूगप्रस्फोटनंतथा मुखवासादिपूर्णानांभांडानिचद्विजर्षभ द्विजदांपत्यमावाह्यसर्वोपस्करसंयुतं
दत्त्वैतत्पूजयेद्भक्त्यापड्ूसैर्भोजयेद्द्विजान् उपकल्पितंचयत्किंचिद्ब्राह्मणायानिवेदयेत् एवंक्रमेणयानारीतांबूला
ख्यंव्रतोत्तमं धनपुत्रश्चपौत्रैश्चमोदतेस्वगृहेसदा अत्रविधिः तिथ्यादिसंकीर्त्यात्मनोभर्त्रासहअतुलसुख
प्राप्तिपूर्वकंसावितृप्रीत्यर्थंतांबूलसंक्रांतिव्रतंकरिष्ये इतिसंकल्प्य पूर्ववत्पद्मेभानुंसंपूज्य ततोद्विजदंपतीचंदना
दिनासंपूज्य तस्मैएलालवंगजातीपत्रकंकोलखादिराप्रत्येकंभांडेनिधाय रौप्यमयंचूर्णपात्रंपूगप्रस्फोटनंचपूगी

फलानिनागवल्लीदलानिच सातिमामथ्यस्वर्णनिर्मितानिकानिचित् । नागवल्लीदलानिचरौप्यादिपात्रे
निधायसकल्पपूर्वकंदद्यात् दानमंत्रः तांबूलंश्रीकरंभद्रंब्रह्मविष्णुशिवात्मकं प्रदानाद्देवदेवेशपूर्णाःसंतुमनो
रथाः इतिदत्वागांचदत्वाब्राह्मणान्भोजयेत् अथप्रकारांतरेणतांबूलव्रतंभविष्ये तत्रग्रहणविधिः आषाढ
शुक्लदशम्यांचातुर्मास्यव्रतं तत्रतिथ्यादिसंकीर्त्यतांबूलव्रतस्यपूर्वोक्तफलावाप्तयेचातुर्मास्येतांबूलव्रतंकरिष्ये इति
संकल्प्यपीठेफणान्वितशेषंनागकन्यायुतंहरिंपुरुषसूक्तेनसंपूज्य तदग्रेद्विजंसपत्नीकंचसंपूज्य सोपस्करंतां
बूलवीटिद्वयंदेवायद्विजायचदत्वाप्रणमेत् एवंप्रतिदिनं आकार्तिकशुक्लैकादश्यांपौर्णिमायांवाउद्यापनंकुर्यात्
तद्यथा अद्येत्यादितिथ्यादिसंकीर्त्यात्मनः अनेकदानफलप्राप्तिसकलभोगयुतनारायणप्रीत्यर्थं आचरितचातु
र्मास्यतांबूलव्रतोद्यापनंकरिष्ये इतिसंकल्प्यगणेशपूजनादिविधायआचार्यंवृणुयात् अथाचार्यःपूर्ववत्मंडले
ब्रह्मादिदेवताः संस्थाप्यतदुपरिकलशेरौप्यमयशेषेहाटकनिर्मितं नारायणंनागकन्यायुतं सहस्रशीर्षेतिमं
त्रेणसंस्थाप्य ततःपूर्वादिदिक्षु ब्रह्माणंईशंदुर्गां क्षेत्रपालंचतत्तन्मंत्रैरावाह्य पुरुषसूक्तेनपंचामृताभिषेकपुरः
सरंपूजयेत् नानाविधभक्ष्यभोज्ययुतपायसोपहारान्निवेदयेत् देवाग्रेशतसंख्यापूगानियथाशक्तिवानागफणायुतं
चसंस्थाप्यदेवंस्तोत्रैःस्तुवीत ततोदशनवीनताम्रपात्राणिक्रमुकपूगयुक्तानिरौप्यमयानिवातांबूलचूर्णपात्राणि
रौप्यमयानिचतत्तद्द्रव्यपूरितानि पक्षेशूर्पनवकंनिधाय वस्त्रद्वयेनसंवेष्ट्यसप्तधान्योपरिदेवाग्रेनिधाय तत्रदे
वंनागरूपंध्यात्वाप्रार्थयेत् नवनागमहाराजपत्न्यास्तवप्रपूजनात् ईप्सितंदेहिमेकामंसर्वसौख्यप्रदोभव ततो
गीतवाद्यपुराणपठनादिभिर्जागरणेनरात्रिंनीत्वा प्रातर्देवंसंपूज्य अग्निंप्रतिष्ठाप्यअन्वादध्यात् तत्रप्रधा
नंनारायणं अतोदेवेतिमंत्रेणखंडमिश्रितमाज्यपायसचरुद्रव्येणाष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिर्ब्रह्मादिदेवताश्चैके

एवंहोमसमाप्य दंपतीनवकंवस्त्रादिनासंपूज्यपूर्ववत्स्थापितंशूर्पनवकंनवब्राह्मणेभ्योदद्यात्
कथाहुत्वायक्षे एवंहोमसमाप्य दंपतीनवकंवस्त्रादिनासंपूज्यपूर्ववत्स्थापितंशूर्पनवकंनवब्राह्मणेभ्योदद्यात् ततस्तेभ्योनवगोदा
तत्रमंत्रः तांबूलश्रीकरंभद्रंब्रह्मविष्णुशिवात्मकं अस्यप्रदानाद्देवेशसफलंमेस्तुवांछितं ततस्तेभ्योनवगोदा
नानि तदभावेमौल्यंवादक्षिणात्वेनदत्वादेवंप्रार्थयेत् तांबूलदानमाहात्म्यात्प्रीतोभवजनार्दन संपूर्णंकुरुमे
देववांछितपुरुषोत्तम ततः पीठमाचार्य्यायचदत्वाकपिलांगांचदत्वा ब्राह्मणभोजनपुरःसरंस्वयंभुंजीत इति
तांबूलव्रतम् ७ अथमनोरथसंक्रांतिव्रतम् गुडेनपूर्णंकुंभंचसवस्त्रंचस्वशक्तितः संक्रांतिंगसरेदद्या
द्ब्राह्मणायकुटुंबिने एवंसंवत्सरेपूर्णेस्वशक्त्योद्यापनंचरेत् गुडेनपर्वतंकृत्वावस्त्ररत्नैश्चभूषितं अयनेचोत्तरे
दद्याद्वित्तशाठ्यंनकारयेत् यंयंकामयतेकामंतंतंप्राप्नोतिपुष्कलं अथविशोकसंक्रांतिव्रतविधिः तिथ्यादिसं
कीर्त्यात्मनोविशोकत्वसमन्वितः पुत्रपौत्रादिवृद्धिद्वाराश्रीसवितृदेवताप्रीत्यर्थंविशोकसंक्रांतिव्रतंकरिष्ये इतिसं
कल्प्य पद्मपूर्ववत् भास्करंताम्रपात्रेसंस्थाप्यसंपूज्यचरक्तवस्त्राभ्यांपरिवेष्ट्य पूर्ववत्अर्घ्यंदत्वा ब्राह्मणा
यगुडपूर्णंकुंभंसदक्षिणंदद्यात् वत्सरांतेमंडलेहैमंभास्करंताम्रपात्रेसंपूज्य गुडपूर्णंकुंभंसदक्षिणंदद्यात् गु
डपर्वतेनसहपीठंकपिलासहितंदद्यात् अथातः संप्रवक्ष्यामि विशोकसंक्रांतिमुत्तमां अयनेविषुवेचैवंव्यती
पातेभवेद्यदि एकभक्तंतदाकुर्य्याज्जलदानप्रपूर्वकं कांचनंभास्करंकृत्वायथाविभवशक्तितः स्नापयेत्पंचगव्ये
नगंधपुष्पैस्तुपूजयेत् संछाद्यरक्तवस्त्राभ्यांताम्रपात्रेनिधायच भास्करायनमः पादौजंघेतुरवयेनमः
आदित्यायनमोजानूउर्वौदिनकरायच अर्यम्णेचकटिंपूज्य मानवंचोदरंतथा नमःपूष्णेचबाहुभ्यांमर्य
म्णेवपुनस्तनौ विवस्वतेनमःकंठंमुखंपूज्यसहस्रांशवे प्रभाकरायवैचाक्ष्णोस्तेजोराशेनमः शिरः वरु
णायनमः केशान्पादादौपूजयेद्धरिं अर्घ्यंचपूर्ववत्कार्यंब्राह्मणायनिवेदयेत् एवंसंवत्सरेपूर्णेकांचनेनादि

वाकरं सपद्महस्तंसंपूज्ययथाविभवशक्तितः कारयेत्पूजयेद्रक्तोरक्तवस्त्रेणवेष्टयेत् ततोहोमंप्रकुर्वीतसूर्यमंत्रेणनारद द्वादशकपिलादद्याद्वस्त्रालंकारसंयुता अशक्तःकपिलामेकांवित्तशाठ्यविवर्जितः आयुरारोग्यमैश्वर्यंभार्यापुत्रसमन्वितः इतिविशोकसंक्रांतिव्रतम् ॥ ९ ॥ अथायुःसंक्रांतिव्रतं अथान्यांसंप्रवक्ष्यामिआयुःसंक्रांतिमुत्तमां संक्रांतिदिवसेपूर्ववत्समर्च्यदिवाकरं कांस्येक्षीरंघृतंदद्यात्सहिरण्यंस्वशक्तितः पृथक्पृथक्प्रदानेनपूजामेवप्रकीर्त्तिता सक्षीरंसुरभीजातंपीयूषसमसर्पियुक् आयुरारोग्यमैश्वर्यंमंतोदेहिदिवाकर इति मंत्रः अनेनविधिनावर्षंसर्वंदद्याताद्रितः उद्यापनादिकंसर्वंधान्यसंक्रांतिवद्भवेत् निर्व्याधिश्चैवदीर्घायुस्तेजस्वीकीर्तिमांस्तथा अपमृत्युभयंनास्तिजीवेच्चशरदांशतं अथधनसंक्रांतिव्रतम् हेमाद्रौस्कांदे संक्रांतिदिवसेपूज्यभास्करंतुविधानतः कलशंनिर्व्रणंग्राह्यंवारिपूर्णंनिधापयेत् सुवर्णपुरुषंकृत्वाप्रतिमांसंतुदापयेत् विधिनानेनवर्षांतेप्रीयतांमेदिवाकरः पूजाविधानंसर्वंतुधान्यसंक्रांतिवद्भवेत् सौवर्णंकलशंकृत्वासूर्यंचोपरिविन्यसेत् हस्तेसुवर्णघटितंपंकजंवैनिवेशयेत् गोदानंतत्रदातव्यमेवंसंपूर्णतांव्रजेत् यतात्माशतसाहस्रंधनयुक्तोभवेन्नरः आयुरारोग्यसंपन्नःसूर्यलोकेमहीयते इतिधनसंक्रांतिव्रतम् ॐमद्यात्मनोविपुलधनप्राप्तिपूर्वकआयुरारोग्यपुत्रपौत्रादिकामनयाधनसंक्रांतिव्रतंकरिष्ये पश्चवारिपूर्णंकलशंनिधायसुवर्णपात्रेभानुंसंपूज्य सुवर्णधेनुसहितंपीठंद्विजायदत्वासदन्नेनद्विजान्भोजयेत् शेषधान्यसंक्रांतिवत् ॥ ११ ॥ अथस्कंदपुराणोक्तमाज्ञासंक्रांतिव्रतम् ब्रह्मोवाच आज्ञासंक्रांतिमाहात्म्यंशृणुस्कंदविधानतः यांकृत्वासर्वलोकेषुआज्ञावान्जायतेनरः संक्रांतिदिवसेपुण्येप्रारभेन्नियमंव्रती पद्ममष्टदलंकृत्वाकुंकुमेनसुशोभनं पूजयेन्मंत्रमुच्चार्यविधिवद्गुरुसान्निधौ आज्ञांतेजस्करींपुष्टिप्रभादीप्तियशस्करीं आज्ञांसर्वत्रगांदेवममदेहिनमोस्तुते संपूज्यैवंकुंकुमेनदद्याद्विप्रायभोजनं उद्यापने

तुचंडांशुसौवर्णसरथंतया ॥ एकचक्रंचसप्ताश्वमरुणेनसमन्वितं ॥ य:कुर्याद्विधिनानेनआज्ञासंक्रांतिमुत्तमं ॥ आ
ज्ञास्यास्खलितालोकेसूर्यभक्तश्चजायते ॥ इतिस्कांदेआज्ञासंक्रांतिव्रतम् ॥ १२ ॥ अथापापसंक्रांतिव्रतम्
नंदिकेश्वरउवाच ॥ वक्ष्याम्यपापसंक्रांतिंशृणुस्कंदविधानत: ॥ संक्रांत्यांनियतोभूत्वातिलै:श्वेतै:समन्वितै: ॥ क
रकंवर्धमानंचप्रतिमांसंनिवेदयेत् वर्द्धमानंशरावम् ॥ मंत्रेणानेनतुस्नायाद्भक्तिभावसमन्वित: ॥ भक्तिरंत:करण
स्यैतदाकारवृत्ति:भावोविश्वास: तिलोमांपातुपापेभ्यस्तवदेवप्रसादत: ॥ त्वंचमांरक्षदेवेशवाङ्मन:कायकल्म
षात् ॥ उद्यापनेचदेवस्यसौवर्णीमाषकेनतु ॥ द्विभुजाप्रतिमाकार्य्यारजतेनाथकारयेत् देवस्यसूर्य्यस्यस्वर्णमाष
केणसमितेतिशेष: ॥ अथवा ॥ अयंचशक्ताशक्तविषयत्वेनव्यवस्थितोविकल्प: ॥ तिलधेनु:प्रदातव्याव्रतेस्मिन्म
त्रसंशय: ॥ सर्वपापप्रणाशायआयुरारोग्यहेतवे ॥ एतत्सर्वंपुराप्रोक्तंब्रह्मणाविष्णवेतथा ॥ विष्णुरिंद्रायजगदे
तथोमांशंभवेव्रतं ॥ शंभुश्चैवनमांचष्टेमयाप्रोक्तंतवप्रभो ॥ सर्वसंक्रांतिदिवसेप्रारभेद्व्रतमुत्तमं: दक्षिणोत्तरसं
क्रांतौसर्वास्वितिचकेशव अध्रुवत्वाच्छरीरस्ययोगपद्यंप्रशस्यते ॥ नचात्रविधिलोप:स्यात्सर्वत्रैकंतुदैवतं नानादेवव्र
तानांतुएककालप्रशस्यते इतिस्कंदपुराणोक्तमपापसंक्रांतिव्रतम् १३ अथकीर्तिसंक्रांतिव्रतम् नांदिकेश्वरउवाच
कीर्तिसंक्रांतिमाहात्म्यंशृणुस्कंदविधानत: संक्रांतिवासरेप्राप्यरविबिंबलिखेद्भुवि तस्यमध्येस्थितंदेवंपूजयेत्सू
र्यमंत्रत: ॥ यथाविभवसारेणततोविप्रायदक्षिणा ॥ प्रतिमासंतुवैश्वेतंवस्त्रयुग्मंप्रदापयेत् उद्यापनेतुरौप्यंचसूर्य
मंत्रप्रदापयेत् ॥ श्वेतवस्त्रयुगंच्छन्नंब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ एवंकृतेपराकीर्तिर्जायतेचापिवाह्नवत् ॥ फलंनशक्यते
वक्तुंगीष्पतेरपिजिह्वया ॥ विमलाकीर्तिराज्यंचजायतेनात्रसंशय: ॥ आयुरारोग्यसंपन्नोजीवेद्वर्षशतंनर: इति
स्कंदपुराणोक्तंकीर्तिव्रतम् ॥ १४ ॥ अथोत्तरायणदक्षिणायनसंक्रांतिमारभ्यकर्तव्यंशीलव्रतम पुलस्त्यउ

याचं ॥ अयने दयतं यावद्वर्जयेत्पुष्पसर्पिषी ॥ तदंते कांचनं पुष्पं घृतधेनुसमन्वितं ॥ दद्याच्छिवपुरं याति विप्रायघृत
पायसं ॥ एतच्छीलव्रतं नाम शीलारोग्यसुखप्रदं ॥ इति पद्मपुराणोक्तशीलव्रतम्. १५ ॥ अथ राज्यव्रतम् ॥ कृष्णउवा
च ॥ उत्तरेत्वयने प्राप्ते घृतप्रस्थेन यो हरिं ॥ स्नापयित्वा ब्राह्मणाय वडवां संप्रयच्छति ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तः ॥ सूर्य
लोके वसेच्चिरं ॥ ततो भवति भूपालः प्रजानंदविवर्धनः ॥ राज्यव्रतमिदं प्रोक्तं परं तुष्टिकरं हरेः इति भविष्योत्तरोक्तं
राज्यव्रतम् ॥ अथोत्तरायणे घृतस्नपनव्रतम् पुलस्त्य उवाच ॥ अयने चोत्तरे प्राप्ते यः स्नापयति केशवम् घृतप्रस्थे
न पापं स सकलं व्यपोहति ॥ कपिलां विप्रमुख्याय ददात्यनुदिनं च यः स्नानं देवस्य यच्छति घृतेनोत्तरायणे ते
याति विष्णुसायुज्यं सर्वपापविवर्जिताः ॥ इति विष्णुधर्मोत्तरोक्तं घृतस्नपनव्रतम् १७ अथ वृंताककल्याणव्रतम् ॥ भवि
ष्योत्तरे ॥ वृंताकस्य विधिं वक्ष्ये शृणु पार्थ समाहितः ॥ संवत्सरं वा षण्मासान्त्रीन्मासान्वा समाहितः अस्योद्याप
ने ॥ वृंताकमप्रतिहतं वरहेमसिद्धं दद्याद्द्विजाय घृतवस्त्रसमन्वितं च ॥ कृत्वानुवर्षमपि मासमथैकमेव यस्यं न पश्य
ति पुरपुरुषः कदाचित् ॥ अथैतस्य विधिः ॥ अस्य भरण्यां मघायां वा एकरात्रोपवासं कृत्वा स्थंडिले देवानाहूय ॥ गंध
पुष्पधूपदीपनैवेद्यादिभिर्भरण्यां मघायां वा पूजयेद्दिनसंबंधः ॥ आवाहनप्रकारमाह दर्भपाणिर्गंधोदकेनावा
हयेत् ॥ यमराजमावाहयामि ॥ कालमावाहयामि ॥ नीलमावाहयामि चित्रगुप्तमा० ॥ वैवस्वतमावाह० ॥ मृ
त्युमा० ॥ परमेष्ठिनमावाहयामि ॥ ततोग्निमुपसमाधाय ॥ तिलाज्यं जुहुयात् ॥ यमराजाय स्वाहा ॥ कालाय
स्वाहा ॥ नीलाय स्वाहा ॥ चित्रगुप्ताय० ॥ वैवस्वताय स्वाहा ॥ मृत्यवे स्वाहा ॥ परमेष्ठिने स्वाहा ॥ अग्निर्मूर्धेत्या
हुतीरष्टोत्तरशतं जुहुयात् ॥ प्रायश्चित्तं हुत्वा ॥ ब्राह्मणं स्वयमितरेषामाचार्यः अथ स्वशक्त्या ॥ सौवर्णवृंताकं वि
प्राय दद्यात् ॥ कृष्णां गां वृषभं च तथैव कर्णवेष्टांगुलीयकं छत्रोपानहौ कृष्णवस्त्रयुगं ॥ कृष्णकंबलं च दद्यात् ॥ ब्राह्मणा

संभोग्याशिवोवाचयेत्॥ अनेनविधिनायस्तुवृंताकंसंप्रयच्छति॥ त्रीन्मासान्वाषण्मासंवावर्षमेकंवातभक्षयेत्।
अथचेनविधिकृत्वाजन्मावधित्यागंयःकरोतिसविष्णुलोकंप्रयाति॥ पुंडरीकाश्वमेधफलमाप्नोति॥ सप्तजन्मसह
स्त्राणिनाकपृष्ठेसहीयते॥ सप्तजन्मांतरंयावद्यमलोकंनपश्यतीति॥ जन्मावधिवृंताकत्यागपक्षेपि॥ होमादिकंपू
र्ववदेव॥ इतिवृंताकत्यागविधिः॥ १८॥ अथशत्रुनाशनव्रतम्॥ विष्णुधर्मोत्तरे॥ रामंप्रतिपुष्करउवाच॥ कृतोप
वासोयाम्यर्क्षेकृत्तिकासुसदैवहि॥ पूजयेद्वासुदेवंतुकुंकुमेनसुगंधिना॥ श्वेतैश्चकुसुमैर्दद्यौधूपंदद्याच्चगुग्गुलुं॥ घृते
नदीपंदद्याच्चरक्तंवस्त्रंतथैवच निवेदनीयंदेवायतथासर्वंनिवेदयेत्॥ होतव्याश्चसमिद्धश्चैतथैवासुरसर्षपाः॥ आसुरस
र्षपोराजिका॥ आयुधानिचदेयानिब्राह्मणेभ्यश्चदक्षिणा॥ ॥ कर्मैतदुक्तंरिपुनाशकारिकार्यंसदाशत्रुगणप्रमाथी॥
कृत्वैतदग्र्यंरिपुनाशमाशुप्राप्नोतिमर्त्योनहिसंशयोत्र इतिशत्रुनाशनव्रतम्॥ १९॥ अथमौनव्रतंशिवधर्मे॥ नंदिकेश्व
रउवाच शृणुवत्सप्रवक्ष्यामिमौनंसर्वार्थसाधकं मौनंव्रतंमहापुण्यंहुंहुंतत्रविवर्जयेत्॥ पुंसांभोजनकालेतुहुंका
रोयदिनिर्गतः॥ सर्वमेवमृशामांसंतस्मान्मौनंविवर्जयेत्॥ कर्मणामनसावाचापरहिंसांविवर्जयेत्॥ मौनस्यास्य
प्रभावेणरूपयास्त्रिदिवंगताः॥ अब्दमेकंचरेन्मौनंयःषण्मासमथापिवा॥ मासत्रयंसमायुक्तोमासमेकंतथैवच मासा
र्धंतुपुनःकुर्याद्दिवसान्द्वादशाथवा षट्पंचवाथत्रीण्येकमौनंभुंजीतयत्नतः॥ समाप्तेतुव्रतेतस्मिन्मौनव्रतसमा
हितः॥ लिंगंचंदनजंकृत्वापंडगेनतुप्रोक्षयेत्॥ षडंगंयथा॥ गोमूत्रंगोमयंसर्पिःक्षीरंदधिचरोचना॥ षडंगमेतत्परमं
मंगलंसर्वदागवामितिपरिभाषितं॥ गोरोचनांसमालभ्यलब्धगंधैस्तुपूजयेत्॥ धूपंचागुरुकंदद्यान्नमस्कारांस्ततः
पुनः॥ करपादशिरोभिस्तुप्रणिपत्यविसर्जयेत्॥ आत्मवित्तानुसारेणहेमघंटांप्रदापयेत्॥ शिवाग्रतोनिबध्नीया
च्छिवस्यातीववल्लभां॥ कांस्यलोहमयींवापिएकांवाशक्तितस्तथा॥ शिवस्यपुरतोवेद्यांशिवभक्तांश्चभोजयेत् पाय

समधुसामिश्रमधुमांसपरिप्लुतं॥ अनेकभक्ष्यभोज्यान्नैर्लेह्यपेयसपिच्छिलैः॥ सार्जिकाघृतसंमिश्रैर्मंडकैःसुसमाहि
तैः भोजयित्वाप्रव्राजितान्निरुद्वेगःसमाशयेत् शक्त्याचदक्षिणांदद्याद्वित्तशाठ्यंविवर्जयेत् क्रमेणचीर्यतेविप्रयस्य
यस्यतुयद्व्रतं॥ शिवभक्ताग्रतोनित्यंशांतिवाक्यंपुनःपुनः॥ शक्त्याहिदक्षिणांदद्याच्छिवभक्त्यान्नमेततः॥ ताम्रपा
त्रंतुतल्लिंगस्थापपुष्पैरलंकृतं॥ शिरसाधार्यतत्पात्रंस्वयंमौनीसमाहितः॥ संगच्छेन्नृपमार्गेणयावत्तुशिवगोचरं॥ प्र
दक्षिणीकृत्यशिवंत्रीन्वारांश्चसमंततः॥ नमस्कारैस्ततःकुर्यात्प्रणम्यशिरसाभुवि॥ मौनस्यैषविधिःप्रोक्तोमया
तवमहामते॥ अस्यमौनस्यमाहात्म्यादेवताःशिवतांगताःएतन्मौनव्रतंप्रोक्तंसर्वकामार्थसाधकं॥ भुविसर्वासमर्था
नांसुकरंप्रकटीकृतम्॥ इतिशिवधर्मेमौनव्रतमाहात्म्यम् अथसंक्रांत्युद्यापनेफलं॥ यदक्षयंपरंलोकेपुराणकव
योविदुः विषुवेत्र्ययनेवापिसंक्रांतिव्रतमाचरेत्॥ पूर्वेद्युरेकभक्तेनदंतधावनपूर्वकं॥ संक्रांतिवासरेप्राप्तेतिलैःस्नानं
विधीयते॥ अभिसंक्रमणेभूमौचंदनेनाष्टपत्रकं॥ पद्मंसकर्णिकंकुर्यात्तस्मिन्नावाहयेद्रविं॥ कर्णिकायांन्यसेत्सूर्यमा
दित्यंपूर्वतस्ततः॥ सप्तार्चिपमथाग्नेय्यांयाम्येऋङ्मंडलायच॥ नमःसावित्रेनैरृत्यांवारुणेवरुणंयजेत्॥ सप्तसप्ति
चवायव्येयजेत्प्रयतमानसः॥ मार्तंडमुत्तरेविष्णुमीशानेविन्यसेत्ततः॥ गंधमाल्यफलैर्भक्ष्यैःस्थंडिलेपूजयेत्ततः॥ चं
दनोदकपुष्पैस्तुदेवायार्घ्यंन्यसेद्भुवि॥ अथार्घ्यमंत्रः॥ नमोनमस्तेसूर्यायविश्वधाम्नेस्वयंभुवे॥ नमोनमस्तेवरद
ऋक्सामयजुषांपते॥ अनेनविधिनादत्त्वादेवायार्घ्यंनरोत्तम॥ द्विजायसोदकंकुंभंतिलपात्रंहिरण्मयं॥ कमंडलुंय
थाशक्त्याकारयित्वानिवेदयेत्॥ विधिनानेनकर्तव्यंमासिमासिनरोत्तम॥ एकभक्ताशनैःपुंभिःसर्वमेतद्यथाविधि
एकस्मिन्नह्निकर्तव्यंवत्सरांतेथवापुनः॥ अत्रव्रतेत्रयःपक्षाःमासिमासिकर्तव्यमित्येकः॥ संवत्सरमध्येएकस्मिन्कर्त
व्यमितिद्वितीयः॥ संवत्सरांतेकर्तव्यमितितृतीयः॥ एतेचशक्ताशक्तत्वेनव्यवस्थिताः॥ संवत्सरांतेघृतपायसेन-

सतप्यवान्हाद्विजपुंगवांश्च कुंभान्पुनद्वादशधेनुयुक्तान्सरत्नहैरण्मयपद्मगर्भान् पयस्विनीः शीलवतीश्चरौप्यखु
राःसवस्त्राःखलुहैमशृंगीः गावोवृषाःसप्तसकांस्यदोहामाल्यांबराचाचतुरोप्यशक्तः द्वेधान्ययुक्तेकपिलामथै
कांनिवेदयेद्ब्राह्मणपुंगवाय हैमींचदद्यात्पृथिवींसशेषामाकर्षरौप्यामथवापितन्त्रां सशेषांशेषनागसाहितांपैष्टीम
शक्तोवसुधांविधायसुवर्णरौप्यैःसमप्रदद्यात् पैष्टींपिष्ठनिर्मितां नवित्तशाठ्यंपुरुषोत्रकुर्य्यात्कुर्वन्नधोयातिनसंश
योत्र यावन्महेंद्रप्रमुखाःसुरेंद्राःपृथ्वीचसप्ताब्धियुतेहतिष्ठेत् तावत्सगंधर्वगणैरशेषैःसंपूज्यतेनारदनाकपृष्ठे त
तश्चकर्मक्षममाप्यसप्तद्वीपाधिपःस्यात्कुलशीलयुक्तः नाकस्यपृष्ठेससखःसभार्यःप्रभूतपुत्रान्वयवंदितांघ्रिः इति
पठतिशृणोतियोतिमर्त्यांविधिमखिलंरविसंक्रमेणपुण्यं मतिमपिचददातिसोपिदेवैरमरपतिप्रमुखैर्वृतस्तुसः
स्यात् इतिमत्स्यपुराणोक्तसंक्रांतिव्रतोद्यापनम् अथवारव्रतानि नंदिकेश्वरउवाच येत्वादित्यदिनेब्रह्मन्पूज
यंतिदिवाकरं स्नानदानादिनातेषांकिंफलंस्याद्ब्रवीहिमे ब्रह्मोवाच येत्वादित्यदिनेप्राप्तेश्राद्धंकुर्वंतिमानवाः सप्त
जन्मानितेप्राज्ञाःसंभवंतिविरोगिणः नक्तंकुर्वंतियेतत्रमानवास्तंसमाश्रिताः जपमानाःपरंजप्यमादित्यहृदयं
परं आरोग्यमिहसंप्राप्यसूर्यलोकंव्रजंतिते उपवासंतुकुर्वंतियेत्वादित्यदिनेसदा जपंतियेमहाश्वेतांतेलभंति
यथेप्सितं अहोरात्रेणनक्तेनात्रिरात्रनियमेनच जपमानोमहाश्वेतामीप्सितंलभतेफलं विशेषेणादित्यदिनेजं
पमानोगणाधिप षडक्षरंमहाश्वेतांगच्छेद्वैरोचनपदं तंसमाश्रिताआदित्यमाश्रिताइत्यर्थः श्रीकृष्णउवाच॥
रविसंक्रमणेचेत्स्याद्रविवारोनराधिप सज्ञेयोहृदयोनामआदित्यहृदयप्रियः तत्रभक्तंसमाश्रित्यदेवसंपूज्यय
त्नतः गत्वाचायतनेभानोरादित्यायतनेस्थितः जपेदादित्यहृदयंसम्यगष्टशतंबुधः योत्रसपूजयेद्भानुंभक्त्या
श्रद्धासमन्वितः सकामांल्लभतेसर्वानादित्यहृदयेस्थितान् आदित्यहृदयमंत्रः घृणिसूर्यआदित्योमहाश्वेतांह्रांह्रीं स

इतिमंत्रः खखोल्कायनमइतिषडक्षरमंत्र ह्रांह्रींस सूर्य्यायइतिकेचित् योवैसूर्यदिनेभक्त्याभानुंसंपूज्यश्रद्धया
नक्तंकरोतिपुरुषःसयात्यमरलोकतां इदंव्रतमेकादिनसमाप्यामितिरत्नाकरःतथाच आदित्यउवाच योव्दमेकंप्रकु
र्वीतनक्तंममदिनेरतः ब्रह्मचारीजितक्रोधोममार्चनपरःखग संवत्सरांतेचमृगान्मद्भक्तांश्चैववैद्विजान् भोज
यित्वाततोब्रूयात्प्रीयतामिदिवाकरः मृगान्दिव्यत्राह्मणान् एवंभक्तिसमायुक्तोममलोकसगच्छति नचमानुष्य
कलोकंमध्रुवंप्राप्नुयान्नरः इत्यादित्यवारनक्तादिव्रतानि अथादित्यवारव्रतविधि सौरधर्मे तत्रादौमासपक्षाद्यु
ल्लिख्य ममसमस्तरोगनिरासार्थमायुष्यादिसकलमनोभिलषितकामनासिद्ध्यर्थं श्रीसूर्यनारायणप्रीत्यर्थंयथाशक्ति
सूर्यनारायणपूजनसहितमादित्यव्रतमहंकरिष्ये ताम्रपात्रेरक्तचंदनेनाष्टदलंकृत्वातत्रदेवंपूजयेत् ध्यानम् तेजो
रूपंसहस्रांशुंसप्ताश्वरथगंरविं द्विभुजंवरदंपद्मलांछनंसर्वकामदं ध्यायामीतिशेषः आगच्छभगवन्सूर्यमंडले
स्मिन्स्थिरोभव यावत्पूजासमाप्येतत्तावत्त्वंसन्निधौभव आवाहनम् हेमासनंमहादिव्यंनानारत्नविभूषितं आ
सनंगृह्यतांदेवदिवाकरनमोस्तुते आसनं गंगाजलंसमानीतंपरमंपावनमहत् पाद्यंगृहाणदेवेशधामरूपन
मोस्तुते पाद्यं ३ सोमसूर्याग्निरूपायब्रह्मविष्णुस्वरूपिणे अर्घ्यमंजलिनादत्तंगृहाणपरमेश्वर अर्घ्यं ४
गंगादितीर्थजंतोयजातिपुष्पैश्चवासितं ताम्रपात्रस्थितंदिव्यंगृहाणाचमनीयकं आचमनं ५ जान्हवी
जलमत्यंतपवित्रकरणंपरं स्नानार्थंचमयानीतंस्नानंकुरुजगत्पते स्नानं ६ स्नानांतेआचमनंपूर्वोक्तमंत्रेण ७
शुद्धवस्त्रयुगंदेवरक्तवर्णंदुकूलकं तवभक्त्यामयादत्तंगृहाणकमलाकर वस्त्रं ८ नमःकमलहस्तायविश्वरूपा
यतेनमः उपवीतंमयादत्तंगृहाणत्वंदिवाकर यज्ञोपवीतम् ९ कुंकुमागुरुकस्तूरीसुगंधश्चंदनादिभिः रक्तचं
दनयुक्तंतुगंधंगृह्णप्रभाकर गंधम् १० जपाकदंबकुसुमंरक्तोत्पलमनुत्तमं पुष्पाणिगृह्यतांदेवसर्वकामप्रदोभव

पुष्पाणि ॥ ११ ॥ दशांगगुग्गुलुधूपंकालागुरुसमन्वितं ॥ आघ्रेयसर्वदेवानामिमंधूपंगृहाणमे ॥ धूपं ॥ १२ ॥ कार्पा
सवर्त्तिकायुक्तंगोघृतेनसमन्वितं दीपंगृहाणदेवेशत्रैलोक्यतिमिरापहं ॥ दीपं १३ ॥ पायसघृतसंयुक्तंनानापक्का
न्नसंभवं नैवेद्यं गृह्यतांदेव शांतिंकुरुजगत्पते नैवेद्य ॥ १४ ॥ कर्पूरवासिततोयंमंदाकिन्याःसमाहृतं आचम्यतांजगन्ना
थप्रसीदपरमेश्वर ॥ आचमनं १५ इदंफलंमयादत्तंस्थापितंपुरतस्तव ॥ तेनमेसफलावाप्तिर्भवेज्जन्मनिजन्मनि
फलं ॥ १६ ॥ एलालवंगकर्पूरखादिरादिसमन्वितं तांबूलंगृह्यतांदेवमुखाभरणमुत्तमं तांबूलं ॥ १७ ॥ यानि
कानिचपापानिजन्मांतरकृतानिच ॥ विलयंयांतुतानीहप्रदक्षिणपदेपदे ॥ प्रदक्षिणा ॥ १८ ॥ ताम्रपात्रेस्थितं
तोयंफलपुष्पसमन्वितं गृहाणार्घ्यंमयादत्तंसर्वकामप्रदोभव ॥ अर्घ्यं ॥ १९ ॥ नमःपंकजहस्तायनमःपंक
जमालिने ॥ नमःपंकजनेत्रायभास्करायनमोनमः ॥ नमस्कारः ॥ २० ॥ हिरण्यगर्भगर्भस्थंहेमबीजंविभावसोः
अनंतपुण्यफलदमतःशांतिंप्रयच्छमे ॥ दक्षिणा ॥ २१ ॥ वज्रमाणिक्यवैडूर्यमुक्ताविद्रुममेवच पुष्परागेण
संयुक्तंहेमपुष्पंगृहाणमे ॥ सौवर्णपुष्पम् ॥ २२ ॥ पंचवर्त्तिसमायुक्तंसर्वमंगलदायकं ॥ नीराजनंगृहीत्वातुमि
त्रोमेसंप्रसीदतु ॥ नीराजनं ॥ २३ ॥ तंडुलैःपूरितंपात्रंहिरण्येनसमन्वितं रक्तवस्त्रयुगोपेतंब्राह्मणायनिवेदयेत्
वायनदानं ॥ २४ ॥ यस्योदयेस्याज्जगतःप्रबोधोयःकर्मसाक्षीभुवनस्यगोप्ता कुष्ठादिव्याध्योघविनाशकोय
सभास्करोमेदुरितंनिहन्यात् ॥ इतिप्रार्थना ॥ इतिपूजा ॥ अथकथा ॥ मांधातोवाच ॥ भगवन्ज्ञानिनांश्रे
ष्ठकथयस्वप्रसादतः ॥ त्वद्वक्त्राच्छ्रोतुमिच्छामिव्रतंपापप्रणाशनं ॥ सर्वकामप्रदंचैवसर्वामयविनाशनं ॥ पूजार्घ्य
दानसहितंनैवेद्यप्राशनान्वितं एतत्कथयसर्वंत्वंप्रसन्नोयदिमेप्रभो वसिष्ठउवाच ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामियद्गुह्यं
व्रतमुत्तमं सर्वकामप्रदंपुंसांकुष्ठादिव्याधिनाशनं ॥ भानोस्तुष्टिकरंराजन्भुक्तिमुक्तिप्रदायकं यस्योदयेसुरगणा

मुनिसंघाः संचारणाः दानवामानवगणाःकुर्वंतिसततार्चनं यस्योदयेतुसर्वेषांप्रबोधोनृपसत्तम ॥ तस्यदे
वस्यवक्ष्यामिव्रतराजंसविस्तरं पूजार्घ्यप्राशनंदाननैवेद्यंशृणुतत्त्वतः सर्वतीर्थेषुयत्पुण्यंसर्वयज्ञेषुयत्फलं सर्व
दानेनतपसायत्पुण्यंसमवाप्यते प्रातःस्नानेनयत्पुण्यंतत्पुण्यंरविवासरे मार्गशीर्षादिमासेषुद्वादशस्वपिभू
पते सूर्यव्रतंकरिष्यामियावद्वर्षंदिवाकर व्रतसंपूर्णतांयातुत्वत्प्रसादाद्दिवाकर ॥ इतिव्रतग्रहणम् ततःप्रातः
समुत्थायनद्यादौविमलेजले स्नात्वासंतर्पयेद्देवान्पितॄंश्चवसुधाधिप उपलिप्यशुचौदेशेसूर्यंतत्रसमापयेत्
विलिख्यतत्रपद्मंतुद्वादशारंसकर्णिकं ॥ ताम्रपात्रेतथापद्मंरक्तचंदनवारिणा ततःसंपूजयेद्देवंदिननाथंसुरेश्वरं
मासेमासिचयेराजन्विशेषांस्तान्शृणुष्ववै मार्गशीर्षेयजेन्मित्रंनारिकेलार्घ्यमुत्तमं नैवेद्यंतंडुलादेयाःसाज्याश्च
सगुडाःस्मृताः पत्रत्रयंतुलस्यास्तुप्राशयतिष्ठेजितेंद्रियः दद्याद्विप्रायभोज्यंतुदक्षिणासहितंनृप पौषेविष्णुं
समभ्यर्च्यनैवेद्यंकृशरंतथा बीजपूरेणचैवार्घ्यंप्राशयचूतदलत्रयं दद्याद्घृतंतुविप्रायभोजनेनसमन्वितं माघे
वरुणनामानंसंपूज्याज्यंतिलान्गुडं भोजनंदक्षिणांदद्यान्नैवेद्यंजातिकाफलं अर्घ्यंतेनैवदत्वातुप्राश्यमुष्टित्रयं
तिलान् फाल्गुनेसूर्यमभ्यर्च्यजंबीरार्घ्यंनिवेदयेत् पलत्रयंदधिप्राश्यनैवेद्यंसघृतदधि दधितंडुलदानंचभो
जनेसमुदाहृतं चैत्रेभानुंसंपूज्यनैवेद्यंघृतपूरिका फलंतुदाडिमंप्रोक्तंप्राश्यंदधिपलत्रयं विप्रायभोजनंदद्या
न्मिष्टान्नंतुसदक्षिणम् वैशाखेतपनंपूज्यमापाद्यंसघृतंतथा अर्घ्यंदद्यात्तुद्राक्षाभिःप्राशनेगोमयंस्मृतं कुल्मा
न्मापान्नंदानंचसघृतंवैसदक्षिणं ज्येष्ठेइंद्रयजेद्धीमान्नैवेद्यंचकरंभजं अर्घ्यंचसहकारेणप्राश्यंतोयांजलित्रयं
दध्योदनंसमायुक्तंभोजनंब्राह्मणायतु आपाढेरविमभ्यर्च्यदद्याच्चिभिरकंतथा चिभरकंवालुकमितिभाषयाप्र
सिद्धं विप्रायभोजनंदद्यात्प्राशनेमरिचत्रयं गभस्तिश्रावणेमासित्रपुसीफलमेवच मुष्टित्रयंचसक्तूनांप्राशने

समुदाहृतं विप्रायभोजनं दद्यात् दक्षिणासहितंनृप यमंश्राद्धपदेपूज्यकूष्मांडंतंडुलाज्यकं गोमूत्रंप्राश-
नेप्रोक्तं तथाब्राह्मणभोजनं हिरण्यरेतसानित्येनैवेद्यंशर्करास्मृतं दाडिमैलाद्यंदानंतुप्राशयखंडपलत्रयं
विप्रायपरयाभक्त्याभोजनेशालिशर्करा दिवाकर कार्त्तिकेच रंभायाःफलमेवच पायसंचैवनैवेद्यंपा-
यसंप्राशयेत्गने एवंव्रतंसमाप्यैतत्तदुद्यापनमाचरेत् ततोगुरुगृहेगत्वागृह्णीयाच्चरणावुभौ उद्यापनं
कारिष्येहमागच्छममवेश्मनि मापकेनसुवर्णस्यप्रतिमाकारयेद्रवेः रथोरौप्यमयः कार्य्यः सर्वोपस्क-
रसंयुतः कृत्वाद्वादशपत्रंतुकमलंरक्ततंडुलैः स्थापयेद्व्रणंकुंभंपंचरत्नसमन्वितं तस्योपरिन्यसेत्पात्रं
ताम्रंतंडुलपूरितं रक्तवस्त्रसमाछन्नंपुष्पमालाविभूषितं पंचामृतेनस्नपनमभ्युक्षारणपूर्वकं प्रतिष्ठांचततःकृत्वा
पूजांदेवस्यकारयेत् चंदनैःकुसुमैरन्यैर्विविधैःकालसंभवैः अखंडपट्टवस्त्रंचकमंडलुमुपानहौ वर्द्धनीत्रितयंतत्रस्था-
पयेद्रविसन्निधौ वर्द्धनीघटिः घटीतुवर्द्धनीतिमेदिनीकोशात् सज्ज्ञायावस्त्रयुग्मंचकौसुंभंचमहीपते प्रतिपात्रे
पुंसंपूज्या सूर्य्यद्वादशनामभिः मित्रोविष्णुःसवरुणः सूर्योभानुस्तथैवच तपनेंद्रोरविःपूज्योगभस्तिःशमन-
स्तथा हिरण्यरेतादिनकृत्पूज्याएतेयथाक्रमं मध्येसहस्रकिरणं संपूज्य सज्ञयासहपूगीफलैर्धूपदीपैर्वस्त्रैर्नैवे-
द्यसंयुतैः नारिकेलेनचैवार्घ्यंदद्याद्देवस्यभक्तितः मंत्रेणानेनराजेंद्रव्रतस्यपरिपूर्त्तये नमःसहस्रकिरणसर्वव्या-
धिविनाशन गृहाणार्घ्यंमयादत्तंसंज्ञयासहितोरवे इत्यर्घ्यमंत्रः ततआरात्तिकंकृत्वापूजासांकल्प्यमेवच सां-
कल्प्यंचततः श्राद्धं कार्य्यंवैसूर्य्यदैवतं ब्राह्मणान्भोजयेत्भक्त्यामिष्टान्नैर्द्वादशप्रभो दंपत्योर्भोजनंदेयंपरमान्न-
समन्वितं ततस्तुदक्षिणादेयासमभ्यर्च्यस्रगादिभिः उपहारादितत्सर्वंगुरवेप्रतिपादयेत् गुरुंतत्रैवसतोष्य-
ब्राह्मणांश्चविसर्जयेत् मंत्रहीनंक्रियाहीनंविधिहीनंतुयत्कृतम् तत्सर्वंपूर्णतांयातुभूमिदेवप्रसादतः अनुव्रज्यगु

रुविप्राग्निजन्तुसमापयेत् ॥ वृद्धैश्चबंधुभिःसार्द्धंनत्वादेवंदिवाकरं ॥ ५ ॥ एवंयःकुरुतेमर्त्योवित्तशाठ्यविवर्जितः ॥ स
र्वत्रतंमहाराजतस्यपुण्यफलंशृणु ॥ ६ ॥ ब्राह्मणोलभतेविद्यांक्षत्रियोराज्यमाप्नुयात् ॥ वैश्योधनसमृद्धिंचशूद्रःसुख
मवाप्नुयात् ॥ ७ ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रंकुमारीलभतेपतिं ॥ रोगार्त्तोमुच्यतेरोगाद्बद्धोमुच्येतबंधनात् ॥ यंयंचिंतयतेकामंस
तस्यभवतिध्रुवं ॥ यइदंशृणुयाद्भक्त्याप्येकचित्तोनराधिपः ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिप्रभावाद्भास्वतोनृप ॥ इतिसौ
रधर्मोक्तंसूर्यव्रतम् ॥ ९ ॥ अथास्यप्रयोगः ॥ ॐमद्येतितिथ्यादिसंकीर्त्यात्मनोऽखिलपापक्षयपूर्वकरोगक्षयपुत्रलाभा
दिपूर्वकाभीष्टकामसिद्ध्यर्थंवर्षात्मकंसूर्यव्रतंकरिष्ये ॥ इतिसंकल्प्य ॥ गोमयेनोपलिप्तभूमौपंचरंगैर्द्वादशारंपद्मंवि
लिख्य ॥ तत्रताम्रपात्रंनिधायतन्मध्येरक्तचंदनादिनापद्मंविलिख्य ॥ तत्रवक्ष्यमाणरीत्यासूर्यंपूजयेत् ॥ मार्ग
शीर्षादिमासेषुक्रमेणदेवतानामर्घ्यनैवेद्यंभक्षणंदानंचज्ञेयं ॥ तत्रादौमार्गशीर्षे ॥ मित्रायनमः ॥ नारिकेलार्घ्यं ॥ सा
ज्यगुडतंडुलनैवेद्यं ॥ तुलस्याःपत्रत्रयभक्षणं ॥ साज्यगुडभक्तदानं ॥ १ ॥ पौषे ॥ विष्णवेनमः ॥ बीजपूरार्घ्यं ॥ पलत्र
यघृतस्यनैवेद्यं ॥ प्राश्यंचूतदलत्रयं ॥ २ ॥ माघे ॥ वरुणायनमः ॥ पूगीफलार्घ्यं ॥ तिलगुडनैवेद्यं ॥ मुष्टित्रयातिलप्रा
शनं ॥ सगुडतिलकुडवदानं ॥ ३ ॥ फाल्गुने ॥ सूर्यायनमः ॥ जंबीरार्घ्यं ॥ सघृतदधिनैवेद्यं ॥ पलत्रयंदधिप्राशनं ॥ दधितं
डुलदानं ॥ ४ ॥ चैत्रे ॥ भानवेनमः ॥ दाडिमार्घ्यं ॥ घृतपूरिकानैवेद्यं ॥ पलत्रयदुग्धप्राशनम् ॥ मिष्टान्नदानं ॥ ५ ॥ वैशाखे ॥ तप
नायनमः ॥ द्राक्षार्घ्यं ॥ घृतमन्ननैवेद्यं ॥ गोमयप्राशनं ॥ माषान्नदानं ॥ ६ ॥ ज्येष्ठे ॥ इंद्रायनमः ॥ सहकारार्घ्यदानं ॥ करंभकं
अंजलित्रयप्राशनं ॥ दध्योदनदानं ॥ ७ ॥ आषाढे ॥ रवयेनमः ॥ जातीफलार्घ्यं ॥ पृथुकनैवेद्यं ॥ दानंच ॥ ८ ॥ श्रावणे ॥ गभ
स्तयेनमः ॥ त्रपुसीफलार्घ्यं ॥ यवसक्तुनैवेद्यं ॥ तदेवपलत्रयप्राशनं ॥ अथवायथेष्ठभोजनंदानंच ॥ ९ ॥ भाद्रपदे ॥ यमायनमः ॥
कूष्मांडार्घ्यदानं ॥ तंडुलाज्यनैवेद्यं ॥ पलद्वयगोमूत्रप्राशनं ॥ तंडुलाज्यदानं ॥ १० ॥ आश्विने ॥ हिरण्यरेतसेनमः ॥ दाडिमार्घ्यं

शर्कराभक्तनैवेद्यं शर्करामल्लत्रयप्राशनं शर्कराभक्तदानं ११ कार्त्तिकेदिवाकरायनमः रंभाफलार्घ्यदानंपायसंनैवेद्य
मः तदेवप्राश्नीयात् दद्याच्च १२ एवंवर्षमात्रव्रतंचरित्वा अतेमार्गशीर्षपररविवारे उद्यापनंकुर्य्यात् त
था आचार्य्यवरणंविधाय सर्वतोभद्रेकलशंप्रतिष्ठाप्य तदुपरिरक्ताक्षतयुतं ताम्रमयपूर्णपात्रंनिधाय
तत्रद्वादशारकमलंविरच्य तन्मध्येरौप्यमयंरथंप्रतिष्ठाप्य तदुपरिहैमंसंज्ञासहितंसहस्रकिरणं आकृष्णे
नेतिमंत्रेणप्रतिष्ठाप्यपरितोद्वादशकमलेषुद्वादशमासाधिपान् क्रमेणपूजयेत् तद्यथा ॐमित्रं १ वि
ष्णुं २ वरुणं ३ सूर्यं ४ भानुं ५ तपनं ६ इंद्रं ७ रविं ८ गभस्तिं ९ यमं १० हिरण्यं ११ दि
वाकरं १२ आवाह्य रक्ताक्षतपुष्पादिभिः संपूज्य परमान्ननैवेद्यंदत्वा विशेषार्घ्यंनारिकेलयुतंदद्यात् मंत्रः
ॐनमः सहस्रकिरणसर्वव्याधिविनाशन गृहाणार्घ्यंमयादत्तंसंज्ञयासहितोरवे एवंपूजांसमाप्य ततः
सूर्य्यदैवतंश्राद्धंकृत्वा तन्मासाधिपनामभिः पिंडदानंपूजासहितंकुर्य्यात् सूर्य्यायनमः १ धात्रेनमः २
वरुणायनमः ३ माधवायनमः ४ हरयेनमः ५ रवयेनमः ६ रुद्रायनमः ७ भगायनमः ८ त्वष्ट्रे
रेतसेनमः ९ अर्यम्णेनमः १० भानवेनमः ११ भास्करायनमः १२ एषपिंडोनमः पूजांते आचा
र्य्यः अग्निंप्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् संज्ञासहितंभास्करंपायसद्रव्येण अष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिः परिवार
देवताब्रह्मादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये इतिहोमंसमाप्य ततोद्वादशब्राह्मणान्पूर्वोक्तद्वादशनामभिः वस्त्रद
क्षिणादिभिःसंपूज्य आचार्य्यायपीठंगांचदत्वा परमान्नेन ब्राह्मणान्संतर्पयेत् इतिसौरपुराणोक्तंसोद्यापनमा
दित्यव्रतम् अथाश्विनादिरविवारेषुआशादित्यव्रतम् स्कांदे स्कंदउवाच शृणुदिव्यंपरंपुण्यमादित्याराधनं
परं यत्कृत्वासर्वकामानांसकलंफलमाप्नुयात् समुद्रतीरेविप्रेशपुरीद्वारावतीशुभा वासुदेवोयदुवरोयत्रराज्यं

अशासति दुर्वासा शंकरस्यांशआजगामावलोकितुं कृष्णेनपूजितस्तत्रअर्घ्यपाद्यासनादिभिः २ भोजनंतस्यत
इत्तंयथाभिलषितमुने सपूजितः संकर्षणेनयावद्गच्छत्यसौमुनिः सांबेनहसितस्तस्यसुतेनसहसाकिल ॥ ५ क्रुद्धो
पिमुनिशार्दूलःकोपसंहृतवान्स्वयं पूजितेनमयेदानीमपकर्तुकथंक्षणः सगत्वानारदंप्राहसावितहसितोस्मिभो
प्रभासेचरतस्तस्यकार्यंशिक्षापनंत्वया इत्युक्तोनारदःप्रायाद्द्वारिकांकृष्णसन्निधौ स्वकंसैन्यदर्शयस्वममदेवकि
नंदन देवयात्रामिषंकृत्वाहस्त्यश्वरथसंकुलं नारदेनैवमुक्तस्तुतथैवकृतवान्प्रभु दर्शनेतुबलस्याहनावसांब प्र
दृश्यते मयैवानीयतेशीघ्रंद्वारवत्यास्तवांतिकं गत्वैवमुक्तोमुनिनादृष्टोजांबवतीसुतः सशृंगारस्तथानीतोमकर
ध्वजदर्शनः गत्वालिंग्यचुचुंबुस्तंगोप्य कृष्णपरिग्रहाः नारदःप्राहभगवन्दुश्चरित्रंतवानघ क्रुद्धेनशौरिणा
शप्त कुष्टीभवनराधिप एवमुक्तस्तथापुत्र कुष्टरोगातुरोभवत् सांबःप्रणम्याहापितः किमर्थंशपितस्त्वया स्व
शस्त्याज्ञानदृष्ट्यातुविचारयविनिश्चिय ध्यानाद्दुर्वाससोज्ञात्वाविक्रियामत्रकारणं अनुग्रहोमयापुत्रकार्यस्ते
स्वजनेशुभे आदित्यस्यव्रतंचैवकुरुकुष्ठविनाशनं सांबउवाच कथंतातमयाकार्यंव्रतंसर्वफलप्रदं किंविधानं
चकेमंत्राकिंदानंकिंचपूजनं श्रीकृष्णउवाच मासमाश्वयुजंप्राप्ययदारविदिनंभवेत् तदाव्रतमिदंग्राह्यंनरैः
स्त्रीभिर्विशेषतः यावत्सुवत्सरस्तावद्विधिनानेनपत्रकः गोमयेनक्षितौकुर्यान्मंडलंवर्तुलंपुनः रक्तपुष्पैरक्षताभिर
र्च्यंतत्रप्रदापयेत् मंत्रेणानेनभास्वंतमाचार्य्यःप्रतिवासरं यथाशाविमलाःसर्वाः सूर्यभास्वरभानुभिः तथाशाः
सकलामह्यंकुरुनित्यंममाशुता इत्यर्घ्यमंत्रः एवंतमर्चयेत्तावद्यावद्वर्षंसमाप्यते समाप्तेतुव्रतेवत्सकुर्यादुद्यापं
नेविधिं गोमयेनानुलिप्तायांभूमौमंडलमालिखेत् रक्तचंदनरेखाभिःकुंकुमेनविशेषतः तन्मध्येद्वादशदलप
द्मंकारयेद्बुधः सिंधूरपूरितदलंजपाकुसुमपूजितं तन्मध्येस्थापयेत्कुंभंप्रवालांकुरसन्निभं शालितंडुलसंपूर्णं

शर्कराचंदनान्वितं तस्योपरिन्यसेत्पात्रंताम्रशक्त्याविनिर्मितं सौवर्णंभास्करंकृत्वापद्महस्तंस्वशक्तितः रक्त
वस्त्रयुगोपेतंपात्रोपरिनिवेशयेत् अथपंचामृतेनादौजपाकुसुमलेपनैः रक्तपुष्पैस्तुनैवेद्यैःफलैः कालोद्भवैस्तथा
पूजयेज्जगतामीशंधूपदीपैस्तथोत्तमैः ॐसूर्यायनमः १ वरुणाय- २ माधवाय- ३ धात्रे- ४ हरये- ५दुर्गाय- ६
सुवर्णरेतसे- ७ अर्यम्णे. ८ दिवाकराय. ९ भानवे- १० तपनाय- ११ हंसायनमः १२ इतिद्वादश
नामभिः —पूजा कार्य्यावैव्रतिभिःसदा नमोनमः पापविनाशनाय विश्वात्मनेसप्ततुरंगमाय सामर्ग्य
जुर्धामनिधेविधात्रे भवाब्धिपोतायनमःसावित्रे इत्यर्घ्यम् एवंसंपूज्यभानुंतुनक्तंभुंजीतवाग्यतः आचार्य्यं
पूजयित्वातुवस्त्रैराभरणैः शुभैः तस्मैतांप्रतिमांकुंभं साहिरण्यंप्रदापयेत् प्रीयतांभगवन्देवोममसंसारता
रकः ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाद्द्वादशान्नादिविस्तरैः तेभ्यस्तुकलशान्दद्याद्यथाशक्त्यातुदक्षिणां एवंयः कुरु
तेसम्यग्व्रतमेतदनुत्तमं आशादित्येतिविख्याततस्यपुण्यफलंमहत् निर्व्याधिरतितेजस्वीपुत्रपौत्रसमन्वि
तः भुक्त्वाचविपुलान्भोगानमरैश्चापिदुर्लभान् देहांतेरविसायुज्यप्राप्नुयादुत्तमोत्तमं प्राप्स्यसेपरमामृद्धिं
विमुक्तः कुष्ठरोगतः आशाभंगोनतस्यास्तिकदाचिदपिजन्मनि एतस्मात्कारणाद्वत्सकुरुष्वव्रतमुत्तमं एत
च्छ्रुत्वावचः सांबः पित्राकृष्णेनभाषितं व्रतंचरित्वासंप्राप्तः सर्वसिद्धिंसुदुर्लभां इदंयः शृणुयाद्भक्त्या
श्रावयेद्वापिमानवः तावुभौपुण्यकर्माणौरविलोकमवापतुः इतिस्कंदपुराणोक्तमाशादित्यव्रतम् अथप्रयो
गः आश्विनाद्यरविवारमारभ्यप्रतिवारंवर्षपर्यंतकुर्यात् तत्रादौ तिथ्यादिसंकीर्त्यात्मनः सकलरोगनि
र्वासनपूर्वकपुत्रपौत्रधनधान्यसकलाभीष्टसिद्धिकरश्रीसवितृप्रीत्यर्थंआशादित्यव्रतंकरिष्ये इतिसंकल्प्य गोम
येनोपलिप्तभूमौरक्तचंदनादिना वर्त्तुलंमंडलंविरच्य तत्रमाशाधिपंदेवमावाह्य षोडशोपचारैः संपूज्य रक्त

पुष्पाक्षतादियुक्तंसजलंताम्रपात्रेणअर्घ्यंभूमौजानुनीनिपात्यदद्यात् तत्रमंत्रः यथाशाविमलाः सर्वास्तवभा स्करभानुभिः तथाशाविमलामह्यंकुरुनित्यममार्घ्यतः ततोनमस्कार. नमोस्तुतेपापविनाशनाय विश्वा त्मनेसप्ततुरंगमाय सामर्ग्यजुर्धामनिधेविधात्रेभवाब्धिपोतायनमः सवित्रे अनेनमंत्रेण शाधिपनाममंत्रै एवंपूजाकार्य्या एवंप्रतिभानुवारंवर्षपर्यंतंचरित्वा अंतेआश्विनाद्यरविवारेउद्यापनंकुर्यात् तत्रपूर्वोक्त संकल्पांते आचार्यंवृत्वा सर्वतोभद्रेरक्तवस्त्रवेष्टितंताम्रकलशंप्रतिष्ठाप्य तत्रताम्रमयंपूर्णपात्रंनिधाय तत्ररक्ताक्षतैर्द्वादशारंकमलंविरच्य तन्मध्येरौप्यरथस्थंहैमंसवितारं आकृष्णेनेतिमंत्रेणसंस्थाप्यपरितः पू र्वोक्तान्द्वादशमासाधिपान्संस्थाप्य उक्तप्रकारेणपूजयित्वा ततः अग्निंप्रतिष्ठाप्यहोमंकुर्यात् तत्रप्रधा नम् सवितारंपायसद्रव्येण अष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिः मासाधिपद्वादशदेवताः ब्रह्मादिदेवताश्चै केयाज्याहुत्यायक्ष्ये होमंसमाप्य पूर्वोक्तद्वादशमासाधिपनामाभिर्द्वादशब्राह्मणान्संपूज्य तेभ्यःशालितंडुल संभवपक्वान्नैर्वापूरितान्रक्तकलशान् रक्तवस्त्रवेष्टितान्सदक्षिणान्दत्वा आचार्यायपीठंव्रतपूर्तयेगांचदत्त्वा सदन्नेनब्राह्मणान्तर्पयित्वा आशिषोगृहीत्वास्वयंभुंजीत अत्रपायसपूरितताम्रपात्रदानमुक्तंहोमोप्युक्त एवंकृते सर्वव्याधिमुक्तोभवति इतिस्कंदपुराणोक्तंसोद्यापनमाशादित्यव्रतोद्यापनविधिः अथभविष्योत्तरादादित्यपी डाशांतिव्रतम् अतःपरंप्रवक्ष्यामिरहस्यंह्येतदुत्तमं येनलक्ष्मीर्धृतिस्तुष्टिःपुष्टिःकांतिश्चजायते आदित्यवारं हस्तेनपूर्वंगृह्यविचक्षणः मंत्रोक्तविधिनासर्वंकुर्य्यात्पूजादिकंरवेः प्रत्यर्कंसप्तनक्तानिकृत्वाभक्तिपरोनरः तत स्तुसप्तमेप्राप्तेकुर्य्याद्ब्राह्मणवाचनं भास्करंशुद्धसौवर्णंकृत्वायत्नेनमानवः ताम्रपात्रेस्नापयित्वारक्तपुष्पैःप्रपू जयेत् घृतेनस्नापयित्वाचलड्डुकान्विनिवेद्यच होमोघृततिलैश्चैवसमिधश्चार्कवृक्षजाः मंत्रेणानेनाविदुषेब्राह्म

णायनिवेदयेत् आदिदेवनमस्तुभ्यंसप्तसप्तेदिवाकर त्वंरवेतारयस्वास्मानस्मात्संसारसागरात् व्रतेनानेन
राजेंद्र भवेदारोग्यमुत्तमं द्रव्यसंपत्सुखप्राप्ति रितिपौराणिकाविदुः अविसंपादिनीचेयं शांतिःपुष्टिः
सदानृणाम् सूर्यपीडासुघोरासुकृताशांतिःशुभप्रदा इत्यादित्यशांतिव्रतम् अथादित्यहृदयस्तोत्रंवा-
ल्मीकीयेरामायणेयुद्धकांडे ततोयुद्धपरिश्रांतंसमरेचिंतयास्थितं रावणंचाग्रतोदृष्ट्वायुद्धायसमुपस्थितं देवतै
श्चसमागम्यद्रष्टुमभ्यागतोरणं उपगम्याब्रवीद्राममगस्त्योभगवांस्तदा अगस्त्यउवाच रामराममहाबा
होशृणुगुह्यंसनातनं येनसर्वानरीन्वत्ससमरेविजयिष्यसि आदित्यहृदयंपुण्यंसर्वशत्रुविनाशनं जयावहंजपे
न्नित्यमक्षयंपरमंपदं सर्वमंगलमांगल्यंसर्वपापप्रणाशनम् चिंताशोकप्रशमनंचायुर्वर्द्धनमुत्तमं ॐअस्यश्री
आदित्यहृदयस्तोत्रस्यअगस्त्यऋषिरनुष्टुप्छंदः परंब्रह्मरूपीभगवानादित्योदेवता निर्विघ्नतया ब्रह्मविद्या
जपादिसिद्ध्यैविनियोगः अथकरषडंगन्यासः रश्मिमंतं १ समुद्यंतं २ देवासुरनमस्कृतं ३ विवस्वंतं ४ भा
स्करं ५ भुवनाधिपं ६ अथध्यानम् ध्येयःसदासवितृमंडलमध्यवर्ती नारायणः सरसिजासनसंनिविष्टः
केयूरवान्मकरकुंडलवान्किरीटी हारीहिरण्मयवपुर्धृतशंखचक्रः १ पद्मासनःपद्मकरोद्विबाहुःपद्मद्युतिःसप्ततु
रंगवाहः दिवाकरोलोकगुरुःकिरीटीमयिप्रसादंविदधातुदेवः २ इतिध्यानम् रश्मिमंतंसमुद्यंतंदेवासुर
नमस्कृतं पूजयस्वविवस्वंतंभास्करंभुवनेश्वरं सर्वदेवात्मकोह्येषतेजस्वीरश्मिभावनः एषदेवासुरगणां
ल्लोकान्पातिगभस्तिभिः एषब्रह्माचविष्णुश्चशिवःस्कंदःप्रजापतिः महेंद्रोधनदःकालोयमःसोमोह्यपांपतिः
पितरोवसवःसाध्याअश्विनौमरुतोमनुः वायुर्वह्निःप्रजाःप्राणःऋतुःकर्ताप्रभाकरः आदित्यःसवितासूर्यःखगः
पूषागभस्तिमान् सुवर्णसदृशोभानुर्हेमरेतादिवाकरः हरिदश्वःसहस्रार्चिःसप्तसप्तिर्मरीचिमान् तिमिरोन्मा

थनःशंभुस्त्वष्टामार्तंडकोंशुमान् हिरण्यगर्भःशिशिरस्तपनोहस्करोरविः अग्निगर्भोदितेःपुत्रःशंखःशिशिरना
शनः व्योमनाथस्तमोभेदीऋग्यजुःसामपारगः घनवृष्टिरपांमित्रोविंध्यवीथिप्लवंगमः आतपीमंडलीमृत्युः
पिंगलःसर्वतापनःकविर्विष्णोमहातेजारक्तःसर्वभवोद्भवः नक्षत्रग्रहताराणामधिपोविश्वभावनः तेजसामपि
तेजस्वीद्वादशात्मन्नमोस्तुते नमःपूर्वायगिरयेपश्चिमायाद्रयेनमः ज्योतिर्गणानांपतयेदिनाधिपतयेनमः जया
यजयभद्रायहर्यश्वायनमोनमः नमोनमःसहस्रांशोआदित्यायनमोनमः नमउग्रायवीरायसारंगायनमोनमः
नमःपद्मप्रबोधायप्रचंडायनमोस्तुते ब्रह्मेशानाच्युतेशायशूरायादित्यवर्चसे भास्वतेसर्वभक्षायरौद्रायपुरुषेनमः
तमोघ्नायहिमघ्नायशत्रुघ्नायामितात्मने कृतघ्नघ्नायदेवायज्योतिषांपतयेनमः तप्तचामीकराभायहरयेविश्वकर्मणे
नमस्तमोभिनिघ्नायरुचयेलोकसाक्षिणे नाशयत्येषवैभूतंतमेवसृजतिप्रभो पालयत्नेपतपतिवर्षत्येषगभस्तिभिः ए
षसुप्तेषुजागर्तिभूतेषुपरिनिष्ठितः एषचैवाग्निहोत्रंचफलंचैवाग्निहोत्रिणां देवाश्चक्रतवश्चैवक्रतूनांफलमेवच
यानिकृत्यानिसर्वेषुपरात्मापरमःप्रभुः १२५ इतिसूर्यनामानि एनमापत्सुकृच्छ्रेषुकांतारेषुभयेषुच कीर्तय
न्पुरुषःकश्चिन्नावसीदतिराघव पूजयस्वैनमव्यग्रोदेवदेवंजगत्पतिं एतत्त्रिगुणितंजप्त्वायुद्धेषुविजयिष्यसि
अस्मिन्क्षणेमहाबाहोरावणंनिहनिष्यसि एवमुक्त्वाततोगस्त्योजगामसयथागतं एतच्छ्रुत्वामहातेजानष्टशो
कोभवत्तदा धारयामासकंठाग्रेराघवःप्रयतात्मवान् आदित्यंप्रेक्ष्यजप्त्वेदंपरंहर्षमवाप्तवान् त्रिराचम्यशु
चिर्भूत्वाधनुरादायवीर्यवान् रावणंप्रेक्ष्यहृष्टात्माजयार्थंसमुपागमत् सर्वयत्नेनमहतावृतस्तस्यवधेभवत् अथ
रविरवदन्निरीक्ष्यरामंमुदितमनाःपरमंप्रहृष्यमाणः निशिचरपतिसंक्षयंविदित्वासुरगणमध्यगतोवचस्त्वरेति इ
त्यार्षेरामायणेयुद्धकांडेषडुत्तरशततमःसर्गः १०६ अथापरंसूर्यस्तोत्रं महाभारतेवनपर्वणि धौम्यउवाच

सूर्योर्य्यमाभगस्त्वष्टापूषार्कःसवितारविः भगास्तिमानजःकालोमृत्युर्धाताप्रभाकरः पृथिव्यापस्तथातेजःखंवा
युश्चपरायणं सोमोबृहस्पतिःशुक्रोबुधोंगारकएवच इंद्रोविवस्वान्दीप्तांशुःशुचि शौरिःशनैश्चरः ब्रह्माविष्णु
श्चरुद्रश्चस्कंदोवैश्रवणोयमः वैद्युतोजाठरश्चाग्निरैंधनस्तेजसांपतिः धर्मध्वजोवेदकर्त्तावेदांगोवेदवाहनः कृतं
त्रेताद्वापरश्चकलिःसर्वामराश्रयः कलाकाष्ठामुहूर्त्ताश्चपक्षोमासऋतुश्चयः संवत्सरकरोश्वत्थः कालचक्रंविभावसुः
पुरुषःशाश्वतोयोगीव्यक्तोऽव्यक्तःसनातनः लोकाध्यक्षःसुराध्यक्षोविश्वकर्मातमोनुदः वरुणःसागरांशश्च
जीमूतोजीवनोरिहा भूताशयोभूतपतिःसर्वभूतनिषेवित स्रष्टासंवर्तकोवन्हिःसर्वस्यादिकरोव्ययः अनंतःक
पिलोभानुःकामदःसर्वतोमुखः जयोविशालोवरदःसर्वधातुनिषेवितःमनःसुपर्णोभूतादिःशीघ्रगःप्राणधारणःध
न्वंतरिर्धूम्रकेतुरादिदेवोदितेःसुतः द्वादशात्मारविंदश्चपितामातापितामह स्वर्गद्वारंप्रजाद्वारंमोक्षद्वारंत्रिवि
ष्टपं वेदकर्त्ताप्रशांतात्माविश्वात्मासर्वतोमुखः चराचरात्माभूतात्मामैत्रेणवपुषान्वित १०८ एतद्वैकीर्त्तनीय
श्चसूर्यस्यामिततेजस नाम्नामष्टशतंप्रोक्तंशक्रेणसुमहात्मनः शक्राच्चनारद प्राप्यधौम्येनतदनतरं धौम्या
युधिष्ठिरःप्राप्यसर्वान्कामानवाप्तवान् सुरपितृगणयक्षसेवितमसुरनिशाचरसिद्धवंदितं वरकनकहुताशनप्रभं
त्वमपिनमस्वाहितायभास्करं सूर्योदयेयःपठतेसमाहितःसपुत्रलाभधनरत्नसंचयं लभेतजातिस्मरतांसदा
नरःस्मृतिंचमेधामपिविंदतेपुमान् इमंस्तवंदेववरस्ययोनरःप्रकीर्त्तयेच्छुद्धमना समाहितः समुच्यतेपातक
राशिसागरात् लभेतकामान्मनसायथेप्सितान् इत्यारण्यपर्वणिसूर्यस्तवः इत्यादित्यवारव्रतविधिः अथा
दित्यनक्तव्रतम् भविष्योत्तरे युधिष्ठिरउवाच यदारोग्यकरंपुंसांयदनंतफलप्रदं तद्व्रतंब्रूहिगोविंदसर्वपापप्र
णाशनं श्रीकृष्णउवाच यत्तुविश्वात्मकंधामपरंब्रह्मसनातनं सूर्याग्निचंद्ररूपेणतत्त्रिधाजगतिस्थितं तमा

राध्यपुमान्किन्नप्राप्नोतिकुरुनंदन तस्मादादित्यवारेणसदानक्ताशनोभवेत् उत्पद्यतेयदाभक्तिर्भानोरुपरिशा
श्वती तदारभ्यसदाकार्य्यंनक्तमादित्यवासरे पूर्वोक्तविधिनाराजन्पूजयित्वाद्विजोत्तमान् आशादित्यव्रतोक्त
विधिनेत्यर्थः ततोस्तसमयेभानोरक्तचंदनपंकजं बिलिख्यद्वादशदलंपूजयेदर्कनामभिः सूर्येतिप्रथमपूज्यपू
र्वतश्चप्रभाकरं दिवाकरंतथाग्नेय्यांविवस्वंतमतःपरं भगतुनैर्ऋतेदेवंवरुणपश्चिमेदले माहेंद्रंमारुतदलेत
थादित्यमथोत्तरे शांतमीशानभागेतुनमस्कारेणविन्यसेत् कर्णिकायांपूर्वदलेसूर्य्यस्यतुरगान्यजेत् दक्षिणेयजमा
नंनुमार्तंडपश्चिमेदले उत्तरेणरविंदेवंकर्णिकायांचभास्करं अर्घ्यंदद्यात्तदापार्थसतिलारुणचंदनं फलाक्षतयु
तंदद्यादिमंमंत्रमुदीरयेत् कालात्मासर्वभूतात्मावेदात्मासर्वतोमुखः यस्मादग्नींदुरूपस्त्वमतःपाहिप्रभाकर अग्निमीले
नमस्तुभ्यमिषेत्वोर्जेचभास्कर अग्नआयाहिवीतित्वंशन्नोदेवीनमोस्तुते अर्घ्यंदद्याद्विसृज्याथनिशितैलविवर्जितः
भुंजीतभावितमनाभास्करंसंस्मरन्मुहुः प्रागेतस्मिन्शनैर्यान्हितैलाभ्यंगंविवर्जयेत् वत्सरांतेकारयित्वाकां
चनंकमलोत्तमं संकल्पयित्वापुरुषंसपद्मंदद्यादनेनविधिनाव्रतनायकाय अव्यंगरूपायजितेंद्रियायकुटुंबि
नेनित्यमनुव्रताय नमोस्तुऋक्सामयजुर्विधात्रेजगत्प्रबोधायजगत्सवित्रे त्रयीमयायत्रिगुणात्मनेचत्रैलोक्य
नाथायनमोनमस्ते इत्यनेनविधानेनवर्षमेकंतुयोनरः नक्तमादित्यवारेणकुर्यात्सनिरुजोभवेत् धनधान्यसमा
युक्तःपुत्रपौत्रसमन्वितः मर्त्योस्थित्वाचिरंकालसूर्यलोकमवाप्नुयात् कर्मसंक्षयमवाप्यपार्थिवःशोकदुःखभय
रोगवर्जितः स्यादमित्रकुलकालसन्निभोधर्ममूर्त्तिरपितेजसायुतः याचभर्तृगुरुदेवतत्परावेदमूर्त्तिदिननक्तमा
चरेत् सापिलोकममरेशपूजितायातिकौरवरवेर्नसंशयः यःपठेदथशृणोतिवानरःपश्यतीदमथवानुमोदयेत्
सोपि शक्रभुवनेदिवौकसैःकल्पकोटिशतमेकमीड्यते इतिभविष्योत्तरेआदित्यनक्तविधिः ॥

अथसोमवारव्रतानि ॥ तत्रादौचंद्रपीडाशांतिकरंसोमवारनक्तव्रतंभाविष्ये

तद्वाद्यत्रासुसंगृह्यसोमवारंविचक्षणः तद्वत्‌हस्ताकेवत्‌ आगमोक्तविधिनाकुर्य्यात्पूजादिकंविधौः सप्तमेतुततः प्राप्तेकुर्य्याद्ब्राह्मणभोजनं सप्तमेनक्तेप्राप्तेइत्यर्थः कांस्यपात्रेतुसंस्थाप्यसोमंरजतसंभवं श्वेतवस्त्रयुगच्छन्नंश्वेतगंधैःसुपूजितं पादुकोपानहच्छत्रभोजनासनसंयुतं होमंघृततिलैःकुर्य्यात्सोमनाम्नाचमंत्रवित्‌ समिधोष्टोत्तरशतमष्टाविंशतिरेववा होतव्यामधुसर्पिभ्यांदध्नाचैवघृतेनच दध्नाघृतेनचभिन्नोहोमः समिधःपालाश्यः राजतशशिनंकृत्वाब्राह्मणायानिवेदयेत्‌ तत्रमंत्रःमहोदयोजातिमल्लीपुष्पगोक्षीरपांडुर सोमसोम्योभवास्माकंसर्वदातेनमोनमः एवंकृतेमहासोम्यः सोमस्तुष्टिकरोभवेत्‌ संतुष्टेत्रसुतेतस्मिन्सर्वेसानुग्रहाग्रहाः इतिचंद्रशांतिकरंसोमवारव्रतम्‌ अथचंद्रस्तोत्रं तत्रादौध्यानम्‌ श्वेतांबरःश्वेतविभूषणश्चश्वेतद्युतिर्दंडधरोद्विबाहुः चंद्रामृतात्मावरदःकिरीटीमयिप्रसादंविदधातुदेवः १ हिमगोक्षीरवर्णायशंखकुंदनिभायचबालचंद्रायचंद्रायपूर्णचंद्रनमोनमः नमश्चंद्रायसोमायनमःकुमुदबांधवे विलोहितायशुक्लायशुक्लांबरधरायच त्वमेवसर्वलोकस्याप्यायनकरःसदा क्षीरोद्भवायदेवायनम शंकरशेखरयुगानांयुगकर्त्तात्वंनिशानांचनिशापतिः संवत्सराणांमासानामृतूनांचतथैवच ग्रहाणांचत्वमेकोहिरोहिणीपतयेनम. इदंतुपठतेस्तोत्रंप्रातरुत्थाययोनरः नभयंविद्यतेतस्यकार्यसिद्धिर्भविष्यति दिवावायदिवारात्रौदुःखंचसतियोनरः अहोरात्रकृतंपापंतत्क्षणादेवनश्यति ॥ इतिचंद्रस्तोत्रम्‌ ॥ अथशिवप्रीतिकरंसोमवारव्रतं स्कंदपुराणे ॥ नारदउवाच ॥ अथान्यदपिमेब्रूहियेनाहंप्राप्नुयांपदं अविच्छिन्नांशिवेभक्तिं पुत्रसौभाग्यसंपदः ॥ नंदिकेश्वरउवाच ॥ सोमवारव्रतंपुण्यंक

ध्यमानंनिबोधमे श्रावणेचैत्रवैशाखेज्येष्ठेवामार्गशीर्षके प्रथमेसोमवारेचगृह्णीयाद्व्रतमुत्तमं यदाश्रद्धा-
भवेत्कर्तुंसोमवारव्रतंप्रति तदावापिपुरस्कृत्यश्रद्धाभक्तिसमन्वितः सुस्नातश्चशुचिर्भूत्वाशुक्लांबरधरःशुचिः
कामक्रोधाद्यहंकारद्वेषपैशुन्यवर्जितः आहरेत्श्वेतपुष्पाणिमालतीमल्लिकादिकं श्वेतपद्मानिदिव्यानि
चंपकानितथैवच कुमुदोत्पलजैःपुष्पैःपद्मैश्चशतपत्रकैः आचार्येणोमयासार्धंशंकरंलोकशंकरं मायोद्भवेन
धूपेनपूजयेत्पार्वतीपतिं अन्यानियान्यभीष्टानितानिसर्वाणिढापयेत् नागपुष्पैश्चधूपैश्चपूजयेत्पार्वतीपतिं का
मिकेनतुमंत्रेणव्यापकेनमहेश्वरं पूजयेन्मूलमंत्रेणत्र्यंबकेनततःपर भवायभवनाथायमहादेवायधीमहि उग्रा
यचोग्रनाथायशर्वायशशिमौलये रुद्रायनीलकंठायशिवायभवहारिणे शंकरायनमोजंघेशिवायेतिचजानुनी
शूलपाणिंनमोगुह्येकव्यांशंभुंप्रपूजयेत् गुह्येस्वयंभुनामानंपूजयेत्पार्वतीपतिं महादेवायइतिचपूजयेन्नाभिमं
डलं उदरेविश्वकर्त्रेतिपार्श्वयोः सर्वतोमुखं स्थाणुतनौचसंपूज्यनीलकंठायकंठतः मुखेसंपूजयेद्देवंश्रीकंठा
यशिवायचत्रिनेत्रायनमोनेत्रेमुकुटेशशिभूषणं नमोदेवाधिदेवायसर्वांगेपूजयेद्विभुं एवंसंपूज्यदेवेशमुपहारै
र्मनोरमैः यथाविभवसारेणतस्यपुण्यफलंशृणु सोमवारेयजंतेयेपार्वत्यासहशंकरं तेलभंत्यक्षयांल्लोकान्पुन
रावृत्तिदुर्लभान् एकभक्तस्ययत्पुण्यंकथयामिसमासतः सप्तजन्मार्जितंपापमभेद्यंदेवदानवैः नश्यतेचैक
भक्तेनन्नात्रकार्याविचारणा मासैकस्यतुयत्पुण्यंशृणुयत्नेननारद अभाग्योजातभाग्यःस्याद्दुर्भगःसुभगोभ
वेत् पुत्रार्थीलभतेपुत्रान्धनार्थीलभतेधनं कन्यार्थीलभतेकन्यांरूपलावण्यशालिनीं यंयंचिंतयतेकामंतंतं-
प्राप्नोतिमानवः इहलोकेचिरस्थित्वाभुक्त्वाभोगान्मनोरमान् विमानवरमारुह्यलोकेशैवेमहीयते यथात्मा
नंतथादेवंयथादेवंतथागुरुं तोषयेच्चपरंभक्त्यातेनपूर्णंभवेद्व्रतं उपवासेनयोदेवंसमाचरंतिमानवः यदाचित्तं

चावित्तंचजायतेपुरुपस्यवै तदेवोद्यापनंकुर्य्याद्व्रतसंपूर्त्तिहेतवे चलंचित्तंचलंवित्तंचलंजीवितमेवचएवंज्ञात्वाप्रय त्नेनव्रतस्योद्यापनंचरेत् उमामहेश्वरौहैमौवृपभेनसमन्वितौ यथाशक्त्याप्रकर्त्तव्यौवित्तशाठ्यंनकारयेत् मं डलंकारयेद्दिव्यंलिंगोद्भवसमुद्भवंकलशंपयसापूर्णंश्वेतवस्त्रयुगान्वितं ताम्रपात्रंवेणुपात्रंकुंभयोरुपरिन्यसेत् स्था- पयेन्मंडलेदिव्यंकलशंकनकोज्वलं तस्योपरिन्यसेद्देवमुमयासहितं शिवं पूर्वोक्तैरेवमंत्रैस्तुपूजयेत्पार्वतीपतिं ना नापुष्पैःफलैर्दिव्यैर्नानारत्नैःसमर्चयेत् श्वेतवस्त्रयुगेनैवनाममंत्रैर्महेश्वरं उपवीतंसोत्तरीयंभक्ष्याणिविविधानिच अन्यानियान्यभीष्टानितानिचान्यानिकल्पयेत् रात्रौजागरणंकुर्य्याद्गीतवादित्रनिःस्वनैः स्वगृह्योक्तविधानेन कृत्वाग्निस्थापनंततः ततोहोमंचशर्वाद्यैर्मंत्रैःकार्य्योष्टाभिःसदा पलाशशमीसमिद्भिर्जुहुयादधिकंशतं आप्यायस्वे तिमंत्रेणपृषदाज्ययुतस्तदा यवव्रीहितिलाज्येनपूर्णंपूर्णंपृथक्पृथक् पूर्णाहुतिंततोदद्यात्कृत्वास्विष्टकृदादिकं होमांतेचगुरुंपूज्यसपत्नीकंसमाहितः वस्त्रैराभरणैःश्रेष्ठैर्गृहोपकरणादिभिः श्वेतागौःकपिलावापिसुशीलाच पयस्विनी सवत्सारत्नपुच्छाचघंटावस्त्रविभूषिता दक्षिणासहितादेयाशिवोमेप्रीयतामिति धेनुर्वैजगतांमाता- नित्यंविष्णुपदेस्थिता सवत्साचमयादत्ताशिवोमेप्रीयतामिति ब्राह्मणान्भोजयेद्विद्वांस्त्रयोदशसुशोभनान् व- स्त्रालंकारछत्राद्यंसदक्षिणास्त्रयोदश घटादेयावंशपात्रैर्भक्ष्यभोज्यसमन्विताः सफलावस्त्रसंयुक्तायज्ञसूत्रसम न्विताः पूजितंतुततोदेवंदेवोपकरणानिच आचार्य्यायततोदद्यात्प्रणिपत्य पुनः पुनः इमंदेवंगृहाणत्वंसर्वो पस्करसंयुतं परिपूर्णंव्रतंमेस्यात्शिवोमेप्रीयतामिति तत्रग्रहणमंत्रः गृह्णामिदेवदेवेशत्रयाणांजगतांगुरुंशां तिरस्तुशिवंचास्तुव्रतस्याविकलंफलं यद्भक्त्यादेवदेवेशमयाव्रतमिदंकृतं दानंवाथक्रियाहानीपरिपूर्णंतद स्तुमे इतिसंप्रार्थ्यतंदेवंद्विजंचैवपुनःपुनः भुंजीयात्सहधर्मात्माशिष्टैरिष्टैश्चबंधुभिः अनेनैवविधानेनयइदं-

व्रतमाचरेत् यद्यच्चिंतयतेकामंतत्तत्प्राप्नोतिमानवः दातासुखीचतेजस्वीत्रिपुलोकेपुजायते विमानवरमारु-
ह्यसामलोकमहीयते मन्वंतराणिशतयावत्तावदत्रवमोदते शिवलोकंततोगत्वाशिवेनसहमोदते क्रीडतेशंभुरू
पेणपुनरावृत्तिदुर्लभं कृष्णेनाचरितंपूर्वसोमवारव्रतंशुभं नृपैरन्यैस्समाचीर्णमास्तिकैर्धर्मतत्परैः इति
पठतिरहस्यंयःशृणोतिहिनित्यं त्वनुवदतियइत्थंश्रद्धयान्यस्यलोकेसकलकलुषहीनोवंद्यमानोगणाद्यैः शिवं
विमलविमानैर्यातिशैवंपुरंसः इतिस्कंदपुराणेसोद्यापनसोमवारव्रतम् अथान्यद्रूपसाध्यंसोमवारव्रतम्
स्कंदपुराणे ईश्वरउवाच अथव्रतविधानंहिकथयामिसमासतः यथाभवतिमनुजाःसिद्धिःसर्वार्थकामदा च्यु
त्कार्तिकाग्रकेमासिशुक्लमार्गेदिनेभवेत् प्रथमःसोमवारस्तुतन्नक्तेनप्रपूजयेत् यदाश्रद्धाभवेत्कर्तुंस्सोमवारव्रतं
प्रतितदासर्वकार्येष्वित्वाब्राह्मणाद्यैःसमाचरेत् मार्गमाघेतथाचैत्रेगृह्णीयात्सोमवारकं यस्मिन्मासेप्रारभेततस्मिं
न्नुद्यापयेद्व्रतं सुस्नातोथशुचिर्भूत्वाशुक्लांबरधरोनरःकामक्रोधाद्यहंकारद्वेषपैशून्यवर्जितः आहरेच्छ्वेतपुष्पाणिमल्लि
कामालतीतथा श्वेतपद्मानिदिव्यानिचंपकाबिल्वपाटलाः कुंदमंदरजैःपुष्पैःपुन्नागशतपत्रकैः अर्चयेच्चंदनेनाथदि
व्यधूपेनधूपयेत् अन्यानियान्यभीष्टानितानिसर्वाणिदापयेत् पूजयेद्भक्तिभावेनसोमनाथंजगत्पतिं कामिकेनतु-
मंत्रेणप्रापकेनमहेश्वरं निवेदयेत्सर्वमेवशृणुमंत्रवरंशुभं ॐनमोदशभुजायत्रिनेत्रायचत्रिशूलिने श्वेतवृ-
षभारूढायसर्वाभरणभूषिताय उमादेहार्धसंस्थायनमस्तेसर्वमूर्तये अनेनैवतुमंत्रेणपूजांहोमंतुकारयेत्
सिध्यंति सर्वकार्याणिमनसाचिंतितानिच पूजयेन्नक्तवेलायांनक्षत्रदर्शनेनतु प्रदायभोजनंपूर्वं
ब्राह्मणायसुभक्तितः एतद्विधिसमायुक्तोरागद्वेषविवर्जितः एकभक्तस्ययत्पुण्यंकथयामिसमासतः श-
तजन्मार्जितंपापंभयंदेवदानवैः नश्यतेह्येकभक्तेननात्रकार्याविचारणा मासस्यैकस्ययत्पुण्यंशृणुतत्त्वेनसु-

द्गरि आरोग्यंजायतेभाग्यंदुर्भगासुभगाभवेत् पुत्रार्थीलभतेपुत्रान्दरिद्रोधनवान्भवेत् गृहेतस्यवरारोहेसौ
रूप्यानिविविधानिच तदंशोधनभागीस्याद्विघ्नहीनःक्षितिचरेत् अश्वमेधसहस्रस्यफलंप्राप्नोतिमानवः स्वर्गे
भुक्तावरान्भोगान्जायतेमानवोत्तमः नक्तानिसोमवारेतुपौषेमासेमहेश्वरि तेषांपुण्यफलंवक्ष्येसंक्षेपेणतवा
ग्रतः अग्निष्टोमस्ययज्ञस्यफलंशतगुणंभवेत् तत्फलंलभतेदेविभक्तिभावसमन्वितः माघस्यैवतुमासस्यसो
मवारेणपूजयेत् स्नापयेन्मधुदुग्धाभ्यांतथैवेक्षुरसेनतु द्विजहत्यादिपापानि तानिसर्वाणिनाशयेत् विशुद्ध
तेजसायुक्तोजायतेत्यंतनिर्मलः वहुस्वर्णस्ययत्पुण्यंदुर्लभंयत्सुरैरपि लभतेनात्रसंदेहोममभक्तिप्रचोदितः फा
ल्गुनेकथयिष्यामिसोमवारफलंशुभं कृतेनक्तेतुकल्याणिगुणांस्तेविस्तरेणतु गवांलक्षस्यदत्तस्यचंद्रसूर्यग्रहे
प्रिये फलमस्याधिकंतत्रलभतेनात्रसंशयः चैत्रेपिशृणुकल्याणिममेदंवदतोवचः सोमवारेणनक्तेनकृतेनसु
रसुंदरि यत्फलंलभतेनारीलक्षैकेनतुपार्थिवे गंगोदकस्यनीतस्यसोमनाथस्यसन्निधौ घृतस्यमधुनोवापि
शतधाहिकृतंफलं गुग्गुलोश्चतथापंचसहस्रपरमेश्वरि तत्पुण्यंचभवेत्तस्यमानवस्यनसंशयः वैशाखेकारयेन्न
क्तंसोमवारेनसंशयः वैशाखेकारयेन्नक्तंसोमवारेनसंशयः पूजयेच्छ्वेतपुष्पैश्चतथालब्धेःसुरेश्वरि अपूपाहि
प्रदातव्याः कदलीफलसंचयाः एकचित्तेनभावेननिर्मलेनयशस्विनि कन्यानांवरयोग्यानांसहस्रेणवरानने
दत्तानांविधिवद्देविनराणांरूपशालिनां एतद्दानेनयत्पुण्यंलभतेमानवोभुवि तत्फलंलभतेतत्रसोमवारव्रतेनतु
ज्येष्ठेमासिमहादेविसोमवारव्रतस्यतु चीर्णस्ययद्भवेत्पुण्यंतत्सर्वंकथयामिते गवांसुवर्णशृंगीणांपुष्करेविधिव
त्प्रिये दत्वाद्दशसहस्राणांफलंप्राप्नोतिमानवः पदंचलभतेपुण्यंदुर्लभंदेवदानवैः ईशस्यकल्पमतुलंक्रीडतेतत्र
सुंदरि आषाढेसोमवारस्यभावितात्माचरेद्व्रतं विधिपूर्णंतुकल्याणिमत्तःशृणुवदामिते नरमेधशतैकेनविधियुक्ते

नयःफलं तद्भवेन्मानवेदेविपुण्यंसर्वशुभान्वितं साधितुंनैवशक्येतदेविनक्तमिदंततः तस्माद्व्रतमिदंसार्यतः
कष्टेनसिध्यति श्रावणेतुमहादेवंसोमवारेणपूजयेत् रात्रौतुभोजनंकुर्य्यान्मदकौटिल्यवर्जितः भवेद्राजवरः
प्राणीजीवमानोमहेश्वरः इहलेतादृशीचेष्टापरत्वकथयामिते अश्वमेधशतस्यायंपुण्यप्राप्नोतिमानवः ममलो
केसवर्मतियावच्चंद्रार्कतारकाः भाद्रेचभावसंयुक्तः पूजयेत्परमेश्वरि पुण्यंचानुत्तमतस्यशृणुदेविविशेषतः ग-
वांकोटिप्रदानस्यसत्रत्सानांसुशीलिने यत्फलतत्समाप्नोतिमानवोनात्रसंशयः आश्विनेकथयिष्यामित्राग्नि-
ष्टोमफलंशतं रसधेनुसहस्रस्यगुडधेनुशतस्यच सूर्यग्रहेकुरुक्षेत्रेब्राह्मणेवेदपारगे दत्तस्यफलमाप्नोतिमान
वोनात्रसंशयः कार्त्तिकेवरदंदेविकामिकमोक्षदायकं स्मरणात्पापसंघानांभेदकंपरमेश्वरि सोमवारव्रतधरा-
विधिवत्पूजयेच्छिवं नक्ताशीश्रद्धयायुक्तोदयासत्यसमन्वित दत्तस्यवेदपारज्ञेरथानांचशतस्यचवाजिभि शु-
द्धचित्तैश्चप्रयुक्तैश्चमहात्माभिः चतुर्वेदेपुविप्रेपुप्रदत्तस्यचयत्फलम् तत्फलंलभतेदेविमानवोभक्तिसंयुत व्रतां
तेप्रतिमांकुर्य्याद्रौप्यसोमंचतुर्भुजं त्रयोदशघटांश्वेतवस्त्रयुग्मसमन्वितान् सपूर्णानिसुभक्ष्यैश्चवंशपात्राणिपा
वर्ति तेषामुपरियत्नेनस्थापयेन्त्रिदशेश्वरि सघृतेनसुगंधेनसुस्निग्धेनोज्वलेनच भक्तेनघृतपक्वैश्चमुद्गशाकघृतैस्त
था ब्राह्मणानथसंभोज्यभक्तियुक्तेनचेतसा त्रयोदशघटान्दद्याद्गाश्चश्वेतामनोरमा यथोक्तेनविधानेनविप्रावस्त्रवि
चित्रिताः उपानहयुताःकार्य्याश्चित्तविचानुसारतः दद्यात्स्वाचरसंपन्नस्त्वाचार्य्यमुपवेशयेत् नगुरोःसदृशी
मातानगुरोःसदृश पिता संसारादुद्धरेद्घोराद्व्रतदानोपदेशतः गोस्वामीपूजितोयस्मात्पार्वत्यासहितप्र
भुः तस्मात्संपूजयेद्भक्त्यागुरुभार्य्यासमन्वितं आचार्य्यंप्रथमेतत्रपूजयापादसेवया दद्याद्वस्त्राणिदिव्य
निसुवर्णाभरणानिच अमूल्यानिचरत्नानिग्रामक्षेत्रपुराणिच नगराणिगृहंदिव्यपश्चान्यदपिसुंदरि वाहनानि

विचित्राणिगजवाजिरथादिकं अन्यानियान्यभीष्ठानितानिसर्वाणिदापयेत् गौर्गुरोःसंप्रदातव्यासवस्त्रातुरव
रूपिणी स्वर्णशृंगीरौप्यखुराकांस्यपात्रोपदोहिनी ताम्रपृष्ठीसुशीलाचवस्त्रप्रावृतदेहका अभ्यर्च्यविधिव
द्यां व्रतं संपूर्णमितिच सप्तधान्यंयथाशक्त्यादापयेत्प्रयतोव्रती दीपदानंप्रकर्त्तव्यंगुरवेज्ञानदायिने एवं
गुरुंप्रणम्याथशक्त्याद्द्याच्चदक्षिणां शक्त्यादद्याच्चतत्सर्वंपुरायदुपकल्पितं ततस्तपस्विनादेविममदर्शनहेतु
ना सुगंधघृतसंमिश्रं धूपैःकृशर पायसैः धारिकाशोकवर्त्तीभिः पूरिकामंडकैस्तथा दधिदुग्धसमोपेतं
भोजनंदापयेत्सुधीःतपस्विनोब्राह्मणाश्चलिंगमूर्तिश्चतुर्विधं ममरूपमिदंयस्मात्तस्मात्पूज्यंचतुष्टयं शिवांकितैश्च
शास्त्रज्ञैर्देशिकैर्धर्मचिंतकैः जटामुद्रादिसंयुक्तैर्भस्मोद्धूलितविग्रहैः ब्रह्मचर्यरतैः शांतैर्लोभमत्सरवर्जितैः ईदृशैः
शिवपात्रैश्चभुक्तैः फलमनुत्तमं . भोजनंतेषुदातव्यं तांबूलंमुखवासकं श्वेतचंदनं कर्पूरं दत्त्वाताश्चविसर्जये
त् शक्त्यातुभोजनंदत्वायथावित्तानुसारतः कृपणानाथदीनानांसुहृदांयोवतामपि एवंविधिसमायुक्तोगच्छेतप
रमंपदं भोगान्भुंक्तेसर्वलोकेएनः कोटिगुणांस्तरेत् कन्याभिर्वेष्टितोदेविस्वेच्छयारमतेप्रिये ममलोकेवसेत्ताव
द्यावदाभूतसंप्लवं ममवीर्यबलोपेतस्त्रिनेत्रःशूलपाणिकः माहात्म्यात्सोमवारस्यव्रतेमुक्तिमवाप्नुयात् पूर्वंकृष्णे
नसंप्राप्तंतथावैपद्मयोनिना देवदानवगंधर्वपिशाचोरगराक्षसैःनृपाभिःक्षितिपैस्तद्वत्त्वायभुवंमुखैःप्रिये अन्यै
श्चमानवैःशुद्धैरास्तिकैर्धर्मतत्परैः नदेयंदुष्टचित्तायबुद्धिहीनायकर्हिचित् शास्त्रधर्मद्विषेचैवविडंबकजनायतु
आचार्यदेवब्राह्मणयतिनांव्रतशालिनां वन्हेर्वेदसुतीर्थानांनिंदकायनवैक्वचित् आर्त्तेनापिनतत्त्याज्यं व्रतं
परमदुर्लभं व्रतत्यागान्महादोषाइतिज्ञात्वासमाचरेत् गुरोःसमीपेकुर्वीतव्रतमेतन्नसंशयः अन्य
थागुरुहानिःस्यान्निष्फलंजायतेव्रतं संदेहःसर्वकार्येषुगुरुहीनस्यवैभवेत् तस्मात्सर्वप्रयत्नेनगुरुनेवस

च्छ्रयेत् अथसंक्षेपतोवक्ष्येव्रतमाहात्म्यमुत्तमं येचरंतिनरादेविस्त्रियःस्वामिसुभाविताः तेषांजन्मसं-
हस्रेषुनेनशोकोजायतेक्वचित् नदारिद्र्यंनरोगाश्चसंततिच्छेदएवच कुलकोटिंसमुद्धृत्यरुद्रलोकेवसंतिते इत्थंशृ-
णोतिमाहात्म्यंपठ्यमानंव्रतस्यतु श्रावयेद्भक्तियुक्तस्तुरुद्रस्यानुचरोभवेत् क्रियमाणंतुयःपश्येद्व्रतमेतन्ममाप्रियं
भक्तियुक्तोनरःश्रुत्वायश्चैवानुप्रमोदते मतिंददातियश्चापिसयातिपरमंपदम् इतिस्कंदपुराणेसोमवारव्रतं अथ
सोमवारव्रतेसामान्यपूजाक्रमोलिख्यते तत्रादौदेशकालौसंकीर्त्य आत्मनोऽशेषपापक्षयपूर्वकसत्पुत्रप्राप्तिध-
नधान्यैश्वर्यादिगुणराज्यवृद्ध्यादिसिद्धये अमुककामनयासोमवारव्रतंकरिष्ये इतिसंकल्प्य ध्यायेन्नित्यंमहेश-
मितिध्यानंपठित्वा अथवा चतुर्बाहुंद्विबाहुंवात्रिनेत्रंवाद्विलोचनं कुंडलालंकृतार्धेन्दुशेखराभरणान्वितं २ महादेव
समागच्छसहगौर्याजगत्पते इमांमयाकृतांपूजांगृहाणसुरसत्तम शिवरूपेनमस्तुभ्यंशिवायैसततंनमः न ।
स्तेब्रह्मरूपिण्येजगद्धात्र्यैनमोस्तुते इत्यावाहनम् ॐनमःपञ्चवक्त्रायदशबाहुत्रिनेत्रिणे श्वेतवृषभमारूढश्वेताभर ।
भूषित उमादेहार्धसंयुक्तसर्वमूर्त्तेनमोनमः इतिपूजामंत्रःकार्तस्वरमयंदिव्यंनानामणिगणान्वितं आसनंदेवदेवेश
गृहाणानंतशक्तिक इत्यासनं गंगादिसर्वतीर्थेभ्यःसमानीतमिदंमया तोयमेतत्सुखस्पर्शंपाद्यार्थंप्रतिगृह्यतां इति
पाद्यं वरेण्ययज्ञपुरुषप्रजापालनतत्पर नमःसदात्मदेवायगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते इत्यर्घ्यम् पाटलोशीरकर्पूरवासि-
तंस्वादुशीतलं तोयमाचमनीयार्थंनिर्मलंप्रतिगृह्यतां इत्याचमनीयम् मधुपर्कमिदंपुण्यंमधुरत्रयसंयुतं दधियु-
क्तंशुभंदेवप्राश्यतांकृपयाप्रभो इतिमधुपर्कम् मंदाकिन्याःसमानीतंहेमांभोरुहवासितं स्नानार्थंतमयानीतं
शुभंस्वीकृयतांप्रभो इतिस्नानं स्नानंपंचामृतंचापिपयोदधिघृतंमधु शर्करासलिलोपेतंगृहाणपरमेश्वर
इतिपंचामृतस्नानं पूर्वोक्तमंत्रेणशुद्धस्नानम् पुरुषसूक्तेनकार्यं शुभंकर्पूरसंयुक्तंजनकल्याणकारकं पुनराचम्य

तदेवगंगाजलमिदंप्रभो इतिपुनराचमनं राजतब्रह्मसूत्रंचकांचनंचोत्तरीयक यज्ञोपवीतंपरमंनमस्तेप्रति
गृह्यतां शुभ्रवस्त्रयुगंयस्माद्देवानामतिवल्लभं पार्वत्यासहितोदेवश्रीयतांवस्त्रदानत इतिवस्त्रं मलयाचलसं
भूतंघनसारसमन्वितं हृदयानंदनचारुचंदनंप्रतिगृह्यतां इतिचंदनं रंजितान्कुंकुमाद्येनाखंडितान्गणितान्नवान्
गृहाणपूजांकृपयास्वक्षतान्वृषभध्वज इत्यक्षताः पुष्पाणिसुरभीण्यत्रमालत्यादीनिवैप्रभो मयाहृतानिचित्रा
णिपूजार्थंप्रतिगृह्यतां इतिपुष्पाणि अमृतोद्भवंश्रीवृक्षंशंकरस्यातिवल्लभ विल्वपत्रंप्रयच्छामिप्रीतोभवमहेश्वर
त्रिदलंत्रिगुणाकारंत्रिनेत्रंत्रिविधायुध त्रिजन्मपापसंहारंविल्वपत्रंशिवार्पणं इतिविल्वपत्र तुलस्यमृतनामा
सिसदात्वंकेशवप्रिये करोमिशिवपूजार्थंवरदाभवमेसदा इतितुलसीपत्राणि दूर्वासिशतपर्वासिशतमूलाश
तांकुरा शतहरतिपापानिशतायुष्यप्रवृद्धये इतिदूर्वा दशांगोगुग्गुलुर्धूपःसुगंधःसुमनोहरः आघ्रेयःसर्वदे
वानांधूपोयंप्रतिगृह्यतां इतिधूपं आज्यसद्वर्तिसंयुक्तंवह्निनायोजितंमया दीपंगृहाणदेवेशत्रैलोक्यतिमिरापहं
इतिदीपं अन्नंचतुर्विधंस्वादुरसैःषड्भिः समन्वितं नैवेद्यंलेह्यचोष्यंचदेवेशप्रतिगृह्यतां इतिनैवेद्यं कर्पूरवा-
सितंतोयंमंदाकिन्या समाहृतं आचम्यतांमहादेवशुभपानीयंकुरु इतिपुनराचमनं पूगीफलंसकर्पूरंनागवल्ली
दलैर्युतंखदिराचूर्णसहितंतांबूलंप्रतिगृह्यतां इतितांबूलं हिरण्यगर्भगर्भस्थहेमबीजविभावसोः अनंतपुण्यफ
लदमतःशांतिंप्रयच्छमे इतिदक्षिणा इदंफलमयादेवस्थापितंपुरतस्तव तेनमेसफलावाप्तिर्भवेज्जन्मनिजन्मनि
इतिनारिकेलंदत्त्वादक्षिणादानंकुर्यात् ततआवरणपूजांकुर्यात् प्रागादिक्रमेण ओंब्रह्मणेनमः विष्णवेनमः
स्कंदायनमः महाकालायनमः शूलिनेनमः उमायैनमः महेश्वरायनमः नंदिकेश्वरायनमः ८ ओंशर्वा
यक्षितिमूर्तयेनमः भवायजलमूर्तयेनमः रुद्रायाग्निमूर्तयेनमः उग्रायवायुमूर्तयेनमः भीमायआकाशमूर्तयेनमः

पशुपतयेयजमानमूर्त्तयेनमः महादेवायसोममूर्त्तयेनमः ईशानायसूर्यमूर्त्तयेनमः इत्येतादेवताआवाहनाद्युप
चारैःसंपूज्याःततआप्यायस्वसमेतुते इतिमंत्रेणैशान्यांचंद्रमावाह्य पंचोपचारैः सोमायनमः इतिसंपूज्य ततः
प्रार्थनांकुर्य्यात् ॐनमः पंचवक्त्रायदशबाहुत्रिनेत्रिणे श्वेतवृषभमारूढश्वेताभरणभूषित उमादेहार्धसंयुक्त
सर्वमूर्त्तनमोनमः त्राहिमांकृपयादेवशरणागतपालक ततःपुष्पाणिगृहीत्वाअंगपूजाकार्य्या तत्प्रकारोयथा
देवाधिदेवायनमःपादयोःपूजयामि शंकरायनमःजंघयोः शिवायनमःजान्वोः शूलपाणयेनमःगुल्फयोः शंभवेनमः
कट्यां स्वयंभुवेनमः गुह्ये महादेवायनमः नाभौ विश्वकर्त्रेनमः उदरे सर्वतोमुखायनमः पार्श्वयोः स्थाणवेनमः
स्तनयोः नीलकंठायनमः कंठे देवायनमः मुखे त्रिनेत्रायनमः नेत्रेषु शर्वायनमः ललाटे शशिभूषणायनमः
शिरसि देवाधिदेवायनमः सर्वांगे ततः उभाभ्यांकराभ्यांजलिमादाय लोकात्मन्सर्वभूतात्मन्कलाकाष्ठा
दिसंभव जन्ममृत्युजराव्याधिसंसारभयनाशन नमस्तेदेवदेवेशनमस्तेसुरसत्तम नमस्तेसर्वलोकेशनमस्ते
त्राहिमांसदा मंत्रहीनंक्रियाहीनंभक्तिहीनंचशंकर भगवंस्त्वत्प्रसादेनसंपूर्णचास्तुमेव्रतं क्षमस्वदेवदेवेशशिव
शंकरशाश्वत वरंदेहिसुरश्रेष्ठदासोहंसर्वदातव इतिनमस्कारसहितांपुष्पांजलिंदद्यात् ततउमामहेश्वररू
पौद्विजदंपतीसंपूज्य ब्रह्मोत्तरखंडोक्तांचंद्रांगदसीमंतिन्यादिरूपांसोमवारकथांश्रुत्वागीतवाद्यादिमहोत्सवै
र्जागरणेनरात्रिंनयेत् इतिसोमवारनक्तव्रतपूजाविधिः इदंव्रतंच श्रावणेचैत्रेवैशाखेज्येष्ठेचमार्गशीर्षके एषाम
न्यतमेमासेशुक्लपक्षेविशेषतः इंदुवारयुताष्टम्यांवाग्राह्यं अथवाचैत्रादिमासेषुप्रतिमासंप्रथमेसोमवारेयावज्जी
वमिदंकार्य्यं अथवाष्टवर्षपर्यंतंकार्य्यंतदंतेउद्यापनंकुर्य्यात् तद्यथा ॐतत्सदद्येतितिथ्यादिसंकीर्त्यआत्मनोशे
षपापक्षयपूर्वकसत्पुत्रपौत्रप्राप्तिधनधान्यसंपत्त्यारोग्यराज्यवृद्ध्याभिलषितसिद्धिद्वाराश्रीसोमेश्वरमहादेवप्रीत्यर्थं

यथाविधिसमाचरितसोमवारव्रतस्यसांगतासिद्धयेतदुद्यापनंकरिष्ये इतिसंकल्प्य आचार्यादिवरणंविधाय चतुर्द्वारोपशोभितमंडपांतरेष्टादशांगुलोत्सेधांवितस्तिद्वयविस्तृतां समचतुरस्रांमृदावेदिकांविधाय तत्रशुक्लतंडुलैःषोडशारंकमलंविरच्य अथवापंचरंगशोभितं यथाशक्तिलिंगतोभद्रंविरच्य तत्रमंडलोक्तांब्रह्मादिदेवताआवाह्यतदुपरिअक्षतपुंजेश्वेतवस्त्रयुगोपेतंकलशंप्रतिष्ठाप्य तदुपरिसाक्षतपूर्णपात्रंनिधाय तत्रहैमंशिवंत्र्यंबकमितिमंत्रेण हैमींगौरींचगौरीमिमाय इतिमंत्रेणपुरतःराजतवृषभं इमारुद्रायइतिमंत्रेणप्रतिष्ठाप्य परितः पूर्वादिक्रमेण अनंत १ शिव २ उग्रं ३ त्रिमूर्त्तिं ४ रुद्रं ५ श्रीकंठ ६ शिखंडिनं पुनराग्नेयादिषु दिक्षु गणेशं मातृकाः दुर्गां क्षेत्रपालं लोकेशांश्च तत्तन्नाममंत्रैर्वैदिकैर्वाप्रतिष्ठाप्य पूर्वोक्तांसावरणांसर्वोपचारपूजांकृत्वा रात्रिंजागरणादिनानीत्वा प्रातःअग्निंप्रतिष्ठाप्यअन्वादध्यात् तत्रप्रधानंसोमंशिवंत्र्यंबकमितिमंत्रेण पलाशसमिद्भिःआप्यायस्वेतिमंत्रेणपृषदाज्येनत्वंसोमामितिमंत्रेण यवव्रीहिपायसतिलाज्यद्रव्यैः प्रत्येकंअष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिःपरिवारदेवताब्रह्मादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्येकेचनगौरीहोमंपृथक् नेच्छंति एवंहोमंसमाप्य ततःषोडशत्रयोदशब्राह्मणान्वक्ष्यमाणनामभिःसंपूज्य तावतःफलपक्वान्नैःपूरितान्घटान् अभावेतंडुलैरेवपूरितान्दक्षिणायुतान्दद्यात् तत्रषोडशनामानि सोमेश्वर १ स्तथेशानः २ शंकरो ३ गिरिजाधिपः ४ महेशः ५ सर्वभूतेशः ६ स्मरारि ७ स्त्रिपुरांतकः ८ शिवः ९ पशुपतिः १० शंभुः ११ त्र्यंबकः १२ चंद्रशेखरः १३ गंगाधरो १४ महादेवो १५ वामदेवश्च १६ षोडश त्रयोदशपक्षेतु भवः शर्वः रुद्रः पशुपतिः उग्रः महान् भीमः ईशानः सद्योजातः वामदेवः अघोरः तत्पुरुषः ईशानः पुनरावृत्याइति १३ त्रयोदश एवंसंपूज्य ततःपीठंगांचव्रतपूर्त्तयेधवलां यथाविधिआ

चार्घ्यंदत्त्वा । सतिसंभवेसोपकरणांशय्यामपिदत्त्वा । आशिषोगृहीत्वा । सदन्नेनाप्तान्पित्रब्राह्मणान् । यथाशक्तिभोजयित्वा । स्वयंबंधुयुतोभुंजीत । इतिसोमवारनक्तव्रतोद्यापनविधिः ॥ अथप्रभासखंडोक्तंसोद्यापनंसोमवारव्रतम् । तत्रव्रतकर्तायजमानोयास्मिन्वापूर्वोक्तेमासिशुक्लपक्षेअष्टम्यांसोमवारे । प्रातःपालाशांद्रेकाष्टेनदंतधावनंविधाय । शरीरशुद्धिंनिर्वर्त्य । स्नात्वासंध्यादिनित्यंसमाप्य । सुसमेभूतलेसकलं सामग्रींसंपाद्य कदलीस्तंभवितानध्वजचामर । शोभितेसम्यक्संमार्जितेशुद्धेसाधारणेभूमौ । कलशंचंदनदध्यादिभिर्बहिश्चार्चितं । धातुमयंमृण्मयंवानिधाय शुद्धजलेनापूर्य आम्रादिपंचपल्लवान्निक्षिप्य । फलरत्नवस्त्रयुतविधाय । तदुपरिराजतवृषभस्थंउमयासहितंसोमनाथंशिवंसौवर्णंनिधाय । श्वेतवस्त्रयुगान्वितंसर्वाभरणभूषितंविधाय । अष्टौविद्याश्वरान् अष्टदिक्षुनिधाय । नानाफलपुष्पपक्वान्नशोभितंरचयित्वा । ॐनमस्तेपंचवक्त्रायदशबाहुत्रिनेत्रिणे । श्वेतवृषभमारूढश्वेताभरणभूषित उमादेहार्धसंयुक्तसर्वमूर्त्यैनमोनमः । इत्यनेनमंत्रेण । आवाहतासन । पाद्य । अर्घ्य । मधुपर्क । आचमनीय स्नान । वस्त्र । यज्ञोपवीत । गंध । अक्षत । पुष्प बिल्वपत्र तुलसी । दूर्वादल । धूप । दीप । नैवेद्य । पुनराचमनीय फल तांबूल । नीराजन । चामर । प्रदक्षिण । दक्षिणापूगफलंदत्त्वा बीजपूरयुतार्घ्यदानांतंविधाय अनुक्तेऽष्टोत्तरशतंजप्त्वा बिल्वपत्रतिलाज्यैरष्टोत्तरशतंहुत्वा । पूजांसमाप्य अनुक्तकाले प्रदोषेविसृज्य । रात्रौदर्भशय्यायांचंदनंप्राश्य । सोमनाथंहृदिध्यायन्स्वपेत् । पुनःप्रभातेदेवपूजादिकंनिर्वर्त्य ब्राह्मणान्संभोज्यतैरनुज्ञातःस्वयंभुंजीत । एवकृतेऽष्टादशकुष्टानांनिवृत्तिर्भवेत् ॥ १ ॥ पुनर्द्वितीयसोमवारेकारंजंदंतधावनविधाय स्नात्वानित्यंकर्मनिर्वर्त्यरौप्यवृषभस्थंज्येष्टासहितंसोमनाथं ज्येष्टायनमः । ॐनमःपंचवक्त्रायेतिमंत्रेणमोवर्णपत्रैस्सर्वोपचारैः.........

पूज्य। तारांफलयुताऽर्घंदत्वाविसृज्यमधुप्राश्यस्वपेत्। पुनःप्रभातेनित्यकर्मसमाप्यदेवंसंपूज्यभुंजीत। एवंकृ
तेद्वितीयेतुगोलक्षफलंभवति ॥ २ ॥ पुनस्तृतीयेऽपामार्गदंतकाष्ठंविधायनित्यकर्मसमाप्य। वृषभस्थंसि
द्धिसहितमेकवक्त्रंसौवर्णंनिधाय पूर्ववज्जातिपुष्पैःसंपूज्यदाडिमफलेनार्घ्यंदत्वा। अगुरुंप्राश्यस्वपेत्। पुनःप्रभा
तेनित्यंनिर्वर्त्यभुंजीत। एवंकृतेपूर्वोक्तफलंलभेत् ॥ ३ ॥ पुनश्चतुर्थेसोमवारेखादिरंदंतधावनंविधाय नित्यं
निर्वर्त्यवृषभस्थंसूक्ष्मायुतंगौरीशंदमनपुष्पैःसंपूज्य नारिकेलार्घ्यदानंकृत्वा देवंविसृज्यशर्करांप्राश्यस्वपेत्
पुनःप्रभातेनित्यंनिर्वर्त्यभुंजीत पूर्वोक्तफलंलभेत् ॥ ४ ॥ पुनःपंचमेसोमवारेपैप्पलंदंतधावनंविधायनित्यंनि
र्वर्त्य वृषभस्थंभूतियुक्तंगणाधिपंसौवर्णंविधाय पूर्ववत्कुंदपुष्पैःपूजयेत्। द्राक्षयार्घ्यफलंदत्वारात्रौमौक्तिकोद
कंप्राश्यस्वपेत्। प्रातर्नित्यंनिर्वर्त्यभुंजीत। अश्वमेधफलंलभेत् ॥ ५ ॥ पुनःषष्ठसोमवारेवैजयंत्यादंतकाष्ठं
विधाय अलाभेयाज्ञियकाष्ठेननित्यंसमाप्य वृषभस्थंद्राक्षायुतंसुरूपंसौवर्णंनिधाय पूर्ववत्संपूज्य जाति
फलार्घ्यं अलाभेनारिकेलार्घ्यफलंचदत्वा रात्रौकर्पूरंप्राश्यस्वपेत्। प्रातर्नित्यंसमाप्यभुंजीतपूर्वोक्तफलंलभे
त् ॥ ६ ॥ पुनःसप्तमेसोमवारेमल्लिकादंतकाष्ठंविधायनित्यंसमाप्य दीप्त्यायुतंसवाहनंसर्वज्ञंसौवर्णंनि
धायपूर्ववन्मालतीपुष्पैःसंपूज्य जंबीरफलार्घ्यफलंचदत्वारात्रौलवंगंप्राश्यस्वपेत्। प्रातर्नित्यंसमाप्यभुंजीत
यज्ञोक्तफलंलभेत् ॥ ७ ॥ पुनरष्टमेसोमवारेयाज्ञियकाष्ठेनदंतकाष्ठंविधायनित्यंसमाप्य अमोघायुतमी
श्वरंसौवर्णंनिधाय पूर्ववन्मरुबकपुष्पैःसंपूज्य कदलीफलार्घ्यंदत्वा रात्रौदुग्धंपीत्वास्वपेत्। प्रातर्नित्यंस
माप्यभुंजीत। अग्निष्टोमफलंलभेत् ॥ ८ ॥ गंगास्नानेकृतेसम्यक्कोटिधायत्फलंस्मृतं। दशहेमसहस्रा
णांकुरुक्षेत्रेरवेर्ग्रहे। ब्राह्मणेवेदविदुषेपदत्वाफलमश्नुते। तत्फलंकोटिगुणितमस्मिन्नाचरितेव्रते। गजानांतुशते

दत्ते लक्षे धरयवाजिनां यत्फलंकोटिगुणितंसोमवारेव्रतेकृते गुग्गुलैर्धूपनंकृत्वाकोटिशोयत्फलंलभेत् तत्पु
ण्यंतुभवेत्तस्यसोमवारव्रतेकृते सर्वैश्वर्यसमायुक्तःशिवतुल्यपराक्रमः रुद्रलोकेवसेत्तावद्ब्राह्मणःप्रलयावधि त
तोव्रतकर्त्तानवमेसोमवारेउद्यापनेच्छुः मंडपस्थंडिलंवाहोमार्थंप्रागुदीच्यांविधाय चतुर्दिक्षुपताकाध्वजशोभि
तंतोरणयुतंचविधाय मध्येलिंगतोभद्रं तन्मध्यस्थाष्टपत्रेपुअष्टौकलशान्वस्त्रवेष्ठितग्रीवान्सपल्लवपंचरत्नफल
सहितान्विधाय तदुपरिपूर्वेवामाशक्तियुतायवामायनमः ॥ १ ॥ आग्नेयेज्येष्ठाशक्तियुतायज्येष्ठायनमः २
दक्षिणेरौद्रीशक्तियुतायरुद्रायनमः ॥ ३ ॥ नैर्ऋत्येकालीशक्तियुतायकालायनमः ॥ ४ ॥ पश्चिमेकलवि
करिणीशक्तियुतायकलविकरणायनमः ॥ ५ ॥ वायव्येबलविकरणीशक्तियुतायबलविकरणायनमः ॥ ६ ॥
उत्तरेबलप्रथमनीशक्तियुतायबलप्रमथनायनमः ॥ ७ ॥ ईशानेसर्वभूतदमनीशक्तियुतायसर्वभूतदमनायनमः ८
इत्यष्टपत्रेपुसंस्थाप्य मध्येकर्णिकायांमधुपूरितंसुवर्णपात्रंनिधाय तदुपरिसुवर्णशय्यामास्तीर्य्य उपरिवितानमा
बध्य तत्पार्श्वेपर्यंकसतूलकंछत्रवशपात्रचामरदर्पण दीपमालाधूपादिसहितंसंस्थाप्य तत.पूर्वेउमाशक्तियु
तायसोमनाथायनमः ॥ १ ॥ आग्नेयेज्येष्ठाशक्तियुतायसूक्ष्मनाथायनमः ॥ २ ॥ दक्षिणेसिद्धिशक्तियुता
यएकनाथायनमः ॥ ३ ॥ नैर्ऋत्येसूक्ष्माशक्तियुतायगौरीसनाथायनम. ॥ ४ ॥ पश्चिमेविभूतिशक्तियुताय
गणाधिपायनमः ॥ ५ ॥ वायव्येभद्राशक्तियुतायसुरूपनाथायनम ॥ ६ ॥ उत्तरेदीप्तिशक्तियुतायसर्वज्ञ
नाथायनमः ॥ ७ ॥ ईशानेअमोघाशक्तियुतायईश्वरायनमः ॥ ८ ॥ इतिप्रतिसोमवारकृतपूजनप्रतिमायांक
लशोपरिपूजयेत् कर्णिकास्थस्वर्णशय्यास्थप्रतिमायां ओंमनोन्मनीशक्तियुतायश्रीसोमेशायमहाप्रभावाय
सदाशिवायनमः इतिमध्येपूजन तत्रक्रम पूर्वंप्रतिष्ठा ततोध्यानम् ध्यायेन्नित्यंमहेशमित्यादि ततोदशो

पचारैःसर्वेषांपूजा पाद्यं १ अर्घ्यं २ आचमनं ३ स्नानं ४ वस्त्रं ५ गंधः ६ अक्षताः ७ पुष्पं ८ विल्वपत्रं ९ धूपः १० दीपः ११ नैवेद्यं १२ इत्यादिसर्वोपचारपूजां क्रमेणध्यानपूर्वकंकुर्य्यात् मध्येस्व र्णशय्यांस्थंदेवंप्रतिष्टाप्य शक्तौचतुःषष्ठिअशक्तौवात्रिंशत्पोडशोपचारैःपूजयेत् देवंआसनादिनैवेद्यप्रत्यापो शानांतंकृत्वा आचार्यायाक्षितिमूर्त्तयेनमइत्याद्यष्टमूर्त्तिपूजांविधाय पर्य्यंकेसमुपवेश्य वस्त्रालंकारछत्रचामर-तांबूलदक्षिणादर्पणपुष्पमालासमर्पणांतंकृत्वा ॐनमःपंचवक्त्रायदशबाहुत्रिनेत्रिणे श्वेतंवृषभमारूढश्वेताभरण-भूषित उमादेहार्धसंयुक्तसर्वमूर्त्तेनमोनमः इतिमंत्रेण अष्टोत्तरशतंहुत्वा उद्यापनांगंचहुत्वा ॐअनंतायनमः १ सूक्ष्मे-शायनमः २ शिवेशायनमः ३ एकपादेशायनमः ४ एकरुद्रेशायनमः ५ त्रिमूर्त्तीशायनमः ६ श्रीकंठेशायनमः ७ वामदेवायनमः ८ मध्येसदाशिवायनमः ९ इतिपंचोपचारैःसंपूज्य नीराजनंकृत्वा जपंसमाप्यसघृतंपायसं-माषान्नंतिलान्नंषट्पंचाशदधिकंशतद्वयपलेनपूर्णपात्रंविधाय पृथक्संस्थाप्यश्रीसदाशिवायसावरणायबलिंस मर्पयेत् इतिजलंदत्वा पुष्पांजलिंदत्वा रात्रौपंचगव्यंप्राश्य सोमेश्वरंहृदिध्यायन् गीतवादित्रैःकथा-श्रवणस्तोत्रसहस्त्रनाम्नांपाठादिभिर्जागरणंचरेत् पुनःप्रभातेस्नात्वानित्यकर्मसमाप्य कांडानुसमयेतपदार्थानुश-येनवासंपूज्यसंप्रार्थ्यविसर्ज्येच अज्ञानाद्यदिवाज्ञानाज्जपपूजादिकंमया कृतंतदस्तुसफलंकृपयातवशंकर स्व स्यशक्त्यानुसारेण व्रतमेतत्कृतंशिव कृतंतदस्तुसफलंप्रसादात्तवशंकर । इतिदेवंविसर्ज्य ततोयथाशक्तिभ क्त्याब्राह्मणान्संपूज्य क्षीरखंडादिनिर्मितभक्ष्यभोज्यैरनेकविधैःसंतर्प्य प्रत्येकवस्त्रयुग्मदक्षिणायुतानवप्रति माःसोपकरणाआचार्य्यायपौराणिकादिनवभ्योदद्यात् गाश्चअन्येभ्योदीनानाथेभ्योपि तदंतेबंधुयुतोभुंजीत एव त्त्वीर्णव्रतेसम्यक्लभतेपुण्यमक्षयं धनधान्यसमायुक्तःपुत्रदारसमन्वितः नकुलेजायतेतस्यदरिद्रोदुःखितो

पिवा अपुत्रोलभतेपुत्रान्वध्यापुत्रवतीभवेत् काकवंध्यातथानारीमृतवत्साचदुर्भगा कन्याप्रसूतयाकार्य्यरोगि भिस्तुविशेषतः एवंकृतेविधानेतुदेहपातेशिवव्रजेत् कल्पकोटिसहस्राणिकल्पकोटिशतानिच भुक्तेसौविपु लान्भोगान्यावदाभूतसंप्लव इतिस्कांदेप्रभासखंडेसोद्यापनंसोमवारव्रतं अथश्रावणेमासिसोमवारेकेदार नाथपूजनमुक्तम् शिवरहस्ये तस्यकेदारनाथस्यश्रावणेसोमवासरे पूजाकार्य्याविशेषेणसाधनैर्विविधैःशुभैः सोमवारेव्रतकार्य्यंप्रयत्नेनयथाविधि शक्तेनोपोषणंकार्य्यमथवानिशिभोजनमिति अथाभिनवचंद्रार्घ्यदान विधिर्भविष्ये ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ पार्थपार्थिवव्यूतश्रीमुखपंकजसद्रवैः शृणुष्वाभिनवस्येंदोरुदयेर्घ्य विधिपरं रवेर्द्वादशभिर्मासैर्वारुण्यांदृश्यतेशशी प्रदोषसमयेराजन्नर्घ्यंदद्यात्तदाविधोः द्वितीयायांसि तेपक्षेसंध्याकालेह्युपस्थिते सस्थाप्याभिनवचंद्रंभूमौगोमयमंडले रोहिणीसहितंचंद्रं चदनेनसुशोभनं राजतेवाथकांस्येवाभाजनेश्वेततंडुलैः पुष्पचंदनधूपैश्च दीपाक्षतजलैःशुभैः दूर्वांकुरैरत्नवरैर्दध्नावस्त्रै श्चपांडुरैः मंत्रेणानेनराजेंद्र क्षत्रियः सपुरोहितः नवोनवोमासिमासि जायमानः पुनः पुनः आप्या यस्वसमेतुतेसोमराजनमोस्तुते अनेनविधिनाचार्घ्यंसर्वकामफलप्रदं यःप्रयच्छतिकौंतेयमासिमासिसमाहितः सकीर्त्यायशसाकांत्याधृत्याचभुविमानवः पुत्रपौत्रैःपरिवृतोगोधान्यधनसंकुलःस्थित्वावर्षशतंमर्त्यैततः सोमपुरंव्र जेत् तत्रास्तोदिव्यवपुषाभुंजन्भोगान्मनोरमान् वरस्त्रीभि सदात्यर्थंयावदाभूतसंप्लव धर्म्यांसमृद्धिमतुलांयदि- वांछसित्वंमासानुमासमिहमद्वचनंकुरुष्व सोमस्यसोमकुलनंदनपुष्पधूपैरर्घ्यंप्रयच्छविधिनाभिनवोदितस्य इतिभविष्योत्तरेभिनवचंद्रार्घ्यदानविधिः अथभौमवारव्रतानि तत्रादौभौमपीडाशांतिकरं भौमवारव्रतंभवि ष्ये अथातःसप्रवक्ष्यामिरहस्यंह्यतिदुर्लभं येनलक्ष्मीर्धृतिस्तुष्टिःपुष्टिःकांतिश्चजायते स्वात्यामंगारकंगृ-

न्यक्षमायांनक्तभोजनः क्षमायांभूमावित्यर्थः क्षपयेन्नक्तभोजनेनयानत् वीरांगेत्रोदये सप्तमेत्वथसंप्राप्तेहे
मताम्रेनिवेश्यत रक्तवस्त्रयुगाछन्नकुंकुमेनानुलेपितं नैवेद्यंशुद्धकासारंधूपपुष्पाक्षतादिभिः होमंघृततिलैः कुर्या
त्कुजनाम्नाचमंत्रवित् सामिधोत्तरशतमष्टाविंशतिरेवच होमयेन्मधुसर्पिभ्यांदध्नाचैवघृतेनच खादिर्य्यःसमिध
स्त्वत्रहोतव्याविधिवत्तथा मंत्रेणानेनतद्याह्ब्राह्मणायकुटुंविने कुजकुत्रप्रवोपित्वं मगलः परिपठ्से श्रमंग
लंनिहत्याशुसर्वदापच्छमंगलं एवंकृतेव्रतेभौमे दोषः शांतिमवाप्नुयात् कर्त्तव्यंभौमपीडासुतस्मात्प्रयतमा
नसैः पद्मपुराणे भौमोयमीश्वरादत्रष्टार्थेव्यांजनितोमहान् रूपेणवसदारम्योवरदानाद्दिवौकसां अस्यैवदि
वसेश्रासेताम्रपात्रंसुशोभनं परिपूर्णगुडेनैववर्षमेकप्रदापयेत् व्रतांतेदापयेद्धेनुंयथोक्तविधिसंयुतां ब्राह्मणायसुरू
पायअव्यगायाजितात्मने अथव्रतविधिः भौमवारेअरुणोदयवेलायांअपामार्गेणदंतधावनंविधाय आचम्य तिलाम
लकचूर्णेननद्यादौगृहेवास्नात्वारक्तवस्त्रंपरिधाय रक्तोत्तरीयचपरिदध्यात् ततस्ताम्रपात्रेरक्ताक्षतपुष्परक्तचंद
नानिनिक्षिप्य अग्निर्मूर्धेतिमंत्रेणार्घ्यमष्टोत्तरशतवारदद्यात् ततोगृहमागत्यरक्तगोवृषगोमयेनोपलिप्तेशुद्धभूप्र
देशेपुत्रधनार्थीऋणमोक्षकामोवापूजामारभेत् तत्रविधिः ॐमद्येत्यादिमासपक्षाद्युल्लिख्यऋणव्याधिनाशधनपु
त्रावाप्तयेभौमव्रतंकरिष्ये व्रतांगत्वेनभौमपूजनचकरिष्ये ॐमद्यकुजतेभक्त्याकरिष्येव्रतमुत्तमं ऋणव्या-
धिविनाशायधनसंतानहेतवे पात्रोपरिस्थितभौमंपूजयेत् तत्रादौभौमपूजार्थं यंत्रकल्पनप्रकारमाह त्रि
कोणंपूर्वमुद्धृत्यपंचधाविभजेत्ततः तृतीयरेखाचिह्नाभ्यांलांछयेत्समभागतः आद्यरेखाग्रयुगलेतृतीयाचिन्हयो
र्न्यसेत् द्वितीयाग्रसमाकृष्यतृतीयाचिन्हयोर्न्यसेत् पुण्यरेखांतृतीयांतुसमभक्तासमांशतः तुर्य्याचिन्हद्वये-
नाथत्रिभिश्चिन्हैस्तुपंचमी तृतीयाग्रेप्रकुर्वीतपंचम्यामध्यचिन्हिते तुर्य्याग्रेयोजयेत्सम्यक्पंचम्याचिन्हयोर्द्व

पो.चिन्हैस्तुपचर्मोदद्यात्सूत्रयुग्मंविचक्षणः एवमेकाधिकासम्यक्कोणानांविंशतिर्भवेत् तृतीयातुर्ययोर्मध्या-
त्स्थितिचिन्हेगृहेचयेत् देवंतदग्रतोमंत्रीत्रिकोणेदक्षिणाक्रमात् मंगलाद्यान्तास्पूर्वान्नमोतानेकविंशतिः एक-
विंशतिकोष्टेषुनाममंत्रान्समालिखेत् नाममंत्रायथा मंगलो १ भूमिमिपुत्रश्च २ ऋणहर्त्ता३धनप्रदः ४ स्थिरा
सनो ५ महाकायः ६ सर्वकर्मावरोधकः ७ लोहितो ८ लोहिताक्षश्च ९ सामगानांकृपाकरः १० धरात्मजः ११ कुजो
१२ भौमो १३ भूमिदो १४ भूमिनंदनः १५ अंगारको१६यमश्चैव१७सर्वरोगापहारक.१८वृष्टिकर्त्ता पहर्त्ताच२०
सर्वकामफलप्रदः२१तत.पूजाप्रकर्तव्यापुत्रसंतानहेतवे पूजाप्रकारमाह एहिमेभगवन्भौमअंगारकमहाप्रभा
त्वयिसर्वंसमायातंत्रैलोक्यंसचराचरं भौममावाहयिष्यामितेजोमूर्त्तिंदुरासदं रुद्ररूपमतिंदेश्यवक्रंच
रुधिरप्रियं अग्निर्मूर्धेतिमंत्रेणगायत्र्यांमंगलस्यवा अस्यगायत्रीयथा अंगारकायविद्महेशक्तिहस्तायधीम
हि तन्नोभौमः प्रचोदयात् अथपजाविधिः मंत्रमहोदधौ मार्गशीर्षेवैशाखेवाशुक्लपक्षे भौमवारेअरुणो
दयकाले अपामार्गकाष्टेनदंतधावनंविधाय नद्यादौस्नात्वारक्तवस्त्रंपरिधाय मासपक्षाद्युल्लिख्य ऋणछेदा
यपुत्रावाप्तयेच भौमव्रतंकरिष्ये इतिसंकल्प्यप्रार्थयेत् अथदेवशतभक्त्याकरिष्येव्रतमुत्तमं ऋणव्याधि
विनाशायधनसंतानहेतवे तत. कर्त्तास्वदेहेन्यासंकुर्यात् पादौमंगलायनमः जानुनी भूमिपुत्रायनमः ऊर्वो
ऋणहर्त्रेनमः कटिदेशेधनप्रदायनमः गुह्येस्थिरासनायनमः उरसिमहाकायायनम. बामबाहौसर्वकर्मावरो
धकायनमः दक्षिणबाहौलोहितायनमः गलेलोहिताक्षाय- मुखेसामगानांकृपाकराय- नासिकयोः धरात्म
जाय. नेत्रयोःकुजाय. ललाटेभौमाय- भ्रुवोर्मध्येभूमिदाय. मस्तकेभूमिनंदनाय- शिखायामंगारकाय- स
र्वांगेयमाय-कवचेसर्वरोगापहारकाय- मस्तकादिपादांतवृष्टिकर्त्रे.पादादिमस्तकांतवृष्टपहर्त्रे- सर्वदिक्षुसर्वकाम

फरप्रदायनमः नाभौआरायनमः वक्ष्यसिवक्रायनमः मूर्द्धनिभूमिजायनमः अथकरषडंगन्यासः ऊँअंगुष्ठाभ्यांनमः ह्रौंतर्जनीभ्यांस्वाहा हंमध्यमाभ्यांवषट् सःअनामिकाभ्यांहुं खंकनिष्ठिकाभ्यांवौषट् खःकरतलकरपृष्ठाभ्यांफट् एवंहृदयादिषडंगन्यासोपि अथास्यभौममंत्रस्यविरूपाक्षऋषिर्गायत्रीछंदः भौमोदेवता इति वैदिकमंत्रेपि अथध्यानम् रक्तमाल्यांबरधरः शक्तिशूलगदाधरः चतुर्भुजोमेषगमोवरदस्स्याद्धरासुतः रुद्ररूपमनिर्देश्यंवक्रेणरुधिराशियं उज्जयिन्यांसमुत्पन्नंभौममावाहयाम्यहं अग्निर्मूर्द्धेतिमंत्रेण भौमगायत्र्याच अंगारकायविद्महे शक्तिहस्तायधीमहि तन्नोभौमः प्रचोदयात् इतिआसनादिपुष्पांतंपूजांकृत्वा यंत्रस्थैकाविंशतिकोष्ठेष्वेकविंशतिनाममंत्रैरेकविंशत्यंगानिपूजयेत् तद्यथा मंगलायनमःपादौपूजयामि भूमिपुत्रायजानुनी- ऋणहर्त्रेऊरू- धनप्रदाकटिदेशं स्थिरासनायगुह्यं- महाकायायउदरः सर्वकर्मविरोधकायवामबाहुं लोहितायदक्षिणबाहुं सामगानांकृपाकरायमुखं- धरात्मजायनासिकां कुजायनेत्रे- भौमायललाटं- भूमिदायभ्रूमध्यं- भूमिनंदनायमस्तकं- अंगारकायशिखांपू॰ यमायसर्वांगं- सर्वरोगापहारकायकवचं- वृष्टिकर्त्रेमस्तकादिपादांतंपू- वृष्ट्यपहर्त्रेपादादिमस्तकांतं- सर्वकामफलप्रदाय॰ सर्वदिक्षुसर्वांगंपूजयामि मंगलोभूमिपुत्रश्चेत्याद्येकविंशतिनामपारायणंकृत्वा कवचंपठेत् शिखायांमंगलःपातुभूमिपुत्रश्चमूर्द्धनिललाटेऋणहर्ताचचक्षुषोश्चधनप्रदः स्थिरासनःश्रोत्रयोश्चमहाकायश्चनासिके आस्यदंतोष्ठजिह्वासुसर्वकर्मविरोधकः हनूनेलोहितःपातुलोहिताक्षश्चकंठके स्कंधयोरुभयोरक्षेत्सामगानांकृपाकरः धरात्मजोभुजौरक्षेत्कुजोरक्षेत्करद्वयं भौमोमेहृदयंरक्षेद्भूमिदस्तुतथोदरे भूमिनंदनकोनाभौगुह्यंत्वंगारकोवतु ऊरूममयमोरक्षेज्जान्वोरोगापहारकः— जंघयोर्वृष्टिकर्ताचअपहर्ताचगुल्फयोः पादांगुष्ठौचपादौचसर्वकामफलप्रदः शक्तिर्मेपूर्वतो

रक्षेच्छूलंरक्षेच्चदाक्षिणे पश्चिमेतुधनुःपातुउत्तरेचशरस्तथा ऊर्ध्वंषडाननःपातुचाधस्तात्पृथिवीमम एवंन्य
स्तशरीरोपिपूजयेद्भूमिनंदनं अस्टजमरुणवर्णंरक्तमाल्यांगरागमरुणकमलमालामालिनंविश्ववंद्यं अति
ललितकराभ्यांशक्तिशूलेवहंतंभजतधरणिसूनुंमंगलंमंगलानां इतिध्यात्वा अग्निर्मूर्द्धादिवः ककुदित्यष्टो-
त्तरशतंजपेत् अंगारकायविद्महेशक्तिहस्तायधीमहितन्नोभौमः प्रचोदयात् इतिगायत्रीजपांतेस्तोत्रं
पठेत् मंगलोभूमिपुत्रश्चऋणहर्त्ताधनप्रदः स्थिरासनोमहाकायः सर्वकर्मावरोधकः लोहितोलो-
हिताक्षश्चसामगानांकृपाकरः धरात्मजःकुजोभौमोभूमिदोभूमिनंदनः अंगारकोयमश्चैवसर्वरोगापहार-
कः वृष्टिकर्त्तापहर्त्ताचसर्वकामफलप्रदः एतानिकुजनामानिनित्यंयःप्रयतःपठेत् ऋणंनजायतेतस्यसंतानं
वर्धतेसदा एकविंशतिनामानिपठित्वानुदिनांतिके रूपवान्धनवांश्चैवजायतेनात्रसंशयः एककालंद्वि
कालंवायःपठेत्सुसमाहितः एवंकृतेनसंदेहोऋणहर्त्ताधनीभवेत् इतिस्तोत्रम् धरणीगर्भसंभूतं विद्युत्कां
तिसमप्रभं कुमारंशक्तिहस्तंचमंगलंप्रणमाम्यहम् ॥ इतिनमस्कारः ॥ ततःखदिरांगारेणरेखात्रयंकृत्वा
अंगारकमहीपुत्रभगवन्भक्तवत्सल त्वांनमस्यामिनिःशेषंऋणमाशुविनाशय ऋणरोगादिदारिद्र्यपापक्षुत्ता
पमृत्यवः भयक्लेशमनस्तापानश्यंतुममसर्वदा ऋणदुःखविनाशायपुत्रसंतानहेतवे मार्जयाम्यसितारेखा
स्तिस्रोजन्मत्रयोद्भवाः दुःखदौर्भाग्यनाशायसुखसंतानहेतवे कृतरेखात्रयंवामपादेनमार्जयाम्यहं ततःप्रा
र्थनांकुर्य्यात् ऋणहर्त्रेनमस्तुभ्यंदुःखदारिद्र्यनाशक सुखसौभाग्यधनदोभवमेधरणीसुत तप्तकांचनसंका
शतरुणार्कसमप्रभ सुखसौभाग्यधनदऋणदारिद्र्यनाशक ग्रहराजनमस्तेस्तुसर्वकल्याणकारक प्रसादा
त्तवदेवेशसदाकल्याणभाजन देवदानवगंधर्वयक्षराक्षसपन्नगाः प्राप्नुवंतिशिवंसर्वेसदापूर्णमनोरथाः प्रसादं

कुरुमेभौमसौभाग्यमंगलप्रद वालःकुमारकोयस्तुसभौमःप्रार्थितोमया उज्जायिन्यांसमुत्पन्नोभौमोभौमश्च
तुर्भुजः भरद्वाजकुलेजात शूलशक्तिगदाधरः वरदोमेषमारूढःस्कंदप्रायस्तडित्प्रभः स्योनापृथिवीमंत्रेणद
लेयाम्येप्रतिष्ठितः भूमिपुत्रोमहातेजाकुमारोरक्तवस्त्रकः ज्वलदंगारसदृशोभौमःशांतिंप्रयच्छतु इतिपूजामं
त्राः प्रसीदममदेवेशविघ्नहर्त्तर्धनप्रद गृहाणार्घ्यंमयादत्तंममशांतिंप्रयच्छवै भूमिपुत्रमहातेजःस्वेदोद्भवपि
नाकिनः सुतार्थिनीप्रपन्नात्वांगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते रक्तप्रवालसदृशंजपाकुसुमसन्निभं महीसुतमहाबाहोगृ
हाणार्घ्यंनमोस्तुते एवमेकविंशतिवारमेकविंशतिनामभिरर्घ्यंशक्त्यादद्यात् प्रदक्षिणाविधातव्यास्तावत्योध
रणीसुते इत्यर्घ्यदानांतेतावंतएवनमस्काराअपिकार्य्याः पुनःस्तोत्रंपठित्वावायनदानंदद्यात् तिलगुडसहिता
नेकविंशतितंडुलान् गोधूमान्नफलदक्षिणासहितानेकविंशतिविप्रेभ्योवाएकस्मैवेदाविदुषेदद्यात् तत्रदानमंत्रः
मंगलायनमस्तुभ्यंसर्वमंगलकारक वायनेनचसंतुष्टोमंगलःप्रीयतामितिवायनंदद्यात् ततःपुष्पांजलिकरस्तु
वीतधरणीसुतं ध्यात्वा तच्चरणांभोजं पूजासांगत्वसिद्धये धरणीगर्भसंभूतंविद्युदग्निसमप्रभं कुमारंशक्तिह
स्तंतंमंगलंप्रणमाम्यहं ऋणहर्त्रेनमस्तुभ्यंदुःखदारिद्र्यनाशिने नभसिद्योतमानायसर्वकल्याणकारिणे देव
दानवगंधर्वयक्षराक्षसपन्नगाः सुखंयांतियतस्तस्मैनमोधरणिसूनवे योवक्रगतिमापन्नोनृणांदुःखंप्रयच्छति
पूजितःसुखसौभाग्यंतस्मैक्ष्मासूनवेनमः प्रसादंकुरुमेनाथमंगलप्रदमंगल मेषवाहनरुद्रात्मन्पुत्रान्देहिधनं
यशः एवंसंस्तूयसंपूज्यगृह्णीयाद्ब्राह्मणाशिषः गुरवेदक्षिणांदत्वाभुंजीतान्ननिवेदितं प्रतिभौमदिनंकुर्य्यादेवं
संवत्सरावधि तिलैर्विधापयेद्धोमंशतार्द्धंभोजयेद्द्विजान् माहेयमूर्त्तिंसौवर्णींसुरभिमाचार्य्यायनिवेदयेत् मंडल
स्थेपरेभ्यर्च्यसुतसौभाग्यसिद्धये एवंव्रतपरानारीप्राप्नुयात्सुभगान्सुतान् धनाप्त्यैऋणनाशायव्रतंकुर्य्यात्पुमा

नापि अग्निर्मूर्द्धेतिमंत्रंतुवैदिकंब्राह्मणोजपेत् तथांगारकगायत्रींसर्वाभीष्टप्रसिद्धये अंगारकायशब्दांतेविद्म-
हेपदमुच्चरेत् शक्तिहस्तायचपदंधीमहीतिततोवदेत् तन्नोभौमःप्रचोवर्णोदद्यादितिप्रकीर्त्तयेत् इतिमंत्रमहोदधिप्र
णीतंभौमवारव्रतम् अथकथा भविष्योत्तरे श्रीकृष्णउवाच यदुक्तंकथयिष्यामिसर्वकामार्थसिद्धये ग्रहाणामधिप-
भौमंपूजयेद्भौमवासरे मंगलोभूमिपुत्रश्चऋणहर्त्ताधनप्रदः स्थिरासनोमहाकायःसर्वकर्मावरोधकः लोहितोलो
हिताक्षश्चसामगानांकृपाकरः धरात्मजःकुजोभौमोभूमिदोभूमिनंदनःअंगारकोयमश्चैवसर्वरोगापहारकः दृष्टिक
र्त्तापहर्त्ताचसर्वकामफलप्रदःएतानिकुजनामानिनित्यंयःप्रयतःपठेत् ऋणंनजायतेतस्यधनंप्राप्नोत्यसंशयं त्रिकोणं
तुसदाकुर्य्यान्मध्येर्विंवंप्रकल्पयेत् कुंकुमेनसदालेख्यंरक्तचंदनकेनवा कोणेकोणानि संपाद्यत्रीणि नामानिभूमिप
आरंवक्रंभूमिजंतुरक्तगंधैःप्रपूजयेत् स्थापयेदव्रणंकुंभंजलपूर्णंसचक्रके रक्तधान्यैस्तुनैवेद्यैःरक्तैः रक्तोत्पलैस्तथा
रक्तपुष्पैश्चगंधैश्चधूपदीपादिभिस्तथा मंगलंपूजयेद्भक्त्यामंगलेहनिसर्वदा ऋणरेखाःप्रकर्तव्याअंगारेणतदग्र
तः तास्तुप्रमार्जयेत्पश्चाद्वामपादेनसंस्पृशन् एकविंशतिनामानिपठित्वातुतदंतिके रूपवान्धनवांश्चैवजा
यतेनात्रसंशयः एककालंद्विकालंवायःपठेत्सुसमाहितः एवंकृतेनसंदेहोऋणंहित्वासुखीभवेत् पूजितोदेव
देवेशोमंगलोमंगलप्रदः उज्जयिन्यांसमुत्पन्नोभौमोभौमश्चतुर्भुजः भारद्वाजकुलेजातः शक्तिशूलगदाधरः
वरदोमेघमा ▮ःस्कंदप्रायस्तडित्प्रभः स्योनापृथिवीतिमंत्रेणदक्षेयाम्येप्रतिष्ठितः भूमिपुत्रोमहातेजाःकु
मारोरक्तवस्त्र ▮ः ज्वलदंगारसदृशोभौमःशांतिंप्रयच्छतु पूजामंत्राः प्रसीददेवदेवेशविघ्नहर्त्तुर्धनप्रद गृहा
णार्घ्यंमयादत्तंममशांतिंप्रयच्छवै पूजितोदेवदेवैश्चमंगलोमंगलप्रदः गौत्तमेनपुरापृष्टोलोहितांगोमहाग्र
हः गौत्तमउवाच कथयस्वमहाभागगुह्यंपूजनमुत्तमं मंत्रमाराधनंदानं सर्वपापप्रणाशनं रूपंसुवर्ण-

[illegible]तमं धर्मार्थकाममोक्षाणांकालेनैवफलप्रदं सर्वपापप्रशमनं
सर्वव्याधिविनाशनं सर्वसौभाग्यदंब्रह्महत्यापातकनाशनं सर्वयज्ञफलंपुण्यंसर्वकामफलप्रदं तपसांजपदाना
नांफलंयेनतुलभ्यते तद्व्रतंब्रूहिमेदेवलोहितांगमहाग्रह यस्मिन्नाराधितेमर्त्यःसर्वसौभाग्यवान्भवेत् मंगलउवाच
शृणुविप्र महाभाग सर्वज्ञऋषिगौत्तम व्रतंचपूजनंदानंयद्व्रतंभुवनत्रये आसीत्पूर्वंहिसर्वज्ञो ब्राह्मणोवेदपारगः
तस्यभार्य्यासुनंदाचनाम्नास्याता सुलोचना तस्यापत्यंनसंजातंवृद्धत्वेवृद्धभावतः तेनान्यस्यसुतापुण्यागृहीत्वापोपि
ताभृशंब्राह्मणस्यकुलेजातासुरूपारूपसंयुता सर्वलक्षणसंपन्नाप्रयत्नेनैवगौत्तम जन्मांतरेतयाचाहं नक्भावेनपू
जितःतांपुत्रींस्वगृहेनीत्वाब्राह्मणीपर्यपालयत् नित्यंनिष्टीवतेस्वर्णमष्टांगैःकनकाकृतिःस्वर्णेनतेनविप्रोसौधनाढ्यो
बलगर्वितः कोटिकोटीश्वरोजातोराजतेभूमिमंडले वर्षैःकतिपयैर्विप्रसाकन्यारूढयौवना दृष्ट्वानंदकविप्रेण
दशवर्षांतपस्विनी विवाहार्थंचविप्रेणदत्तासोमेश्वरस्यच वेदोक्तविधिनानेनविवाहमकरोत्तदा वर्षैःकतिपयै
स्तांतुकन्यांसुप्रौढयौवनां आदायश्वशुरगृहान्निर्गतःशुभवासरे ततःस्वदेशमार्गेणव्रजन्विप्रोप्यहर्निशं निशां
तेचाध्वनिघोरेरण्येपर्वतमस्तके सुनंदाचवनेतस्मिन्नतिलोभेनभावितः मार्गेचलतिविप्रोसौघातितुंविट्पतिंस्वकं
विट्पतिर्जामाता तेनासौघातितोविप्रश्चौररूपेणसाहसात् पतिंमृतंचसंदृष्ट्वासानारीभयपीडिता पतिनासह
विप्रेणमरणेकृतनिश्चया यावत्प्रक्षिप्यकाष्टानांमध्येचैवहुताशनं पतिदेहमुपादायाचिक्षेपचितिमध्यतः पतिंब्र
ह्ममयंदेवंध्यायंतीसापदेपदे पतिंप्रदक्षिणीकृत्यचितायाश्चसमीपतः स्थितायावत्प्रविशातितदाहमवदंचतां तस्मि
न्कालेचतुष्टोहंयाचस्ववरमुत्तमं ब्राह्मण्युवाच यदितुष्टोसिमेदेवतदाजीवतुमेपतिः मंगलउवाच अजरोप्य
मरोवापिभर्त्तातवभविष्यति अन्यंब्रूहिमहासाध्विवरंत्रिभुवनोत्तमं ब्राह्मण्युवाच यदितुष्टोसिमेदेवग्रहाणाम

धिपप्रभो येत्वांपूष्टसमालिख्यरक्तचंदनचर्चितं रक्तपुष्पैश्चसंपूज्यप्रत्यूषेभौमवासरे वैधव्यंव्याधिशोकंचराज
चौरभयतथा सर्पाग्निग्रहसंबाधवियोगंस्वजनैःसह माकुरुष्वमहीपुत्रयदितुष्टोसिमेप्रभो मंगलउवाच एकविं
शतिभौमांश्चचरेद्व्रतस्थाजितेंद्रियः एकाहारेणचान्नेनचतुर्द्दीपान्वितेगृहे अर्घ्यंतुसफलंमंत्रैर्वेदपौराणिकैरपि स्व
शक्त्याभोजनंविप्रेदातव्यंसहिरण्यक युवानरक्तवृषभंसर्वोपस्करसंयुतं दद्यादितिशेषः तेषांपीडाग्रह
भवानभवेत्तुकदाचन भूतवेतालशाकिन्यःप्रभवंतिनाहिंसकाः एकविंशतिभौमाश्चकर्त्तव्याएकभावतः
आपदोविलयंयांति सुखंचैवप्रवर्धते यःशृणोतिव्रतंविप्र मानवः सयतेंद्रियः तस्यमासकृतंपापंविलयं
यातितत्क्षणात् सदानियमसंयुक्तः प्रत्यूषेभौममास्थितः यावज्जीवव्रतंपुण्यंकरोतिभुवनत्रये सुसमृद्धोभवे
द्विप्रः पुत्रपौत्रैस्तुवर्द्धितः अंतेचापिपरंस्थानंयत्रसूर्यादयोग्रहाः एवमुक्त्वातदातत्रमंगलोपिदिवंगतः इदं
व्रतंतवाख्यातंसर्वसौख्यप्रदायकं इदंव्रतंकरिष्यंतितेषांपिडानजायते स्त्रीभिर्व्रतंप्रकर्त्तव्यंपुरुषैश्चविशेषतः
तेषांमुक्तिर्नसंदेहः स्वर्गवासोनसंशयः इतिभौमवारव्रतकथा अथोद्यापनविधिर्भविष्ये ॥ गौतमउवाच ॥
उद्यापनविधिंसम्यङ् ममब्रूहिप्रसादतः येनज्ञातेनजगतउपकारोमहान्भवेत् ॥ मंगलउवाच ॥ विज्ञेयो
मंडपस्तस्मिन्नष्टहस्तप्रमाणतः स्थंडिलंमध्यतःकार्य्यमेकहस्तप्रमाणतः स्थंडिलंतुप्रकर्त्तव्यमारक्तंरक्तशालिना
पूर्वोक्तानिचनामानिमंडलेपूजयेत्ततः तन्मंडलंतुकर्त्तव्यंपत्रैर्विंशतिभिर्द्विज द्वारोपद्वारसहितंवीथिकाकरकैर्युतं
पूजातत्रप्रकर्त्तव्यारक्तचंदनपूर्वका जपापुष्पंप्रदातव्यंव्रतोद्यापनसिद्धये कुंभेमप्रतिमास्थाप्यासौवर्णीसास्व
शक्तितः रक्तवस्त्रेणसंछाद्यपूज्यांपूर्वोक्तमंत्रतः अष्टोत्तरशतंहोमंपूजांतेकारयेद्बुधः जपायाः कुसुमानांतुघृत
स्यतुयथाविधितिलाक्षतानामाचार्य्यऋत्विग्भिर्वेदपारगैः अग्निर्मूर्द्धेतिमंत्रेणरक्तशालेयकैस्तथा शांतिकंतुप्र

कर्त्तव्यंयथोक्तेनविधानतःपद्मनध्येकार्णिकायांममूर्त्तिमतंद्रितं पूजयेद्यजमानस्तुशेपनामानिमध्यतः मंगलाययजे
त्पादौभूमिपुत्रायजानुनी ऊर्वोश्चऋणहर्त्रेचकटिदेशेधनप्रदं स्थिरासनंगुह्यदेशेमहाकायायचोरसिसर्वकामप्रदा
वेतुवामबाहुंप्रपूजयेत् लोहितंदक्षिणेबाहौलोहिताख्यायकंठके आस्येसंपूजयेन्मांचसामगानांकृपाकरं धरा
त्मजंनासिकायांकुजंचनयनद्वये भौमंललाटपट्टेचभूमिजायनमोभ्रुवौ भूमिनंदननाम्नाचमूर्द्धानिमांपूजयेत्ततः अं
गारकंशिखायांतुयमंकवचदेशतः सर्वरोगापहर्त्तारमस्त्रेमांपूजयेत्सदा आकाशेवृष्टिकर्त्तारंतद्धर्त्तारमधस्तथा
सर्वांगेपुचपूज्योस्मिसर्वकामफलप्रदःएवंपंचोपचारेणपूजांतेव्रतपारणात् अच्छिद्रंयाचनीयंतुभक्तियुक्तेनचेतसा ।
चार्य्यांऋत्विजोब्रूयुर्व्रतंसंपूर्णमस्त्विति व्रतांतेपूजयेद्विप्रंगुरुपत्नीसमन्वितं रक्तवस्त्रंपरीधाप्यंपदंदद्याद्यथो
चितं पदंभोजनभाजनादि शय्यांसोपस्करांचैवभोजनंविविधंतथा भक्त्यादद्यादनड्वाहंव्रतांतेमसतुष्टये
ऋत्विजोपितदापूज्या अत्यर्थंचास्यशक्तितः भोजनाच्छादनाद्यैश्चसत्कारैर्विविधैर्गिरा इत्थमुद्यापनंचेतुकुर्वंति
व्रतकारका तेपांपीडाकदाप्यस्यग्रहस्यनभविष्यति भूतवेतालशाकिन्यःप्रभवंतिनहिंसकाः नऋणंचभवेत्त
नदुःखंचभवेद्ध्रुवं येपांसंतानवांछास्यात्तेलभंतेवहून्सुतान् इत्युक्त्वागौत्तमस्याग्रेदिवंप्राप्तोमहाग्रहःव्रतंचरंति
येलोकाःपीडिताविपदांगणैः आपदोविलयंयांतिसर्वास्तेपांतुतत्क्षणात् सदानियममारूढःप्रत्यूपेसुसमाहितः
यावज्जीवंव्रतंपुण्यंकरोतिभुवनत्रय सुसमृद्धोभवेद्विप्रःपुत्रपौत्रैःप्रवर्धते अंतेयातिपरंस्थानंयत्रसूर्य्यादयोग्रहाः
कृतस्यसततंसम्यक्व्रतस्यास्यप्रभावतः यावज्जीवंनशक्नोतिव्रतंकर्त्तुंनरोयदि उद्यापनंविधायैवभोक्तव्यंव्रतिभि
र्नरैः उद्यापनंतुशास्त्रोक्तंकर्त्तव्यंसुसमाहितैः अशक्तोब्राह्मणानुज्ञांगृहीत्वातुविसर्जयेत् अन्यथाकुरुतेयस्तुकु
ष्टीचांधःप्रजायते तस्मात्सर्वप्रयत्नेनब्राह्मणानुज्ञयाव्रतं कर्त्तव्यंतुसुसंपूर्णमुद्यापनसमन्वितं धरामराणांवच

नेरवस्थितादिवौकसस्तीर्थव्रतैःसमेताः नलंघयेच्चापिवचांसितेपांश्रेयोभिकामीपुरुषोविजानन् इतिश्रीभविष्यो
त्तरोक्तंसोद्यापनंभौमवारव्रतम् अथप्रकारांतरेणसोद्यापनंभौमव्रतपूजनम् तत्रप्रातरपामार्गदंतधावनं तिला
मलकचूर्णेनांगोद्वर्तनं नद्यादे स्नानंसंध्यामुपास्यरक्तचंदनपुष्पाक्षतैस्ताम्रपात्रेणैकविंशति नामभिरर्घ्यदानम्
भौममंत्रेणतद्गायत्र्याचाष्टोत्तरशतवारंजपः गृहमागत्यरक्तसुरभिगोमयेनभूमिलेपनं तत्ररक्तचंदनेनत्रिकोणमं
डलंकृत्वा तत्रगोधूमप्रस्थोपरिताम्रकलशोपरि तत्रताम्रमयंभूर्जपत्रमयंचैकविंशतिकोष्ठात्मकंपत्रंपूर्वोक्तयं
त्रोद्धारोक्तंयंत्रंनिधाय आचम्यसंकल्पंकुर्य्यात् ॐतत्सत्अद्यआत्मनऋणापहतिपूर्वकधनधान्यपुत्र पौत्रा
द्यभीष्टसिद्धिद्वारामंगलप्रीत्यर्थंमंगलव्रतंकरिष्ये इतिसंकल्प्य गणेशपूजापूर्वकंपुण्याहवा चनादिविधा
यपूजामारभेत् तत्रादौप्रार्थना अथदेवेशतेभक्त्याकरिष्येव्रतमुत्तमं ऋणदुः खादिनाशाय धनसंता
नहेतवे अभीष्टान्कुरुदेवेशममपूर्णान्मनोरथान् ततोभूतशुद्ध्यादिकृत्वान्यासान्कुर्य्यात् मंगलायनमः शि
खायां भूमिपुत्रायमूर्द्धनि- २ ऋणहर्त्रेललाटे ३ धनप्रदायनेत्रयोः ४ स्थिरासनायकर्णयोः ५ महा
कायायनासिकयोः ६ सर्वकर्मविरोधकायमुखे ७ लोहितायस्तनयोः ८ लोहिताक्षायकंठे ९ सामगानां
कृपाकरायस्कंधयोः १० धरात्मजायबाह्वोः ११ कुजायहस्तयोः १२ भौमायहृदये १३ भूमिदायउदरे
१४ भूमिनंदनायनाभौ १५ अंगारकायकट्यां १६ यमायऊर्वोः १७ सर्वरोगापहारकायजान्वोः १८ वृ
ष्टिकर्त्रेजंघयोः १९ वृष्टयपहर्त्रेगुल्फयोः २० सर्वकामफलप्रदायपादयोः २१ ततो मां मीं मूं मैं मौं मः
इतिकरषडंगन्यासः स्ववामभागेकलशाराधनम् तत्पाश्चिमतः स्ववामे त्रिकोणषट्कोणवृत्तचतुरस्रमंडले
साधारमर्घ्यपात्रे गंधपुष्पाक्षतयुतेनजलेनापूर्य्य मूलेनगायत्र्यावाष्टवारमभिमंत्र्य तद्दक्षिणेत्रिकोणे साधारंसजलं

पूर्णपात्रंसंस्थाप्य गंधपुष्पाक्षतादिदत्त्वा मूलेनाष्टवारमभिमंत्र्य तद्दक्षिणेत्रिकोणेसाधारमर्घ्यपात्रस्थ
जलंकिंचिन्निक्षिप्य धेनुमुद्रांप्रदर्श्य प्रोक्षणीपात्रस्थजलेनात्मानंपूजाद्रव्यंचप्रोक्ष्य देवंध्यायेत् पिंगाक्षं
रक्तवर्णसुरतरुदलंभंरक्तवस्त्रेणयुक्तं मेषारूढंग्रहेंद्रंह्यमलकिसलयैः पूजितंसुप्रसन्नं ध्यायेदेतान्दधानं
वरदकरयुतंशूलशक्तिंगदांतु भौमैश्वर्य्यंसिंधुनिधिनिकरविभुंमंगलंचिंतयामि ॥ १ ॥ एह्येहिभगवन्भौ
मस्थानेचात्रस्थिरोभवत्वयिसर्वमिदंप्रोतंत्रैलोक्यंसचराचरं उज्जयिन्यांसमुद्भूतशूलशक्तिगदाधर भारद्वाज
कुलोत्पन्नस्कंदविद्युत्ताडित्प्रभ यावत्पूजासमाप्येततावत्त्वंसुस्थिरोभव इमांमयाकृतांपूजांगृहाणवरदोभव
ॐह्रांश्रींम्लूंमंगलायनमः अयंमूलमंत्रः अंगारकायविद्महेभूमिपुत्रायधीमहि इयंगायत्री अग्निर्मूर्धेतिवैदि
कोमंत्रः मंगलायनमः मंगलंसांगंसपरिवारमावाहयामि इतिपंचवारंमंत्रत्रयंपठेत् ॥ १ ॥ भूमिपुत्रायआसनं
२ ऋणहर्त्रेपाद्यं ३ धनप्रदायआचमनं स्थिरासनायअर्घ्यं मंगलायदधिमधुसर्पियुतंमधुपर्कंमहाकायायपु
नराचमनं ५ ऋणहर्त्रेपंचामृतस्नानं ६ ततोगंधादिभिःसंपूज्य पुरुषसूक्तेनअभिषेकंकुर्यात् सर्वकर्मावरो
धकायशुद्धोदकस्नानं ८ ततःपूर्वस्थापितकलशेप्रतिष्ठापयेत् परितःपूर्वादिक्रमेणपरिवारान्स्थापयेत् पूर्वे
शक्तिं १ आग्नेयेशूलं २ दक्षिणेधनुः ३ नैर्ऋत्यांशरं ४ पश्चिमेगदां ५ वायव्येवरदं ६ उत्तरेपद्मासनं ७
ईशान्यांपृथिवीं ८ आवाह्यसहैवपूजयेत् लोहितायवस्त्रं लोहिताक्षायउपवीतं सामगानांकृपाकरायगंधं
धरात्मजायपुष्पं अथएकविंशतिकोष्ठेषुअंगान्येकविंशतिनामभिःपूजयेत् मंगलायनमःपादौपूजयामि भूमिपु
त्रायगुल्फौ- ऋणहर्त्रेजंघे - धनप्रदायजानुनी - स्थिरासनायऊरू महाकायायकटिं सर्वकर्मावरोधकायनाभिं
लोहितायउदरं- लोहिताक्षायहृदयं सामगानांकृपाकरायकरौपृ धरात्मजायबाहू- कुजायस्कंधौ भौमायकंठं

भूमिदायहनुं भूमिनंदनायमुखं अंगारकायनासिकां यमायकर्णौ सर्वरोगापहारकायचक्षुषी वृष्टिकर्त्रेललाटं
वृष्टिपहर्त्रेमूर्द्धानं सर्वकामफलप्रदायशिखांपूजयामि ततोनानापरिमललेपार्पणं कुजायधूपं भौमायदीपं भक्तिदा
यगुडामिश्रगोधूमान्ननैवेद्यं सोपस्करंवा भूमिनंदनायफलं अंगारकायतांबूलं यमायदक्षिणां सर्वरोगापहारकाय
नीराजनं वृष्टिकर्त्रेपुष्पांजलिः वृष्टिपहर्त्रेप्रदक्षिणा सर्वकामफलप्रदाय नमस्कारः भूमिपुत्रमहातेजःस्वे
दोद्भवपिनाकिनः धनार्थीत्वांप्रपन्नोस्मिगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते अनेनमंत्रेणरक्तपुष्पाक्षतैरक्तचंदनताम्रपात्रस्थ
जलेनएकविंशतिनामभिरर्घ्याणिदद्यात् ॐमंगलायनमइदमर्घ्यंसमर्पयामि एवंभूमिपुत्रायनमइत्याद्येकविं
शतिनाम्नामूहःकार्य्यःततोजपंकुर्य्यात् अस्यश्रीभौममंत्रस्यब्रह्माऋषिस्त्रिष्टुप्छंदः मंगलोदेवता महेश्वरइ
तिशक्तिः ममऋणमोचनाद्यभीष्टसिद्ध्यर्थमेकशताधिकद्विसहस्रपरिमितजपमहंकरिष्ये ॐमांमींमूंमैंमौंमः अ
नेनमंत्रेणकरषडंगन्यासौविधाय पिंगाक्षंरक्तदेहमित्यादिध्यात्वा २१०० मूलमंत्रजपंकृत्वा अंतेपूर्ववत्करष
डंगन्यासंकृत्वाकवचंपठेत् शिखायांमंगलःपातुभूमिपुत्रस्तुमूर्द्धनि ललाटेऋणहर्ताचचक्षुषोस्तुधनप्रदः स्थि
रासनःश्रवणयोर्महाकायस्तुनासिके आस्यदंतोष्ठजिह्वासुसर्वकर्मविरोधकःहनौमांलोहितःपातुकंठेलोहितलोचनः
स्कंधयोरुभयोरक्षेत्सामगानांकृपाकरः धरात्मजोभुजौपातुकुजोरक्षेत्करद्वये भौमोमांहृदयेपातुभूमिजस्तुतथो-
दरे भूनंदनोथनाभौचकट्यामंगारकोवतु सक्थिनीमेयमोरक्षेज्जान्वोरोगापहारकः जंघयोर्वृष्टिकर्ताचत्रपह
र्ताचगुल्फके पादांगुष्ठौचपादौचसर्वकामफलप्रदः शक्तिर्मेपूर्वतोरक्षेच्छूलंरक्षतुदक्षिणे पश्चिमेमांधनूरक्षेदु
दरेचशरस्तथा ऊर्ध्वंषडाननःपातुचाधस्तात्पृथिवीसदा यएवंकवचंजप्त्वापश्चाद्धोमंसमाचरेत् ॐमद्येत्यादि
संकीर्त्यमंगलव्रतांगभूतकृतजपदशांशेनहवनंकरिष्ये इतिसंकल्प्य देवाग्रे शुद्धमृदा त्रिकोणं स्थंडिलंकृत्वा

स्वगृह्योक्तविधिनाऽग्निंप्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् अत्रखादिरादिसमिधोहोमद्रव्यं तत्रप्रधानंमंगलंगुडाज्य मिश्रित तिलंद्रव्येणकृतजपदशांशेनयक्ष्येमूलमंत्रेणजहुयात् खजूरीफलेनपूर्णाहुतिंहुत्वा गायत्र्यावैदिक मंत्रेणापियथाशक्तिहुत्वाहोमशेषंसमापयेत् अत्रैकविंशतिनाममंत्रैरपिखजूरीफलैर्होमोविधीयते ततो गायत्रींपठित्वामंगलंतर्पयामीत्याद्येकविंशति नामभिस्तर्पणं कार्य्यं ॐअनृणाअस्मिन्ननृणापरस्मिंस्तृ तीयेलोकेअनृणस्याम येदेवयानाउतपितृयानासर्वान्यथा अनृणाअक्षीयेम इतिमंत्रंपठित्वामार्जनं कुर्य्यात् ततोवायनदानं मंगलरूपिणेद्विजायइदंपाद्यमित्यादिसंपूज्य तांबूलदक्षिणासहितानेकविंश तिसंख्याकान् गुडमिश्रिततिललड्डुकान्दद्यात् तत्रमंत्रः ॥ मंगलायनमस्तुभ्यंसर्वमंगलकारक वाय नेनचसंतुष्टोममकामान्प्रपूरय अनेनवायनदानेनऋणहर्ताभौमःप्रीयतां ततःखदिरांगारकेणऋणत्रय संज्ञिकास्तिस्रोरेखाःकार्य्याः ताश्चवामपादेनमार्जयेत् तत्रमंत्रः ॥ दुःखदौर्भाग्यनाशायधनसंतानहे तवे मार्जयाम्यसितारेखास्तिस्रोजन्मत्रयोद्भवाः ततोमंगलोभूमिपुत्रश्चेत्यादिःसर्वकामफलः एतानि कुजनामानिनित्यंयःप्रयतःपठेत् ऋणंनजायतेतस्यधनंयच्छतिवांछितं ततउत्तिष्ठब्रह्मणस्पतेइतिमंत्रेणोत्था प्यविसर्जयेत् कथांश्रुत्वाब्राह्मणभोजनपुरःसरं सगुडगोधूमान्नंमौनंभुंजीत एवमुक्तप्रकारेणप्रतिभौमवासरं एकविंशतिकुर्य्यात् ततोद्वाविंशतितमेभौमवासरे उद्यापनंकुर्य्यात् तद्यथाॐतत्सत्अद्येत्यादितिथ्यादिपंचांगस्मृ त्वा अभीष्टकामनासिद्ध्यर्थमाचरितंयत्भौमव्रतं तस्यसंपूर्णताफलावाप्तयेभौमव्रतोद्यापनंकरिष्ये ततोवृताचार्यः उक्तविधिना सर्वतोभद्रस्थकलशप्रतिष्ठांतंसामान्यविधिंकृत्वा ततोहैमंमंगलंपूर्वोक्तपूजाविधिनासंपूज्य सुव र्णपुष्पैःमंगलायनमइत्यादिविशेषपूजांकृत्वा पुराणपठनादिनाजागरंकुर्यात् प्रातःअग्निंप्रतिष्ठाप्यअन्वादध्यात्

अत्रप्रधानंमंगलंगुडाज्यमिश्रिततिलद्रव्येणअष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिर्मूलमंत्रेणगायत्र्यावावैदिकेनापिएकविं
शतिमंत्रैः परिवारदेवताश्चतेनैवद्रव्येण अष्टाष्टसंख्याकाहुतिभिः ब्रह्मादिदेवताश्चैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये मं
गलोभूमिपुत्रश्चेत्याद्याएकविंशतिदेवतास्तासांनाममंत्रेणहोमः एवंहोमंसंपाद्य पूर्वोक्तैकविंशतिनामभिरेकाविं
शतिद्विजान्संपूज्यैकाविंशतिकलशान्दद्यात् तत्रमंत्रः मंगलःप्रतिगृह्णातुमंगलोवैददातिच मंगलस्तारकोभा
भ्यांमंगलायनमोनमइतिदत्वा आचार्यंरक्तवस्त्रादिनासंपूज्य तस्मैपीठंव्रतपूर्त्तयेरक्तांसुरभिंरक्तंवृषभंचदत्वा
विभवेसतिसोपस्करांशय्यांचदत्वा सदन्नेनभूदेवान्संतर्प्य दक्षिणाभिःप्रतोष्य आशीषोगृहीत्वा इष्टजनैः
सहभुंजीत इतिसोद्यापनंभौमवारव्रतम् अथमंगलागौरीव्रतम् तत्रादौकामाक्षीप्रकृत्यतत्रापिश्रावणेमासिप्रत्यहं
विधिवज्जनैःपूजाकार्य्याविशेषेणसर्वथाभौमवासरे इतिमंगलागौरीव्रतंभविष्ये उमद्यतिथ्यादिसंकीर्त्यआत्मनो
ऽशेषपापक्षया वैधव्यपुत्रपौत्राद्यनेकनानाविधभोगप्राप्तिपूर्वकगौरीलोकप्राप्त्यर्थंपंचवर्षात्मकंमंगलागौरीव्रतं
श्रावणेमासिशुक्लपक्षेप्रथमेभौमवासरे मंगलागौरीव्रतांगत्वेनपूजनंकरिष्ये पंचवर्षात्मकाचरितमंगलागौरीव्रतफ
लसंपूर्णतावाप्तयेचतदुद्यापनंकरिष्ये ततोगौरीतिलकोक्तैकलिंगतोभद्रमंडलेकलशोपरिहैमींगौरींप्रतिमांगौरी-
मिमायेतिमंत्रेण सर्वमंगलमांगल्येइत्यादिपौराणिकमंत्रेणचप्रतिष्ठाप्य ताभ्यामेवमंत्राभ्यांश्रीसूक्तेनवापूजयेत्
परितःपिष्टजान्डमरुकाकारान् षोडशतंतुवर्त्तियुतान्षोडशदीपान्प्रज्वाल्य समान्साग्रान्षोडशपर्वयुतान्
दूर्वांकुरान्समर्प्य सौभाग्यवस्तुजातंसमर्प्य कथाश्रवणादिभि रात्रिंनयेत् प्रातरग्निंप्रतिष्ठाप्यअन्वाद
ध्यात् अत्रप्रधानंगौरींफलाक्षताबिल्वदलैःप्रतिद्रव्यं अष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिर्ब्रह्मादिदेवताश्चैकैकया
ज्याहुत्यायक्ष्ये इतिहोमंसंपाद्य ततःषोडशाष्टौचतुरोवादंपतीन् अभावेएकंवासंपूज्य सौभाग्यवस्त्रदक्षिणा

तांबूलफलादियुतंपक्वान्नपूरितंवंशपात्रं उद्यापनमिदंदेवइतिमंत्रं पठित्वा तेभ्योदत्त्वा ततआचार्य्यंसंपूज्य रौप्यपात्रसौवर्णवर्त्तिसंयुतंप्रज्वलितंदीपंकृत्वा आचार्य्यायदत्त्वासोपस्करंपीठंव्रतपूर्त्तयेगांचदत्त्वा परमान्नेन भूदेवान्संतर्प्याशिषोगृहीत्वा मौनीइष्टजनैस्सहभुंजीत इतिसोद्यापनंमंगलागौरीव्रतम् अथबुधव्रतंभ निष्ये अथातःसंप्रवक्ष्यामिरहस्यंह्येतदुत्तमं येनलक्ष्मीर्धृतिस्तुष्टिःपुष्टिःकांतिश्चजायते विशाखासुबुधं सप्तव्रतनक्तान्यथाचरेत् बुधंहेममंकृत्वास्थापितंकांस्यभाजने शुक्लवस्त्रयुगच्छन्नंशुक्लमाल्यानुलेपनं गुडोद नोपहारंतुब्राह्मणायनिवेदयेत् तत्रमंत्रः बुधत्वंबुद्धिजननोधनदःसर्वदानृणां तत्त्वावबोधंकुरुमेसोमपुत्रनमो स्तुते होमंघृततिलैःकुर्य्याद्बुधनाम्नाचमंत्रवित् समिधोष्टोत्तरशतमष्टाविंशतिरेववा होतव्यामधुसर्पिभ्यां दध्नाचैवघृतेनच अत्रसमिधो अपामार्गस्यग्राह्या बुधशांतिरितिप्रोक्ताबुधवैकृतनाशिनी बुधदोषेतुकर्त्तव्ये बुधशांतिकपौष्टिके इतिभविष्योत्तरोक्ताबुधशांतिः अथबुधस्तोत्रम् ॐनमोबुधायविज्ञायसोमपुत्रायतेनमः रोहिणीगर्भसंभूतकुंकुमच्छविशोभन सोमप्रियसुतानेकशास्त्रपारगवित्तम रौहिणेयनमस्तेस्तुनिशाकामुकसू नवे पीतवस्त्रपरीधानसुवर्णस्त्रग्विराजित सुवर्णमालाभरणस्वर्णदानवरप्रद नमोप्रतिमरूपायबुधानांप्रिय कारिणे विष्णुभक्तिमतेतुभ्यमुडुराजप्रियंकर इत्येतत्स्तोत्रमुत्थायप्रभातेमानवस्तुयः बुधस्यपठतेनित्यंवृद्धि भाक्सभवेन्नरः इतिबुधस्तोत्रम् अथगुरुवारव्रतं अथातःसंप्रवक्ष्यामिरहस्यंह्येतदुत्तमं येनलक्ष्मीधृतिस्तु ष्टिःपुष्टिःकांतिश्चजायते गुरुंचैवानुराधायांपूजयेद्भक्तितोनरः पूर्वोक्तविधियोगेनसप्तनक्तान्यथाचरेत् हैमेहेमम येपात्रेस्थापयित्वाबृहस्पतिं पीतांबरयुगाछन्नंपीतयज्ञोपवीतिनं पादुकोपानहच्छत्रकमंडलुविभूषितं भूषितंपीतकुसुमैःकुंकुमेनानुलेपितं धूपदीपादिनैवेद्यैःफलैश्चंदनखंडकैः खंडखाद्योपहारांश्चगुरोरग्रेनिवेदयेत्

प्रार्थनामंत्रः धर्मशास्त्रार्थतत्त्वज्ञज्ञानविज्ञानपारग विबुधार्त्तिहराचिंत्यदेवाचार्यनमोस्तुते होमेघृतातलैःकुर्य्या
द्गुरुनाम्नाचमंत्रवित् समिधोष्टोत्तरशतमष्टाविंशतिरेववा होतव्यामधुसर्पिभ्यां दध्नाचैवघृतेनच पिप्पल्यः
समिधोज्ञेयाःशास्त्रांतरनियोगतः एतद्व्रतंमहापुण्यंसर्वपापहरंशिवं तुष्टिपुष्टिकरंन्टणांगुरुवैकृतनाशनं विष
मस्थेगुरौकार्य्याजीवशांतिरियंबुधैः इतिभविष्योत्तरोक्तगुरुवारव्रतम् अथगुरुस्तोत्रम् दंडाक्षसूत्रधारीचक
मंडलुधरःसदा हस्त्यारूढश्चतुर्बाहुःपातुमांवाक्पतिःसदा चराचरगुरुंस्तौमिगुरुंसर्वोपकारकं यस्यसंकीर्त्तनादे
वक्षणादिष्टंप्रजायते वृहस्पतिःसुराचार्य्योनीतिज्ञोनीतिनायकः गुरुर्जीवोथवागीशोवेदवेत्ताविदांवरः सौम्यमू
र्त्तिःसुधादृष्टिःपीतवासाःपितामहः अग्रवेत्तादीर्घश्मश्रुर्हेमांगःकुंकुमच्छविः सर्वज्ञःसर्वदःसर्वःसर्वपूज्योग्रहेश्वरः
सत्यधामाक्षमाशीलोग्रहपीडानिवारकः पंचविंशतिनामानिगुरुंस्मृत्वातुयःपठेत् आयुरारोग्यमैश्वर्य्यंधनधा
न्यसमन्वितं जीवेद्वर्षशतंसाग्रंसर्वव्याधिविवर्जितः कर्मणामनसावाचायत्पापंसमुपार्जितं तदेतत्पठनादेव
दहत्यग्निरिवेंधनं गुरोर्दिनेर्चयेद्यस्तुपीतवस्त्रानुलेपनैः धूपदीपोपहारैश्चविप्रभोजनपूर्वकं पीडाशांतिर्भवेत्तस्य
स्वयमाहवृहस्पतिः अथगुरुशांतिःस्कांदे पिप्पलादोवाच गुरुपूजांप्रवक्ष्यामियथोक्तांब्रह्मणापुरा लोकाना
मुपकारायसर्वोपद्रवशांतये कन्याविवाहकालेतुशुद्धिर्यस्यानविद्यते ब्राह्मणस्योपनयनेयस्यस्याद्दुःस्थितोगुरुःएभिः
पूजागुरोःकार्य्याविधिवद्भक्तिभावितैःमदंतीकामपुष्पाणिपत्रंपालाशसर्षपाः मदंतीयूथिकाकामोदमनंचविशेषतः
गुडूचीवस्त्यपामार्गीविडंगंशंखिनीवचा सहदेवीविष्णुक्रांतासर्वौषध्यःशतावरी कुंभस्योपरिभागेतुस्थापयि
त्वावृहस्पतिं सौवर्णपात्रेसौवर्णीप्रतिमांतांयुधिष्ठिर कारयेत्तुयथाशक्त्यावित्तशाठ्यविवर्जितः पीतवस्त्रयुगा
च्छन्नांपीतयज्ञोपवीतिनीं पूजयेद्गंध पुष्पाद्यैस्ततोहोमंसमाचरेत् समिधोश्वत्थवृक्षस्यहोतव्याष्टोत्तरंशतं तिल

व्रीहिपर्वैमिश्रहोतव्यंतुयथाक्रमं वृहस्पतेइतिमंत्रेणऋपिछंदसमन्वितं मंत्रेणानेनजुहुयाद्धान्यपूर्वंचयत्नतः ततो होमावसानेतुपूजयित्वावृहस्पतिं पीतगंधैस्तथापुष्पैर्धूपदीपैश्चभक्तितः दध्योदनंचनैवेद्यफलतांबूलसंयुतं मंत्रेणानेनकौंतेयसमभ्यर्च्ययुधिष्ठिर नमस्तेंगिरसांनाथवाक्पतेथवृहस्पते क्रूरग्रहैःपीडितानाममृतायनमोनमः पूजयित्वासुराचार्य्यंपश्चादर्घ्यंनिवेदयेत् गंभीरदृढरूपांगदेवेज्यसुमनाःप्रभो नमस्तेवाक्पतेशांतगृहाणार्घ्यं वृहस्पते इत्यर्घ्यमंत्रः अर्घ्यंदत्वासुरेशस्यजपंहोमंसमापयेत् भक्त्यायत्तसुराचार्य्यहोमपूजादियत्कृतं तत्त्वं गृहाणशांत्यर्थंवृहस्पतेनमोनमः मंत्रेणानेनसंकल्प्यपश्चात्संप्रार्थयेन्नृप जीवोवृहस्पतिःसूरिराचार्य्योगुरुरंगिराः वाचस्पतिर्देवमंत्रीशुभंकुर्य्यात्सदामम इतिप्रार्थना एवंसंप्रार्थयेद्देवमाचार्य्यंचप्रपूजयेत् सर्वोपस्करसंयुक्तां प्रतिमांतांयुधिष्ठिर प्रणम्यचगवायुक्तामाचार्य्यायनिवेदयेत् अथाचार्य्यस्तुनियतोवेदवेदांगपारगः यजमानंसपत्नीकंशांतचित्तंजितेंद्रियं कुंभोदकंगृहीत्वातुमंत्रैरेतैःप्रसिंचयेत् इदमापोथमंत्रेणसामश्रीतिऋचंतथा याओपधीरश्वावतीःकूष्मांडैश्चाभिषेचयेत् पश्चात्संभोजयेद्विप्रान्यथाशक्त्यायुधिष्ठिर एवंकृत्वागुरोःपूजांसर्वान्कामानवाप्नुयात् संक्रांतावपिकौंतेयतथास्याभ्युदयेनवा कुर्वन्वृहस्पतेःपूजामभीष्टंफलमाप्नुयात् संक्रांतौगुरोः राश्यंतरसंक्रमे इतिभविष्योत्तरोक्तंगुरुपूजाव्रतम् अथस्कंदपुराणे गुरुस्तोत्रम् वृहस्पतिःसुराचार्य्योदयावान्शुभलक्षणःलोकत्रियोगुरुःश्रीमान्सर्वज्ञःसर्वदोविभुः सर्वेशःसर्वदातुष्टःसर्वगःसर्वपूजितःअक्रोधनोमुनिःश्रेष्ठोनीतिकर्त्ताजगत्प्रियःविश्वात्माविश्वकर्त्ताचविश्वयोनिरयोनिजः भूर्भुवःस्वःपिताचैवभर्त्ताजीवोमहाबलः पंचविंशतिनामानिपुण्यानिशुभदानिच प्रातरुत्थाययोनित्यंकीर्त्तयेत्सुसमाहितः विपद्गतोपिभगवान्प्रीतस्तस्यवृहस्पतिः नंदगोपगृहेपद्मविष्णुनापरिकीर्त्तितं पठेत्तुयोगुरुस्तोत्रंचिरंजीवीनसंशयः गोसहस्रफलंपुण्यंविष्णुर्वच

नमब्रवीत् वृहस्पतिःसुराचार्य्यःसुरासुरसुपूजितः अभीष्टफलदाःश्रीमान्शुभग्रहनमोस्तुते इतिस्कंदपुराणो
क्तंगुरुस्तोत्रम् अथशुक्रवारव्रतम् अतःपरंप्रवक्ष्यामिरहस्यंह्येतदुत्तमं येनलक्ष्मीर्धृतिस्तुष्टिःपुष्टिःकांतिश्चजा
यते शुक्रंज्येष्ठासुसंप्राप्यपूजयेन्नक्तभोजनैः पूर्वोक्तक्रमयोगेनद्विजानांतर्पणेनतु सप्तमेत्वथसंप्राप्तेसौवर्णंकारये
त्सितं रौप्येवाकांस्यपात्रेवास्थापयित्वाभृगोःसुतं संपूज्यपरयाभक्त्याश्वेतवस्त्रानुलेपनैः अग्रेतस्यप्रदातव्यं
पायसंघृतसंयुतं दद्यादनेनमंत्रेणब्राह्मणायविचक्षणः भार्गवोभृगुशिष्यस्त्वंश्रुस्मृतिविशारदः हत्वाग्रह
कृतान्दोषानायुरारोग्यदोभव इतिभविष्योत्तरोक्तंशुक्रवारव्रतं अथशुक्रस्तोत्रम् नमःशुक्रायदैत्यानामाचा
र्य्यायनमोनमः काव्यायोशनसेतुभ्यंभार्गवायनमोनमः वृषपर्वार्चितायाथदैत्यानुग्रहकारिणे कवयेदैत्यद
नुजासुरवंदितमूर्त्तये देवयानीकृतेदासीकृतासुरसुतायच दानवाधिपगोप्त्रेचतृणीकृतसुरायच मायाधिपत
येतुभ्यंनीतिशास्त्रप्रयोगिने भृगुगोत्रवरिष्ठायगीर्वाणैर्वंदितायच श्वेतवस्त्रायश्वेतायश्वेतपुष्पप्रियायच शशांक
तुल्यमहसेभृगूणांपतयेनमः इत्येवंशुक्रनामानिशुक्रवारेतुयःपठेत् ससर्वशास्त्रनिपुणःशुक्रस्यस्यात्प्रसादतः
इतिशुक्रस्तोत्रम् अथशुक्रशांतिः वृद्धवसिष्ठोक्ता शुक्रेचास्तंगतेयात्रागुरावस्तमुपागते तयोर्बाल्येवार्धकेच
सायात्राभयरोगदा प्रतिशुक्रंप्रतिबुधंप्रतिभौमंचगर्हिता तीर्थयात्राविधौतेषांप्रतिशुक्रोनविद्यते काश्यपेषु
वसिष्ठेषुभृग्वत्र्यांगिरसेषुच भरद्वाजेषुवत्सेषुप्रतिशुक्रोनविद्यते अन्येषांसन्मुखेदोषःप्रतिशुक्रस्यसर्वदा कृत्वाशां
तिंप्रयत्नेनपश्चात्सर्वंसमाचरेत् उपोष्यगुरुवारेचयावच्छुक्रोदयंव्रतं रजतेनचशुद्धेनकारयेत्प्रतिमांभृगोः उ
पचारान्निवेद्याथशुक्रंअन्यदित्यृचा तन्मंत्रेणजपंकुर्य्यात्सम्यगष्टोत्तरंशतं क्षीरगंगाक्षतैःपुष्पैर्भक्त्याचार्घ्यं
निवेदयेत् दैत्यमंत्रीदिवादर्शीचोशनाभार्गवःकविः श्वेतोथमंडलीकाव्योविधिज्ञोभगवन्नमः दत्त्वेत्यर्घ्यंप्रयत्नेन

प्रार्थयेच्चैवभक्तितः त्वत्पूजयानयाशुक्रसन्मुखत्वसमुद्भवं दोषंविनाशयाक्षिप्रंरक्षमांतेजसांनिधे दैवज्ञा यततोदद्यात्प्रतिमांश्वेतगोयुतां एवंकृतेनदोषःस्यात्प्रतिशुक्रसमुद्भवः मात्स्येपिविशेषउक्तः अथातःशृणुभूपा लप्रतिशुक्रप्रशांतये यात्रारंभेवसानेचतथाशुक्रोदयेसति शुक्रपूजाप्रकर्त्तव्यातांनिशामयभारत राजतेवा यसौवर्णेकांस्यपात्रेथवापुनः शुक्लपुष्पांबरयुतेश्वेततंडुलपूरिते निधायराजतंशुक्रंशुचिमुक्ताफलान्वितं महा श्वेतगवायुक्तंसामगायनिवेदयेत् सहतेनसवत्सांगांदत्त्वाविप्रायप्रार्थयेत् नमस्तेसर्वलोकेशनमस्तेभृगुनंदन कवेसर्वार्थसिद्ध्यर्थंगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते दत्त्वैवार्घ्यंतुकौंतेयप्रणिपत्याविसर्जयेत् यावच्छुक्रस्यनकृतापूजासौहालि कैःशुभैः पोलिकाभिश्चगोधूमैस्तंडुलैश्चणकैरपि तावत्फलंकथंलभ्यंस्त्रीभिःकामार्थसिद्धये एवंशुक्रोदयेकु- र्वन्यात्रादिषुचभारत अथवामौक्तिकान्येवसुवृत्तानिमहांतिच भार्गवांगिरसौचिंत्यतान्येवप्रतिपादयेत् भक्त्यामौक्तिकदानेनयेज्ञनकुरुनंदन कुरूपंतादृशंपुंसांनकदाचित्प्रजायते येभार्गवोदयमवाप्यसवस्त्रपुष्पंकु- र्वंत्यनन्यमनसोंगिरसश्चपूजां तेषांनृणांप्रवसतांप्रतिशुक्रजातं विघ्नंनसंभवतिभारतपुण्यभाजां इति शुक्रशांतिविधानम् अथशुक्रवारेवरलक्ष्मीव्रतम् तच्चकर्कटराशिस्थसूर्येश्रावणस्यांतिमशुक्रवारेकार्यमिति- कथायामुक्तंतत्रपूजाविधिः ॐमद्येतितिथ्यादिसंकीर्त्यात्मनोमृपावादादिजनितकुष्ठादिरोगनिवृत्तिपूर्वकधनसं- पत्पुत्रादिलाभार्थंश्रावणांतिम शुक्रवासरेवरलक्ष्मीप्रीत्यर्थं पूजनंकरिष्ये इति संकल्प्य पूजार्थंगृहं- तोरणरंगमालादिभिरलंकृत्य तत्रगृहस्यपूर्वभागेऐशान्यांवाभूमौप्रस्थमितान्तंडुलान्निक्षिप्य तदुपरिकल- शंसुवर्णपंचरत्नफलवस्त्रादियुतंसंस्थाप्य तत्रचतुर्भुजांहैमींप्रतिमांसंस्थाप्यपूजांकुर्यात् क्षीरसागरसंभूता- क्षीरवर्णसमप्रभा क्षीरार्णवसमंवस्त्रंदधानाहरिवल्लभा ब्राह्मीहंससमारूढासुकमंडलुधारिणी विष्णुते-

जोधिकेदेविसमागच्छवरप्रदे इत्यावाहनम् १ मासेश्वरिमहादेविआसनंतेददाम्यहं महैश्वर्यसमायु-
क्ते नह्मणिब्रह्मणः प्रिये इत्यासनम् २ तीर्थोदकैर्महादिव्ये पापसंहारकारकैः अर्घ्यंगृहाणदेवे-
शिदेवानामुपकारिणि इत्यर्घ्यम् ३ कुमारशक्तिसंपन्नाकौमारीशिखिवाहनापाद्यंददाम्यहंदेविवरदेवरलक्षणे
इतिपाद्यम् ४ वैष्णवीविष्णुसंयुक्ताअसंख्यायुधधारिणि आचम्यतांदेवपूज्येवरदेसुरमर्दिनि इत्याचमनम्
५ स्नानंपंचामृतैः शुद्धैः स्नापयिष्येहरिप्रियेवरदेशक्तिसंभूते वरंदेहिहरिप्रिये इतिपंचामृतस्नानम्
६ गंगाजलंसमानीतंसुगंधिद्रव्यसंयुतं स्नानार्थंतेमयादत्तंगृहाणपरमेश्वरि इतिस्नानम् ७ रजताद्रिसमं
दिव्यंक्षीरसागरसन्निभं चंद्रप्रभासमंदिव्यंमासनंतेददाम्यहं इतिवस्त्रं ८ मांगल्यमणिसंयुक्तंमुक्ताफलसम
न्वितं दत्तंमंगलसूत्रंतेगृहाणसुरवल्लभे इतिमंगलसूत्रं ९ यज्ञोपवीतमिति यज्ञोपवीतंसौवर्णंदद्यात् सुवर्णभूषणं
दिव्यंनानारत्नसुशोभितं त्रैलोक्यभूषणेदेविगृहाणाभरणंशुभं इत्याभरणम् १० रक्तगंधंसुगंधाढ्यमष्टगंधसम-
न्वितंदास्यामिदेविवरदेलक्ष्मिदेविप्रसीदमे गधं ११ महाव्रीहिसमुद्भूतानक्षतानपिषोडश मुक्ताविशेषजमुखान्
गृहाणपरमेश्वरि इत्यक्षताः १२ नानाविधानिपुष्पाणिनानावर्णयुतानिच पुष्पाणितेप्रयच्छामिभक्त्यादेविवरप्रदे
इतिपुष्पम् १३ अथांगपूजा वरलक्ष्म्यैनमः पादौपूजयामि कमलवासिन्यैनमः गुल्फौपू- पद्माल
यायैजंघेपू. श्रियैनमः जानुनीपू. इंदिरायैनमः ऊरूपू. हरिप्रियायैनमः नाभिंपूज. लोकमात्रे
नमः स्तनौपू. शंखनिधयेनमः हस्तौपू. विधात्र्यैनमः कंठंपू. धात्र्यैनमः नासांपू. पद्मनि-
धयेनमः नेत्रपु. भार्गव्यैनमः कर्णौपू. क्षीरसागरजायैनमः ललाटंपू. श्रीवरलक्ष्म्यैनमः शिरःपू.
श्रीमहालक्ष्म्यैनमः सर्वांगपू. धूपंदास्याम्यहंदेविगोघृतेनसमन्वितं प्रयच्छामिमहादेविभक्तानांवरदे

शुभेइतिधूपं १४ आज्यंसद्वार्तिसंयुक्तंवह्निनाप्रतियोजितं दीपंगृहाणवरदेत्रैलोक्यतिमिरापहे इतिदीपं १५
नैवेद्यंपरमान्नंतेदाष्टिप्रीतिकरंशुभं भक्ष्यभोज्यादिसंयुक्तसर्वतृप्तिकरंपरं इतिनैवेद्यम् १६ कर्पूरनागवल्लीच
क्रमुकंचूर्णसंयुतं वरलक्ष्मिगृहाणत्वंतांबूलंतेददाम्यहम् इतितांबूलं १७ सुवर्णंसर्वधातूनांश्रेष्ठंदेविप्रकीर्त्ति
तं भक्त्याददामिवरदेस्वर्णवृष्टिंप्रदेहिमे इतिसुवर्णदक्षिणा १८ नीराजनंसमांगल्यंकर्पूरेणसमान्वितं चं
द्रार्कवह्निसदृशंप्रभेदेविनमोस्तुते इतिनीराजनम् १९ सर्वमंगलमांगल्येसर्वपापप्रणाशिनि डोरकंतेप्रय
च्छामिसुप्रीताहरिवल्लभे इतिडोरकार्पणं २० करिष्यामिव्रतंदेवित्वद्भक्त्यात्वत्परायणः श्रियंदेहियशोदे
हिसौभाग्यंदेहिमेशिवे इतिडोरकबंधनम् २१ क्षीरार्णवसुतालक्ष्मीचंद्रस्यैवसहोदरि गृहाणार्घ्यमहालक्ष्मी
देहितुभ्यंनमोस्तुते इतिपुरश्च २२ श्रीवृक्षस्यदलंदेविमहादेवप्रियंसदा बिल्वपत्रंप्रयच्छामिपवित्रंतेसु
निर्मलं इतिबिल्वपत्रं २३ इहजन्मनियत्पापंसप्तजन्मांतरेषुच निवारयमहादेविलक्ष्मीनारायणप्रिये इ-
तिप्रदक्षिणा २४ दामोदरिनमस्तुभ्यंनमस्त्रैलोक्यनायके हरिकांतेनमस्तुभ्यंत्राहिमांपरमेश्वरि इतिनमस्का
रः २५ क्षीरार्णवसमुद्भूतेकमलेकमलालये प्रयच्छसर्वकामांश्चविष्णुवक्षस्थलालये इतिव्रतसमर्पणं २६
छत्रचामरमांदोलव्यजनंदर्पणंतथा गीतवादित्रनृत्यैश्चविष्णुवक्षस्थलालये इतिछत्रादिसमर्पणं २७ शु
क्रवारेसमभ्यर्च्यक्षमस्वचमहेश्वरि वरलक्ष्मिमहादेविसर्वकार्यप्रदायिनि इतिक्षमापनं २८ प्रयच्छपुत्र
कामांश्चविष्णुवक्षस्थलेनघे पुत्रान्देहियशोदेहिसौख्यसौभाग्यमेवच त्रैलोक्यजननित्राहिवरदेभक्तवत्सले
इतिप्रार्थना एकविंशतिपक्वान्नघृतशर्करयायुतं इंदिरेप्रीयतांदेवि अतः शांतिंप्रयच्छमे इतिवायनं ३०
इंदिराप्रतिगृह्णातिइंदिरावैददातिच इंदिरातारकोभाभ्यामिंदिरायैनमोनमः इतिवायनग्रहणमंत्रः ३१ इ

तिवरलक्ष्मीपूजाविधिः अथकथा सूतउवाच कैलासशिखरेरम्येसर्वदेवनमस्कृतेगौर्य्यासहमहादेवोदिव्यैर
क्षैर्विनोदितः जितोसित्वंजितेत्याहपार्वतीपरमेश्वरं सोपित्वंचाजितेत्याहसुविवादस्तयोरभूत् चित्रनेमिस्त
दाद्रष्टोमृषावादमभाषत तदाकोपसमाविष्टागौरीशापंददौतदा कुष्ठीभवमृषावादिन्चित्रसेनहताश्रिय नाम्न
तेनसमंपापंक्कापिदृष्टंश्रुतावपि चित्रनेमिर्विशेषज्ञः सत्यंवदतिनोमृषा प्रसादः क्रियतांदेवि देवीमाहवृषध्वजः
प्रसादसुमुखीतस्मैविशापंचजगादसा यदासरोवरेरम्येकरिष्येतितपः शुचिःततः स्वर्गणिका. सर्वाः वक्ष्यंति
त्वासमाहिताःतदाभवान्विशापाःस्यादित्युक्तः सपपातह ततोदिनैश्चकतिभिश्चित्रनेमिः सरोवरे कुष्ठीभूत्वावसं
स्तत्रददर्शस्वर्विलासिनीः देवतापूजनेयुक्ताः पप्रच्छप्राणिपत्यताः किमेतद्भोमहाभागाः किंपूजायांतुवां
छितं किंचास्माभिरनुष्ठयमिहामुत्रसुखाप्तये इतिव्रतंचित्रनेमिश्चक्रेप्येवंसुलोचनाः येनास्माद्गिरिजाशापा
न्मोक्ष्यसेचिरदुःखितः ताऊचुः क्रियमाणंते व्रतमेतदनुत्तमं वरलक्ष्मीव्रतंदिव्यंसर्वकामसमृद्धिदं यदार
वोकुलीरस्थेमासेचश्रावणोत्तमे गंगायमुनयोर्योगस्तुंगभद्रासमस्तदा तस्मिन्वैश्रावणेमासिशुक्लांतेतुभृगोर्दि
ने प्रारब्धव्यंव्रतंतत्रमहालक्ष्म्यायतात्मभिः सुवर्णप्रतिमांकुर्य्याच्चतुर्भुजसमन्वितां पूर्वगृहमलंकृत्यतोर-
णैरंगवाल्लिभिः गृहस्यपूर्वदिग्भागेऐशान्यांचाविशेषतः तंडुलान्प्रस्थसंख्याकान्भूमौनिक्षिप्यपूजयेत् संस्था-
प्यकलशंतत्रतीर्थतोयैःप्रपूरयेत् फलानिपरिनिःक्षिप्यसुवर्णंतत्रानिःक्षिपेत् पल्लवांश्चापिनिःक्षिप्यवस्त्रेणा-
च्छादयत्नतः प्रतिमांस्थापयेत्तत्रपूजयेच्चयथाविधि अग्न्युत्तारणपूर्वंतुशुद्धस्नानंयथाक्रमं पंचामृतेनस्नपनंका-
रयेन्मंत्रपूर्वकं शुद्धस्नानंपुनःकृत्वादेवीसूक्तेनवैततः अष्टगंधैःसमभ्यर्च्यपल्लवैश्चसमर्चयेत् अश्वत्थवटवि-
ल्वादिचूतदाडिममालतीएतेषांपत्रमादायएकविंशतिसंख्यया नानाविधानिपुष्पाणिमालत्यादीनिवैततः धूप-

दीपैर्महालक्ष्मींपूजयेत्सर्वकामदां पायसंसर्वमन्नंचसर्वभक्ष्यैश्चसंयुतं एकविंशतिसंख्याकैरपूपैःपूजयेच्छ्रियं दे-
व्यैसर्वंसमर्प्याथवरंसद्गृणयात्ततः एवंसंपूजयित्वातांतांबूलाद्यैश्चषोडश उपचारैर्बहुविधैर्नानासम्माननैस्तथा
नृत्यगीतादिसहितंदेवींसंप्रार्थयेच्छ्रियं उमासरस्वतीमाताशचीचप्रियवादिनी एताभिश्चकृतंसम्यग्व्रतंसर्व
समृद्धिदं पूजावसानपर्यंतंचित्रनेमिरभूत्ततः होमधूपंसमाघ्रायघृतदीपप्रभावतः गतकुष्ठस्स्वर्णतेजाःशु
चिस्तद्गतमानसः तस्मिन्नेवव्रतेसम्यङ्मनःसंधायसर्वदा पंचवायनकंदत्त्वाकथांशृण्वीतवाग्यतः तथामौनं
गृहीत्वातुआरार्तिंपरिकल्पयेत् व्रतंप्रकुर्वतांहस्तादेकंपूगफलंतथा पर्णकंचूर्णसहितंवर्द्धनीयंप्रयत्नतः आरक्त-
मासिसंजातेकुर्य्याद्व्रतमनुत्तमं नोचेन्नक्तव्रतंकार्य्यंसर्वदाशुभमिच्छता अनेनैवक्रमेणैवसंगृह्णीयात्प्रयत्नतःअ-
हंत्वस्यांकरिष्यामिव्रतंसर्वसमृद्धिदं इत्युक्त्वासर्वदेव्यस्ताःकारयामासुतत्क्षणात् सुवर्णनिर्मितांदेवींवस्त्रालंका
रसंयुतां पूर्वोक्तेनविधानेनपूजांकृत्वाप्रयत्नतः पंचवायनकंदत्त्वाकृत्वा तेभ्योयथाक्रमं विप्रायवटवेचैवदेव्यै
चव्रतचारिणे सुवासिन्यैततस्त्वेकमार्पिताचित्रनेमिना एवंसम्यक्क्रमेणैतान्दत्त्वावायनपंचकं ततोगृहंगतंतेनदे-
वींनत्वायथाक्रमं ततोह्यनुज्ञांसंप्राप्यभक्षयित्वाततोव्रती नागवल्लीदलंत्वेकंक्रमुकंचूर्णवर्जितं भक्षयि-
त्वातुयैकांतेप्रभातेतंनिरीक्ष्यच आरक्तेचततोजातेव्रतस्यास्यप्रभावतः अयाहंगतपापोस्मिदेवीदर्शनमागतः
एवंसम्यग्व्रतंचीर्णंकृतंयन्मेयथाश्रुतं चित्रनेमिर्व्रतंकृत्वाकैलासंशंकरालयं गत्वाप्रणम्यदेवेशंदेवींसादरपूर्व
कम् पार्वतीचतदाप्राहचित्रनेमेस्वपुत्रवत् पालनीयोमयात्वंहिसत्यमित्यवधार्य्यतां चित्रनेमिस्तदाप्राहपा
र्वतींहरवल्लभां तवपादांबुजंदृष्टंवरलक्ष्मीप्रसादतः महादेवस्ततःप्राहचित्रनेमिंशुचिव्रतं अद्यप्रभृतिकैलासे
भुंक्ष्वभोगान्यथेप्सितान् पश्चाद्व्रतासिवैकुंठंव्रतस्यास्यप्रभावतः पार्वत्यायत्कृतंपूर्वंपुत्रलाभार्थयातया दृष्टश्च

तिवरलक्ष्मीपूजाविधिः अथकथा सूतउवाच कैलासशिखरेरम्येसर्वदेवनमस्कृतेगौर्यासहमहादेवोदिव्यैर
क्षैर्वनोदितः जितोसित्वंजितेत्याहपार्वतीपरमेश्वरं सोपित्वंचाजितेत्याहसुविवादस्तयोरभूत् चित्रनेमिस्त
दाद्रष्टोमृषावादमभाषत तदाकोपसमाविष्टागौरीशापंददौतदा कुष्ठीभवमृषावादिन्चित्रसेनहतप्रिय नान्न
तेनसमंपापंक्वापिदृष्टंश्रुतावपि चित्रनेमिर्विशेषज्ञः सत्यंवदतिनोमृषा प्रसादः क्रियतांदेवि देवीमाहवृषध्वजः
प्रसादसुमुखीतस्मैविशापंचजगादसा यदासरोवरेरम्येकारिष्येतितपः शुचिःततःस्वर्गणिका. सर्वाः वक्ष्यंति
त्वासमाहिताःतदाभवान्विशापां.स्यादित्युक्तः सपपातह ततोदिनैश्चकतिभिश्चित्रनेमिः सरोवरे कुष्ठीभूत्वावसं
स्तत्रददर्शस्वर्विलासिनीः देवतापूजनेयुक्ताः पप्रच्छप्रणिपत्यताः किमेतद्भोमहाभागाः किंपूजायांतुवां
छितं किंचास्माभिरनुष्ठेयमिहामुत्रसुखाप्तये इतिव्रतांचित्रनेमिश्चक्रेप्येवंसुलोचनाः येनास्माद्गिरिजाशापा
न्मोक्ष्यसेचिरदुःखितः ताऊचुः क्रियमाणंते व्रतमेतदनुत्तमं वरलक्ष्मीव्रतंदिव्यंसर्वकामसमृद्धिदं यदार
वौकुलीरस्थेमासिचश्रावणोत्तमे गंगायमुनयोर्योगस्तुंगभद्रासमस्तदा तस्मिन्वैश्रावणेमासिशुक्लांतेतुभृगोर्दि
ने प्रारब्धव्यंव्रतंतत्रमहालक्ष्म्यायतात्मभिः सुवर्णप्रतिमांकुर्याच्चतुर्भुजसमन्वितां पूर्वंगृहमलंकृत्यतोर-
णैरंगवल्लिभिः गृहस्यपूर्वदिग्भागेऐशान्यांचविशेषतः तंडुलान्प्रस्थसंख्याकान्भूमौनिक्षिप्यपूजयेत् संस्था-
प्यकलशंतत्रतीर्थतोयैःप्रपूरयेत् फलानिपरिनिःक्षिप्यसुवर्णंतत्रानिःक्षिपेत् पल्लवांश्चापिनिःक्षिप्यवस्त्रेणा-
च्छादयेत्नतः प्रतिमांस्थापयेत्तत्रपूजयेच्चयथाविधि अग्न्युत्तारणपूर्वंतुशुद्धस्नानंयथाक्रमं पंचामृतेनस्नपनंका-
रयेन्मंत्रपूर्वकं शुद्धस्नानंपुनःकृत्वादेवीसूक्तेनवैततः अष्टगंधैःसमभ्यर्च्यपल्लवैश्चसमर्चयेत् अश्वत्थवटवि-
ल्वादिचूतदाडिममालतीएतेषांपत्रमादायएकविंशतिसंख्यया नानाविधानिपुष्पाणिमालत्यादीनिवैततः धूप-

दीपैर्महालक्ष्मीपूजयेत्सर्वकामदां पायसंसर्वमन्नंचसर्वभक्ष्यैश्चसंयुतं एकविंशतिसंख्याकैरपूपैः पूजयेच्छ्रियं दे-
व्यैसर्वंसमर्प्याथवरंसंवृणुयात्ततः एवंसंपूजयित्वातांतांबूलाद्यैश्चषोडश उपचारैर्बहुविधैर्नानासम्माननैस्तथा
नृत्यगीतादिसहितंदेवींसंप्रार्थयेच्छ्रियं उमासरस्वतीमाताशचीचप्रियवादिनी एताभिश्चकृतंसम्यग्व्रतंसर्व
समृद्धिदं पूजावसानपर्यंतंचित्रनेमिरभूत्ततः होमधूपंसमाघ्रायघृतदीपप्रभावतः गतकुष्ठस्स्वर्णतेजाःशु
चिस्तद्गतमानसः तस्मिन्नेवव्रतेसम्यङ्मनःसंधायसर्वदा पंचवायनकंदत्त्वाकथांशृण्वीतवाग्यतः तयामौनं
गृहीत्वातुआरातिंपरिकल्पयेत् व्रतंप्रकुर्वतांहस्तादेकंपूगफलंतथा पर्णैकंचूर्णसहितंवर्द्धनीयंप्रयत्नतः आरक्त-
मासिसंजातेकुर्य्याद्व्रतमनुत्तमं नोचेन्नक्तव्रतंकार्य्यंसर्वदाशुभमिच्छता अनेनैवक्रमेणैवसंगृह्णीयात्प्रयत्नतः अ-
हंत्वस्यांकरिष्यामिव्रतंसर्वसमृद्धिदं इत्युक्त्वासर्वदेव्यस्ताःकारयामासुतत्क्षणात् सुवर्णनिर्मितांदेवींवस्त्रालंका
रसंयुतां पूर्वोक्तेनविधानेनपूजांकृत्वाप्रयत्नतः पंचवायनकंदत्त्वाकृत्वा तेभ्योयथाक्रमं विप्रायवटवेचैवदेव्यै
चव्रतचारिणे सुवासिन्यैततस्त्वेकमर्पितंचित्रनेमिना एवंसम्यक्क्रमेणैतान्दत्त्वावायनपंचकं ततोगृहंगतंतेनदे-
वींनत्वायथाक्रमं ततोह्यनुज्ञांसंप्राप्यभक्षयित्वाततोव्रती नागवल्लीदलेत्वेकंक्रमुकंचूर्णवर्जितं भक्षयि-
त्वातुचैकांतेप्रभातेतंनिरीक्ष्यच आरक्तेचततोजातेव्रतस्यास्यप्रभावतः अद्याहंगतपापोस्मिदेवीदर्शनमागतः
एवंसम्यग्व्रतंचीर्णंकृतंयन्मेयथाश्रुतं चित्रनेमिर्व्रतंकृत्वाकैलासंशंकरालयं गत्वाप्रणम्यदेवेशंदेवींसादरपूर्व
कम् पार्वतीचतदाप्राहचित्रनेमेस्वपुत्रवत् पालनीयोमयात्वंहिसत्यमित्यवधार्य्यतां चित्रनेमिस्तदाप्राहपा
र्वतींहरवल्लभां तवपादांबुजंदृष्ट्वावरलक्ष्मीप्रसादतः महादेवस्ततःप्राहचित्रनेमिंशुचिव्रतं अद्यप्रभृतिकैलासे
भुंक्ष्वभोगान्यथेप्सितान् पश्चाद्रंतासिवैकुंठंव्रतस्यास्यप्रभावतः पार्वत्यायत्कृतंपूर्वंपुत्रलाभार्थयातया दृष्टंच

पएमुखस्तत्रततश्चसुमहाव्रतम् नंदिश्चविक्रमादित्ये राज्यंप्रा ततदाज्ञया नंदिश्चकांतयाहीनःकांताल्ब्धाप्र
सादतः तयाचैतद्व्रतं कृत्स्नं कृतंवैपुत्रहेतुतः पुत्रंचसुषुवेसापित्रैलोक्यभरणक्षमं इहमानुषलोकेहिव्रतं-
चीर्णंसुविस्तरं तदाप्रभृतियेनेदंवरलक्ष्मीव्रतंशुभं व्रतंपुण्यंनरोवापिकुर्य्याच्चैवतथांगना भक्त्याकरोतिवि-
पुलान्भोगान्प्राप्यश्रियंव्रजेत् व्रतानामुत्तमंपुण्यंवरलक्ष्मीव्रतंशुभं तत्कृत्वाचनरोनारीतौवरौनात्रसंशयः य-
इदंशृणुयान्नित्यंश्रावयेद्वासमाहितः धनधान्यमवाप्नोतिवरलक्ष्मीप्रसादतः इतिभविष्योत्तरेवरलक्ष्मी
व्रतम् इतिशुक्रवारव्रतानि अथशनिवारव्रतानिभविष्योत्तरे ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ अथातःसंप्रवक्ष्या
मिरहस्यंह्येतदुत्तमं येनलक्ष्मीर्धृतिस्तुष्टिःपुष्टिःकांतिश्चजायते मूलेनसूर्यतनयंगृहीत्वाभरतर्षभ तस्मिन्दिने
पूजनीयंग्रहात्रितयमादरात् शनैश्चरश्चराहुश्चकेतुश्चकेतुमान्नृप होमंवृतातिलैःकुर्य्यात्ग्रहनाम्नातुमंत्रवित्
प्रथमाष्टोत्तरशतमष्टाविंशतिरेववा होतव्यामधुसर्पिर्भ्यांदध्नाचैवघृतेनच यथाक्रमंशमीदूर्वाकुशानांसमिधः
स्मृताः सप्तमेचैवसंप्राप्तेनक्तेसूर्यसुतस्यच ग्रहास्त्रयोपिकर्त्तव्याराजन्लोहमयाःशुभाः लोहपात्रेस्थि-
ताःसर्वेसौवर्णेवाकुरूद्वह व्रतांतेइतिशेषः कृष्णवस्त्रयुगच्छन्नान्दद्यादेकैकशःक्रमात् तत्रशनिरूपंतु
कृष्णवासास्तथाकृष्णः शनिःकार्य्यःशिराततः दंडाक्षमालासंयुक्त करद्वितयभूषितः कार्ष्णायसरथेकार्य्य-
स्तथैवाष्टतुरंगमे राहुकेत्वोःस्वरूपंतुमत्स्यपुराणे करालवदनःखड्गचर्मशूलवरप्रदः नीलासिंहास-
नयुतोराहुरत्रप्रशस्यते धूम्राद्विबाहवःसर्वेगदिनोविकृताननाः गृध्रासनगतानित्यंकेतवःस्युर्वरप्रदा-
इति मृगनाभ्यासमानाभ्योधूपंकृष्णागुरुंतथा दत्त्वाकासारनैवेद्यंब्राह्मणायोपपादयेत् शनैश्चरनमस्तु-
भ्यंनमस्तेराहवेतथा केतवेथनमस्तुभ्यंसर्वशांतिप्रदोभव एवंकृतेभवेद्यत्तुतन्निबोधद्विजोत्तम यदिभौमोरवि-

सुतोभास्करोराहुणासह केतुश्चमूर्द्धनितिष्ठंतिसर्वेपीडाकराग्रहाः अनेनकृतमात्रेणसर्वेशाम्यंत्युपग्रहाः यए
वंकुरुतेराजासदाभक्तिसमन्वितःतस्यसानुग्रहाःदेवाशांतिंयच्छंतिभूपतेः सूर्यःशशीकुजवुधौगुरुशुक्रसौरीन् ह
स्तादिभ्रक्षसहितानुदितक्रमेण संपूज्यहेमघटितान्द्विजपुंगवायदत्वापुमान्ग्रहगणेननपीड्यतेत्र शशीति
द्वितीयार्थेप्रथमा शनैश्चरंराहुकेतूलोहपात्रेव्यवस्थितान् कृष्णागुरुःस्मृतोधूपोदक्षिणात्वात्मशक्तितःइतिभविष्यो
त्तरोक्तंशनिव्रतम् श्रीकृष्णउवाच कदाचिदाश्रमपदंपिप्पलादस्यनारदः जगामकामचारेणपर्य्यटन्नवनीतलं
तथातिथेयंश्रेयोर्थीपिप्पलादोथनारदं विहितायांसपर्य्यायांयोगज्ञंतमथाब्रवीत् मुनेवनेचिरंकालमालंव्यास्थितवा
नहं अथास्यवृक्षमक्षीणछायंस्थानमनुत्तमं क्वगतौमांविहायेहमदीयौपितरौमुने तमाहनारदः पूर्वं सर्वलोकानलः
शनिः पीडयामासवसुधांसर्वेपामसुधारिणां रोगांश्चकारदेहेपुगृहेपुचधनक्षय तदापुराण्यरण्यानिपरिभ्रम्यफ
लादिकं आदायकायपोपायसायमायातितेपिता क्लीवभावंपुरस्कृत्यशनैश्चरसमीक्षितः त्वांविहायसचापत्सुगत
श्चेतस्ततःक्वचित् एवमुक्तःशिशुःक्रोधाज्ज्वलन्निवहुताशनः आलोक्यगगनाद्भूमौपातयामासवैशनिं पतमानोगि
रेःशृंगेलग्नःखंजोवभूवह धरण्यांपतितंदृष्ट्वाभास्करात्मजमातुरं ननर्त्तभुजमुत्क्षिप्यनारदोहृष्टमानसः हृष्टो
देवांस्तथाहूयदर्शयामासतशनिं अथदेवास्तदाप्राप्ताब्रह्मरुद्रेंद्रपावकाःतत्कृतेसांत्वयामासुःक्रोधमुग्धंमुनिंचते
स्वस्तितेस्तुमहाभागपिप्पलादमहामुने अतस्त्वांपिप्पलादेतिलोकेख्यातिंगमिष्यसि अतस्त्वांपूजयिष्यंति
स्नात्वापुष्पाक्षतादिभिः गृहाश्रमपदेरम्येक्षिपेयुर्भुविभाविताः सप्तजन्मानुगंसौख्यंपुत्रपौत्रानुगामिनी ते
षांलक्ष्मीर्नदूरस्थाभविष्यतिकदाचन स्मरिष्यतिचयेपित्वांपिप्पलादेतिनामतः तेषांशनैश्चरकृतानपीडा-
पिभविष्यति क्षमस्वास्यमहाभागनिर्दोषोयंग्रहाग्रणीः वरवृक्षनमस्कारैःशांतोभवतिपूजितः अतोर्थमस्य

दिवसेस्नानमभ्यंगपूर्वकं कार्य्यंदेयंतुविप्रायतैलमभ्यंगहेतवे यस्तुसंवत्सरंयावत्प्राप्तेशनिदिनेनरः तैलं ददातिविप्राणांस्वशक्त्यान्यजनस्यतु ततःसंवत्सरस्यांतेप्राप्तेतस्यदिनेनरः तैलंददातिविप्राणांस्वशक्त्या-न्यजनस्यतु ततःसंवत्सरस्यांतेप्राप्तेतस्यदिनेपुनः लोहेनघटितंशौरिं तैलकुंभेविनिःक्षिपेत् लोहेवा मृण्मयेवाथकृष्णवस्त्रयुगच्छदं कृष्णगोदक्षिणायुक्तं कृष्णकंबलशायिनं तिलतैलेनचस्नानंकृष्णपुष्पैस्तिलो दनैः पूजयित्वासूर्यपुत्रंब्राह्मणायनिवेदयेत् कृष्णाय द्विजमुख्यायेतरस्मैतदभावतः मंत्रेणानेनब्रह्मर्षेशन्नो देवीतिभक्तितः इतरेषांतुवर्णानांशृणुमंत्रंद्विजोत्तम क्रूरावलोकनवशाद्भुवनंनाशयातियोग्रहोदुष्टः तुष्टोधन कनकसुखंददातिनःशनैश्चरःपातु यःपुराभ्रष्टराज्यायनलायप्रददौकिल स्वप्नेतस्यनिजंराज्यंसमेशौरिःप्रसीदतु केशनीलांजनप्रख्यंमंदचेष्टाप्रसारिणं छायामार्त्तंडसंभूतंतंनमामिशनैश्चरं नमोर्कपुत्रायशनैश्चरायनीहार वर्णांजनमेचकाय श्रुत्वारहस्यंभवकामदश्चफलप्रदोमेभवसूर्यपुत्र नमोस्तुप्रेतराजायकृष्णदेहायवैनमःशनैश्चरा यवैतद्वच्छुद्धबुद्धिप्रदायिनेयएवंनामभिःस्तौतितस्यतुष्टोददात्यसौ तदीयंतुभयंतस्यस्वप्नेपिनभविष्यति एवमुक्त्वा सुराःसर्वेप्रतिजग्मुर्यथागतं शनैश्चरोवेधसापिग्रहत्वेनप्रतिष्ठित.पिप्पलादोपिब्रह्मर्षिर्ब्रह्माज्ञांपरिपालयन् शनै श्चरंतुसंपूज्यतुष्टावरचितांजलिःकौणस्थःपिंगलोबभ्रुःकृष्णोरौद्रांतकोयमः शौरिःशनैश्चरोमंद प्रीयतांमेग्रहोत्तमः शनैश्चरमितिश्रुत्वापिप्पलादोमहामुनिःज्वलन्स्वैवैविमानस्थोदृश्यतेद्यापिमानवैःइदंशनैश्चराख्यानंयेश्रोष्यंतिस माहिताः तेषांकुरुवरश्रेष्ठशनिपीडानजायते कृष्णायसेनघटितांग्रहराजमूर्त्तिंलोहेनिधायकलशेति उतैलपूर्णेयोब्रा ह्मणायरविजंप्रददातिभक्त्यापीडाशनैश्चरकृतानहिबाधतेतं इतिभविष्योत्तरेशनिव्रतं अथान्यदपि शनिव्रत विधानम् मदनरत्नेस्कंदपुराणे श्रावणेमासिसंप्राप्तेशोभनेशनिवासरे लोहरूपंशनिंकृत्वास्नाप्यपंचामृतेनवै

पुष्पैरष्टविधैर्धूपैःफलैश्चैवविशेषतः नामभिःपूजयेदेतैःक्रमेणग्रहसत्तमं कोणस्थःपिंगलोबभ्रुःकृष्णोरौद्रोंतको
यमः सौरिःशनैश्चरोमंदःपिप्पलादेनसंस्तुतः शन्नोदेवीतिमंत्रेणवैदिकेनचपूजयेत् पूजयित्वाचनैवेद्यंततःकु
र्यात्क्रमेणतुसमापभक्तंप्रथमेद्वितीयेपायसंशुभं तृतीयेत्वंवलीकार्याचतुर्थेपूरिकाशुभा प्रथमादिशब्दैःशनि
वासराः शुक्लादिकृष्णांतश्रावणमासगताउच्यंते तप्ततंडुलपिष्टकृतायवागूरवलीतिप्रोक्ता अथदशरथकृतशनि
स्तोत्रंस्कंदपुराणे श्रीपार्वत्युवाच द्वादशाष्टमजन्मस्थेशनौसर्वग्रहेश्वरे किंकर्त्तव्यंनरैःस्वामिन्विधानंक्लेशशां
तये शंकरउवाच रघुवंशेतिविख्यातोराजादशरथःपुरा चक्रवर्त्तीसविज्ञेयःसप्तद्वीपाधिपःस्मृतः कृत्तिकांतेशनिं
ज्ञात्वादैवज्ञैर्ज्ञापितोहिसः रोहिणींभेदयित्वातु शनिर्यास्यतिसांप्रतं शाकटंनामभेदोयं सुरासुरभयंकरः
द्वादशाब्दंतुदुर्भिक्षंभविष्यतिसुदारुणं एतच्छ्रुत्वाततोवाक्यं मंत्रिभिः सहपार्थिवः चिंतयामासकिमिदं
भयंकरमुपस्थितं देशाः सनगरग्रामा भयभीताः समंततः पृ ऽव्याः सर्वतोलोकाः क्षयस्तेपांस
मागतः आकुलंतुजगत्सर्वंपौरजानपदादिकं पप्रच्छप्रयतोराजावसिष्ठप्रमुखान्द्विजान् दशरथउवाच स
माधानंकिमत्रास्तिब्रूतमेऋपिसत्तमाः वसिष्ठउवाच प्रजारक्ष्याः प्रयत्नेन तस्मिन्भिन्नेकुतः प्रजाः अ
साध्यः खलुयोगोयं ब्रह्मविष्णुशिवैरपि इतिसंचिंत्यमनसासाहसंपरमंययौ समादायधनुर्दिव्यंदिव्यायुध
समन्वितः रथमारुह्यवेगेनगतोनक्षत्रमंडलं सपाद्योजनानांतुलक्षंसूर्योपरिस्थितं रोहिणीपृष्ठमासाद्य
राजादशरथस्तदा रथेतुकांचनेदिव्येमणिरत्नविभूषिते हंसवर्णहयैर्युक्तेमहाकेतुसमन्विते दीप्यमानेम
हारत्नैः किरीटमुकुटोज्वलः व्यराजततदाकाशेद्वितीयइवभास्करः आकर्णचापमाकृष्यसंहारास्त्रंप्रयोज
यत् कृत्तिकांतेशनिः स्थित्वा प्राविशत्किलरोहिणीं दृष्ट्वादशरथंचाग्रेतस्थौसभ्रुकुटीमुखः संहारास्त्रंश

निर्दग्धासुरासुरनिषूदनं हसित्वातद्भयात्सौरिरिदंवचनमब्रवीत् शनिरुवाच पौरुषंतवराजेंद्रदृष्टंचातिभ
यंकरं देवासुरमनुष्याश्चसिद्धविद्याधरोरगाः मयाविलोकिताः सर्वे भस्मतांचव्रजंतिते तुष्टोहंतवरा
जेंद्रतपसापौरुषेणच वरंब्रूहिप्रदास्यामिमनसायदभीप्सितं दशरथउवाच रोहिणींभेदयित्वातुनगंतव्यं
त्वयाशने यावितंतुमयासौरेनान्यमिच्छामितेवरं एवमस्त्वितितंचोक्त्वा वरंदत्वाशनिः स्थितः प्राप्य
चापिवरंराजाकृतकृत्योभवत्तदा द्वादशाब्दंचदुर्भिक्षंनाभवच्चकदाचन एवंवरंतुसंप्राप्तोहृष्टरोमासपार्थिवः
रथोपरिधनुः स्थाप्य भूत्वाचैवकृतांजलिः ध्यात्वासरस्वतींदेवीं गणनाथंविनायकं राजादशरथः स्तोत्रंसौररि
दमथाकरोत् दशरथउवाच नमः कृष्णायनीलायशितिकंठनिभायच नमोनीलमयूखायनीलोत्पलनिभायच नमोनि
र्मांसदेहायदीर्घश्मश्रुजटायच नमोविशालनेत्रायस्थूलरोम्णेनमोनमः नमोदीर्घायशुष्कायकालदंष्ट्रनमोनमः
नमस्तेकोटराक्षायदुर्निरीक्षायवैनमः नमोघोरायरौद्रायभीषणायकरालिने नमस्तेसर्वभक्ष्यायवलीमुखनमोस्तुते
सूर्यपुत्रनमस्तेस्तुसर्वातक्यनमोस्तुते नमःकालाग्निरुद्रायकृतांतायचवैनमः नमोमंदगतेतुभ्यंनिस्त्रिंशायनमो
नमः तपसादग्धदेहायनित्यंयोगरतायच ज्ञानचक्षुर्नमस्तेस्तुकश्यपात्मजसूदन तुष्टोददासिवैराज्यंरुष्टोवै
हरासिक्षणात् देवासुरमनुष्याश्चासिद्धविद्याधरोरगाः त्वयाविलोकिताःसर्वेदैन्यमाशुव्रजंतिते ब्रह्माशक्रोम
नुश्चैवऋषयस्सप्ततारकाः भ्रष्टराज्याःपतंत्येतेतवदृष्ट्याविलोकिताः देशाश्चनगरग्रामादिशश्चैवद्रुमास्तथा त्व
याविलोकिताःसर्वेनाशंयांतिसमूलतः प्रसादंकुरुमेसौरेवरार्थेतवसंस्थितः एवंस्तुतस्तदासौरिर्ग्रहराजोमहा
बलः अब्रवीच्चशनिर्वाक्यंहृष्टरोमासपार्थिवं शनिरुवाच तुष्टोहंतवराजेंद्रस्तवेनानेनमानद वरंब्रूहिप्रदास्या
मिस्वेच्छयारघुनंदन दशरथउवाच प्रसन्नस्त्वंयदासौरेवरंब्रूहिममेप्सितं अद्यप्रभृतिसौरेतेपीडाकार्य्यानक

स्यचित् देवासुरमनुष्याणांपशुपक्षिशरीरिणां शनिरुवाच ग्रहाणांसग्रहोज्ञेयोयस्तुपीडाकरःस्मृतः अदेयोहि वरोयस्तुतुभ्यंचैवंददामिते त्वयाप्रोक्तंचमेस्तोत्रंयेपठिष्यंतिमानवः एककालंद्विकालंवापीडांमुंचामितस्यवै देवासुरमनुष्याणांसिद्धविद्याधररक्षसां मृत्युस्थानगतोवापिजन्मस्थानगतोपिवा यःपुनःश्रद्धयायुक्तःशुचिस्नातः समाहितः भक्त्योपचारैःसंपूज्यप्रतिमांलोहजांमम मद्दिनेतुविशेषेणस्तोत्रेणानेनपूजयेत् पूजयित्वाजपंस्तोत्रंभूत्वाचैवकृतांजलिः माषोदनंतिलैर्मिश्रंदद्याल्लोहंचदक्षिणां कृष्णांगांवृषभंवापिदद्याद्विप्रायधीमते तस्यपीडांनचैवाहं करिष्यामिकदाचन गोचरेजन्मलग्नेवादशास्वंतर्दशासुच रक्षामिसततंतस्य पीडामन्यग्रहैःकृताम् अनेनैवविधानेनपीडामुक्तंजगद्भवेत् वरद्वयंतुसंप्राप्यराजादशरथस्तदा स्वस्थानंचततोगत्वाप्राप्तकामोभवन्नृपः इतिस्कंदपुराणेदशरथकृतंशनिस्तोत्रम् ॥ अथान्यदपिशनिः स्तोत्रम् शौरिः शनैश्चरोमंदो यमः खजो महीरुहः छायासुतश्चरविजः पातंगिश्चांतकोनलः सुरारिर्ज्वरहंताचरक्ताक्षोदंडभृत्तथा कृतांतः सस्यघातोच क्षयःकालोनलप्रियः इतिविंशतिनामानि त्रिसंध्यंयः पठेत्सदा शनैश्चरभयंतस्यस्वप्नेपिनभविष्यति गर्गश्चकौशिकश्चैवपिप्पलादोमहामुनिः शनैश्चरकृतान्दोषान्नाशयंतिनसंशय. इतिविंशतिशनिनामात्मकंशनिस्तोत्रम् अन्यच्च कोणांतकोरुद्रयमोथबभ्रुः कृष्णःशनिः पिंगलमंदसौरिः नित्यंस्मृतोयोहरतेच पीडां तस्मैनमः श्रीरविनंदनाय १ नरानरेंद्राः पशवोगजेंद्राः सरीसृपाः कीटपतंगभृंगाः पीड्यंतिसर्वेविषमास्थितेच तस्मैनमः श्रीरविनंदनाय २ सुरासुराः किंपुरुषागजेंद्रगंधर्वविद्याधरपन्नगाश्च पीड्यंतिसर्वेविषमस्थितेच तस्मैनमः श्रीरविनंदनाय ३ देशाश्चदुर्गाणिवनानियेनग्रामाश्चदेशाः पुरपत्तनानिपीड्यंतिसर्वेविषमास्थितेचतस्मैनमः ४ स्रष्टास्वयंभूर्भुवनत्रयस्यत्राणेहरिः संहरणेमहेशः एक

स्त्रिधाऋग्यजुसाममूर्त्तिं स्तस्मैनमः श्रीरविनंदनाय ५ प्रयागकूलेयमुनातटेचसरस्वतीपुण्यजलेगयायां यो
योगिभिर्ध्येयशरीरसूक्ष्म स्तस्मैनमः श्रीरविनंदनाय ६ अन्यप्रदेशात्स्वगृहंप्रविष्टायदीयवारेसुखिनोन
राः स्युः गृहागतायेनपुनः प्रयांति तस्मैनमः श्रीरविनंदनाय ७ तिलैर्यवैर्माषगुडान्नदानैर्लोहेन
नीलांवरदानतोवा प्रीणातिमंत्रैर्निजवासरेण तस्मैनमः श्रीरविनंदनाय ८ शन्यष्टकंयः पठति प्रभा
ते नित्यंसभृत्यैः पशुबांधवैश्च करोतिराज्यंभुविभूरिसौख्यंप्राप्नोतिनिर्वाणपदंतथांते ९ इतिशनिस्तो
त्रम् ॥ अन्यच्च स्कांदे ततःकृतांजलिःभूत्वास्तुतिंचक्रेसबालकः पिप्पलादोद्विजःश्रेष्ठः प्रणिप
त्यमुहुर्मुहुः नमोस्तुकोणसंस्थायपिंगलायनमोस्तुते नमस्तेबभ्रुरूपायकृष्णायचनमोनमः नमस्तेरौद्रदेहायनम
स्तेचांतकाच नमस्तेयमसंज्ञायनमस्तेसौरयेविभो नमस्तेमंदसंज्ञायशनैश्चरनमोस्तुते प्रसादंकुरुदेवशदीन
स्यप्रणतस्यच शनैश्चरउवाच परितुष्टोस्मितेवत्सस्तोत्रेणानेनसांप्रतं वरंवरयभोवत्सयेनयच्छामिवांछितं
पिप्पलादउवाच अद्यप्रभृतिवैपीडाबालानांरविनंदन त्वयाकार्य्यामहाभागनस्वकीयाकथंचन यावद्वर्षाष्टकं
जातंममवाक्येनसूर्यज स्तोत्रेणानेनयोन्यस्त्वांस्तूयात्प्रातरुपस्थितः तस्यपीडानकर्त्तव्यादेयोलाभोमहाग्रह अर्धा
ष्टसप्तिकेयोगेतावत्कंसंस्थितोनरः तववारेतुसंप्राप्तेयास्तिलांलोहसंयुतान् भक्त्याददातिनोतस्यपीडाकार्य्या
त्वयाविभो कृष्णांगांयस्तुविप्रायतवोद्देशेनयच्छति अर्धाष्टसप्तिकीपीडातस्यकार्यात्वयानच शमीसमि
द्भिर्योहोमंतवोद्देशेनानिर्वपेत् तथाकृष्णतिलैश्चैवकृष्णपुष्पानुलेपनैः पूजांकरोतियस्तुभ्यंधूपैर्वगुग्गुलंदहेत् कृ
ष्णवस्त्रेणसंवेष्ट्यतस्यत्याज्यात्वयाऽन्यथा सूतउवाच एवमुक्तःशनिस्तेनवाढमित्येवजल्प्यच नारदंसमनुज्ञाप्य
जगामनिजंसंश्रयं इतिशनिव्रतविधानं अथस्कंदपुराणोक्ताशनिपूजाविधिः श्रावणेमासिशुक्लपक्षस्यप्रथमे

शनिवारेकार्य्यो तत्रविधिः प्रातःशमीकाष्ठेनदंतधावनंकृत्वा तिलतैलाभ्यंगंविधाय नद्यादौस्नात्वा नित्यकर्मनिर्वर्त्य पूजासामग्रींसंपाद्य शमीमूलंतदभावेअश्वत्थमूलंगत्वा तत्रमृदावेदिकांविधाय तस्यांध नुषाकारंमंडलंविलिख्य कृष्णतिलैर्द्रोणमितैःपरिपूर्य तदुपरिकृष्णायसानिर्मितां महिषासनांद्वि- भुजांदंडपाशधरां शनैश्चरमूर्तिंनिधायकृष्णवस्त्रवेष्टितांकृत्वा एवंपीठिकांसंपाद्य संकल्पंकुर्य्यात् ॥ तद्यथा ॐमद्येतितिथ्यादिसंकीर्त्य आत्मनोऽखिलदुःखदौर्भाग्यनिरसनपूर्वकइहजन्मनिजन्मांतरेच सुख- सौभाग्यपुत्रपौत्रधनधान्याद्यभिवृद्धिद्वाराशनैश्चरप्रीत्यर्थंशनिवारव्रतंकरिष्ये इतिसंकल्प्य तत्रादौगणे शपूजनादिविधाय शनिप्रतिमायांप्राणप्रतिष्ठांकृत्वाध्यायेत् शनैश्चरंदीर्घदेहंदंडपाशधरंतथा पिंग- लंसूक्ष्मदेहंवाध्यायामिरविनंदनं इतिध्यात्वा शमग्निरितिमंत्रेणशन्नोदेवीतिऋचाशनैश्चरायनम इतिना ममंत्रेणवापूजामारभेत् तिलतैलेनपुरुषसूक्तेनशनिसूक्तेनच अभिषेकंकुर्य्यात् कृष्णवस्त्रेणसप्ततंतुभिश्च वेष्टयेत् एवंपूर्वोक्तमंत्रैरावाहनासन पाद्यार्घ्याचमनीयमधुपर्कपुनराचमनीय स्नानंपंचामृतस्नानशुद्धस्नानेन अथवाकेवलेनातिलतैलेनैवस्नानंकारयित्वा वस्त्रयज्ञोपवीतगंधपुष्पांतंपूजयित्वांगपूजांकुर्य्यात् ॐकोणस्था यनमःपादौपूजयामि पिंगलायगुल्फौपूज. बभ्रवेजानुनीपूज. कृष्णायजंघेपू. रौद्रायऊरूपूज. अंतका- यगुह्यंपू. यमायकटिंपू. शौरयेनाभिंपूजयामि शनैश्चरायहृदयंपू. मंदायकंठंपू. पिप्पलादसंस्तुताय मुखं चर्पणगात्रायश्रोत्रेपू. स्थूलरोम्णेने. तपसादग्धदेहाय भ्रूमध्यंपूजयामि नित्ययोगरताय. ललाटंपू.ज्ञा ननेत्रायशिरःपूज. काश्यपाय. शिखांपू. अर्कसूनवेनमः सर्वांगंपूजयामि ततोधूपं दीपं नैवेद्यं पुनराच नीयं फलंतांबूलं दक्षिणांचदत्वा सप्तप्रदक्षिणा सप्तनमस्कारान्कृत्वास्तुवीत नमःकृष्णायनीलायशि

तिकंठनिभायच नमस्तेमंदसंज्ञायशनैश्चरनमोस्तुते ततोनारदप्रोक्तंस्तोत्रंपठेत् इतिस्तुत्वा विप्रंसंपूज्य प्रस्थतिलान्नंवायनंसदक्षिणांदद्यात् कृष्णवर्णःकृशांगश्चनीलजीमूतसन्निभः शनैश्चरः सूर्यसुतःसशौरिः प्रीयतांनम शनैश्चरे ददातीदंप्रतिगृह्णातिचांतकः सएवतारकोभाभ्यांशनिरूपायवैनमः ततस्तांविसृज्यगृहमागत्यतिलमिश्रमिष्टान्नंब्राह्मणायदत्त्वा स्वयंचभुंजीत ॥ इतिशनिव्रतविधिः ॥ एवमुक्तप्रकारेणत्रयस्त्रिंशच्छनिवारपर्यंतंकृत्वा असामर्थ्येतुश्रावणशनिवारेषुकृत्वा अंतेउद्यापनंकुर्य्यात् तत्रादौपूर्वोक्तसंकल्पंपठित्वा पूर्वोक्तपीठे सौवर्णशमीपत्रेषु हैमंशनैश्चरंद्विभुजंप्रतिष्ठाप्यसप्ततंतुनिर्मितंरुक्मोत्तरीयंवस्त्रसप्तकंचसमर्प्यपूजयेत् ततःस्थंडिलेऽग्निंप्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् तत्रप्रधानशनैश्चरंशमीसमिद्भिस्तिलाज्यद्रव्यैःप्रत्येकं अष्टोत्तरसंख्याकाहुतिभिर्ब्रह्मादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ततःसप्तद्विजान्संपूज्यतेभ्योदक्षिणायुतानिसप्ततिलपात्राणिदत्त्वा आचार्य्यायपीठंगांचदत्त्वाप्रार्थयेत् नमस्तेकोणसंस्थायपिंगलायनमोस्तुते नमस्तेवभ्रुरूपायकृष्णायचनमोस्तुते नमस्तेरौद्रदेहायनमस्तेचांतकायच नमस्तेयमसंज्ञाय नमस्तेशौरयेविभो नमस्तेमंदसंज्ञायशनैश्चरनमोस्तुते नमस्तेघोररूपायपिप्पलादेनसंस्तुतनमश्चर्यर्णगात्रायस्थूलरोम्णेनमोनमः तपसादग्धदेहायनमस्तेयोगधारिणे नमस्तेज्ञाननेत्रायकाश्यपायार्कसूनवे प्रसादंकुरुदेवेशदीनस्यप्रणतस्यच इतिस्तुत्वा तिलमिश्रितपक्वान्नेनभूदेवान्संतर्प्याशिषोगृहीत्वाप्रणमेत् नीलांजनसमाभासंरविपुत्रंयमाग्रजं छायामार्त्तंडसंभूतंतंनमामिशनैश्चरं चतुर्भुजंमदगतिंशूलिनंगृध्रवाहनं किरीटिनंधनुष्मंतंचिंतयामिशनैश्चरं इतिशनिवारेसोद्यापनंसौरिनक्तविधानम् अथसूर्यारुणसंवादोक्तंशनिपूजाविधानम् श्रीसूर्यउवाच पादहीनस्तथाकृष्णःशनिःकार्य्यःशरीरतः दंडाक्षमालासंयुक्तः करद्वित

षभूषितः कांस्यासनेरथेलोहमयेचाष्टतुरगमे पूजयित्वाशनिंदेवनित्यंगंधादिभिस्ततः प्रदद्याद्दिदवि
दुषेसर्वदोषापनुत्तये अधोमुखंशनेरूपकृत्वास्वर्णमयशुभ वरयेद्ब्राह्मणान्विज्ञान्वस्त्राभरणकांचनैः संपूज्य-
गंधपुष्पाद्यैःषोडशैरुपचारकैः संस्थाप्यकलशेपूर्णेनीलचैलपरावृते कोटिलक्षायुतंजप्त्वाशनिमंत्रंप्रय-
त्नतः तदग्रेहोमयेद्यत्नात्स्वगृह्योक्तविधानतः माषैस्तिलैःसर्षपैश्चघृतेनापिशमीफलैः जपोपकल्पितां
दद्याद्दक्षिणांचहिरण्मयीं पूर्णाहुतिततःकुर्य्यात्कर्ताशुचिरलंकृतः बलालोध्रतिलैःकृष्णाशतपुष्पघनांजनैः
सलाजैर्हवनंकुर्य्याल्लोहपात्रशतस्थितैः शनिदोषोपशांत्यर्थंयजमानःप्रयत्नतः कृष्णांगांविधिवद्दद्यात्क
पिलां वापयस्विनीं सालंकारांसुवर्णाढ्यांशनिप्रीतिकरांशुभां ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाच्छक्त्यादद्याच्चद-
क्षिणां यएवंकुरुतेसूतशनिशांतिविधानतः नतस्यदुरितंकिंचिच्छनैश्चरसमुद्भवम् जन्माष्टद्वादशेतुर्येद्विती
येचपदास्थितः महाविघ्नकरःसोरोदुष्टांगस्योपिभावत छत्रेसिंहासनेदुर्गेदेशकर्माश्रितेतथा राज्यभंगप्र
दोजन्मात्पंचमेपुत्रविघ्नकृत् सर्वमेतत्फलंदष्ट्वादृष्ट्वाचापिचतुर्विधः नकिंचिद्भयमाप्नोतिशनियोगप्रभावत राज्य
भ्रष्टोलभेद्राज्यंशत्रुस्यात्सर्वतोभृश अथलोहमयसर्वमष्टांगुलामितं शुभं लिखित्वातुनराकारंपादहीनमधो
मुखं स्नापयित्वातुतैलेननीलचैलपरावृतं संस्थाप्यतैलपात्रेतुशनिमंत्रेणयत्नतः एवंसंपूजयेन्नित्यंशनिवारेवि
शेषतः जप्त्वाहुत्वाप्रयोगांतेब्राह्मणायसमर्पयेत् अनेनविधिनायस्तुसूर्य्यपुत्रंप्रपूजयेत् तुष्टिंयातिनसदे
होपीडामुक्तःशनैश्वरः इतिसूर्य्यार्णवसंवादेशनिपूजाविधानम् तत्रैवराहुकेतुपूजाविधानमपिद्रष्टव्यम् एव
सूर्य्यादीनामपितत्रैवज्ञेयामितिदिक् अथराहुस्तोत्रम् ॐनमस्तेदैत्यरूपायदेवारिंप्रणमाम्यहं नमस्तेभद्ररू
पायघोररूपायवैनमः त्वंब्रह्मावरुणाकाशोत्वंविष्णुस्त्वंहरिःशिवः मर्त्यलोकेभवान्प्रीतिसंसारजनतारकः

कूटपर्वतदुर्गाणिनगराणिपराणिच यस्यक्रोधवशाद्भस्मीभवतिक्षणमात्रतः धूम्रवर्णोमहाभीमोरक्ताक्षः
पिंगलोचनः क्रूरग्रहस्तथाराहुर्यमरूपोमहाबलः यस्यस्थानेपंचमेस्तिषष्ठेचैवतृतीयके दशमेकादशेचै
वतस्यश्रेयःकरोतिच गोदानंभूमिदानंचअन्नंवस्त्रंचदापयेत् अस्यस्तोत्रस्यमाहात्म्याद्राहुपीडाप्रणश्यति
इतिराहुस्तोत्रम् ॥ अथकेतुस्तोत्रम् ॥ धूम्राद्विबाहव:सर्वेगदिनोविकृताननाः गृध्रासनगतानित्यं
केतवःस्युर्वरप्रदाः नमोघोरस्वरूपायमहाघोरस्वरूपिणे नमआनंददेशायजगदानंददायिने नमोभक्तजना
नंददायिनेविश्वभाविने विश्वेशायमहेशायकेतुरूपायतेनमः नमोरौद्रायसर्वायवरदायचिदात्मने अक्षाय
विनिवासायनमःसंकटनाशिने त्रिपुरेशायदेवायभैरवायमहात्मने नमोचिंत्यायचिंत्यायनमश्चैतन्यरूपि
णे नमःशर्वायसर्वायदर्शनीयायतेनमः नमोचिंत्यस्वरूपायमहाभैरवरूपिणे नमोनमोमहादेवव्यापिने
परमात्मने नमोलांगूलरूपायचंद्रसूर्यग्रहायच ममआपद्विनाशायभूयोभूयोनमोनम. अग्निपुत्रोमहातेज केतुःसर्व
ग्रहांतकः क्षोभयेद्यःप्रजाःसर्वाःसकेतु:प्रीयतांमम इतिकेतुस्तोत्रम् अथतिथिनक्षत्रयोगेवारव्रतानि कालांतराग-
मेनक्षत्रतिथियोगेनतिथीनांग्रहयोगतः पुनरेवप्रवक्ष्यामिव्रतानितुयथास्थित रोहिण्यांचंद्रवारेणाष्टमीयोगोयदा-
भवेत् अथवासोमसंयोगेविशेषात्पूज्यगौरीशं पायसघृतसंयुक्तंशिवायविनिवेदयेत् धूपदीपोपहारैश्चपूर्वव
त्पूजयेच्छिवं घृतस्यप्राशनंकार्य्यंसर्वकामप्रदंव्रतं आदित्यरेवतीयोगश्चतुर्दश्यांयदाभवेत् तथाष्टम्यांमघायोगेशि
वंसंपूज्यपूर्ववत् तिलास्तुप्राशनेप्रोक्ताआदित्यव्रतमीरितं आरोग्यंजायतेतस्यपुत्रबंधुजनैःसह इत्यादित्यव्रतम्
अश्विनीभौमसंयोगश्चतुर्दश्यांयदाभवेत् अष्टमीभरणीयोगस्तदाभौमव्रतंभवेत् संपूज्यपरयाभक्त्याशिवंपंचो
पचारतः रक्तोत्पलप्राशनात्तुसाम्राज्यंप्राप्नुयान्नरः इतिभौमव्रतम्. रोहिणीबुधसंयोग श्चतुर्दश्यांयदाभवेत्

अष्टम्यांवामहासेनवुधव्रतसमागमः शिवःपूज्योविधानेनमहास्नानंपुरःसरं महाव्रतीसमोपेतंप्राशयेत्पायसघृतं पुत्रार्थदारपशवोवर्धंतेतस्यनान्यथा इतिवुधव्रतम् रेवतीगुरुसंयोगश्चतुर्दश्यांयदाभवेत् अष्टम्यांतिष्यसंयोगाद्गुरुव्रतमिदंभवेत् प्राशनंकपिलाज्यंतुब्राह्मीक्षीरसमाश्रितं वागीशत्वमवाप्नोतिव्रतस्यास्यप्रभावतः इतिगुरुव्रतम् श्रवणभार्गवयुतंचतुर्दश्यांयदाभवेत् शुक्रव्रतसदादेविपुनर्वस्वष्टमीयदा संपूज्यपरमेशानंयथाविभवविस्तरैः प्राशनंमधुनश्चात्रकर्त्तव्यसंयतात्मना महाफलमवाप्नोतिव्रतस्यास्यप्रभावतः इतिशुक्रव्रतम् ॥ भरणीशनियोगस्तुचतुर्दश्यांयदाभवेत् आर्द्रायोगेयदाष्टम्यांतदामंदव्रतंभवेत् शिवंसंपूज्यविधिवत्प्राशनंसस्यमेवहि शनिरेकादशस्थोहिफलंयच्छतिशोभनं विरुद्धस्थोहिदुष्टश्चतथेदव्रतमाचरेत् हेमरूप्यप्रवालंचसुवर्णंमौक्तिकंतथा शंखंसतारलोहंचक्रमाद्यत्नेनधारयेत् यथासंवदतोवस्त्रमाचार्य्यायप्रयत्नतः इतिशनिव्रत इतिथिनक्षत्रयुक्तानिवारव्रतानि अथनक्षत्रव्रतानि अश्विन्यामश्विनाविष्ट्वादीर्घायुजायतेनरः व्याधिभिर्मुच्यतेक्षिप्रमत्यर्थंव्याधिपीडितः १ भरण्यांयममभ्यर्च्यकुसुमैरसितैःशुभैः गंधादिभिस्तथाशुद्धैरपमृत्युर्विमुच्यते २ अनिलंकृत्तिकायांतुवृद्धिसंपूजितःपरं रक्तमाल्यादिभिर्दद्याद्घृतहोमेनचध्रुवं इष्टःप्रजापतिःप्रीतइष्टान्दद्यात्पशूंस्तथा रोहिण्यांदेवशार्दूलगोजाविहयकुजरान् ४ मृगशीर्षेतथासोमंजयमारोग्यमेवच ५ आर्द्रायांचशिवंपूज्यपशून्विजयमश्नुते सितैःपद्मादिभिर्दिव्यैर्दैवतंपाथसांशुभं शिवंदैवतमितिसंबंधः ६ पुत्रान्पुनर्वसौदद्याच्चरुणापूजितादिति ७ तिष्येवृहस्पतिर्वृद्धिंददातिविपुलंधनं ८ भोगान्गंधादिभिर्नागाश्लेषायांसुखावहाः तर्पिताश्चप्रयच्छंतिभक्षाद्यैर्मधुरैःशुभैः ९ रक्षाविषादिदोषेभ्यः प्रीताःकुर्य्युःसदैवहि मघासुपितरःसर्वे हव्यैःकव्यैश्चपूजिताः प्रयच्छंतिधनंधान्यं भृत्यान्पुत्रान्पशूंस्तथा १० पूर्वायांविजयंदद्या

ङ्गोदेवः सुपूजितः ११ भक्त्याप्रपूजितोदद्यादुत्तरायांतथार्यमा भर्त्तारमोप्सितंनार्य्यपुंसश्चवरयोषितं
इहजन्मनिचायुर्य्यरूपद्राविणसंपदः ।१२ पूजित सविताहस्तेविश्वतेजोनिधिः सदा वस्त्रैःपुष्पादिभि
श्चैवददातिविपुलधन १३ राज्यंतुष्टाचचित्रायांनि॰सपत्नंप्रयच्छति १४ इष्टःसंपजितः स्वात्यां तथावायुर्वरंप
रं १५ इंद्राग्नीतुविशाखायांपीतरक्तैः प्रपूज्यतु धनराज्यंतुलब्ध्वेहतेजस्वोनिवसेत्सदा १६ रक्तैर्भिन्नमनूराधा
स्विहसंपूज्यभक्तितः प्रियोभवंतिसर्वेषांचिरजीवित्वमाप्नुयात् १७ गुणैःसर्वैश्चसंपूर्णःकर्मणाचधनेनच ज्ये
ष्ठयामिंद्रमभ्यर्च्यमानव॰संप्रजायते १८ मूलेननिरृंतिमिष्ट्वाभक्ष्यैश्चपललादिभिः पूर्ववत्फलमाप्नोतिस्व
स्थानेचध्रुवोभवेत् १९ अप्यद्दशांबुजैःश्वेतैर्हुत्वापूर्वासुपूर्ववत् संतापान्मुच्यतेक्षिप्रशारीरान्मानसात्तथा आ
षाढासुतथाविश्वांनुत्तराषाढयोगतः विप्रान्सपूज्यपुष्पाद्यैःस्वर्गमाप्नोति मानवः २१ श्रवणेतुसितैर्विष्णुंपुष्पैर्धूपै
श्चशक्तित संपूज्याश्रियमाप्नोतिपरविजयमेवच २२ धनिष्ठासुवसूनिष्ठानभयंजायतेक्वचित् महतोपितथाश्वेतैर्गं
धपुष्पादिभि॰शुभैः२३ वरुणशतभिक्ष्वर्च्यव्याधिमुंचतिवैनरःआतुरःपुष्टिमाप्नोतिस्वास्थमैश्वर्य्यमेवचं २४ अजं
भाद्रपदायांतुशुद्धस्फटिकसन्निभ सपूज्यमुक्तिमाप्नोतिनात्रकार्य्याविचारणा २५ उत्तरायामहिर्बुध्न्यंपरांशांतिम
वाप्नुयात् अहिर्बुध्न्यसंपूज्येत्यनुषगः २६ रेवत्यांपूजितःपूपाददातिविविधान्पशून् सितैःपुष्पैःस्थितिंचैवधृ
तिंविजयमेवच २७ एतेवैतेसमाख्यातायज्ञाःसंक्षेपतोमया नक्षत्रदेवतानांचसाधकानांहितायवै भक्त्याविता
नुसारेणभवंतिफलदास्मृताः गतुमिच्छेद्यदान्यत्रकार्य्यंप्रारभ्यमेवच नक्षत्रदेवतायज्ञकृत्वातत्सर्वमाचरेत् ए
वंकृतेहितत्सर्वयात्राफलमवाप्नुयात् क्रियाफलंचसंपूर्णमित्युक्तभानुनास्वयं यज्ञाभावेजपंकुर्य्यात्क्रियांकुर्वन्य
थेप्सितां तद्दैवतामंत्रजपं इतिनक्षत्रदेवतापूजाव्रतानि अथनक्षत्रपुरुषव्रतम् भाविष्योत्तरे युधिष्ठिरउवाच

सुरूपतानतुष्याणांस्त्रीणांचयदुसत्तम कर्मणाजायतेकेनतत्समाख्यातुमर्हसि सुरूपाणांसुगात्राणांसुवेषाणांत
थैवच न्यूनंतथाधिकंचापियथानांगंप्रजायते समस्तेःशोभनैरंगैर्नराःकेचिद्यदूत्तम काणाःकुब्जाश्चजायंतेत्रु
टितश्रवणास्तथा नराणांयोषितांचैवसमस्तांगसुरूपता कर्मणायेनभवतितत्सर्वंकथयस्वमे लावण्यगतिवा
क्यानिसातिरूपेमहानते कुर्वंत्यभ्यधिकांशोभांसमस्तःपरमोगुणः वाक्यलावण्यसंस्कारविलासललितागतिः
विडंवनाकुरूपाणांहास्यायैवप्रजायते रूपेहिकारणीभूतकर्मणाश्रयतोभवेत् तस्मात्तन्मेसमाचक्ष्वकर्मयच्च-
स्वरूपदम् ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ सम्यक्पृष्टंत्वयाहीदमुपवासाश्रितंनृप कथयामियथाप्रोक्तंवसिष्ठे-
नमहात्मना वसिष्ठमृषिमासीनंसप्तर्षिप्रवरंद्विजं पप्रच्छारुंधतीचैवंयथैवभवतामम तस्यास्तुपरिपृच्छं-
त्याजगादमुनिसत्तमः यत्तच्छृणुष्वकौंतेयममेदंवदतोखिलं ॥ वसिष्ठउवाच ॥ श्रूयतांयदहंपृष्टस्त्वये-
तद्वरवर्णिनि सुरूपतान्नृणांयेनयोषितांचैवजायते अनाराध्यतुगोविंदमनाराध्यचकेशवं रूपाधिका
गुणाःकेनप्राप्यतेन्येनकर्मणा तस्मादाराधनीयोग्रेविष्णुरेवयशस्विनि पारमप्राप्तकामेनरूपसंपत्समादिकं
यस्तुवांछतिधर्मज्ञोरूपंसर्वांगसुंदरं नक्षत्रपुरुषस्तेनसंपूज्यःपुरुषोत्तमः नक्षत्रांगंयताहारःसंपूजयतियोच्युतं
भक्त्यायोषिन्नरोवापिस्वरूपांगः प्रजायते योषिताहिपरंरूपंवांछत्याजगतःपतिः सएवाराधनीयोग्रेनक्षत्रां
गोजनार्दनः अरुंधत्युवाच नक्षत्ररूपीभगवान्पूज्यतेपुरुषोत्तमः मुनेयेनविधानेनतत्समाख्यातुमर्हसि वसि-
ष्ठउवाच चैत्रमासात्समारभ्यविष्णोःपादानुपूजनं यथाकुर्वीतपूजांतुतान्निशामयसुव्रते नक्षत्रमेकमेकंवैस्नातःस
म्यगुपोषितः नक्षत्रपुरुषस्यांगंपूजयेत्तविचक्षणः मूलेपादौतथाजंघेरोहिण्यामर्चयेच्छनैः जानुनीचाश्विनीयो.
गेश्चाषाढेचोरुसंज्ञिते फाल्गुनीद्वितयेगुह्यंकृत्तिकासुतथाकटिं पार्श्वेभाद्रपदायुग्मेकुक्षौवैरेवतीपुच अनुराधा

खुरःपृष्ठधनिष्ठासुतथानखान् पुष्येमुखतथास्वातौदंतान्नाभिमूर्पूजयेत् आस्यशतभिषायोगामघायोगेतुनासि
के मृगोत्तमांगेनयनेपूजयेद्भक्तियोगतः चित्रायोगेललाटंचभरणीपुतथाशिरः सपूजनीयंविद्वद्भिरार्द्रायांचत
थाशिरः उपोषितोनरः कृत्वास्नानमभ्यगपूर्वकं वर्जनीयप्रयत्नेनरूपघ्नंतद्विनिर्दिशेत् पूजयेत्तच्चनक्षत्रंनक्ष
त्रस्यचदैवतं सोमनक्षत्रराजानंस्वमंत्रैःपूजयेद्बुधः प्रतिनक्षत्रयोगेनरूपघ्नतद्विनिर्दिशेत् पूजयेत्तच्चनक्षत्रंदा
नंदद्यात्स्वशक्तितःअतरायेसमुत्पन्नेसूतकाशौचकारिते उपोष्येवोपाविशेन्ननक्षत्रपुरुषपुनः एवंमघावसानेतुव्रत
पारसमाप्यतेसमाप्तेंचव्रतेदद्याच्छय्यांसोपस्करांशुभां नक्षत्रपुरुषहैमपूजयेत्तत्रभक्तितः ब्राह्मणंब्राह्मणींचैव
वस्त्रालंकारभूषणैः शय्यायांतुसमासीनौपूज्यौमाल्यानुलेपनैः सप्तधान्ययथालाभंगांसवत्सांपयस्विनीं छ
त्रोपानद्युगंचैवघृतपात्रंतथैवच मंत्रेणानेनतंविप्रायसुशीलायनिवेदयेत् यथानविष्णुभक्तानांवृजिनजायते
क्वचित् यथास्वरूपतारोग्यंसुखसंपदिहास्तुते यथानलक्ष्म्याशयनतवशून्यंजनार्दन शय्याममाप्यशून्या
स्तुतथाजन्मनिजन्मनि एवंनिवेद्यतत्सर्वंप्रणिपत्यक्षमापयेत् शक्तिहीनस्तुगांदद्याद्घृतपात्रसमन्वितां नक्ष
त्रपुरुषाख्योययथावत्कथितस्तव यावानार्ष्यत्रकुरुतेसम्यक्सशृण्वतीसती अंगोपांगानिनैवास्याःपादादी
न्यखिलान्यपि सुरूपाण्याभिजायंतेसतज्जन्मांतराणिवै सर्वाणिचैवभद्राणिशरीरारोग्यमेवच सततिंमनसः
प्रीतिंरूपंचातीवशोभनं वाञ्छाधुर्य्यंतथाकांतिंयच्चान्यदपिवांछति ददातिनक्षत्रपुमान्पूजितश्चजनार्दनः व
सिष्ठनयथाख्यातं सर्वंतत्ते निवेदितं नक्षत्रपुरुषंनामव्रतानामुत्तमोत्तमं येपादजानुजघनोरुनितंबभारान्
रुक्मैःप्रकल्प्यसुतनुंपुरुषोत्तमस्य संपूजयंतिजितकोपमनोविकाराः कौंतेयतेननुभवंतिसुरूपदेहाः इतिभ
विष्योत्तरोक्तंनक्षत्रपुरुषांगपूजाव्रतम् अथमत्स्यपुराणोक्तनक्षत्रपुरुषव्रतम् ॥ सूतउवाच ॥ कैलासशिखरासीन

मप्रच्छन्नारदःपुरा त्रिशूलिनमनंगारिं मंगनाथंधरंहर ॥ नारदउवाच आमदारोग्यरूपायुभागसौभा
ग्यसंपदा संयुक्तसत्ववान्विष्णोःपुनान्भक्तःकथंभवेत् नारीचाविधवासर्वगुणसौभाग्यसंपदा क्रमान्मुक्तिप्र
दंदेवव्रतंकिंचिदिहोच्यतां ईश्वरउवाच सम्यक्पृष्टंत्वयाब्रह्मन्सर्वलोकहितावहं श्रुतसर्वंनयज्ञान्यैस्तद्व्रतं
शृणुनारद नक्षत्रपुरुषंनामव्रतंनारायणार्चनं पादादिकुर्यादिधिवद्विष्णोर्नामानुकीर्तनं प्रतिमांत्रासु
देवस्य मूलर्क्षाद्यभिपूजयेत चैत्रमासंसमासाद्य कृत्वाब्राह्मणवाचनं मूलंनमोविश्वधरायचेति पा
दावनंतायचरोहिणीषु जंघेहिपूज्येवरदायचेतिद्विजानुनीचाश्विकुमारकर्क्षे पूर्वोत्तराषाढगतेतथोरूनमःशिवा
येत्यथपूजनीयौ पूर्वोत्तराफाल्गुनीषुहृद्व्जमेढ्रंनमः पंचशरायपूज्यं कटिंनमःशार्ङ्गधरायदेवंसंपूजयेन्नारद-
कृत्तिकासु तथार्चयेद्भाद्रपदाद्वयेचपार्श्वेनगःकेशिनिसूदनाय कुक्षिद्वयंनारदरेवतीषुदामोदरायेत्यभि
पूजनीयंऋक्षेनुराधासुचमाधवायनमस्तथोरःस्थलमेवपूज्यं पृष्ठंधनिष्ठासुचपूजनीयमघौघविध्वंसकरायतद्वत्
श्रीशंखचक्रासिगदाधरायनमोविशाखासुभुजौभिपूज्या हस्तेग्रहस्तौमधुसूदनायनमोभिपूज्यद्व्रतकैटभारेः
पुनर्वसावंगुलिपूर्वभागाः सामामधीशायनमोभिपूज्यः भुजंगनक्षत्रदिने नखान्हिसंपूजयेन्मर्त्य
शरीरधातुः कूर्मस्यपादौशरणंव्रजामि ज्येष्ठासुकर्णौहरिरर्चनीयः श्रोत्रेवराहायनमोभिपूज्य जनार्द
नस्यश्रवणेनसम्यक् पुष्येमुखंदानवसूदनाय नमोनृसिंहायचपूजनीयं नमोनमःकारणवामनायस्वा
तीषुदंताग्रमथार्चनीयं आस्यंहरेर्भार्गवनंदनायसंपूजनीयंद्विजवारुणेन नमोस्तुरामायमघासुनासांपूजनी
यंरघुनंदनस्य मृगोत्तमांगेनयनेहिपूज्येनमोस्तुतेरामविघूर्णिताक्ष बुद्धायशांतायनमोललाटेचित्रासुसंपूज्यत
मोमुरारिः शिरोभिपूज्यंभरणीषुविष्णोर्नमोस्तुविश्वेश्वरकल्किरूप आर्द्रासुकेशाःपुरुषोत्तमस्यसंपूजनीयाहरये

नमस्ते । उपोषितश्चर्क्षदिने पुनस्त्यासंपूजनीयाद्विजपुंगवास्तु पूर्णेव्रतेसर्वगुणान्वितायवाग्रूपशीलायचसामगाय
हैमीविशालायतबाहुदंडांमुक्ताफलेंद्रोपलवज्रयुक्तां गुडस्यपूर्णेकलशेनिविष्टामर्चांहरेर्वस्त्रगवासहैव शय्यांतथो
पस्करभाजनादियुक्तांप्रदद्याद्विजपुंगवाय यद्यत्प्रियंकिंचिदिहास्तिदेयंदद्याद्विजायात्महितायसर्वं मनो
रथान्नःसफलीकुरुष्वहिरण्यगर्भाच्युतरुद्ररूप सलक्ष्मीकंसभार्य्यंचकांचनंपुरुषोत्तमं शय्यांदद्यान्मंत्रे
णग्रंथभेदविवर्जितं यथानविष्णुभक्तानांवृजिनंजायतेक्वचित् तथाशुपरमारोग्यंवसुदद्याच्चकेशवः यथान
लक्ष्म्याशयनंतवशून्यंजनार्दन शय्याममाप्यशून्यास्तुकृष्णजन्मनिजन्मनि एवंनिवेद्यतत्सर्वंवस्त्रमाल्यानु
लेपनं नक्षत्रपुरुषज्ञायविप्रायाथविसर्जयेत् भुंजीतातैललवणंसर्वर्क्षेष्वप्युपोषितः इतिनक्षत्रपुरुषमुपोष्य
विधिवत्स्वयं सर्वान्कामानवाप्नोतिविष्णुलोकेमहीयते ब्रह्महत्यादिकांकिंचिदिहामुत्रचयत्कृतं आत्मनावा
थपितृभिस्तत्सर्वंनाशमाप्नुयात् इतिपठतिश‍ृणोतिचातिभक्त्यापुरुषवरोव्रतमंगनाथकुर्य्यात् कलिकलुषनिवारणं
नराणांसकलभूतिफलप्रदंचविष्णोः इतिमत्स्यपुराणोक्तंनक्षत्रपुरुषव्रतम् अथशैवसौरनक्षत्रपुरुषव्रतम् मत्स्य
पुराणे नारदउवाच उपवासेष्वशक्तानांतदेवफलमिच्छतां अनभ्यासेनरोगित्वात्किमिष्टफलमुच्यतां ईश्वर
उवाच उपवासेष्वशक्तानांनक्तभोजनमिष्यते अस्मिन्व्रतेतदाप्यत्रश्रूयतांद्विजसत्तम आदित्याराधनंनामय
थावच्छंकरार्चनं येपुनक्षत्रयोगेषुपुराणज्ञाःप्रचक्षते यदाहस्तेनसप्तम्यामादित्यस्यदिनंभवेत् सूर्यस्यवाथसं
क्रांतिस्तिथिःसासार्वकामिकी उमामहेश्वरस्यार्चां पूजयेत् सूर्यनामभिः सूर्य्यार्चांशिवलिंगंचनागृहीपू
जयेदतःउमापतेरवेश्चापिनभेदःक्वचिदिष्यते यस्मात्तस्मान्मुनिश्रेष्टगृहीशंकरमर्चयेत् हस्तेतुसूर्य्यायनमोस्तु
पादावर्कायचित्रासुचगुल्फदेशं स्वातीषुजंघेपुरुषोत्तमस्यधात्रेविशाखासुचजानुदेशं तथानुराधासुनमोभिपूज्य

मूरूद्वयंदेवसहस्रभानोः ज्येष्ठास्वनंगायनमोस्तुगुह्य मिंद्रायसोमायकटिंचमूले पूर्वोत्तराषाढयुगेचना
भिंत्वष्ट्रेनमः सप्ततुरंगमाय तीक्ष्णांशवेचश्रवणे नकुक्षिंस्तनौधनिष्ठासुविकर्त्तनाय वक्षस्थलंध्वांतवि
नाशनायजलाधिपर्क्षेपरिपूजनीयम् पूर्वोत्तराभाद्रपदद्वयेचबाहूनमश्चंडकरायपूज्यौ साम्नामधीशायकरद्व
यंचसंपूजनीयंद्विजरेवतीच नखानिपूज्यानितथाश्विनीषु नमोस्तुसप्ताश्वधुरंधराय. कठोरधाम्नेभरणी
पुष्टंदिवाकरायेत्यभिपूजनीयं ग्रीवाग्निऋक्षेवदनेंशुमंतंसंपूजयेन्नारदरोहिणीषु मृगोत्तमांगेदृशनाः पु
ररेःसंपूजनीयाहरयेनमस्ते नमः सवित्रेइति शंकरेतुनासाभिपूज्याचपुनर्वसौच ललाटमंभोरुहवल्ल
भायपुष्यर्क्षकेवेदशरीरधारिणे सार्पेणमौलिंविबुधप्रियाय मघासुकर्णावितिगोगणेशं . पूर्वासुगो
ब्राह्मणनंदनायनेत्राणिसंपूज्यतमानिशंभोः अथोत्तराफाल्गुनिभ्रुवौच विश्वेश्वरायेतिचपूजनीयंनमो
स्तुपाशांकुशपद्मशूलिन्कपालसर्पेन्दुधनुर्धराय गजासुरानंगपुरांधकादिविनाशशीलायनमःशिवाय इत्या
दिचत्वारितुपूजयित्वाविश्वेश्वरायेतिशिरोभिपूज्यं भोक्तव्यमन्नंचवितैलशाकंअमांसमक्षारमभुक्तशेषं इत्ये
वंद्विजनक्तानिकृत्वादद्यात्पुनर्वसौ शालेयतंडुलप्रस्थमौदुंबरमयेघृतं संस्थाप्यपात्रेविप्रायसहिरण्यंप्रदा
पयेत् सप्तमेत्वथसंप्राप्तेपारणेत्वधिकंभवेत् चतुर्दशेतुसंप्राप्तेपारणेनारदाब्दिके ब्राह्मणान्भोजयेद्भक्त्यागुड
क्षीरघृतादिभिः कृत्वाथकांचनंपद्ममष्टरंगदलांछित शय्यांसोपस्करांकृत्वाविरुद्धग्रंथिवर्जितां सोपधानांस
विश्वेशांसुवर्णरचितांश्रिया . भाजनोपानहच्छत्रचामरासनदर्पणैः भूषणैरपियुक्तांतांफलवस्त्रानुलेपनैः तस्यांनि
धायतत्पद्ममलंकृत्यगुणान्वितं कपिलांवस्त्रसंयुक्तामतिशीलांपयस्विनीं हेमशृंगींरौप्यखुरांसवत्सांकांस्यदोहनीं
दद्यान्मंत्रेणपूर्वान्हेइतिवाचमुदीरयन् यथैवादित्यशयनमशून्यंतवसर्वदाकांत्याधृत्याश्रियाराज्ञातथामेसंतुसिद्धयः

यथानदेवाश्रेयांसलदन्यपरमंविदुः तथामामुद्धराशेष दु.खसंस.रसागरात् ततः प्रदक्षिणीकृत्य संप्र
णम्यविसर्जयेत् शय्यासनादितत्सर्वंद्विजस्यसदनंनयेत् नैतद्विशीलायनदांभिकायकुतर्कदुष्टायसमत्सराय
प्रकाशनीयंव्रतमिंदुमौलेर्यश्चापिनिंदामधिकांकरोति भक्तायशांतायचगुह्यमेतदाख्येयमानंदकरंशिवस्य इदं
महापातकहन्नराणामप्यक्षरंवेदविदोवदंति स्ववंधुपुत्रैश्चबलैश्चयुक्ताः पत्नीभिरानंदयितुः सुराणां ना
श्यतिरोगंनचशोकदुःखं याचापिनारीकुरुतेतिभक्त्या इदंवसिष्ठेनपुरार्जुनेनकृतंकुवेरेणपुरंदरेण संकीर्त्तना
दप्यखिलानिनाशमायांतिपापानिनसंशयोस्ति इतिपठतिशृणोतिवायइत्थंरविशयनंपुरुहूतवल्लभः स्यात् अ
पिनरकगतान्पितॄन् नशेषांनभिदिवमातयतीहयः करोति इतिमत्स्यपुराणोक्तमादित्यशयनंनक्षत्रपुरुषव्र
तं अथयोगव्रतानिहेमाद्रौ भविष्योत्तरे विष्कुंभादिषुयोगेषुभवेदेकाशनोनरः योददातिक्रमात्पार्थघृतं
१ तैल २ फले ३ क्षवः ४ यव ५ गोधूम ६ चणक ७ निष्पावान् ८ शालितंडलान् ९ लवंगं १०
दधिदुग्धंच १२ वस्त्रं १३ कनकमेवच १४ कंवलं १५ गां १६ वृषं १७ छत्र १८ मुपानद्युग
मेवच १९ कर्पूरं २० कुंकुमं २१ चैवचंदनं २२ कुसुमानिच २३ लोहं २४ ताम्रंच २५ कांस्यं
च २६ रौप्यचेति २२ युधिष्ठिर स्नातः स्वशक्त्याविधिवत्सर्वपापैः प्रमुच्यते नवियोगमवाप्नोतियो
गव्रतमिदंस्मृतमिति विष्कुंभादियोगव्रते प्रातः स्नात्वाएकाशनव्रतंकुर्य्यात् घृतादिदानंदद्यात् अत्र
पुजोद्यापनादिसाधारणपूजोद्यापनादिक्रमेणकार्य्यं विशेषस्तुव्यतीपातयोगव्रतेज्ञेयः अथव्यतीपातव्रतम्
वाराहपुराणे धरण्युवाच यस्त्वयोक्तोव्यतीपातस्तस्यकर्मवदस्वयत् कस्यपुत्रःकथंपूज्यःपूजितेतत्रकिंफलं वाराह
उवाच यदावृहस्पतेर्भार्य्यांतारांजग्राहशीतगु.मित्रत्वात्प्राहतंसूर्य्यस्त्यजभार्य्यांवृहस्पतेः चक्रेचंद्रोनतद्वाक्यंहित

शिक्षासमन्वितं यदारुष्टस्वदादित्योदीप्तदष्ट्याभ्युदैक्षत तावत्सोमोपिरुष्टोस्यततोन्योन्यमवेक्षतां उभयोर्दृष्टि
संपातेक्रुद्धयोःसोमसूर्ययोःउद्यदास्योभवद्घोरःपुरुषःपिंगलेक्षणः दष्टोष्टदीर्घदशनोभृकुटीकुटिलाननःकपिलःश्म
श्रुकेशांतोलंबभ्रूःसकृशोदरः शिखालोदीर्घजिह्वश्चसूर्याग्नियमसन्निभः सभोक्तुकामस्त्रैलोक्यंरवींदुभ्यांनिवारितः
क्रोधक्षुधेमांवाधेतेकस्त्रैतेपात्यतेमया रवींदूऊचतुः कोपदृष्टोनौविघातादतिपाताद्भवानभूत् व्यतीपातस्ततोभी
मभवान्भुविभविष्यति यस्मिन्कालेत्वदुत्पत्तिस्तदाकल्याणकारिणः व्यतीपातायभद्रंतेत्वयियःपापकारकःतदन्नं
क्षुधितोभुंक्ष्वतत्रकोपोनिपात्यतां व्यतीपातउवाच नमोवांपितरौमेस्तुक्रोधपातःसभोजनः दत्तोभवद्भ्यामधु
नाप्रसादःक्रियतांमम रविचंद्रावूचतुःस्नानदानजपहोमपूजनंयस्त्वदीयसमयेसमाचरेत् तस्यपुण्यमिहतेप्रसादतो
नंतमस्तुसुततेस्त्वनुग्रहःत्वत्कालेतवांविदधातिपूजनंयस्तस्येष्टंभवतुभवेत्सभद्ररूप पुत्रायुर्धनसुखकीर्तिभोगरूप्य
रोग्याद्यंगुणिजनवल्लभेष्टपूर्वं वाराहउवाच एतस्मात्कारणाद्भूमेव्यतीपातोर्च्यतेनरैः अर्चितेचफलंयत्स्यात्तदुक्तंच
समासतःविस्तरेणार्चनफलंगदितुंकेनशक्यते यथार्च्यतेव्यतीपातःसविधिःश्रूयतामिह शुभेव्यतीपातदिनेविगा
हयेत्सपंचगव्येनमहानदीजलं उपावसेद्वैपचमानजापकोजपेतशूद्रोव्यतिपाततेनमः छादितेताम्रपात्रेणशर्करापू
रितेघटे कांचनाब्जेप्रतिष्ठाप्यहैममष्टभुजंनरं अष्टभुजमष्टादशभुजं अस्योत्पत्तिवाक्ये ऽष्टादशभुजत्वश्रवणात् उत्प
त्तिवाक्यानुसारित्वाद्विनियोगवाक्यस्ययथाभगवद्गीतासुचत्वारोमनवस्तथेत्यत्रचत्वारश्चतुर्दशेत्यर्थःगंधपुष्पाक्ष
तैर्धूपदीपवस्त्रनिवेदनैःभक्ष्यैर्भोज्यैःफलैश्चित्रैर्मासिमार्गशिरेर्चयेत् नमस्तेस्तुव्यतीपातसोमसूर्यसुतप्रभो यद्दाना
दिकृतंकिंचित्तदनंतमिहास्तुते इत्युक्त्वापंचरत्नाढ्यंसपुष्पाक्षतमंजलिं प्रक्षिपेत्तत्क्षणादेवसर्वपापक्षयोभवेत् यदि
द्वितीयेचदिनेव्यतीपातोभवेन्महि तदापर्णोपवासस्तद्यात्तत्सकलंगरोः पारणंव्यतिपातांतेकुर्यात्संप्राश्यगोमयं

अथैकस्मिन्दिनेधात्रिव्यतीपातोभवेद्यदि तत्रवाहितदादत्वाउपवासंसमाचरेत् कुर्य्यादेवंमासिमासिव्यतीपाताश्च
येदश चतुर्दशेतुसंप्राप्तेकुर्य्यादुद्यापनंवुधः व्यतीपातायस्वाहेतिक्षीरवृक्षसमिच्चरुं आज्यक्षीरतिलानांचहोत
व्यंवैशतंशत शर्करापूर्णकुंभंचसहसोपस्करंपरं शय्यामुपस्करैर्युक्तांप्रदद्याद्व्रतदेशिने वंदेव्यतीपातमहंम
हांतं रवींदुसूनुंसकलेष्टलब्ध्यै समस्तपापस्यममक्षयोस्तुपुण्यस्यचानंतफलंममास्तु इतिसमर्प्यगुरु परि
पूज्यतेकटककुंडलकंठविभूषणैः सकलमेवममर्प्यंयथोदितयदुपलभ्यमिहश्रृणुतन्नहि धेनुंपयस्विनींदद्यात्सु
वर्णांवरदक्षिणां तस्मैशय्यांसमासाद्यसारदारुमयींदृढां दंतपत्राचितांरम्यांहेमपट्टैरलंकृतां हंसतूलीप्रति
च्छन्नांशुभगंडोपधानिकां प्रच्छादनपटीयुक्तांधूपगंधाधिवासितां तांबूलकुंकुमक्षोदकर्पूरागुरुचंदनैः दीपको
पानहच्छत्रं प्रदद्याच्चामरासनं देहांतेसूर्यलोकायविमानैरत्नसप्रभैः अप्सरोगणसंभोग्यैर्नृत्यगीतविलासिभिः
गत्वा कल्पार्वुदशतंमोदतेत्रिदशार्चितः तदंतेराजराजः स्याद्रूपसौभाग्यभाग्भवेत् कीर्त्याढ्योगुणपुत्रायुरारो
ग्यधनधान्यवान् प्रतापाज्ञामहैश्वर्ययुक्तोभोगीवहुश्रुत जनसौभाग्यसंपन्नोयावज्जन्माष्टकायुतं दर्शेशतगुणदानं
तच्छतघ्नंदिनत्रये शतघ्नंतच्चसंक्रांतौशतघ्नंविषुवेततः युगादौतच्छतगुणमयनेतच्छताहत सोमग्रहेतच्छतघ्नंतच्छतघ्नं
रविग्रहे असंख्येयंव्यतीपातेदानंवेदविदोविदुः व्यतीपातेवैधृतौचदानस्यांतोनविद्यतेव्यतीपातविशेषेणसाहिशक्रः
प्रकीर्त्तितः उत्पत्तौलक्षगुणकोटिगुणंभ्रमणताडिकायांतु अर्वुदगुणितंपतनेजपदानाद्यक्षयंपातिते जन्मद्वाविंशनाड्
योभ्रमणंत्वेकविंशतिः व्यतीपातस्यपतनंदशसप्तस्थितिंविदुः समर्पितंयद्व्यतिपातकालेपुनःपुनस्त्वद्रविशीतरश्मी
प्रयच्छतःकल्पशतार्वुदानिविवर्द्धतेतन्नहिहीयतेक्वचित् तस्मान्महित्वव्यतिपातपूजांकुरुष्वचेत्पुण्यमनंतमिष्टं यदि
स्थिरत्वंतववांछितंचेत्समस्तधारित्वमभीप्सितंते गणयित्वाव्यतीपातेतत्कालंवेत्तियोनरः सर्वपापहरोतस्यभवते

भानुमेश्वरो पठतिलिखतिय:शृणोतिचैतत्कथयतिपश्यतिकारयत्यवश्यं रविशशिदिवमाप्यसोपिदेवैश्चिरस
मयंपरिपुज्यमानआस्ते इतिवाराहपुराणोक्तंव्यतीपातयोगव्रतं अथव्यतीपातव्रतांतरंभविष्ये युधिष्ठिर
उवाच येनव्रतेनचीर्णेननपश्येद्यमशासनं परिपृच्छाम्यहंब्रह्मन्पापघ्नंव्रतमुत्तमं तद्व्रतंब्रूहिविप्रर्षेकृत्वाजगति
वैरूपां मार्कंडेयउवाच शृणुराजन्व्रतमिदंह्यश्वेनपुराकृतं तेनैवराज्ञातद्दत्तंसूकरायचदुःखिने एकदामृग
यासक्तोह्ययंश्वोराजसत्तमः श्रांतश्चरन्वनेराजन्दृष्टवानेवसूकरं दग्धपादकटिंचैवदग्धग्रीवमुखोदरं दृष्ट्वात
थाविधतनुंकृपांचक्रेदयापरः केनकर्मविपाकेनअवस्थांप्राप्तवानयं अहोकष्टमहोकष्टंशूकरेणेहभुज्यते अव
श्यमनुसत्तव्यंकृतंकर्मशुभाशुभं इत्युक्त्वातंस्वरूपेणराजातंप्राहसूकर इयतींकिमवस्थांतेतन्ममब्रूहिसूकर त
च्छ्रुत्वानृपतेर्वाक्यंनिश्वसन्सूकरोब्रवीत् स्मृत्वापुराकृतंकर्मप्रत्युवाचाथतंनृपं राजन्नासमहंपूर्ववैश्योनिश्वस
खाभवं आशाकृन्नोनदाताहमाश्रितेभ्यश्चकिंचन श्रुताश्चवहवोधर्माःपुराणश्रुतिचोदिताःतथापिपापबुद्ध्याहनकरो
म्यात्मनोहितं आशापाशमनुप्राप्ताभग्नाशास्तेविनिर्गताःकृतंतुपापमेवाहनाकिंचित्सुकृतंकृतं एकदातुद्विजःकश्चिद्य
तोपतिगृहंमम आगतोयाचतेमांचनाकिंचिद्दत्तवानहं ततश्चकुपितोविप्रोममशापमथाददात् आशाग्नि
दह्यतेयद्वन्ममांगानिपृथक्पृथक् तथैवतवचांगानिदावाग्निःपुरुषाधम अरण्यानिर्जलेदेशेनिर्जनेद्रुमवर्जिते तत्र
शूकरयोनौत्वंप्रसूतिंसमवाप्नुहि प्रसादितोमयाविप्रःपुनरप्युक्तवांस्तदा ज्ञानित्वंशूकरत्वेपिइत्युक्त्वाप्रजगाम
सः तेनशापेनराजेंद्रशूकरत्वमवाप्तवान् अहंदुःखितुसंजातोनिर्जनेनिर्जलेवने राजोवाच केनत्वंमुच्य
तेपापान्ममाचक्ष्वहशूकर केनशक्योसमाकर्तुंतवपापस्यसंक्षयः शूकरउवाच श्रूयतांममराजेंद्रमुक्तिःस्या
द्येनकर्मणा व्यतीपातव्रतंनामकृतंराजंस्त्वयापुरा यथामातासुतस्येहसर्वथाहितकारिणी तथाराजन्व्रतमिद

मिहलोकेपरत्रच ॥ यथैवभ्युदितःसूर्य्यसमग्रंचतमोदहेत् इदंव्रतंतथैवेहसर्वपापंव्यपोहतिसकृत्स्मृतोयथावि
ष्णुर्नृणांपरमनिर्वृतिं ददात्येवनसंदेहस्तथाव्रतमिदंशुभं शतमिंदुक्षयेदानंसहस्रंतुदिनक्षये विषुवेशतसा
हस्रंव्यतीपातेत्वनंतकं व्यतीपातव्रतस्यास्यविधानंशृणुतत्त्वतः माघेवाफाल्गुनेवापिमासेप्यस्मिन्यथापिवा
व्यतीपातदिनेयस्मिन्प्रारभेद्व्रतमुत्तमं तिलपूर्णंशरावंचसगुडंगुरवेर्प्पयेत् एवंद्वितीयेदातव्यंतृतीयेतुसमापयेत्
सघृतंपायसंचैवदातव्यंचोत्तरत्रये एवंसंवत्सरस्यांतेदेवस्यार्चांतुकारयेत् शंखचक्रगदापाणिंपद्महस्तंहिरण्म
यं ॥ वस्त्रयुग्मेनसंवेष्ट्यपूजयेद्गरुडध्वजं गोक्षीरेणैवसंपूर्णंकांस्यभाजनमुत्तमं स्थापयेद्देवदेवस्यस्थानंतत्रैवक
ल्पयेत् शय्यांचसन्निधौतस्यस्थाप्यदेवमनुस्मरेत् अनंतशयनंदेवमनंतफलदंप्रभुं लक्ष्म्यासमन्वितंवि
ष्णुंभक्त्यासंपूजयेद्गुरुं वैदिकेनैवमंत्रेणजातीपुष्पैःसमर्च्चयेत् पायसेनैवनैवेद्यंदेवायप्रार्थयेद्व्रती व्यतीपातव्र
तंदेवतवानंतसमार्पितं भवत्वनंतफलदममजन्मनिजन्मनि देवदेवंहृषीकेशंप्रार्थयित्वाततोव्रती तत्सर्वंगुरवे
दद्यात्श्रोत्रियायकुटुंबिने व्रतोपदेष्ट्रेविदुषेब्राह्मणायविशेषतः भूमिंवाथसुवर्णंवादक्षिणातुविधीयते ब्राह्मणा
न्भोजयित्वातुव्रतमेतत्समापयेत् इदंव्रतंत्वयादेवगृहीतंपूर्वजन्मनि स्वर्गापवर्गदंन्दृणांचानंतफलदंशुभं मु
च्येयंकिल्बिषात्तस्माच्छूकरत्वान्नसंशयः तेनैवमुक्तोहर्य्यश्वःशूकरंवाक्यमब्रवीत् मयाकृतमिदंपूर्वंतत्फलंतेद
दाम्यहं एवमुक्त्वानृपश्रेष्ठःशूकरायफलंददौ तत्क्षणात्तेनपुण्येनशूकरोमुक्तकिल्बिषः मुक्तःशूकरदेहात्ससर्वा
भरणभूषितः दिव्यंविमानमास्थायवाक्यंचेदमुवाचह हेजनाःकिंनजानीध्वंव्यतीपातव्रतोत्तमं इत्युक्त्वास्व
र्गगःसोथराज्ञोवैपश्यतस्तदा तंदृष्ट्वाविस्मितोभूत्वाराजापिश्रद्दधेव्रतं ततोराजापुरंगत्वाव्रतंचाकारयज्जनान्
सर्वंश्चकृतवांस्तत्रव्यतीपातव्रतंशुभं ततोराज्यंचिरंकृत्वादेवदेवस्यचक्रिणः हर्यश्वःप्राप्तवांस्तेनविष्णोःस्तत्परमं

पदं अतस्त्वंकुरुराजेंद्र व्यतीपातव्रतोत्तमं सर्वपापक्षयकरंनृणामहसुखप्रदम् । इदंयःकुरुतेमर्त्यःश्रद्धाभावसम
न्वितः सर्वपापविनिर्मुक्तोविष्णुलोकमवाप्नुयात् ययातुपुत्रकामिन्याकृतंसालभतेसुतान् स्त्रीकामिनेहतद्वत्सलभे
न्नारीमनुत्तमां व्यतीपातव्रतमिदंव्यतीपातदिनेपठेत् । ज्ञानवान्धनवान्श्रीमानिहैवचसुखीभवेत्यइदंशृणुया
द्भक्त्याविष्णुलोकेमहीयते इतिनारदीयपुराणोक्तंव्यतीपातव्रतम् । अथव्रतविधिः तत्रमार्गशीर्षादिशुभ
मासेयदाव्यतीपातयोगः तद्दिनेनद्यादौव्रतीस्नात्वा पावमानादिजप्त्वा संकल्पंकुर्य्यात् तद्यथाओमद्येत्या
दिसकीर्त्यात्मनः निरतिशयैहिकसुखप्राप्तयेसकलपापक्षयपूर्वकदिव्यविमानारोहणगीतनृत्यविलासिअप्सरो
गणवीज्यमानसकलभोगयुतकल्पकोटिसूर्यलोकनिवासोत्तरंपुत्रपौत्रादिसकलसंपत्सहितमहदैश्वर्य्यादिगुणयुक्त
राजराजन्यकामोयथाभिलपित कामोव्यतीपातयोगव्रतंकरिष्ये इतिसंकल्प्य गणेशपूजादिसर्वांगनिर्वर्त्य
शुद्धभूमौपंचरंगोपेतकमलेकलशस्थापनप्रकारेणशर्करापूरितताम्रकलशंप्रतिष्ठाप्य तत्रताम्रमयेपूर्णपात्रेकांच
नेनाब्जेअष्टादशभुजंकांचनंव्यतीपातस्वरूपंनाममंत्रेणप्रतिष्ठाप्यपूजयेत् षोडशोपचारपूजांपुरुषसूक्तमंत्रैः सा
मान्यपूजावत्कुर्य्यात् ततःपंचरत्नान्वितपुष्पांजलिं दद्यात् तत्रमंत्रः नमस्तेस्तुव्यतीपातसोमसूर्य्यसुतप्र
भो यद्दानादिकृतंकिंचित्तदनंतमिहास्तुते इतिदत्त्वा यथाशक्तिसुवर्णपुष्पादिसमर्प्य पुराणपठनादिनारात्रिं
नयेत् तद्दिनेउपवासमेवकुर्य्यात् प्रातः स्नात्वानित्यंनिर्वर्त्यदेवंसंपूज्य तत्पीठंसुवर्णसहितंतस्मैदत्त्वा ब्रा
ह्मणपुरस्सरःस्वयंभुंजीत एवंमासिमासिव्यतीपातदिनेव्रतंत्रयोदशव्यतीपातपर्यंतंव्रतंकृत्वा चतुर्दशेव्यतीपाते
कुर्य्यादुद्यापनंनरः इतिकथायामुक्तम् तद्यथापूर्वोक्तसंकल्पांतेआचरितव्यतीपातव्रतस्यसांगता पूर्वकयथोक्तफ
लसिद्ध्येव्यतीपातव्रतोद्यापनंकरिष्ये इतिसंकल्प्यआचार्य्यंकृत्वासर्वतोभद्रकलशेताम्रमयंपूर्णपात्रंशर्करासहि

तानिधाय तत्राष्टादशभुजंसौवर्णंव्यतीपातविग्रहंसंपूज्य आग्निंप्रतप्य अन्वादध्यात् तत्रप्रधानंव्यतीपातं
पायससघृततिलपूगीफलद्रव्यचतुष्टयेनप्रत्येकमष्टोत्तरशतसंख्याकाहुतिभिः ब्रह्मादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्या
यक्ष्ये एवंहोमंसंपाद्य ततःआचार्य्यंसंपूज्य तस्मैसोपस्करांशय्यांपीठंचदद्यात् तत्रमंत्रःवंदेव्यतीपातमहं
महांतरवींदुसूनुंसकलेष्टसिद्ध्यै समस्तपापस्यममक्षयोस्तुपुण्यस्यवृद्धिर्ममसर्वदास्तु इतिदत्त्वा व्रतपूर्त्तयेगांच
दत्त्वा ब्राह्मणान्भोजयेदिति अथप्रकारांतरेण नारदीयपुराणोक्तंव्यतीपातव्रतविधानं ॐमद्यात्मनःसक
लपापक्षयपूर्वकाभीष्टसीद्ध्यनंतरविष्णुसायुज्यकामःव्यतीपातव्रतंकरिष्ये व्यतीपातदिनेप्रातः स्नानादिकृत्वा
पंचरंगोपेतवेद्यांगोक्षीरपूरितकांस्यभाजनंचतुर्भुजंचक्राद्यायुधोपेतंसौवर्णपद्महस्तलक्ष्म्यान्वितंविष्णुं विष्णोरररा
टमसीतिमंत्रेणसंस्थाप्य जातीपुष्पादिनापुरुषसूक्तेनसंपूज्य शर्करोपेतंपायसोपहारंनिवेद्य देवंप्रार्थयेत्
व्यतिपातदिनेदेवतवसर्वंसमर्पितं भवत्वनंतफलदंममजन्मनिजन्मनि ततोद्विजंसंपूज्य तिलपूर्णशरावंस
गुडंससुवर्णंदत्त्वा सोपस्करांशय्यांपीठंगांचदत्त्वा ब्राह्मणान्भोजयित्वाभुंजीत इतिव्यतीपातपुरःसराणियो
गव्रतानि व्यतीपातयोगेब्रह्मांडदानमुक्तंनारदीयेमत्स्यपुराणेच ब्रम्हाब्रह्मांडमाहात्म्यमधिकृत्याब्रवीत्पुनः
तद्ब्रह्मांडपुराणंतुब्रह्मणासमुदाहृतं योहिदद्याद्व्यतीपातेऊर्णावस्त्रयुगान्वितं राजसूयसहस्रस्यफलमाप्नोति
मानवः इतिब्रह्मांडपुराणदानं अथववादिकरणव्रतानि शुक्लप्रतिपदायाःपरार्धमारभ्यववादिसप्तकरणा
निप्रतिपत्तिथिभागद्वयेकरणद्वयंभवति तानिचवव बालव कौलव तैतिल गर वणिज विष्टिरितिसप्तचकर
णानि एतानिचकृष्णपक्षचतुर्दशीपूर्वार्धंयावद्भवंति कृष्णचतुर्दशीपरदलादारभ्यशकुनिकरणंभवति अमा
वास्यादलद्वयंचतुष्पदनागाख्येकरणेभवतः शुक्लप्रतिपदायाःपूर्वार्धेकिंस्तुघ्नकरणंभवति अथैषांव्रतविधान

हेमाद्रौ माघशुक्लपक्षेप्रतिपदोत्तरभागेबवकरणोपवासः कलशेताम्रपात्रंनिधाय तत्रकर्षमितसुवर्णप्रतिमा यानच्युतंगंधादिभिःपूजयित्वा अष्टाक्षरमंत्रंजपेत् एवंषड्वारंव्रतंकृत्वा सप्तमेउद्यापनंकुर्य्यात् सप्तब्राह्म णान्भोजयित्वादक्षिणांदद्यात् एवंबालवादिविष्ट्यंतेषु सप्तकरणेषुव्रतंकुर्य्यात् एवंकृतंराजसूयाश्वमेधयोःफलं भवतीति अथभविष्योत्तरोक्तंभद्राव्रतम् युधिष्ठिरउवाच भद्रानामेतिकाप्येषाकथंवापूज्यतेनरैः कथावि धानंकितस्याव्रतस्यममकथ्यतां श्रीकृष्णउवाच सुतामार्तंडदेवस्यछायायांजनितापुरा शनैश्चरस्यभगिनी सासोदर्यभयंकरी साजातमात्राभुवनग्रस्तुंसमुपचक्रमे निर्य्यातियदिकार्य्येपिकाश्चित्तस्यपुरःस्थिता विघ्नंक रोतिस्वपतोभुंजानस्यास्थितस्यच सर्वविघ्नकरीरौद्रासमाजोत्सवनाशिनी नित्योद्वेगकरीपार्थविनाशयातिया जगत् तांतुदुर्विनयासक्तांदृष्ट्वादेवोदिवाकरः चिंतयामासकस्यापियच्छाम्येनांसुमध्यमां कन्यादुर्विनयाद्गेहे पितादोषेणगृह्यते तस्मात्सर्वप्रयत्नेनकन्यादेयाविजानता चिंत्यैवमशुभांभद्रांयस्ययच्छतितांरविः जनय त्येषविलयंसुरराक्षसकिन्नरं मडपंमंडपारंभेविनाशयतितत्क्षणात् सविताचिंतयामासकस्येयं प्रतिपाद्यतां विरूपादुष्टहृदयागर्हभास्यात्रिपादिका ऊर्ध्वरोमामहादंष्ट्रास्वेच्छाचारविहारिणी दत्ताप्येषातुसौख्या यभवतीहनाकिंचन एवंवितर्कयन्देवआस्तेयावद्दिवस्पतिः तावत्तयाजगत्सर्वंदुष्टयासमभिद्रुतं अथाज गामसवितुःपार्श्वेब्रह्मांडसंभवः उपालंभंददौचाथविष्टेर्दौष्ट्यमशेषतः भास्करस्तमुवाचेदंस्वयंभूर्भुवनेश्वरः भ वान्कर्त्तासहर्त्ताचकस्मादेवंप्रभाषते एवमुक्तस्तदाब्रह्माभास्करेणामितद्युतिः उवाचाविष्टिमानाय्यशृणुभद्रेमयोदितं करणैःसहवर्त्तस्वबवबालवकौलवैः सप्तमेर्द्धदिनप्राप्तेयदभीष्टंकुरुष्वतत् यात्राप्रवेशमांगल्यकृषिवाणिज्यकादिकं भक्षयस्वाभिमुखगान्नरानुन्मार्गगामिनः नोद्वेजनीयोहिजनोभवत्याद्दिवसत्रयं पूज्यासुरासुराणांत्वंदिवसार्द्धंभ

विष्यति उल्लंघ्ययेप्रवर्त्तंतेभद्रांत्वांनिर्भयानराः तेपांविनाशयशुभंकार्याकार्यैसुनिश्चितं एवमुक्तागतोब्रह्माभद्रा
पिभुवनत्रयं वभ्रामोद्भ्रांतहृदयाभीपयंतीसुरासुरान् एवमेषासमुत्पन्नाविष्टिरिष्टविनाशिनी निवेदितेयंकौंतेयत
स्मात्तांपरिवर्जयेत् सिंहग्रीवासप्तभुजात्रिपदापुच्छसंयुता खरोत्तमांगवदनाप्रेतारूढाकृशोदरी ज्वलच्चक्षुःसंदधती
हस्तैःपाशासिशक्तिकाःनरमुंडाश्चमालांश्चमुद्राःसप्तविधास्मृताःसजलजलदवर्णादीर्घनासोष्ठदंष्ट्रा विपुलहनुकपो
लापिंडकोद्दंडजंघा अनलशतसहस्त्रंचोद्गिरंतीसमंतात्पततिभुवनमध्येकार्यनाशायविष्टिः१ भानोःसुताकेतुशताग्र
जाताकृशांगयष्टिःसततंकुचैला देवैर्नियुक्ताकरणांतसंस्थाविष्टिस्तुसर्वत्रविवर्जनीया २ मुखेस्याद्घटिकाःपं
चद्वेतुकंठेयदास्थिते हृदिचैकादशप्रोक्ताश्चतस्त्रोनाभिमंडले पंचकट्यांतुविज्ञेयाःपुच्छेतिस्त्रोजयावहाःमुखेकार्य
विनाशायग्रीवायांधननाशिनी हृदिप्राणहराज्ञेयानाभ्यांतुकलहावहा कट्यामर्थपरिभ्रंशोविष्टिपुच्छेध्रुवंजयः
पृथिव्यांयानिकार्य्याणिअशुभानिशुभानिच तानिसर्वाणिसिध्यंतिविष्टिपुच्छेनृपोत्तम यमानिलेंदुक्रूरे
शयाम्यवातेंद्रादिक्क्रमात् संख्यासमानप्रहरैर्विष्टदुष्टमुखंयत. करालीनंदिनीरौद्रासुमुखीदुर्मुखी
तथा त्रिशिराभैरवीहंसीत्वष्टावेतास्तुविष्टयः धन्यात्वधोमुखीभद्रामहामारीखरानना कालरात्रिर्महारा
विर्विष्टिश्चकुलपुत्रिका भैरवीचमहाकालीअसुराणांक्षयंकरी द्वादशैतानिनामानिप्रातरुत्थाययःपठेत् नच
व्याधिभयंतस्यरोगीरोगात्प्रमुच्यते ग्रहाःसर्वेनुकूलास्युर्नचविघ्नादिजायते रणेराजकुलेद्यूतेसर्वत्रविजयोभ
वेत् यश्चपूजयतेनित्यंशास्त्रोक्तविधिनानरः तस्यसर्वार्थसिद्धिस्तुजायतेनात्रसंशयः तस्मान्नरेणकौंतेयवर्ज
नीयाफलार्थिनायेनोपवासविधिनाव्रतेनचयुधिष्ठिर पूजितातोपमायातितदेवकथयामिते यास्मिन्दिनेभवेद्भ
द्रातास्मिन्नहनिभारत उपवासस्यनियमंकुर्य्यान्नारीनरोथवा यदिरात्रौभवेद्विष्टिरेकभक्तंदिनत्रयं कार्यस्ते

नोपवासःस्यादितिपौराणिकाविदुः प्रहरस्योपरियदादिवाविष्टिःप्रजायते उपवासस्तदाकार्य्यएकभक्तमतो
न्यथा सर्वौषधिजलैःशुद्धैःसुगंधामलकैस्तथा नद्यांतडागेथगृहेस्नानंसर्वत्रशस्यते देवान्पितॄन्समभ्यर्च्यत
तोदर्भमयींशुभां विष्टिंकृत्वापुष्पधूपैर्नैवेद्यादिभिरर्चयेत् होमंनामभिर्विष्टेःशतमष्टोत्तरंनृप भुंजीतदत्त्वावि
।यतिलान्पायसमेवच सतैलंकृशरंभुक्त्वापश्चाद्भुंजीतकामतः छायासूर्यसुतेदेविविष्टेदृष्टार्थनाशिनी पूजि॰
तासिमयाभक्त्याभद्रेभद्रप्रदाभव उपोष्याविधिनानेनदशसप्तयथाक्रमात् उद्यापनंततःकुर्यात्पूर्ववत्पूज्यभान
वीं स्थापयित्वायसेपीठेकृशरान्नंनिवेदयेत् परिधाप्यंकृष्णयुगंस्तुत्वामंत्रेणतांपुनः ब्राह्मणायपुनर्दद्याल्लोहंतै
लतिलांस्तथा कृष्णांसवत्सांगामेकांतथैवंकृष्णकंबलं दक्षिणांचयथाशक्त्यादत्त्वाभद्रांविसर्जयेत् यएवंकुरुते
पार्थसम्यग्भद्राव्रतंनरः विघ्नोनजायतेतस्यकार्य्यारंभेकदाचन राक्षसावापिशाचावापूतनाशाकिनीग्रहाः नपी॰
डयंतितंमर्त्यंयोभद्राव्रतमाचरेत् नचैवेष्टवियोगःस्यान्नहानिस्तस्यजायते देहांतेयातिसपदंभास्करस्यनसंशयः
सूर्य्यात्मजातिभयदाभगिनीशयनेर्यामर्त्यान्भ्रमत्यतिरपाकरणक्रमेण तांकृष्णभासुरमुखींसमुपोष्यविष्टिमिष्टार्थ
सिद्धिमबुधोपिनरोभ्युपैति ॥ इतिभविष्योत्तरोक्तंभद्राव्रतम् अथतत्रैवोक्तंभद्राव्रतांतरम् ॥ कृष्णउवाच ॥
अथान्यदपितेवच्मिविष्टिव्रतमनुत्तमं यत्कृत्वाविष्टितोनस्याद्भयंक्वापियुधिष्ठिर सुकरंसगुणंचेष्टंसर्वकामार्थदंनृ
णां परंप्रीतिकरंभानोःसर्वविघ्नोपशांतिदं मार्गशीर्षेमलेपक्षेचतुर्थ्यामारभेद्बुधः संपूज्यब्राह्मणंश्रेष्ठंविप्रादौभ
रतर्षभ प्रागुक्तांपूज्यतांदेवींमंत्रमेतदुदीरयेत् भद्रेभद्रायतेभद्रंकरिष्येव्रतमित्यहं निर्विघ्नंकुरुमेदेविकार्यं
सिद्धिंविभावय सुस्नातःपूज्यतामेवंब्राह्मणंचस्वशक्तितः ततोभुंजीतराजेंद्रयावद्भद्रानजायते अथचांते
पिभद्रायाकामतोकाम्यतःशुचिः नाकिंचिद्भक्षयेत्प्राज्ञोयाद्भद्राप्रवर्त्तते अनेनाविधिनापार्थप्रतिभद्रंसमाच

रेत् नरोवायदिवानारीसर्वकामार्थसिद्धये संवत्सरेनुसंपूर्णेप्रतिमांकारयेद्बुधः लौहींशिलामयींवापि दारुजांचस्वशक्तितः शक्त्याचोद्यापनंकृत्वास्थापयित्वायथाविधिपूजयेद्भक्तिमान्विप्रोमंत्रैरेभिरुदारधीः पूजि तासियथापूर्वमिंद्रेणधनदेनच विष्णुनाशंकरेणाथतथात्वांपूजयाम्यहं निर्विघ्नेनार्थसंसिद्धिर्यथातेपांक तापुरा तथामपापिभक्तस्यभद्रेत्वंभद्रदाभव अज्ञानादथवादर्पात्त्वामुल्लंघ्यकृतंहियत् तत्क्षमस्वाशु भेमातर्दीनस्यशरणार्थिनः इतिकुर्य्याद्यथाशक्त्यावित्तशाठ्यविवर्जितः अशक्तःपरकीयांवापूजयित्वानरा धिप अभावेलेखजांकृत्वाविधिंनिष्पादयेद्बुधःएवंहिकुरुतेयस्तुभक्त्याभद्राव्रतंनरः भद्रायामपिकार्य्याणित स्यसिद्ध्यंत्यसंशयं इहलोकेसुखंभुक्त्वादीर्घायुर्व्याधिवर्जितः ततोंतेस्वर्गतिंप्राप्यमोदतेसुरराडिव एतत्पुराम हेंद्रेणचीर्णंवृत्रजिघांसया विमानार्थंकुवेरेणनीतंयत्त्रिदशारिणा शंभुनात्रिपुरांतायपांचजन्यायविष्णुना भ द्रासुभद्रंभवतीहतेषांयेभक्तिपूर्वकमिदंव्रतमादरेण भद्राभिधानमभिधायमनोनुगंयेकुर्वंतितेवृजिनमेवनचाप्नुवंति इतिभविष्योत्तरोक्तंद्वितीयंभद्राव्रतम् स्वस्तिश्रीरणवीरसिंहधरणीपालोवदान्याग्रणीर्नानाशास्त्रविचारसार रसवित्सद्वृंदसंरक्षकः धर्माधर्मविभागकृद्रघुपतेःपादांबुजार्चारतोजीयात्पुत्रकलत्रमित्रसहितः संपालयन्क्ष्मां चिरम् १ रणवीरसिंहभूपेशकारितेकृत्यसागरेअभूत्संक्रांतिवारादिकृत्यरत्नसमुच्चयः इतिश्रीमत्सूर्यवंशावतं सरघुकुलतिलकश्रीरणवीरसिंहमहाराजकारितेकृत्यरत्नाकरेसंक्रांतिवारादिकृत्यरत्नसमुच्चयः समाप्तः

—∞∗∞—

अथमत्स्यपुराणोक्तानिषष्टिव्रतानि

नंदिकेश्वरउवाच ॥ अथातः संप्रवक्ष्यामि व्रतषष्टीमनुत्तमां रुद्रेणाभिहितांदिव्यांमहापातकनाशिनीं न क्तमब्दंचरित्वातुगवासार्धंकुटुंबिने हेमचक्रंत्रिशूलंचदद्याद्विप्रायवाससी शिवारुद्रोनतोस्मीतिशिवलोकेमही यते एतद्देवव्रतंनाममहापातकनाशनम् ॥ इतिदेवव्रतम् ॥ यस्त्वेकभक्तेनसमाक्षिपेद्धेमवृषान्वितां दत्त्वा तिलमयींधेनुंसयातिशांकरंपदं एतच्छिवव्रतंनामपापशोकविनाशनम् ॥ इतिशिवव्रतम् २ यस्तुनीलोत्पलं हैमंशर्करापात्रसंयुतं एकांतरितनक्ताशीसमांतेवृषसंयुतं सपदंवैष्णवंयातिलीलाव्रतमिदंस्मृतम् ॥ इतिलीलाव्रतम् ॥ ३ आषाढादिचतुर्मासमभ्यंगंवर्जयेन्नरः भोजनोपस्करंदद्यात्सयातिभुवनंहरेः जनप्रीतिकरं नामप्रीतिव्रतमिहोच्यते ॥ इतिप्रीतिव्रतम् ॥ ४ वर्जयित्वामधौयस्तुदधिक्षीरघृतैक्षवान् दद्याद्वस्त्राणि सूक्ष्माणि रसपात्रैः सुसंवृतं संपूज्यविप्रमिथुनंगौरीमेप्रीयतामिति कल्पंविष्णुपदेस्थित्वा विशोकः स्यात्पुमान्नृपः एतत्कामव्रतंनामसदाशोकविनाशनम् ॥ इतिकामव्रतंनामगौरीव्रतम् ॥ ५ आषाढादौव्रतीयस्तुवर्जयेन्नखकर्त्तनं वार्त्ताकांश्चचतुर्मासानथसर्पिर्घटादिकं कार्त्तिक्यांतत्पुनर्हैमंब्राह्मणायनिवेदयेत् सरुद्रलोकमाप्नोतिरुद्रव्रतमिदंस्मृतम् ॥ इतिरुद्रव्रतम् ॥ ६ वर्जयेद्यस्तुपुष्पाणिहेमंताशिशिरावृतू पुष्पत्रयेतुवारुण्यांकृत्वाशक्त्याथकांचनं दद्याद्विकालवेलायांप्रीयेतांशिवकेशवौ दत्त्वापरंपदंयातिसौम्यव्रतमिदंस्मृतं इतिवारुण्यांसौम्यव्रतम् ॥ ७ ॥ फाल्गुनादितृतीयायांलवणंयस्तुवर्जयेत् समांतेशयनंदद्याद्गृहंचोपस्करान्वितं संपूज्यविप्रमिथुनंभवानीप्रीयतामिति गौरीलोकेवसेन्नित्यंसौभाग्यव्रतमुच्यते ॥ इतिसौभाग्यव्रतम् ॥ ८

संध्यामौननरः कृत्वा समांतेघृतकुंभकं वस्त्रयुग्मंतिलंघंटांब्राह्मणायनिवेदयेत् सारस्वतंपदंयातिपुनरावृ
त्तिर्दुर्लभं एतत्सारस्वतंनामरूपविद्याप्रसाधकम् ॥ इतिसारस्वतव्रतम् ॥ ९ लक्ष्मीमभ्यर्च्यपंचम्यामुपवासी
भवेन्नरः समांतेहेमकलशंदद्याद्धेनुसमन्वितं सवैष्णवंपदयातिलक्ष्मीवान्स्याच्चजन्मनि एतत्संपद्व्रतंनामसर्वपाप
प्रणाशनं इतिसंपद्व्रतम् १० कृत्वोपलेपनंशंभोरग्रतःकेशवस्यच यावदब्दंपुनर्दद्याद्धेनुंकालघटान्वितां
जन्मायुतंशतायुःस्यात्ततःशिवपुरंव्रजेत् एतत्सर्वव्रतंनामसदापापविनाशनम् इतिसर्वव्रतम् ११ अश्वत्थंभास्क
रंगंगाप्रणम्यैकव्रवाग्यतः एकभक्तंनर कुर्य्यादब्दमेकंविमत्सरः व्रतांतेविप्रमिथुनंपूज्यधेनुत्रयान्वित वृक्षंहि
रण्मयंदद्यात्सोश्वमेधफलंलभेत् एतत्कीर्तिव्रतनामभूरिकीर्तिफलप्रदं इतिकीर्तिव्रतम् १२ घृतेनस्नपनंकुर्य्या
च्छंभोर्वाकेशवस्यवा अक्षताभिःसमंकुर्य्यात्पद्मंगोमयमंडले समांतेहेमकमलंतिलधेनुसमन्वितं शुद्धमष्टांगु
लंदद्याच्छिवलोकेमहीयते सामगायततश्चैवसामव्रतमिहोच्यते इतिसामव्रतम् १३ नवम्यामेकभक्तंच
कृत्वाकन्याश्चशक्तितः भोजयित्वासमादद्याद्धेनुंकांचनवाससी हेमसिंहंचविप्रायदत्वाशिवपदंव्रजेत् जन्मा
र्बुदंसुरूपःस्यात्शत्रुभिश्चापराजितः एतद्वीरव्रतंनामनैवारीणांसुखप्रदं इतिवीरव्रतम् १४ यावत्समाभवेद्य
स्तुपंचदश्यांपयोव्रतः समान्तेश्राद्धकृद्दद्याद्गावःपंचपयस्विनीः वासांसिचपिशंगानिदधिकुंभयुतानिच सयाति
वैष्णवंलोकेपितॄणांतारयेच्छतं कल्पांतेराजराजःस्यात्पितृव्रतमिदंस्मृतं इतिपितृव्रतम् १५ चैत्रादिचतुरो
मासान्जलदद्यादयाचितं व्रतांतेमणिकंदद्यादन्नवस्त्रसमन्वितं तिलपत्रंहिरण्यंचब्रह्मलोकेमहीयते कल्पां
तेभूपतिर्भूयादानंदव्रतमुच्यते इत्यानंदव्रतम् १६ पंचामृतेनस्नपनंकृत्वासंवत्सरंप्रभोः वत्सरांतेपुनर्दद्यात्सु
वर्णंविधिवन्नरः विप्रायदद्यात्शंखंचसपदंयातिशांकरं राजाभवतिकल्पांतेघृतिव्रतमिदंस्मृतम् इतिघृतिव्रतं १७

अर्चयित्वापुनर्मासमब्दांतेगोप्रदोभवेत् तद्वद्धेमम्टगंदद्यात्सोश्वमेधफलंलभेत् अहिंसाव्रतमित्युक्तंकल्पांतेभू
पतिर्भवेत् ॥ इत्यहिंसाव्रतम् ॥ १८ माघेमास्युषसिस्नानंकृत्वादांपत्यमर्चयेत् भोजयित्वायथाशक्त्यामा
ल्यवस्त्रविभूषणैः सूर्यलोकेवसेत्कल्पंसूर्यव्रतमिदंस्मृतम् ॥ इतिसूर्यव्रतम् ॥ १९ आषाढादिचतुर्मासंप्रातः
स्नायीभवेन्नरःविप्रेषुभोजनंदत्त्वाकार्तिक्यांगोप्रदोभवेत् सवैष्णवंपदंयातिविष्णुव्रतमिदंस्मृतम् ॥इतिविष्णुव्रतम्
॥ २० अयनादयनंयावद्वर्जयेत्पुष्पसर्पिषी तदंतेपुष्पदामानिघृतधेन्वासहैवतु दत्त्वाशिवपदंयातिविप्रा
यघृतवाससी एतच्छीलव्रतंनामशीलारोग्यफलप्रदम् ॥ इतिशीलव्रतम् ॥ २१ सध्यादीपप्रदोयस्तुसमांतैलंवि
वर्जयेत् समांतेदीपिकांदद्याच्चक्रशूलेचकांचने वस्त्रयुग्मंचविप्रायसतेजस्वीभवेदिह रुद्रलोकमवाप्नोतिदीपव्रतमि
दंस्मृतम् ॥ इतिदीपव्रतम् ॥ कार्त्तिकादितृतीयायांप्राश्यगोमूत्रयावकं नक्तंचरेदब्दमेकंसमांतेगोप्रदोभवेत् गौरी
लोकेवसेत्कल्पंततोराजाभवेदिहएतद्भद्रव्रतंनामसदाकल्याणकारकम् ॥ इतिभद्रव्रतम् २३ वर्जयेच्चैत्रमासेपुसदा
गंधानुलेपनंशुक्तिंगंधभृतांदत्त्वाविप्रायासितवाससी वारुणंपदमाप्नोतिदृढव्रतमिदंस्मृतम् ॥ इतिदृढव्रतम् २४
वैशाखेपुष्पलवणेवर्जयित्वातुगोप्रदः भूत्वाविष्णुपदेकल्पंस्थित्वाराजाभवेदिह एतत्कांतिव्रतंनामकांतिकीर्त्तिफ
लप्रदम् ॥ इतिकांतिव्रतम् ॥ २५ ब्रह्माणंकांचनंकृत्वातिलराशिसमन्वितं त्र्यहंतिलप्रदोभूत्वावह्निंसंत
र्प्यसद्द्विजं सपूज्यविप्रदांपत्यौमाल्यवस्त्रविभूषणैः शक्तितस्त्रिपलादूर्ध्वंविश्वात्माप्रीयतामिति पुण्येह्निपद्म
शयनंब्रह्मयात्यपुनर्भवं एतद्ब्रह्मव्रतंनामनिर्वाणफलदंनृणाम् ॥ इतिब्रह्मव्रतम् ॥ २६ यश्चोभयमुखींदद्यात्प्रभूतक
नकावृतां दिनंपयोव्रतस्तिष्ठेत्सयातिपरमंपदं एतद्धेनुव्रतंनामपुनरावृत्तिदुर्लभम् ॥ इतिधेनुव्रतम् ॥ २७
त्र्यहंपयोव्रतः स्थित्वाकांचनंकल्पपादपंपलादूर्ध्वंयथाशक्त्यातंडुलैःसूपसंयुतं दत्त्वाब्रह्मपदंयातिकल्पवृक्षव्रतंस्मृतं

इतिकल्पवृक्षव्रतं २८ शक्तितस्त्रिपलादूर्ध्वमहींकृत्वाचकांचनीं दिनंपयोव्रतस्तिष्ठेद्रुद्रलोकेमहीयते धराव्रतमि
दंप्रोक्तंसप्तकल्पशतानुगं इतिधराव्रतम् माघेमास्यथचैत्रेवागुडधेनुप्रदोभवेत् गुडव्रतस्तृतीयायांगौरीलोकेमही
यते महाव्रतमिदंनामपरमानंदकारकं इतिमहाव्रतं ३० पक्षोपवासीयोदद्याद्विप्रायकपिलाद्वयं सब्रह्मलोकमा
प्नोतिदेवासुरसुपूजितं कल्पांतेराजराजःस्यात्प्रभाव्रतमिदंस्मृतं इतिप्रभाव्रतम् ३१ वत्सरंत्वेकभक्ताशीस
भक्ष्यजलकुंभदः शिवलोकेवसेत्कल्पंप्राप्तिव्रतमिदंस्मृतं इतिप्राप्तिव्रतम् ३२ नक्ताशीत्वष्टमीषुस्याद्वत्सरां
तेचगोप्रदः पौरंदरंपदंयातिसुगतिव्रतमुच्यते इतिसुगतिव्रतम् ३३ यश्चेंधनानिविप्रायवर्षादिचतुरोऋतून्
घृतधेनुप्रदोंतेचसपरंब्रह्मगच्छति वैश्वानरव्रतंनाम्सर्वपापप्रणाशनं इतिवैश्वानरव्रतम् ३४ एकादश्यांचन
क्ताशीयश्चक्रंविनिवेदयेत् समांतेवैष्णवंहोमंसविष्णोःपदमाप्नुयात् एतद्विष्णुव्रतंनामकल्पांतेराज्यभाग्भवेत्
इतिविष्णुव्रतम् ३५ पायसाशीसमांतेतुददद्विप्रायगोयुगं लक्ष्मीलोकेवसेत्कल्पमेतद्देवीव्रतंस्मृतं इतिदेवीव्रतम्
३६ सप्तम्यांनक्तभुग्दद्याद्दांतेगांपयस्विनीं ससूर्यलोकमाप्नोतिभानुव्रतमिदंस्मृतम् ॥ ३७ ॥ चतुर्थ्यां
नक्तभुग्दद्याद्दांतेहेमवारणं व्रतंवैनायकंनामशिवलोकफलप्रदं इतिविनायकव्रतम् ॥ ३८ ॥ यश्चोपवासी
सप्तम्यांसमांतेहेमपंकजं गाश्चस्वशक्तितोदद्याद्धतांतेहेमसंयुताः एतत्सौरव्रतंनामसूर्यलोकफलप्रद इतिसौ
रव्रतम् ३९ द्वादशद्वादशीर्यस्तुसमांतेपोषिता पुनःगोवस्त्रकांचनैर्विप्रान्पूजयेद्भक्तितोनरःपरमंपदमाप्नोतिहरिव्रत
मिदंस्मृतम् इतिहरिव्रतम् ॥ ४० ॥ चतुर्दश्यांचनक्ताशीसमांतेगोयुगप्रदः शैवंपदमवाप्नोतिवृषव्रत
मिदंस्मृतम् इतिवृषव्रतम् ॥ ४१ ॥ कृच्छ्रकृत्वागोप्रदःस्या द्भोजनंशक्तितःपरं विप्राणांशांकरंयाति
प्राजापत्यमिदंव्रतम् ॥ इतिप्राजापत्यव्रतम् ॥ ४२ ॥ चतुर्दश्यांचनक्ताशीसमांतेगोयुगप्रदः

शैवंपदमवाप्नोतित्रैयंवकमिदंव्रतम् इतित्रैयंवकव्रतम् ४४ सप्तरात्रोषितोदद्याद्घृतकुंभद्विजायच घृतव्रतमिदंप्रा
हुर्ब्रह्मलोकफलप्रदम् इतिघृतव्रतम् ४५ आशाकाशेःसमंदद्याद्धेनुमन्नंपयस्विनीं शक्रलोकेवसेत्कल्पमिदमिं
द्रव्रतंस्मृतम् इतींद्रव्रतम् ४६ अनग्निपक्कमश्नातितृतीयायांतुयोनरः गांदत्वाशिवमभ्येतिपुनरावृत्तिवर्जितं इ
हमानदक्पुसांश्रेयोव्रतमिदंस्मृतम् इतिश्रेयोव्रतम् ४७ हैमंपलद्वयादूर्ध्वरथमश्वयुगान्वितं एतत्कृत्वोपवासी
स्याद्दिविकल्पशतंवसेत् कल्पांतेराजराज.स्यादश्वव्रतमिदस्मृतं इत्यश्वव्रतम् ४८ तद्धेमरथदद्यात्कार्तिक्यां
संयतोनरः सत्यलोकेवसेत्कल्पसहस्रमथभूपतिः भवेदुपोषितोभूत्वारथव्रतमिदस्मृतम् इतिहारिरथव्रतम्४९
मुखवासपरित्यज्यसमांतेगोप्रदोभवेत् यक्षाधिपत्यमाप्नोतिसुमुखव्रतमुच्यते इतिसुमुखव्रतम् ५० चांद्रा
यणंतुय.कुर्य्याद्धेमचंद्रंनिवेदयेत् चंद्रलोकफलप्रदंचंद्रव्रतमिदंस्मृतं इतिचंद्रव्रतम् ५१ ज्येष्ठेपंचतपा.सायहेमधे
नुप्रदोदिवं यात्यष्टमी चतुर्दश्योरौद्रव्रतमिदंस्मृत इतिरौद्रव्रतम् ५२ सकृद्वितानकंदद्यात्तृतीयायांशिवालये समां
तेधेनुदोयातिभवानीव्रतमुच्यते इतिभवानीव्रतम् ५३ माघमास्यार्द्रवासःस्यात्सप्तम्यांगोप्रदोभवेत् दिविकल्पमु-
षित्वेहराजास्याद्भुवनत्रये इतिभुवनव्रतम् ५४ त्रिरात्रोपोषितोदद्यात्फाल्गुण्यांभुवनंशुभं आदित्यलोकमाप्नो
तिधामव्रतमिदस्मृत इतिधामव्रतम् ५५ त्रिसंध्यपूज्यदंपत्योरुपवासीविभूषणैः ददेद्धामवाप्नोतिमोक्षमैंद्रव्रता
दिह इत्यैंद्रव्रतम् ५६ दत्वासिताद्वितीयायामिंदोर्लवणभाजन समांतेगोप्रदोयातिविश्रामंशिवमंदिरे कल्पांतेराज
राजःस्यात्सोमव्रतमिदंस्मृत इतिसोमव्रतम् ५७ दशम्यामेकभक्ताशीसमांतेदशधेनुदः दिशश्चकांचनीर्दद्याद्ब्र
ह्मांडाधिपतिर्भवेत् एतद्विश्वव्रतनाममहापातकनाशनम् इतिविश्वव्रतम् ५८ पंचपंचदशीःस्थित्वाएकभ
क्तेनमानवः संपूज्यपूर्णिमांदेवींलिखित्वाचंदनेनच ततःपंचघटान्पूर्णान्पयोदधिघृतेनच मधुनासितखंडेन

ब्राह्मणायोपपादयेत् पंचकुंभप्रदानेनभूतानांतुष्टिरस्नुते एतत्पंचघटंनामव्रतंपुष्टिप्रदायकं इतिपंचघटव्रत
म् ५९ यातुनारीपिबेत्तोयंजलधारांनिपातयेत् समांतेघृतसंपूर्णांददद्वर्द्धनिकांनवां एतद्धाराव्रतंनामसर्व
रोगहंरपरं कांतिसौभाग्यजननंसपत्नीदर्पनाशनम् इतिधाराव्रतम् ॥ ६० ॥ यःपठेच्छृणुयाद्वापिषष्टि
व्रतमनुत्तमं मन्वंतरशतंसोपिगंधर्वाधिपतिर्भवेत् षष्टिव्रतंनारदपुण्यमेतत्तवोदितंविश्वजनीनमन्यत् श्रो
तुंतवेच्छातदुदीरयाशुप्रियेषुकिंवाकथनीयमन्यत् इतिमत्स्यपुराणोक्तव्रतषष्टिः ॥ ६० ॥ भविष्योत्तरेत्वे
तान्येवपंचाशीतिव्रतान्युक्तम् ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ शृणुभारतवक्ष्यामिपंचाशीतिव्रतानिते नोक्तानिया
निकस्यापिमुनिभिर्धर्मदर्शिभिः भविष्यमत्स्यमार्कंडपुराणांतरतोमया वाराहाच्चैवसंगृह्यकथ्यंतेतानिपांडव
नकथ्यतेधर्मजातंकिंतुनारदवर्त्तिनां श्रुतिस्मृतिपुराणेभ्योयन्मयाह्यवधारितं तत्तेवच्मिकुरुश्रेष्ठकस्यान्यस्य
पादिश्यते स्नात्वाप्रभातेसंध्यायामुपगृह्यचपिप्पलं घृतपात्रंपयोदद्यान्नसशोभेत्कृताकृते व्रतानामुत्तमंह्ये
तत्सर्वपापप्रणाशनं पात्रव्रतमितिख्यातनाख्यातंकस्यचिन्मया पात्रव्रतम् ॥ १ ॥ सुशुद्धस्यसुवर्णस्य
सुवर्णंयःप्रयच्छति पुण्येन्हिविप्रकायितेप्रणिपत्यगुणान्वितं व्रतंवाचस्पतेरेतद्बलबुद्धिप्रदायकं वृत्रघ्नस्यपुराख्यातं
गुरुणासर्वकामदं इतिवाचस्पतिव्रतं ॥ २ ॥ लवणंकटुतुंडंचजीरकमरिचानिच हिंगुशुंठीसमायुक्तं
सर्वपरिचयस्तथा चतुर्थ्यामेकभक्ताशीसकृद्दत्वाकुटुंबिने गृहेपुसप्तपुनदाशिलायुक्तानिभारत एतच्छिला
व्रतंनामलक्ष्मीलोकप्रदायकं कर्त्तव्यमतियत्नेनमुखपाटवकारकं इतिशिलाव्रतम् ॥ ३ ॥ नक्त
मब्दंचरित्वातुगवासार्धंकुटुंबिने हैमंचक्रंत्रिशूलंचदद्याद्विप्रायवाससी प्रणम्यभक्त्यादेवेशौप्रीयेतांशिवकेश
वौ एतद्देवव्रतंनाममहापातकनाशनं इतिदेवव्रतम् ॥ ४ ॥ कृत्वैकभक्तंवर्षांतेशक्त्याहेमवृषान्वितं धेनुंतिलमयीं

दद्यात्सर्वोपस्करणैर्युतां एतद्रुद्रव्रतंनामपापशोकप्रणाशनं यःकरोतिनरोराजन्सपदयातिशांकरं इतिरुद्र व्रतम् ५ सर्वौषध्युदकैःस्नातःपंचम्यांपूज्यपद्मजं सर्वोपस्करदानघय.करोतिगृहाश्रमे गृहोद्दालःखलंसूर्पशिलास्थालीचपंचमी उदकुंभचचुल्लीचएतेषामनुगंचयत् एतानिगृहिणांगेहेप्रस्थाप्यपुरुषोत्तम एतद्गृहव्रतंनाम सर्वसौख्यप्रदायकं अत्रिणाअनसूयायाःकथितंपांडुनंदन गृहव्रतम् ६ यस्तुनीलोत्पलहैमंशर्करापात्रसंयुतं ददातिश्रद्धयोपेतोब्राह्मणायकुटुंबिने सवैष्णवंपदयातिलीलाव्रतमिदंस्मृतं लीलाव्रतम् ७ आषाढादिचतुर्मासमभ्यंगंवर्जयेन्नरः पचमेचपुनर्दद्यात्तिलतैलघटंनवं भोजनंपायसाढ्यंचसयातिभुवनंहरेः लोकप्रीतिकरंचैतत्प्रीतिव्रतमिहोच्यते प्रीतिव्रतम् ८ वर्जयित्वामधौयस्तुदधिक्षीरघृतेक्षवं दद्याद्वस्त्रयुगंसूक्ष्मंरसपात्रैश्चसंयुतं संपूज्यविप्रमिथुनंगौरीमेप्रीयतामिति एतद्देवीव्रतंनामभवानीलोकदायक देवीव्रतम् ९ पुष्पादितस्त्रयोदश्यांकृत्वानक्तमथोपुनः संवत्सरांतेतस्मिन्वादिवसेविप्रपूजनं विप्रायवस्त्रयुग्मंचप्रद्युम्नःप्रीयतांमम कल्पंविष्णुपुरेस्थित्वाविशोकःस्यात्पुनर्नरः एतत्कामव्रतंनामसर्वशोकविनाशनं कामव्रतम् १० आषाढादिचतुर्मासंवर्जयेन्नखकर्तनं वृंताकभक्षणंचैवमधुसर्पिघटान्वितं कार्त्तिक्यांतुपुनर्हैमंब्राह्मणायनिवेदयेत् एतच्छिवव्रतंनामशिवलोकप्रदायकं शिवव्रतम् ॥ ११ ॥ पचपंचदशीःस्थित्वाचैकभक्तेनमानवः संपूज्यपूर्णिमांदेवींलिखित्वा चंदनेनच ततःपंचघटान्पूर्णान्पयोदधिघृतेनच मधुनासितखंडेनब्राह्मणायोपपादयेत् मनोरथान्पूरयित्वा संपूर्णान्पूर्णिमाह्यसि पंचकुंभप्रदानेनभूतानांतुष्टिरस्तुमे द्विजानेवंनमस्कृत्यसर्वान्कामानवाप्नुयात् एतत्पंचघटंनामव्रतंपुष्टिप्रदायकं पंचघटव्रतम् ॥ १२ ॥ वर्जयेद्यस्तुपुष्पाणिहेमंतशिशिराटतू . पुष्पत्रयंचफाल्गुण्यांकृत्वाशय्यांचकांचनं दद्यादेकालवेलायांप्रीयेतांशिवकेशवौ शिरःसौगंध्यजननंसदानंदकरंनृणां कृ

त्वापरंपदंयातिसौगंध्यंव्रतमुत्तमं सौगंध्यव्रतं ॥ १३ ॥ फाल्गुनादितृतीयःनालवणंयस्तुवर्जयेत् समांते शयनंदद्याद्गृहंसोपस्करान्वितं सपूज्यविप्रमिथुनंगौरीमेप्रीयतामिति गौरीलोकेवसेत्कल्पसौभाग्यव्रतमुत्तमं सौभाग्यव्रतम् ॥ १४ ॥ सध्यामौनंनरःकृत्वासमांतेघृतकुंभदः वस्त्रयुग्मंचघंटांचब्राह्मणायनिवेदयेत् सारस्वतंपदंयातिपुनरावृत्तिदुर्लभं एतत्सारस्वतंनामरूपविद्याप्रदायकं सारस्वतव्रतम् ॥ १५ ॥ लक्ष्मीमभ्यर्च्यपंचम्यामुपवासीभवेन्नरः समांतेहेमकलशंदद्याद्धेनुसमन्वितं सवैष्णवंपदंयातिलक्ष्मीःस्याज्जन्मजन्मनि एतल्लक्ष्मीव्रतंनामदुःखशोकविनाशनं लक्ष्मीव्रतम् ॥ १६ ॥ यातुनारीपिवेत्तोयंजलधारांनिपातयेत् समांतेघृतसंपूर्णांदद्याद्वर्द्धनिकांनवां एतद्धाराव्रतंनामसर्वोद्वेगहरंपरं कांतिसौभाग्यजननंसपत्नीदर्प्पनाशनं धाराव्रतम् ॥ १७ ॥ गौरीसमन्वितंरुद्रंलक्ष्म्यासहजनार्दनं राज्ञीसमन्वितंसूर्यंप्रतिष्ठाप्ययथाविधि धूपाक्षेपेणसहितांसुघंटांपात्रसंयुतां योददातिद्विजेंद्राणांपुष्पैरभ्यर्च्यपांडुरैः दक्षिणासहितंकृत्वाप्रणम्यचविसर्जयेत् एतद्देवव्रतंनामदिव्यदेहप्रदायकं देवव्रतम् ॥ १८ ॥ कृत्वाविलेपनंशंभोरग्रतःकेशवस्यच यावदब्दंपुनर्दद्याद्धेनुंजलघृतान्वितां जन्मायुतंचराजास्याततःशिवपुरंव्रजेत् एतच्छुक्लव्रतंनामसर्वकल्याणकारकं ॥ शुक्लव्रतम् ॥ १९ ॥ अश्वत्थंभास्करंगंगांप्रणमेद्यस्तुवाग्यतः एकभक्तंनरःकुर्यादब्दमेकंविमत्सरः व्रतांतेविप्रमिथुनंपूज्यधेनुत्रयान्वितं वृक्षंहिरण्मयंदद्यात्सोश्वमेधफललंभेत् दिविदिव्यविमानस्थःसेव्यतेप्सरसांगणैः एतत्कीर्त्तिव्रतंनामभूतिकीर्त्तिफलप्रदं ॥ कीर्त्तिव्रतं ॥ २० ॥ घृतेनस्नपनंकृत्वाशंभोर्वाकेशवस्यवा ब्रह्मणोभास्करस्यापिगौर्य्यालंबोदरस्यवा अक्षतैस्तुसमंकुर्यात्पद्मंगोमयमंडले समांतेहेमकमलंतिलधेनुसमन्वित शुद्धमष्टांगुलंदद्याच्छिवलोकेमहीयते सामगायतुयश्चैतत्सामव्रतमिहोच्यते

सामव्रतं ॥ २१ ॥ नवम्यामेकभक्ताशीकृत्वाकन्याश्चशक्तितः भोजयित्वासमंदद्याद्धेमकंचुकवाससी हेमसिंहंच
विप्रायदत्त्वाशिवपुरंव्रजेत् जन्मार्बुदंसुरूपःस्याच्छत्रुभिश्चापराजितः एतद्वीरव्रतंनामनारीणांचसुखप्रदम् ॥
वीरव्रतम् ॥ २२ ॥ यावत्समारभेद्यस्तुपंचदश्यांपयोव्रतः समांतेश्राद्धकृद्दद्याद्गाश्चपंचपयस्विनीः वासांसि
चपिशंगानीजलकुंभयुतानिच सयातिवैष्णवंलोकंपितृणांतारयेच्छत कल्पांतेराजराजःस्यात्पितृव्रतमिदंस्मृतं
पितृव्रतम् ॥ २३ ॥ तांबूलसमयेनित्यंगौरीपत्रंददातिया पूर्णचूर्णसमायुक्तांस्त्रियैवापुरुषस्यवा वर्षस्यांतेतुसौव
र्णकारयित्वाफलान्वितं मुक्ताफलमयंचूर्णंत्रितयंवाप्रयच्छति नसाप्राप्नोतिदौर्भाग्यंनदौर्गंध्यंमुखस्यच एतत्प
त्रव्रतंनामसौगंध्यजननंपर ॥ सौगंध्यव्रतम् ॥ २४ ॥ चैत्रादिचतुरोमासान्जलंदद्यादयाचितं ज्येष्ठंवापाढ
मासंवापक्षंवापांडुनंदन व्रतांतेमणिकंदद्याद्धेनुवस्त्रसमन्वितं घृतेनसहितंतद्वत्सप्तधान्यसमान्वितं तिलपात्रं
हिरण्यंचब्रह्मलोकेमहीयते कल्पांतेराजराजःस्याद्वारिव्रतमिदंस्मृतं वारिव्रतं ॥ २५ ॥ पंचामृतेनस्नपनंकृ
त्वाविष्णोःशिवस्यच वत्सरांतेपुनर्दद्याद्धेनुपंचामृतैर्युतां विप्रायकनकशंखंसपदयातिशाश्वत राजाभवति
कल्पांतेघृतिव्रतमिदंस्मृतं इतिघृतिव्रतम् ॥ २६॥ वर्जयित्वापुमान्मांसंमासंसंवत्सरंतथा व्रतांतेहेमहरिणंकृत्वा
शक्त्याविचक्षणः तद्वत्सवत्सांगांदत्त्वासोश्वमेधफलंलभेत् अहिंसाव्रतमित्येतत्सर्वशांतिप्रदंनृणां अहिं
साव्रतं २७ माघेमास्युषसिस्नानंकृत्वादांपत्यभोजनं सूर्यलोकेवसेत्कल्पंसूर्यव्रतमिदंस्मृतम् इतिसूर्यव्रतम्
२८ आषाढादिचतुर्मासंप्रातःस्नायीभवेन्नरः विप्रायभोजनंदद्यात्कार्त्तिक्यांगोप्रदोभवेत् घृतकुंभंततोदद्यात्
सर्वान्कामानवाप्नुयात् वैष्णवंव्रतमित्युक्तंविष्णुलोकमवाप्नुयात् वैष्णवव्रतम् २९ अयनादयनंयावद्वर्जयेत्पु
ष्पसर्पिषी तदंतेपुष्पदानानिघृतधेन्वासहैवतु दत्त्वाशिवपदंयातिदत्त्वाचघृतपायसं एतच्छीलव्रतंनामशी

लारोग्यफलप्रदं शीलव्रतं ३० सध्यादीपप्रदोयस्तुमासंतैलविवर्जयेत् समांतेदीपिकांदद्याच्चक्रंशूलंच
कांचनं वस्त्रयुग्मंचविप्रायसतेजस्वीभवेदिह एतद्दीपव्रतंनामसदाकांतिप्रदायकं दीपव्रतं ३१ एकभक्ते
नसप्ताहंगौरिर्णायस्तुपूजयेत् सपूज्यपार्वतींभक्त्यागंधपुष्पविलेपनैः एतत्सुवासिनींभव्यांकुंकुमेनाविलेपयेत्
पुष्पैर्विभूषणैर्यस्तुकर्पूरागुरुचंदनैः तांबूलंशोभनंदत्त्वानारिकेलफलंतथा प्रीयतांकुसमादेवीप्रणिपत्यविसर्जे
त् एकैकांपूजयेद्देवींसप्ताहंयावदेवतु पुनस्तुसप्तमेपूर्णेसप्तैवाविनिमंत्रयेत् षड्रसभोजयित्वान्नंयथाशक्त्या
ऽभूषणैः भूषयित्वावस्त्रमाल्यैःकर्णवेष्ठांगुलीयकैः कुमुदामाधवीगौरिभवानीपार्वतीउमा कालीचदर्पणंहस्ते
प्रत्येकंविनिवेदयेत् एवंनिवेदयेदेकं वाच्यंसंपन्नम स्तुमे सप्तसुंदरकनामव्रतमेतद्युधिष्ठिर करोतिसुंदरंदेहं
सौभाग्यंयच्छतिध्रुवं सप्तसुंदरकंव्रतम् ॥ ३२ ॥ वर्जयेच्चैत्रमासेतुयस्तुगंधानुलेपन शुक्तिंगंधभृता
दत्त्वाविप्रायधृतवाससी शक्त्याचदक्षिणांदत्त्वासर्वान्कामानवाप्नुयात् वारुणपदमाप्नोतितदेतद्वारुणंव्रतं
व रुणंव्रतम् ॥ ३३ ॥ वैशाखमासेलवणंवर्जयित्वायतव्रतः मासांतेचततोदद्यात्सवत्सांगांद्विजातये स्थित्वा
विष्णुपदेकल्पंततोराजाभवेदिह एतत्कांतिव्रतनामकांतिकीर्तिप्रदायक कांतिव्रतं ॥ ३४ ॥ ब्रह्मांडंकांचनं
कृत्वातिलद्रोणोपरिस्थितं त्र्यहंतिलव्रतीभूत्वावन्हिंसंतर्प्यसद्विज संपूज्यविप्रदांपत्यंमाल्यवस्त्रविभूषणैः शक्ति
तस्त्रिपलादूर्ध्वंविश्वात्माप्रीयतामिति एतद्ब्रह्मव्रतंनामनिर्वाणफलदंनृणां ब्रह्मव्रतम् ॥ ३५ ॥ यश्चोभयमु
खींदद्यात्प्रभूतकनकान्वितां दिनंपयोव्रतास्तिष्ठेत्सयातिपरमंपदं त्र्यहंपयोव्रतास्तिष्ठेत्कांचनंकल्पपादपं पला
दूर्ध्वंयथाशक्त्यातंडुलैस्तूपसयुतं छादितंवरवासोभिःपुष्पमालाविभूषितं दत्त्वास्वर्गेवसेत्कल्पकल्पव्रतमिदं
स्मृतं कल्पव्रतम् ॥ ३६ ॥ यस्तुवश्ववत्वरींभव्यांकंठाभरणभूषितां गुपर्याणयुतापृष्ठांखलीनालंकृताननां

मोदकोदकपात्रेणतांबूलेनसमन्वितां स्थपथिकांस्थापयेत्पृष्टेमृगामोदाहिमान्वितां ईदृग्विधांव्यतीपातेग्रहणे
वायनद्वये अयाचितेयथाशक्त्याततोदद्याद्द्विजातये एतद्वातव्रतंनाममायाखेदाविनाशनं परलोकाध्वगमने
क्लांतिश्रमहरंपरं वातव्रतम् ॥ ३७ ॥ नक्ताशीत्यष्टमीपुस्याद्वत्सरांतेचगोप्रदः पौरंदरंपदंयातिसुगतिव्रतमु
च्यते सुगतिव्रतम् ॥ ३८ ॥ यश्चेंधनप्रदोराजन्हेमंतेशिशिरावृतु घृतधेनुप्रदश्चांतेपरंब्रह्माधिगच्छति
आरोग्यजननंभूतिधृतिकांतिप्रदायकं वैश्वानरव्रतंनामसर्वपापप्रणाशनं वैश्वानरव्रतम् ॥ ३९ ॥ एका
दश्यांतुनक्ताशीयश्चक्रंविनिवेदयेत् तद्वच्छंखंचसौवर्णंचैवचित्रासुपांडव यएवंकुरुतेभक्त्यासविष्णोःपदमुत्तमं
एतद्विष्णुव्रतंनामकल्पादौराज्यलाभभाक् विष्णुव्रतम् ॥ ४० ॥ पयोव्रतस्तुपंचम्यांसमांतेगोयुगप्रदः
लक्ष्मीलोकेवसेत्कल्पंदेवीव्रतमिदंस्मृतम् ॥ देवीव्रतम् ॥ ४१ ॥ सप्तम्यांनक्तभुग्दद्यात्समांतेगांपय
स्विनीं सूर्यलोकमवाप्नोति भानुव्रतमिहोच्यते भानुव्रतम् ॥ ४२ ॥ चतुर्थ्यांनक्तभुग्दद्याद्दांतेहेमवार
णं व्रतंवैनायकंनामसर्वविघ्ननिवारणं विनायकव्रतम् ॥ ४३ ॥ महाफलानियस्त्यक्त्वाचतुर्मासंद्विजातये
हैमानिकार्त्तिकेदद्याद्गोयुगेनसमंनरः सितवस्त्रयुगेनाथसंपूर्णाज्यघटेनच एतत्फलव्रतंनामफलावाप्तिकरं
सदा फलव्रतम् ॥ ४४ ॥ यश्चोपवासीसप्तम्यांसमांतेहेमपंकजं धेनुंस्वशक्तितोदद्यात्सवत्सांकांस्यदो
हनां भक्त्याविप्रायराजेंद्रवाचकायनिवेदयेत् एतत्सौरव्रतंनामसूर्यलोकप्रदायकम् सौरव्रतम् ॥ ४५ ॥
द्वादशद्वादशीर्यस्तुनामप्राशनसंयुतः समुपोष्यसमांतेतुसवस्त्रान्नोदकान्घटान् द्वादशात्रप्रदद्याच्चसर्वकामस
मृद्धयेगोविंदव्रतमित्येतद्गोविंदप्रीतिदायकम् गोविंदव्रतम् ४६ कार्त्तिक्यांयोवृषोत्सर्गंकृत्वानक्तंसमाचरेत् स्वर्ग
लोकमवाप्नोतिवृषव्रतमिदंस्मृतं वृषव्रतं ४७ कृच्छ्रांतेगोप्रदोदद्याद्भोजनंशक्तितःपरं विप्राणामत्रकथितंप्राजा

पत्यमिदंव्रतं प्राजापत्यव्रतं ४८ चतुर्दश्यांतुनक्ताशीसमांतेगोयुगप्रदः शैवंपदमवाप्नोतिविज्ञेयंत्र्यंवकंव्रतं त्र्यं
वकव्रतं ४९ सप्तरात्रोपितोदद्याद्घृतकुंभंद्विजातये ब्रह्मव्रतमिदंप्राहुर्ब्रह्मलोकप्रदायकं ब्रह्मव्रतम् ५० आ
काशाशीसमंदद्याद्धेनुमंतेपयस्विनीं शक्रलोकेवसेत्कल्पंशक्रव्रतमिदंस्मृतं शक्रव्रतम् ५१ कार्त्तिकेशुक्लप
क्षेचचतुर्दश्यांनराधिप सोपवासःपंचगव्यंपिवेद्रात्रौविचक्षणः कपिलायास्तुगोमूत्रकृष्णायागोमयंतथा सित
धेन्वास्तथाक्षीररक्तायास्तुततोदधि गृहीत्वाकर्बुरायास्तुघृतमेकत्रमेलयेत् वेदोक्तमंत्रराजेंद्रकुशोदकसमन्वितं
ततःप्रभातसमयेस्नात्वासतर्प्यदेवताः ब्राह्मणान्भोजयित्वातुभुंजीतवाग्यतःशुचिः ब्रह्मकूर्चव्रतंह्येतत्सर्वपापप्र
णाशनं यद्बाल्येयच्चकौमारेवार्द्धकेवापियत्कृतं ब्रह्मकूर्चोपवासेनपापंनश्यतितत्क्षणात् ब्रह्मकूर्चव्रतम् ५२
अनाग्निपक्वमश्नीयात्तृतीयायांतुयोनरः गांदत्वाशिवमभ्येतिपुनरावृत्तिवर्जितं एतद्रूपव्रतंनामसर्वकल्याणकार
कं रूपव्रतं ५३ हैमपलत्रयादूर्ध्वंरथमश्वयुगान्वितं दत्वाकृतोपवासस्तुदिविकल्पशतंवसेत् तदंतेरा
जराजःस्यादश्वव्रतमिदंस्मृतं अश्वव्रतम् ५४ तद्वत्पलत्रयादूर्ध्वंकरिभ्यांसयुतंरथ हैमरथंनरश्रेष्ठसर्वोपकरणा
न्वित सत्यलोकेवसेत्कल्पंसहस्रमथभूपतिःभवेदुपोपितावापिकरिव्रतमिदंस्मृतं करिव्रतं ५५ सुखचासंपरित्यज्य
समांतेगोप्रदोभवेत् यज्ञाधिफलमाप्नोतिसुमुखव्रतमुच्यते सुमुखव्रतं ५६ निशिकृत्वाजलेवासंप्रभातेगोप्रदो
भवेत् वारुणंलोकमाप्नोतिवारुणंव्रतमुच्यते वारुणव्रतम् ५७ चांद्रायणंतुयःकुर्याद्धैमंचंद्रंनिवेदयेत् चंद्रव्रत
मिदंप्रोक्तंचंद्रलोकप्रदायकं चंद्रव्रतम् ५८ ज्येष्ठेपंचतपाःसायंहेम धेनुप्रदोदिवं यात्यष्टमीचतुर्दश्योरुद्रव्रतमिदं
स्मृत रुद्रव्रतम् ५९ अनुलेपनंतुयःकुर्य्यात्तृतीयायांशिवालये समांतेधेनुदोयातिभवानीव्रतमुच्यतेभवानी।व्रतं
६०माघमास्यार्द्रवासाःस्यात्सप्तम्यांगोप्रदोभवेत् दिविलोकेवसेत्कल्पंराजास्यात्तापनंव्रतम्॥ तापनव्रतं ६१

त्रिरात्रोपोषितोदद्यात्फाल्गुण्यांभुवनंशुभं आदित्यलोकमाप्नोतिधामव्रतमिदंस्मृतं धामव्रतं ६२ त्रिसंध्यंपूज्यदांप
त्यमुपवासीविभूषणैः पौर्णमास्यामवाप्नोतिमोक्षमिंदुव्रतादिह इंदुव्रतं ६३ दत्त्वांसितद्वितीयायामिंदोर्लवणभा
जनं कांस्यंसवस्त्रंराजेंद्रदक्षिणासहितद्विजे समांतेगोप्रदोयातिविप्रायशिवमंदिरं कल्पांतेराजराजःस्यात्सो
मव्रतमिदंस्मृतं सोमव्रतं ६४ प्रतिपद्येकभक्ताशीसमांतेकपिलाप्रदः वैश्वानरपदंयातिव्रतमाग्नेयमुच्यते आग्ने
यव्रतं ६५ एकादश्यांमाघमासेचतुर्दश्यष्टमीषुच एकभक्तेनयोदद्याच्चोलकान्व्यजनानिच उपानहौकंबलां
श्च चैत्रे छत्रादिकतथा करपात्रिकातथादद्याद्यथाशक्त्यासदक्षिणा ब्राह्मणानांमहाराजसोश्वमेधफलंलभेत् ए
तत्सौख्यव्रतंनामसर्वसौख्यप्रदायक सौख्यव्रतम् दशम्यामेकभक्ताशीसमांतेदशधेनुदः दिशश्चकांचनीर्दद्या
न्नारीरूपायुधिष्ठिर तिलद्रोणोपरिगताब्रह्मांडाधिपतिर्भवेत् एतद्विश्वव्रतंनाममहापातकनाशनं विश्वव्रतं ६७
संपूज्यसितसप्तम्यांभानुंधान्यानिसप्तच ददातिनक्तभुग्राजन्लवणेनसमंद्विजे सतारयतिसप्ताष्टौकुलान्यात्मा
नमेवच एतद्धान्यव्रतंनामधनधान्यप्रदायकं धान्यव्रतं ६८ मासोपवासीयोदद्याद्धेनुंविप्रायशोभनां सवैष्ण
वंपदंयातिभीमव्रतमिदंस्मृत भीमव्रतं ६९ पक्षोपवासीयोदद्याद्विप्रायकपिलाद्वयं सब्रह्मलोकमाप्नोतिपूजितःसु
रसत्तमैः एतत्पक्षव्रतंनाममहापातकनाशनं पक्षव्रतं ७० दद्याद्विंशपलादूर्ध्वमहींकृत्वातुकांचनीं कुलाचलाद्रिस
हितांतिलवस्त्रसमन्वितां दिनंपयोव्रतस्तिष्ठेदिंद्रलोकमहीयते एतन्महीव्रतंनामसप्तकल्पानुवर्त्तकं महीव्रतं ७१
माघेमास्यथवाचैत्रेगुडधेनुप्रदोभवेत् गौरीलोकमवाप्नोतिपूज्यमानोप्सरोगणैः मल्लव्रतमिदं प्रोक्तं संततानं
ददायकं मल्लव्रतम् ७२ वत्सरंत्वेकभक्ताशीसभक्षजलकुंभदः शिवलोकमवाप्नोतिप्राप्तिव्रतमिदंस्मृतं प्रा
प्तिव्रतं ७३ कार्त्तिकादितृतीयायांप्राश्यगोमूत्रयावकं नक्तंचरेदब्दमेकंसमांतेगोप्रदोभवेत् गौरीलोकेवसे

त्कल्पंततोराजाभवेदिह- एतद्रुद्रव्रतंनामसदाकल्याणकारकम् रुद्रव्रतम् ॥ ७४ ॥ चैत्रेत्रिरात्रंनक्ताशीन
धांस्नात्वाददातियः अजाःपंचपयस्विन्योदरिद्रायकुटुंबिने नजायतेपुनरसौजीवलोके कदाचन एतद्वालिव्रतं
नामसर्वव्याधिविनाशनं बलिव्रतम् ॥ ७५ ॥ कन्यादानंतुयःकुर्य्यादुद्वाहंकारयेच्चयः एकविंशकुलोपेतोब्रह्म
लोकंसगच्छति कन्यादानात्परंदानंनचास्मादधिकंक्वचित् येकरिष्यंतिमनुजास्तेपांलोकोक्षयोदिवि कन्या
दानव्रतम् ॥ ७७ ॥ तिलपिष्टमयंकृत्वागजंहेमविभूषितं कक्षांकुशयुतंतद्वदारोहकसमान्वितं नक्षत्रमाला
सहितंचामरापीठधारिणं दशनाग्रवद्धनेत्रंरक्तवस्त्रयुगासनं ताम्रपात्र्यांकुंडकेचकृतंदत्त्वाचमोदकं प्रदद्याद्
द्विजदांपत्यंपूज्यमालाविभूषणैः कंठप्रमाणमाविश्यजलंमलविवर्जितं कांतारतरणंह्येतत्कथितंतेयुधिष्ठिरं कां.
तारागिरिदुर्गेषुतारयत्यतिदुष्कृतीन् इहलोकेपरेचैवनात्रकार्य्याविचारणा येकुर्वंतिदिनेपुण्येव्रतंपौरंदरंनराः
तेषांपौरंदरोलोकोभवेदाभूतसंप्लवं पौरंदरव्रतम् ॥ ७८ ॥ पयोव्रंततुपंचम्यांदत्त्वानागेद्विजातये सौव
र्णसर्पंजनितंभयंतेषांनजायते नागव्रतम् सिताष्टम्यांश्वेतवृषंसोपवासःप्रयच्छति सितवस्त्रयुगच्छन्नंघंटाभ
रणभूषिनं शिवलोकेवसेत्कल्पंततोराजाभवेदिह वृषव्रतमिदंप्रोक्तंसर्वधर्मप्रदायकं वृषव्रतं ८ उत्तरेत्वय
नेप्राप्तेघृतप्रस्थेनयोहरिं स्नापयित्वाब्राह्मणायवडवांयःप्रयच्छति ससर्वकामसंयुक्तःपुत्रभ्रातृसमन्वितः सूर्य
लोकेवसेद्राजन् राशि व्रतमिहोच्यते राशिव्रतम् ८१ सकृन्नवम्यांनक्तेनपूजयेद्विंध्यवासिनीं पुष्पैर्धूपैस्तथाद
द्यात्पंजरंशुकशोभितं हैमंविप्रायशांतायसवाग्मीजायतेनरः एतदाग्नेयकंनामव्रतमग्निपदप्रदं आग्नेयव्रतम्
८२ द्वादश्यांगृह्यनक्ताशीफलभैक्षवसंयुतम् विप्रायभोजनंदद्यात्सयातिभवनंहरेः द्वादशीव्रतम् ८३ विष्कुं
भादिषुयोगेषुएकभक्तरतोनरः योददातिक्रमात्पार्थघृतं १ तैलं २ फलं ३ क्षवं ४ यव ५ गोधूम ६ चणका ७

निष्पावान् ८ शालितंडुलान् ९ लवणं १० दधि ११ दुग्धंच १२ वस्त्र १३ कनकमेवच १४ कवलं १५ गां १६ वृषं १७ छत्र १८ मुपानद्युगलंतथा १९ कर्पूरं २० कुंकुमंचैव २१ चंदनं २२ कुसुमानिच २३ लोहं २४ ताम्रच २५ कांस्यंच २६ रौप्यंचेतियुधिष्ठिर २७ विष्कुंभः १ प्रीति २ रायुष्मान् ३ सौभाग्यः ४ शोभनंतथा ५ अतिगंडः ६ सुकर्माच ७ धृतिः ८ शूलंतथैवच ९ गंडो १० वृद्धि ११ ध्रुवश्चैव १२ व्याघातो १३ हर्षणस्तथा १४ वज्रः १५ सिद्धि १६ र्व्यतीपातो १७ वरीयान् १८ परिघः १९ शिवः २० सिद्धः २१ साध्यः २२ शुभः २३ शुक्लो २४ ब्रह्मेंद्रौ २५ वैधृतिस्तथा २७ स्नातःस्वशक्त्याविधिवत्सर्वपापैःप्रमुच्यते न वियोगमवाप्नोतियोगव्रतमिदस्मृतम् योगव्रतम् ८४ पौर्णमास्यांपौर्णमास्यांकौंतेयबहुदक्षिणाः पौषमाघादि मासेषुसौवर्णाःसर्वएवहि क्रमेणराशय.सर्वैवस्त्रमाल्यविभूषिताः एतद्राशिव्रतंनामसर्वोपद्रवनाशनं सर्वाशापूरकंचैतत्सोमलोकप्रदायकं राशिव्रतम् ८५ पचाशीतिव्रतानांतेकथितापांडुनंदन याःश्रुत्वाब्रह्महागोघ्नःपितृहामातृहातथा मुच्यतेतत्क्षणादेवपातकैःसोपपातकैः पंचाधिकातवमयाकथिताव्रतानांराजन्नशीतिरिहसौरूयधनप्रदानां एताःसमाचरतियःशृणुयात्पठेद्वाहस्ताग्रलग्नइवतस्यसुरेंद्रलोकः ३ इतिभविष्योत्तरोक्तानि पंचाशीतिव्रतानि अथवेश्याविलासिनीव्रतम् मत्स्यपुराणे वर्णाश्रमाणामाचारःपुराणेषुश्रुतोमया समाचारश्चभगवन्धर्मशास्त्रविनिर्णयः पण्यस्त्रीणांसमाचारंश्रोतुमिच्छामितत्त्वतः ईश्वरउवाच तस्मिन्नेवयुगेब्रह्मन्सहस्त्राणितुषोडश वासुदेवस्यनारीणांभविष्यंत्यंवुजोद्भव ताभिर्वसंतसमयेकोकिलालिकुलाकुले पुष्पितोपवनेफुल्लकल्हारसरसस्तटे निर्भरापानगोष्ठीप्रसक्ताभिरलंकृतः कुरंगनयनःश्रीमान्मालतीकृतशेखरः गच्छन्समीपमार्गेणसाबःपरपुरंजयः साक्षात्कंदर्परूपेणसर्वाभरणभूषितः अनंगरसतप्ताभिःसाभिलाषमवेक्षितः .वृद्धोम

न्मथस्तासांभविष्यातियदात्मनि तदावक्ष्यिजगन्नाथःसर्वतोध्यानचक्षुषा सांववक्ष्यतिताःसर्वावोहरिष्यंतिदस्यवः
मत्परोक्ष्यंयतःकामाल्लौल्यमीदृग्विधंकृत ततःप्रसादितोदेवइदंवक्ष्यतिशार्ङ्गभृत् ताभिःशापाभितप्ताभिर्भगवा
न्भूतभावनः उत्तारयित्वाभूभारसमुद्रेस्वांपुरींप्रियां यदात्पक्षाम्यथात्मानंभा वेकर्मणिभावके भवतीनाम्रृषिर्दा
ल्भ्योपद्धतंकथयिष्यति तदेवोत्तारणायालदासत्वेसंभविष्यति इत्युक्तात्ताःपरित्यज्यगतेद्वारवतीश्वरे ततःकाले
नमहताभारावतरणेकृते निवृत्तेमौशलेतद्वत्केशवेदिवमागते शून्येयदुकुलेसर्वैश्चौरैरपिजितेर्जुने हतासुकृष्णपत्नी
पुदासभोग्यासुचार्वुदे तिष्ठत्सुदुःखदौर्भाग्यसंतप्तासुजनार्दनं आगमिष्यतियोगात्मादाल्भ्योनाममहातपाः
तास्तमर्घ्येणसंपूज्यप्रणिपत्यमुहुर्मुहुः लालप्यमानाबहुशोबाष्पपर्य्याकुलेक्षणाः स्मरंत्योविविधान्भोगान्दि
व्यमाल्यानुलेपनात् भर्तारंजगतामीशमनंतमपराजितं दिव्यानुभावांचपुरींनानारत्नगृहाणिच द्वारिकावा
सिनःसर्वान्देवरूपान्कुमारकान् प्रश्नमेवंकरिष्यंतिमुनेराभिमुखास्थिताः दस्युभिर्भगवन्सर्वाःपरिष्वक्तावयंब
लात् स्वधर्मच्यवनेस्माकमस्मिन्न शरणभव आदिष्टोसिपुराब्रह्मन्केशवेनमहात्मना कस्माद्दैवनसंयोगंप्रा
प्यवेश्यात्वमागताः वेश्यानामपियोधर्मस्तन्नोब्रूहितपोधन कथयिष्यत्यतस्तासांसदाल्भ्यश्चैकचेतन ॥ दाल्
भ्यउवाच ॥ जलक्रीडाविहारेषुपुरासरसिमानसे भवतीनांसगर्वाणांनारदोभ्यासमागतः हुताशनसुताःस
र्वाभवत्योप्सरसःपुरा अप्रणम्यावलेपेनपरिपृष्ट सयोगवित् कथंनारायणोस्माकभर्त्तास्यादित्युपोषणे तस्मा
द्व्रतप्रदानंचशापश्चायमभूत्पुरा शय्याद्वयप्रदानेनमधुमाधवमासयोः सुवर्णोपस्करोत्सर्गाद्द्वादश्योःशुक्लप
क्षतः भर्त्तानारायणोनूनंभविष्यत्यन्यजन्मनि यदकृत्वाप्रणामंमेरूपसौभाग्यमत्सरात् परिपृष्टोस्मितेना
शुवियोगोवोभविष्यति चौरैरपहृताःसर्वावेश्यात्वंसमवाप्स्यथ एवंनारदशापेनकेशवस्यचशापतः वेश्यात्वमाग

ताःसर्वाभवत्स.काममोहिताः इदानीमपियद्दक्ष्येतच्छृणुध्वंवराननाः पुरादेवासुरेयुद्धेहतेपुशतशःसुरैः दा-
नवासुरदैत्येपुराक्षसेपुततस्ततः तेपांनारीसहस्राणिशतशोथसहस्रशः परिणीतानितानिस्युर्बलाद्भुक्तानिया
निवः तानिसर्वाणिदेवेशः प्रोवाचवदतांवरः वेश्याधर्मेणवर्त्तध्वमधुनानृपमंदिरे भुक्तिमत्योवरारोहा
स्तथादेवकुलेषुच भोजनंस्वामिनस्तुल्यंसूतकचापितत्समं भविष्यतिचसौभाग्यंसर्वासामपिशक्तितः ब्राह्म
णेभ्योवरारोहाः कार्य्याणिविविधानिच यच्चाप्यन्यव्रतंसम्यगुपदेश्याम्यहंततः आविचारेणसर्वाभिर
नुष्ठेयंव्रतंततः संसारोत्तारणायालमेतद्वेदाविदोविदुः यदासूर्य्यदिनेहस्तः पुष्योवाथपुनर्वसुः भवेत्सर्वौ
पधिस्नानंसम्यङ्नारीसमाचरेत् कथाः पंचशरस्यापिसन्निधानत्वमिष्यते अर्चयेत्पुंडरीकाक्षमनंगस्यानुकीर्त्तनैः
कामायपादौसंपूज्यजंघेवैमोहकारिणे मेढ्रंकंदर्पनिधयेकटिंप्रीतिमतेनमः नाभिंसौख्यसमुद्रायवामायाथतथो
दरं हृदयंहृदयेशायस्तनावाह्लादकारिणे उत्कंठायेतिवैकंठमास्यमानंदकारिणे वामांशपुष्पचापायपुष्प
वाणायदक्षिण नमोनंगायवैमौलिंविलोलायेतिमूर्धजान् सर्वात्मनेशिरस्तद्वद्देवदेवस्यपूजयेत् नमः शिवा
यशांतायपाशांकुशधरायच नमोनारायणायेतिकामदेवात्मनेनमः नमः शांत्यैनमःप्रीत्यै नमोरत्यैनमः
श्रियै नमस्तुष्ट्यैनमः पुष्ट्यै नमः सर्वात्मसंविदे एवंसंपूज्यगोविंदमनंगात्मकमीश्वरं गंधमाल्यैस्तथा
धूपैर्नैवेद्यैनचकामिनी ततआहूयधर्मज्ञंब्राह्मणंवेदपारगं अव्यंगोथवरः पूज्योगंधधूपार्चनादिभिः शाली
यतंडुलप्रस्थंघृतपात्रेणसंयुतं तस्मैविप्रायसंदद्यान्माधवः प्रीयतामिति यथेष्टाचारभोक्तारंतमेवाद्विजस
त्तमं रत्यर्थंकामदेवोयमितिचित्तेवधार्यतां यद्यदिच्छातिविप्रेंद्रस्तत्तत्कुर्याद्विलासिनी सर्वभावेनचात्मान
मर्चयेत्स्मितभाषिणी एवमादित्यवारेणसदातद्व्रतमाचरेत् तंडुलप्रस्थदानंचयावन्मासास्त्रयोदश ततस्त्रयो

दशेमासिसंप्राप्ततस्यभामिनी विप्रस्योपस्करैर्युक्तांशय्यांदद्यात्सुलक्षणां सोपधानकविश्रामांस्वास्तराव रणांशुभां दीपिकोपानहच्छत्रपादुकासनसंयुतां सपत्नीकमलंकृत्यहेमसूत्रांगुलीयकैः सूक्ष्मवस्त्रैः सकटकैर्धूपमाल्यानुलेपनैः कामदेवंसपत्नीकंगुडकुंभोपारिस्थितं ताम्रपात्रासनगतंहेमनेत्रपटान्वितं सकां स्यभाजनोपेतमिक्षुदंडसमन्वितं दद्यादनेनमंत्रेणतथैकांगांपयस्विनीं यथांतरंनपश्यामिकामकेशवयोःसदा तथैवसर्वकामाप्तिरस्तुविष्णोःसदामम यथानकामिनीदेहात्प्रयातितवकेशव तथाममापिदेवेशशरीरंस्वीकुरु प्रभो तथाचकांचनंदेवंप्रतिगृह्णन्द्विजोत्तमः कंवःकामंददामीतिवैदिकंमंत्रमीरयेत् ततःप्रदक्षिणीकृत्यवि सृज्यद्विजपुंगवं शय्यासनादिकंसर्वंब्राह्मणस्यगृहंनयेत् ततःप्रभृतियोन्योपिरत्यर्थंगृहमागतः सामान्य.पू वंचारेणसमंपूज्योभवेत्सदा एवंत्रयोदशंयावन्मासमेकंद्विजोत्तमं तर्पयेतयथाकालंप्रोषितेन्यंसमाचरेत् तदा रूपंशीलवंतंयावदत्यागमोभवेत् आत्मनोपियदाविघ्नोगर्भसूतकराजतः देवोवामानुषोवास्याउपरागेणवेततः सोवारानष्टपंचाशद्यथानैवतुप्राशयेत् एतद्धिकथितंसम्यग्भवतीनांविशेषतः स्वधर्मोयमतोभव्या.पश्यतात्रिह सर्वदा पुरुहूतेनयत्प्रोक्तंदानवेपुमयापुरा सदिदंसांप्रतंसर्वंभवतीष्वपियुज्यते कल्याणिनीनांकथितंतत्कु रुध्वंवराननाः करोतियाशेषमखंडमेतत्कल्याणिनीमाधवलोकसंस्था सापूजितादेवगणैरशेषैरानंदनंस्थानमुपैति शंभोःतपोधनःसोप्यभिधायचैवंतदाचतासांव्रतमंगनानां संस्थानमेष्यंतिसमस्तमित्थंव्रतंकरिष्यंतिचदेवयोनौ इतिमत्स्यपुराणोक्तंवेश्याचारेअनंगव्रतम् स्वस्तिश्रीरणवीरसिंहधरणीपालोवदान्याग्रणी० १

श्रीरणवीरसिंहभूपेशकारितेकृत्यसागरे पञ्चाशीतिव्रतादीनामभूद्रत्नसमुच्चयः ॥ २ ॥

॥ ॐश्रीगणेशायनमः ॥ ॐनमःशिवाय ॥ अथलक्षपूजाविधानम् ॥

शिवपुराणे ऋषयऊचुः व्यासशिष्यमहाभागकथयत्वंप्रमाणतः कैः पुष्पैः पूजितः शंभुः फलंकिंकिंप्र
यच्छति ॥ सूतउवाच ॥ सर्ववैकथयाम्यद्यश्रूयतांमुनिसत्तमाः कमलैर्बिल्वपत्रैश्चशतपत्रैस्तथापुनः शंख
पुष्पैस्तथादेवंलक्ष्मीकामोर्चयेत्सदा एतैश्चलक्षसंख्याकै र्लक्ष्मीः स्यान्नात्रसंशयः राज्यस्यकामुकोयोवैपा
र्थिवानांचपूजया तोषयेच्छंकरंदेवंदशकोट्यामुनीश्वराः प्रतिशिवंतथापुष्पमखंडंतंडुलंतथा चर्चितंचंदनेनै
वजलधारांतथापुनः प्रतिरूपंतथामंत्रंबैल्वदलमनुत्तमं अथवाशतपत्रंवाकमलंवातथापुनः शंखीपुष्पैस्तथा
प्रोक्तंविशेषेणपुरातनैः धूपंदीपंचनैवेद्यमर्घ्यंचारार्तिकंतथा प्रदक्षिणंनमस्कारंक्षमापनाविसर्जने कृत्वासांगंतथा
सर्वंकृत्यंयेनभवेदिह तस्यवैसर्वथाराज्यंशंकरोलोकशंकरः प्राधान्यकामुकोयोवैतदर्धेनार्चयेत्पुमान् कारागृह
गतोवापिलक्षेणैवार्चयेद्धरं रोगग्रस्तोयदास्याद्वैतदर्धेनार्चयेच्छिवं कन्याकामोभवेद्योवैतदर्धेनाशिवंपुनः वि
द्याकामोभवेद्योवैतदर्धेनार्चयेच्छिवं वाणीकामोभवेद्योवैसोयुतेनशिवंयजेत् उच्चाटनार्थंशत्रूणांतथैवपूजनंहरेः
मारणेचैवलक्षेणमोहनेचतदर्धकं सामंतानांजयेचैवकोटिपूजाप्रशस्यते वशीकार्येतथाराज्ञामयुतंचप्रशस्यते यशसे
चतथातत्रपूजयेच्छंकरंतदा वाहनाप्त्यैसदापूज्यः सहस्रेणशिवस्तदा मुक्तिकामोभवेद्योवैपंचकोट्याशिवं
यजेत् ज्ञानार्थीचतथादेवंकोट्यावैपूजयेच्छिवं शिवदर्शनकामोवैतदर्धेनप्रपूजयेत् तथामृत्युंजयेजाप्यःकामनाफ
लरूपतःपंचलक्षायदाजातःप्रत्येकंतुसदाशिवःलक्षेणभजतेकश्चिद्द्वितीयेजातिसंभवःतृतीये कामनाजातंचतुर्थेतं
प्रपश्यति पंचमंतुयदालक्षंफलंयच्छत्यसंशयं अनेनैवतुमंत्रेणदशलक्षफलंलभेत् मुक्तिकामोभवेद्योवैसदर्भैः

पूजनंचरेत् लक्षसंख्यातुसर्वत्रज्ञातव्यामुनिसत्तमाः आयुष्कामोभवेद्योवै दूर्वाभिःपूजनंचरेत्॥ पुत्रकामोभवेद्यो
वैधत्तूरैःपूजनंचरेत्॥ अर्कपुष्पैःप्रतापश्चकुब्जकल्हारकैस्तथा जपाकुसुमपूजातुशत्रूणांमृत्युदास्मृता॥ रोगोच्चा
टनकामोहकरवीरैःसुपूजयेत्॥ वंधूकैर्भूषणावाप्तिर्जात्यावाहनसंभवः अतसीकुसुमैर्देवंविष्णुवल्लभतामियात्
शमीपत्रैस्तथामुक्तिःप्राप्यतेपुरुषेणवै मल्लिकाकुसुमैर्देवस्त्रियंशुभतरांलभेत्॥ यूथिकाकुसुमैर्लक्ष्मीर्गृहंनैवविमु
मुंचति॥ कर्णिकारैस्तथावस्त्रसंपत्तिर्जायतेनृणां निर्गुंडीकुसुमैर्लोकेमनोनिर्मलताभवेत्॥ बिल्वपत्रैस्तथालक्षैः
सर्वकामानवाप्नुयात्॥ शृंगारहारपुष्पैस्तुवर्धंतेसर्वसंपदः तद्वैनविद्यतेपुष्पंयन्नैवाशिववल्लभं चंपककेतकीहि
त्वांअन्यत्सर्वंशिवेर्पयेत् एतद्वःकथयिष्यामिकारणंदुष्करंनृणां यदालक्षंशिवेदद्यात्तदाचविपुलंफलं तिल
पुष्पाणिदत्तानिमुक्तिदानिनसंशयः राजिकाकुसुमानीहशत्रूणांमृत्युदानिच॥ अतःपरंचधान्यानांफलंशृणुतस
त्तमाः॥ तंडुलारोपणेन्दॄणांलक्ष्मीवृद्धिःप्रजायते प्रस्थानांचैवषट्केनतदर्धेनतथापुनः पलद्वयंतथातेपालक्षमा
नमुदाहृतं॥ पूजांरुद्रविधानेनकृत्वावस्त्रंसुशोभनं शिवोपरिन्यसेत्तत्रगंधपुष्पादिभिस्ततः रोपयित्वाचधूपा
दीन्दत्वापूजाफलंलभेत् प्राजापत्यद्वयंरौप्यमाषसंख्याचदक्षिणा देयात्तदुपदेष्टारंशक्त्यावादक्षिणामता आ
दित्यसंख्ययातत्रब्राह्मणान्भोजयेन्नरः लक्षपूजायदाजातासांगाचमंत्रपूर्वकं शतमष्टोत्तरंतत्रमंत्रोविधिरुदाहृतः
तिलानांचयथालक्षंमहापातकनाशनं एकादशपलैश्चैवलक्षमानमुदाहृतं पूर्ववत्पूजनंतत्रकर्त्तव्यंहितकाम्यया भो
ज्यास्तेब्राह्मणास्तत्र तस्मात्काम्येनरेणहि महापातकजंदुःख नश्यतितत्क्षणाध्रुवं यवपूजातथाप्रोक्ता
लक्षेणपरमाशिवे प्रस्थानामष्टकंचैवप्रस्थार्धेनयुतंपनःपलद्वययुतंतत्रमानमेतत्पुरातनं यवपूजातथाप्रोक्ता
स्वर्गसौख्यविधायिनी॥ प्राजापत्यंब्राह्मणानां कर्त्तव्यंफलमीप्सुना गोधूमानांतथापूजा प्रशस्तामुनिसत्त

मेः॥ संततिर्वर्धतेत्रापि । यदिलक्षावधिःकृता द्रोणार्धेनभवेल्लक्षं । विधानंविधिपूर्वकंपुनश्चब्राह्मणानांहि॰ प्राजापत्यंभवेदिह॥ मुद्गानांपूजनाच्चैवाशिवोयच्छतिवैसुखं प्रस्थानांसप्तकेनैवप्रस्थार्धेनाथवापुनः पलद्वययु तेनैवलक्षमेकंविदुर्बुधाः माषाणांचतथापूजारोगनाशकरीमता । प्रस्थानामष्टकेनैवलक्षमेकंप्रकीर्तितं ब्राह्म- णानांतथाभोज्यंरुद्रसंख्याविधीयते प्रियंगुपूजनंचैवसर्वाध्यक्षेपरात्मनि धर्मार्थवर्द्धिनीचैवपूजासर्वसुखा वहा॥ प्रस्थानांतुत्रयेणोक्तलक्षमेकंपुरातनैः ब्रह्मभोज्यंतथाप्रोक्तंमर्काणांसंख्ययामुने राजिकापूजनंप्रोक्तं शत्रोर्मृतिकरंपरं॥ प्रस्थेनपलयुक्तेनलक्षमेकंतथास्मृतं एकागौश्चात्रदातव्याबलीवर्दस्तथैवच । मरीचिसंभवा पूजाशत्रोर्नाशकरीमता॥ अतोपिविविधैर्धान्यैःपूजनंशंकरस्यच आढकीनांदलैश्चैवमहिमावर्धतेनृणां॥ केसरैरं जितंधान्यंविविधंचापियच्छिव नानासुखकरीपूजाह्येषाचमुनिसत्तमाः इत्येतद्वचनंश्रुत्वापुनरूचुर्मुनीश्वराः लक्षमानंतुपुष्पाणांवदत्वंचाहितावहं इतिश्रुत्वावचस्तेषांपुनर्वचनमाददे सूतउवाच श्रूयतांऋषभश्रेष्ठाःकथ यामियथामतिः॥ प्रस्थानांनवभिर्भागैःशंखपुष्पैःसमुद्भवं लक्षंप्रोक्तंतुमानेनसूक्ष्ममानंविचक्षणाः एकादशभिः प्रस्थैस्तुजातिमानंप्रकीर्तितं यूथिकायास्तथामानंकरवीरभवंतथा निर्गुंडीकुसुमानांतुतथैवकथितंबुधैः कर्णिका रेतथामानंशिरीषकुसुमैस्तथाबंधुजीवेतथामानंप्रस्थानांदशकेनतु द्रव्यार्थैर्विविधैर्मार्गैर्ह्यष्टाचपूजनंचरेत् सर्वका मसमृद्ध्यर्थंपूजयेत्परमेश्वरं अत परंप्रवक्ष्यामिधारापूजामहंतुवः यस्याश्रवणमात्रेणकल्याणंजायतेनृणां विधा नपूर्वकांकृत्वापूजांचैवशिवस्यच पश्चाच्चजलधाराचकर्तव्याचमुनीश्वराः ज्वरतापप्रशांत्यर्थंजलधाराशुभावहा शतरुद्रियमंत्रेणरुद्रैकादशकेनच रुद्रजाप्येनवातत्रपुरुषसूक्तेनवापुनः षडंगेनाथवातत्रसहस्रमृत्युंजयेनच गाय त्र्याप्यथवाविप्रानामभिर्वाविशेषकैः अथवाप्यागमोक्तैर्वाजलधारादिकंतथा सुखसंपत्तिसिद्ध्यर्थं धारापूजनमुत्तमं

घृतधाराशिवेकार्य्यायावन्मंत्रसहस्रकंतदावंशस्य विस्तारोजायतेनात्रसंशयः एवंचायुतमंत्रेणकार्यैवैशिवपूजनं प्रमेहरोगशांत्यर्थंप्राप्नुयात्मनसेप्सितं षंडत्वंयदिसंजातंतदाघृतसुपूजनं ब्रह्मभोज्यंतुतत्रोक्तंप्राजापत्यंमुनीश्वरैः केवलंदुग्धधारावैतदाकार्य्याविशेषतःशर्करामिश्रिताकार्य्यायदाबुद्धिर्जडाभवेत् केनापिक्रात्रिमंचैवशरीरेपरिकाल्पितं यावन्मंत्रायुतंस्याद्वैतावद्धाराप्रपूजनं यदाचोच्चाटनंदेहेजायतेकारणंविना यत्रकुत्रापिवाप्रेमदुःखंचपरिकाल्पितं स्वगृहेकलहोनित्यंयदाचैवप्रजायते तस्याचैवकृतायांवैसर्वंदुःखंविलीयते शत्रूणांतापनार्थायतेलधाराशिवायवै वासितेनैवतैलेनभोगवृद्धिःप्रजायते तस्यांचैवकृतायांवैसर्वंदुःखंविलीयते सार्षपेणैवतैलेनशत्रुनाशोभवेदिह मधुनायक्ष्मरोगोवैगच्छेद्धिशिवपूजनात् इक्षोरसस्यवैधारासर्वसौख्यकरीमता गंगाजलसमुद्भूताधारामोक्षफलप्रदा एतासर्वाश्चयाःप्रोक्ताधाराजयफलावहा. अयुतेनकृतास्तास्तुपूर्वोक्तविधिनाखिलाः कर्तव्यंब्राह्मणानांतुभोजनंरुद्रसंख्यया तदावैसकलंसिद्धंभवत्येवनचान्यथा एतद्वःसर्वमाख्यातंयत्पृष्टोहंमुनीश्वराः एवंपूजाविधिंकृत्वासर्वपापैःप्रमुच्यते एतद्वैसकलंलोकेसर्वकामाहितायवै स्कंदोमासहितंशंभुंसंपूज्यविधिनासकृत् यत्फलंलभतेमर्त्यस्तद्वदामियथाश्रुतं अत्रत्यंभोगमैश्वर्य्यंभुक्त्वापुत्रादिकंशुभं अंतेवैजायतेयत्तच्छ्रूयतांमुनिसत्तमाः कोटिसूर्यप्रतीकाशैर्विमानैःसार्वकामिकैः रुद्रकन्यासमाकीर्णैर्गेयवाद्यसमन्वितैः शिववत्क्रीडतेभोगीयावदाभूतसंप्लवं इतिशिवपुराणेवायवीयसंहितायांलक्षपूजाभिषेकादिविधानम् ॥

अथ शैवागमोक्तालक्षपूजा ॥ ईश्वरउवाच ॥ लक्षपूजाविधिंदेविकथयामिसमासतः यांकृत्वाप्राणिनःसर्वेममसन्निधिभाजनाः भवतीतिशेषःशिवरात्रौतथाष्टम्यांसोमवारेसमारभेत् शुभेन्यस्मिन्दिनेवापिशिवभक्तंद्विजोत्तमं सपत्नीकंसपुत्रंतमनूचानमनिंदकं धर्मज्ञंदोषरहितंसंतुष्टंपरिपूज्यच

श्राचार्यंवरयेत्प्राज्ञःसुस्नातोभूपितोव्रती ह्रस्वंचपृष्टलंदीनमतिदीर्घंजडंतथा देवताभक्तिरहितंवधिरंदीर्घलिंगिनं वेदहीनंदुराचारंमलिनंवहुभापिणं निंदकंपिशुनंदुष्टंमंधकंचाविवर्जयेत् नित्यंनिर्दृत्यसकलसंकल्पमनसेप्सितं पंचकैर्मल्लिकापुष्पैर्जातीकिंशुकपाटलैः नंद्यावर्तैःश्रियावर्तैर्द्रोणपुष्पैःकदंबकैः श्रन्यैःशिवागमप्रोक्तैर्विल्वशाखादलैस्तथा नागवल्लीदलैर्वापिरत्नैर्नानाविधैरपि श्रन्यैश्चाविविधैःशुद्धैःरखंडैर्व्रीहितंडुलैः लक्ष्यपूजांप्रकुर्वीतमूलमंत्रेणशंभवे स्वर्णपुष्पप्रत्ययुतंकर्पूरावार्त्तिकंभवेत् इत्येकस्मिन्दिनेवापिद्वयोर्वात्रिदिनेपिवा पुष्पलाभानुसारेणवहुभिर्वादिनैर्यजेत् पुष्पांजलित्रयंदत्त्वास्तुत्वास्तुत्वापुनःपुनः सप्राप्तौचशिवायैकंसौवर्णंपुष्पमर्पयेत्क्षमाप्यचमहादेवंप्रार्थयेत्तदनंतरं भवःशर्वस्तथारुद्रस्तपःपशुपतिःस्मृतः उग्रोमहांस्तथाभीमईशानश्चाष्टनामभिः पुष्पांजलित्रयंस्वर्णविल्वशाखासमन्वितम् प्रार्थनामंत्रः विरूपाक्षमहेशानविश्वरूपमहेश्वर मयाकृतंलक्षपूजांगृहीत्वावरदोभव ततोनमस्कारः मृत्युंजयाययज्ञायदेवदेवायशंभवे श्राश्रितेशापशर्वायमहादेवापतेनमः इतिनमस्कारमंत्रः इतिशैवागमेलक्षपूजाविधिः श्रथोद्यापनम् पंचामृतेनस्नपनंपलेनशतकेनवे नारिकेलार्घ्यदानंचपताकाध्वजएवच श्वेतवस्त्रद्वयंदेयंपूजायांचशिवस्यच पूजांतेचतथाहोमंतिलद्रव्येणकारयेत् देवस्यानंतरंपूजामाचार्यस्यैवकारयेत् ततःप्रार्थनामंत्रः नमःशिवायशांतायसगणायनमोनमः सर्वेश्वरायदेवायकारणत्रयहेतवे निवेदयामिचात्मानंत्वंगतिःपरमेश्वर भूमौस्खलितपादानांभूमिरेवावलंवनम् त्वयिजातापराधानांत्वमेवशरणंप्रभो ततोविप्राभोजनीयाःशक्त्यावापिदशाथवा आचार्यंपूजयेत्पश्चाच्छक्त्यादद्याच्चदक्षिणां पूर्णांतद्वचनात्कृत्वाममसान्निधिभाग्भवेत् यद्द्वारेमत्तमातंगावायुवेगास्तुरंगमाः पूर्णेंदुवदनाचार्य्योलक्षपूजाविधेःफलम् ॥ इतिब्रह्मांडपुराणेलक्षपूजोद्यापनम् ॥ श्रथैतस्यप्रयोगः तत्रादौ

पूजाविधिः ब्रह्मांडपुराणात् माघादिपुण्यमासेषुचातुर्मास्येथवापुनः श्रावणेतुविशेषेण चंद्रानुकूल्यदिने
प्रातर्नद्यादौस्नात्वानित्यकर्मनिवर्त्य देवागारंप्रविश्य पुण्यतिथ्यादिसंकीर्त्य आत्मनआखिलपापक्षयपूर्वकै
हिकामुष्मिकनिरवधिसुखसौभाग्यनिरवधिशिवलोकनिवासमहदैश्वर्यप्राप्तिद्वारा अमुककामनया वोमासहि
तसदाशिवप्रीत्यर्थममुकपुष्पादिनालक्षपूजांकरिष्ये ॥ इतिसकल्प्य पीठेशिवंयथाविधिसपूज्य सहस्र
नामभिर्मूलमंत्रेणवातत्तद्द्रव्येणपूजयेत् प्रत्यहंपंचामृतेनाभिषेकः कर्पूरेणार्त्तिक्यं दध्योदनोपहारः प्रथम
दिनेयावतीसंख्यातावत्येवसंख्यासमाप्तिपर्यंतं अयुतांतेसुवर्णपुष्पं असंभवेलक्षांतेसमाप्तिदिनेविशेषेणाशि
वंसंपूज्य शतपलपरिमितपंचामृतेनस्नपनं नारिकेलार्घ्यदानंच तत.पुष्पांजलित्रयदानं अष्टाभिर्नाममंत्रैरिति ॐ
भवायनमः १ ॐशर्वायनमः २ ॐरुद्रायनमः ३ ॐपशुपतयेनम ४ ॐउग्रायनमः ५ ॐमहतेदेवायनमः६ॐ
भीमायनमः ७ ॐईशानायनमः ८ इतिपुष्पांजलीर्दत्वाप्रार्थयेत् विरूपाक्षमहेशानविश्वरूपमहेश्वर. ममाकृतां
लक्षपूजांगृहीत्वावरदोभव ततःप्रणमेत् मृत्युंजयाययज्ञायदेवदेवायशंभवे आश्रितशायसर्वायमहादेवायतेनमः॥
नमःशिवायशांतायसगणायससूनवे सोपस्करायदेवायकारणत्रयहेतवे ततोयथाशक्तिब्राह्मणान्भोजयेत् शक्त्या
व्रतपूर्त्तयेगांचदद्यात् अत्रपूजाद्रव्याणि चंपकमालतीपुष्पंजातीकिंशुकपाटलैः द्रोणपुष्पैः कदंबैश्चबि
ल्वशाखादलैस्तथा नागवल्लीदलैर्वापिकरवीरकुसुमैरपि तत्कालोद्भवैः पुष्पै. पल्लवै कमलैरपि धान्यै
श्चविविधैः पुष्पै रखंडैर्व्रीहितडुलैः लक्षपूजाप्रकर्त्तव्यानामाभिर्मूलमंत्रत एतेषांपूजाद्रव्याणांमत्राः दा
नखंडादिपुद्रष्टव्याः रत्नपूजापितत्रैव विद्रुमाणांप्रदानेनरुद्रलोकंव्रजेन्नरः सर्वपापविनिर्मुक्तोमुक्तादाने
नजायते लोकानाप्नोतिदानेनन्नरोवज्रस्यवज्रिणः तथाप्रदत्तेगोमेदैर्मोदतेनंदनेवने सर्वेग्रहा.प्रतुष्यंतिपुष्प

रागप्रदानतः गारुत्मतैगरुत्मतानियतंजयातिश्रिया वैडूर्य्यैः स्वर्गलोकश्च पद्मरागैररोगता प्रदानादिंद्रनी
लैश्चनीलानांसतुभाजन सुखीशंखप्रदानेनशक्तिशुक्तिप्रदानतः इतिस्कंदेभिधानात् तत्रमुक्ताप्रदानमंत्रः
ताम्रपर्ण्यर्णवोद्भूतावर्णाढ्याकल्पवर्णिताः मुक्ताः शुक्त्युद्भवाः सतुभुक्तिमुक्तिप्रदाममं एवसर्वेषामेवरत्नधान्या
दीनांमंत्रोग्रंथांतरतोवसेयाः इतिप्रकारांतरेणलक्षपूजाविधिः अथाग्निपुराणोक्तंसोद्यापनम् लक्षपूजावि
धानम् तत्रपूर्ववद्देवसपूज्य ततः सहस्रनामभिः ॐनमः शिवायेतिमंत्रेणपुष्पादिभिरेकरूपतयासमाप्ति
पर्यंतमभ्यर्च्य तदंतेशुभदिनेउद्यापनंकुर्य्यात् तत्रादौ तिथ्यादिकीर्त्तनांतेआत्मनोऽनेकजन्मार्जितसमस्तदुरितानि
वृत्तिपूर्वकैहिकपुत्रपौत्रा दिवृद्धिविविधसुखप्राप्त्यनंतरंशिवलोकनिवासकामकृतंयदमुकद्रव्यसमर्पणलक्ष
पूजनं तत्संपूर्णफलावाप्तयेतस्योद्यापनकरिष्ये इतिसंकल्पः कार्य्यः ततोगणेशपूजा आचार्यवरणादि
पूर्वांगंविधाय वेदिकायांलिंगतोभद्रेकलशेधान्यपूरितपूर्णपात्रमध्येसौवर्णमहेश नमः शंभवायेतिमंत्रेणसौव
र्णीगौरीं गौरीमिमायेतिमंत्रेणपुरतः राजतंवृषभतन्मंत्रेणसंस्थाप्य परिवारदेवताश्चसंस्थाप्य पूर्वादि
दिक्षुधर्मज्ञानवैराग्यैश्वर्यानाग्नेयादिविदिक्षुच अधर्माज्ञानवैराग्यानैश्वर्यान्पीठेसपूज्य मध्येमहेश्वरसंपूज्य
तद्बहिऐशान्यांईशानवक्त्रायनमः पूर्वेतत्पुरुषवक्त्रायनमः दक्षिणेअघोरवक्त्रायनमः पश्चिमेसद्योजातवक्त्राय
नमः उत्तरेवामदेववक्त्रायनमः पुनःपूर्वादित वामायैनमःज्येष्ठायै.श्रेष्ठायै.रौद्रायै.काल्यै.कलविकरिण्यै.बलायै.
बलविकरण्यै. मनोन्मन्यै. सर्वभूतदमन्यै. इतिदशदिक्षु ॥ १० ॥ पुन.पूर्वमारभ्यईशानपर्यंतं अजैकप-
देनमः अहिर्बुध्न्याय. भवाय. शर्वाय. उमापतये. रुद्राय. पशुपतये. शंभवे. वरदाय. शिवाय. ईश्वरायनमः
॥ ११ ॥ पुनःपूर्वेनंदिकालौ. दक्षिणेभृंगिचंडौ. पश्चिमेवृपस्कंधौ. उत्तरेईशकालौ. ततइंद्रादिलोकेशान्सायु

घान्संस्थाप्यपूजयेत् अथशिवपूजाध्यानम् शुद्धस्फटिकसंकाशत्रिनेत्रंचंद्रभूषणं भस्मोद्धूलितसर्वांगं
ह्यचिंत्यंभक्तवत्सलं ॐनमःशिवायइतिमंत्रेणपूजयेत् लक्षपूजायांदशएकंवासुवर्णपुष्पंसमर्प्य ॥ प्रार्थयेत् ॥
नमःशिवायशांतायसगणायससूनवे सनंदिनेसगंगायसवृषायनमोनमः इतिनमस्कारः पुराणपठनादिना
रात्रिंनीत्वा प्रातःस्वगृह्योक्तमग्निंप्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् अत्रप्रधानं सोमंमहेशं नमः शंभवायचमयो
भवायचेतिमंत्रेणाज्यासिक्ततिलद्रव्येणायुतसंख्याकाहुतिभिः सहस्रपरिमिताभिर्वापरिवारदेवतामंडलदेव
ताश्चैकयाज्याहुत्यायक्षे स्थापनमंत्रेणहोमः पुष्पसमर्पणंवा होमांतेसपत्नीकमाचार्यंसंपूज्यपीठंगोमिथुनं
चप्रतिपाद्य अधिकफलाप्तयेसोपस्करांशय्यांदत्वा षोडशद्विजान्विशेषाकारेणसंपूज्य दक्षिणांचदत्वा ॥
सदन्नेनसहस्रशतंवायथाविभवंसदन्नेनद्विजांस्तर्पयेदिति इतिलक्षपूजोद्यापनविधिः अथविष्णुलक्षपूजाविधिः
अग्निपुराणे लक्षपूजाविधिंभूयःशृणुनान्यमनाःक्वचित् यांकृत्वामुच्यतेपापैर्नारीवाथनरोपिवा ब्रह्महागुरु
गामीचमद्यपोवाधनापहः सकृत्पूजनमात्रेणमुच्यतेकिमुतान्यतःनातःपरतरंकिंचित्त्रिषुलोकेषुविद्यते किंकुलेन
किमाचारैः किंशीलेनगुणेनच योहरिंपूजयेत्सम्यक्सकुलीनः सबुद्धिमान् जंबूद्वीपेमहापुण्यंजन्मयः प्राप्य
मामवः इमामकृत्वामूढात्माकोन्यस्तस्मादधोगतिः धर्महीनस्यमर्त्यस्यादिनान्यायांतियांतिच सलोहकारभ
स्त्रेवतस्यजन्मनिरर्थकं पूजयेत्पूजयेद्विष्णुंभूयोभूयोपिपूजयेत् माघेवाकार्त्तिकेचैत्रेआषाढेश्रावणेपिवा अन्ये
पुपुण्यमासेषुव्रतमेतत्समाचरेत् देवपूजागृहंवापिदेवालयमथापिवा गोमयेनानुलिप्याथधातुनामृण्मयेनवा चतु
र्भिर्ब्राह्मणैःसार्द्धंकृत्वाचस्वस्तिवाचनं नांदीश्राद्धंप्रकुर्वीतलक्षपूजाविधौद्विज प्राणायामत्रयंकृत्वादेशकालौपठेत्सु
धीः सुसंकल्प्ययथाशक्त्याप्रत्यहंपूजयाम्यहं एवंसंकल्प्यविधिवन्मंत्रमेतमुदीरयेत् गृहीतेस्मिन्व्रतेदेवपंचत्वं

यदिमेभवेत् तदाभवतुसंपूर्णं त्वत्प्रसादाज्जगद्गुरो एवंसंप्रार्थ्यदेवेशंनियमं तुलसीदलैःपंचामृतैःस्नापयित्वाशालि
ग्रामशिलांशुभां गंधपुष्पाक्षतैर्भक्त्याप्रथमंपूजयेद्बुधःप्रत्यहंयावतीपूजातावत्प्रणतिभिर्व्रती पद्मान्यपिचतावंतिलि
खेत्पंचभिधातुभिःमहाव्रतमिदंब्रह्मन्देवानामपिदुर्लभं तुलसीदलैर्नवैसस्थैरव्रणैरतिशोभनैःकूष्मांडवर्जितैर्देवंपूज
येत्तस्यनामभिःविष्णोर्नामसहस्रेणअथवाशतनामभिःसंख्यापूर्णफलासंख्यामंत्रहीनातुनिष्फलातन्निरोमौनवान्
भूत्वाविष्णुलोकपरायणः एवंसंपूज्यविधिवत्पूजांतेहोममाचरेत् सहस्रनामभिर्होमंस्वाहाकारसमन्वितं मधु
मिश्रैस्तिलैर्लाजा मिश्रितैः कृमिवर्जितैः होमसंख्याविधानेन लक्षसंख्यायदाभवेत् पूर्णाहुतिंततः कृत्वा प्र
णिपत्यक्षमापयेत् लक्ष्मीनारायणंदेवंशंखचक्रगदाधरं सुवर्णप्रतिमांकृत्वावित्तपूर्वंविचक्षणः ब्राह्मणायसुशांता
यस्वदारनिरतायचपत्नीपुत्रवतेदानमक्षयंफलमश्नुते जलशायीब्रह्मपितापद्मनाभः सनातनः अनंतभोगशय
नःप्रपितापरमःपिता इतिदानमंत्रः तुलस्यभावेपुष्पैर्वाबिल्वैर्वाव्रणवर्जितैः सुगंधैर्ऋतुसंभूतैस्सस्थैःपादपप
ल्लवैः सहस्रंद्विसहस्रंवात्रिसहस्रंयथाविधि उपक्रमदिनेयावत्प्रत्यहंतावतीभवेत् उपक्रमदिनेवापिह्यवमा
नेपितावती उद्यापनंप्रकुर्वीतपूर्वोक्तेनैवमार्गतः अन्यथादोषमाप्नोतिहीनांगोजायतेभुवि एवंयःकुरुतेमर्त्यो
नारीवागतभर्तृका देहांतेज्ञानवान्भूत्वाविष्णुलोकमवाप्नुयात् ब्राह्मणान्भोजयित्वातुस्वयंभुंजीतवाग्यतः तुल
सीदर्शनंस्पर्शोनमस्कारःप्रदक्षिणा दानंचहरिपूजाचधारणंतज्जलंपयत् भक्षणंदर्शनंचैवविष्णुलोकप्रदायकं
महापातकसंयुक्तोयुक्तोवासर्वपातकैः विष्णुपूजाविधानेनजीवन्मुक्तोनसंशयः इत्यग्निपुराणोक्तंवि
ष्णोर्लक्षपूजोद्यापनम् ॥ भविष्योत्तरेतु लक्षतुलसीव्रतोद्यापनम् कार्तिकेमाघेवाप्रत्यहंतुलसीदलान्यर्प
येत् ततोवैशाखेमाघेवाउद्यापनंकर्तव्यम् तत्रादावाचार्यवरणपूर्वकंपूर्वेद्युः स्वस्तिवाचनंकृत्वाप्रभातेस्थंडि

लंकृत्वा अग्निमुखांतंस्वगृह्यविधिनासंपाद्य घृतपलाशसमिच्चरुसहितंपंचशाखाद्यजुहुयात् अष्टाक्षरषडक्षरद्वादशाक्षरैः प्रणवेनवा यथासंख्यंमंत्रविनियोगः दलार्पणसंख्यादशांशेनहोमः तद्दशांशेनतर्पणमार्जनादि तदंतेआचार्यायगांदत्त्वास्विष्टकृतंकृत्वा होमशेषंसमाप्य तद्दशांशेनविप्रान्भोजयेत् विप्रायविष्णुसहस्रनामदानमपिकुर्यात् ततःसुवर्णवृंदावनेतुलसींसमारोप्य विष्णुरूपायाचार्यायदद्यादिति तुलसीदलोद्यापनम् अग्निपुराणीयसोद्यापनोलक्षपूजाप्रकारप्रयोग चातुर्मास्यंसमासेतुलक्षपूजांसमापयेत् माघादिषट्सुमासेषुलक्षपूजाहरेःस्मृता यद्यद्दत्तोभवेत्पुष्पंविष्णवेतत्तदर्प्पते अतसीतुलसीधात्रीपद्मंदूर्वांकुरास्तथा करवीरकर्णिकारंशतपत्रंचकेतकं चंपकतगरंचैवसौवीरंकनकंतथा जातीपुष्पपाटलकपुन्नागंबकंदंबकंबदरामलपूगंफलैरन्यैश्चपूजयेत् सुगंधैर्ऋतुसंभूतैःसर्वैःपादपपल्लवैइति यद्यत्समर्प्पयेद्द्रव्यंतस्यरूपंहिरण्मयं कारयेत्सततंचैकंसहस्रंवापिकारयेत् लक्षवादापयेद्धोमान्यथावित्तानुसारतः विष्णोर्नामसहस्रेणगायत्र्यामूलमंत्रतः सहस्रंद्विसहस्रंवात्रिसहस्रंयथाविधि उपक्रमदिनेयावत्प्रत्यहंतावतीभवेत् तत्रादौतिथ्यादिकीर्त्तनांतेऽखिलनानाविधपातकनिरसनपूर्वकैहिकामुष्मिकानिरतिशयभोगानंदप्राप्तिद्वाराश्रीलक्ष्मीनारायणप्रीत्यर्थंतुलस्यादिलक्षपूजांकरिष्ये इतिसंकल्प्यपीठपुरुषसूक्तेनदेवंसंपूज्य नाममंत्रैस्तुलस्यादिसमर्प्पयेत् लक्षादिसमाप्तावुद्यापनंकुर्यात् सर्वसंकल्पांतेअमुकलक्षपूजोद्यापनंकरिष्ये इतिसंकल्प्य आचार्यवरणांते देविकायांसर्वतोभद्रेब्रह्मादिदेवतास्थापनपूर्वककलशप्रतिष्ठाप्य तत्रदेवंपूजयेत् तत्रायंक्रमः सर्वतोभद्रेब्रह्मादिदेवताःस्थाप्य तदुपरिप्रस्थंसप्तधान्यपुंजंतदुपरिप्रस्थगोधूमपुंजं तदुपरिप्रस्थपरिमितशुद्धतंडुलराशिंकृत्वा तत्रकुंकुमेनअष्टदलपद्मंविरच्य तन्मध्येताम्रमयेपात्रेपिसप्तधान्यसहितंताम्रकलशंप्रतिष्ठाप्य तत्रसौ

वर्णचतुर्भुजंलक्ष्म्यालिंगितवामांगंनारायणंसहस्रशीर्षेतिमंत्रेणसंस्थाप्य ॥ पुरतःसौवर्णराजतंगरुडंसामध्वनि-
शरीरस्तंवाहनं परमेष्ठिनःविषपापहरोनित्यमतःशांतिंप्रयच्छमे ततईशानादिशानादिदिक्षुशंखचक्रगदांप
द्मं ततःपरितःलोकेशान्संस्थाप्यपूजयेत् प्रातःअग्निंप्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् ॥ अत्रप्रधानंलक्ष्मीनारायणं
ॐनमोनारायणायेत्यष्टाक्षरमंत्रेणमधुलाजामिश्रितं तिलपायसघृतशर्करायन्यतमचरुद्रव्यचतुष्टयेनप्रतिद्र
व्यमष्टोत्तरसहस्राहुतिभिर्वासहस्रनाममंत्रैर्यक्ष्ये इत्येवंहोमंसमाप्य ततश्चार्घ्यपात्रपठिंअनेनमंत्रेणदद्यात् जल
शायीब्रह्मपितागर्भेयस्यचराचरं अनंतभोगशयनःप्रीयतांमेजनार्दनः इतिदत्वागांपयस्विनींचदत्वा ।अधिकफलाप्त
येसोपस्करांशय्यांदत्वा दशाधिकारान् द्विजान्सदन्नेनभोजयेत् एवमेवविधानेनगणेशांबिकयोर्नृप तत्तन्मंत्रे
णपूजांतुतत्तन्नामसहस्रकैः गणेशेलड्डुकैर्होमंपंचखाद्यैस्तथापिवा पायसेनतुदेव्याश्चतिलैर्वाकेवलैरपि एवं
कृत्वाविधानेनस्वर्गलोकेमहीयते इतिविष्णुलक्षपूजोद्यापनम् गणेशांबिकयोरपिलक्षपूजोद्यापनं अथलक्षन
मस्कारव्रतम् भविष्योत्तरे अंबरीषउवाच इक्ष्वाकूणांकुलगुरोब्रह्मन्धर्मंसविस्तरं ब्रूहिपापक्षयकरंव्रतंसर्वो
त्तमंचमे ब्रह्मघ्नस्यसुरापस्यगुरुदाराभिमर्षिणः सुवर्णस्तेयिनश्चैवतेषांसंसर्गिणामपि संकीर्णपापिनांचैवस
कलीकारिणांतथा असमंपश्यतोभार्य्याद्वयंदुष्टेनचेतसा श्वश्रूणांजनयित्रीणांकामिनांकामतो।पिवा गुरोर्विश्वा
सहीनस्यब्रह्मघ्नस्यचपापिनः संध्याकर्मविहीनस्यजगदुन्मादवर्त्तिनः दासीवेश्यासंगमिनश्चांडालीगामिनस्तथा
परस्वहारिणश्चैवदेवद्रव्यापहारिणः ब्राह्मणेभीष्टदस्यैववृत्तिच्छेदकरस्यवा परस्वलोलुपस्यापिरहस्यकृतपा
पिनः पंचयज्ञविहीनस्यदुःशास्त्रनिरतस्यवा गुरुनिंदादिसंश्रोतुर्गुरुद्रव्यापहारिणः नारीणांचविशेषेणप्रायश्चित्तं
यदीप्सितं तदालक्षनमस्कारव्रतंकुरुमहीपते संकरीकरणानांचमलिनीकरणस्यच ॥ अपात्रीकरणानांच

प्रायश्चित्तंयदीच्छसि तदाल. ॥ ३ ॥ भ्रातृपत्नीसुतानांचगामिनः कामिनस्तथा स्वसृस्वमातृवंधूनामिच्छ
यागमनस्यच दासीवेश्यासगमनस्यसक्षयंयादिवांछसि तदाल. ४ परस्वहरणस्यापिदेवस्वहरणस्यच रहस्य
भेदकस्यापिरहस्यकृतपापिनः त्यागस्यपचयज्ञानामसच्छास्त्राधिपस्यच गुरुनिंदाश्रुतश्चापिगुरुस्वहरण
स्यच लेह्यानांचैवचोष्याणांसंक्षययादिवांछसि तदाल. ॥ ५ ॥ कृतस्यजन्मसाहस्त्रैर्मेरुविंध्यसमस्यच
अत्युत्कटस्यपापस्य इहजन्मकृतस्यच सर्वस्यपापजातस्य संक्षययादिवांछसि तदालक्षनमस्कारव्रतं
कुरुमहीपते ॥ ६ ॥ शृणुभूपाविधिंवक्ष्येसंकल्पनियमादिकम् चातुर्मास्येसमायातेकेशवेशयनं
गते आषाढस्यसितेपक्षेएकादश्यांसमाहितः संकल्प्यदेवदेवस्यपुरतश्चक्रपाणिनः ममलक्षनमस्कारव्र
तस्यपुरुषोत्तम निर्विघ्नेनव्रतंसांगंकुरुत्वंकृपयाहरे पापपंकनिमग्नमांपापकोशस्यभाजनम् व्रतेनानेनसुप्री
तःसद्यएवजगत्पते इतिसंकल्प्यमनसाकार्त्तिक्यांतुसमापयेत् प्रात.स्नात्वाव्रतंकुर्य्यादामध्यान्हंसदा
मुनिः यद्वातद्वानभुंजीतभुंजीतलघुभोजनम् अनृतंनवदेत्क्वापिनापध्यायीतकञ्चन देवतानांजपंहोमंनत्य
जेतकथंचन अतिथिंपूजयेन्नित्यं यथाशक्त्यानुसारतः कार्त्तिकेमासिसंप्राप्तेपौर्णमास्यांततःपरम् । संस्थाप्य
कलशंपूर्णंसवस्त्रंसापिधानकम् विष्णोश्चप्रतिमांतत्रपूजयेद्विष्णुनामभिः नामभिःकेशवाद्यैश्चअंगपूजाविधीय
ते नैवेद्यांतेसमभ्यर्च्यंकुर्य्यात्पश्चाद्व्रतर्पणम् पौरुषेयेणसूक्तेनतिलगोधूमतंडुलैः देवदेवजगन्नाथसर्वव्रतफ
लप्रद व्रतेनानेनसुप्रीतोगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ः इतिचार्घ्यत्रयंदत्वा पश्चाद्धोमंसमाचरेत् पौरुषेनसूक्तेन
शतमष्टोत्तरसदा होमशेषंसमाप्याथपूर्णाहुतिमतःपरम् आचार्य्यंपूजयेत्पश्चाद्दद्याद्गोमिथुनंगुरोः
ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाच्छतंविंशतिपंचवा दक्षिणांचयथाशक्त्यावाचयेदाशिषस्ततः अनुज्ञातश्चतेभ्योवैस्वयं

भुंजीतबंधुभिः इदंव्रतंमहापुण्यंपापारण्यदवानलं पापपर्वतवज्रंचपापाब्धितरणोडुपम सर्वपापहरं सद्यःसद्योविष्णुप्रसादनम् नानेनसदृशंकिंचित्त्रिपुलोकेषुविद्यते सर्वेषामाश्रमाणांचावेहितंश्रुतिचोदितम् नारीणांसधवानांचविधवानांविशेषतः सर्वेषामेवपापानांप्रायश्चित्तमिदंभवेत् ॥

इतिश्रीभविष्योत्तरेवसिष्ठांबरीषसंवादेलक्षनमस्कारव्रतविधानम्

अथैतस्यप्रयोगः मार्गशीर्षेतथामाघेचैत्रवैशाखयोरपि अस्तादिदोषरहितेपौर्णमास्यांसमापयेत् तत्रविधानम् तिथ्यादिसंकीर्त्तनांतेममानेकजन्मार्जितनानाविधपातकशमनपूर्वकअतुलभोगप्राप्तिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं श्री विष्णोरमुकदेवस्यवालक्षनमस्कारव्रतमहंकरिष्ये इतिसंकल्प्य ततोदेवालयेअश्वत्थमूलेगंगातीरे अन्यत्रा श्रमस्थलेदेवालयेपितद्देवताप्रीतयेतद्व्रतम् तंदेवंपीठपुरुसूक्तेनसंपूज्य नमोस्त्वनंतायेतिस्तुत्वा तद्देवता नामसहस्रेणतद्देवताप्रकाशकवैदिकमंत्रेण मूलमंत्रेणसाष्टांगंपंचांगंवाप्रत्यहंनियतसंख्यानस्कारान्विधाय व्रतांतेतदुद्यापनंकुर्यात् पूर्वोक्तसंकल्पांतेअमुकदेवतायाः कृतलक्षनमस्कारव्रतस्यसांगतासिद्ध्येतदुद्यापनंक रिष्ये इतिसंकल्प्य आचार्यवरणांतेसर्वतोभद्रकलशोपरिहैमंदेवंतद्देवतामंत्रेणसंस्थाप्यपूजयित्वा विशे षार्घ्यंवयंदद्यात् देवदेवजगन्नाथसर्वक्रतुफलप्रदव्रतेनानेनसुप्रीतोगृहाणार्घ्यंमयार्पितम् ततअग्निंप्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् अत्रप्रधानंदेवंविष्णुं अमुकदेवंवासप्ताव्रत्यापौरुषसूक्तेनद्वादशोत्तरेकशताहुतिभिश्चरुतिलव्री

हिपालाशसमित्सार्पैर्द्रव्यैःप्रतिद्रव्यंयक्ष्ये ब्रह्मादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये इतिहोम ततःपीठंगांचा
चार्य्यायदत्वा अष्टोत्तरशताधिकान्द्विजान्यथाशक्तिभोजयेत् इतिलक्षपुष्पोद्यापनम् लक्षनमस्कारव्रतो
द्यापनमपि अथलक्षप्रदक्षिणाविधानम् अथलक्षप्रदक्षिणाविधानंसोद्यापनम् विष्णुधर्मोत्तरे श्रीकृष्ण
उवाच चातुर्मास्येचसम्प्राप्तेपरिक्रम्यशुचिर्भवेत् स्वकृतंपापमुत्सार्य्यज्ञानंचसकलंभवेत् तत्रमंत्रः यानि
कानिचपापानिजन्मांतरकृतानिच तानिसर्वाणिनश्यंतुप्रदक्षिणपदेपदे संकल्प्यंकुर्य्यान्नियतः कार्त्तिक्यां
तुजितेंद्रियः लक्षसमाप्यपश्चात्तुकुर्य्यादुद्यापनव्रती आचार्य्यंवरयेद्विद्वान्ब्राह्मणानृत्विजस्तथा स्वस्तिवाचन
पूर्वेणवालरूपजनार्दनम् वस्त्रेणपरिधानेनानिर्व्रणेकलशेर्चयेत् हुत्वातुविष्णुगायत्र्याशतमष्टोत्तरंचरुम् कपि
लांचततोदद्यादाचार्य्यायसदक्षिणाम् ब्राह्मणानृत्विजश्चैवयथान्यायंप्रपूजयेत् पायसंजुहुयात्त्रसहस्रंविजितेंद्रि
यः अहोमुखैश्चदेवेनसूक्तेनप्रतृचंबुधः ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाद्दद्यात्तेभ्यश्चदक्षिणाम् एवंकृत्वाव्रतमिदंपवित्रंपा
पनाशनम् पूर्वजन्मार्जितैःपापैरिहजन्मार्जितैरपि आगामिजन्मजैश्चैवमुच्यतेनात्रसंशयः इतिविष्णुधर्मो
त्तरोक्तलक्षप्रदक्षिणाव्रतोद्यापनम् अथास्यविधानम् आषाढशुक्लैकादश्यांपूर्णिमायांवाप्रारभः कार्त्तिक्यांस
मापनम् अथवायास्मन्वाशुभेमासेप्रारभ व्रतांतेसमापनम् अत्रप्रदक्षिणास्थानानि सुरालयेश्वत्थमूलेतुल
स्यागोव्रजेतथा कुर्य्यात्प्रदक्षिणांसर्वांपूजयित्वायथाविधि तत्रादौतिथ्यादिसंकीर्त्तनांतेआत्मनः सकलपापक्षय
रोगपीडानिरसनपूर्वकामुकाभीष्टसिद्धयेश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं श्रीविष्णोरमुकदेवस्यवालक्षप्रदक्षिणाव्रतंकरिष्ये
इतिसंकल्प्य गणेशादीन्पूजयित्वा पूजासामग्रींगृहीत्वा अश्वत्थादिसमीपेगत्वा पुरुषसूक्तेनसंपूज्य सह
स्रनामादिपठन्करचालनादिरहित कृतांजलिरेकाग्रचित्तः प्रदक्षिणाएकरूपतयासमाप्तिपर्य्यंतंकुर्य्यात् व

तांतेउद्यापनंकुर्य्यात् तत्रादौदेशकालादिकीर्त्तनांतेअमुककामनयाकृतायालक्षप्रदक्षिणास्तत्साद्गुण्यार्थंतदुद्याप
नंकरिष्ये ततआचार्य्यवरणांतेसर्वतोभद्रस्थकलशोपरिहैमप्रदक्षिणादेवतंतन्मंत्रेणसंपूज्य साष्टांगंप्रणम्य त
तअग्निंप्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् अत्रप्रधानंविष्ण्वादिदेवंतस्यगायत्र्याअष्टोत्तरशतंचव्योहुतिभिः ब्रह्मादिदे
वताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ततोहोमांतेपीठंकपिलांचाचार्य्यायसंपूज्यदत्त्वा यथाशक्तिब्राह्मणान्भोजयेत्
अत्रयस्यदेवतस्यप्रदक्षिणाव्रतं तस्यैवमंत्रोहोमपूजादौग्राह्यः इतिलक्षप्रदक्षिणाव्रतोद्यापनम् ॥ अथप्रकारा
तरेणअश्वत्थप्रदक्षिणाविधिः भविष्ये संकल्पादिपूर्ववत् इयान्विशेषः ॥ आदौआराधयेद्विष्णुंध्यानावाह
नपूर्वकम् तथैवपिप्पलतरुनारायणस्वरूपिणं सदापुरुषसूक्तेनउपचारैश्चपूजयेत् ॥ ततःप्रदक्षिणांकुर्य्यात्त
त्सर्वंसफलंभवेत् लक्षमेकंद्विलक्षंवात्रिचतुःपंचलक्षकम् कार्य्यस्यगौरवाद्दयंद्वादशांतंसमाचरेत् ॥ ब्रह्मचारीह
विष्याशीत्वधःशायीजितेंद्रियः मौनीध्यानपरोभूत्वासघृतपायसहुनेत् तर्पणंतुदशांशेनभोजनंतद्दशांशतः ॥ हो
मादौविष्णुगायत्रीतथानामसहस्रकं तत्रद्रोणपरिमिततंडुलपुंजोपरिपलादधिकरौप्यपीठोपरिसुवर्णादधिकंहे
मअश्वत्थतरुंसंस्थाप्य श्वेतवस्त्रेणसंछाद्यसपूज्यद्विजायदद्यात् तत्रमंत्रः पिप्पलोवृक्षराजेंद्रह्यग्निगर्भस्त्व
मेवहिं प्रभुर्वनस्पतीनांत्वंपूर्वजन्मनियत्कृतम् अघौघनाशयक्षिप्रतवरूपप्रदानतः ततोद्विजंप्रार्थयेत् अमुं
तरुंगृहाणत्वंविष्णुरूपंद्विजोत्तम स्वीकृत्यदुष्कृतंक्षिप्त्वाविष्णुरूपंप्रयच्छमे ततोव्रतपूर्त्त्यैशुक्लांगांदद्यात् अ
धिकफलप्राप्तयेसोपस्करांशय्यांचदद्यात् इत्यश्वत्थप्रदक्षिणोद्यापनम् अथलक्षवर्त्तिव्रतविधानम् कार्त्तिके
माघेवैशाखेवाचातुर्मास्येवालक्षवर्त्तिव्रतविधानंकार्य्यम् तत्रमासपक्षादिकीर्त्तनांते अमुकाभीष्टप्राप्तिकामो
लक्ष्मीसहितविष्णुमुमासहितंशिवंयथामिलितोपचारैःपूजयिष्ये षोडशोपचारैःसंपूज्यलक्षवर्त्तिविधानंकुर्य्यात्

तत्रकथा सूतउवाच आर्यावर्त्तेपुराकाचिद्वेश्याभूल्लक्षणाभिधा तस्याभुजंगःशूद्रोभूद्दासोनाममहाबली तां लक्षणांतुसुस्नातांस्थितांगोदावरीतटे बालवैधव्यदोषेणरुदंतींकुररीमिव मृतंपतिंपुरास्थाप्यबंधुभिःपरिवारि ताम् आक्रंदंतींततोवीक्ष्यशनैस्तांप्रत्यपद्यत लुठंतींभुविकायेनमुहुघ्नतीमुरोबहुः जडानामपिकारुण्यंजायते तातुपश्यताम् ततःसालक्षणावाक्यंस्वभुजंगमुवाचह कुलजानांतुनारीणांदशेयमतिदारुणा अवस्थात्रयमेता सांतत्रयंतुसुदारुणा कन्यात्वंजीवभर्तृत्वंविधवात्वमितित्रिधा पारवश्यंचनारीणांदुःखमामरणांतिकम् अना पत्यत्ववैधव्येतथैवापुत्रतास्त्रियः असह्यमेतत्त्रितयंवैधव्यंतत्रचोत्तरम् शोचंतीनांचनारीणांकस्येदंकर्मणःफलं निवर्त्ततेथकेनेदंपृच्छंतीमितितामथ उवाचदासनामासौभुजंगःसूनृतंवचः शृणुभद्रेप्रवक्ष्यामित्वायाप्टष्टाद्विजातयः देवानांचैवलोकानांहितार्थेमंत्रकोविदाः शास्त्रज्ञानात्स्वभावाच्चजीवानांयत्पुराकृतम् जानंतिकर्मजफलंतेप्रष्टव्या धृतव्रताः भुजंगवचनंश्रुत्वातथैवोमितिसापुनः तत्रागतमहावृद्धंद्विजंपप्रच्छतंतदा प्रणम्यसादीनतराप्रश्र यातुरमानसा मुनेत्वहंदुराचारावेश्यास्मिलक्षणाह्वया तथापितेदयापात्रंपृच्छंतींमांप्रबोधय साधूनांसमचि त्तानांजनाःसर्वेसमाभुवि दुर्गंधोवासुगंधोवायथावायुःसुखोभवेत् मुनेदशेयंनारीणांतृतीयातीवदुःसहा कर्म णाजायतेकेनकेनवाविनिवर्त्तते एतद्विचार्य्यमेब्रह्मन्कृपयावदसुव्रत इतितस्यवचःश्रुत्वायाजकोवाक्यमब्रवीत् दैवेकर्मणिपित्र्येचनार्य्यःकेनव्यवस्थिताः अकस्माच्चरजोदुष्टाःस्पृष्टाभांडाद्युपस्करान् अज्ञानाद्ज्ञानतोवापिका मलोभात्कचित्कंचित् अबोधयित्वागच्छंतितेनदुष्यंतिसत्क्रियाः क्रियालोपगताह्येताःपापास्तस्मात्सुदु स्त्यजात् दशामिमांप्राप्नुतिसर्वाअपिनसंशयः बाल्येवायौवनेवापिवार्धकेवाकदाचन तत्रायातिदुराचारा परानेवाभिवांछति श्वश्रोश्वपतिंघ्नामतिचारात्सुदुः सहात् दशामिमांप्राप्नुवंतिसर्वाअपिनसंशयः सा

तत्कर्मसहायेनरजसादूपिताचसा मृतपत्यातथाभूत्वावैधव्यंयौवनेव्रजेत् यानारीतुरजोदुष्टासर्वभांडानिसंकरम् कुरुतेयदिसानारीवैधव्यंवार्धकेव्रजेत् याचानुकूल्यरहितापतिधर्मेपुसर्वदा बालवैधव्यमापन्ना गतिहीनाभवत्यलम् सर्वासामपिवैधव्येनिदानंपुष्पितानघ तस्यशांतिंप्रवक्ष्यामिकर्मणश्चापिलक्षणे कृतेतुमुनिपंचम्याव्रतेपापंत्रयोषिताम् क्षयंगच्छातिनारीणामितिवेदविदोविदुः शूर्पसवायनंदत्वाकृतेलक्ष्मीव्रतादिके मूलावशेषंव्रजतिरजोदोषोनसंशयः निर्मूलंतुव्रजत्याशुलक्ष वर्तिव्रतेकृते रजसोत्थमहापापंनारीणांनात्रसंशयः इतितद्वचनंश्रुत्वापुनः पप्रच्छलक्षणा मनसाशंकिताभूत्वासादरंमुनिसत्तमम् साधुसाधुमहाभागचित्तंमेभयविह्वलम् लक्षवर्तिव्रतस्यास्यविधानंकीदृशंवद कस्मिन्मासेतुतत्कार्यंकस्यवातत्समर्पणम् उद्यापनंकथंकार्य्यंकिंफलंतस्यवामुने तयापृष्टोयाजकोपिलोकानांहितकाम्यया फलंविधानंतत्सर्वमवदद्वदतांवरः ॥ मुनिरुवाच॥ लोमशस्यमुनीनांचसंवादंकथयामिते कालोस्यकार्त्तिकोमासोवैशाखोमाघएवच सहस्रगुणितंधत्तेकार्त्तिकेविद्धितद्व्रतम् तस्मात्कोटिगुणंधत्तेमाघमासेव्रतोत्तमम् तस्मादनंतगुणितंफलंवैशाखमासके एतस्मिन्मासत्रितये यस्मिन्मासेसमाप्यते तस्मान्मासद्वयात्पूर्वंप्रारब्धव्यमिदंव्रतम् अंतेमासिप्रकुर्वीततत्समाप्तिंविचक्षणः सहस्रवर्तिभिः कुर्य्यादारार्तिंविष्णवेध्रुवम् गोघृतेनाथतैलेनसम्यक्गुकैर्मनोहरैः यस्मिन्मासेसमाप्तिः स्यात्पौर्णमास्यांसमाचरेत् उद्यापनंविधानेनव्रतसंपूर्णकारकम् प्रातः स्नात्वाशुचिर्भूत्वापंचगव्यंतुप्राशयेत् पुण्याहवाचनंकृत्वाआचार्य्यंवरयेत्ततः त्रयोदशर्त्विजोभद्रेसाग्निकान्वृणुयात्ततः सतिलैश्चयवैः कुर्य्याद्ग्नेनयऋचाद्विजाः वर्त्यादशांशतः कुर्य्यात्तर्पणंतुविचक्षणः तर्पणस्यदशांशेनहोमंकुर्य्याद्विचक्षणः तर्पणोक्तेनमंत्रेणपायसंचघृतान्वितं पालाशसमिधश्चैवमत्रेणानेनवैष्णवेः तंघ्रवविष्णुगायत्र्याहोमस्यायंविधिस्मृतः कलशेपुन

पास्थाप्यसपिधानंसवस्त्रकम् सुवर्णप्रतिमांकृत्वाअग्न्युत्तारणपूर्वकम् प्राणप्रतिष्ठया: स्थाप्या: प्राणंस्त्रि स्यांसमाहित: आवाहनादिपुष्पांतंपूजांकुर्य्याद्यथाविधि ततस्त्रयोरुक्ममया: प्रतिमा: कारयेत्तत: श्रि याचसहितंदेवंमध्यगंपूजयेद्धरिम् तद्दक्षिणेचतुर्वक्त्रं सावित्र्यासहितंतथा उत्तरेचोमयाशंभुंपुरतोगरुडंतथा का लोविष्णुस्तथावन्हीरविदीप्तोनिशाकर: रुद्र: शेषोजगद्व्यापीतेजोरूपमिहेश्वर: निरंजन: कलाध्यक्षोविश्व रूपीजगत्प्रभु: स्वप्रकाश: स्वयंज्योतिश्चतुर्बाहुर्जलाशय: परंब्रह्मेतिदशभिर्नामभि: पूजयेद्धरिं शि रोललाटकेनेत्रेकर्णनासेमुखंतथा कंठस्कंधौतथाबाहूस्तनौवक्षस्तथोदरम् नाभौचकट्यांजघनेऊर्वोर्जानौचगुल्फ के पादौतुक्रमशस्त्वेतान्यंगान्येवंतुपूजयेत् धूपंदीपंततोदत्त्वानैवेद्यंचनिवेदयेत् यद्द्रव्यंलक्षपूजायास्तद्द्रव्यंक नकस्यच कृत्वानिवेदयेत्तस्मैपश्चात्पूजांसमाचरेत् भक्त्याचजगदात्मानमथदेवंक्षमापयेत् देवदेवजगन्नाथभक्ता नांकार्य्यकारकत्वत्प्रसादादहंयाचेशीघ्रंकार्य्यप्रदोभव अनेनैवविधानेनलक्षपूजांकरोतिय: पुत्रै: पौत्रै: प्र पौत्रैश्चसुखंप्राप्नोतिनिश्चितम् आचार्य्यंपूजयेत्पश्चाद्ब्राह्मणानृत्विजस्तथा गौर्देयाचसवत्सावैसालंकारागुणान्वि ता त्रिंशत्पलंकांस्यपात्रंघृतेनपरिपूरितम् सुवर्णवर्त्तिसंयुक्तमाचार्यायनिवेदयेत् अथवातद्दशपलंतथाघृतस मन्विम् अथवातद्यथाशक्तिदद्यादावश्यकंत्विदम् व्रताभावेतुवैदद्यात्कांस्यंवैघृतपूरितम् यावज्जीवंजीवप तिर्भवत्येवनसंशय: रजोदोषविमुक्ति: स्यात्पौर्णमास्यांददातिया ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाद्वित्तशाठ्यंनकार येत् एवंकरोतियानारी तस्या: पुण्यफलंशृणु अथसर्वाणिपापानिरहस्यानिकृतानिवै नश्यंतितानिसर्वा णिव्रतस्यास्यप्रभावत: चंडालगामिनीवापितथाशूद्राभिगामिनी कारूकरजकादीनांगामिनीदुष्टचारिणीब्रह्म क्षत्रियविट्शूद्रप्रतिलोमानुगामिनी मातुलेयपितृव्यादिभ्रातृपुत्राभिगामिनी बालघ्नीवापतिघ्नीमातापित्रोर्वधेरता

गोघ्नीवातस्करीवापिरजःसंकरकारिणी एवमादिमहापापैर्वृतावापिकुलांगना कृत्वाचैतद्व्रतंसम्यक्मुच्यते
नात्रसंशयः व्रतानामुत्तमंचैतत्स्त्रीणामावश्यकंत्विदम् एवंवर्त्तिप्रदानेनविष्णोरमिततेजसः कोटयोब्रह्मह
त्यानामगम्यागमकोटयः तथैवाप्युग्रपापानांकोटयोथसहस्रशः नश्यंतिनात्रसंदेहोनारीणांतुनरस्यवाकिं
लक्षवर्त्तिभिर्विष्णोःकृतेवारार्त्तिकार्पणे किमत्रबहुनोक्तेननानेनसदृशंव्रतम् पुरुषोपिव्रतंकृत्वापूर्वोक्तैःपाप
संचयैः मुच्यतेनात्रसंदेहःप्रसादान्मधुशासिनः एतद्व्रतंसमाख्यातंपृच्छतस्तवमानदे व्रतंकुरुसुखंतिष्ठयथाते
रोचतेमनः इतितद्वचनंश्रुत्वापुनःपप्रच्छलक्षणा अज्ञानाद्दुष्टभावाद्वानविचारोममेहवै प्रत्ययार्थंममब्रह्मन्
प्रत्यक्षंकुरुमेधुना इतितस्यावचःश्रुत्वायाजकोवाक्यमब्रवीत् कथंतत्प्रत्ययोभूयात्कथ्यतांकरुणानिधे साप्यु
वाचमुनिविप्रविस्मयोत्फुल्ललोचना नचवैधव्यमापन्नारोदित्येषाकुमारिका अस्याःपतिःकथंजीवेद्वैधव्यंचैव
गच्छति तथाकुरुमुनिश्रेष्ठदयाशमवतांधनम् इतितस्यावचःश्रुत्वाविस्मितोवाक्यमब्रवीत् अद्यवैमकरंप्रा
प्तोभास्करोलोकभास्करः माघोयंचवरोमासोनेकक्रतुफलाधिकः अद्यगत्वाकुरुस्नानंगंगायामघहारिणी स्ना
नंकृष्णार्चनंकृत्वादेहितस्मैमृतायवै तेनजीवेदयंनूनंब्रह्मघ्नोयसुरापिवः तस्माद्यंराजयक्ष्मरोगेणतुमृतिंगतः
तथापिमाघमासस्यपुण्याद्वैजीवतेध्रुवम् दापयित्वातथावर्त्तिंकांस्यपात्रंविधानतः जीवपत्नीभवेदाशुयावदाम
रणांतकम् लक्षणातद्वचःश्रुत्वाजलंस्पृष्ट्वाचवाग्यतःस्नात्वाकृष्णार्पणंकृत्वाददौतस्यैफलंततःतत्पुण्यस्यप्रभावेनतत्क्ष
णादेवचोत्थितम् स्वभुजंगं प्रेषयित्वा सघृतंकांस्यपात्रकम् कुमार्य्यैदापयामासवैधव्यस्यापनुत्तये एतत्पुण्यप्रभा
वेणकुमारीसापिशोभना तदाभवज्जीवपत्नीबभूवबहुपुत्रका कुमारीशोभनानामतत्पतिःकणभोजक तद्बांधवस्तदास
र्वेतुष्टुवुस्तांसुलक्षणाम् याजकंचापिसंप्रीत्याजग्मुस्तेस्वंनिकेतनं लक्षणापिचदोषेणभुजंगेनचसंयुता माघस्नानंततः

कृत्वा व्रतमेतच्चकारसा ततस्तुमरणंप्राप्तेदासस्तस्याःसहायकृते गयोनाममहाराजश्चक्रवर्तीबभूवहसालक्षणाच तत्पत्नीसर्वलक्षणसंयुता बभूवलोकविख्याताजीवभर्तासुपुत्रिका तस्माद्योमाघमासस्यसाहाय्यंचकरिष्यतिध र्मस्यतत्फलंप्राप्यमुच्यतेनात्रसंशयः नित्यस्नातुमशक्यश्चेत्कुर्यात्सतुदिनत्रयम् द्वादश्यांरथसप्तम्यांपौर्णमा स्यांतथैवचसोपिपूर्णफलंप्राप्यविष्णुलोकेमहीयते तदेवंकर्मजफलंमहापातकनाशनं योनस्नातिनरोमाघमकरस्थे दिवाकरे ब्रह्महासतुविज्ञेयःसर्वकर्मसुगर्हितः नारीवापिनरोवापिनस्नायादरुणोदये रौरवंनरकंप्राप्ययावदा भूतसंप्लव रोगाद्यपहतोयस्तुपादौप्रक्षाल्यवाग्यतः धौतवस्त्रंपरीधायाचम्यचवारिणा गायत्र्याभं त्रितवांभःप्रोक्षयेमूर्द्धनिसद्विजः सोपिस्नानफलंप्राप्यमोदतेविष्णुमंदिरे येचशृण्वंतिसततंयेपठंतिनरोत्तमाः ते सर्वपापनिर्मुक्तायास्यंतिपदमव्ययम् ॥ इतिवायुपुराणोक्ताविष्णुलक्षवर्तिकथा अथप्रयोगः ॥ श्रावणशुक्ल प्रतिपदमारभ्यकार्त्तिकपौर्णमासीपर्यंतं प्रत्यहमेकसहस्रवर्त्तिकादीपनंकार्य्यं व्रतांतेउद्यापनं अथवा माघ वैशाखपौर्णमास्योर्लक्षवर्तिकोद्यापनं एतेषामभावे अन्यदाशुभकालेकार्य्यंतिथ्यादिकीर्त्तनांते आत्मनः रजःसंप र्कादिविविधपातकसंपाद्यागम्यागमनकोटिनाशविविधैहिकपुत्रपौत्रादिसुखप्राप्तिपूर्वक विष्णुलोकप्राप्तिद्वारापर मेश्वरप्रीत्यर्थं आचरितंयल्लक्षवर्तिकाव्रतंतत्संपूर्णफलावाप्तयेतदुद्यापनंकरिष्यइतिसंकल्प्य आचार्य्यवरणांते सर्वतोभद्रेकलशंप्रतिष्ठाप्य तन्मध्येइदंविष्णुरितिमंत्रेणाविष्णु तद्दक्षिणेसावित्रीसहितंब्रह्माणं ब्रह्मयज्ञा नामितिमंत्रेण तदुत्तरेगौरीसहितंशंभुं नमःशंभवायेतिमंत्रेणशंभुमिति क्रमेणदेवतात्रयंसंस्थाप्य पुरतो राजतंगरुडंसंस्थाप्य सामध्वनिशरीरस्त्वंवाहनंपरमेष्ठिनः विषपापहरोनित्यमतःशांतिंप्रयच्छमे इतिमंत्रे णगरुडंपूजयेत् चंदनंपुष्पपूजांते अंगपूजा कालायनमः शिरःपूजयामि विष्णवेललाटंपू. वन्हयेनेत्रंपू.

रवयेकर्णौपू. तेजोरूपायस्तनौपू. महेश्वरायवक्षः पू- निरंजनायउदरं पू- फलाध्यक्षायनाभिं पू- विश्वरू
पिणेकटिंपू-जगत्प्रभवेगुह्यंपू स्वप्रकाशायऊरूपू-स्वयंज्योतिषेजानुनीपू-चक्षुर्ग्रहायगुल्फौपू-जनाधिपायपादौपू-
परब्रह्मणेसर्वांगपू. ततोविशेषपूजोपहारादिसमर्प्यरात्रिंजागरणेनसमाप्य प्रात सतिलैर्यवैः अग्नेनयसुपथे
ति वर्त्यादशांशतोहोमतर्पणादिकुर्य्यात् तत्रअग्निंप्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् अत्रप्रधानदेवंलक्ष्मीसहितंवि
ष्णुंघृतान्वितपायसपलाशसमित्घृतद्रव्यैः सहस्रसंख्याकाहुतिभिस्तथाब्रह्माणंशंभुंचइदंविष्णुब्रह्मयज्ञानंनमः
शंभवायेतिमंत्रैः प्रत्येकमष्टोत्तरशतमष्टाविंशत्याहुतिभिर्गायत्र्याचघृतंहुनेत् तत.पीठस्थदेवंसंपूज्यगोघृतलो
डितसहस्रवार्त्तिकांकृत्वा तत्रआचार्य्यंसंपूज्यपीठंविंशत्पलघृतपूरितकांस्यपात्रचयथाशक्तिवा तथाच सुवर्णव
र्त्तिसंयुक्तरौप्यंदीपकंकांस्यपात्रसहितंदद्यात् तत्रमंत्रः रौप्यपात्रस्थितंदीपंहेमवर्त्तिसमन्वितं कांस्यपात्रेणपिहितं
ददामिव्रतपूर्त्तये ततोधिकफलाप्तयेगांचदत्त्वा दशाधिकान्द्विजान्सदन्नेनभोजयेदिति एवमेवमाणिक्यलक्ष
वर्त्तिव्रतं पूर्वोक्तेनविधानेनकुर्य्यात्सर्वमतंद्रितइतिवामनपुराणोक्तलक्षवर्त्तिव्रतं अत्रैवलक्षदीपदानमुक्तं भविष्ये
दीपानांलक्षकंयस्तुकुर्य्यात्परमधार्मिकः यावत्कालंप्रज्वलंतिदीपास्तोलिंगसन्निधौ ब्रह्मणोयुगसाहस्रंदातास्व
र्गेमहीयते कौसुंभवर्त्तिसंयुक्तादीपादत्ताःशिवालये सुरलोकेचकैलासेतिष्ठंतिशिवमूर्त्तयइति इदमुपलक्षण
मिदंचसर्वदेवतानांदेवालयेष्वपिविधेयमिति अथवापुराणोक्तंतत्रलक्षवर्त्तिव्रत ॥ नारदउवाच ॥ श्रुतानिदेवदे
वेशव्रतानिनियमास्तथा तीर्थानिचमहादेवयज्ञदानान्यनेकशः नास्तिमेनिश्चयोदेवभ्रामितोहंत्वयापुनः कथ
यस्वमहादेवयद्गोप्यंव्रतमुत्तमं ॥ शिवउवाच ॥ शृणुनारदयत्नेनयद्गोप्यंव्रतमुत्तमं लक्षवर्त्त्यामहापुण्यंसर्वोप
द्रवनाशनं सुखसंपत्करंचैवपुत्रराज्यसमृद्धिदं शंकरप्रीतिजननंशिवलोकप्रदंशिवं स्वभर्त्रासहसंबंधंमहा

स्नेहकरंपरं श्रृणुनारदयत्नेनागिरीशोयेनतुष्यति यत्कृत्वाकृतकृत्याःस्युर्देवासुरनरेश्वराः येवैज्ञात्वानकुर्वंति तेज्ञेयादुःखभागिनः रुद्रवर्त्तिसमनास्तिविपुलोकेषुचव्रतं अतएवसदाकार्य्यंव्रतमेतत्सुदुर्लभं मयाख्यातंव्रत मिदंकिमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ नारदउवाच ॥ पूजाविधिंचमेब्रूहिकिंविधानंवदस्वमे ॥ ईश्वरउवाच ॥ शृणुब्रह्मन्महाभागयत्वंश्रोतुमिहार्हसि कार्प्पासतंतुभिःकार्य्यादीपवर्त्तिःशिवप्रिया लक्षसंख्याचकर्त्तव्यागव्या ज्येनपरिप्लुताः देयाशिवालयेनित्यंभक्तियुक्तेनचेतसा अस्यविधानं तिथ्यादिकीर्त्तनांते अखिलदुरितना शाभीष्टसिद्धिपूर्वकाशिवलोकप्राप्तिद्वारासांवाशिवप्रात्यर्थंयथाविध्याचरितरुद्रलक्षवार्त्ति व्रतस्यसांगफलाप्तये तदुद्यापनंकरिष्ये इतिसंकल्प्य आचार्यवरणांते लिंगतोभद्रेताम्रकलशोपरिहैमंसांवरुद्रंकद्रुद्रायेतिमंत्रेण प्रतिष्ठाप्यपुरतोराजतंवृषभंसंपूज्य पुराणश्रवणादिभिःरात्रिमतिवाह्य प्रातरग्निंप्रतिष्ठाप्यअन्वादध्यात् अ त्रप्रधानंसांवरुद्रंरुद्रसूक्तेननमःशंभवायेतिमंत्रेणवा घृतपायसविल्वद्रव्यैः सहस्राहुतिभिर्मंडलदेवताश्चैकैक याज्याहुत्यायक्ष्येतत पीठंगांचदीपंचपूर्वोक्तविधिनाचार्यंसंपूज्यदत्वा एकादशाधिकान्विप्रान्सदन्नेनभोजयेत् अत्रचवर्त्तिदशांशातः होमंतद्दशांशदशांशतोद्विजभोजनंच होमंदशांशतःसाधारणंतर्पणंकांस्यपात्रेदीपदानं चपूर्ववत्कांस्यपात्रसहितंकार्य्यम् इतिरुद्रलक्षवर्त्तिव्रतोद्यापनं अथागमोक्तं विष्णुलक्षवार्त्तिव्रतोद्यापनं ति थ्यादिकीर्त्तनांतेअखिलपापक्षयाशिवलोकप्राप्तिकामनया आचरितरुद्रलक्षवर्त्तिव्रतोद्यापनंकरिष्ये आचार्यवं रणांतपीठेसांवंरुद्रं नमोभवायचेतिमंत्रेणसंस्थाप्यपूजयेत् प्रातःअग्निंप्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् अत्रप्रधा नंरुद्रं नमोभवायेतिमंत्रेणतिलाज्याहुतिभिः सहस्रमंडलदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ततः पीठंगांचदीपं चदत्वा एकाधिकान्द्विजान्भोजयेत् होममंत्रश्चस्थापनोक्तएव ॥ इतिरुद्रलक्षवार्त्तिविधानम् ॥

अथदीपविधानं विष्णुधर्मोत्तरे पंचायतनदेवतानांस्वाराध्यदेवताग्रतः चातुर्मास्येथसंप्राप्तेशुभमासिचभूमिप प्रत्येकमेकदीपंचपीतगव्यघृतेनच तिलतैलेनवाकुर्य्यात्कर्पूरेणसमन्वितं दीपंप्रज्वाल्यविधिवत्सर्वकार्य्येसमं भुवा एकसूत्र्याद्विसूत्र्यावाविल्वाख्यामणिकान्विता एवंप्रकारेणलक्षदीपदानं देवाग्रेकृत्वा कार्त्तिक्यांउद्या पनंकुर्य्यात् ॥ तद्यथा ॥ ॐमद्यातिथ्यादिकीर्त्तनांते आत्मनोविविधपापक्षयपूर्वकाभीष्टसिद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वर प्रीत्यर्थंयथाविध्याचरितस्यदीपदानव्रतस्यसांगतासिद्ध्यर्थंतदुद्यापनं आचार्य्यवरणांते सर्वतोभद्रकलशेहैमं पूज्यदेवंतत्तन्मंत्रेणसंस्थाप्ययथोपचारैःसंपूज्य रात्रौजागरणंविधायप्रातः अग्निंप्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् ॥ अत्रप्रधानं देवंघृताक्ततिलद्रव्येणसहस्राहुतिभिर्मंडलदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये ततःपीठंस्वर्णवर्त्तिसंयुक्तरौ प्यदीपंघृतपूरितकांस्यपात्रसहितंब्राह्मणायदत्त्वा गांचप्रतिपाद्यद्विजान्भोजयेदितिचातुर्मास्यादौविष्णुधर्मोक्तं लक्षदीपव्रतोद्यापनं अथमार्गादिमासिचातुर्मास्यादौचफलत्यागव्रतोद्यापनं मत्स्यपुराणे नंदिकेश्वरउवाच फल त्यागस्यमाहात्म्यंभवेत्तच्छृणुनारद यदक्षयंपरेलोकेसर्वकामफलप्रदं मार्गशीर्षेशुभेमासितृतीयायांमुनिव्रतःद्वाद श्यामथवाष्टम्यांचतुर्दश्यामथापिवा आरभेच्छुक्लपक्षस्यकृत्वाब्राह्मणवाचनं अन्येष्वपिचमासेषुपुण्येषुमुनिसत्तम सदक्षिणंपायसेनशक्तितोभोजयेद्द्विजान् अष्टादशानांधान्यानामन्यत्रफलमूलकं वर्जयेदब्दमेकंतुविनैवौषध कारणं सवृषंकांचनंरुद्रंधर्मराजंचकारयेत् कूष्मांडंमातुलुंगंचवार्ताकंपनसंतथा आम्रालातकपिंगानिकालिंगम थवारुकं कंदंमदाडिमंशक्त्याकलधौतानिषोडश मूलकामलकंजंवुतिंतिणीकरमंदकं कंकोलैलककुंडारिकरीर कुटजंशमी उदुंवरंनारिकेलंद्राक्षाथवृहतीद्वयं रौप्याणिकारयेच्छक्त्याफलानीमानिषोडश ताम्रतारफलंकुर्य्या दगस्त्यफलमेवच पिंडकंकाश्मर्यफलंतथासूरणकंदजं रक्तालुकाकलालंचचरकाश्मीरचार्वटं चित्रवल्लीफलं

तद्दल्कूटशालिपकाफलं ग्राम्यनिष्पावमधुकावटेंगुदपटोलकं ताम्राणिषोडशैतानिकारयेच्छक्तितोनरः उदकुं भद्वयंकुर्य्याद्धान्योपरिसवाससं भक्ष्यपात्रद्वयोपेतंहेमरुद्रद्वयान्वितं धेन्वासहैवशांतायविप्रायाथकुटुंबिने स पत्नीकायसंपूज्यपुण्येन्हिविनिवेदयेत् यथाफलेपुसैंवपुवसंत्यमरकोटकाः तथासर्वफलत्यागव्रताद्भक्तिःशिवे स्तुमे यथाशिवश्चधर्मश्चसदानंदफलप्रदौ इत्युक्तफलदानेनममस्यातांवरप्रदौ यथाफलानांकामाःस्युःशिवभ क्तेपुसर्वदा तथानंतफलावाप्तिर्मेस्तुजन्मनिजन्मनि यथाभेदंनपश्यामिशिवविल्वर्कपद्मजान् तथाममास्तुवि श्वात्माशंकरःशंकरःसदा इतिदत्त्वाचतत्सर्वमलंकृत्यचभूषणैः शक्तश्चेच्छयनंदद्यात्सर्वोपस्करसंयुतं अशक्त श्चफलान्येवयथोक्तानिविधानतः तयोदकुंभसंयुक्तौशिवधर्मौचकांचनौ विप्रायदत्त्वाभुंजीतवाग्यतस्तैलवर्जितं अन्यानपियथाशक्त्याभोजयेद्द्विजपुंगवान् एतद्भागवतानांतुसौरवैष्णवयोगिनां शंभोःसर्वफलत्यागोव्रतंवेद विदोविदुः नारीभिश्चयथाशक्त्याकर्तव्यंव्रतमुत्तमं एतस्मान्नपरंकिंचिदिहलोकेपरत्रच व्रतमस्तिमुनिश्रेष्ठय दनंतफलप्रदं सौवर्णरौप्यताम्रेपुयावंतःपरमाणवः भवतिगण्यमानेपुमुनिसत्तमसर्वथा तावद्युगसहस्राणि रुद्रलोकेमहीयते एतत्समस्तखलुपापहरंजनानामाजीवनायमनुजेपुचसर्वदास्यात् जन्मांतरेप्यपिनपुत्रवियो गदुःखमाप्नोतिधामचपुरंदरदेवजुष्टं योवाशृणोतिपुरुपोल्पधनंपठेद्वादेवालयेषुभुवनेपुचधार्मिकामान् पापैर्वि मुक्तवपुरेतिपुरंमुरारेरानंदकृत्पदमुपैतिमुनींद्रसोपि इतिमत्स्यपुराणोक्तफलत्यागव्रतमाहात्म्यमष्टाविंशोध्यायः अथपार्थिवलिंगोद्यापनं तत्रादौकामनाभेदेनपूजाप्रकारः सचफाल्गुनकृष्णचतुर्दश्यांशिवरात्रिव्रतविधानेप्र पंचितस्तथापि सुबोधायात्रापिप्रपंच्यते सहस्रंचाथलक्षंवाकोटिंचाथविधानतः लिंगानांपूजयित्वाचस र्वान्कामानवाप्नुयात् मृल्लिंगंपार्थिवंश्लक्ष्णंभुक्तिमुक्तिकरंवरं त्रिसंध्यंयोर्चयेल्लिंगंकृत्वाबिल्वेनपार्थिवं एकादश

शतंवापिसर्वाभीष्टंनवाप्नुयात् शुद्धदेशसमीभूतांमृदमादाययत्नतः शुद्धेनवारिणाभ्युक्ष्यसंघट्यापितथापुनः लिंगानांसंख्ययाकुर्य्यात्पृथक्पिंडान्यथाक्रमं पलद्वयञ्चकर्तव्यंन्यूनंनैवसदैवहि अखंडंतुवरंलिंगांद्विखंडंस्था- वरंस्मृतं लिंगमादौविधायाथपीठंवाकारयेत्ततः पक्वजंबूफलाकारंलिंगंकुर्य्यान्मनोहरं वर्तुलंचतुरस्त्रंवासम पीठद्वयंशुभं दर्शनादेवलिंगस्यदेवगंधर्वकिन्नराः तत्क्षणंरचयित्वाशुमुंचंतिनात्रसंशयः साक्षतंस्थापयेत्त स्मान्निर्माणक्षणएवतत् ॥ अथपार्थिवलिंगस्यपूजाधारस्थानंस्कांदे पाषाणेदारुदेशेवादर्भास्तारितभूस्थले पु ष्पत्राकारसंकीर्णेपाणौवावेदिकास्विति संविल्वेताम्रपात्रेवास्थापयेत्पार्थिवंशिवं मृल्लिप्तहस्तकोवापिसंक्षा लितकरोथवा तत्रोपचाराः पंचाष्टषोडशप्रोक्ताद्वात्रिंशदुपकारकाः यस्तुपूजयतेभक्त्यालिंगंत्रिभुवनेश्वरं स स्वर्गराज्यमोक्षाणांक्षिप्रंभवतिभाजनं आदौगणेशंकृत्वातुलिंगंकुर्य्यात्ततःपरं पश्चाच्छक्तिंततःस्कंदंततोलिंगा न्यथापिच पार्थिवपूजायांनाममंत्राः पार्थिवचिंतामणौ हरोमहेश्वरःशंभुःशूलपाणिःपिनाकधृक् शिवःपशुपति श्चैवमहादेवइतिक्रमात् मृदानयनसंघट्टप्रतिष्ठाह्वानमेवच स्नापनंपूजनंचैवक्षमस्वेतिविसर्जनं ॥ अस्याःकाम नापरत्वेन एकादशप्रकाराः पार्थिवचिंतामणौ ऋणमोचनकामश्चएकादशादिनपर्यंतंप्रत्यहमेकंलिंगंकृत्वा द्रहतीपुष्पं घृताक्तंनैवेद्यं अनृणाअस्मिन्नितिऋचं १०८ अष्टोत्तरशतंजपेत् ऋणान्मुक्तोभवतिइत्येकः प्र- कारः १ पुत्रकामस्तुद्विशतादिनपर्यंतंप्रत्यहं लिंगद्वयंकृत्वा पंचामृताभिषेकः मल्लिकापुष्पं गुडोदनंनैवेद्यं कांडात्कांडात्प्ररोहंति इत्यष्टोत्तरशतं १०८ ततउपासनेनप्रतनोषि इत्यनेनचाष्टोत्तरशतदूर्वार्पणेनपुत्रोभ वति इतिद्वितीयःप्रकारः २ कन्याकामस्तुत्रिंशद्दिनपर्यंतंप्रत्यहंलिंगत्रयंकृत्वा करवीरपुष्पंशर्करानैवेद्य पावीरवीकन्येतिमंत्रमष्टोत्तरशतं १०८ जपेत् पाशमनेतिदूर्वार्पणेनकन्याभवति इतितृतीयप्र० ३ द्रव्यका

मस्तु चतुःशतादिनपर्यंतप्रत्यहंचत्वारिलिंगानिपूजयेत् किंशुकपुष्पं कदलीफलंनैवेद्यं श्रीसूक्तंप्रत्यहंशत वारंजपेत् द्रव्यागमोभवति इतिचतुर्थंप्र० ४ विवाहकामस्तुपंचशतदिनानिप्रत्यहंपंचलिंगानिकृत्वापूजये त् चंपकपुष्पं पायसनैवेद्यं गौरीमिमायेतिऋचमष्टोत्तरशतं १०८ जपेत् विवाहोभवति इतिपंचमप्र० कलहनिवृत्तिकामस्तुत्रिंशत्दिनपर्यंतं षट्लिंगानिप्रत्यहंपूजयेत् वकुलपुष्प मधुयुतंनैवेद्य मुंचामीतिसूक्तंप्र त्यहंदशधाजपेत् कलहान्मुक्तोभवति इतिषष्ठःप्र० ६ तीर्थयात्राकामस्तु पंचशतादिनपर्यंतं सप्तलिंगानि कृत्वा शतपत्रपुष्पं दध्योदननैवेद्यंरुद्रैकादशनींजपेत् तीर्थयात्राभवति इतिसप्तमप्र० ७ विद्याकामस्तु त्रिंशद्दिनपर्यंतंप्रत्यहमष्टालिंगानिकृत्वा दध्योदनंनैवेद्यं यश्छंदसामृषभोविश्वरूपंइत्यनुवाकंदशधाजपेत् विद्यावान्भवेत्.इत्यष्टमप्र. ८ अपमृत्युहरणकामस्तुएकशतादिनपर्यंतनवलिंगानिकृत्वा धत्तूरपुष्पं दध्योद ननैवेद्यं त्र्यंबकमितिमंत्रमाद्यंतप्रणवसहितमष्टोत्तरसहस्रंजपेत् अपमृत्युनाशनंभवति ९ दूरगतसुहृदागम कामस्तुप्रत्यहंवर्षमेकं दशलिंगानिकृत्वा कांचनपुष्पं अपूपनैवेद्यं योरुद्रोअग्नाविति अष्टोत्तरशतंजपेत् दू रगतस्यागमनंभवति इतिदशम प्र १० सर्वदारिद्र्यनिवृत्तिकामस्तु षण्मासपर्यंतंप्रत्यहमेकादशलिंगानिकृत्वा रक्ताब्जद्रोणपुष्पंसर्वान्ननैवेद्यगोघृताक्तं नमोहिरण्यबाहवइतिमंत्रमष्टोत्तरशतंजपेत्दारिद्र्यान्मुक्तोभवति इत्ये कादशप्रकार० ११ कारागृहमोचनेन्योप्यत्रविशेषः एकविंशतिदिनपर्यंतमेकोत्तरलिंगानिकृत्वा तावत्प्रत्य हंरुद्रैकादशन्याअभिषेकः पलाशपुष्पं दधिमधुघृतमिश्रितमन्नंनैवेद्यं अष्टसहस्रंरुद्रंजपेत् निगडान्मुक्तोभवति अथलिंगसंख्याफलभेदमाह एकंपापहरंलिंगंद्विलिंगंश्रीकरं तथा त्रिलिंगंसर्वकामाप्तौकारणंपरमंमतमित्यादि विद्याकामेसहस्रंचस्त्रीकामेपंचशतं पुत्रकामेपंचदशायुतानि कन्याकामेअयुतत्रयं भूकामेसहस्रंसुरूपकामेत्रि

सहस्त्र राज्यकामेलक्ष मारणेसप्तसहस्त्रं उच्चाटेस्तंभनेत्रिसहस्त्रं जारणेद्विसहस्त्रं कारागृहमोचनेऽयुतं निगड मोचनेसार्द्धमयुतं डाकिन्यादिभयेपंचशतंराजभयेऽयुतं दारिद्र्यमोचनेपंचसहस्त्र सर्वकामेसप्तायुतानि मोक्ष कामेलक्ष परमसायुज्यकामेकोटिलिंगानि अथकामनाभेदेनालिंगभेदानाह सौवर्णलिंगंसौभाग्यकर राजतं यशस्कर ताम्रमयंतुष्टिकरं पित्तलमयंपुष्टिकर कांस्यमयं कीर्तिकरं लोहमयंशत्रुमरणकर सीसमयमायुष्कर पाषाणमयंपुण्यकर मुक्तामयश्रेयस्करं काश्मीरंश्रीकरं मारकतं शांतिकरं स्फटिकबहुस्वामित्वप्रद इंद्रनी लमयंपोषणकरं पारदंसर्वसिद्धिकरं चंदनजंज्वरनाशकरं कर्पूरजशांतिकर कस्तूरीजसौगंध्यकरं गोरो चनजरूपकरं कर्पूरागुरुकस्तूरीककोलंयक्षकर्दमः यक्षकर्दमजंप्रीतिकर गोमयजसर्वरोगहरं भस्मोद्भवंमोक्षदं हारिद्रंप्रीतिवर्द्धन नवनीतजंकीर्तिकरं दधिजलक्ष्मीकर दुग्धजंसुखकर शर्करोत्थंपुत्रकर लवणोत्थंसर्वलोक वशकर कृष्णतिलोद्भवंलोकप्रदं उक्तह्येतेषुलिंगेषुपार्थिवंक्षिप्रसिद्धिद कृतेमाणिमयंलिंगत्रेतायांहेमसंभवम् द्वापरेपारदश्रेष्ठंपार्थिवंतुकलौयुगे इतिलिंगपूजानिर्णयः ॥ अथपूजारंभकालः शैवागमे कार्त्तिक मार्गशीर्षेवामाघेवैशाखसंज्ञके श्रावणेबहुलेपक्षेव्रतस्यारंभणंभवेत् स्थलविशेषमाह पुण्येपुण्यनदीतीरेपर्वताग्रे शिवालये श्रीवृक्षाश्वत्थतुलसीधात्रीष्वायतनेचवै गोष्ठगृहेवाटवाग्नि सूर्यगोविप्रसन्निधौ शिवपूजाविधातव्यापु र्वेपूर्वमहाफल अथसमाप्तिकालःकार्त्तिकादिशुभमासिलिंगानांचसमापन चतुर्दशीदर्शयुक्ताअष्टमीनवमीयुता समाप्तिस्तत्रकर्त्तव्यारौद्रयुक्तेपुनर्वसौ अन्येष्वपिचकालेषुशुभेषुचसमापनम् ॥ अथपार्थिवलिंगोद्यापन रुद्र यामले अथातः संप्रवक्ष्यामि प्रतिष्ठांलैंगिकस्यच प्रतिष्ठापदमुद्यापनपरं येनयस्यविधानेनव्रतंसपूर्णता मियात् सहस्त्रंवाथलक्षंवापूजयित्वायथाविधि कोटिंवाथविधानेन कामनावाप्रपूज्यते समासेतुव्रते

राजन्विनिर्मायमहेश्वरं स्थापयित्वातुकलशे संपूज्या र्घ्यादिभिः क्रमात् गंधैर्माल्यैस्तथाधूपैर्नैवेद्यै
र्विविधैस्तथा हिरण्यगावोवासांसिशिवायविनिवेदयेत् दंडवत्प्रणतोभूत्वास्तुत्वाचैवविशेषतः एकाग्रमा
नसोभूत्वाततोमंत्रमुदीरयेत् अंगहीनमंत्रहीनंक्रियाहीनंमहेश्वर पूजितोसिमयादेवक्षमस्वपरमेश्वर यच्चा
र्घ्यपद्धतैः पुष्पै रशस्तैर्भावदूषितैः केशकीटापविद्धैश्चपूजितोसिमयाप्रभो मंत्रेणाक्षरहीनेनक्रियाहीने
नवाप्रभो मनोवाक्कायदुष्टेनपूजितोसित्रिलोचन यच्चपद्धतपात्रेणकृतमर्घ्यादिकंमया तामसेनस्वभावेनत
त्क्षमस्वममप्रभो मंत्रेणाक्षरहीनेनपुष्पेणविकलेनवा पूजितोसिमहादेवतत्सर्वंममक्षम्यतां व्रतंसंपूर्णतांयातु
फलंचाक्षयमस्तुमे एवंस्तुत्वानमस्कृत्यविसृज्यचमहेश्वरं नैवेद्यादिचतत्सर्वंभस्मांगायनिवेदयेत् ब्राह्म
णान्भोजयित्वातुदद्यात्तेभ्यश्चदक्षिणां यथाशक्त्याधेनुवस्त्रंहिरण्यंव्रतदक्षिणां अथान्यप्रकारोभविष्ये नार
दउवाच ॥ कथमुद्यापनंचास्यकिंप्रकारंमहाफलं कथमाशुमहादेवलोकानामुपकारकम् ॥ ईश्वरउवाच ॥ यः
शिवंसमुपास्यैवलिंगप्राप्तमनोरथः तत्प्रमाणंतुसौवर्णंयथाशक्त्याथवासुधीः रौप्यंताम्रमथापिस्यादष्टम्यांच
महाफलं चतुर्दश्यांचभद्रायांसोमेवाथप्रयोजयेत् उद्यापयेदित्यर्थः मंडलेलिंगतोभद्रकलशंतत्रविन्यसेत्
उपोष्यप्रथमेचाह्निसंपूज्यपरमेश्वरं जातवादित्रनिर्घोषैर्जागरंतत्रकारयेत् स्तोत्रैश्चविविधैः सूक्तैः पूज
येत्परमेश्वरं चतुर्दशीदर्शयुक्ताचाष्टमीनवमीयुता पारणंतत्रकर्तव्यंरौद्रयुक्तेपुनर्वसौ पंचकंदशकंद्वाभ्या
मधिकाविंशतिः परा चत्वारिंशच्चतुर्भिश्चब्राह्मणान्भोजयेत्ततः आचार्यंप्रथमंपूज्यब्राह्मणांश्चततः परं
गणेशंचगिरीशंचपूजयेद्विधानतः वस्त्रेणदक्षिणाभिश्चपूजयेच्छिवतत्परान् मृत्युंजयेनमंत्रेणअग्नौहुत्वाथपायसं
हुत्वाथशक्तितःइत्यपिक्वचित्पाठः अस्मिन्पाठेघृतमेवद्रव्यं रुद्रेणाप्यथवाहुत्वानमोमंत्रेणवापुनः नमो

मंत्रेण ॥ नमोभवायेतिमंत्रेण ॥ रुद्रेणयदाहोमस्तदाप्रतिमंत्रेण यदामृत्युंजयमंत्रस्तदाकृतलिंगपूजादशांशेनहो
मः ॥ तद्दशांशेनतर्पणं तद्दशांशेनमार्जनं ॥ लिंगंतत्पूजयायुक्तमाचार्य्यायनिवेदयेत् ॥ तत्रमंत्रः ॥ शिवशक्त्या-
त्मकंयस्माज्जगदेतच्चराचरं ॥ तस्मादेतेनमेसर्वंकरोतुभगवान्शिवः ॥ कैलासवासीगौरीशोभगवान्भगने
त्रहा चराचरात्मकोलिंगरूपोदिशतुमेशिवं ॥ ततश्चदक्षिणांदत्त्वानमस्कुर्य्यात्पुनः पुनः ॥ सोद्यापनंव्रतंकृत्वाप्राप्नु
यात्परमंपदं ॥ शिवलोकंसमासाद्यनिवसेत्तत्रवैध्रुवं ॥ इतिपार्थिवलिंगोद्यापनं ॥ अथोद्यापनविधानप्रयोगः ॥ त
त्रादौपूजाप्रयोगः ॥ ॐमद्येत्यादितिथ्यादि ॥ त्तिनोतेऽमुककामनामुद्दिश्यकृतानांपार्थिवलिंगानांयथासंख्यपूजा
याः संपूर्णफलावाप्तयेतदुद्यापनंकरिष्ये ॥ इतिसंकल्प्य ॥ पुण्याहवाचननांदीश्राद्धादिविधायआचार्यंवृत्वा ॥ ततं
श्राचार्यः ॥ यदत्रसंस्थितंभूतमित्यादिमंत्रपाठांतेभूतानुत्सार्य्य ॥ द्वारपूजांकुर्य्यात् ॥ चतुर्द्वारोपशोभितमंडपैशां
नभागेस्थितसदाशिवमंडपायनमः ॥ प्राग्द्वारपार्श्वयोः ॥ नंदिनेनमः ॥ महाकालायनमः ॥ चिच्छक्त्यैनमः वास्तुपु
रुषायनमः दक्षिणद्वारपार्श्वयोः ॥ गणेशायनमः ॥ वृषभायनमः चिच्छक्त्यैनमःवास्तुपुरुषाः ॥ पश्चिमद्वारपार्श्वयोः
भृंगिरिटये.स्कंदाय ॥ चिच्छक्त्यै ॥ उत्तरद्वारपार्श्वयोः ॥ दंडिने ॥ चंडीश्वराय ॥ चिच्छक्त्यै ॥ द्वारश्रियै ॥ वास्तुपु
रुषाय. ॥ ततः पश्चिमद्वारेप्रविश्य ॥ वेदिपाश्चिमतउपविश्य ॥ लिंगतोभद्रे ॥ ब्रह्मादिदेवतास्थापनपूर्वकं ॥ कलशं
प्रतिष्ठाप्य तदुपरि ॥ देवंस्थापयित्वा ॥ तत्रादौन्यासान्कुर्य्यात् ॥ ललाटेशिवायनमःकंठेरुद्राय ॥ नाभौईशानाय.
जान्वोःशंकराय.पादयोःसदाशिवायनमःअथयजुर्वेदोक्तान्महान्यासान्कुर्य्यात् ॥ यातेरुद्रशिवातनूरघोरापापका
शिनी तयानस्तन्वाशंतमयागिरिशंताभिचाकशीहि. शिखायां ॥ अस्मिन्महत्यर्णवेऽन्तरिक्षेभवाअधितेषांसहस्र
योजनेवधन्वानितन्मसि ॥ शिरसि ॥ २ ॥ सहस्राणिसहस्रशोबाह्वोस्तवहेतयः ॥ तासामीशानोभगवः पराचीना

मुखाकाधे. ललाटे ३ हंसः शुचिषद्वसुरंतरिक्षसद्धोतावेदिषदतिथिर्दुरोणसत्नृषद्वरसदृतसद्व्योमसदब्जागो जाऋतजाअद्रिजाऋतंबृहत् भ्रुवोर्मध्ये ४ त्र्यंबकंयजामहेसुगंधिंपुष्टिवर्द्धनं ऊर्वारुकमिवबंधनान्मृत्योर्मुक्षीय मामृतात् त्र्यंबकंयजामहेसुगंधिंपतिवेदनं ऊर्वारुकमिवबंधनादितोमुक्षीयमामुतः इतिनेत्रयोः ५ अग्नि र्ज्योतिर्ज्योतिरग्निःस्वाहा सूर्य्योज्योतिर्ज्योतिःसूर्य्यःस्वाहा अग्निर्वर्चोज्योतिर्वर्चःस्वाहा सूर्य्योवर्चोज्योतिर्वर्चःस्वा हा ज्योतिःसूर्य्यःसूर्य्योज्योतिःस्वाहा तृतीयनेत्रे ६ नमःश्रुत्यायचपथ्यायच नमःकट्यायचनीप्यायच नमःकु ल्यायचसरस्यायच नमोनादेयायचवैशंतायच कर्णयोः ७ मानस्तोकेतनयेमानआयुषिमानोगोषुमानोअश्वेषुरीरि षः मानोवीरान्रुद्रभामिनोवधीर्हविष्मंतःसदमित्वाहवामहे नासिकयोः ८ अवतत्यधनुष्ट्वंसहस्राक्षश तेषुधे निशीर्य्यशल्यानांमुखाः शिवोनःसुमनाभव मुखे ९ नमोवंचतेपरिवंचतेस्तायूनांपतयेनमः नमोनि निषंगिणइषुधिमतेतस्कराणांपतयेनमः नमःसृकायिभ्योजिघांसद्भ्योमुष्णतांपतये नमःनमःसिमद्भ्योनक्तंचरद्भ्यो विकृंतानांपतयेनमः ग्रीवायां ॥ १० ॥ नीलग्रीवाःशितिकंठादिवंरुद्राउपाश्रिताः तेषांसहस्रयोजनेवधन्वा नितन्मसि कंठदेशे ॥ ११ ॥ नमस्तआयुधायानाततायधृष्णवे उभाभ्यामुततेनमोबाहुभ्यांतवधन्वने बाह्वोः १२ यातेहेतिर्मीढुष्टमहस्तेबभूवतेधनुः तयास्मान्विश्वतस्त्वमयक्ष्मयापरिभुजउपबाह्वोः १३ येतीर्थानि प्रचरंतिसृकाहस्तानिषंगिणः तेषांसहस्रयोजनेवधन्वानितन्मसि हस्तयोः १४ सद्योजातंप्रपद्यामिसद्योजाता यवैनमः भवेभवेनातिभवेभवस्वमांभवोद्भवायनमः अंगुष्ठयोः ॥ १ ॥ वामदेवायनमःज्येष्ठायनमः श्रेष्ठायनमःरुद्रायनमः कालायनमः कलविकरणाय. बलाय. बलविकरणाय. बलप्रमथनाय. म नोन्मनाय. सर्वभूतदमनायनमः तर्जन्योः अघोरेभ्योथघोरेभ्योघोरघोरतरेभ्यः सर्वेभ्यः सर्वसर्वेभ्योनमस्ते

अस्तुरुद्ररूपेभ्यः मध्यमयोः ३ तत्पुरुषायविद्महे महादेवायधीमहि तन्नोरुद्रः प्रचोदयात् अनामिकयोः
४ ईशानःसर्वविद्यानामीश्वरः सर्वभूतानाब्रह्माधिपतिर्ब्रह्मणोधिपतिः शिवोमेअस्तुसदाशिवओम् कनिष्ठिका
योः ५ नमोवःकिरिकेभ्योदेवानांहृदयेभ्योनमोविचिन्वतेभ्यो नमोविक्षन्वत्केभ्यो नमआनिर्हतेभ्यः हृदये १५
नमोगणेभ्योगणपतिभ्यश्चवोनमः नमोव्रातेभ्योव्रातपतिभ्यश्चवोनमः नमोगृत्सेभ्योगृत्सपतिभ्य
श्चवोनमः नमोविरूपेभ्योविश्वरूपेभ्यश्चवोनमः ॥ १६ ॥ विकिरिद्रविलोहितनमस्तेअस्तुभगवः या
स्तेसहस्रंहेतयोन्निवपंनुताः उदरे ॥ १७ ॥ नमोहिरण्यबाहवेसेनान्येदिशांचपतयेनमः नमोवृक्षेभ्योह
रिकेशेभ्यः पशूनांपतयेनमः नमः शष्पिंजरायत्विषीमतेपथीनांपतयेनमः नमोहरिकेशायोपवीतिनेपुष्टा
णांपतयेनमः पार्श्वयोः ॥ १८ ॥ नमःशंभवायचमयोभवायच नमःशंकरायचमयस्करायचनमः शिवा
यचशिवतरायच दक्षिणकुक्षौ ॥ १९ ॥ द्रापेअंधसस्पतेदरिद्रनीललोहित आसांप्रजानामेषांपशूनांमा
भेर्मारोङ्मोचनःकिंचनाममत् वामकुक्षौ ॥ २० ॥ हिरण्यगर्भःसमवर्तताग्रेभूतस्यजातःपतिरेकआसीत्
सदाधारपृथिवींद्यामुतेमांकस्मैदेवायहविषाविधेम नाभौ ॥ २१ ॥ मीढुष्टमशिवतमशिवोनः सुमनाभव
परमेवृक्षआयुधंनिधायकृत्तिंवसान आचरपिनाकंबिभ्रदागहि कट्याम् ॥ २२ ॥ शिवोनामासिस्वधितिस्ते
पिता नमस्तेअस्तुमामाहिंसीःनिवर्तयाम्यायुषेन्नाद्यायप्रजननायरायस्पोषायसुप्रजास्त्वायसुवीर्य्याय लिंगे
॥ २३ ॥ यभूतानामधिपतयोविशिखासः कपर्दिनः तेषांसहस्रयोजनेवधन्वानितन्मसि गुह्ये ॥ २४ ॥
इमारुद्रायतवसेकपर्दिनेक्षयद्वीरायप्रभरामहेमतीः यथानःशमसद्द्विपदेचतुष्पदेविश्वंपुष्टंग्रामेअस्मिन्ननातुरम्
पुनर्गुह्ये ॥ २५ ॥ इषेत्वोर्जेत्वावायवस्थदेवोवःसवितापार्पयतुश्रेष्ठतमायकर्मणे आप्यायध्वमघ्न्याइंद्राय

भागंप्रजावतीरनमीवा अयक्ष्मावस्तेनईशतमाघशंऽसोध्रुवाअस्मिन्गोपतोस्यातवह्वीर्यजमानस्यपशून्पाहि २६
येन्नपुविविध्यंतिपात्रेपुपिवतोजनान् तेषाऽंसहस्त्रयोजनेवधन्वानितन्मसिइतिद्वयंवृषणयोः २७ जातवेतसेसुनवा
मसोममरातियतोनिदहातिवेदः सनः पर्षदतिदुर्गाणिविश्वानावेवसिंधुंदुरितात्यग्निः गुदे ॥ २८ ॥
मानोमहांतमुतमानो अर्भकंमानउक्षंतमुतमानउक्षितं मानोवधीःपितरं मोतमातरं मानःप्रियास्तन्वो
रुद्ररीरिषः ऊर्वोः ॥ २९ ॥ एषतेरुद्रभागःसहस्वस्राविकया तंजुषस्वस्वाहेषतेरुद्रभागआखुस्तेपशुः जान्नोः
॥ ३० ॥ नमोज्येष्ठायचकनिष्ठायच नमःपूर्वजायचापरजायचनमोमध्यमायचापगल्भायच नमोजघन्यायचबु
ध्न्यायच जंघयोः ३१ नमोह्रस्वायचवामनायच नमोवृहतेचवर्षीयसेचनमोवृद्धायचसवृधेच नमोग्रयायचप्रथ
मायच गुल्फयोः ३२ येपथांपाथिरक्षयऐलवृदाआयुर्युधाः तेषाऽंसहस्त्रयोजनेवधन्वानितन्मसि पादयोः ३३ अ
ध्यवोचदधिवक्ताप्रथमोदैव्योभिषक् अहींश्चसर्वान्जंभयन्त्सर्वाश्चयातुधान्योधराचीःपरासुव कवचं ३४ नमोवि
ल्मिनेचकवचिनेच नमोवर्मिणेचवरूथिनेच नमःश्रुतायचश्रुतसेनायच नमोदुंदुभ्यायचाहनन्यायच उपकवचं
॥ ३५ ॥ विज्यंधनुःकपर्दिनोविशल्योवाणवांउत अनेशन्नस्ययाइषवआभुरस्यनिषंगधिः धनुः ॥ ३६ ॥
यत्रवाणाःसंपतंतिकुमाराविशिखाइव तन्नइन्द्रोवृहस्पतिरदितिः शर्मयच्छतुविश्वाहाशर्मयच्छतु वाणः ॥ ३७
विकिरिद्रविलोहितनमस्तेअस्तुभगवः यास्तेसहस्त्रऽंहेतयोऽस्मान्निवपंतुताः तासामीशानोभगवःपराचीनामुखा
कृधि खड्गः ॥ ३८ ॥ नमोस्तुनीलग्रीवायसहस्त्राक्षायमीढुषे अथोयेअस्यसत्वानोहंतेभ्योकरंनमः नेत्रत्र
याय वौषट् ॥ ३९ ॥ प्रमुंचधन्वनस्त्वमुभयोरार्त्न्योर्ज्याम् याश्चतेहस्तइषवः पराताभगवोवप इस्यस्त्रं ॥ ४० ॥
यएतावंतश्चभूयाऽंसश्चदिशोरुद्रावितस्थिरे तेषाऽंसहस्त्रयोजनेवधन्वानितन्मसि दिग्बंधनं ॥ ४१ ॥ एवं

न्यासविधिकृत्वाशिवोहमितिभावयेत् ॐनमोभगवतेरुद्रायइतिदशाक्षरमूलमंत्रेणवर्णन्यासः ॐशिरसि नंल
लाटे मंनासिकायां भंमुखे गकंठे वंहृदि तेदक्षहस्ते रुवामहस्ते द्रानाभौ य.जंघयोः सद्यो
जातायपादयोः वामदेवायऊर्वोः अघोरायहृदि तत्पुरुषायमुखे ईशानायशिरसि अथसंपुटीकरणं ॥
त्रातारमिंद्रमवितारमिंद्रॐहवेहवेसुहवॐ शूरमिंद्रमाहुयामिशक्रपुरुहूतमिंद्रं इतिपूर्वे तन्नोअग्नेवरुणस्यविद्वान्
देवस्यहेडो अवयासिसीष्ठाः यजिष्ठोवन्हितमःशोशुचानो विश्वद्वेषाॐसिप्रमुमुग्ध्यस्मत इत्याग्नेये यमा
यसोमॐसनतवमायजुहुताहविः यमंयमज्ञोगच्छत्यग्निदूतोअरंकृतः इतियाम्ये असुन्वंतमयजमानमिछ
स्तेनसेत्यांतस्करस्यान्वेद्धिअन्यमस्मदित्यसात् इतिनैर्ऋते तत्वायामिब्रह्मणावंदमानस्तदाशास्ते यजमा
नोहविर्भिः अहेडमानोवरुणेहबोध्युरुशॐसमानआयुःप्रमोषि इतिपश्चिमे आनोनियुद्भिः शतनीभिर
ध्वरंसहस्रणीभिरुपयाहियज्ञं वायोआस्मिन्हविषिमादयस्व यूयं यात.स्वस्तिभिः सदानः इतिवायव्ये
वयंॐसोमव्रतेतवमनस्तनूषुबिभ्रतः प्रजावंतःसचेमहि इत्युत्तरे तमीशानजगतस्तस्थुषस्पतिंधियंजिन्मवसेहू
महेवयं पूषानोयथावेदसारक्षितापायुरदब्धःस्वस्तये इतीशाने अस्मैरुद्रा.पर्वतामेहनासोवृत्रहत्ये भरहू
तौसजोषायसॐसतेस्तुवतेधाविपज्ञइज्ज्येष्ठाअस्माअवंतुदेवाः इत्यूर्द्ध स्योनापृथिवीनोभवान्नृक्षरानिवेशनी
यच्छानःशर्मसप्रथा इत्यधस्तात् इतिसर्वतः कृतांजलिः पठेत् संपुटीकरणन्यासं इतिन्यासान्विधाय ध्या
येन्नित्यमित्यादिपठन्देवंध्यायेत् ततअस्मिन्नूर्जमित्यनुवाकेनपयोधारयावासुवर्णलिंगस्याग्न्युत्तारणंकुर्य्यात् अ
त्रलिंगप्रमाणंतुयावत्प्रत्यहंक्रियते तावन्मानमंह्वातदर्द्धंवासौवर्णंराजतंवाकुर्य्यात् ततःप्राणप्रतिष्ठां कुर्य्यात्
ॐआंह्रींक्रौंयरलवंशषसहंसः सांबशिवस्यप्राणाइहप्राणास्सतिंष्ठतुपुनः आंह्रींक्रौंमित्यादिसांबशिवस्यजी वइह

पुनः आंह्रींक्रौमित्यादि सांबशिवस्यसर्वेंद्रियाणिवाक्पाणिपादपायूपस्थश्रोत्रत्वक्चक्षुर्जिह्वाघ्राणादीनिइहागत्य यथासुखंचिरंतिष्ठतु एवंप्राणप्रतिष्ठांविधाय पंचामृतेनाभिषेककृत्वा नमःशंभवायचमयोभवायच नमःशंकरायच मयस्करायच नमःशिवायचशिवतरायच पंचाक्षरेणवाकलशोपरिसंस्थाप्यतद्वामभागे गौरीमिमायसलिलानित क्षत्येकपदीद्विपदीसाचतुष्पदीअष्टापदीनवपदीबभूवुषीसहस्राक्षरापरमेव्योमन् ॐनमोभगवत्यैउमादेव्यैशिवप्रि यायैनमइत्यागममंत्रेणवाहैमींगौरींतद्वामभागेप्रतिष्ठाप्यदक्षिणभागेतु तत्पुरुषायविद्महेमहासेनायधीमहि तन्न षण्मुखःप्रचोदयात् इतिमंत्रेणस्कंदप्रतिष्ठाप्य पुरतःराजतंवृषभऋषभमितिमंत्रेणसंस्थाप्यपरितइंद्रादीन् लोकेशान्संस्थाप्यपूजयेत् ॥ अथध्यानं ॥ मंगलायतनंदेवंभवकामंमनोहरं ध्यायेत्कल्पतरोर्मूलेसमासनिसहो मया तत सहस्राणिसहस्रशोबाह्वोस्तवहेतयः तासामीशानोभगवःपराचीनामुखाकृधि ॥ इतिध्यात्वा ॥ ॐनमोभगवतेरुद्रायेति लिंगोपरिअक्षतान्क्षिपेत् अथपूजांकुर्यात् नमस्तारायच इत्यासनं नमःशंभवा यचमयोभवायच इतिपाद्यं नमःशंकरायचमयस्करायच इत्यर्घ्यं नमःशिवायचशिवतरायच इत्याचमनी यं नमस्तीर्थ्यायचकूल्यायचेति समस्तेनरुद्रसूक्तेनचस्नानं भवंदेवतर्पयामि १ शर्वंदेवंत. २ रुद्रदेवंत. ३ पशुपतिंदेवंत. ४ उग्रंदेवंत. ५ महांतंदेवंत. ६ भीमंदेवंत. ७ ईशानंदेवंत. ८ मानस्तोकेतनयेमान आयुषिमानोगोषुमानो अश्वेषुरीरिषःमानोवीरान्रुद्रभामिनोवधीर्हविष्मंतःसदामित्वाहवामहे ॥ इतिवस्त्रं ॥ नमोहिरण्यबाहवेसेनान्येदिशांचपतयेनमः ॥ इतियज्ञोपवीतम् ॥ नमोवृद्धायचसवृद्धिनेच ॥ इतिभूषणं ॥ नमः श्वभ्यःश्वपतिभ्यश्चवोनमः ॥ इतिगंधम् ॥ नमःसेनाभ्यःसेनानीभ्यश्चवोनमः ॥ इत्यक्षताः ॥ नमः पार्या यचावार्यायच ॥ इतिपुष्पम् ॥ कपर्दिनेचव्युप्तकेशायच ॥ इतिधूपं ॥ नमःआशवेचाजिरायच ॥ इतिदीपं

नमोवभ्लुशायव्याधिनेऽन्नानांपतयेनमः ॥ इतिनैवेद्यम् ॥ नमःपार्य्यायचावार्य्यायच ॥ इतितांवूलं ॥ नमोदुंदुभ्यायचाहनन्यायच ॥ इतिदक्षिणा ॥ नमोहिरण्यायचप्रपथ्यायच नमोमीढुष्टमायचेषुमतेच नमोह्रस्वायचवामनायच नमोवृहतेचवर्षीयसेच इतिपुष्पांजल्यष्टकंदद्यात् एषतेरुद्रभागःसहस्वस्रांविकया तंजुषस्वस्वाहैषतेरुद्रभागआखुस्तेपशुः इतिप्रदक्षिणा नमोरुद्रेभ्य इतिनमस्कारः ततःस्तोत्रपठेत् ॐनम ॐकाररूपायनमोक्षरवपुर्धृते नमोनादात्मनेतुभ्यंनमोविंदुकलात्मने अलिंगालिंगरूपायरूपातीतायतेनमः त्वंमातासर्वलोकानांत्वमेवजगतःपिता त्वंभ्रातात्वंसुहृन्मित्रंत्वंपितात्वंपितामहः नमस्तेभगवान्रुद्रभास्करामिततेजसेनमोभवायरुद्रायउमयासाहितायच शर्वायक्षितिरूपायसदासुरभिणेनमः पशूनांपतयेचैवपावकामिततेजसे सोमायव्योमरूपायशब्दरूपायतेनमः महादेवायसोमायअमृतायनमोनमः उग्रायययजमानायनमस्तेकर्मयोगिने पार्थिवानांचलिंगानांयन्मयापूजनंकृतं तेनमेभगवन्रुद्रोवांछितार्थंप्रयच्छतु इतिस्तुत्वाअंगहीनंक्रियाहीनंविधिहीनंमहेश्वर पूजितोसिमहादेवक्षमस्वजगतःपते इतिक्षमाप्य पुराणपठनश्रवणगीतवाद्यादिभिर्जागरणं प्रातर्नित्यविधिंक्षमाप्य देवंसंपूज्य अग्निंप्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् अत्रप्रधानं सोमंशिवं कृतलिंगदशांशेन पायसमधुशर्करावृततिलाक्षतविल्वपत्रशतपत्रद्रव्याष्टकेनकेवलपायसेनवा नमःशंभवायमयोभवायचेतिमंत्रेणपंचाक्षरेणवायक्ष्ये तथागौरीगणेशंषण्मुखंचतेरेवद्रव्यैः प्रतिद्रव्यदशदशाहुतिभिः वृषभलोकेशान् ब्रह्मादिदेवताश्चैकैकमेकादशाहुतिभिर्द्वारदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये शेषेणस्विष्टकृतमित्यादिहोमंसमाप्य पूर्णाहुत्यादिकर्मशेषंसमापयेत् ततसऋत्विक्होमदशांशेनतर्पणं तद्दशांशेनमार्जनंकृत्वा विशेषाकारेणपीठस्थं शिवंसंपूज्य आचार्यंचसंपूज्य सर्वंपीठमाचार्यायदद्यात् तत्रमंत्रः पीठगृहाणभूदेवसर्वशक्त्या

दिसंयुतं वांछितार्थंप्रच्छाशुदोहमव्रतजफल ततोव्रतपूत्तयगोचदत्वा भोजनदशांशेनयथाशक्तिवाब्राह्मणान्सद न्नेनसंतर्प्य दक्षिणांदत्वाव्रतपुर्णतांचवाचयित्वा आशिषोगृहीत्वा इष्टजनैःसहभुंजीतअत्रपूजनेत्रैवर्णिकानानेवा धिकार.स्त्रीशूद्राणांतुपूर्वोक्तोद्यापनजै सिद्धिरिति ॥ इतिशैवागमोक्तंपार्श्वचालिंगानांलक्षव्रतोद्यापनम् अथपा र्थिवगणेशलक्षव्रतोद्यापनंरुद्रयामले श्रीमहादेवउवाच यथापार्थिवलिंगंतुसर्वसिद्धिविधायकं तथाविघ्नेश्वरोदेवः पार्थिवःसर्वकामदःनिर्विघ्नंजायतेकार्य्यंसर्वसिद्धिंपुमान्लभेत् षट्कर्माणितथावक्ष्येशृणुष्वेकमनाभव रक्तोपचारैः सिंदूरैरक्तमाल्यांबरैस्तथा करवीरैर्जपापुष्पै कमलै.क्षीरपायसैः सपूज्यवश्यतांयातियंयंचितयतेनरः शुक्लमाल्यैः शुक्लपुष्पैर्भोजनैर्दधिमिश्रितै मालतीकुसुमैर्धूपैर्दशांगै.शांतिलब्धये कवितायाःपटुत्वचजायतेनात्रसंशयः मोहने मधुभिस्तर्प्यमधुपायसमर्पयेत् असितै.कुसुमै.पूज्योदमनेनासितागुरुं समारोप्यार्चयेद्भक्त्यात्रैलोक्यवश्यमानयेत् स्तंभनेनिशयायुक्तैरुपचारैःसमर्चयेत् मारणेमाहिषेचर्मण्यास्थायासितकवलंधत्तूरैरर्चयेत्पुष्पैःसर्षपाक्षतामि श्रितैः नैवेद्यंगुडसमिश्रमहिषीक्षीरसंयुत भक्तंशाल्युद्भवंदद्यच्छागमांससमन्वितं अभिषेकस्तुतैलेनमहागण पतेर्भवेत् धूपःश्मशानजद्रोणपुष्पैःसद्यःसमर्चयेत् एवंगणाधिपकृत्वापूजयेत्पार्थिवंनर. यंयंकामम भिध्यायेत्तत्सर्वमवाप्नुयात् पाद्यविशेषःसहस्रंदशसाहस्रलक्षकोटिंतथैवच यःकरोतिगणेशानांपार्थिवानां नरोसमसर्वसिद्धिमवाप्नोतिनात्रकार्य्याविचारणा अथकामनाभेदाः कारागृहमोचनकाम. एकविंशति दिनपर्यंतं एकोत्तरवृद्ध्यापार्थिवगणेशान्कृत्वा वक्ष्यमाणप्रकारेणसंपूज्य पुनःद्वाविंशद्दिनपर्यंतं गणेशान्कृत्वा यावद्गणेशाभवंतितावत्यहंगणेशाद्धक्षीराभिषेकः मूलमंत्रस्यापितावत्सहस्रजपः अभी प्सितसिद्धिर्भवति एकविंशतिपुष्पाणि दाडिमीचजटामांसीशवरीनागचंदकः बृहतीचतथामी

वीभृंगराजस्तथैवच मालतीकुसुमैश्चैवतुलसीमाधवीतथा पारिजातंतथापुष्पंवकुलंचकावशात पुष्पाभावेपत्र
ग्राह्यं अपूपशर्करामिश्रंनैवेद्यंकदलीफलं नारिकेलंचसिंदूरंदूर्वागुग्गुलधूपकं इदंप्रत्यहंसाधारणं अथसर्वसा
धारणपूजोच्यते ॐमद्यतिथ्यादिकीर्त्तनानंतरंममा भीष्टसिद्ध्यर्थंपार्थिवगणेशपूजामहंकरिष्ये इतिसंकल्प्य
अश्वत्थमूलजांशुद्धस्थलजांवामृदमानीय पृथ्वित्वयाधृतालोकादेवित्वंविष्णुनाधृता त्वंचधारयमांदेविपवित्रंकु
रुचासनं इत्यासनपूजांविधाय गंगणेशायनमः जलसेचनं ॐगुंहेरंभायनमः संघट्टनं गैंधरणीधरायनमः
प्रतिष्ठापनं गौंक्षिप्रप्रसादनायनमः चतुर्भुजामेकदंतांसुंदरांमूर्त्तिंकृत्वा गःसर्वसिद्धिप्रदायकायनमः गणेशो
परिरक्षाक्षतान्दत्वा हृदिस्थंदेवंमानसोपचारैःसंपूज्यनासारंध्रेणदेवमंजलिस्थपुष्पाक्षतैःसंयोज्यपुनर्देवंमस्तको
परिपुष्पादिनिधाय प्राणप्रतिष्ठांकुर्य्यात् अस्यश्रीगणपतिप्राणप्रतिष्ठामंत्रस्यब्रह्म विष्णुमहेश्वराऋषयःऋग्य
जुःसामानिछंदांसि प्राणशक्तिर्देवता आंवीजं ह्रींशक्ति क्रौंकीलकं श्रीमहागणपतिप्राणप्रतिष्ठाकंविनियोगः
ॐआंह्रींक्रौंयंरलंवंशंषंसंहंलंक्षंहंसः पार्थिवगणपतिःप्राणइहप्राणाः पुनःश्रीपार्थिवगणपतेः सर्वेंद्रियाणिइहाग
त्यसुखंचिरंतिष्ठंतु इतिप्राणप्रतिष्ठांकृत्वा ततोमूलमंत्रेणस्वदेहेन्यासान्कुर्य्यात् अस्यश्रीगणपतिमंत्रस्य गणक
ऋषि निचृत् गायत्रीछंदः गणपतिर्देवता गंवीजं श्रींशक्तिः स्वाहाकीलकं गणपतिन्यासादौविनियोगः गां
अंगुष्ठाभ्यांनमः गींतर्जनीभ्यांनमः गूंमध्यमाभ्यांनमः गैंअनामिकाभ्यांनमः गौंकनिष्ठिकाभ्यांनमः गःकरतल
करपृष्ठाभ्यांनमः अथध्यानं रक्तोरक्तांगरागांशुकसकलतनुस्तुंदिलश्चंद्रमौलिर्नेत्रैर्युक्तस्त्रिभिर्वामनकरचरणोवी
जपूरात्तनामः हस्ताग्रैःक्लृप्तपाशांकुशरदवरदोनागवक्त्रोहिभूषोदेवः पद्मासनोसौवहुसुरनमितोभूतयेविघ्नराजः इ
तिध्यात्वा मूलमंत्रेणनाममंत्रेणपूजयेत् ॐनमोभगवतेहेरंवमदमोहितममसंकटान्निवारयनिवारयस्वाहा ॐग

णेशायनम: आवाहनं ओंगणपतये आसनं हेरंबाय पाद्यं धरणीधरायअर्घ्यं महागणपतये मधुपर्कं यज्ञे श्वराय आचमनीयं क्षिप्रप्रसादनायमलापकर्षे स्नानं अमोघसिद्धये पंचामृतस्नानं अमृताय शुद्धस्नानं रुद्रे णगाणपत्यसूक्तेनच अथर्वशिरसामहाभिषेकः तद्यथा अथगणेशोपनिषत् ओंदेवाहवैरुद्रमब्रुवन् कथमेतस्यो पासनं सस्तानुवाच रुद्रोगणकनिघृत् गायत्रीश्रीगणपतेरेनंमंत्राराजमन्यान्वाभेदात् - प्रणवरूपस्यास्यपर मात्मानोंगानिजानातिसोमृतत्वगच्छतियोधितेसोधीतेयोजपतिसजपतिसमृत्युतरतिसपाप्मानंतराति - सब्रह्मह त्यांतरति ससर्वहत्यांतरति ससर्वंतरति एनमंत्रराजं गणपतिःसर्वमिदंनित्यंजपतिसोग्निस्तंभयति सवायुस्तं भयति सआदित्यस्तंभयति ससर्वस्तंभयति सदेवांस्तंभयति इत्युपनिषत् १ एनंमंत्रराजनित्यमधीते विघ्नं साविघ्नानाकर्षयति देवान्यक्षान्नागान्मनुष्यान् सर्वानाकर्षयति सभूर्लोकंजयति सभुवोलोकंजयति सस्व र्लोकंजयति समहर्लोकंजयति सजनलोकंजयति सतपोलोकजयति ससत्यलोकंजयति सपुण्यान्यधी ते संकल्पान्यधीते सगाथाअधीते सोग्निष्टोमेन सोक्थेन षोडशेन सवाजपेयेनसोत्रिरात्रेणससोनर्पीथेन सर्वैःक्रतुभिर्यजते १ यएतंमत्रराजंवेदससर्ववद ससर्वसमः सदेवसमः समुनिसमः सनागसमः ससूर्य समः सोग्निसमः इत्युपनीतसममनुपनीतैवाधिकशतं गृहस्थमसममुपनीतैकाधिकशतंवातस्तैः समंगृहस्थैकाधिकशतयतीनांसवानप्रस्थैकाशतंरुद्रजापकसमंयतीनामेकाधिकशतमथर्वशिरासिशिक्षाध्यायंए- कसमरुद्रजापकैकाधिकशतमनो विद्यातत्कार्यहीनस्वात्मवधराहितोवैतराहितो निरस्ताविद्यातमोमोहांध कारप्रधानमहमेवसर्वामितिसंभाव्यवेन्नराजंब्रह्मण्यजतेतत्तेजोमये परंज्योतिमये सदानं दमये स्वप्रकाशे- सदोदितेनित्यशुद्धमुक्तईश्वरेपरब्रह्मणिरमते ॥ ७ ॥ यएनंमुनिपदंवेद संसारंतरति घोरंतरति दुःखं-

तरति विघ्नान्तरति महोपसर्गंतरति आनंदोभवति सनित्योभवति सशुद्धोभवति सनुक्तोभवति
ईश्वरोभवति ससुखीभवति ध्यानावहनादिस्वयंभवति योहमात्माब्रह्मसोहमात्माचतुष्पात्वहिप्रज्ञस्व
स्थस्वच्छभुक्तेतेजसोयच्छन्नसुप्तो नकच नकामयन्ने नकंचनस्वप्नंपश्यतितत्सुप्तंतत्रैकीभूतः प्रज्ञानघनएवानंद
भुक्चेतोमुख प्रज्ञयैपः सर्वेश्वर सर्वतोमुखोंतर्यामीएषयोनि सर्वभूतानांवहिःप्रज्ञमंत प्रज्ञनोभ
यप्रज्ञंप्रज्ञानघनमव्यय मनिर्दिश्यमव्यवहार्य्यमग्राह्यमलक्षणमचिंत्यमेकात्म्यमप्रत्ययंप्रपंचसारंप्रपंचोपश
ममवैतंशैवं चतुष्पादंध्यायेत् सएवात्मात्मरतितरतिसआत्माविज्ञेयः सदोह्यथर्वाशिरः शिखाध्यए
कैकाधिकशतंगणेश तापनीयोपनिपदध्याय एकसममेतद्वेकाधिकशतंमंत्रराजजापकंरामंततोदंः परमधा
ममंत्रसुजपापकस्थयत्ररविसोमोनतपति यत्रवायुर्नक्षत्राणिनवांतिनभांतियत्राग्निमृत्यूनदहतिनप्रविशति यत्र
मोहोनदुखं सदानंदपरमानंदॐशतॐशाश्वतसदाशिवब्रह्मादिवंदितं योगिध्येयपरमपदचिन्मात्रंब्रह्मणस्प
तिमेकाक्षरमेवतंपरमात्मानब्रह्म तेजोधामह्वादिसप्तमांतेस्यकिंचिज्जप्त्वाततोनजपोनमालानासनंभवति सवै
श्वानरोभवतिसतैजसोभवति सप्राज्ञोभवति ससाक्षीभवति ससर्वोभवति सहर्षोनमानजानायशत्रे
माशिभिपाद्यं इत्यभिषेकंकृत्वा मंत्रायवस्त्र चिंतामणयेउपवीत निधयेगंध सुमंगलाय अक्षताः
वीजायपुष्पं वासनिधानायफल ढुंढीविनायकाय नीराजन सर्वसंकष्टनाशनाय मंत्रपुष्पं कुमा
रगुरवे प्रदक्षिणा अघनाशनाय नमस्कार एवंचतुर्विंशत्युपचारान्समर्प्य ततोगणेशादारभ्य ढुं
ढिविनायकांतंविशेषार्घ्यंदत्त्वा क्षमापयेत् अगहीनाक्रियाहीनाविधिहीनंगणेश्वर पूजितोसियथादेवतत्क्षम
स्वजगत्पते इतिशैवागमोक्तापार्थिवगणेशपूजाविधिः एवमुक्तप्रकारेण सहस्रं अयुत लक्षं कोटिं

वा पार्थिवान्गणेशान्कृत्वा अतेमाघादिशुभेकाले उद्यापनंकुर्यात् तद्यथा ओंमद्यतिथ्यादिसंकी
र्त्यमम अमुकस्यवामुकफल कामनयाकृतानांनानापार्थिवगणेशानांसंपूर्णताफलावाप्तये तदुद्यापनंकरिष्ये इति
संकल्प्य आचार्यवरणंविधाय चतुर्द्वारोपशोभितमंडपवेदिकायांसर्वतोभद्रेब्रह्मादिदेवतास्थापनपूर्वककलशंप्र
तिष्ठाप्य तत्रदेवस्थापनंकुर्यात् तत्रादौपूर्वोक्तान्न्यासान्कृत्वा अस्मिन्नूर्जामित्यनुवाकेनपयोधारयावा प्र
तिमायाअग्न्युत्तारणंकुर्यात् प्रतिमाप्रमाणंतुयावन्मानंप्रत्यहं गणेशंमृदाक्रियते तावन्मानेनतदर्धार्धेन
वासौवर्णराजतंवादेवंकुर्यात् तत्रप्राणप्रतिष्ठांकृत्वा गणानांत्वेतिवैदिकेनमूलमंत्रेणवा प्रतिष्ठाप्ययथामि
लितोपचारैः संपूज्य आवरणानिपूजयेत् पूर्वादिक्रमेण ओंवक्रतुंडायनमः एकदंतायनमः गजान
नाय- महोदराय. विकटाय- विघ्नराजाय- धूम्रवर्णाय- हेरंबायनमः ८ तद्बाह्येपूर्वादिक्रमेणब्रा
ह्म्यैनमः माहेश्वर्यै- वाराह्यै इंद्राण्यैनमः चामुंडायै वैनायक्यैनमः वैष्णव्यैनमः ८ तद्बा
ह्ये इंद्रादिलोकेशान् ८ वज्रादिप्रहरणान् ८ संपूज्य अत्रपूर्वोक्तएवपूजाप्रकारः पुष्पोत्तरं अंगपूजा
गणनाथायनमः पादौपूजयामि गणेशायजानुनीपूजयामि गणप्रियायकटिंपूजयामि वक्रतुंडायहृदयंपूज
यामि गजाननायस्कंधौपूजयामि हेरंबायहस्तौपूजयामि विकटायआस्यंपूजयामि विघ्नराजायनेत्रेपूज
यामि धूम्रवर्णायशिरः पूजयामि सर्वसिद्धिप्रदायनमः सर्वांगंपूजयामि ततः स्तोत्रैः स्तुत्वा पु
राणश्रवणादिनाजागरणंविधाय प्रातरग्निंप्रतिष्ठाप्यअन्वादध्यात् तत्रप्रधानंदेवमहागणपतिंपायसतिलाज्यैन
रक्ताक्षतमोदकपंचखाद्यशमीदूर्वाद्रव्याष्टकातिलपायसेनवा कृतपार्थिवगणेशसंख्यादशांशेनसमांशेनवायक्ष्ये
होमांतेदेवसंपूज्य दशांशतस्तर्पणं तद्दशांशतोमार्जनंचकृत्वा आचार्यंसंपूज्यपीठंगांचतस्मैनिवेद्यएकविंशति

ब्राह्मणान्संपूज्य पक्वान्नपूरितकलश वस्त्रयुग्मसहितसदक्षिणंप्रत्येकतेभ्य पुष्पांजलिं चैकविंशतिनामभिर्द त्वा, मार्जनदशांशतोयथाशक्तिवाब्राह्मणभोजनंसंकल्प्यभूयसींदत्वासदन्नेनद्विजान्संतर्प्यव्रतसपूर्णतांवाचयि त्वा, इष्टजनैः सहभुंजीतइतिरुद्रयामलोक्तपार्थिवगणेशोद्यापनं अथशौनकोक्तमश्वत्थोद्यापनं शौनकउ वाच शौनकोहप्रवक्ष्यामिअश्वत्थस्योपनायन स्थापनादष्टमेवर्षेद्वादशैकादशेपिवा मुक्तकालास्तथाप्रोक्ताः कुर्युस्तस्योपनायनं तत्रोत्तरायणश्रेष्ठगुरुशुक्रप्रकाशिते माघफाल्गुनयोःकुर्याच्चैत्रेवैशाखमासयो क्षयमासाधि मासेचवर्जयेन्मौंजिबंधनं नकुर्याच्छेदितेष्वन्येविद्युतावाग्निनाहते उद्यापनंप्रकुर्वीतस्कंधे पर्णांकुरान्विते शुक्लपक्षे शुभेक्षेंचसुवारेतिथिलग्नके चन्द्रानुकूलेकर्त्तुश्चदिवाकुर्यात्प्रयत्नतः दंतानांधावनंकुर्यात्कुर्यात्स्नानंसचैलकंकृ त्वाचनित्यकर्माणिपूज्याचैवेष्टदेवता नांदीश्राद्धंप्रकुर्वीतगृहेपुण्याहवाचनं तस्मिन्नेवदिनेकुर्याद्यान्नहेमफलादि भि कृत्वाशीर्वचनपूर्वंततोगच्छेत्प्रयत्नत तूर्यघोषैश्चविविधै पण्यस्त्रीभिः समन्वितः ब्राह्मणैर्वेदघोषैश्चगीतवा दित्रनिःस्वनैः वस्त्रंयज्ञोपवीतंचमौंजीदंडाजिनादिकं पूजाद्रव्यंचहोमंचगृहीत्वाश्वत्थसन्निधौ ततःप्रक्षालितां घ्रिश्चाचम्योपविशेद्भुवि अश्वत्थेशानदिग्भागेकृत्वापुण्याहवाचन आचार्यंवरयेत्पश्चात्कुलीनवेदपारग त्रि पचदशहस्तेनगोमयेनोपलिप्यच धान्यपिष्टेनसंमार्ज्यगंधमाल्यादिशोभनैः वस्त्रोपवीतगंधाद्यैरंगुलीयककुंडलैः कर्तासुपूजयेद्भक्त्यावित्तशाठ्यनकारयेत् तेनैवकारयेद्विद्वानश्वत्थस्योपनायन कुर्यात्पंचामृतस्नानंतत्तन्मंत्रैःपृथक् पृथक् अश्वत्थपूर्वदिग्भागेहोमंकुर्यात्स्वशाखया उल्लेखनादिकंतत्रंचरुंतत्रप्रकल्पयेत् वस्त्रयुग्मंततोदद्युर्यु वंवस्त्राणिमंत्रतः यज्ञोपवीतंदद्याच्च यज्ञोपवीतमित्यपि मेखलांचत्रिरावेष्ट्यप्रावेशामीतिमंत्रतः तूष्णींकृष्णा जिनंदंडंप्रदद्यात्तुयथाक्रमंगंधपुष्पाक्षतैःशुक्लैरश्वत्थस्यचपश्चिमे अश्वत्थेवोनिषदनमित्यृचापूजयेत्सुधीः तिसृ

भिर्जुहुयादाज्यंममआयुष्यनुक्रमात् पुरस्तादुपरिष्टाच्चहुत्वाव्याहृतिभिस्त्रिभिः याओषधीयाः फलिनीरश्वत्थे वइतित्वथ वनस्पतेशतवल्कोद्वासुपर्णेतिमंत्रतः समिद्भिश्चरुणाचैवपालाशीभिःपृथक्पृथक् हुत्वाचदशाभिः सम्यगेकाहुत्यासमाहितः अश्वत्थपश्चिमेभागेप्राङ्मुखश्चोपविश्यच दक्षिणेनैवहस्तेनस्पृष्ट्वाश्वत्थंद्विजोत्तमः ओंभूर्भुवःपूर्वंतुसावित्रींविजपेदथ निरीक्षयेत्ततोश्वत्थंदेवस्यत्वेतिमंत्रतः आत्वेतिध्रुवसूक्तेनव्याहृतित्रितयेनच अश्वत्थनामउच्चार्यविभक्त्याचद्वितीयया शलाकयासुवर्णस्यस्थापयेतिपदंवदेत् हुत्वास्विष्टकृतंपश्चाद्धोमशेषं समापयेत् गंधाक्षतैःस्वर्णपुष्पैर्धूपदीपोपहारकैः भक्ष्याद्यैःफलतांबूलैस्ततोश्वत्थंप्रपूजयेत् धेनुंसवत्सकां दद्यादाचार्यायसदक्षिणां अश्वत्थछादितंवस्त्रमाचार्यायप्रदापयेत् अन्येषामपिविप्राणांस्वशक्त्यापूजयेत्ततः ब्रह्मणेदक्षिणांदद्याद्धेमवित्तानुसारतः ब्राह्मणान्भोजयित्वातुभुंजीतवंधुभिःसह यएवंकुरुतेतस्यवर्द्धतेश्रीरसंशयं कुलकोटिंसमुद्धृत्यब्रह्मसायुज्यमाप्नुयात् इतिशौनकोक्तमश्वत्थोद्यापनं अथमंत्राणामृष्यादिकं युवंवस्त्राणीत्यस्य दीर्घतमाऋषिः परमात्मादेवता त्रिष्टुप्छंदः यज्ञोपवीतधारणेविनियोगः माघेयामइत्यस्य अक्षऋषिः सोमोदेवता त्रिष्टुप्छंदः मौंजीधारणेविनियोगः माघेयाम्व्याहृतीनांविश्वामित्रजमदग्निभरद्वाजाऋषयःअग्निवायु सूर्योदेवताः देवीगायत्रीदेव्युष्णिक्देवीवृहत्यःछंदांसि हवनेविनियोगःअग्नआयूंषिपवसइतितिसृणांशतवैखानसाऋषयः अग्निमानोदेवतां गायत्रीछंदः कर्तव्यार्थेविनियोगः अश्वत्थेवोअनुष्टुप्याओषधीरितिद्वयोस्त्रिष्टुप् द्वासुपर्णादीर्घतमाविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् आत्वाहार्षमितिपण्णांध्रुवइंद्रोनुष्टुप् ततोभूरिदक्षिणाआशीर्वादः अथापवर्गचिंतामणौ अश्वत्थोद्यापनं अरोपितस्यवृक्षस्यकुर्याद्धुद्यापनेविधिं नांदीश्राद्धादिकंकार्यंपिप्पलोद्यापनेविधौनवग्रहमखं चादौ विदधीतयथावसु सहस्रपर्णसंपत्तौ सत्यांवाधितरौध्रुव जातकर्मादिकादीनि कुर्याद्गोदानकावधि

कार्यमुद्यापनंनूनं विवाह्यविधिवन्नरे· लक्षशाखांसमारोप्य समीपेपिप्पलस्यतु आलवालं
जलंक्षिप्त्वाशतकुंभमितंशुभं सशाखः सचवृक्षश्चवस्त्रयुग्मेनवेष्टितः सिंचयेदथदुग्धेनमाहिषेणघृतेनच तथा
शाखान्मयान्हस्तान्चतुरःपरियोजयेत् त्रिसूत्रेणत्रिवृत्तेनसव्यहस्तांप्रवेशयेत् ब्रह्मवर्णस्यवृक्षस्यविधिरेष
सनातनः क्षत्रियस्यतुवृक्षस्यशरोग्राह्यःपरस्परं वैश्येप्रतोदमादद्यात्तुरीयेपल्लवग्रहः तथायाज्ञवल्कीये
धर्मशास्त्रे पाणिर्ग्राह्यःसवर्णासुगृन्हीयात्क्षत्रियाशरं वेश्याप्रतोदमादद्याद्वेदनेत्वग्रजन्मनः संयोज्यविधिवत्तौ
तुळक्षाश्वत्थौनिवेशितौ कृत्वाग्निवदतंसम्यग्जुहुयात्तिलसर्पिषी प्रधानदेवताब्रह्मावृक्षस्यास्यनसंशयः तत्र
मंत्रोद्वासुपर्णाइति अष्टोत्तरसहस्रंतुजुहुयात्तिलसर्पिषा तथाव्याहृतिभिर्होमंविदध्याच्चयथारुचि चरुंसाज्यं
षजुहुयाद्विद्वान्स्विष्टकृतंसमं समंसमग्रमित्यर्थः अथप्रकारांतरेणाश्वत्थोद्यापनं अश्वत्थ· सर्ववृक्षाणां
राजाब्राह्मणवर्णकः अश्वत्थःपूजितोयेनसर्वंसंपूजितंभवेत् अकृतेमौंजिबंधेतुविवाहेचतथाकृते नैवसे
वांप्रकुर्वीतनसमेंचत्कदाचन अश्वत्थरोपणंकृत्वात्रिवर्षेवाथपंचमे उपवीतंप्रकुर्वीतमुहूर्तेज्योतिषां विधौ
पुण्याहवाचनंकृत्वानांदीश्राद्धंसमाचरेत् प्राणसंस्थाविधिंकुर्य्यादभिषेकादिपूर्वकं प्राणेंद्रियैर्जीवकला
मनोभिःसहितोभव अयंसजीवः एतस्य जीवकलाः प्राणापानव्यानोदानसमस्त वाक्श्रोत्रत्वक्चक्षु
घ्राणपाणिपादोदरोपस्थगुह्येंद्रियाणिसर्वाणिआगत्यसुखंचिरंतिष्ठंतुस्वाहा सर्वप्राणैःप्रतिष्ठितोभवेत्यश्वत्थं
दक्षिणपाणिनास्पृष्ट्वाजपेत् अश्वत्थसर्ववृक्षोसिनारायणसमाश्रय नारायणस्वरूपेणपाहिमांसर्वतोशुभात्
महासंसारवृक्षोसिअश्वत्थब्रह्मनामक महासंसारमग्नंमामुद्धरस्वशुभंकुरु विष्णुर्ब्रह्माशिव शुक्रःसूर्यश्चंद्रोवृह
स्पतिः ऋषयोवेदमंत्राश्चसर्वेत्रस्युःसदास्थिराः इतिप्राणंप्रतिष्ठाप्यजातकर्मादिकारयेत् चैलांतंनामतःकृत्वा

स्थापयेल्लौकिकानलं स्वगृह्योक्तविधानेनहरिद्रातैललेपनं वस्त्रयुग्मंचोपवीतंदंडंकृष्णाजिनंतथा दत्वासमि
द्भिश्चरुणातिलाज्यैश्चपृथक्पृथक हुत्वाव्याहृतिभिःशत्त्याब्रह्मलोकेमहीयते इत्यश्वत्थोद्यापनं अथप्रका
रांतरेणाश्वत्थसेवनाविधिः अद्भुतसारे अथर्वशाखोक्तअश्वत्थप्रदक्षिणाव्रतकल्पः तत्रादौ ॐमद्येत्यादिति
थ्यादिकीर्त्तनानंतरं अमुकाभीष्टप्राप्तिकामोविष्णुस्वरूपमश्वत्थतरुममुकसंख्याकाभिः प्रदक्षिणाभिःसेवयि
ष्ये इतिसंकल्प्य ततोऽश्वत्थतरुंपुरुषसूक्तेनषोडशोपचारैः संपूज्यलक्षादिसंख्ययाप्रदक्षिणाःकुर्य्यादितिसं
क्षेपः ॥ पिप्पलादउवाच ॥ भगवन्सर्वधर्मज्ञसर्वशास्त्रविशारद स्त्रीणांपुत्रविहीनानांनराणांसुखसंततेः उपा
यंचैवमेब्रूहिसुखसिद्धिःकथंभवेत् ॥ अथर्वणउवाच ॥ पुराब्रह्मादयोदेवा.सर्वेविष्णुसमाश्रिताः अपृच्छन्देव
देवेशराक्षसैःपीडितावय कथंदुःखोपशमनमुपायंब्रूहिनःप्रभो ॥ विष्णुरुवाच अहमश्वत्थरूपेणसंभवामिम
हीतलेतस्मात्सर्वप्रयत्नेनकुरुध्वंतरुसेवनं तेनसर्वाणिकार्याणिभविष्यंतिनसंशयः विष्णुर्यदुक्तवांस्तेभ्यस्तद्व
त्तंतेवदाम्यहं नदानैर्नतपोभिश्चनाध्वरैर्भूरिदक्षिणैः अश्वत्थसेवनादन्यत्कलौनास्तिपराक्रिया तद्विधानंनि-
मित्तानिसंख्याकृशिव्रतंतथा व्रताधिकारिणस्तत्वविधानंचविशेषतः एतत्सर्वंपिप्पलादवक्ष्याम्यितवसुव्रत
दारुणेविविधोत्पातेदिव्यभौमांतरिक्षके परचक्रभयेदेशविप्लवेशत्रुविग्रहे दुःस्वप्नेदुर्निमित्तेचसंग्रामेद्भुतदर्शने
मारीभयेराजभयेतथाचौराग्निजेभये क्षयापस्मारकुष्ठादिप्रमेहेविविधेज्वरे जलोदरेमूत्रकृच्छ्रेगृहस्थश्चतदेवहि
एतेषांसर्वनाशायकुर्य्यादश्वत्थसेवनं प्रातरुत्थायनद्यादौस्नात्वासम्यक्कृतक्रियः अश्वत्थदेशमाश्रित्यगोमये
नोपलेपयेत् तमश्वत्थमलंकृत्यशुद्धेणगैरिकादिना पूजाद्रव्याणिसंपाद्यपुण्याहंवाचयेत्ततः ऋत्विजावरणं
कृत्वाततःपूजांसमाचरेत् आदावाराधयेद्विष्णुध्यानावाहनपूर्वकं तथैवपैप्पलतरुंनारायणमयंद्विज श्वेतृगं

धाक्षतैःपुष्पैर्धूपदीपनिवेदितैः अर्चापुरुषसूक्तेनतथैवध्यानपूर्वकं तेनैवहवनंकार्य्यंतर्पणंचनमस्कृतिः श्वेतवर्णं
सलक्ष्मीकांचितयेत्पुरुषोत्तमं इतिध्यात्वावाहनाद्यैरुपचारैस्तुषोडश प्रणत्पात्रंदक्षिणैवग्राह्या तत्राश्वत्थमिमं
आरातइत्यस्यसूक्तस्य अग्निकांडांतत.पातित्वादाग्निर्ऋषिर्वनस्पतिर्देवताऽनुष्टुप्छंद वनस्पत्याभिमंत्रणेविनियोगः
आरातेअग्निरस्त्वारात्परशुरस्तुतेवातेत्वाभिवर्षतुस्वस्तितेस्तुवनस्पतेस्वस्तिमेस्तुवनस्पते अक्षिस्पंदंभुजस्पंदं
दुःस्वप्नंदोषचिंतितंशत्रूणांचसमुत्पन्नमश्वत्थशमयस्वमे शत्रूणां सर्वाधित्वेनसमुत्पन्नभयंचशमयस्वेत्य
र्थः ततःप्रदक्षिणंकुर्य्यात्तत्सर्वंसफलंभवेत् ब्रह्मचारीहविष्याशी ह्यधःशायीजितेंद्रियः मौनीध्यानपरोभूत्वा
पिप्पलस्यस्तुतिंपठेत् विष्णोर्नामसहस्रंच पौरुषंवैष्णवंतथा वेदत्रयेणपुण्यानि सूक्तानिचपठेत्तथा
तस्यलक्षदशांशेन सघृतंपायसंचतं जुहुयात्प्रत्यृचवन्हौस्वगृह्योक्तविधानतःतत्संख्यंपातर्पणंच कुर्य्याद्दते-
नवापुनः ततःषोडशऋत्विग्भिःकुर्य्याद्धोमंयथाविधि हवनस्यदशांशेनामिष्टान्नंभोजयेद्द्विजान् ब्राह्मणानां
स्वयंकुर्य्याद्यथोक्तंनियमंतथा असमर्थःस्वयंकर्त्तुंसर्वमन्येनकारयेत् उक्तप्रमाणादधिकंफलंदशगुणं
भवेत् ततश्चतुर्गुणपीठंराजतंचतुरस्रकं द्रोन्यामर्द्धतदर्द्धंवातिलोपरिविनिक्षिपेत् श्वेतवस्त्रेणसंछाद्यपूर्ववत्
पूजयेद्गुरुं दरिद्रायसुशीलायश्रोत्रियायकुटुंबिने उदङ्मुखायविप्रायस्वयंपूर्वमुखःस्थितः सौवर्णवृक्षरा
जंचमंत्रेणप्रतिपादयेत् इहजन्मनिवान्यास्मिन्वाल्ययौवनवार्द्धके मनोवाक्कायजंदोषंह्यमेवस्मृतोविधिः
आर्य्यस्त्रीणांनाधिकारोह्येवंविप्रेणकारयेत् इत्थंकृतस्यतस्यातिव्रतस्यपारिपूर्त्तये हैमांश्वत्थतरुंदद्यात्शुक्लांगांवा
पयस्विनीं स्वर्णशृंगींरौप्यखुरांवस्त्रादिभिरलंकृतां पलैकंतदर्द्धंवातदर्द्धार्द्धेनवापुनः हेमरौप्यंतरुंकुर्य्या
त्स्कंधशाखासमन्वितं उत्तमःप्रथमःकल्पो द्वितीयोमध्यमःस्मृतः तृतीयकल्पश्चाप्युक्तः संप्रदानायपैप्पलः

अथैतस्यदानमंत्रः पिप्पलोवृक्षराजेंद्रह्यग्निगर्भस्त्वमेवहि प्रभुर्वनस्पतीनांचपूर्वजन्मनियत्कृत अघौघना शयाक्षिप्रंतवरूपप्रदानतः विप्रप्रार्थनामंत्रः अमुंवृक्षंगृहाणत्वंविष्णुरूपद्विजोत्तम स्वीकृत्यदुःकृतंघोरंक्षि प्रंशांतिंप्रयच्छमे एवंव्रतंयःकुरुतेतस्यपुण्यफलंशृणु पुत्रार्थीलभतेपुत्रंधनार्थीलभतेधनं राज्यार्थीलभतेरा ज्यंवद्धोमुच्येतवंधनात् क्षयापस्मारकुष्ठाद्यैःसर्वरोगैःप्रमुच्यते मानसींशत्रुपीडांचवनचराजभयंतथा इहजन्मनि चान्यस्मिन्कृतैःपापैःप्रमुच्यते यंयंकामयतेकामंतंतंप्राप्नोत्यसंशयः इहैवभोगानाप्नोतिविष्णोःसायुज्यमाप्नुयात् ॥ इत्याथर्वकल्पोक्तमश्वत्थप्रदक्षिणोद्यापनं अथाश्वत्थारोपणोद्यापनप्रयोगः शौनकीये स्थापनादष्टमेवर्षेद्वादशै कादशेपिवा उत्तरायणेगुरुशुक्रोदये माघेफाल्गुनेचैत्रेवैशाखेमासे शुक्लपक्षेशुभनक्षत्रेशुभवारेतिथिलग्नादिशु द्धौ स्कंदशाखापर्णान्विते विद्युदावाग्निनाऽनभिहते अश्वत्थोद्यापनंकुर्यात् तत्रादौकनककुंडलेकनकसूत्रंक नकमौंजीहोमद्रव्याणि सर्वसंभारान्यथासंभवंसंभृत्य अश्वत्थस्यचतुरस्रांवेदिकांदृढां अश्वत्थमूलेवर्त्तुलं चतुरस्रंवा आलवालंकृत्वा तत्रतुलसीं प्लक्षशाखां शमींचरोपयित्वा अश्वत्थवेदिकांविधाय चतुर्द्वारंचतुर्ह स्तंअधिकंवामंडपमश्वत्थात् पूर्वपश्चिमेउत्तरेवाउक्तलक्षणं अन्यंवाकृत्वा सुग्रहज्योतिर्विदादिष्टेप्रधानसं कल्पंकुर्यात् तद्यथा ॐतत्सत् अद्यतिथ्यादिकीर्त्तनांते आत्मनः अखिलपापक्षयाभीष्टसिद्धिपूर्वकं आत्म नासहएकविंशतिस्वकुलपुरुषोद्धरणकामः श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं अश्वत्थवृक्षोद्यापनंकरिष्ये तदंगविहितंगणेश पूजनं पुण्याहवाचनमातृकापूजनं नांदीश्राद्धं आचार्यादिवरणंचकरिष्ये इतिसंकल्प्य तानिचस्वगृह्य विधिनाकृत्वाआचार्यादीन्वृणुयात् ॐमद्यास्मिन्कर्मण्याचार्यत्वेनत्वामहंवृणेवृतोस्मीत्याचार्योवदेत् एवंब्रह्म त्वेनत्वामहंवृणे तथाउपद्रष्टारं तथैवऋत्विजोपिवृत्वा तानाचार्यादीन् मधुपर्कादिनासंपूज्यप्रार्थयेत् अस्य

पागस्यानिष्पत्त्यभवताभ्यर्थितामया सुप्रसन्नैश्चकर्त्तव्यमतत्कमयथोदित कर्मेदंविधिपूर्वकमित्यपिपाठः ततः स्वगृहेएवगृहमखादिविधाय ततःसऋत्विजोयजमानः फलपुष्पगंधाक्षतपूजितपूर्णकलशहस्तः भद्रंकर्णेभि रितिमंत्रणमंगलतूर्यघोषेणसह अश्वत्थमंडपप्रादक्षिण्येन मंडपपश्चिमद्वारमागत्यतत्रओंमद्य देशकालकीर्त्तनां ते तत्रधरांसंपूज्यप्रविश्यकलशमश्वत्थसमीपेनिधाय निर्ऋतिवरुणमध्येस्वासने उपविश्य ततआचार्य्यः ओं तत्सदद्यतिथ्यादिकीर्त्तनांते आचार्य्यकर्माहंकरिष्ये इतिसंकल्प्य शरीरशुद्ध्यादिपौरुषसूक्तजपंचकृत्वा यदे त्रसंस्थितंभूतंस्थानमावृत्यसर्वदा स्थानंत्यक्त्वातुतत्सर्वंयत्रस्थंतत्रगच्छतु इतिपठन्सर्षपलाजान्विकीर्य्यपंचगव्ये नकुशैश्चप्रोक्षणंकुर्य्यात् आपोहिष्ठामयोभुवः उत्तरनारायणेन ततोदेवाअवंतुयातुधानोऽपयातुविष्णोदेव यजनंरक्षस्वेति स्वस्त्ययनंतार्क्ष्यमरिष्टनेमिमितिपठेत् ततोयथोक्तमंडपाकरणे साधारणक्रमेणमंडपपूजनं तत्रायंक्रमः प्राग्द्वारे आम्रवकंचूतपल्लवतोरणं १ दक्षिणे प्लक्षपल्लवतोरणं २ पश्चिमेवटपल्लवतोरणं ३ उत्तरेअशोकपल्लवतोरणंबध्वा ४ तथैवप्रागादिद्वारचतुष्टये ऋग्वेदादिक्रमेणद्वौद्वौविप्रौएकमेकंवाजपा र्थंब्राह्मणान् ततआचार्य्यअश्वत्थस्यहरिद्रातैलारोपणादिलौकिकाचारंकुर्य्यात् तत्रभद्रंकर्णेभिरित्यादिमंत्रपा ठः अश्वत्थवेदिकायां ईशानप्रदेशे सर्वतोभद्रंविलिख्य तत्रब्रह्मादिदेवतास्थापनंकरिष्ये इतिसंकल्पांते उक्तप्रकारेणनाममंत्रैः स्थापनंकुर्य्यात् मध्ये ओंब्रह्मणेनमः ब्रह्माणमावाहयामिएवमग्रेपिस्थापनप्रकारः पूर्वेइंद्रायनमः इंद्रमा. २ आग्नेय्यां अग्नये. अग्निमा. ३ दक्षिणेयमाय. यममा. ४ नैर्ऋते निर्ऋतये. निर्ऋतिमा. ५ पश्चिमे वरुणाय. वरुणमा. ६ वायव्ये वायवे. वायुमा. ७ उत्तरे सोमाय सोममा. ८ ईशाने ईशानाय. ईशानमा. ९ ईशानेंद्र. मध्ये वसुभ्यो. वसूना. १०

इंद्राग्निमध्ये रुद्रान् रुद्राना. ११ अग्नियममध्ये. आदित्यान् आदित्याना. १२ यमनिर्ऋति
मध्येसाध्यान्. १३ निर्ऋतिवरुणमध्ये विश्वान्देवान् १४ वरुणवायुमध्ये साध्यान् १५ वायुसोम
मध्ये आश्विनौ. १६ सोमेशानमध्येस्कंदमा. १७ ब्रह्मेशमध्ये विष्णु १८ ब्रह्माग्निमध्येगणपति
१९ ब्रह्मयममध्येपितृन् २० ब्रह्मनिर्ऋतिमध्येगंधर्वाप्सरसः २१ ब्रह्मवरुणमध्येसप्तमातृः २२
ब्रह्मवायुमध्येसर्पान् २३ ब्रह्मसोममध्येदुर्गा २४ ब्रह्मेशानमध्येगंगादिनदीभ्योनमः २५ ततोमंडलात्
ब्रह्मेशानदलादारभ्य वलयत्राष्टकेषु ईशान्यांदक्षादीन्प्रजापतीन् २६ पूर्वेपुरुषायनमः २७ आग्नेय्यां
दुर्गायै. २८ दक्षिणस्यांस्वधायै. २९ नैर्ऋत्यामृत्यवे. ३० पश्चिमेसर्पेभ्यो. ३१ वायव्यांसप्तसा
गरेभ्यो. ३२ उत्तरेमरुद्भ्यो. ३३ ब्रह्मणः पादमूले गणपतये. ३४ कर्णिकायां भूम्यै. ३५
तदुपरिमेरवे. ३६ परितःपूर्वादिक्रमेण ऋग्वेदाय. ३७ दक्षिणे यजुर्वेदाय. ३८ पश्चिमे सामवेदा
य. ३९ उत्तरे. अथर्ववेदायनमः ४० मंडलाद्बाह्ये. पूर्वादिक्रमेण पूर्ववज्रायनमः ४१ शक्तये. ४२
दंडाय. ४३ खड्गाय. ४४ पाशाय. ४५ अंकुशाय. ४६ गदायै. ४७ त्रिशूलाय. ४८
पुनर्बाह्येऐरावताय. ४९ मेषाय. ५० महिषाय. ५१ प्रेताय. ५२ मत्स्याय. ५३ एणाय. ५४
नराय. ५५ वृषभाय. ५६ पुनःपूर्वादिक्रमेण गौतमाय. ५७ भरद्वाजाय. ५८ विश्वामित्राय. ५९
कश्यपाय. ६० जमदग्नये. ६१ अत्रये. ६२ वसिष्ठाय. ६३ अरुंधत्यै. ६४ तद्बाह्येपूर्वादिक्रमेण आ
दित्याय. ६५ चंद्रमसे. ६६ भौमाय. ६७ बुधाय. ६८ गुरवे ६९ शुक्राय. ७० शनये. ७१ राहवे.
७२ केतवे. ७३ तद्बाह्ये पूर्वादिक्रमेण ऐंद्र्यै. ७४ कौमार्यै. ७५ ब्राह्म्यै. ७६ वाराह्यै. ७७ चामुंडायै. ७८

वैष्णव्यै: ७९ माहेश्वर्यै. ८० वैनायकैनमः वैनायकीमावाहयामि एवसर्वत्र चतुर्थ्यंतनामभिःत्रणम्य
द्वितीयांतैरावाह्य पुनश्चतुर्थ्यंतनामभि प्रत्येकसंपूज्य तत सर्वतोभद्रोपरि अक्षतपुंजे अर्चाप्रदेशे अग्न्युत्तारण
पूर्वकं सौवर्णीप्रतिमायां इदंविष्णुर्विचक्रमेत्रेधानिदधेपदंसमूढमस्यपांसुरे इतिविष्णुंसंपूज्य तद्वामतः श्रिय
श्चातेपत्नीतिमंत्रेणरुक्मिणीं तद्दक्षिणत· सत्यासत्येतिमंत्रेणसत्यभामां ततःप्रक्षोदशाध्यायस्येतिमंत्रेणसरस्वतीं
गणानांत्वा आतूनइंद्रेतिवागणपतिं चावाह्यपौरुषेणसूक्तेनसंपूज्य तत·अश्वत्थस्यपरित· अष्टौकलशान् क
लशस्थापनप्रकारेण· संस्थाप्य तत पूर्वकलशेशुद्धोदकं तत्रआपोहिष्ठेत्यादिनवर्चंसूक्त द्वितीयेगंधोद
कं- आनोभद्रेतिदशर्चंसूक्त तृतीयेक्षीरोदकं स्वस्तिनोमिमीतेतिपंचर्चंसूक्त चतुर्थेपंचगव्येनशन्नइंद्राग्नीतिपं
चदशर्चं पंचमेहारिद्रोदकं आनोभद्रेतिऋचं षष्ठकलशे सर्वौषध्युदकं समुद्रज्येष्ठाइतिचतसृभिः सप्तमेकु
शोदकं यादिव्याइतिऋचं अष्टमे गंधोदकं पशुपच्चायइतिनवर्चंसूक्तंपठित्वा, कलशस्थापनंपूर्वपात्रनिधाय
नांतंकृत्वा ततस्तेषुकलशेषु पूर्वादिक्रमेण इंद्रादीन् तत्तन्मंत्रैरावाह्यपूजयेत् ततश्वत्थपुरुषसूक्तेन अ
ग्निरातइतिपूर्वोक्ताथर्वशिरसा वसशोध्य पंचामृताभिषेकंचकृत्वा कषायवस्त्रयुग्मेनावेष्ट्य ततःपूर्वादिक्षु च
त्वारिस्थंडिलानिविधाय- तेषुहोमार्थंचतुरआचार्यान्वृत्वा स्वगृह्यविधिनाअग्निस्थापयेत् अत्रकेचन ईशा
नपूर्वयोर्मध्येगृहहोमादिकंतुपंचमस्थंडिलमिच्छतिवद्व.पूर्वगृहप्रधानहोमादिकंकुर्वीत पूर्वमकृतेग्रहयज्ञे ईशान्यां
वेदिकायांस्वगृह्यप्रकारेणग्रहानावाह्यसंपूज्य अन्वादध्यात् तत्रपूर्वकुंडेआदित्यादिनवग्रहान् अमुकसंख्यया
अर्कादिसमिच्चर्वाज्यद्रव्यैः अधिदेवताः प्रत्यधिदेवताश्चामुकसंख्ययातैरेवद्रव्यैः ततआनोभद्रेतिमंत्रेणविश्वान्दे
वान्चरुद्रव्येण अष्टोत्तरशतसंख्यया तथा दामोदरादिपीठदेवता अश्वत्थसमिच्चर्वादिद्रव्यैरष्टोत्तरशतसंख्यया

ब्रह्मादिदेवतालोकपालांश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये पंचमकुंडपक्षे आदौतत्रअग्निप्रणयनं । तस्मात् । चतुर्पुत्राग्नि
प्रणयनंतवग्रहहोमः दामोदरादीनांहोमः ब्रह्मादीनांपूर्वकुंडेविश्वेदेवानांलोकपालानांचहोमः अश्व
त्थदक्षिणकुंडेगणपतितिलाज्यद्रव्यैः अष्टोत्तरशतसंख्ययायक्ष्ये ततउत्तरकुंडेउत्तरनारायणं अष्टोत्तरशतसंख्य
यासहस्रशीर्षेतिप्रत्यृचंआज्याहुतिभिर्यक्ष्ये एवंतन्मंत्रैर्होमंसंपाद्य स्विष्टकृदादिबलिदानांतंकृत्वा अधिवासयेत्
पुराणश्रवणादिभिरात्रिंनयेत् केचित्तुकषायवस्त्रदानांतंकृत्वापरेद्युरेवहोमादिकामिच्छंति प्रातःपीठदेवतांसंपूज्य
अष्टकलशदेवताविसृज्य अष्टभिर्ब्राह्मणैस्तान्ग्राहयित्वा ततआचार्यः पवमानःसुवर्जनस्वानुवाकेनच अ
श्वत्थंत्रिःपरिषिच्य किंचिदवशिष्टोदकान् पूर्वस्थानेपुस्थापयेत् ततोयजमानःआचार्योवा अश्वत्थपश्चिम
स्थंडिलेग्निसंस्कारहोमंकुर्य्यात् तद्यथा अश्वत्थस्यव्याहृतिद्वारा पुंसवनादिसमावर्त्तनांतान्संस्कारान्करि
ष्ये इतिसंकल्पः अग्निपवमानंप्रतिष्ठाप्य अन्वाधानात् अत्रप्रधानम् अग्निंवायुंसूर्यंप्रजापतिंआज्य
द्रव्येणप्रतिसंस्कारंचतुश्चतुःसंख्याकाहुतिभिर्यक्ष्ये प्रतिसंस्कारहोमांतेस्खलइतिमंत्रेण अश्वत्थंस्पृशेत् ए
वमुपनयनपर्यंतंकृत्वा यजमानश्चस्वस्याश्वत्थस्यचांतरालेपटंधृत्वा सुमुहूर्त्तेमंडलपाठपुरःसरंदेवलग्नमितिप
ठित्वा अतः पटंनिः सार्य्यध्रुवसूक्तंपठित्वा येयज्ञेनेतिवर्गपंचकशाखांतमंत्रांश्चपठित्वा कौपीनंयज्ञोप
वितंकनकमयींमेखलांदंडंचतत्तन्मंत्रैर्दत्वा सप्रणवांसव्याहृतिकांसशिरस्कांगायत्रीमुपदिशेत् इत्युपनयनम्
ततोमहानाम्न्यादिसमावर्त्तनांतंकृत्वा कनककुंडलअलंकारांश्चदत्वा आयुष्यंब्रह्मवर्चसमितिपठित्वामौंजीवि
सर्जनांतंकृत्वा त्वमग्नेइतिसूक्तंपठेन् ततःस्विष्टकृदादिहोमशेषंसमापयेत् अथविवाहः अश्वत्थालवालेयवा
स्तोंशतकुंभमितंशुद्धजलंक्षिप्त्वा दुग्धमधुघृतकुंभैश्चक्षिप्त्वा वस्त्रयुग्मेनंतराश्वत्थस्यविवाहादिविधिंकरिष्ये

इतिसंकल्प्य पूर्वसंस्कारहोमस्थंडिलोत्तरप्रदेशेस्थंडिलंविधाय योजकनामाग्निंप्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात्
अत्रप्रधानंद्यौसुवर्णैसयुजौसखायौसमानंवृक्षंतरिपस्वजातेतिमंत्रेण अष्टोत्तरशतसंख्ययातिलाज्यद्रव्येणतथामे
हाव्याहृतिभिस्तिलाज्यद्रव्येणअष्टोत्तरशतसंख्ययायक्ष्ये महाव्याहृतिभिस्तुभूःअग्नयेपृथिव्यैमहतेचस्वाहा भुवो
वायवेचांतरिक्षायचमहतेस्वाहा ओंस्वरादित्यायादिवेचमहतेस्वाहा ओंभूर्भुवःस्वश्चंद्रमसेचनक्षत्रेभ्यश्चमहद्भ्यः
स्वाहा एवंहोमंसंपाद्यतुलस्यश्वत्थयोश्चतुरःशाखामयान्हस्तान् गृभ्णामीतिमंत्रेणयोजयेत् ततःस्विष्टकृदादिहो
मशेषंसमाप्य ततोऽश्वत्थंपुरुषसूक्तेनषोडशोपचारैःसंपूज्यअश्वत्थंतुलसींचप्रार्थयेत् अश्वत्थत्वंजगन्नाथपुरादेवै
र्विनिर्मितःपापात्संत्राहिनोदेवपुण्यंदेहिमहाफलं इत्यश्वत्थप्रार्थनामंत्रः अथतुलसीप्रार्थना क्षीरोदधिसमुद्भूतेतुल
सीहरिवल्लभे अश्वत्थोद्यापनंपुण्यंमह्यंदेहिश्रियेनमः ततआचार्य्यःक्षेत्रपालबलिंदत्वा सर्वेऋत्विजआचा
र्यश्चस्वस्वकुंडेषुपूर्णाहुतींदत्वा कर्मशेषंसमापयेयुःततोयजमानःपीठपूजादिविविधकृतस्यअश्वत्थोद्यापनस्यसांग
तासिद्ध्यर्थं आचार्य्यादिभ्योदक्षिणाप्रदानमहंकरिष्ये इतिसंकल्प्य पूजापूर्वकंतेभ्योदक्षिणांदत्वाआचार्य्यांथपूर्व
स्थापितकलशोदकंदूर्वापल्लवैःसपत्नीकंयजमानमभिषिंचेयुःतत्रमंत्राः आनोभद्राइति दशर्चंसूक्तं अस्यवामेतिद्वि
पंचाशतृचांसूक्तं मुंचामीतिपंचर्चंसूक्तं परोमंत्रेतिचतुर्दशर्चंसूक्तं समुद्रज्येष्ठाइत्यादयः ततः पौराणिकाः
सुरास्त्वामभिषिंचन्त्वित्याद्याः एवमभिषिक्तोयजमानःतिलकादिधृत्वा अग्निपीठदेवताश्चसंपूज्य उत्तिष्ठब्रह्मण
स्पतेति उत्थाप्य सोपस्करंपीठमाचार्य्यायदत्वा कृतस्यकर्मणः संपूर्णतासिद्ध्यर्थंगांचदत्वा मंडपंच स
ऋत्विक्सदस्यायाचार्य्यायचदत्वा भूयसींदक्षिणांदत्वा परमेश्वरार्पणंसंपाद्य सप्ताधिकान् ब्राह्मणान्संभोज्य
आशिषोगृहीत्वाअश्वत्थोद्यापनसंपूर्णतांवाचयित्वा इष्टजनैः सहभुंजीत यएवंकुरुतेतस्यवर्धतेश्रीयशः सुखं

कुलकोटिसमुद्धृद्विर्विष्णुलोकेमहीयते इतिशौनकीयेअश्वत्थोद्यापनम् अथवटोद्यापनम् भविष्यस्कांदयोः
तत्त्रोदगयनेसुमुहूर्त्तेस्थिरलग्नेचंद्रानुकूलदिनेरम्यप्रदेशे नाभिमात्रगर्त्तेगृहाद्दोप्रतिष्ठामंत्रेणवटपादपारोपणंका
र्यं तद्वदेवसर्वपादपारोपणम् अष्टमेवर्षेद्वादशेवावर्षेशाखापत्रांकुरितेवटवृक्षेउदगयनादिशुभकालेवटोद्या
पनंकुर्यात् वटस्यपरितः चतुर्हस्तांदृढांवेदिकांविधाय वटमूलेचतुरस्रंवर्त्तुलंवाआलवालंकृत्वा तत्रकांडा
त्कांडादितिमंत्रेणदूर्वाआरोपयेत् वटपरितः चतुर्हस्तंपंचहस्तंवासुदृढं चतुर्द्वारंमंडपंकुर्य्यात् सामर्थ्येसति
वटस्यपार्श्वेमउत्तरेवा यथोक्तप्रकारेणहोमार्थं नवपचकुंडाद्युपेतंमंडपंकुर्य्यात् असामर्थ्ये वटवेदिकापार्श्वे
व तत्रप्रागादिद्वारचतुष्टये आम्रोदुंबरप्लक्षाशोकपल्लवकृतानिचत्वारितोरणानि तथाद्वारचतुष्टयेश्वेतकृष्ण
हरितपीतवर्णाश्चत्वारोध्वजाः पताकाश्चवटशिरसि सर्ववर्णध्वजः कार्यः एवंसंभृतसंभारोयजमानः
ज्योतिर्विदादिष्टेसुमुहूर्त्तेप्रधानसंकल्पंकुर्यात् तद्यथा ॐमद्य तिथ्यादिकीर्त्तनांतेआत्मनः सकलपापक्षय
कुलकोटिसमुद्धरणऐहिकामुष्मिकसुखप्राप्तिपूर्वकब्रह्मपदप्राप्तिकामोवटोद्यापनंकरिष्ये तथाच अभीष्टदातृत्व
सिद्ध्यर्थंसर्वप्राणसुखनिवासार्थंचवटसंस्कारमहंकरिष्ये स्वगृह्योक्तविधिनातानिचकृत्वा आचार्यादीन्वृणु
यात् अस्मिन्कर्मणिआचार्यत्वामहंवृणे तदंगविहितंगणेशपूजनपुण्याहवाचन नांदीश्राद्धआचार्यादिव
रणंकरिष्ये वृतोस्मीतितेनोक्ते एवंब्रह्माणं सदस्यंउपद्रष्टारंच ऋत्विजश्चसातिसंभवेमधुपर्कादिनासंपू
ज्य प्रार्थयेत् अस्ययागस्यनिष्पत्तौभवंतोभ्यर्थितामया सुप्रसन्नैश्चकर्त्तव्यंकर्मेतद्विधिपूर्वकं ततः सकु
टुंबयजमानः पूर्णकलशहस्तः मंगलादितूर्यघोषेणसहशाकुंतसूक्तंपठेत् वटमंडपप्रादक्षिण्येनपश्चिमद्वा
रमागत्य तत्रमहीद्यौरितिमंत्रेणधरांसंपूज्य सुवर्णादिनिर्मितांवा आचार्योपदांवाप्रविश्यच वटसमीपे

कलशंनिधाय वरुणनिर्ऋतिमध्येउपाविशेत् ततआचार्य्यआचार्यकर्माहंकरिष्ये इतिसंकल्प्य भूतशुद्धिं विधाय मंडपांतः गौरसर्षपलाजान् यदत्रसंस्थितंभूतमित्यादिमंत्रेणविकीर्य साधितपंचगव्येनकुशैः आपोहिष्ठेत्यादिमंत्रैः सर्वत्रप्रोक्षणंकृत्वा देवाआयांतुयातुधानाअपयांतु विष्णोदेवयजनंरक्षस्व ततः स्वस्त्ययनंतार्क्ष्यमरिष्टनेमिमितिमंत्रंपठेत् यथोक्तमंडपेतु उक्तप्रकारेणमंडपपूजांकुर्य्यात् साधारणमंडपेतु तोरणपताकाध्वजशा तिसूक्तजपार्थं वेदक्रमेणद्वौद्वौएकमेकंवाब्राह्मणं प्रागादिक्रमेणवृत्वायथास्थानंनिवेशयेत् ततोब्रह्मादिदेवतासर्वतोभद्रेआवाह्य तदुपरिअक्षतपुंजेकलशत्रयंप्रतिष्ठाप्य ततोमध्यकुंभेब्रह्मयज्ञानमिति ब्रह्माणं तद्दक्षिणेइदंविष्णुरितिविष्णुं तदुत्तरे त्र्यंबकंयजामहे इतिरुद्रं आग्नेयादिकोणेषुगणानांत्वेतिगणपतिं जातवेदसेइतिदुर्गां यज्ञानमितिमात्ःः क्षेत्रस्यपतिनाइतिक्षेत्रपालं ततः परितः लोकेशान् तत्तन्मंत्रैरावाह्यसंपूज्य वेदिपरित. अष्टौकलशान्स्थापनक्रमेणसंस्थाप्य तत्रपूर्वादिकलशेषु पंचगव्यं सप्तमृदः चंदनं पंचरत्नानि क्षीरं सर्वौषधी. गंगोदकंच क्षिप्त्वा शुद्धोदकेनापूर्य्य पूर्णपात्रंप्रत्येकंनिधाय तेषुइंद्रादीनावाह्य संपूजयेत् हरिद्रातैलरोपणादिवटस्यकृत्वावस्त्रेणवेष्टयेत् इत्यधिवासनम् अपरेद्युः प्रातर्नित्यकर्मसमाप्य पीठदेवताः संपूज्य प्रागादिद्वारचतुष्टयेषुचतुरश्चतुरश्चकुंभान्संस्थाप्यतेषुउदकपंचरत्नपंचपल्लवादिनिधायतेषुइंद्रयमवरुणसोमान् तत्तन्मंत्रैरावाह्यसंपूज्य चतुर्वेदाविदोद्विजाःशांतिसूक्तानिपठेयुःईशान्यां कुंडेस्थंडिलेवा अग्निंप्रतिष्ठाप्य तदुत्तरवेदिकायांउक्तप्रकारेणग्रहानावाह्यसंपूज्य ईशान्यांकलशंसंस्थाप्यप्रतिष्ठाप्य अथाचार्यब्रह्माणंचवृणयात् ततोद्वारस्थाआचार्य्याश्चत्वारःस्वस्वकुंडेस्वस्वगृह्यविधानेन. आचार्य्यकुंडात् श्रोत्रियागाराद्वाअग्निंप्रणयिस्थापयेयुः कुंडचतुष्टयेप्रत्येकंब्रह्माविष्णुरुद्रान् घृताक्तदूर्वाज्यद्रव्येणअष्टोत्तरशतस

म्मिताहुतिभिःयक्ष्ये पूर्वेइंद्राद्यष्टौलोकपालान् समित्चर्वाज्यद्रव्यै रष्टाविंशतिसंख्ययायक्ष्ये दक्षिणेगणपतिंदु
र्गांसतमादः क्षेत्रपालंघृताक्तद्रव्येणअष्टाविंशतिसंख्याहुतिभिर्यक्ष्ये पश्चिमकुंडेसाधिप्रत्यधिदेवतानादि
त्यादिग्रहानर्कादिसमिच्चर्वाज्यतिलव्रीहिद्रव्यैरष्टाविशतिसंख्याकाहुतिभिर्यक्ष्ये उत्तरकुंडेसोमंधनुमितिमंत्रेणघृ
ताक्तचरुप्लक्षसमिद्रव्यैः अष्टोत्तरशताहुतिभिः ब्रह्मादिदेवताश्चैकैकयाज्याहुत्यायक्ष्ये एवंतत्तन्मंत्रैर्होमंसं
पाद्य ततआचार्यःवटस्यहरिद्रातैलादिदत्त्वा पंचोपचारैःसंपूज्य स्थापिताष्टकलशान् ब्राह्मणान्ग्राहयित्वा
आपोहिष्ठामयोभुवःसमुद्रज्येष्ठाः इमाआपः यतोन्विंद्रमिति प्रत्येकंयजमानो वटस्याभिषेकंकुर्य्यात् ततआ
चार्यःप्रतीच्यांवटस्यसंस्कारहोमार्थं स्थंडिलंनिर्मायसंकल्पंकुर्य्यात् ओंमयास्यवटस्यपुंसवनादिविवाहांतान्सं
स्कारान्व्याहृतिहोमद्वाराकरिष्ये इतिसंकल्प्य अग्निप्रतिष्ठाप्य अन्वादध्यात् अत्रप्रधानं अग्निवायुसूर्य
प्रजापतिंआज्यद्रव्येण प्रतिसंस्कारंचतुश्चतुःसंख्याहुतिभिर्यक्ष्ये ओंभूरग्नयेपृथिव्यैमहतेस्वाहा ओंभुवोवा
यवेषांतरिक्षायमहतेस्वाहा ओंस्वरादित्यायादिवेमरुतेस्वाहा ओंभूर्भुवः स्वश्चंद्रमसेचनक्षत्रेभ्यश्चमहतेस्वाहा
एवंहोमंकृत्वा प्रतिसंस्कारहोमांते वनस्पतेसातेवत्वशाइतिमंत्रेणवटंस्पृशेत् एवमुपनयनपर्यंतंकुर्यात् ततोयजमा
नःवटांतरालेपटंधृत्वा मुहूर्त्ततदेवलग्नमितिपठिते अंतर्पटंनिःसार्य्यंध्रुवसूक्तंयेयज्ञेनेतिपठित्वाकौपीनंयज्ञोपवीतं
मेखलांदंडंचतत्तन्मंत्रैर्दत्त्वा ब्रह्मोपदेशवत्गायत्रींचदत्त्वाप्रणमेत् इत्युपनयनंततोमहानाम्न्यादिसम वर्त्तनांतंकर्मकृ
त्वा अलंकारान्दत्त्वा आयुष्यंब्रह्मवर्चसामितिमौंजींविसर्जयेत् ततोवटंदूर्वांचदुग्धादिनासिंच्य वटंदूर्वांचवस्त्रयुग्मे
नसंवेष्ट्यवस्त्रकंचुक्यादिआभरणानिचदत्त्वा पूर्ववत् हुत्वागृभ्णामितेहस्तमितिमंत्रेणवटदूर्वयोःपल्लवमयान्हस्तान्
योजयेत् आदित्योब्रह्मरूपायमध्यतोविष्णुरूपिणे अग्रतःशिवरूपायवटवृक्षायतेनमः अकारमूलरूपायउकारः

स्कंदरूपिणे मकारफलपुष्पायवटवृक्षायतेनमः इतिवटंनमस्कृत्य दूर्वासिशतपर्वासिशतमूलाशतांकुरा शतंहरसिपापानांशतमायुःप्रवर्धते इतिवटवृक्षंदूर्वांचसंप्रार्थ्य ततश्चाचार्यःक्षेत्रपालबलिंदत्त्वा सर्वेआचार्याःस्व स्वकुंडेपुपूर्णाहुतीर्दत्त्वा ततोयजमान.वटोद्यापनसंपूर्णतासिद्धये आचार्यादिभ्योदक्षिणांदास्ये इतिसंकल्प्य क्रमेणसर्वेभ्योदक्षिणांदत्त्वा तत·सर्वेऋत्विज स्वस्वकलशोदकैर्यजमानं समुद्रज्येष्ठाइत्यादिमंत्रेणाभिषिंच्य कर्मशेषंसमापयेयु. ततोयजमान·पीठदेवतांसंपूज्य उत्तिष्ठब्रह्मणस्पतेइत्युत्थाप्ययांतुदेवगणा.सर्वेइतिविसृ ज्य पीठंसोपस्करमाचार्यायसंकल्प्यदद्यात् संभारानृत्विगाचार्यादिभ्योविभज्यदत्त्वाशताधिकान्ब्राह्मणा न्भोजयिष्ये इतिभूयसींदक्षिणादानपूर्वंकुर्यात् सदन्ननदक्षिणादिनासंतोष्य वटोद्यापनसंपूर्णतांवाच यित्वा इष्टजनैःसहभुंजीत इतिवटोद्यापनविधि· अथवृक्षसामान्योद्यापनविधिर्हेमाद्रौमात्स्ये ऋषयऊचुः पादपानांविधिंसूतयथावद्दविस्तरात् विधिनाकेनकर्त्तव्यंपादपोद्यापनंबुधैः येचलोकाःस्मृतास्तेषांतानिदा नींवदस्वनः सूतउवाच पादपानांप्रतिष्ठाचतथैवोद्यानभूमिषु तडागविधिवत्सर्वमासाद्यजगतीश्वरः ऋत्वि क्मंडपसंभारमाचार्यश्चापितादृश· पूजयेद्ब्राह्मणांस्तद्वद्धेमवस्त्रानुलेपनैः सर्वौषध्यादिसंसिक्तान्पिष्टातक विभूषितान् वृक्षान्माल्यैरलंकृत्यवासोभिरभिवेष्टयेत् सूच्यासौवर्णयाकार्यंसर्वेषांकर्णवेधन अंजनंचापिदातव्य तद्वद्धेमशलाकया फलानिसप्तवाष्टौवाकालधौतानिकारयेत्कालधौतानिरौप्यानिसौवर्णानिचकार्याणि प्रत्येकंसर्व वृक्षाणांवेद्यांतान्यधिवासयेत् धूपोत्रगुग्गुलुःश्रेष्ठस्ताम्रपात्रैरधिष्ठितान् सर्वधान्यकृतान्कृत्वावस्त्रगंधानुलेपनैः कुंभान्सर्वेषुवृक्षेषुस्थापयित्वानरेश्वर· साहिरण्यानशेषांस्तान्कृत्वाबलिनिवेदनं तथाचलोकपालानामिंद्रादीनां विधानतः वनस्पतेश्चविद्वद्भिर्होम·कार्योद्विजातिभिः तत·शुक्लांबरधरोसौवर्णकृतभूषणां कांस्यदोहांतुसौवर्णशृं

ग्राभ्यामतिशोलिनीं । पयस्विनींवृक्षमध्यादुत्सृजेद्गामुदङ्मुखीं । ततोभिषेकंमंत्रेणवाद्यगीतकमंगलैः । ऋग्यजुः
साममंत्रैश्चवारुणैरभितस्तदा तैरेवकुंभैस्नपनंकुर्य्युर्ब्राह्मणपुंगवाः । स्नात्वाशुक्लांबरधरोयजमानोपिपूजयेत् गो-
भिर्विभवतःसर्वान्नृत्विजःसुसमाहितः । हेमसूत्रैःसकटकैरंगुलीयपवित्रकैः वासोभिःशयनीयैश्चतथोपस्करपादु
कैः क्षीराभिषेचनंदद्युर्य्यावद्दिनचतुष्टयं होमश्चसर्पिषाकार्योयवकृष्णतिलैस्तथा पालाश्यःसमिधःशस्ताश्चतु
र्थेन्हितथोत्सवः दक्षिणाश्चपुनस्तद्वद्देयातत्रापिशक्तितः यद्यदिष्टतमंकिंचित्तत्तद्दद्यादमत्सरः आचार्य्येद्विगु
णंदत्वाप्रणिपत्यविसर्जयेत् अनेनविधिनायस्तुकुर्य्याद्वृक्षोत्सवंबुधः सर्वान्कामानवाप्नोतिपदंचानंत्यमश्नुते यश्चै
कमपिराजेंद्रवृक्षसंस्थापयेन्नरः सोपिस्वर्गेवसेद्राजन्यावदिंद्रायुतत्रयम् भूतान्भव्यान्मनुष्यांश्चतारयेत्निरपास्थ
तान् । परमांसिद्धिमाप्नोतिपुनरावृत्तिदुर्लभां इतिसामान्यवृक्षोद्यापनविधिः ॥ स्वस्तिश्रीरणवीरसिंहधरणीपा
लोवदान्याग्रणीः ॥ १ ॥ रणवीरसिंहभूपेशकारितेकृत्यवारिधौ लक्षपूजावृक्षपूजाकृत्यरत्नसमुच्चयः ॥ ३२ ॥
अथप्रसंगादश्वत्थतरुपुत्रकविधिः मत्स्यपुराणे — दशकूपसमावापीदशवापीसमोह्रदः दशह्रदसमःपुत्रोदशपुत्र
समोद्रुमः नंदिपुराणे ततःपुत्रंतुयःकुर्य्याद्विधिवद्वह्निसन्निधौ समहापातकैर्युक्तःसमुद्धृत्यकुलद्वय नरकेभ्योनरोया
तिप्रजापतिपुरंप्रभो स्कंदपुराणे इत्येवंरुद्रमहीपीभूमिरुहसुतस्तवंस्तुत्वापतिंत्रिलोकेशमिदमाहपतिव्रता देव्युवा
च भगवन्केनविधिनाविधीनांसारसागरः पुत्रप्रतिकृतिर्वृक्षःक्रियतेचंद्रभूषण सलीलमितिसर्वज्ञात्पृच्छंतीविधिमुत्त
मं महादेवोमहादेवीमिदंवचनमब्रवीत् ॥ ईश्वरउवाच ॥ देविनागेंद्रनासोरुनागेंद्रमदगामिनी शृणुष्वयेनवि
धिनागृह्यतेवतिजःसुतः अवनिजोवृक्षः स्वपुत्रार्थंभूमिरुहंगृहीष्यामीतिपार्वति सोपवासाभवेन्नारीशुचि
वस्त्राशुचिव्रता ततश्चैवसहस्रांशावस्तंगगतेनिशि उदितेविमलेचापितथेंदाविंदुसन्निभे विप्रानामंत्रयेद्रावौ

पावनान्वेदपारगान् ॥ विप्रानामंत्रयित्वातुशुचिवस्त्राशुचिव्रता ॥ शयीतसनमस्कारासदर्भाभूमिमाश्रिता
गमयित्वातुतांरात्रिंसवितर्युदितेसति भक्ष्यभोज्यंसमादाय व्रजेद्यत्रभवेत्तरुः ॥ ततस्तंस्नापयित्वातुसातपत्रंसभूषणं
तंतरुंतरुणीकृत्य ॥ तच्छायामनुगामिनः ॥ यथोपपन्नमन्नंतद्भोजयित्वाद्विजांस्ततः ॥ पुण्येऽह्निस्नापयित्वातुऋत्वि
जश्चतुराननः ॥ तेषांनांब्राह्मणानांवैतत्त्वेनाकृत्यमात्मनः ॥ निवेद्यकृतमुद्दिश्यसद्भावेनपरेणहि ॥ अपुत्राभगवंतोहं
पुत्रप्रतिकृतिंतरुं ॥ ग्रहीष्यामिममानुज्ञांकर्तुमर्हथसत्तमाः ॥ ततस्तैरभ्यनुज्ञातंतंतरुंतरुणाकृतिं भूमिदेवसमक्षंवै
गृह्णीयात्तत्रसुव्रते ॥ भूमिदेवसमक्षंतुविधेयंब्राह्मणाग्रतः ॥ अनेनविधिनायस्तुगृहीतस्तरुपुत्रकः ॥ पित्र्यणांनर
कस्थानांमधुधारांसवर्षति ॥ गृहीतोविधिनानेनशुभभूमिरुहात्मजः ॥ सतुसुखायभवतिविपरीतेनदुःखदः ॥ सपुत्रा
णांशतंचापिपीनश्रोणिपयोधरे ॥ एकोभूमिरुहःश्रेष्ठःपुत्रस्त्वेकःलिपतस्ततः ॥ इत्येवंतन्मयादिष्टमिष्टदृष्टेनवारिणा
यथाभूमिरुहः ॥ पुत्रोविशिष्टोप्येककःशनैः ॥ ततःशोकापहादेवीतमशोकंविभावती ॥ अलंकृत्यसुहृष्टासाह्यलं
कारैःपृथग्विधैः ॥ आतपत्रंततस्तस्यमुक्ताचंचलभास्वरं ॥ उत्थापयामासाशिरोमयूरांगरुहैर्नवैः ॥ नानावर्णेन
माल्यस्यचंदनेनसुगंधिना ॥ आमूलात्प्रददौदेवीकरंपद्मानितस्ततः ॥ जांबूनदमयैश्चापि ॥ पट्टैरत्नविराजितैः
सर्वतोभूषयामासतमशोकरुहंसुतं ॥ तस्यशाखाप्रशाखासुमुक्तादामानिपार्वती ॥ आबबंधसतैर्भातिनक्षत्रैः
रिवभास्करः ॥ तथावासोयुगेनापितमशोकंगुहारणी ॥ वासयामासलेकानांजननीपुत्रं ॥ ततो
त्वगुरुणाचारुगुग्गुलंघृतमेवच ॥ समवाययुतंधूपंचारयंधूपनार्पिता ॥ ततःशंखनिनादेनदेवतूर्यरवेणच ॥ नंद
नाब्रह्ममातीताब्राह्मणाब्रह्मणासमाः ॥ वाचयित्वाथपुण्याहंदत्त्वागाःस्वर्णमेवच ॥ ततःपुण्याहघोषेतेदत्त्वाचाशीर्भि
र्पोरपि अनुमन्यपतिंदेवीऋषींश्चाप्रीणयत्तदा ब्रह्मवैवर्तेश्रीभगवानुवाच अतःपरंप्रवक्ष्यामिवृक्षस्योद्यापने

विधः सर्वपापप्रशमनंसर्वाशुभनिवर्हणं । अपुत्रयापुरापार्थपार्वत्यामंदराचले अशोकःशोकशमनःपुत्रत्वप रिकल्पितः जातकर्मादिकास्तस्य याःक्रियाः बुद्धिमान्किल अत्रिर्मुनिःपुराणोक्ताःशृणुष्वैवयुधिष्ठिर धेनुर्बलोधनबलोतथैवमृदुपल्लवः शीतवातातपंसहःसंस्कार्य्यस्तरुपुत्रकः स्त्रीनामाकंटकीकुब्जःकीटखातःस कोटरः नोद्याप्यःपादपःसर्वशिष्टानांयोनसंमतः आलवालेसुविहितेशुभेचार्घचतुष्पथे शोधयित्वातमुद्देशं प्रशस्तंकारयेत्ततः ततश्चोद्यापनंपार्थपादपानांप्रदिश्यते शुभेह्निविप्रकथितेग्रहनक्षत्रसंयुते पताकालंकृतंवृ क्षंपुर्वेद्युरधिवासयेत् पुष्पितैस्नापितंस्वर्णंसर्वौषध्याचपादपं स्थापयेत्सर्वतःकुंभांश्चतुर्दिक्षुविचक्षणः पताका लंकृताःसर्वेकार्य्यास्तत्संनिभा द्रुमाः मूलेविन्यस्यकलशारत्नसूत्रावगुंफिताः रक्तपीतासितश्वेतचर्चिताः सुमनोहराः कलधौतमयान्यत्रफलानिदशपंचवा ताम्रपात्रेसबीजानिसरत्नान्यधिवासयेत् तूर्यमंगलघो षेणचतुर्दिक्षुक्षिपेद्बलीः इंद्रादिलोकपालानांतन्मंत्रैर्मंत्रविद्गुरुः ततःप्रभातेविमलेकुंडंकृत्वासमेखलं ग्रहयज्ञ विधानेनशांतिकर्मसमारभेत् सुवर्णालंकृतान्कृत्वासर्वान्ब्राह्मणपुंगवान् चतुरोष्टौयथाशक्त्यावासोभिरभिपू जयेत् तिलाज्येनतुहोमः स्यात्तुष्टिपुष्टिकरःसदा मातरःस्थापयित्वातुपूजयेत्कुसुमाक्षतैः स्नापयित्वातरुं सम्यक्पयसाथपरिप्लुतं होमयेज्जातकर्मादिगोदानंयावदेवहि पादपंस्नापयेत्तत्रसमंत्रैस्तीर्थवारिभिः जात कंनामकरणमन्नप्राशनमेवच सुवर्णसूच्याकुर्वीतकर्णवेधंविधानतः जातरूपक्षुरेणाथचूडाकर्मयथाक्रमं वध्नी यान्मेखलांमौंजींवासश्चपरिधापयेत् कुर्यादेतदशेषेणकृत्वागोदानमंगलं विवाहंकेचिदिच्छंतिमालतीलतया तरोः मालत्यासहामलक्याजंबूवाशाल्मलींविदुः संस्कृत्यैवंतुसंस्कारैःपादपंचयथार्थवत् एषप्रतिष्ठानामे तिमंत्रेणाशीःप्रयोजयेत् यजमानस्ततस्नात्वाशुक्लांबरधरःशुचिः पुष्पांजलिंसमादायमंत्रमेनमुदीरयेत् मं

त्रोयथा । येशाखिन.शिखरिणांशिरसाविभूषायेनंदनादिषुवनेपुकृतप्रांतष्ठाः यकामदा सुरनरारगाकमराणांते मेनतस्यदुरितार्त्तिहराभवंतु एतेद्विजाविधिवदत्रहुतोहुताशा पस्यत्यथोशिशिरदीधितिरंवरस्थः त्वंवृक्षपुत्रप रिकल्पनयावृतोसिकार्य्यंसदेवभवतामेमपुत्रकार्य्यं इत्येवमुक्तातवृक्षपुत्रत्वेपरिकल्प्यच वृतपात्रेस्ववदनं दृष्टाशीःसंप्रयोजयेत् अगादगात्सभवासिहृदयादाभिजायसेआत्मैवपुत्रनामासित्वजीवशरदाशतब्राह्मणानांतथा देयादक्षिणादृष्टमानसैः स्थापकायशुभांधेनुदद्यात्कुर्य्यान्महोत्सव दीनानाथजनानांचभोजनचानिवारितं इत रेषांतुदातव्यसतुष्ठेनसुरासव ज्ञातिबधुजनैःसार्धस्वयभुंजीतकामतः तथाकर्मकरा सर्वेभोजनीया स्वशक्तित एवयाकुरुतेपार्थवृक्षाणांसुमहोत्सव सर्वान्कामानवाप्नोतिइहलोकेपरत्रच पद्मपुराणे अपुत्रस्यहिपुत्रत्वपा दपाइहकुर्वते यच्छतिरोपकेभ्यस्तेसतीर्थेतर्पणादिकं सत्तीर्थेषुपुत्रकृतंतर्पणादिजन्यतृप्त्यादिफलंरोपकस्यप्र यच्छंतीत्यर्थः यत्नेनापिचराजेंद्रपिप्पलारोपणकुरु सतुपुत्रसहस्राणामेकएवकरिष्यति तर्पणादिकृत्यमिति शेष पुत्रैर्विनाशुभगतिर्नभवेन्नराणांदु पुत्रकैरपितथोभयलोकनाश एतद्विचार्य्यसुधियापरिपाल्यवृक्षाः पुत्रा पुराणविधिनापरिकल्पनीयाः इतितरुपुत्रकविधानसहितवृक्षसामान्योद्यापनम् ॥

अथशिष्टपरिग्रहीतसत्यनारायणकथाविधानम् तत्रादौकृतनित्यक्रियोयजमानादिः सायंकालेब्राह्मणैरमात्यादिभिःसह ॐतत्सदद्येत्याद्युच्चार्ययथावर्त्तमानेदेशकालेअमुकशर्मावर्माबामनोवांछितफलावाप्तिकामोदुखःदौर्गत्याद्यखिलसकटनिवृत्तयेगणेशादिपूजापूर्वक सत्यनारायणपूजासहितंकथाश्रवणमहंकरिष्ये ततोभूशुद्धिप्राणायामादिकृत्वा सामान्यार्घ्यस्थापनंग्रहस्थापनंशंखस्थापनंचविधाय त्वंपुरासागरोत्पन्नोविष्णुनाविधृतःकरेनमितःसर्वदेवैश्चपांचजन्यंनमोस्तुते १ आगमार्थंतुदेवानांगमनार्थंतुराक्षसां कुर्वेघंटारवंतस्मादेवताह्वानलक्षणइतिशंखघंटांचसंपूज्य शंखोदकेनस्वात्मानंपूजोपकरणादिकचाभ्युक्ष्य गणेशंग्रहांश्चयथाविधिसंपूज्य ततःसत्यनारायणध्यानं ध्यै नारायणंसांद्रघनावदातचतुर्भुजंपीतमहार्हवाससं प्रसन्नवक्त्रांबुजलोचनंतसनंदनाद्यैरुपसेवितमजे १ शांताकारंभुजगशयनं २ शुक्लांबरधरंविष्णु ३ इतिध्यात्वामानसैरुपचारैः संपूज्य पुनर्ध्यात्वाशालिग्रामशिलांपीठोपरिसंस्थाप्य अथवासुवर्णादिप्रतिमांसर्वतोभद्रस्थकलशोपरिसंस्थाप्य पुरुषसूक्तेनपंचामृताभिषेकसहितंषोडशोपचारैर्यथाशक्तिभक्ष्यभोज्यनैवेद्यवस्त्रभूषण फलदक्षिणादिभिर्भक्तिपुरःसरंमहोत्सवंकृत्वा ॐनमोभगवतेसत्यनारायणायनमः इत्यनेनसर्वोपचारान्समर्पयेत् तत्रसपादकसेटकमात्रशर्करा घृतपाचितगोधूमचूर्णमयनैवेद्यप्रथमंदत्वा महानैवेद्ययथाशक्तिमहोत्सवार्थंयथारुचिदद्यात् नैवेद्यातेतांबूलादिसमर्पण वाचिकश्रोतृजनांश्चतिलकपुष्पमालादिरभ्यर्च्यालंकुर्यात् यथाशक्तिमूलमंत्रमष्टोत्तरशतादिकसंख्यंपजपेद्वा कथांशृणुयात् सूतउवाच नारायणंनमस्कृत्यनरंचैवनरोत्तमं देवींसरस्वतींव्यासंततोजयमुदीरयेत् नवांभोजनेत्रंरमाप्रेमपात्रंचतुर्बाहुचामीकरचारुगात्रं जगत्त्राणहेतुंरिपुध्वांतवह्निंसदासत्यनारायणंदेवमीडे श्रीरामंलक्ष्मणंसकरुणंसीतापतिसात्विक वैदेहीमुखपद्मलब्धमधुपंपौलस्त्यसंहारिणं वेदवेद्यपदांबुजंसुरवरंभक्ता

नुकंपापरं शत्रुघ्नहनूमंताचभरतेनासेवितंराघवं कलिकलुषविनाशवांछितार्थप्रकाश सुरनरसुखदासंभूसुरे शप्रकाशं विबुधबुधविलासंशास्त्रचर्य्याविशेषं नृपतिवरचरित्रंभोशृणुष्वेतिहासं कृतत्रेताद्वापरेपुपूज्यतेनेक रूपतः कलौप्रत्यक्षफलदः सत्यनारायणोहरिः कृपयाब्राह्मणद्वारेप्रकटीकृतविग्रहः इतिहासमिमंवक्ष्ये संवादंहरिविप्रयोः काशीपुरीतिख्याततत्रासीद्ब्राह्मणोत्तम दांतोगृहाश्रमीनित्यं भिक्षुः कुलकलत्रवान् शतानंदइतिख्यातोविष्णुव्रतपरायणः एकदापथिभिक्षार्थंचरतस्तस्यश्रीपति पीडितस्यातिशांतस्यसंबभूवाक्षि गोचरः वृद्धब्राह्मणरूपेणपप्रच्छतद्द्विजंहरिः कयास्यासिद्विजश्रेष्ठवृत्तिकामेनकथ्यतां ब्राह्मणउवाच॥ भि क्षावृत्तिरहंसौम्यकलत्रापत्यहेतवे याचितुंधनिनांद्वारेव्रजामिधनमस्तिनो सत्यनारायण भिक्षाविप्रैःसद्ग्राह्याचि शेषणकलौद्विज सर्वोपदेशनेविप्रसत्यनारायणंभज दारिद्र्यशोकत्रिविधसंतापहरणंहरिं कुशलाःशरणंयांतिनेतरे विपर्ययेपिणा शरणंशरणंयाहिमोक्षदंमलमोचनं एवसंबोधितोविप्रोहरिणावृद्धरूपिणा पुनःपप्रच्छविप्रोसौकास्ते नारायणोविभुः सत्यनारायणउवाच॥ बहुरूपः सत्यसंधः सर्वव्यापीनिरंजनः इदानींविप्ररूपेणतवप्रत्य क्षतागतः दुःखोदधिनिमग्नानां तरणंचरणंहरेः आहरस्वपूजासंभारं हितायजगतोद्विज अर्चांस्तव कथाध्यायांस्त्वमेवप्रकटीकुरु इतिब्रुवंतंविप्रोसौददर्शपुरुषोत्तमं जलदश्यामलंचारुपतुर्भुजंगदादिभिः पी तांबरंनवांभोजलोचनंस्मितसुंदरं वनमालामधुव्रातचुंबितांघ्रिसरोरुहं निशम्यपुलकांगोसौप्रेम्णापूर्णाश्रुलो चनः स्तुवन्गद्गदयावाचादंडवत्पतितोभुवि शतानंदउवाच॥ प्रणमामिजगन्नाथंजगत्कारणकारणं अना थनाथंशिवदंतापत्रितयमोचनं नमः सत्यनारायणायास्यकर्त्रे नमः शुद्धसत्त्वायविश्वस्यभर्त्रे करालायकालाय लोकस्यसंहर्त्रेनमस्तेजगन्मंगलायात्तमूर्त्ते धन्योस्म्यद्यकृतार्थोस्मिभवोद्यसफलोमम वाङ्मनोगोचरोयस्त्वंममप्र

त्वंसमागतः दिष्ट्या किंवर्णयाम्यधंनजानेकस्यमेफलम् क्रियाहीनस्यमंदस्यममप्रत्यक्षमागतःकाकिंचनोहंभग
वन्कंपुनातेरमापते विधिनाकेनकृपयातदाज्ञापयमांविभो हरिस्तमाहमधुरस्मितंविश्वमोचनंपूजयाममविप्रं
द्रूलप्स्यसेत्वंधनंवहु अनायासेनलब्धेनश्रद्धामात्रेणमांभज गतोयाहोजालिलोवायथाभून्मुक्तवंधनः विधानंशृणु
विप्रेंद्रमनस्माकामजंफलं पूजासंभृतसंभारः कुर्याद्भक्त्यायथाविधि गोधूमचूर्णपादांशसेटकादिप्रमाणतः दु
ग्धेनतावतायुक्तमिश्रितंशर्करादिभिः गंधपुष्पादिनैवेद्यैर्भोज्याद्यैश्चमनोरमैः धूपैश्चदीपावलिभिरन्नैश्चविवि
धोत्तमैः शल्यमिष्टान्नतांबूलैः पूजयेद्भक्तितत्परः ब्राह्मणैः स्वजनैश्चैव वेष्ठितः श्रद्धयान्वितः मयासार्धं
ममकथांशृणुयात्परमादरात् इतिहासंतथाराज्ञोवणिजोखिलतःपरं कथांतेप्रणमेद्भक्त्याप्रसादंविभजेत्तथाल
ब्धंप्रसादंभुंजीतमानंनैवविचारयेत् द्रव्यादिभिर्नमेप्रीतिर्भक्त्याकेवलयातथा विधिनानेनमानेनपूजयिष्यंति
येनराः पुत्रपौत्रधनैर्युक्ताभुक्त्वाभोगान्यथेप्सितान् अंतेसान्निध्यमासाद्यमोदंतेतेमयासह यंयंकामंकामयं
तेप्राप्नुयुस्तेममार्चनात् इत्युक्त्वांतर्दधेविष्णुर्विप्रोपिहृष्टमानसः प्रणम्यागाद्यथादिष्टंमनसाकौतुकाकुलः अद्य
भैक्ष्येणलब्धेनपूज्योनारायणोमया इतिनिश्चित्यमनसिभिक्षार्थीनगरंगतः विनादेहीतिवचनंलब्धवान्विपुलं
धनं कौतुकाविष्टमनसाजगामनिजमंदिरं कौतुकात्सर्वमाख्यातंब्राह्मण्यासान्वमोदत सादरंद्रव्यसंभार
माहरद्भर्तुराज्ञया आहूयबंधुमित्राणितथासान्निध्यवासिनः सत्यनारायणंदेवंपजामिस्वगुणावतः भक्त्या
तुतोपभगवान्सत्यनारायणःस्वयं कामदित्सुःप्रादुरासीत्कथांतेभक्तिवत्सलःवव्रेविप्रोभिलषितामिहामुत्रफलप्रदं
भक्तिपरांभगवतितथातत्संगसंगिनां रथंकुंजरामंदिरंमंजुलंचहयचारुचामीकरालंकृतंच धनंदासदासीगणंगां
महींचलुलायंसदुग्धंहरेर्देहिदास्य तथास्त्वितिहरिःप्राहस्वयमंतर्दधेततः विप्रोपिकृतकृत्याभूत्सर्वलोकाविसि

स्मिरे · प्रणम्यभुविकायेनप्रसादचापुरादरात् स्वंस्वंधाममयाजग्मुर्धन्यधन्येतिवादिनः प्रचचारततोलोकेसत्यनारायणार्चनं कामसिद्धिप्रदभुक्तिमुक्तिदंकलुषापहम् ॥ इतिश्रीमदितिहाससमुच्चयेसूतशौनकसंवादे सत्यनारायणार्चनेप्रथमोध्यायः ॥ १ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥

२२

सूतउवाच ॥ अथेतिहासंशृण्वानःसतुविप्रःकृतार्थितः विचरंतोवनेकामंनिषादाः काष्टवाहकाः वनात्काष्ठानिविक्रेतुंपुरींतांप्रययुःकश्चित् एकस्तृषाकुलोजातोविष्णुदासाश्रमययौ ददर्शविपुलैस्तत्रसेवितंतद्द्विजेरितं जलपात्रांविस्मितोभूद्भिक्षुकस्यकुतोधनम प्राग्दृष्टोकिंचनोविप्रोदृश्यतेद्यमहाधनः इतिपप्रच्छभूदेवंप्रणम्यप्रांजलिर्मुदा ऐश्वर्यतेकुतोब्रह्मन्दुर्गतिस्तेकुतोगता आज्ञापयमहाभागश्रोतुमिच्छामितत्त्वतः शतानंदउवाच सत्यनारायणस्यांगसेवयाकिंनलभ्यंतनाकिंचित्सुखमाप्नोतिविनातस्यानुकंपया ॥ निषादउवाच ॥ सत्यनारायणस्यांगसेवासायुज्यदायिनी अहोकिमितिमाहात्म्यंसत्यनारायणार्चने विधानंसोपचारंत्वमुपदेष्टुंममार्हसि साधूनांसमर्थितानामुपकारव्रतांमतां इतिपृष्टोविधिवक्तुमितिहासमथाब्रवीत् शतानंदउवाच राजासीद्धार्मिकःकश्चित्केदारमणिपूरके चंद्रचूडइतिख्यातःप्रजापालनतत्परः शांतोमधुरवाग्धीरोनारायणपरायणः ममाश्रमंसमायातः सत्यनारायणार्चने विधानंश्रोतुकामोसौमामाहसादरवचः मयापिकथितंतस्मैतन्निबोधनिषादज संकल्प्यमनसाकाम निकामोवाजनःक्वचित् पूजासंभारमाहृत्यकृतनित्यार्चनक्रियः देवालयेस्थंडिलेवामक्येपूजांसमारभेत् सायंकालेशिलांस्थाप्य पूर्णकुंभसमन्वितां आचार्यस्वांगनैचैवसमाहूयसुहृज्जनान् गोधूमचूर्णपादार्धसेटकादिप्रमाणतः दुग्धेनतावतायुक्तंशर्कराज्यसमन्वितम् पायसापूपसंयाव

दधिक्षीरमथाहरेत् इतिनिश्चित्यमनसानिपादः काष्ठविक्रयात् चतुर्गुणधनंलब्ध्वास्वंस्वभुवनमाययुः उच्चावचैः
फलैःपुष्पैर्धूपदीपैर्मनोरमैः सपूज्यदेवंभक्त्याद्भिर्विभवेसतिविस्तरैः नतुष्येद्द्रव्यसंस्कारैर्भक्त्याकेवलयायथा भ
गवान्सर्वतःपूर्णो नधनंवृणुतेकाचित् दुर्योधनकृतांत्यक्त्वाराज्यपूजांजनार्दनः विदुरस्याश्रमाव समातिथ्य
मकरोद्धरिः सुदाम्नस्तंडुलकणानूजग्ध्वामर्त्यसुदुर्लभाः संपदादाद्धरिःप्रीत्या भक्तिमात्रमयेनतं गोप्यो
गृध्रोवणिग्व्याधोहनुमांश्चविभीषणः एतच्छ्रुत्वाद्विजमुखात्सत्यनारायणार्चनं कृतकृत्योनिपादोभूत्प्रणम्य
द्विजपुंगवं सगत्वास्वगणान्प्राहमाहात्म्यंहरिसेवनं तेहृष्टमानसासर्वेसमयंचक्रुरादृताः सत्यनारायणः पूज्यः
काष्ठलाभेनयावता मृदास्त्रीभ्यः समाचख्युर्वृत्तांतंसर्वमादितः ताःश्रुत्वाहृष्टमनसापूजासंभारमादरात् भ
र्तृणामाज्ञयाचक्रुर्यथाश्रुतविधानतः ततोमिलित्वास्वगणैः पूजांचक्रुर्यथोदितां कथावसानेतंभक्त्याप्रणेमुर्ग
तपातकाः स्वजातिभ्यः परेभ्यश्च प्रसादंबुभुजुस्ततः पूजाप्रभावतोभिल्लाः पुत्रदारादियुताः भुक्त्वाभोगान्य
थेष्टंवैष्णवंधामलेभिरे इतिश्रीसदितिहासरूपसत्यनारायणार्चनेनिपादगणकथानकंनामद्वितीयोध्यायः २ ॥

॥ सूतउवाच ॥ अत्रैववर्णयिष्यामिगाथांसाधूपचारितां साधुमार्थः कृतार्थोभून्नृपोपदेशतोवणिक् म
णिपूरपतीराजाचंद्रचूडोमहायशाः सहप्रजाभिरानर्चसत्यनारायणंप्रभुं ददर्शबहुलंलोकंनानादेशसमागतं
मणिमुक्ताविरचितैर्वितानैः समलंकृतं वेदवादांश्चशुश्रावगीतवादित्रसंयुतान् रम्यस्थानंसमालोक्यकर्ण
धारंसमादिशत् विश्रामयात्रतरणिमिदंपश्यामिकौतुकं भक्तिदष्टातथाचक्रे कर्णधारः सपत्तने तरणीभ्यः
समुत्तीर्यमंदलीलाविलासिनः कर्णधारानुगाः सर्वे युयुधूरासलीलया सुखमुत्तीर्यसामात्योलोकान्पप्रच्छ

सादरं यागस्थानंसमालोक्यप्रशस्तंतंमुदंययौकिमत्रक्रियतेसौम्याभवद्भिर्लोकपूजितैः सभ्याः प्रोचुरनेनात्रः
सत्यनारायणोविभुः पूज्यतेवधुभिःसार्धं राज्ञालोकानुकंपया त्वमप्यत्रक्षणंतिष्ठप्रसादंभुंक्ष्वसादरं कः
थांश्रुत्वारीतिरियंसत्यनारायणार्चने इतिश्रुत्वालोकमुखाद्विस्मयोत्फुल्ललोचनः साधुः पप्रच्छकरणे किंफ-
लंकोविधिस्तथा सभ्याः प्रोचुरमुष्यालंफलंवक्तुंमनुर्मुखः विस्तारंशृणुसंक्षेपंकथयामस्तवाग्रतः निर्धनोपि
धनाढ्यः स्यादपुत्रःपुत्रवान्भवेत् भ्रष्टराज्योलमेद्राज्यमंधोपिस्यात्सुलोचनः मुच्यतेवधनाद्बद्धोनिर्भयःस्या
द्भयातुरः मनसाकामयेद्यंयंलभेत्तंतंस्वकामनः विधानंतुततः श्रुत्वा चैलंबध्वागलेवणिक् दंडवत्प्रणिप
त्याहकामंसभ्यान्प्रमोदरात् अनपत्योस्मिभगवन्दृथैश्वर्यौद्यथोद्यमः पुत्रंवायदिवाकन्यां लभेयंत्वत्प्रसाः
दतः पताकांकांचनींकृत्वापूजयिष्येकृपानिधिं सभ्याः सर्वेन्वमोदंतांकामनासिद्धिरस्तुमे सभ्याः प्रत्यु-
त्तरंचक्रुरेवमस्त्विनिसादरं हरिंप्रणम्यसभ्यांश्च प्रसादंवुभुजेत्ततः जगामस्वालयंसाधुर्मनसाचिंतयः
न्हरिं स्वगृहागतेतस्मिन्नार्यामंगलपाणयः मंगलानिविचित्राणि यथोचितमकुर्वत विवेशांतः पुरंः
साधुस्तदापरमकौतुकी ऋतुस्नातासतीलीलावतीपर्यचरत्पतिं गर्भंधृतवतीसाध्वीसमयेसुपुवेतुसा कन्यां
कमललोलाक्षींवांधवामोदकारिणीं साधुःपरांमुदंलेभेचिततारधनंवहु विप्रानाहूयवेदज्ञान्कारयामाससं
गलं लेखयित्वाजन्मपत्रंनामचक्रेकलावती कलानिधिकलेवासौवदृधेसाकलावती साधुःप्रौढांनुतांदृष्ट्वावि
वाहार्थंमचिंतयत् नगरेकांचनपुरेवणिक्शंखपतिःश्रुतः कुलीनोरूपसंपन्नः शीलौदार्यगुणान्वितः वरयां
मासतंसाधुर्दुहितुःसद्भिरादरं शुभलग्नेवहुधनैर्मंगलैरग्निसन्निधौ वेदवादित्रनिनदैर्ददौकन्यांयथाविधिमाणि
मुक्ताप्रवालान्विसनभूषणान्वितं महामोदमनाःसाधुर्मंगलार्थंददौवहु प्रेम्णानिवासयामासस्वांतेजामाः

रंततः तमेनेपुत्रवत्साधुः सतस्यपितृवत्सुधीः अतीतेवहुकालेतुसत्यनारायणार्चनं विस्मृत्यसहजामा त्रावाणिज्यार्थंययौपुनः देशाद्देशांतरगच्छन्ददर्शसुमनोहरं नगरंनर्मदातीरेतत्रवासचकारसः कुर्वन्क्रयंविक्रयं चापेस्वामोमुदामनाः मतमावचसाचैवनकृतहरिसेवनं तेनकर्मविपाकेनतापमापाचिराद्वणिक् एकस्मिन्श्चदि नेराज्ञोगेहेरात्रौतस्करैः ज्ञात्वानिद्रागतान्सर्वान् हृतंचौरैर्महाधनं मुक्तामालाश्चविविधास्तैर्नीताश्चंद्रसन्नि भाः प्रभातेबोधितोराजासूतमागधवंदिभिः प्रातःकृत्यंसमास्थायसदसिराजसान्निधौ इतस्ततःसमायाताः किंकराराजवल्लभाः प्रोचुःसर्वेमहाराजभोश्रृणुष्वमहीपते चौरैरंतःपुरगतंहृतंसर्वंमहाधनं इतिविज्ञा पितोराजाक्रोधादनिलसंनिभः यूयंगत्वाप्रगृह्याथसचौरद्रव्यमागत नोचेद्धानिष्येसगणानितितान्स समादिशत् इतिवाक्यसमाकर्ण्यप्रजग्मुराजकिंकराः धनंकुत्रापिनप्राप्तंसचौरैराजकिंकराः हंतान्सग णान् राजा किंकुर्मोन कुतःसुखं अदृष्टविचरन्रात्रौदूतराजश्चचारसः निर्देशितास्यावाणिज्येददर्श विपुलंधनं मुक्ताहारंगलेतस्यलुठितंवणिजस्तदा चौरोयमितितंज्ञात्वासववंधात्मरक्षणात् सधनंसह जामात्राराज्ञोंतिकमुपानयत् प्रतिकूलेहरौतस्मिन्राज्ञापिनविचारितं धनागारेधनंनीत्वावद्धौसौतेनदुर्म तौ कारागारेलोहमयैःश्रृंखलैर्गलपादयोः इतिराजाज्ञयादूतास्तथाचक्रुर्निवंधनं जामात्रासहितासा धुर्विललापानिशंमुहुः हापुत्रतातततेतिजामात कगतंधनं क्वसावर्त्ततेभार्य्यापश्यधातुर्विपर्ययं निर्दयेनवि धात्रावाहेतुशून्येनछद्मना निमग्नोदुःखजलधौकोवावास्यतिसंकटात् वहुलंधातुपर्य्यायंनजानामिपुराकृतं कर्म णश्चविपाकोयंनजानेकस्यवाफलं समाः श्वशुरजामात्रोर्द्वादशैयुर्विपादिनोः प्रतिकूलेहरौतस्मिन्धनंयत्तद्गृह स्थितं दिनानिवहुजातानिविक्रीयवुभुजेकिल नास्तितत्पच्यतेकिंचिद्दासौकष्टमावहत् अथैकस्मिन्दिनेक

न्या कलायत्यथतत्रसूः गत्वाविप्रगृहेऽपश्यत्सत्यनारायणार्चनं प्रार्थयंतीजगन्नाथंदृष्ट्वासाप्रार्थयद्धरिं सत्यनारा
यणहरेपिताभर्त्ताचमेगृहे आगच्छत्यर्चयिष्यामिभवंतमित्युवाचह तथास्तुब्राह्मणैरुक्तंततःसास्वगृहंययौ मा
त्रानिर्भर्त्सिताचेयंतंकालंकुत्रास्थिताशुभे वृत्तांतकथयामाससत्यनारायणार्चनं कलौप्रत्यक्षफलदंसर्वदाक्रिय
तेनरैः कर्त्तुमिच्छाम्यहंमातरनुज्ञातुंत्वमर्हसि देवमेयातुजनकःस्वामीचममकामदः मात्रासहेतिनिश्चित्याभिक्षा
र्थंनगरंययौ अनायासेनसंप्राप्तंद्रव्यंबहुगुणान्वितं तेनसंभृतसंभारापूजांचक्रेकलावती लीलावतीसहतया
भक्त्याप्रक्रेप्रपूजनं पूजनेनाविशेषेणतुष्टोनारायणःस्वयं नर्मदातीरनगरेराज्ञःस्वप्नंददर्शह रात्रौसुप्तेस्वपर्य्यं
केनिद्रांकुर्वतिराजनि उवाचविप्ररूपेणबोधयन्श्लक्ष्णयागिरा उत्तिष्ठोत्तिष्ठराजेंद्रतौसाधूपरिमोचय अपरा
धंविनाबद्धौनोचेच्छंनभवेत्तव इत्युक्त्वांतर्दधेविष्णुर्विनिद्रोनृपतिस्तदा विस्मितःसहसोत्थायदध्यौब्रह्मसना
तनं कारागारेततोगत्वाददर्शवणिजौततः कुत्रत्यौवांकुलंकिंवावसतिःकस्यवापुरे कथमत्रसमायातौकेना
पिचदशामिमां साधूप्रोचतुः रत्नपुरेनिवसतौवणिग्जातौजनिर्मम वाणिज्यार्थंमहाराजवाणिज्यंजीविका
मम मणिमुक्तादिविक्रेतुमागतंत्विहतेपुरे येनराज्यसमानीतौबद्धौचौराविमाविति आवांनचौरौराजेंद्रतत्त्वत
स्त्वंविचारय प्रतिकूलेविधौकोपाद्दशामेतांसमागतौ विनापराधंराजेंद्रबद्धौमिथ्यापवादतः निवेदितंविशे
षेणपुण्यश्लोकशिखामणे युक्तंयत्कुरुराजेंद्रेत्युक्त्वातूष्णींबभूवतुः श्रुत्वातान्निश्चयंकृत्वातयोर्बंधनमोचनं कार
यित्वापरिष्कारंकारयामासनापितैः तैलैःसुरभिभिश्चक्रेस्नपनंतुगुणार्हतः भोजयित्वासुभोज्येनराजालंकार
वाहनैः महार्हवस्त्राभरणैःपूजयामासभूपतिः अब्रवीत्पूजितौराजासहजामातृतौमुदा ॥ साधुरुवाच ॥ कारा
गारेबहुविधंदुःखमाप्तमतःपरं आज्ञापयमहाराजदेशंयातुंकृपानिधे श्रुत्वासाधुवचोराजाप्राहकोष्ठाधिकारिणं

तरणीभ्योधनंनीतंतेनताःपरिपूरय॥ राजकिंकरतःश्रुत्वातथाचक्रेविलंवितः॥ प्रेम्णातौज्ञापयामासस्वदेशंधरणी
पतिः॥ जामात्रासहितःसाधुर्गीतवादित्रमंगलैः स्वदेशंचलितोद्यापिनकृतंहरिपूजनं सत्यनारायणोदेवःप्रत्यक्ष
फलदःकलौ॥ गच्छतस्तस्यमार्गेवैप्रत्यक्षोभूज्जनार्दनः सहरिस्तापसोभूत्वाचक्रेसाधुविडंवनं इतिश्रीमदिति
हाससमुच्चयेसत्यनारायणार्चनेसाधुवणिजोपाख्यानेतृतीयोध्यायः ॥ ३ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥
॥ तापसउवाच ॥ धनंकिंनौपुतेसाधोमामनादृत्ययासिभोः प्रत्युत्तरंनदात्सोपिक्षिपन्नौकांतुगच्छति
सोपितद्विधविप्रोभूद्विरोधेनात्रकिंफलं धनंनौकासुनास्तीतिसाधुश्चिंतापरोभवत् किमिदंकस्यवाहेतोर्ध
नंकुत्रगतंमम॥ इत्थंमूर्च्छागतःसाधुर्विललापपुनःपुनः जामात्रावोधितःसाधुस्तापसंतंजगामह गलेवसन
माधायप्रणनामसतापसं कोभवानितिपप्रच्छदेवोगंधर्वएववा देवदेवोथवाकोपिनजानेतवविक्रमं आज्ञाप
यमहाभागमद्विडंवनकारणं ॥ तापसउवाच ॥ आत्माशत्रुस्तथाशत्रुरात्मामित्रममित्रक त्यज
मोहंमहासाधोप्रवादंवावृथाकुरु॥ एवंनिबोधितःसाधुर्नोवाचतापसंपुनः एवंसतापसःप्राहकृपयापूर्वकर्मतत्
चंद्रचूडोपदानर्चसत्यनारायणंनृपः अनपत्येनसुचिरंपुत्रकामार्थिनात्वया प्रार्थितंतत्सुसपन्नमिदानीं प्रार्थि
तेत्राकिं॥ सत्यनारायणोदेवोविश्वव्यापीफलप्रदः तमनादृत्यदुर्बुद्धेकुतःशंभवितातव इतिविज्ञापितस्तेनता
पसंतंददर्शह॥ प्रणम्यभुविकायेनपरिक्रम्यपुनःपुनः तुष्टावतंपरंसत्यंसत्वालंधितमानसः ॥ साधुरुवाच ॥
सत्यरूपंसत्यसंधंसत्यनारायणंपरं यत्सत्यंमनसासत्यंसत्यसत्यंनमाम्यहं त्वन्मायामोहितात्मानोन
पश्यंत्यात्मनोहितं॥ दुःखांबुधौसदामग्नादुःखेचसुखमानिनः॥ मूढोहंधनगर्वेणमदांधीकृतलोचनः नजानेत्वात्म
नःक्षेमंकपंपश्यामिमूढधीः॥ क्षमस्वममदौरात्म्यंनमोधाम्नेहरेविभो॥ आज्ञापयात्मदास्यंमेयेनतेचरणंस्मरे॥ इति

स्तुत्वालक्षमुद्रादत्वास्वात्मपुरोधासि गत्वावाढंपूजयिष्येसत्यनारायणंविभुंसत्यनारायणोदेवःपुनःप्रोवाचसादरं
पुत्रपौत्रसमायुक्तोभुक्त्वाभोगाननुत्तमान् मामर्चयेत्सदाभक्त्यामत्सानिध्यंगमिष्यति स्तोष्यतेत्वत्कृतेनेनस्तो
त्रेणभुविमानवः तुष्टोहंतस्यदास्यामिकामंयेनाखिलंयजेत् इत्युक्त्वांतर्दधेविष्णुःसाधुश्चस्वाश्रमंययौ जगाम
नगराभ्यासेप्राहिणोद्दूतमाश्रमं गृहमागत्यदूतोपिप्राहलीलावतींप्रति जामात्रासहितःसाधुःकृतकृत्यःसमागतः
सत्यनारायणार्चायांस्थिताःसाध्व्यसकन्यकाःतत्समाप्यमुदासातुकृतकौतुकमंगला सखीगणैःपरिवृतानौकांनीरा
ज़ितुंययौपातुंपतिमुखांभोजंचकोरीवादिनात्यये अवज्ञानात्प्रसादस्यनौकासंप्रतिसंप्लुता निमग्नाजलमध्येतुसजामा
तापितत्क्षणात् मग्नंजामातरंसाधुर्विललापमहारवं हाहतोस्मीतिकेनेदंकृतंमेकिंविडंवनं कारागारेवहुविधदुःखं
तत्रसमागतं -- सत्यंवक्ष्येस्वयंतातहाहाकिंविधिनाकृतं जामातस्ताततातेतिक्वगतोसिमहामते पुत्रहीनोयथा
स्यातःपुरैवाहंविडंवितः -- त्वयासुतेनससुतःहतःकिंजीवितेनमे अथलीलावतीतत्रगतामंगलसंयुता जामा
तुर्मरणंश्रुत्वापपातभुविमूर्छिता सुतामालिंग्यव्यलपद्धाहतास्मीतिवादिनी कलावतीचारुकलाश्रुलोचनाप्रवालह
स्तापिकलासुकोशला -- सरोजनेत्राश्रुकणान्विमुचतीमुक्तालताभिः स्तनकुंकुमावती क्वयास्यामिक्वतिष्ठामिकिं
करोमिकथंसुखं शरणंकिंकरोम्यद्यकोमेदुःखव्यपोहति अर्धांगंपुरुषस्यस्त्रीवेदवादइतिश्रुतिः तत्पुरार्धंगतस्त
स्मादर्धांगीजीवनंकथंकलावतीवहुविधंविललापातिदुःखिता तथालीलावतीतावत्साधुंप्रत्यादिशत्ततःशुश्राववा
चमाकाशेसाधोस्तवकलावती भक्त्याप्रसादंगृह्णीयात्पतिंप्राप्स्यतिसत्वरं इत्याकाशवचःश्रुत्वाविस्मयंप्रच
कारसा -- नारायणस्यकृपयास्तरणिस्तत्क्षणात्स्वयं उत्तस्थौसाधुसहितासाधुनातिसमुत्थिता जामातरंसमालिं
ग्यमुमुदेसगणोभृशं -- मृतःपुनःसमायातिइतिलोकाविसिस्मिरे तत्रैवसाधुःसाह्लादोभक्त्यापरमयामुदा पूजासं

भारमाहर्त्तुंलोकानाज्ञापयनतःआनयामासविप्राग्र्यान्सामत्यान्मित्रबांधवान् पूर्वस्थापितमुद्राभिःफलैर्नानाविधैः
शुभैःमणिमुक्तास्वर्णपुष्पैःपद्मपंकजजातिभिःउत्सवंकारयामासुर्नानालंकारतोरणैःविमानैर्बहुवर्णैश्चनानारूपामर
प्रभैः भक्ष्यभोज्यैश्चमिष्टान्नैर्नागवल्लीदलादिभिः पूजयित्वाविधानेनपरिक्रम्यकृपानिधिः स्तुवन्गद्गदयावाचा
प्रणनामपुनःपुनः साधुरुवाच प्रणमामिसत्यसंधंसत्यनारायणंप्रभुं ममापराधिनोमौढ्यंविनाशयदयानिधे
सुरासुरनरानानादुराचाराकृपालवः सर्वेत्वदंगसंजाताश्चापराधान्क्षमस्वमे इतिस्तुत्वाजगन्नाथंदंढवत्पति
तोभुवि प्रेमाश्रुपूर्णोविमलोहृष्टस्तनुरुहःप्रभुं ब्राह्मणान्भोजयेन्भक्त्यास्वजात्यामात्यबांधवान् प्रसादंसगणो
भुक्ताधनपुत्रादिभिर्वृतः इहलोकेसुखंप्राप्यअंतेचगतिमुत्तमां विधिनानेनयोभक्त्यासत्यनारायणार्चनं कृत्वा
कामानवाप्नोतिविधिनाचिंतितान्सदा अपुत्रःपुत्रमाप्नोतिनिर्धनोधनमाप्नुयात् विधवाशृणुयाद्भक्त्यावैधव्यंना
न्यजन्मनि कुमारीसत्पतिंचैवलभतेनात्रसंशयः वृद्धोवातरुणोवापिपूजयेत्सततहरिं इहभुक्त्वाखिलान्भोगा
नंतेमोक्षमवाप्नुयात् इतिहासमिमंभक्त्याशृणुयाद्यापियोनरः विष्णोःप्रियतरःकामासिद्धिमवाप्नुयात् इति
श्रीमदितिहाससमुच्चये सूतशौनकसंवादे सत्यनारायणार्चने साधुवैश्यवरप्रदानंचतुर्थोध्यायः ॥ ४ ॥
अथसर्वकामावाप्तयें हरिनामस्मरणमेवमहाव्रतम् तथाचोक्तम् श्रीविष्णुनामरहितावाणीविदुषांनशोभते
त्यर्थं तन्नामसंयुताचेदधिविश्वंविराजतेसैव हरेर्नामैवनामैवनामैवममजीवनं कलौनास्त्येवनास्त्येवनास्त्ये
वगतिरन्यथेत्यभियुक्तोक्तेरुरुक्रमस्यतत्तद्भगवन्नामस्मरणं कस्मिन्कालेकेनाधिकारिणाकथंस्मर्त्तव्यमित्यतउक्तं हे
माद्रिविष्णुधर्मोत्तरादिषु चक्रिणंहलिनंचैवशार्ङ्गिनंखड्गिनंतथा मोक्षार्थीप्रवसंश्चैवदिक्षुप्राच्यादिषुस्म
रेत् अच्युतंचापिनंचैवसर्वसर्वेश्वरंविभुं संस्मरेत्पुरुषंभक्त्या व्यवहारेषुसर्वदा कूर्मंवराहंमत्स्यंच जलप्र

तरणेस्मरेत् भ्राजिष्णुमस्मिज्जननेजपेन्नामत्वतंद्रितः संग्रामाभिमुखोगच्छन्संस्मरेत्वपराजितं केशवंपुंडरी
कांक्षंपुष्कराक्षतथाजपेत् तत्रबाधासुसर्वासुहृषीकेशंतथाजपेत् अच्युतंचामृतंचैवजपेदौषधकर्मणि गरुडध्वजा
नुस्मरणादापद्भ्योमुच्यतेनरः ज्वरदोषशिरोरोगंविषवीर्यंप्रशाम्यति ग्रहनक्षत्रपीडासुदेववाधाटवीपुच
दस्युवैरिनिरोधेपुव्याघ्रसिंहादिसंकटे अंधकारेतथातीव्रेनरसिंहेतिकीर्त्तयेत् नारायणंशार्ङ्गधरंश्रीधरंगज
मोक्षणं वामनंखड्गिनंचैवदुःस्वप्नेपुनरःस्मरेत् अग्निदाहेसमुत्पन्नेसंस्मरेज्जलशायिनं बलभद्रंतुयुद्धार्थेकृष्या
रंभेहलायुधंउतिष्ठन्कीर्त्तयेद्विष्णुंप्रस्वापेमाधवंतथा भोजनेचैवगोविंदंसर्वत्रमधुसूदनं नारायणंसर्वकालंक्षुतप्र
स्खलनादिषु स्नानेदेवार्चनेहोमेप्रणिपातेप्रदक्षिणे कीर्त्तयेद्वासुदेवंचत्वनुक्तेष्वपियादवं कार्य्यारंभेतथाराज
न्यथेष्टनामकीर्त्तयेत् जगन्मंगलविष्णुंमांगल्येषुचकीर्त्तयेदिति अथसर्वरोगनिवृत्तये नामत्रयमंत्राः अस्य
श्रीनामत्रयमंत्रस्य वसिष्ठकश्यपनारदाऋषयः महाविष्णुर्महानरसिंहोमहावराहोदेवता अनुष्टुपगायत्रीस्रु
तलानिछंदांसि विहितार्थेनामत्रयजपेविनियोगः ओंअच्युतायनमः ओंअनंतायनमः ओंगोविंदायनमः
शैवागमेतु प्रभवेनमः ओंशंभवेननः ओंपशुपतयेनमः इतिविष्णोःशिवस्यचन मत्रयमंत्राः स्वस्तिश्री
रणवीरसिंहधरणीपालोवदान्याग्रणीः ० १ रणवीरसिंहभूपेशकारितेकृत्यसागरे ० तरुपुत्रसत्यनारायणक
थाव्रतसमुच्चयः इतिश्रीमत्सूर्यवंशावतंसरघुकुलश्रीरणवीरसिंहमहाराजकारितेकृत्यरत्नाकरेऽश्वत्थलक्षपूजा
दिकृत्यरत्नसमुच्चयः २३ अथकलिकल्मषनाशार्थंगंगास्नानंहरिनामस्मरणमेवमहाव्रतामित्युच्यते तथापुराणेषु
अग्निहोत्रादिकर्माणिसपापानिकलौयुगे गंगास्नानंहरेर्नामनिरपायमिदंद्वयम् भविष्योत्तरे ध्यानंकृतेमोक्षहेतुस्त्रे
तायांतत्त्ववैतपः द्वापरेतुद्वयंयज्ञाःकलौगंगैवकेवलं तथा कृतेतुसर्वतीर्थानित्रेतायांपुष्करंतपं द्वापरेतुकुरुक्षेत्रंकलौ

गंगाविशिष्यते कृच्छ्रातिकृच्छ्राणितथाकृत्वायत्फलमाप्यते सदाचांद्रायणंचैवतल्लभेजान्हवीजले संसारार्णवमग्ना
नांभूतानांशरणार्थिना नान्यःशरणदःकश्चिदुपायोदृश्यतेक्वचित् विनागंगांधर्ममयींशरण्यांसर्वदेहिनां गंगापात
कसंहर्त्रीसर्वतत्त्वार्थसाधिका इयंहिसर्वसत्त्वानामिहामुत्रसुखप्रदा सर्ववेदमयीगंगापरंब्रह्मस्वरूपिणी स्वानुभू
तप्रमाणाहिभक्तिग्राह्यामहेश्वरी भावानुरूपफलदागंगासर्वजगद्धिता सर्वज्ञानमयीदेवीसर्वसंसारतारिणी सर्वो
पकारिणीनित्यसर्वत पुण्यदायिनी ज्ञानमध्ययनंहोमोध्यानंदानंतपोमख· सर्वमतःस्थितभक्त्यागंगायांनात्र
संशयः अहोमहाप्रभावोयंगंगाया.श्रूयतेसदा सिद्धय·सिद्धलिंगानिरसलिंगानिसर्वश· स्पर्शलिंगानिदि
व्यानितथादिव्यौषधानिच महारत्नमयान्येवप्रदानानिबहून्यपि दिव्यरत्नान्यनेकानिचिंतामणिगणास्तथा
गंगाजलांतस्तिष्ठंतिनिगूढानिसहस्रश· अतएवसुसंसेव्याकलौगंगैवकेवलामिति महाभारते तिस्रःकोट्यर्धको
टीचतीर्थानांवायुरब्रवीत् सर्वदाकालिकालेतुगंगायांनात्रसंशयः पाद्मे सर्वसारमयीयाचस्वकीयानंदरूपिणी
प्रीत्यैवलीलयाधत्तेस्वमूर्तिंपरमेश्वर..योसौसर्वगतोविष्णुश्चित्स्वरूपीजनार्दनः सएवद्रव्यरूपेणगंगाभोनात्रसं
शयः·ब्रह्मांडे कलौतुसर्वतीर्थानिस्वंस्ववीर्यंस्वभावत·गंगायांप्रतिमुंचंतिसाधुदेवीनकुत्रचित् गंगानारदसंवादेमज्ज
तिमुनय·सर्वस्वमेक·किंनमज्जसि अंवत्वद्दर्शनान्मुक्तिर्नजानेस्नानजंफलं गंगास्नानात्परंस्नानंनभूतंनभविष्यतिवि
शेषतःकलियुगेपापहंत्रीचजान्हवी कौर्म्ये गंगायांचगयायांचपिंडदानंसममतं विशेषतःकलियु गंगापिंडःप्रशस्य
ते भविष्ये ·कलौगंगैवगंगैवकलौगंगैवकेवलं कःकलौमुक्तिमाप्नोतिगंगासेवांविनानर अथश्रीगंगाभगवत्यास्ता
त्त्विकंस्वरूपंस्कांदकेदारखंडे ऋषिभिःपृष्टोलोमहर्षणि·सूतोवसिष्ठारुंधतीसंवादेनाह अरुंधत्युवाच अक्षरंयत्परं
ब्रह्मयस्मिन्सर्वमिदंततं· ·कथंतद्ज्ञायतेलोकेकिंनाममतद्वद·कथंप्राप्स्यंतिचरमेयुगेविप्रादयःपर तपोभक्ति

विह्वीनानांकथंकलियुगेगतिः ॥ वसिष्ठउवाच ॥ योसौसनातनोदेवःपरात्माजगदीश्वरः उवाचभक्तिसं
पन्नांसारात्सारतरप्रियां ईश्वरउवाच परात्मानिर्गुणः शांतो ऽव्यक्ताऽव्यक्तोनिराश्रयः सर्वात्मासर्वभूतेशःस
त्यानंदोनिरंजनः एकएवत्रिलोकात्मासत्वादिगुणवर्जितः इत्याद्युपक्रम्य तदेवपरमंब्रह्मजलात्माभगवानजः
यत्रांबुनिमहादेविअपारोचितदुर्गमे ब्रह्मांडकोटयोयस्मिन्ननंताब्रह्मकोटयः उन्मज्जंतिनिमज्जंतिजलब्र
ह्मण्यनेकशः ब्रह्मांडेप्रतिब्रह्मादित्रयोदेवाः सवासवाः इतितद्ब्रह्मविज्ञेयमनंतसर्वतोमुखंतदेवसर्वरूपेणब्रह्मांडे
षुप्रवर्त्तते तदेतत्परमंब्रह्मद्रवरूपंमहेश्वरिगंगाख्ययापुण्यतमंपृथिव्यामागतंशिवे गांगतेतिततोदेविगंगानाम
बभूवह देव्युवाच यदैतद्ददितंदेवत्वयाब्रह्मांडवाह्यतः तद्ददस्वकथंदेवप्राप्तभूमौनिरामय किमर्थंस्त्वीत्व
संप्राप्तिर्देवस्यपरमात्मनः ईश्वरउवाच शृणुदेविप्रवक्ष्यामियत्पृष्टंहिनवत्सुते उत्पत्तिंद्रवरूपस्यदेवस्यपरमात्मनः
पुराप्रथमकेसर्गेजगत्यंबुमयेसति शय्यायांशेषसंज्ञायांसुष्वापभगवान्प्रभुः कल्पादौपुनरेवासौसिसृक्षुरखिल
जगत् तस्यचिंतयतोदेविकमलंनाभिमध्यतः जातंतस्मिन्महाभागेब्रह्माजातश्चतुर्मुख लोकान्सृजसृजेत्युक्तस्तम्मा
हपरमेश्वरं उन्मृज्याक्षीणिकेनासौभगवंतसनातनं ब्रह्मोवाच अहंसृष्टोस्मिभवतालोकंस्त्रक्ष्याम्यहंप्रभो स
र्वज्ञस्त्वंनपालऽथंकिमन्यद्दरयातिमे पापिनश्चापिस्रष्टव्याः पुण्यात्मानस्तथैवच तेषांमुक्तिर्भवेद्यस्मात्तत्कुरुष्वम
हाप्रभो अस्माभिरपिपत्रेत्वंध्येयोसिपुरुषर्षभ भविष्यंतिनरालोकेमायामोहेनसंवृताःत्वांतत्वतोनवेत्स्यतिपुण्या
पुण्यस्वभावत स्वल्पेनैवाप्युपायेनतेषांमुक्तिंवदप्रभो श्रीभगवानुवाच सम्यगुक्तंत्वयाब्रह्मन्कर्त्तव्य वच
नंतव अदित्याद्यास्तुदक्षस्यसंभविष्यंतिकन्यकाःदेवानांप्रियकामार्थमादित्यागर्भसंभवः इंद्रानुजोभविष्या

मिवामनत्वमुपागतः तस्मिन्नेवतदाकालेवालिनामातुदानवः ऐंद्रपदंसमादातुंकरिष्यतिमहामखं तस्मिन्ने
वमहायज्ञेछलयिष्याम्यहंवालिं पुनरन्येनरूपेणयाचयिष्येपदत्रयं पदैनैकेनजगतींहरिष्येसचराचरां द्विती
येनक्रमेणाथस्वर्मंइजनतापसान् क्रांत्वाचाद्वैनवैराजमध्येनापूर्य्यतेवरं विष्ण्वांघ्रिणाप्रचरता कटाहोभेदितो
वलात् अनंतकोटिब्रह्मांडाईदृशास्त्वधिकास्तथा तरंगभंगिसंलोलाविचरंतिमहाजले तदेवद्रवरूपोहानित्यो
स्मिन्सुरनायक तनवेनखजातेनरंध्रेनसहसातुतत् द्रवरूपातुब्रह्मांडधाराब्रह्मसमुद्भवा आयास्यतिमहाभागो
पास्मृता मोक्षदायिनीगंगामिष्यतिमेधारात‍तोगंगाभविष्यति एकेनतद्विभागेनस्वर्गमिष्यामिपद्मज पुनःपाताल
मार्गेभूत्वाभोगवतीनदी तदानाम्नात्रिपथगा स्मरणात् पापनाशिनी तदेवमेपरंरूपंसर्वकामार्थसिद्धिदं नरा
दर्शनमात्रेणभविष्यंतिविकल्मषाः धन्यास्तएवमनुजामद्द्रवेभक्तितत्पराःतेषांमुक्तिर्महाभागसुलभात्मकरेस्थिता
नयोगानांशतेनापिनतपोभिर्नकेनचित् संतुष्यामितथाब्रह्मन्यथाहंतज्जलार्चनादिति विष्णुपुराणे ततः प्रव
वृतेब्रह्मन्सर्वपापहरासरित् गंगादेवांगनासंगमनुलेपनपंजरा समंताद्ब्रह्मणः पुण्यीगंगापतातिवैदिवि सात
त्रपतितादिक्षुचतुर्धाप्रत्यपद्यत सीतावालकनंदाचचक्षुर्भद्राचवैक्रमात् महाभारते महापुण्यांचगमनात्पततीं
तांमहेश्वरः दधारशिरसादेवींतामेवादिविसेवते ब्रह्मपुराणेपीयंत्रिपथगाकथिता षष्ठ्यादौकृष्णपक्षेतुभूमौस
न्निहिताभवेत् यावत्पुनरमावास्यादिनानिदशानित्यशः शुक्लप्रातिपदारभ्यदिनानिदशसंख्यया पातालेसन्नि
धानंहिपावनीसाकरोतिहि शुक्लैकादशिकादीनिगंगास्वर्गतरंगिणी पंचस्वेतानिसादेवीसर्गेसान्निहिताभवेत्
सन्निहितादिव्यरूपेणप्रत्यक्षाभवतीत्यर्थः देवानांपर्वतादीनांनदीनामपिरूपद्वैविध्यंश्रुतिस्मृतिपुराणादिषुप्रसिद्ध
मेवतथाचोक्तं हिमवतप्रतिसप्तर्षिभिः काठिन्यंस्थावरेकायेभवतासर्वमर्पितं इदंतुतेभक्तिनम्रमहेदाराधनंवपुरि

ति गंडकीशिलादिष्वश्वत्थादितरुषु विष्णवादीनामि वगंगाजलेगंगाया अपिब्रह्मद्रवरूपत्ववेदितव्यम् आगमशा
स्त्रेदेवतानांरूपत्रयमुक्तम् स्थूलंसूक्ष्मंपरंचेतिकरचरणशिरोवदनाद्यंग विशिष्टंस्थूलं सूक्ष्ममंत्रादिरूपम् पर
वासनामयंसर्वगतंचेति तथाचोक्तंयोगवासिष्ठे सामान्यपरमंचेतिद्वेरूपेविद्धिमेनघ पाण्यादियुक्तसामान्य
यत्तुमूढाउपासते पररूपमनाद्यंतंयन्ममैवमनागपि ब्रह्मात्मपरमात्मानित्यादिशब्देनतूदीर्यते सामान्यंद्वि
विधंप्रोक्तंस्थूलसूक्ष्मविभेदत यत्तुगंगादीनां जलादिरूपंतत्स्थूलंस्थूलतरंवा ब्रह्मांडांतर्वर्तिब्रह्मांडतोवहिर्ब्रह्मद्रव
मेवेतितथाचान्यत्रापिब्रह्माद्विविधंसकलनिष्कलंचेति द्वेब्रह्मणीवेदितव्येपरंचापरमेवचेतिश्रुते. तत्रपरंनिष्कलं अप
रंसकलं तच्चापिद्विविधं जगन्नियामकंजगदात्मकंचेति यतीनांमात्रेणैवज्ञानिनांयोगिनामपि ध्यानपू
जानिमित्ताहितनूर्गृह्णातिमायया तथाच शिवशक्तिगणेशार्कविष्णुरूपात्सईश्वरः उपासनानुसारेणभक्तानां
भोगमोक्षदइति तथाच गंगाभवानीगायत्रीकालीलक्ष्मीः सरस्वती राजराजेश्वरीवालाश्यामलाललि
ताथा कूर्मपुराणेदेवीवाक्यंहिमवंतंप्रति अशक्तोयदिमांध्यातुमैश्वरंपरमव्ययं तदामेसकलरूपेकाल्याख्ये
नतभोदिनि यदेवरूपंमेतातमनसोगोचरंतव तन्निष्ठस्तत्परोभूत्वातदर्चनपरोभव यत्तुमेनिष्कलंरूपंचिन्मात्रं
केवलंशिवं ज्ञानेनैकेनतल्लभ्यंक्लेशेनपरमंपदमिति एवंगंगास्वरूपंभक्तानामुपासनानुसारेणसकलपातकापहं
भोगमोक्षप्रदंचप्रसिद्धं मत्स्यपुराणे क्षितौतारयतेमर्त्यान्नागांस्तारयतेह्यधः दिवितारयतेदेवांस्तेनात्रिपथगा-
स्मृता तथाचैवमेतस्याः परब्रह्मद्रवरूपायादेवनद्यायथाकथंचिदुपास्यासर्वप्राणिजातस्यमोक्षप्राप्त्याऽकां-
डसृष्टयुच्छेदः स्यादतोगंगाभक्तिगोपनंपुराणांतरेप्युक्तं वहुदोषंमहादुःखं ज्ञात्वामानुष्यमध्रुवं मत्वाकलियुगंघोरंगं
गाभक्तिस्तुगोपिता गंगाभक्तिगोपकवचांसिपुराणसंहितासूपन्यस्तानि तथाचसनत्कुमारसंहितायां कलेर्द

तदर्धंजान्हवीतोयंतदर्धंदेवतागण: इत्यादीनि अत्रायंसंदेहः कलेर्दश-
शसहस्रांतेहरिस्त्यक्ष्यतिमेदिनीं एकस्मिन्कलौवाकलिसामान्येवा चतुर्युगसहस्रंतुब्रह्मणोदिनमु-
सहस्रांतेहरिस्त्यक्ष्यतिमेदिनीमित्यस्यार्थः तदेवकल्पउच्यते तत्रयद्येकस्मिन्कलौहरिगं-
च्यते कृतत्रेताद्वापरकलिनामेकंयुगं तत्सहस्रंब्रह्मणोदिनं यदिकलिसामान्येहरिगंगादीनांमेदिनीत्याग-
गादीनांमेदिनीत्यागउच्यते सकलिः कतमकश्चेतिज्ञातव्यं तत्रैकस्मिन्कलौहरिगंगादिगमनंनेवसंपन्नं तदन्यतरेपुकृता-
उच्यते तदाब्रह्मणोदिवसेकलिसहस्रंप्रसिद्धं किंच कलेरादिमदशवर्षसहस्रादिष्वेवहरिगंगादीनामे-
दिषुभगीरथेनैवपुनर्गंगानयनादिकथं संपद्यते द्वापरेतुकुरुक्षेत्रंकलौगंगैवकेवलामित्या-
दिनीत्यागादीयदर्थ्यंते तदा कृतेतुसर्वतीर्थानित्रेतायांपुष्करंपरं चतुर्युगसहस्रांते यः
दिवचसांवैयर्थ्यमापद्यते तस्मादत्र कलेर्दशसहस्रांतेहरिस्त्यक्ष्यतिमेदिनीमित्यस्य एवं तदर्धंजान्हवीदेवीतदर्धंदेवतागणइत्यपिज्ञेयम्
कलिस्तस्यांतेऽतिमदशसहस्रवर्षशेषेहरिर्मेदिनीत्यक्ष्यति ईश्वरंप्रति ॥ भगीरथउवाच ॥
अथैतत्समर्थयितुमत्रगंगानयनार्थंभगीरथोपाख्यानम् स्कंदपुराणेकेदारखंडे गंगाख्यंपरमं ब्रह्मवर्त्ततेशिख-
पितरोमेमहाभागकपिलाग्निसमीरिताः तेगच्छंतुयथास्वर्गंतवदेवप्रसादतः अन्येकलियुगेघो-
रेतव तन्मेदेहिपितॄणांहिसमुद्धारायमेप्रभो कपिलाग्निविनिर्दग्धागच्छेयुःपरमांगतिं पीत्वामृतमयंवारिमुक्तिमैश्वरमाप्नुयुः ॥
रानराःपुण्यविवर्जिताः दृष्ट्वालोकान्हिगच्छंतिपुनरावृत्तिदुर्लभान् सर्वेषांहितकामायत्वयोक्तपरमंवचःस्फुरदिंदुकलाभास्व
॥ ईश्वरउवाच ॥ तद्ददामितवेदानींसर्वपापभयापहं यस्यादर्शनमात्रेणसर्वेयांतिपरांगतिं यांदधार
जटाटव्यांविराजितां धारांत्रैलोक्यपापघ्नींगृहाणपितृमुक्तये ॥ शिवउवाच ॥ मयामुक्ताहिसाधारापतिता
राब्रह्माण्डपारकःशोविभुः पुत्रागननजंपापंधौतंतेनैववारिणा

श्रीमुखेगिरौ तस्याः प्रवाहवेगेनखंडितावहृदोद्रयः त्रियावैनतितामर्त्यैब्रह्महत्यौघनाशिनी भगीरथो-
पिसंप्राप्यगंगांपरमदुर्लभां मेनेकृतार्थमात्मानंप्रणनामपुनः पुनः अथराजामहाबाहुर्नंदनाद्रिसमीपत वासु
किप्रमुखान्नागांस्तपस्तप्तुसमागतान् तमेवार्थंचिंत्यमानान्शिवसन्यस्तमानसान् कीर्त्तयंतोहिगंगेतिगंगागं-
गेतिचासकृत् दृष्ट्वातान्चिंतयाविष्टोगंगांस्तोतुंमनोदधे चिंतयामासबहुधाकिंकर्त्तव्यमतःपरं पातालेनाग
निलयेनायिष्यंतिसरिद्वरां किंकर्त्तव्यंकुत्रगच्छेकोमेदुःखंव्यपोहति नाम्नांसहस्त्रमाख्यातंगंगायास्तत्रपा-
र्वति दिव्यरूपधरादेवीप्रत्यक्षंप्राहतंनृपम् ॥ गंगोवाच ॥ तुष्टास्मिसततंवत्सतपसातवभूपते वरं-
वरयभद्रंतेवरार्होसिभगीरथ ॥ भगीरथउवाच ॥ कृपांधेहिदासेस्मिन्मयिदुःखसमाकुले नगंतव्यं-
त्वयादेविपातालानिलयेशुभे विनामुक्तिंप्रेषयित्वामत्पितृन्कोपदग्धकान् त्वयासमग्रभावेनस्थेयंभारतव-
र्षके समग्रभावेनस्थेयंभारतखंडके समग्रभावेनपातालेगंतव्यात्सभागसाहित्येनेत्यर्थः ॥ श्रीगंगोवाच
॥ भगीरथमहाप्राज्ञएवमेवभविष्यति यावच्चंद्रग्रहेशाद्यास्थास्यंत्यंवरमंडले तावत्कीर्त्तिर्महाराजभवितात-
त्रिलोकके मद्रूपाकीर्त्तिस्तवस्थिरैवभवतीत्यर्थः नामापितवचश्रुत्वासर्वपापैःप्रमुच्यते कलेर्द्वितीयपादेतुग-
मिष्यामिपुनस्तलं तदापातालमार्गैर्वैभूत्वाभोगवतीनदी तत्रैवनागान्प्रति ॥ गंगोवाच ॥ भगीरथे-
नसततंकैलासादेववासुके निमंत्रितास्मिभूमौहिपितृणांमुक्तिकारणात् सांप्रतंतदवश्यंहिकर्त्तव्यंभगवन्मया
चरमेस्मिन्युगेभूपआगमिष्यामितेस्थलं इदानींमुंचमांशीघ्रंसमुद्रेमेमतिर्गतिः चरमेऽस्मिन्आगामिनि-
कलियुगे द्वितीयपादेभोगवतीनदीभूत्वासमुद्रमार्गेणागमिष्यामि नतुभूमिमार्गेण एतावतात्रैदंसंपन्नं दि
वितारयतेदेवान्नागांस्तारयतेह्यधः भुमौतारयतेमर्त्यांस्तेनत्रिपथगास्मृता समुद्रमार्गेणभोगवतीभूत्वापाताले

गंगागमनं नतुभूमिस्थभागीरथीरूपा गंगागमनमिति तस्मान्नारितंकादियुक्त्युपन्यस्तपौराणवाक्यैःसर्वथागंगा
तिरोधाननसंभाव्य तथाच स्कांदेकेदारखंडेमायापुरीगंगाद्वारमाहात्म्ये धन्यानांपुरुषाणांहिगंगाद्वारस्यद
र्शनं विशेषतरतुमेषार्कसंक्रमेतीवपुण्यदं तत्रापिकुंभराशिस्थवाक्पतौमरवदिते इत्याद्युपक्रम्योक्तं
क्षेत्राणांपंचकंपृथ्व्यांस्थास्यतिप्रवरेकलौ गंगाद्वारंचकेदारंकाशींगंगागमस्तथा गंगापिसंगतायत्रसागरे
एनमहामते गंगापिस्थास्यतेत्रैवसत्यमेतन्नशिवेरितामति जलेविष्णुस्थलेविष्णुर्विष्णुः पर्वतमस्तके
ज्वालामालाकुलेविष्णुःसर्वविष्णुमयंजगत् इतिगंगास्थितिनिर्णयः अथकलेर्दशसहस्रांतेहरिस्त्यक्ष्य
तिमेदिनीमित्यर्थसमर्थकःकल्पांतकालउच्यते कलेर्दशसहस्रांतेहरिस्त्यक्ष्यतिमेदिनी तदर्धंजान्हवीतोयंत
दर्धंदेवतागणः यावत्तिष्ठतिगंगावैतावत्तीर्थानिसंतिच स्वेस्वेस्थानेनृणांपापंतावदेवहरंतिच यदेवादृश्यगंगा
स्यात्कोवातःपापमाहरेत् विचार्यैवंतुतीर्थानिगमिष्यंतिधरातलात् ब्रह्मांडे कलौतुसर्वतीर्थाणिस्वंस्वंवीर्यंस्वभा
भवतः गंगायांप्रतिमुंचंतिसातुदेवीनकुत्रचित् अथकल्पांतकालोवर्ण्यते श्रीभागवतेद्वादशस्कंधे चतुर्युगस
हस्रंतुब्रह्मणोदिनमुच्यते सकल्पोयत्रमनवश्चतुर्दशविशांपते तदंतेप्रलयस्तावद्ब्राह्मीरात्रिरुदाहृता त्रयोलो
काइमेयत्रकल्पंतेप्रलयायहि एषनैमित्तिकःप्रोक्तःप्रलयोयत्रविश्वसृक् शेतेनंतासनोविश्वमात्मसात्कृत्यचा
त्मभूः अत्रात्मभूर्हरिर्ब्रह्माच तयोरभेदविवक्षायान्नब्रह्मणोनंतासनत्वं ब्रह्मणोनिद्रांनिमित्तीकृत्यप्रवर्त्तमानो
लोकत्रयप्रलयोनैमित्तिकप्रलयः अंडकोशस्तुसंघातोविघातउपसादिते पर्जन्यःशतवर्षाणिभूमौराजन्नवर्षति
तदानिरन्नेह्यन्योन्यंभक्षमाणा क्षुधार्दिताः क्षयंयास्यंतिशनकैःकालेनोपद्रुताःप्रजाः सामुद्रंदैहिकंभौमंरसंसां
वर्त्तकोरविः रश्मिभिःपिबतेघोरैःसर्वंनैवविमुंचति ततःसंवर्त्तकोवन्हिःसंकर्षणमुखोत्थितः दहत्यनिलवेगो

स्यःशून्याभूविवरानथ उपर्य्यध समंताज्वाशिखाभिर्वन्हिसूर्ययोः दह्यमानंविभात्यंडंदग्धगोमयापिंडवत् ततः प्रचंडपवनोवर्षाणामधिकंशतं परंसंवर्त्तकोवातिधूम्रंखंरजसावृत ततोमेघकुलान्यगचित्रवर्णान्यनेकशः शतं वर्षाणिवर्षंतेनंदंतिरभसःस्वनैः ततएकोदकविश्वंब्रह्मांडविवरांतरम् ॥ तदेवगंगागमनम् नतुप्रतिति ष्यपुगमितिशिवसर्वमेवसंपन्नम ॥

अथगंगामाहात्म्यांतरम्

मुक्ताभान्नकपालशुक्तिपुजटावल्लीषुमल्लीनिभा वन्हौलाजनिभाहशोर्मणिनिभाभोगेऽकरेभोगिनां नृत्यावर्त्तविवर्त्तनोरितपयःसंमूर्च्छनोच्छालिताः खेलंतोहरिमूर्ध्निपांतुसततंगांगापयोबिंदवः १ नत्वाहरिहरौदेवौ रणवीरहरेर्मुदे हरिगंगासुरेशानांकलौमत्ताविविच्यते २ तथाचपुराणेषु-अग्निहोत्रादिकर्माणिसापापानिकलौयुगे गंगास्नानंहरेर्नामनिरयायमिदद्वयम् ३ हरेर्नामैवनामैवनामैवखलुपावनं कलौनास्त्येवनास्त्येवनास्त्येवगतिरन्यथा ४ भविष्योत्तरे ध्यनंकृतेमोक्षहेतुस्त्रेतायांतज्ज्वैतपः द्वापरेतुद्वयंयज्ञाःकलौगंगैवकेवला ५ कृतेतुसर्वतीर्थानित्रेतायांपुष्करंवरं द्वापरेतुकुरुक्षेत्रंकलौगंगाविशिष्यते भाविष्ये कलौगंगेवगंगेवकलौगंगैवकेवलं कःकलौमुक्तिमापन्नोगंगासेवांविनानरः अथश्रीभगवत्यागंगायास्तात्त्विकंपरब्रह्मस्वरूपमुच्यते स्कांदेकेदारखंडे शौनकादिभिर्ऋषिभिःपृष्टःसौतिर्वसिष्ठारुंधतीसंवादेनाह ॥ अरुंधत्युवाच अक्षरंयत्परंब्रह्मयस्मिन्सर्वमिदंततं कथंतद्ज्ञायतेलोकेकिंनामतद्वद प्रभो कथंज्ञास्यंतिपरमेयुगेविप्रादयःपरं तपोभक्तिवि

हीनानांकथंकलियुगेगतिः वसिष्ठउवाच योसौसनातनोदेवःपरात्माजगदीश्वरः उवाचभक्तिसंपन्नासारा
त्सारतरंप्रभुः ईश्वरउवाच परात्मानिर्गुणःशांतोऽव्यक्तोऽव्यक्तःनिराश्रयः सर्वात्मासर्वभूतेशःसत्यानंदो
निरंजनः एकएवत्रिलोकात्मासत्वादिगुणवर्जितः इत्याद्युपक्रम्य तदेवपरमंब्रह्मजलात्माभगवानजः यत्रां
बुनिमहादेविअपारोचितदुर्गमे ब्रह्मांडकोटयोयस्मिन्ननंताब्रह्मकोटयः उन्मज्जंतिनिमज्जंतिजलब्रह्मण्यनेकश·
ब्रह्मांडंप्रतिब्रह्मादित्रयोदेवाःसवासवाः इतितद्ब्रह्मविज्ञेयमनंतंसर्वतोमुखं तदेवसर्वरूपेणब्रह्मांडेषुप्रवर्तते
तदेवपरंब्रह्मद्रवरूपंमहेश्वरि गंगाख्ययापुण्यतमंपृथिव्यामागतंशिवे गांगेतिततोदेविगंगानामबभूवह
॥ देव्युवाच ॥ यदेतद्ब्रह्मतदेवत्वयाब्रह्मांडबाह्यतः तद्वदस्वकथंदेवप्राप्तंभूमौनिरामयं किमर्थंस्त्री-
त्वसंप्राप्तिर्देवस्यपरमात्मनः ॥ ईश्वरउवाच ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामियत्पृष्टंहिमवत्सुते उत्पत्तिर्द्रवरूप
स्यदेवस्यपरमात्मनः पुराप्रथमकेसर्गेजगत्यंबुमयेसति शय्यायांशेषसंज्ञायांसुष्वापभगवान्प्रभुः कल्पा
दौपुनरेवासौसिसृक्षुरखिलजगत् तस्यचिंतयतोदेविकमलंनाभिमध्यतः जातंतस्मिन्महाभागेब्रह्माजातश्चतु
र्मुखः लोकान्सृजसृजेत्युक्तस्तमाहपरमेश्वरं उन्मृज्याक्षीणिकेनासौभगवंतंसनातनं ॥ ब्रह्मोवाच ॥
अहंसृष्टोस्मिभवतालोकांस्रक्ष्याम्यहंप्रभो सर्वज्ञत्वंमयालब्धंकिमन्यद्वरयामिते पापिनश्चापिस्रष्टव्याःपुण्या
त्मानस्तथैवच तेषांमुक्तिर्भवेद्यस्मात्कुरुष्वमहाप्रभो अस्माभिरपियत्रत्वंध्येयोसिपुरुषर्षभ भविष्यंतिनरा
लोकेमायामोहेनसंवृताः त्वांतत्त्वतोनवेत्स्यंतिपुण्यापुण्यस्वभावतः स्वल्पेनैवाप्युपायेनतेषांमुक्तिंवदप्रभो श्री
भगवानुवाच सम्यगुक्तंत्वयाब्रह्मन्कस्तेऽन्यवचनंतव आदित्याद्यास्तुदक्षस्यसंभविष्यंतिकन्यकाः देवास्तासांप्रि
यकामार्थमदित्यागर्भसंभवः इंद्रानुजोभविष्यामिवामनत्वमुपागतः तस्मिन्नेवतदाकालेबलिर्नामातुदानवः

ऐंद्रंपदंसमादित्सुःकरिष्यतिमहामखतास्मिन्नेवमहायज्ञेछलयिष्याम्यहंबालिं पदत्रयंयाचयिष्येपुण्यरूपांतरेणवै
पदेनैकेनजगतींहरिष्येभूर्भुवात्मिकां द्वितीयेनपदेनैवस्वर्महर्जनतापसान् क्रांत्वाचार्धेनवैराजमर्धेनापूर्ययेतेवरं
विष्णवंघ्रिणाप्रचरताकटाहोभेदितोबलात् अनेककोटिब्रह्मांडईदशास्त्वधिकास्ततः तरगभंगिसंलोलाविचरं
तिमहाजले तदेवद्रवरूपोहंचित्योस्मिसुरनायक तेनमेनखजातेनरंध्रेणसहसातुतत् द्रवरूपातुब्रह्मांडया
राब्रह्मसमुद्भवा आयास्यतिमहाभागयास्मृतामोक्षदायिनी गांगामिष्यतिमेधाराततोगंगाभविष्यति एकेन
तद्विभागेनस्वर्गमिष्यामिपद्मज पुनःपातालमार्गेवैभूत्वाभोगवतीनदी तदानाम्नात्रिपथगास्मरणात्पापनाशिनी
तदेवमपररूपंसर्वकामार्थसिद्धिदं नरादर्शनमात्रेणभविष्यंतिविकल्मषा. धन्यास्तएवमनुजामद्द्रवोभक्तितत्पराः
तेषांमुक्तिमहाभागसुलभात्मकेस्थिताः नयोगानांशतेनापिनतपोभिर्नचेज्यया संतुष्यामितथादेवियथाहंतज्जला
धनात् एतेनगंगायाःपरब्रह्मद्रवस्वरूपत्वमुक्तं तथाचभारते योसौविश्वंभरोदेवश्चित्स्वरूपीजनार्दनः स
एवद्रवरूपेणगंगांभोनात्रसंशयः अयंगंगागमःप्रस्तूयते विष्णुपुराणे ततःप्रववृतेब्रह्मन्सर्वपापहरासरित्
गंगादेवांगनासंगमनुलेपनापिंजरा समंताद्ब्रह्मणःपुर्य्यांगंगापततिवैदिवि सातत्रपातितादिक्षुचतुर्धाप्रत्यपद्यत
सीताचालकनंदाचचक्षुर्भद्रेतिवैक्रमात् महाभारते महापुण्यांचगगनात्पतंतींतांमहेश्वरः दधारशिरसादेवीं
तामेवदिविसेवते एवंविधायाः परब्रह्मद्रवपरमार्थतत्त्वरूपायाः श्रीगंगाभगवत्यायथार्थरूपतत्त्वविज्ञानात्स्मर
णदर्शनपानावगाहननाममंत्रोच्चारणार्चनादिरूपयोपरत्यासकलजंतुनासद्यो वैकुंठशिवलोकादिमोक्षप्राप्त्याकांड
एवसृष्ट्युच्छेदभयात् गंगाभक्तिगोपनंपुराणांतरवचनैरुक्तं तथाच बहुदोषंमहादुःखंज्ञात्वामानुष्यमध्रुवं मत्वा
कलियुगंघोरंगंगाभक्तिस्तुगोपिता अतोगंगाभक्तिगोपकानिवचनानि ब्रह्मवैवर्तादिपुराणेषूपन्यस्तानि कले

रयुतवर्षांतेहरिस्त्यक्ष्यतिमेदिनीं तदर्धंजाह्नवीदेवीतदर्धंदेवतागणइत्यादि ॥ तथाचान्त्रेवांचेत्यं ॥ ब्रह्मवैवर्त्तादौ गं-
गालक्ष्मीसरस्वतीनांपरस्परवादविवादेनशापद्वारानदीभावप्राप्तेरनंतरंभगवनाकलौपंचवर्षसहस्रांते- शापोद्धारो
विहितः ताश्चगंगाद्यादेवशक्तिविशेषागोलोकादागताः शापांतेपुनर्गोलोकंयास्यंति ॥ तत्रगंगाराधाकृष्णांगसं
भूतावर्णिता ॥ नतुब्रह्मद्रवरूपोक्ता अथचेद्भगीरथानीतैवगंगा ब्रह्मवैवर्तादौप्रोक्ता तथापिहरिकीर्त्तनगंगासुरे
शानांकाश्यादिस्थानानांच ॥ कलेरयुतवर्षांतादेशकालेपिभूमौदृढाऽदृढासत्ताप्यवस्थापनीया नोचेद्धरेर्नामैवना
मैवनामैवखलुजीवनं कलौनास्त्येवनास्त्येवनास्त्येवगतिरन्यथा अग्निहोत्रादिकर्माणिसवद्यानिकलौयुगे गंगास्ना
नंहरेर्नामनिरपायमिदद्वयं कलिकल्मषनाशिनी युगधर्मविवर्जितेति गंगासहस्रनामस्तवराजेपि नामद्वयमुक्त
तयोरर्थश्चकलिकालकृतपापानांनाशिनी युगधर्मैःकलिकालधर्मैर्वर्जितेत्यादिकलिनिवर्त्तकवचसां ॥ वैयर्थ्यमाप
द्येत आमयोनिवृत्तस्यौषधस्यवृथोदयइत्यादिवत् ॥ तस्मात्तेषांकलिकल्मषनिवर्त्तकवचसांसाफल्यसमर्थनाय प्रा
यमतः काशीपुर्य्यादिएवशापादिव्यवस्थानिश्चीयते तथाचहरिवंशे एकोनत्रिंशाध्याये वाराणसींनिकुंभ
स्तुशप्तवान्कारणांतरे दिवोदासेनराज्ञायासितायांकाशीपुर्य्यां निकुंभोगणेश्वरोनागरैःपूजयाप्रार्थितो धन
पुत्रादिसंपदोददाति राज्ञोमहिष्याप्रार्थितोपि महादेवेच्छयापुत्रनदत्तवानतोराज्ञानिकुंभस्यगणेश्वरस्यस्थानं
नाशितंततः पुर्य्यकस्मादियंशून्यातवराजन्भविष्यति अंतर्धानकलौयातिपुरीस्तुवसतेदा पुरस्यास्तीतिपुरी
महादेवः अंतर्हितायामपिपुर्य्यां स्वयमतर्हितःसन्सामान्यसत्तयावसति ॥ देवताप्रतिमोच्छेदेपि देवताक्षेत्रा
दौदेवतासांनिध्यतन्निवर्त्तते इत्यर्थः कलावंतर्हितापिपुरीकृतयुगादौपुनरपिस्वमहिम्नास्फुटविलासेनवसतीत्यर्थः
अंतःपुर्य्यादिवादिविनक्षत्रादर्शनवदंतर्धानमात्रं नतुसर्वतोच्छेदः ॥ किंच यावत्कलेःसंध्यांशोस्ति तावत् अत्र

द्वापरधर्माणांकियतामप्यनुवृत्तिरस्ति षट्त्रिंशद्वर्षसहस्रपर्यंतंकलावपिपुरीनांतर्भवति केवलस्यकलेः प्रवृत्तौ
सत्यामेवांतर्धानं अन्यथासंप्रत्युपालंभोनयुज्यतेतिदिक् अथगंगायाअपिकलावंतर्धानव्यवस्थोच्यते केदार
खंडे स्कंदपुराणे अन्यत्रपृथिवीज्ञेयागंगाद्वारोत्तरंविना कुशावर्त्ताद्दक्षिणेतु गंधर्वालयःस्मृतः कलिदोष
भराद्देवसर्वथानैवतल्लयः गंगाद्वारोत्तरंकेदारमंडलं साभूमिनैव स्वर्गभूमिरेव भूमौभिन्नस्थलं तथाच के
दारखंडे ईश्वरउवाच इतितत्परमंस्थानदेवानामपिदुर्लभं पंचाशद्योजनायाममंत्रिंशद्योजनविस्तृतं इदंवै
स्वर्गभवनंनपृथ्वीतामवेहिभो आगंगाद्वारमर्यादंश्वेतांतंवरवर्णिनि तामसंस्तटतःपूर्वमर्वाग्बौधाचलंध्रुवं के
दारमंडलंस्यातंभूम्यास्तद्भिन्नकंस्थलं पुनश्चतत्रैवोक्तं स्थानानांपंचकंपृथ्व्यांस्थास्यतिप्रवरेकलौ गंगाद्वा
रंचकेदारंकाशीगंगागमस्तथा गंगापिसगतायत्रसागरेणमहामते अथस्थानविशेषेण गुण्यातिशयोमत्स्य
पुराणे कुरुक्षेत्रसमागंगायत्रकुत्रावगाहिता तस्माद्दशगुणाप्रोक्तायत्रविंध्येनसंगता तस्माद्दशगुणाप्रोक्ता
काश्यामुत्तरवाहिनी काश्याःशतगुणागंगागंगायाःसंगमेशतं सहस्रगुणितांचापिभवेत्सागरगामिनी भवेत्प
श्चिमवाहिनीत्यपिपाठः साराजन्दर्शनादेवब्रह्महत्यांव्यपोहति अथातिप्रबलतरकलिप्रवृत्तौ म्लेच्छयवनादि
नास्तिकहेतुवादकोक्तदोषदुष्टायाःकाश्याअप्यंतर्धानादुच्यते केदारखंडे उत्तरकाशीमाहात्म्ये ऋषयऊचुः
भगवन्भूतभव्येशकृतार्थास्मोवयंप्रभो यद्भवान् दृष्टिमार्गंहिप्रापितोभक्तवत्सल कलावंतर्हिताकाशीइति
शस्ताकिलाधुना तत्खेदश्रवणात्प्राप्तपीडाह्यत्रसमागता कलौपापसमाविष्टेसर्वधर्मविवर्जिते कथंकाशीवि
नादेवगतिर्न्दृणांभविष्यति कलौयेषांगतिर्नास्तितेषांवाराणसीगतिः तस्यामंतर्हितायांतुकुत्रस्थानंतवप्रभो
एतन्नःसंशयंछिंधियतस्त्वंकरुणानिधिः ॥ ईश्वरउवाच ॥ यदापापस्यबाहुल्यंयवनाक्रांतभूतलंभविष्य

तितदाविप्रनिवासंहिहिमाचले काश्यासहकरिष्यामिसर्वतीर्थसमन्वितः अनादिसिद्धंतत्स्थानंवर्त्ततेसर्वदे
वाहि यत्रभागिरथीगंगाप्युत्तराश्रितवाहिनी असीचवरणयत्रसन्निभातेसदैवहि काश्यांह्रियानितीर्था
णितानिसर्वाणितत्रहि वर्त्ततेसर्वदानूनंभुक्तिमुक्तिकराणिच अन्येपुतीर्थराजेषुकाश्यामपिद्विजोत्तमाः अं
शांशभागंतोविप्रानिवसामिसदानघाः केदारमंडलेविप्राःसाकल्येनस्थितिर्मम येनकेनाप्युपायेनत्वरितमि
च्छततत्रवै अमंगलंजीवितंतुमरणंयत्रमगलं इतःप्रभृतिभोविप्रास्तत्रैवनिवसाम्यहं यावंतिकाश्यां
तीर्थाणितानितत्रैवसंतिहि वहुनाकिमिहोक्तेनसामुक्तेःकारणंपरं तत्रज्ञानंविनान्यत्रमुक्तिर्नैवास्तिदुर्लभा अ
त्रसाप्राप्यतेदेहत्यागेनैवमहाव्रताः तस्मादस्मात्पुण्यतमंस्थानंनास्तिमहीतलेकेदारमंडलेसारात्सारमेवपमेपुरी
इयमेवकलौम्लेच्छजनसंकुलकेध्रुवं काशीतिख्यातियात्येवनान्ययाममभाषितं कलावंतर्हिताकाशीयवनप्रव
लोधृता भविष्यतितदाह्यस्यांकाशीसंज्ञाविमुक्तिदा इदंतत्परमंयोग्यंस्थानमस्तिसुनिर्मलं पापिष्ठास्तन्न
जानंतिममामायाविमोहिताः धर्मज्ञाश्चसदाचाराःसुशीलाःसत्यवादिनः एतदेवपरंस्थानंजानंतिशास्त्रनिश्चया
त् लोलार्कःशंवोकोटीर्गंगाज्ञ्यानगरंघनुः कलिर्लक्षःशरोविष्णुःशिवोधन्वीपुनातुवः १ अथपुनर्गंगायाम
हिमाप्रस्तूयंते पुराणांतरेपु तस्यास्त्रिपथगात्वंप्रतिमासमप्युक्तं दिवितारयतेदेवान्नागांस्तारयतेह्यधः भू
मौतारयतेमर्त्यांस्तेनत्रिपथगास्मृतापष्ठ्यादौकृष्णपक्षेतुभूमौसन्निहिताभवेत् यावत्पुनरमावास्यादिनानिदशनि
त्यशः शुक्लप्रतिपदारभ्यादिनानिदशसंख्यया पातालेपित्रिपथगासन्निधानंकरोतिहि शुक्लैकादशिकादीनि
गंगास्वर्गतरंगिणी पंचन्यंतानिसादेवीस्वर्गेसान्निहिताभवेत् सामान्यसत्तयात्रिपथगैवाविशेषसत्तयासान्निधा
नंकरोतीत्यर्थः अथगंगयाभूमावागमख्यातये संक्षेपतोभगीरथोपाख्यानमप्युच्यते केदारखंडे गंगायां

स्येतपसातोपितांशिवंप्रति भगीरथउवाच पितरोमेमहादेवकपिलाग्निसमीलिता. तेगच्छंतुयथास्वर्गंतव
देवप्रसादत गंगाख्यंपरमंब्रह्मवर्ततेशिखरेतव तन्मेदेहिपितॄणांहिसमुद्धारायवैप्रभो कपिलाग्निविनिर्दग्धा
गच्छेयु.परमांगतिं अन्येकलियुगेघोरा नरा पुण्यविवर्जिता. दृष्ट्वालोकान्हिगच्छंतुपुनरावृत्तिदुर्लभान्
पीत्वामृतमयवारिमुक्तिसैश्वर्यम।प्नुयुः ईश्वरउवाच तद्ददामितवेदानींसर्वपापभयापहं सर्वेषांहितकामाय
त्वयोक्तंपरमंवच. स्फुरदिंदुकलाभास्वज्जटाटव्यांविराजितां धारांत्रैलोक्यपापघ्नींगृहाणपितृमुक्तये यस्याद
र्शनमात्रेणसर्वेषांतिशुभांग।तियांदधारपुराब्रह्माव्यापारकलशेविभु पुत्रीगमनजंपापंधौतंतेनैववारिणा देवीं
प्रति।शिवउवाच मयामुक्ताहिसाधारापतिताश्रीमुखेगिरौ यस्याः प्रवाहवेगेन खंडितावहवोद्रयः त्रिधा
वैपतितांमत्यैंब्रह्महत्यौघनाशनी भगीरथोपिसप्राप्यगंगांत्रैलोक्यपावनीं मेनेकृतार्थमात्मानंप्रणनामपुन.पुनः
अथराजामहाबाहुर्नंदनाद्रिसमीपत वासुकिप्रमुखान्नागांस्तपस्तप्तुंसमागतान् तमेवार्थंचिंत्यमानान्।शिवसंन्य
स्तमानसान् कीर्त्तयंतोहिगंगेतिगंगागंगेतिचासकृत् दृष्ट्वातांचिंतयामासगंगांस्तोतुमनोदधे सहस्रनामभिर्गंगां
त्वाचैवपुनःपुन चिंतयामासबहुधाकिंकर्त्तव्यमत परं पातालेनागनिलयेनयिष्यंतिसरिद्वराम् किंकर्त्तव्यंक्वगंतव्यं
कोमेदुःखंव्यपोहति नाम्नांसहस्रमाख्यातंगंगायास्तत्रपार्थिवेति दिव्यरूपधरादेवीप्रत्यक्षप्राहतंनृपं गंगोवाच ॥
तुष्टास्मिसततंवत्सतपसातवभूपते वरंवरयभद्रंतेवाराहोसिभगीरथ राजोवाच कृपांविधेहिदासेस्मिन्मयिदुःख
संमाकुलेनगंतव्यस्त्वयादेविपातालनिलयेशुभे विनामुक्तिंप्रेपयित्वामत्पितॄन्कोपदग्धकान् त्वयासमप्रभावेनस्थे
यंभारतखडके गंगोवाच ॥ भगीरथमहाभागएवमेवभविष्यति यावच्चंद्रग्रहेशाद्याः स्थास्यंत्यंवरमंडले
तावत्कीर्तिर्महाभागभवितातेत्रिलोकके नामापितवचश्रुत्वासर्वपापै प्रमुच्यते कलेर्द्वितीयपादेतुगमिष्यामिपु

नस्तले तदापातालमागवैभूत्वाभागवतीनदी नागान्प्रत्युवाच भगीरथेनस्वलोकादानीतास्मीहवासुके
सांप्रतंतदवश्यंहिकर्त्तव्यंभगवन्मया चरमास्मिन्युगेभूयश्चागामिष्यामितेस्थले इदनीमुचमांशीघ्रंसमुद्रंमेग
तिर्मता इत्यत्र कलौद्वितीयपादेसमुद्रमार्गेणपातालगमनस्वयमेवोक्तं तच्च तदर्धेजान्हवीदेवीतिकलेः पंच
सहस्त्रवर्षातकालेनोपपन्नं कदास्याः प्रादुर्भावकालइतिपृष्टे साप्यनेकधाभगवतारामकृष्णादेरवतारांतरप्रा-
दुर्भाववत्तज्ज्ञयः तथाहि श्रीगंगायाः प्रादुर्भावकालः कपिलाज्ञयाभगीरथतयोनिमित्तकोनवस्कंधेप्रसिद्धः
सचभगीरथइक्ष्वाकुवंशजः वैवस्वतमन्वंतरेवभूव ततोपिपूर्ववैवस्वतमन्वंतरेवलेर्यज्ञेलिंगस्यभगवतोवामपादांगु
ष्ठनखाग्रभिन्नब्रह्मांडकटाहविवरद्वाराब्रह्मद्रवधारादिवोमूर्धन्यवततारेतिभगीरथातपनात्पूर्वमेववैवस्वतमन्वंतरेश्रू
यते नचदिवोमूर्द्धन्यवततारेतितेनवियद्गंगाज्ञायते साभगीरथतपनात्पूर्वंभुविनाववततारेतिवाच्यंतस्याश्चप
चमस्कंधस्यगद्यवाक्येनभुविआगमनप्रसिद्धिः तथासीताचालकनंदे त्यारभ्यभुवयातिभारतवर्षं दक्षिणस्यां
दिशिजलधिप्रविशति इत्यस्येनगद्येननकेवलंवैवस्वतमन्वंतरेएवगंगायाभुविआगमनंनज्ञायते एवंचसतिप्रल
येपि श्रीगंगायाः स्थितिस्तृतीयस्कंधेश्रूयते स्वधुन्यार्द्रैः स्वजटाकलापैरुपस्पृशंतश्चरणोपधानमिति
श्लोके नचतस्यदैनंदिनप्रलयत्वात् स्वायंभुवमन्वंतरे श्रीगंगायाभुविप्रादुर्भावोनैवासीदितिवाच्यं चतुर्थे
स्कंधेस्वायंभुवमन्वंतरेपितस्याः प्रादुर्भावोलिखितः तथाहि नवध्यभवतामिंद्रोयज्ञज्ञोभगवन्ननु यज्ञि
यासधपज्ञनयस्यपास्तनवः सुराः श्लोकेनानेनपृथुकालेस्वायंभुवमन्वंतरेनिश्चीयते तदायज्ञस्येंद्रत्वात् श्री
गंगायाविद्यमानत्वं तदातत्रैवपृथुचरिते गंगायमुनयोर्नद्योरंतराक्षेत्रमावसत् आरब्धानेववुभुजेभोगान्पुण्य
जिहासया अन्यच्चतत्रैवदक्षयज्ञातेऽवभृथस्नानंप्रयागेविश्वसृग्भिः कृतमित्यपिचतुर्थस्कंधेश्रूयते तथाच

श्राप्लुत्याविर्भूयस्नानंगंगायमुनयान्विताः विरजेनात्मानासर्गेस्वस्वधामययुस्ततः एतदपिस्वायंभुवमन्वंतरएवा सीदितिगम्यते एवंचसति यदिस्वायंभुवमन्वंतरेश्रीगंगायाभुविप्रादुर्भाव आसीत्तर्हिवलेर्यज्ञे उद्भवःकि मितिनिरूपितस्ततोपिपश्चाद्भगीरथद्वाराश्रीगंगायाःप्रादुर्भावोनिरूप्यतइतिकथंसंगच्छते इतिसंदेहेसिद्धांतो त्रनिरूप्यते श्रीगंगायाःप्रादुर्भावस्तावत् भगवतःप्रादुर्भाववत्सदासत्त्वेपिसमुदायेशेपकारणांतरेणपुनःपुनर्व र्ण्यते यथाचगोलवर्णने उपास्योपासकभावेननवसुखंडेषुवराहाद्या अवतारावर्णिताः तेषामेवावतारास्तत्रतत्रका लेश्रूयंते यथाचभरतखंडे उपास्योनारायणउपासकोनारदः तथाअन्येष्वपिखंडेषुअवतारांतरास्तत्रोपास्यो पासकभेदाःसंतिएवंचसतिस्वायंभुवमन्वंतरे दक्षसुतायांधर्मान्नरनारायणौभगवतोमूर्त्तिभेदेनावतीर्णौतौचस्वायं भुवमन्वंतरेभरतखंडेपूज्यत्वेनस्थितौ एवमन्येषामप्यवताराणांदिवभौमविलवैकुंठेषुमूर्त्तिभेदेनस्थिता यावत्कल्पा धिकारंश्रूयते तथाचपाद्मे वैकुंठभुवनेनित्यनिवसंतिमहोज्वला अवतारासदातत्रमत्स्यकूर्मादयोखिला दानो पादानरहितानैवप्रकृतिजाःक्वचित् नचपाद्मवचनेवैकुंठपदश्रवणात् भौमोविलश्चवैकुंठोनभवतीतिवाच्यमयत्रयत्रभ गवान्साक्षात्तिष्ठतितत्रतत्रवैकुंठोस्तीत्यभिप्रायात् वैकुंठपदस्योपलक्षणात् यन्निकेतंतुनिर्गुणइत्येकादशस्कं धेभगवद्वाक्याच्च एवचसति श्रीगंगायानकेवलंत्रिविक्रमपदोद्भवत्वमंगीकर्त्तव्यं तस्याःसगुणब्रह्मद्रवलात् त च्चरणोद्भवत्वंच केनचिद्धेतुनाश्रीनृसिंहादिवदाविर्भावोमतव्यः यथाभगवतआविर्भावेनिमित्तं तथागंगाया अप्याविर्भावेनिमित्तंस्वीकर्त्तव्यं तथाचगीतायां परित्राणायसाधूनांविनाशायचदुष्कृतां धर्मसंस्थापनार्थाय संभवामियुगेयुगे इतिवत्गंगायाअपिज्ञातव्यं तथाहियत कल्पारंभतएवब्रह्मांडरचनासहभूतोभूगोलखगो लयोःप्रादुर्भावस्तत्सहभूताभुविसप्तसमुद्रानां गंगायमुनादिनदीनांसुमेर्वादिपर्वतानांचरचनाज्ञेया अतश्चस्वा-

नस्तले तदापातालेमागंवैभूत्वाभोगवतीनदी नागान्प्रत्युवाच भगीरथेनस्वलोकादानीतास्मीहवासुके सांप्रतंतदवश्यंहिकर्त्तव्यंभगवन्मया चरमेस्मिन्युगेभूयश्चागमिष्यामितेस्थले इदनीमुचमांशीघ्रंसमुद्रेमेग तिर्मता इत्यत्र कलेर्द्वितीयपादेसमुद्रमार्गेणपातालगमनस्वयमेवोक्तं तत्र तदर्थेजान्हवीदेवीतिकलेः पंच सहस्त्रवर्षांतकालेनोपपन्नं कदास्याः प्रादुर्भावकालइतिपृष्टे साप्यनेकधाभगवतोरामकृष्णादेरवतारांतरप्रा दुर्भाववत्तद्ज्ञेयं तथाहि श्रीगंगायाः प्रादुर्भावकालः कपिलाज्ञयाभगीरथतपोनिमित्तकोनवस्कंधेप्रसिद्धः सचभगीरथइक्ष्वाकुवंशजः वैवस्वतमन्वंतरेवभूव ततोपिपूर्ववैवस्वतमन्वंतरेबलेर्यज्ञेलिंगस्यभगवतोवामपादांगु ष्ठनखाग्रभिन्नब्रह्मांडकटाहविवरद्वाराब्रह्मद्रवधारादिवोमूर्धन्यवततारेतिभगीरथातपनात्पूर्वमेववैवस्वतमन्वंतरेश्रू यते नचदिवोमूर्द्धन्यवततारेतितेनवियद्गंगाज्ञायते साभगीरथतपनात्पूर्वंभुविनावततारेतिवाच्यंतस्याश्चप चमस्कंधस्यगद्यवाक्येनभुविश्चागमनप्रसिद्धि तथासीताचालकनंदे त्यारभ्यभुवंयातीभारतवर्षं दक्षिणस्यां दिशिजलधिंप्रविशति इत्यंत्येनगद्येननकेवलंवैवस्वतमन्वंतरेएवगंगायाभुविश्चागमनंनज्ञायते एवंचसतिप्रल येपि श्रीगंगायाः स्थितिस्तृतीयस्कंधेश्रूयते स्वर्धुन्याद्भैः स्वजटाकलापैरुपस्पृशंतश्चरणोपधातामिति श्लोके नचतस्यदैनंदिनप्रलयत्वात् स्वायंभुवमन्वंतरे श्रीगंगायांभुविप्रादुर्भावोनैवासीदितिवाच्यं चतुर्थे स्कंधेस्वायंभुवमन्वंतरेपितस्याः प्रादुर्भावोलिखितः तथाहि नवध्यंभवतामिंद्रोयज्ञज्ञोभगवन्ननु यज्ञि यांसथपज्ञेनयस्यपास्तनवः सुराः श्लोकेनानेनपृथुकालेस्वायंभुवमन्वंतरेनिश्चीयते तदायज्ञस्येंद्रत्वात् श्री गंगायाविद्यमानत्व तदातत्रैवपृथुचरिते गंगायमुनयोर्नद्योरंतराक्षेत्रमावसन् आरब्धानेवबुभुजेभोगान्पुण्य जिहासया अन्यच्चतत्रैवदक्षयज्ञांतेऽवभृथस्नानप्रयागेविभ्वसृग्भिः कृतमित्यपिचतुर्थस्कंधेश्रूयते तथाच

श्रीप्लुत्यांवभूथस्नानिंगंगायमुनयान्विताः विरजेनात्मानासर्गेस्वस्वंधामययुस्ततः एतदपिस्वायंभुवमन्वंतरएवा
सीदितिगम्यते एवंचसति यदिस्वायंभुवमन्वंतरेश्रीगंगायाभुविप्रादुर्भाव आसीत्तर्हिवलेर्यज्ञे उद्भवःकिं
मितिनिरूपितस्ततोपिपश्चाद्भगीरथद्वाराश्रीगंगायाःप्रादुर्भावोनिरूप्यतइतिकथंसंगच्छते इतिसंदेहेसिद्धांतो
त्रनिरूप्यते श्रीगंगायाःप्रादुर्भावस्तावत् भगवतःप्रादुर्भाववत्सदासत्त्वेपिसमुदायेशेपकारणांतरेणपुनःपुनर्व
र्ण्यते यथाचगोलवर्णने उपास्योपासकभावेननवसुखंडेषुवराहाद्या अवतारावर्णिताः तेषामेवावतारास्तत्रतत्रका
लेश्रूयंते यथाचभरतखंडे उपास्योनारायणउपासकोनारदः तथाअन्येष्वपिखंडेषुअवतारांतरास्तत्रोपास्यो
पासकभेदाःसंतिएवंचसतिस्वायंभुवमन्वंतरे दक्षसुतायांधर्मान्नरनारायणौभगवतोमूर्त्तिभेदेनावतीर्णौतौचस्वायं
भुवमन्वंतरेभरतखंडेपूज्यत्वेनस्थितौ एवमन्येषामप्यवताराणांदिवभौमविलवैकुंठेषुमूर्त्तिभेदेनस्थिता यावत्कल्पा
धिकारश्रूयते तथाचपाद्मे वैकुंठभुवनेनित्यनिवसंतिमहोज्वला अवताराःसदातत्रमत्स्यकूर्मादयोखिला दानो
पादानरहितानैवप्रकृतिजाःक्वचित् नचपाद्मवचनेवैकुंठपदश्रवणात् भौमोविलश्चवैकुंठोनभवतीतिवाच्यंयत्रयत्रभ
गवान्साक्षात्तिष्ठतितत्रतत्रवैकुंठोस्तीत्यभिप्रायात् वैकुंठपदस्योपलक्षणात् यन्निकेतंतुनिर्गुणइत्येकादशस्कं
धेभगवद्वाक्याच्च एवंचसति श्रीगंगायानकेवलंत्रिविक्रमपदोद्भवत्वमंगीकर्त्तव्यं तस्याःसगुणब्रह्मद्रवत्वात् त
च्चरणोद्भवत्वंच केनचिद्धेतुनाश्रीनृसिंहादिवदाविर्भावोमतव्यः यथाभगवतआविर्भावनिमित्तं तथागंगाया
अप्याविर्भावनिमित्तंस्वीकर्तव्यं तथाचगीतायां परित्राणायसाधूनांविनाशायचदुष्कृतां धर्मसंस्थापनार्थाय
संभवामियुगेयुगे इतिवत्गंगायाअपिज्ञातव्यं तथाहियत कल्पारंभतएवब्रह्मांडरचनासहभूतोभूगोलखगो
लयोःप्रादुर्भावस्तत्सहभूताभुविसप्तसमुद्रानां गंगायमुनादिनदीनांसुमेर्वादिपर्वतानांचरचनाज्ञेयाःअतश्चस्वा

यंमुवादिचतुर्दशमन्वंतरेपुगंगालोकेस्थास्यत्येव केनचिन्निमित्तेनतिरोभागेजाते वैवस्वतमन्वंतरेत्रिविक्रमच रणाउद्भूता ततोपिकेनचिद्धेतुनातिरोभूतासगरात्मजानुदधीपूर्वैवस्वतमन्वंतरेभगीरथद्वाराप्रादुर्भूता तथाचा त्रसप्रमाणिकाउपपत्तिरुपन्यस्ता जन्हुनायोगबलेनक्रोधात्पीता पुनरपिवैशाखशुक्लसप्तम्यांतत्कर्णरंध्रात्प्रा दुर्भूता तथा अगस्त्येनपीतःक्षारसमुद्रस्तिरोहितः तत्पुनरपिप्रस्वेदेनाविरासीत् इतितत्रपुराणांतरेपु श्रूयते अतःश्रीगंगायाअपियथातथा प्रादुर्भावेसंदेह सुधीभिर्नकार्य्यः इत्यलम् अथैतज्जातीयकःसंदेह स्तुसप्तसमुद्राणामुत्पत्तावपिभवति सप्तसमुद्रान्विनासप्तद्वीपविभागोनस्यात् अतश्चसप्तसमुद्राःकदाउत्पन्ना इतिविचार्यते सप्तसमुद्राणामुत्पत्तिस्तावत्प्रियव्रतरथचरणखातादेवपंचमस्कंधेप्रसिद्धा ततःपूर्वंसप्तसमुद्रानासं न्नितिन ततोपिपूर्वतोऽत्रा सन्नमेव तृतीयस्कंधेकर्दमंप्रति भगवद्वाक्यं प्रजापतिसुत सम्राट्मनुर्विख्यातमं गलः ब्रह्मावर्त्तंयोधिवसन्शास्तिसप्तार्णवांमहीं अतःप्रियव्रतरथखातात्सप्तसमुद्राणामुत्पत्तिर्मृषास्यात् त त्पितुर्मनोराज्येपिशास्तिसप्तार्णवामहीमित्युक्ते रित्येवंसंदेहेजायमाने अत्रोच्यते कल्पारंभेसप्तद्वीपाः ससागराएवपृथ्वीप्रजापतिसिसृक्षयाउत्पन्नेतिगंगोद्भवप्रकरणेस्थितं अत्रापि सप्रमाणिकोपपत्तिस्तावदुच्यते यथापिसप्तद्वीपासप्तसागरामेदिनीकल्पारंभकालमारभ्य प्रलयपर्यंतस्थास्यत्येव तथापिमध्येअगस्त्यादि भिर्योगसिद्ध्यादिहेतुभिरन्यैर्वा दृष्टप्रायैःकैश्चिद्धेतुभिस्तेषांसमुद्राणां मध्येएकस्यवातिरोधानेजातेकेनाचिद्धेतु नाश्रीगंगावत् अगस्त्यादिभिःप्रियव्रतादिभ्योवातेषामुत्पत्तिस्यादेव अगस्त्याख्यानंचमहाभारतादौतंत्रतत्रा स्त्येव तत्रअगस्त्येनजंबूद्वीपमर्य्यादाविधायकः क्षारसमुद्रएकपीतस्तत्खातश्चसिकताखातइवविलोकितः पुन श्चक्षारसमुद्रोनिःसारितः नहितादृशानांयोगिनांसमुद्रपानंतत्खातपूरणंयोगबलेनदुर्घटं अतश्चान्येषामपिपूर्णां

तत्राप्युत्तरमाह तथाहि स्वायंभुवमनुरा
समुद्राणामाविर्भावतिरोभावप्रमाणालाभेशंकायामुत्पद्यमानायां
ज्यकालेसप्तसमुद्राणांतृतीयस्कंधेस्थितिश्रवणात् प्रियव्रतराज्यकालेतेषामुत्पत्तिस्तिरोभावान्यथानुपपत्त्यान
स्यात् अतोमनुराज्यानंतरंकेनचिद्धेतुनातेषांतिरोधानेजातेयेतिरोभूतास्तएवप्रियव्रतरथखातात्पुनरुद्भूताइति
रीत्यां तृतीयपंचमस्कंधयोः सप्तार्णवोत्पत्तौविरोधपरिहारःकृतः नचरात्रिविलोपमात्रं प्रियव्रतचरितं
स्वीकर्तव्यमितिचेन्न अर्कवत्परिभ्रमणेप्रियव्रतरथचरणस्यापिध्रुवेपूर्वपाशानिमध्येनसूर्यरथस्याक्षसुमेरुपर्वतस्यमू
र्द्धनिकृतस्यमूर्द्धभागमानसोत्तरपर्वतस्योपरिउत्तरभागेस्वीकृतेप्रियव्रतरथचक्रस्याप्यर्कवत्परिभ्रमणस्वीकृतेसप्तज
लधीनां भूमीस्थरथचक्रंविनाउत्पत्तेरसंभवात् अतःकर्दमविमानवत् योगमयः प्रियव्रतस्यरथःतच्चक्रंचभगव
द्दत्तासनावलेनचसप्तसमुद्राणामाविर्भावार्थंयोगनिर्मितोविज्ञेयः पूर्वस्मात् क्षारसमुद्रकरणाद्रथचरणात् उत्तर
सप्तसमुद्रकरणायतादृशानांसमुद्राणांकरणायतादृशरथस्तच्चक्रंचसमुद्भूतं अन्यथाचक्रस्यैकप्रकारेस्वीकारेपूर्वपूर्व
स्मादुत्तरोत्तरद्वीपसमुद्राणांद्विगुणमानेनोत्पत्तिर्नसंभवतीतिभावः नचविद्युन्मालीमाहेश्वरायरक्षसारुद्रदत्तेनसौ
वर्णविमानेनसूर्य्यस्यपृष्ठतोभ्रमणेनरात्रिविलोपितकर्मवत् प्रियव्रतस्यापितावन्मात्रएवकर्मनसंभवति पृष्ठतो
भ्रमणाभावात् भूमिष्ठेनचक्रेणसूर्य्यगतित्‌प्रियव्रतगतरथगतेर्वैषम्यात् ब्रह्मांडप्रकाशकत्वनस्यादितिवाच्यं
सूर्य्यवद्रतेरभावेपिचंद्रवत्प्रकाशकत्वायोगप्रभावाच्च ब्रह्मांडप्रकाशकत्वेसंदेहोनकार्य्यः योगिनस्तावत्
दंडादिनापिसूर्य्यशेषादेःकर्मकर्तुंशक्ताः एवंहि आख्यायिकामहाभारतेश्रूयते तथाहि विश्वामि

वस्तावच्चशिष्टदेशात्वसिष्टादात्मनस्तपउत्कृष्टंप्रष्टुंब्रह्मणोंतिकंजगाम गत्वाचपृष्टवान् ममतपोधिकंवसि
ष्टस्यवेति तच्छ्रुत्वाब्रह्मातमाह विश्वामित्रत्वंतावत्सूर्यशेषदिग्गजानत्रानय तच्छ्रुत्वाविश्वामित्रोग
त्वागमनार्थंसूर्यमाह ततःसूर्यश्चाह मयिगतेदिनरात्र्यादिव्यवहारोनभविष्यतीति शेषप्रतिविश्वामित्रो
गमनायाह ततःशेषोप्याह मयिगतेधरांकोधारयिष्यति तथैवतंदिग्गजाश्चप्यूचुः अस्मासुगतेपुधरा
निरालंबापातालंयास्यतीति ततोविश्वामित्रस्तेषामुदंतंब्रम्हाणंप्रत्याह ततोब्रह्मास्मयन्विश्वामित्रमुवाच
वशिष्टमत्रानय तथेत्युक्तेवशिष्टेसमागते वशिष्टमपिब्रह्मादिग्गजादीनामानयनायादिष्टवान् तथैववसिष्ठो
पिगत्वातानुवाच तमपितेतथैवोचुः वसिष्ठोपितानाह ममकोपीनंसूर्यकर्मकरिष्यति शेषकर्मब्रह्मदंडो दिग्ग
जानांकर्मकमंडलुश्चेति तथाकृत्वावसिष्टस्तान्सर्वान्ब्रह्मणोऽदर्शयत् ब्रह्माविश्वामित्रमाह तपसःश्रेष्ठत्वंस्वयै
वज्ञातव्यं किंप्रश्नेनोनेतिनिरस्तोविश्वामित्रस्तूष्णींजगामेतिदिक् एवमेवाप्रियव्रतागस्त्यादीनामपियोगवलं
ज्ञातव्यं किंच विराट्पुरुषब्रह्मांडपुंडरीके स्थूलदेहे इडापिंगलासुषुम्णाख्यास्तिस्त्रोनाड्यस्ताश्चगंगायमु
नासरस्वत्याख्यास्तासांचलोपःसतिब्रह्मांडेकदापिनसंभवति इदानींच यथाप्रयागेवहिर्दृश्याअप्रकाशापिसर
स्वती विंदुसरोवरादौप्रगटावर्त्तते तथाभरतखंडे वर्त्तमानायाःश्रीगंगायाः काश्मीरमंडलादावपिश्रोतश्र
वणात् ततश्चबहूनांश्रोतसांमध्ये कस्याचित्स्त्रोतसःकालगत्याअप्रगटत्वेपि अन्येषांसत्वात् लुप्तस्या
पिस्त्रोतसःपुनराविर्भावसंभवात् एवंभरतखंडेपिगंगायालोपोनभवतीतिसंक्षेपः गंगायाःसुषुम्णासाम्यत्वेन

वस्तावच्चशिष्टदेशात्वसिष्टादात्मनस्तपउत्कृष्टत्वंब्रह्मणोंतिकजगाम गत्वाचपृष्ठवान् ममतपोधिकंवसि
ष्टस्यवेति तच्छ्रुत्वाब्रह्मातमाह विश्वामित्रत्वंतावत्सूर्य्यशेषादिग्गजानवानय तच्छ्रुत्वाविश्वामित्रोग
त्वागमनार्थसूर्य्यमाह ततःसूर्य्यश्चाह मयिगतेदिनरात्र्यादिव्यवहारोनभविष्यतीति शेषप्रतिविश्वामित्रो
गमनायाह ततःशेषोप्याह मयिगतेधराकोधारयिष्यति तथैवतेदिग्गजाअप्यूचुः अस्मासुगतेषुधरा
निरालंबापातालयास्यतीति ततोविश्वामित्रस्तेषामुदंतंब्रम्हाणंप्रत्याह ततोब्रह्मास्मयन्विश्वामित्रमुवाच
वशिष्टमत्रानय तथेत्युक्तेवशिष्टेसमागते वशिष्टमपिब्रह्मादिग्गजादीनामानयनायादिष्टवान् तथैववसिष्टो
पिगत्वातानुवाच तमपितेतथैवोचुः वसिष्ठोपितानाह ममकौपीनंसूर्यकर्मकरिष्यति शेषकर्मब्रह्मदंडो दिग्ग
जकर्मकमंडलुश्चेति तथाकृत्वावसिष्टस्तान्सर्वान्ब्रह्मणोऽदर्शयत् ब्रह्माविश्वामित्रमाह तपसःश्रेष्ठंत्वयै
नेनेतिनिरस्तोविश्वामित्रस्तूष्णींजगामेतिदिक् एवमेवाप्रियव्रतागस्त्यादीनामपियोगबलं
रीके स्थूलदेहे इडापिंगलासुषुम्णाख्यास्तिस्रोनाड्यस्ताश्चगंगायमु
भवति इदानींच –यथाप्रयागेवहिर्दृष्ट्याऽप्रकाशापिसर
संगायाः काश्मीरमंडलादावपिश्रौतश्च
पासत्वात् लुप्तस्या

नीममृतरूपामूर्जस्वतीं गंगाश्रितासास्त्रिदिवंव्रजंति इरावत्यादयः पंचनदीप्रभेदास्तदात्मिकां १ ऋ
पिजुष्टांविष्णुपदींपुराणांसुपुण्यधारांमनसापिलोके सर्वात्मनाजाह्नवींयेप्रपन्नास्तेब्रह्मणः सदनंसंप्रयांति २
ब्रह्मणःसदनं वैकुंठम् २ लोकानिमान्नयतियाजननीवपुत्रान् स्वर्गंसदासर्वगुणोपपन्नान्इष्टंपदंब्राह्ममभीप्समा
नैर्गंगासदैवात्मवशैरुपास्या ३ उस्रैर्जुष्टामिषतींविश्वरूपामिरावतीं जनयित्रींगुहस्याशिष्टैः सेवाममृतांब्रह्मकांतां
गंगांश्रयेदात्मविशुद्धिकामः ४ उस्रैर्जुष्टांतेजोमयत्वात् इषतीमिच्छतीं इच्छारूपामित्यर्थः इरा-
भूवागाद्यातद्वतीं ब्रह्मकांतां ब्राह्मणानांकांतांकमनीयामभिलषितां सावित्रीरूपांवा ४ ओंइमंमेगंगेयमुनेसर-
स्वतिशतुद्रुस्तोमंसचतापरुष्ण्या असिक्न्यामरुद्वृधेवितस्तयार्जीकीयेशृणुह्यासुषोमया १
पौराणिकाद्यर्थजातेकिंचिदज्ञः शिवशंकरः अकार्षीदास्तिकप्रीत्यैगंगासत्ताविवेचनं गंगाभक्त्यतिरेकेणथ
न्मपात्रोपकल्पितं क्षम्यंतुतच्छोधयंतुविद्वांसः करुणार्णवाः॥
स्वस्तिश्रीरणवीरसिंहधरणीपालोवदान्याग्रणीर्नानाशास्त्रविचारसाररसवित्सद्वृंदसंरक्षकः धर्माधर्मविभागकृ
द्रघुपतेः पादांबुजाचारतो जीव्यात्पुत्रकलत्रमित्रसहितः संपालयन्क्ष्मांचिरम् १ रणवीरसिंहभूपेशका
रितेकृत्यसागरे अभूद्भागीरथीगंगाकलास्थितिविनिर्णयः २ सद्वेलोविधिसेतुरुत्सवमहोच्छ्वासः प्रकारोद्ग
मो दानोर्मिव्रतविभ्रमोव्रतकथाकल्लोलकांतांतरः पूर्णोद्यापननौः सुपर्वपिमहादानादिकल्पद्रुमो भूयाद
मंजलांचितोरघुपतेरत्नाकरोऽयंमुदे १ क्षेत्रेकुरोः श्रीमतिपुंडरीकपुरोद्भवेनात्रविभोर्निदेशात् चंडीसहायेनकृ
तानिसम्यक्पद्यानिप्रीत्यैशिवशंकरस्य २ सावर्णावलिसंभृतंगुरुगुणग्रामंसरीतिश्रुतं युक्त्युक्तिप्रथितंरसांचित
पदंसालंकृतिप्रेमतः पश्यंतुप्रतिभाजुषोऽत्रकवयोयेपंडिताश्चादरात् इत्थंमुदारपद्यमखिलंचंडीकलाकौशलम्

स्ताःप्राप्तेकलियुगेघोरे नराः पुण्यविवर्जिताःदुराचाररताः सर्वेसत्यधर्मपराङ्मुखाःपरापवादनिरताःपरद्रव्या
भिलाषिणः परस्त्रीसक्तमनसःपरहिंसापरायणाः देहात्ममतयोमूढाःनास्तिकाःपशुबुद्धयः मातृपितृकृतद्वे
षाःकृतघ्नाःकामकिंकराः विप्रालोपग्रहग्रस्तावेदविक्रयजीविनः धनार्जनार्थमभ्यस्तविद्यामदविमोहिताःत्यक्त
स्वजातिकर्माणः प्रायशःपरवंचकाः क्षत्रियाश्चतथावैश्याःस्वधर्मत्यागशीलिनः तद्वच्छूद्राश्चयेकेचिद्ब्राह्मणा
चारतत्पराः स्त्रियश्चप्रायशोभ्रष्टाभर्तृवज्ञानतत्पराः श्वशुरद्रोहकारिण्योभविष्यंतिकलौयुगे इत्यादिवत्कलिदो
षसूचनपराण्येवब्रह्मवैवर्तादिवचांसिज्ञेयानि नतुनियमेनहरिस्थितिगंगास्थितिसमूलोच्छेदपराणि अन्यच्च
केदारखंडे यावद्ब्राह्मणजात्यस्तियावद्गंगास्तिभूतले यावद्वेदमयोघोपस्तावन्नविशतेकलिरित्युक्त्यैवंनिश्चेतव्यं
ब्राह्मणजातिर्वेदमयोघोपश्चकलेरंतिमसंधौकल्क्यवतारप्रादुर्भावादनुमीयते भागवतेप्रथमस्कंधे अथासौयुग
संध्यायांदस्युप्रायेषुराजसु जनिताविष्णुयशसोनाम्नाकल्किर्भविष्यति द्वादशस्कंधेपि इत्थंकलौगतप्राये
जनेषुखरधर्मिणि धर्मत्राणायसत्वेनभगवानवतरिष्यति शंबलग्राममुख्यस्यब्राह्मणस्यमहात्मनः भवने
विष्णुयशसोनाम्नाकल्किर्भविष्यतीति सर्वमास्तिकबुद्ध्यानिश्चित्यविधायहरिगंगादीनामुपास्तिंनकदाप्यश्रद्धेयं
तथाचोक्तंसौपर्णे हरिर्भागीरथीविप्राविप्राभागीरथीहरिः भागीरथीहरिर्विप्रासारमेतज्जगत्त्रये अतश्चेत
दर्थेदार्ढ्यायगंगामाहात्म्यसूचिकाश्चतस्र श्रुतीराहमहादेवः ॥ स्कांदेकाशीखंडे श्रीमहादेवउवाच ॥
श्रुतीर्निशामयहरेगंगामाहात्म्यभाषिणीः विनिश्चितार्थायांज्ञात्वाश्रयेद्गंगांनरोनघां इरावतींमधुमतींपयस्वि

नीममृतरूपामूर्जस्वतीं गंगाश्रितासस्त्रिदिवंव्रजंति इरावत्यादयः पंचनदीप्रभेदास्तदात्मिकां १ ॠ
पिजुष्टांविष्णुपदींपुराणांसुपुण्यधारांमनसाहिलोके सर्वात्मनाजाह्नवींयेप्रपन्नास्तेब्रह्मणः सदनंसंप्रयांति २
ब्रह्मणःसदनं वैकुंठम् २ लोकानिमान्नयतियाजननीवपुत्रान् स्वर्गेसदासर्वगुणोपपन्नानिष्टंपदंब्राह्ममभीप्समा
नैर्गंगासदैवात्मवशैरुपास्या ३ उस्रैर्जुष्टामिषतींविश्वरूपामिरावतीं जनयित्रींगुहस्यशिष्टैः सेवाममृतांब्रह्मकांतां
गंगांश्रयेदात्मविशुद्धिकामः ४ उस्रैर्जुष्टांतेजोमयत्वात् ॥ इषतीमिच्छतीं इच्छारूपामित्यर्थः इरा-
भूवागाद्यातद्वतीं ब्रह्मकांतां ब्राह्मणानांकांतांकमनीयामभिलाषितां सावित्रीरूपांवा ४ ओंइमंमेगंगेयमुनेसर-
स्वतिशतद्रुस्तोमंसचतापरुष्ण्या असिक्न्यामरुद्वृधेवितस्तयार्जीकीयेशृणुह्यासुषोमया १
पौराणिकाद्यर्थजातेकिंचिदज्ञः शिवशंकरः ॥ श्रकार्षीदास्तिकप्रीत्यैगंगासत्ताविवेचनं गंगाभक्त्यतिरेकेणय
त्नमपात्रोपकल्पितं क्षम्यंतुतच्छोधयंतुविद्वांसः ॥ करुणार्णवाः ॥ ॥
स्वस्तिश्रीरणवीरसिंहधरणीपालोवदान्याग्रणीर्नानाशास्त्रविचारसाररसवित्सद्वृंदसंरक्षकः धर्माधर्मविभागकृ
द्रघुपतेः पादांबुजार्चारतो जीव्यात्पुत्रकलत्रमित्रसहितः ॥ संपालयन्क्ष्मांचिरम् १ रणवीरसिंहभूपेशका
रितेकृत्यसागरे अभूद्भागीरथीगंगाकलास्थितिविनिर्णयः ॥ २ सद्वेलोविधिसेतुरुत्सवमहोच्छ्वासः प्रकाशद्र
मो दानोर्मिर्व्रतविभ्रमोव्रतकथाकल्लोलकांतांतरः ॥ पूर्णोद्यापननौः ॥ सुपर्वणिमहादानादिकल्पद्रुमो भूयाद्व
मंजलाचितोरघुपतेरत्नाकरोऽयंमुदे ॥ २ ॥ क्षेत्रेकुरौ ॥ श्रीमतिपुंडरीकपुरोद्भवेनात्रविभोर्निदेशात् चंडीसहायेनकृ
तानिसम्यक्पद्यानिप्रीत्यैशिवशंकरस्य ॥ २ सावर्णावलिसंभृतंगुरुगुणग्रामंसरीतिश्रितं ॥ युक्तयुक्तिप्रपंचितंरसांचित
पदंसालंकृतिप्रमतः ॥ पश्यंतुप्रतिभाजुषोऽत्रकवयोयेपंडिताश्चादरा ॥ दितद्दृश्यंसुदारपद्यमखिलंचंडीकलाकौशलम्

॥ श्रीरघुनाथोजयति ॥

॥ श्रीउमापतयेनमः ॥

उमोमेशंनमस्कृत्यदेविकायामहाफलं ऋषिभिर्बहुधागीतंसंक्षेपाद्वर्णयाम्यहम् ॥ १ ॥ विलोक्यमद्रदेशीयान्जनान्पापौघसंयुतान् तेषामुद्धारणार्थयगौरीजातासरिद्वरा ॥ २ ॥ शिवोऽगादष्टमूर्त्तिस्त्वंकृपयाभक्तवत्सलः पुरमंडलमध्यस्थःपुरमंडलसंज्ञकः ॥ ३ ॥ तस्मादुमात्मकंतीर्थंदेविकासंज्ञितंमहत् गंगादिसर्वतीर्थानांस्नानतोयत्फलंभवेत् ॥ ४ ॥ तत्फलंकोटिगुणितंदेविकाम्भुनिमज्जतां पानाच्चदर्शनात्पुंसांजायतेवाञ्छितंफलं ॥ ५ ॥ उपोदग्वाहिनीतीर्थंगयाख्यंशंभुनाकृतं गयासुरस्यपादोऽत्रस्थापितोलोकमुक्तये ॥ ६ ॥ किंगयादिपुतीर्थेषुश्राद्धदानैःसुविस्तरैः अत्रश्राद्धंप्रकुर्वाणःपितॄंस्तारयतेक्षणात् ॥ ७ ॥ शिवोविष्णुप्रियोनित्यंविष्णुश्चशिववल्लभः अतस्तन्मंदिरंकार्यंसर्वेच्छितफलेप्सुभिः ॥ ८ ॥ शिवस्यमंदिरंसौधंकारयेद्योनरोत्तमः तदर्चासंप्रतिष्ठाप्यपूजयेत्प्रणमेन्मुदा ॥ ९ ॥ राजसूयसहस्रस्यवाजिमेधशतस्यच यत्फलंवेदनिर्णीतंसतुतत्फलभाग्भवेत् ॥ १० ॥ शिवेतिद्व्यक्षरंनामयस्यपापहरंपरं पुष्पोद्यानानिरम्याणिपूजायात्रोत्सवाश्रितान् क्षेत्रापणपुरग्रामान्दत्त्वाशिवरूपतामियात् ॥ १२ ॥ विष्णुःसर्वात्मकोदेवोविष्णुःसर्वजनप्रियः नामसंकीर्त्तनाद्विष्णोःपूजनाच्चमहत्फलम् १३

मंदिरेविष्णुप्रतिमांस्थाप
तस्मैदद्यंनवंसौधंकारयेद्योनरोत्तमः तस्यपुण्यस्यमाहात्म्यंवक्तुंशेषोऽपिनक्षमः ॥ १४ ॥ मंदिरेविष्णुप्रतिमांस्थाप
तस्मैदढनवंसौधंकारयेद्योनरोत्तमः तस्यपुण्यस्यमाहात्म्यंवक्तुंशेषोऽपिनक्षमः ॥ १५ ॥ स्तवैरुच्चावचैर्विष्णुंस्तुत्वायःप्रणमेद्भुवि हविष्या
यित्वार्चयेत्तुयः तस्याज्ञांसंप्रतीक्षंतेसर्वेब्रह्मादयोऽमराः ॥ १५ ॥ स्तवैरुच्चावचैर्विष्णुंस्तुत्वायःप्रणमेद्भुवि हविष्या
दिनिवेदीचसश्रेष्ठफलभाग्भवेत् ॥ १६ ॥ तदुक्तंश्रीभागवते ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
प्रतिष्ठयासार्वभौमंसद्मनाभुवनत्रयं पूजादिनाब्रह्मलोकंत्रिभिर्मत्साम्यतामियात् ॥ १७ ॥ यत्रकुत्रकृतस्यापि
सद्मनःफलमीरितं विष्णुशंकरयोरीशोस्तीर्थेवाचामगोचरं ॥ १८ ॥ श्रीगौरीयत्रकृतिरुदितामद्रदेशान्पुनंती
देवींगंगांतुलयतिचयावृद्धयास्वीयकीर्त्या ॥ १९ ॥ विद्वांसोयद्गुणगणमलंकीर्तितुंनोसमर्थाः कामंपापोदयमपह
रेदादिगासानदीनः ॥ २० ॥ गंगयाक्रियतेनित्यंपापोद्धारोमयानकिं एवंनिधायमनसिगौरीजातासरिद्वरा २१
॥ सूतउवाच ॥ इमांश्रीदेविकींपुण्यांकथांयःश‍ृणुयान्नरः कृष्णाननसमुद्भूतांशिवलोकेमहीयते ॥ २२ ॥ लेखयि
त्वाद्विजाग्र्याययोददातिनरोत्तमः सोश्वमेधादिसुरभीदानादिफलभाग्भवेत् ॥ २३ ॥ श्रीकृष्णमुखनिर्गतपुण्यगा
थांश‍ृणोतियोवाचयतीहमर्त्यःश्रीदेविकाभावविभावितात्माससर्वयागादिफलंसमश्नुते॥२४॥संकल्पयित्वाद्विजपुंग
वायसोत्रायुरारोग्यफलंसमश्नुते ॥ २५ ॥ प्रभासेदेविकातीर्थेतपसाक्लिष्टमानसः तीर्थयात्रांगतोराजाधर्मपुत्रो
युधिष्ठिरः॥ २६ ॥ लोमशेनसधौम्येनभ्रातृभिःपरिवारितः ददर्शदेवकीसूनुंकृष्णंबलसमन्वितम् ॥ २७ ॥ प्रद्युम्न
प्रमुखैर्वीरैर्लोकपालैरिवावृतं आयांतंप्रीतिजननंद्वारिकानाथमद्भुतम् ॥ २८ ॥ उत्थायराजासुप्रीतोबलदेवपुरो
गमं उपविष्टंकृतातिथ्यंस्वागतादिसुपूजितम् ॥ २९ ॥ सर्वत्रानामयंराजापप्रच्छचयुधिष्ठिरः सोऽपितंकुशलप्रश्नैः
साधुवादैरपूजयत् ॥ ३० ॥ ततःकथांतरेराजाकृष्णंपप्रच्छकामतः कृष्णकृष्णमहाभागदेविकात्रऽनदीपतिं ॥ ३१
संगताविबुधश्रेष्ठकिंफलंतत्रमज्जताम् प्रादुर्भूताकथंचेयंकुतश्चागिरिगह्वरात् ॥ ३२ ॥ श्रोतुकामोऽस्मिदेवेशस

वैकल्पपमेहरे ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ साधुसाधुमहाभागपृष्टोऽहंकुंतिनंदन ॥ ३३ ॥ देविकातीर्थमाहात्म्यंपुण्य
पापहरंशुभं एतद्देवपुरापृष्टःशौनकंप्राहसूनजः ॥ ३४ ॥ तत्तेऽहंकीर्तयिष्यामिपुण्यंकीर्तिविवर्धनं ब्रह्मादयोऽपि
यमनंतगुणप्रवाहंसंपूजयंतिसततंविविधस्तुवंति पूर्णविशुद्धमजरंपरमंपरेभ्यस्तस्मैनमोऽस्तुभवजायगजानना
य ॥ ३५ ॥ लोमहर्षणजःसूतःकदाचित्पर्यटन्महीं संप्राप्यनैमिषारण्यंयज्ञायतनमुत्तमम् ॥ ३६ ॥ शौनका
द्यैर्मुदायुक्तैस्तपस्विभिरलंकृतं वेदाध्ययनसंपन्नैर्नियमव्रतकर्षितैः ॥ ३७ ॥ चरितब्रह्मचर्यैश्चकृतकृत्यैरलो
पैःनानाजनपदाकीर्णंगतिवादित्रनिस्वनम् ॥ ३८ ॥ महामंगलभूयिष्ठमर्थ्यमर्थिसमाकुलं सिद्धचारणसंघातैर्गंध
र्वध्वनिमंडितं ॥ ३९ ॥ सुगंधिहोमधूपेनपवित्रितजगत्त्रयं विवेशसूतोहर्षेणब्रह्मलोकमिवापरम् ॥ ४० ॥
सप्रणम्यऋषीन्सर्वाननुपविष्टान्कुशासने आत्मानंश्रावयामासशिरसावनतोभुवि ॥ ४१ ॥ ततमूचुर्महात्मानोवि
कसन्नयनांबुजाः तदीयवक्त्रोद्भूतकथामृतरसोत्सुकाः ४२ स्वागतंतेद्विजश्रेष्ठचिराद्दृष्टोऽसिसुव्रत उत्तिष्ठोत्तिष्ठभद्रं
तेपूतंकौशासनंभज ४३ एवंनिशम्यवाक्यानिमुनीनांभावितात्मनां प्रीतस्तदासनंभेजेप्रह्वीभूतःकृतांजलिः ४४
तंप्राहशौनकःप्रीतस्तपस्विजनसेवितः शौनकउवाच केषुकेषुचतीर्थेषुस्नातंपर्यटतामहीं ४५ उषितंकुत्रभवतात्र
तेनचसमाधिना भवान्हिपरमंतीर्थंमतोमेमुनिपुंगव ४६ मुखाद्यस्यपुराणानिसेतिहासानिसर्वतः पुनंतिपापिनोलो
कान्श्रुतानिनियमाद्यथा ४७ गंगादुसर्वशास्त्रेषुत्रिषुलोकेषुविश्रुता काऽन्यागंगासमापुण्यानदीतेज्ञानगोचरा ४८
अस्तिवानास्तिवालोकेतत्सर्वंवक्तुमर्हसि सूतउवाच प्रणम्याशितिकंठायशंकरायमहात्मने ४९ अरूपदह्रु
रूपायव्यापिनेचित्स्वरूपिणे परावरायशांतायसर्वज्ञायाशिवायच ५० सृष्टिस्थितिलयानांचकारणायाखिला
त्मने देविकातीर्थमाहात्म्यंवक्ष्यामिजगतोहितम् ५१ यस्यश्रवणमात्रेणसर्वपापक्षयोनृणां जायतेमुनिशार्दूल

देविकादशतरूप शामसंकीर्तनेनच ५३
सत्यंसत्यंवदाम्यहम् ५२ नद्योजलावगाहेनपावयंतीतराज्जनान् देविकादर्शनस्पर्शनामसंकीर्तनेनच ५३
पानीयंदाविकंदृष्ट्वास्पृष्ट्वापीत्वावगाह्यच पापंजह्यान्नरःशीघ्रंजीर्णांत्वचमिवोरगः ५४ आप्लुतोदेविकातोयैः
पापंनश्यतितत्क्षणात् तपुनातिमुनिश्रेष्ठतृणाग्निरिवकांचनम् ५५ तावद्गर्जंतिदानानिवाजिमेधादयोमखाः स्ना
तनयावद्विमलेदेविकासलिलेनरैः ५६ चंद्रसूर्यग्रहेचैवमार्गशीर्षेमहामुने आसमुद्रात्समायांतिस्नानार्थंदेविका
द्विज ५७ तेपुदुष्कृतिभिःपुंभिःकृतंयदवगाहनं तत्क्षणादेवशुध्यंतिशुद्धायांतिशिवालयं ५८ सर्वतीर्थेषुयत्पु
ण्यंमासमुद्रसरस्सुच तत्फलंदेविकातीर्थेस्नात्वामेषगतेरवौ ५९ विनादानेनतपसाविनातीर्थैर्विनामखैः शिव
लोकमवाप्नोतिदेविकातीर्थमज्जनात् ६० शुभाशुभानांकार्याणांयदन्यत्रफलंस्मृतं तल्लक्षगुणतांयातिदेविका
तीर्थसंगमात् ६१ यःकुर्याद्देविकातीर्थेशुभंवायदिवाशुभं ननतस्यपुनरावृत्तिःस्वर्गाद्वानिरयाद्ववा यथादेवेषु
गोविंदोयथातेजस्सुभास्करः वेगवत्सुयथावायुर्यथाब्धिःसलिलाशये ६३ तिलोत्तमाप्सरस्सुराजन्येषुशचीपु
तिः वेदेषुचयथासामगार्हपत्यंयथाग्निषु ६४ क्षमावत्सुयथापृथ्वीवरदेषुयथाशिवः तथैवसर्वतीर्थेषुदेविकैवविरा
जते ६५ यःस्नातोदेविकातीर्थेनित्यंनियतमानसः विमानवरमारूढोगणकोटिसमन्वितः ६६ अप्सरोनृ
त्यगीतेनशिवलोकेमहीयते यावंतोरोमकूपाश्चमज्जतांदेविकेनृणां ६७ जलप्लुताश्चतावंतिदिव्यवर्षायुतानिच
शिवलोकेभवेद्वासोनाऽत्रकार्याविचारणा तपसापूजितःशंभुःकश्यपेनपुरामुने भद्राणामुपकाराययाचितस्तीर्थमु
त्तमम् ६९ सर्वपापप्रशमनंसर्वतीर्थवरोत्तमम् तच्छ्रुत्वागिरिशोगौरीमुवाचपरिसांत्वयन् ७० त्वमंशे
ननंदाभूत्वापुनीहिनिखिलांभुवम् सप्तद्वीपवतींरम्यांसप्तसागरमेखलाम् ७१ मानसोत्तरमार्गेणमेरुमंदरवर्ति
ना कैलासमेत्यलोलाक्षिस्त्वतनुंविशशाश्वतीम् ७२ तथेतिवरमादायभर्तुराज्ञांशुचिस्मिता प्रोवाचविनयप्रह्वा

देवीदेवेंद्रवंदिता ७३ श्रीपार्वत्युवाच एवंकरिष्येदेवेशवचनंतवसर्वदा किंचिद्विज्ञप्तुमिच्छामितवेशाविरहो
मम ७४ भर्त्तस्त्वमंशभागेनमत्तीरेवसशंकर कर्तव्याभजमानानांकल्पपादपमंजरी ७५ भवानखण्डत्र
ह्मांडपतिःसंस्ततोद्यतः उमापतिरितिख्यातोभवमत्कीर्तिवर्द्धनः ७६ तथापुरेश्वरश्चातिख्यातिमेहिजगत्त्रये
त्रिपुरघ्नत्रिलोकेशत्रिलोचनात्रिमूर्तिप ७७ तथेत्युक्ताशिवेनापिस्वीयांशेनसरिद्वरा कैलासाद्भुवमाविश्यपाव
यंतीवसुन्धराम् ७८ सप्तसागरपर्यंतांपुनःस्वांतनुमाविशत् एवंवैदेविकादेवीनदीरूपास्थिताभुवि ॥ ७९
पुनातिसकलांल्लोकान्सर्वतीर्थवराभुने श्रीकृष्णउवाच श्रुत्वैवंशौनकःसूतमुखात्तीर्थवराश्रयं ८० महिमानं
शंकरस्यभक्त्यानिर्भरमानसः प्रणम्यशिरसाशंभुंमनोवाक्कायकर्मभिः ८१ पुनःप्रोवाचहृष्टात्मासर्वज्ञंसूतनंदन
म् शौनकउवाच साधुसाधुमहाभागपितवन्मधुराक्षरं भाषसेस्फुटमत्यर्थंपुण्यंभुवनमंगलं त्वत्तोऽहंश्रोतुमिच्छामि
परमंरोमहर्षणं ८२ यथादेवीशरीरात्साप्रादुर्भूतामहानदी यथाचशंभुस्तत्तीरेसान्निध्यमकरोद्विभुः ८३ फल
चशंभुपूजायास्तत्रदानादिकंचयत् क्षेत्रस्यपरिमाणंचमाहात्म्यमपिचानघ ८४ कुत्रतत्स्थानममलंकथंप्रादुर
भूच्छिवा कस्मिन्दिनविशेषेतुऋतौमासेतिथौक्षणे ८५ केनरूपेणदेवेशःप्रादुर्भूतःसुरारिहा पार्वतीहितक
च्छंभुर्लोकोद्धारणहेतवे ॥ ८६ ॥ एवमुक्तःशौनकेनसूतोवचनमब्रवीत् प्रणम्यदेवदेवेशंशूलपाणिंवृषध्वजं ॥ ८७
सूतउवाच शतद्रुसिंधुनद्योश्चह्यंतरंयत्सुविस्तरं मद्रदेशइतिख्यातोम्लेच्छदेशादनंतरः ॥ ८८ ॥ चतुर्वर्णव्य
वस्थांचवक्ष्यामितवशौनक विप्रामधुघृतक्षीरलाक्षालवणविक्रयैः ८९ जीवंतितत्रप्रेष्याश्चनिर्वेदानिरपत्रपाः
प्रतिग्रहसमर्थाश्चद्यूतेचौर्येचलंपटाः ॥ ९० ॥ अविचार्यैवसर्वस्माद्गृह्णंतिमदगर्विताः संध्याव्रतविहीनाश्चस्वधा
कारविवर्जिताः ॥ ९१ ॥ स्नानार्चनविहीनाश्चभुंजतेचसदामिषं केचिद्वाणिज्यधर्मेणकेचित्कृषकचेष्टया दानेनमे

वयाचान्येजीवंतिद्विजपुंगवाःकन्याशुल्करताश्चान्येशूद्रवृत्तिरतास्तथा ९३ कन्यायावर्षविंशत्याविवाहंचैवकुर्वते
क्षत्रियाश्चौर्यधर्मेणप्रजारक्षाविवर्जिताः ॥ ९४ ॥ सदामिथ्याप्रवक्तारोब्रह्मस्वहरणेरताः वर्णावसंतिसत
तंवृत्तिसंकरमाश्रिताः ॥ ९५ ॥ कदाचिज्जान्हवीतीरान्नालेनसहकश्यपः नागराजेनसंप्राप्तस्तंदेशंस्वेच्छ
याचरन् ॥ ९६ ॥ सदृष्ट्वातत्रलोकस्यधर्मविप्लवमुल्बणं चचारकृपयाविष्टस्तपःपरमदुष्करम् ॥ ९७ ॥
संपूजयन्महादेवंदेवदेवंवृषध्वजं तुतोषतपसातस्यपिनाकीभगवान्भवः ॥ ९८ ॥ कृपयादर्शनेतस्यौसूर्य
कोटिसमद्युतिः उवाचपरमप्रीतःकश्यपंपरिसांत्वयन् ॥ ९९ ॥ वरंवृणीष्वभद्रंतेयत्तेमनसिवर्तते - तच्छ्रु
त्वासहसोत्थायकश्यपोभक्तिविह्वलः ॥ १०० ॥ ननामदेवंगौरीशंमनोवाक्कायकर्मभिः तुष्टावगिरिशंदेवं
त्रिपुरघ्नंविलोचनं ॥१॥ सहस्रनामभिर्दिव्यैर्ब्रह्मप्रोक्तैःसनातनैःप्रार्थयामासदेवेशाद्वरंवरदसत्तमात् ॥२॥-कश्य
पउवाच ॥ देवदेवजगन्नाथसुरासुरनमस्कृत स्वच्छंदचरिताशेषलोकनाथमहेश्वर ॥ ३ ॥ - परापराणांप
रमत्रिपुरासुरमर्दन शरणंत्वांप्रपन्नोस्मिशरण्यंभक्तवत्सल ॥ ४ ॥ प्रसीददेवदेवेशलोकानुग्रहकारक दुरा
चारप्रसक्तानांनद्रभूमिनिवासिनाम् ॥ ५ ॥ चतुर्वर्गविरक्तानां कामक्रोधवशात्मनां स्वाहास्वधावषट्कारस्वा
ध्यायविरतात्मनाम् ॥ ६ ॥ रौरवादिमहादुःखान्मोक्षंचिंतयशंकर परोपकारायमयाप्रार्थितोसिमहेश्वर ॥ ७ ॥
एवमुक्तःकश्यपेनशिरोविन्यस्यभूतले ईश्वरःकृपयाविष्टइदंवचनमब्रवीत् ॥ ८ ॥ ईश्वरउवाच उत्तिष्ठत्वंमुनिश्रेष्ठप
रोपकृतिनांवर वरंददामिसुप्रीतस्तपसाश्रद्धयाचते ॥ ९ ॥ याशक्तिर्मच्छरीरस्थादेवीदेहार्धमाश्रिता मदाज्ञांपर
मासाद्यनदीभूत्वानिजांशतः ॥ १० ॥ पुनातुमद्राष्ट्रथिवींसप्तसागरमेखलाम् परिवृत्यनिजेदेहेपुनर्विश्रांतिमे
ष्यति ॥ ११ ॥ दृष्ट्वामुक्तोभवेत्सद्योजनःपुण्योदकांक्षणात् किंपुनःस्पर्शनस्नानजलपानादिनामुने ॥ १२ ॥

तस्यास्तीरेभविष्यंतिमदीयायतनानिच ॥ प्रादुर्भूतःशूलपाणिस्त्रिपुरारिःसदाशिवः ॥ १३ ॥ शुद्धिर्नाममहा
क्षेत्रंमहापातकनाशनं ॥ यत्रदेवीमहागौरीप्रादुर्भूतासहस्रधा ॥ १४ ॥ इंद्रमार्गःसोमतीर्थंपुण्यमंबुनिजंतथा
सुवर्णबिंबंतथाममैवायतनंतथा ॥ १५ ॥ स्कंदस्यायतनंनामसर्वपापनिषूदनं तस्माद्धिरिवरंमुक्तास्थानान्नियाति
देविका ॥ १६ ॥ तद्गंगाद्वारसदृशंक्षेत्रंपुण्यतमंभवेत् उमापतिरितिख्यातंतथायतनमुत्तमम् ॥ १७ ॥ स्याद्द्वियोजनेवि
प्रहारिमंदिरकंशुभम् तस्यदर्शनमात्रेणपूतोभवति मानवः ॥ १८ ॥ उमापतीतियत्प्रोक्तंतदेवपुरनायकंस्व गद्वारंचतत्रै
वरुद्रतीर्थंतथैवच ॥ १९ ॥ पुष्पाम्रकंचतीर्थंवैतच्चमुक्तिप्रदंनृणां प्रभासेकोटितीर्थंचकामाख्यंकमलापुरे ॥ २० ॥
पुष्पन्यासमृपिक्षेत्रेऋषिरूपंत्रमानद मणिपूरपुरेस्थानंपुण्यंहंसपदंतथा ॥ २१ ॥ तीर्थेष्वेतेषुदेविक्याःक्षेत्रंक्रो
शचतुष्टयं तत्रकूपतडागादिसर्वंतीर्थमशेषतः ॥ २२ ॥ मामकेस्वेपुस्थानेपुयःकुर्यादभिपेचनं देविकासलिलैः
शुद्धैर्मल्लोकेमोदतेचिरन् ॥ २३ ॥ पुष्पंपत्रंफलंतोयंमद्भक्त्यायःप्रयच्छति ममलिंगेमुनिश्रेष्ठयात्स गौमत्सलोकताम्
॥ २४ ॥ पुरुषोयदिवानारीमद्भक्तिपरमामुने उपास्तेमांचतत्रस्थलिंगरूपधरंशिव ॥ २५ ॥ शिवलोकसवाप्नो
तिपुनरावृत्तिदुर्लभं हरिद्वारेमहाक्षेत्रेयत्फलंस्नानदानयोः ॥ २६ ॥ तत्फलंदेविकाद्वारेस्यादुमापतिसन्निधौ
यत्फलंमज्जनेसम्यक्प्रयागेमकरेरवौ ॥ २७ ॥ काश्यांयन्मरणेपुण्यंमुक्तयेशिवयोगत तदेवदेविकाद्वारेस्यादु
मापतिसन्निधौ ॥ २८ ॥ यद्दानेनकुरुक्षेत्रेग्रहणेपुण्यमद्भुतं तदेवदेविकाद्वारेस्यादुमापतिसन्निधौ ॥ २९ ॥ मा
र्कंडेयेपृथूदेचपुष्करेचार्बुदेतथा यत्पिण्डदानांगतिःप्रोक्तातदुमापतिसन्निधौ ॥ ३० ॥ ब्राह्मण क्षत्रियोवैश्यःशूद्रोवा
वरवर्णजःयःस्नातिदेविकातीर्थेसयातिपरमांगतिम् ॥ ३१ ॥ नदानेनतपोयोगेनानियमैर्विविधैर्मखैः नतत्फलमवाप्नो
तियत्स्नात्वादेविकाजले ॥ ३२ ॥ यद्दानंतुकुरुक्षेत्रेग्रहणेभास्करेतथा तदत्रदेविकाद्वारेस्यादुमापतिसन्निधौ ॥ ३३ ॥

एवंसंदिशतस्तस्याशिवस्यपरमाद्भुतम् निश्चक्राममहत्तेजःशरीराद्भृगुनंदन ॥ ३४ ॥ चंद्रकोटिप्रतीकाशंवि
मलंभासयन्दिशः क्षणाद्भूवनारीसागवयासनसंस्थिता ॥ ३५ ॥ चतुर्भुजाशंखचक्रखड्गखेटकधारिणी दि
व्यांबरधरादेवीदिव्यगंधानुलेपना ॥ ३६ ॥ विकसचंद्रवदनादिव्याभरणभूषिता दिवौकसस्तुतांदृष्ट्वापारिजा
ततरूद्भवैः ॥ ३७ ॥ हरिचंदनमंदारैस्तथासंतानकस्यच कुसुमैरर्चनंचक्रुर्जयशब्दपरस्सरं ॥ ३८ ॥ जगुर्गं
धर्वपतयोननृतुश्चाप्सरोगणाः ववुःपुण्यास्तथावाताजज्वलुश्चहुताशनाः ॥ ३९ ॥ कश्यपस्तुष्टुवुःस्तुत्याविदग्धै
रनेकशः तंदृष्ट्वामहदाश्चर्यंकश्यपोमुनिसत्तमः ॥ ४० ॥ तुतोषदेवींप्रणतोभूतलेन्यस्तमस्तकः ॥ ४१ ॥ कश्यपउवाच ॥
जयदेविमहामायेजयशंकरवल्लभे जयदेवासुरगणैर्वंदितांघ्रिसरोरुहे ॥ ४२ ॥ जयचंद्रार्कनयनेजयाद्येज्ञसंसर्गे
ग ॥ त्रिजगत्सृष्टिसंहारकारणेजयमोहिनि ॥ ४३ ॥ त्वंश्रीस्त्वमीश्वरीलज्जात्वंविद्यात्वंधृतिःक्षमा
त्वमग्निस्त्वंरविश्चंद्रस्त्वंपृथ्वीत्वंसरस्वती ॥ ४४ ॥ त्वमापस्त्वंनभोवायुस्त्वमेवपरमेश्वरी ॥ ४५ ॥ त्वंनि
द्रात्वंपिपासाचत्वंक्षुधात्वंनतिर्मतिः ॥ ४६ ॥ आदिप्रकृतिरेवत्वंजगत्त्रयकृतास्थितिः विश्वरूपाविश्ववंद्या
विश्वेशीचजगत्प्रसूः ॥ ४७ ॥ विश्वानुग्रहकर्त्रीचविश्वसंहारकारिणी प्रसीददेवदेवेशिमयिदासेप्रतारमनि ॥ ४८
लोकस्यदुष्कृतंभूमौदहदर्शनवान्हिना नाशयस्वमहामायेकृपयाजगदंबिके ॥ ४९ ॥ सूतउवाच ॥ एवंस्तुतात
तोदेवीकश्यपेनमहात्मना रुद्रंप्रदक्षिणीकृत्यतत्रैवांतरधीयत ॥ ५० ॥ क्षणात्सुस्रावसलिलंविमलंशीतलंविभं
पतितंदेवचरणेजयशब्दपुरस्सरं ॥ ५१ ॥ मार्गशीर्षेसितपक्षेचतुर्दश्यांदिनोदये अष्टादशेद्वापरांतेप्रादुर्भूतासह
नदी ॥ ५२ ॥ देवदुंदुभयोनेदुर्निपेतुःपुष्पवृष्टयः ववौवायुस्तदाशीतःपुण्यंधवहःशुचिः ॥ ५३ ॥ अग्नयश्च
द्विजातीनांशांतास्तत्रसमैधत ननृतुश्चाप्सरोव्राताःगंधर्वाललितंजगुः ॥ ५४ ॥ तत्कालेशंकरश्चापिलिंगरूप

श्वरोमुने पातालादुत्थितोनागैःशेषादिभिरुपासितः ॥ ५५ ॥ फाल्गुणेकृष्णपक्षस्यचतुर्दश्यांदिनोदये अष्टाद
शेद्वापरांतेप्रादुर्भूतामहानदी ॥ ५६ ॥ तद्दिवोपोषणकृ वाजागरःशिवसन्निधौ संसारमोहस्वप्नांतेसदाजगति
जाग्रति ॥ ५७ ॥ वर्षमध्येद्विजश्रेष्ठासांगान्वेदान्समभ्यसेत् लक्षंगावै प्रसूतास्तुयस्तुदद्याद्दिनेदिने ॥ ५८ ॥
तत्फलंदेविकातीर्थेमृगेमेषे तुलेरवौ संक्रांतिषुतिसृष्वत्रभूतेच शिवरात्रितः ६९ स्नायाद्योदेविकातीर्थेनपुनर्जन्म
भाग्भवेत् - तस्मात्स्नायात्प्रयत्नेनवर्षेवर्षेमुनीश्वराः ॥ सूर्यग्रहेचद्रग्रहेसहोमासेविशेषतः षष्टितीर्थसहस्राणिति
स्रःकोट्योर्धकोटिका ॥ ६१ ॥ आयांतिदेविकातीर्थेमाघेशीर्षेनसंशयः यत्पुण्यंसर्वतीर्थेषुस्नानदानाक्रियादिजं
॥ ६२ ॥ तत्फलदेविकातीर्थेस्यादुमापतिसान्निधौ दृष्ट्वातेजोमयंलिंगंशांकरनागराड्विभुः शेषोननामशीर्षैस्तं
सहस्रपरिसम्मितैः तुष्टावचमहादेवविश्वयोनिंकृतांजलिः ॥ ६४ ॥ अष्टधा सुरस्थानेषुप्रादुर्भूतंयथारविं शे
षउवाच - नमामीश्वरंशंकरंचंद्रमौलिंत्रिनेत्रंत्रिलोकेश्वरंशाश्वमूर्तिम् महादेवमेकंशरण्यंवरेण्य विभुंविश्वहेतु
चिदानदरूपम् ॥ ६५ ॥ लसत्सर्पहारंवृषाधीशवाहंच जान्हवीवीचिशुभ्रंकपर्दे दधानंनिदानंजयस्यायुधानां
प्रधानंत्रिशूलंपिनाकंचवामे ॥ ६६ ॥ धरांपादपद्मंतवोपस्थमब्धिंवियच्चोदरंतारकारोमकूपान् रवीं
दुंपरेलोचनेवेदवाचस्तवैकस्यरूपंविदुर्विश्वमूर्ते ॥ ६७ ॥ भवत्पादवासोमयादेवदेवाद्भवन्मूर्तिभेदाद्भुत
श्चक्रपाणेःतदेवास्तुमेनाथगौरीशशंभोनमस्तेनमस्तेप्रसीदप्रसीद ॥ ६८ ॥ सूतउवाच ॥ एवंस्तु
ताभूधरेणसहनागैर्महाबलैः तथेत्युक्त्वाविभोलिंगमाविर्भूतंमहीतले ॥ ६९ सूर्यकोटिप्रतीकाशंचंद्रकोटिसम
प्रभं अष्टधाष्टसुरस्थानेषुकश्यपेनमहात्मना ॥ ७० ॥ दृष्टेषुदिव्यलिंगेषुक्षणाच्छंभुस्तिरोदधे प्रादुर्भूतेषुलिं
गेषुतीरमाश्रित्यदेविकं ॥ ७१ ॥ आत्मानकश्यपोमेनेकृतकृत्यंमुदान्वितःभक्त्यातुतोषदेवेशभगवंतमुमापतिं७२॥

कश्यपोबहुभक्त्याचपूजयित्वामहेश्वरम् ॥ ७३ ॥ संपूज्यगंध
शिरोनिधायमेदिन्यांबहुभक्तिपुरस्सरं ॥ शंकरंपरमेष्वासंसायुधंसविना
पुष्पाद्यैर्धूपदीपैर्मनोरमैः सद्वारपाललोकेशंप्रणिपत्यह्युमापतिं ॥ ७४ ॥ शंकरंपरमेष्वासंसायुधंसविना
यकं सकुमारंसभ्रमथंस्तुतिंचक्रेमरीचिजः ॥ ७५ ॥ कश्यपउवाच सुरासुरशिरोल्लसन्मुकुटकोटिजुष्टांघ्रि
पकजद्वयमुरोल्लसद्भुजगराजहारंहरं जटामुकुटमंडलांतरगवीचिदेवापगं भजेशिवमुमापतिंशशिकलाधरंशंक
रम् ॥ ७६ ॥ गणाधिपतिसंस्तुतंरतिसहायगर्वोज्ज्वलद्विलोचनधरंचकर्तुमविलोललोकत्रयं नगाधिपतिनंदि
नीचकितलोचनालोकितं भजेशिव० ॥ ७७ ॥ सुगंधितादिगंतरेरुचिरपारिजातद्रुम प्रसूननिचयांचितेस्फटिकशै
लसानुस्थले विलोलनयनांचलैःसुरवधूगणैःसेवितं भजेशिव० ॥ ७८ ॥ सुधार्णवविलोडनावसरजातहाला
हल प्रकालनमहामुदाकुलविकासिगंडस्थलंविरिंचिहरिवासवादिभिरुपासितंव्याकुलैर्भजेशिव० ॥ ७९ ॥ रमा
मरणपूजितंरुचिरपंकजैर्भक्तितः सहस्रपरिसम्मितैरनुदिनंवरप्राप्तये महासुरविदारणंभुवनमंडलीकारणंभजे
शिव० ॥ ८० ॥ सिताभ्ररुचिवाहनंसितजटापगाधारिणं सितांशुवरशेखरंसितविभूतिचर्चत्तनुं सिताभ्रह
सितंशिवंसितजटावितानोत्कटं भजेशिव० ॥ ८१ ॥ जगज्जननधारणंहरणलीलामानंदचित्स्वरूपमखिलार्थदं
सदसदाभासकंशाश्वतम् निरंजनपदंविदुर्यम-लंमहापुरुषंभजेशिव० ॥ ८२ ॥ दिवाकरसुतानुजोद्भवभयेनसं
पीडितो महानिरयपातसंशयगदेनचोद्वेजितः भवानलपरिप्लुतःशिवपदाप्तयेत्र्यंबकं भजेशिवमुमापतिंशशि
कलाधरंशंकरम् ॥ ८३ ॥ इत्यभिष्टूयभूमानंशिवंशाश्वतमव्ययं निरंजनंचिदानंदंनिष्कलंसकलंविभुं ॥ ८४
विश्वेश्वरंविश्वयोनिंस्थितिसंहारकारणं कश्यपःपरमप्रीतोधनदस्यागिरिंययौ ॥ ८५ ॥ शिष्यैरनुगतै
र्मुख्यैर्धौम्यादिभिरलोलुपैः तपश्चकारतत्रापिनिःशब्दांगिरिमाश्रितः ॥ ८६ ॥ चतुष्टयेतुकेशानामष्टौलिंगाः

प्रकीर्त्तिताः उमापतिपुरेनाम्निस्नानांनेमुक्तिदायिनः ॥ ८७ ॥ आद्यामिंद्रेश्वरंनामइंद्रघाटोतिविश्रुतः
इंद्रलोकेवसेत्तत्रस्नानदानान्मुनीश्वराः ॥ ८८ ॥ उमापतिर्द्वितीयचमुख्यंसर्वेपुलिंगकं ॥ स्नाप्रितपंचगंव्ये
नचक्रवर्त्तीभवेन्नरः ॥ ८९ ॥ वरिश्वरंतृतीयंचसदाश्मशानगोचरं ॥ शूरश्चवहुवीर्यश्चदृष्टमात्रेणमानवः
दृपभंचततःपूज्यद्वारपालंचपूजयेत् सन्नैवेद्यैर्भक्ष्यभोज्यैश्चंदनेनसुगंधितैः पूजितंसकलंतेनत्रैलोक्यंसचराचरं
खड्गेश्वरचतुर्थंचलिंगंत्रैलोक्यविश्रुतं ॥ ९० ॥ पूजयेद्विधिवत्चैनंयमलोकंनपश्यति ॥ बिल्वकेश्वरकंनाम
पुराद्दक्षिणदिक्स्थितं पंचामृतेनसंपूज्यकोटियज्ञफलंलभेत् ॥ षष्ठंभूतेश्वरंनाम्नादेविकातीरसंस्थितं ॥ ९२ ॥
तत्रस्नातुर्नरस्यापिभूतेभ्योनभयंक्वचित् काशीशसैन्यवाहिन्यांदेविकातीरमाश्रितं ॥ काश्यांयादृक् ॥ फलं
तादृक्दृष्टेलिंगेतुसप्तमे गयेश्वरंह्यष्टमंचलिंगंत्रैलोक्यमोहनं ॥ ९४ ॥ तत्तीर्थेचगयानाम्निपिंडंदद्याद्यथा
क्रमं स्नात्वात्रविधिवद्विप्रागयातोष्टगुणंफलं विख्यातंत्वमरंतीर्थंयत्रशक्रोव्रतेस्थितः ॥ गंगायाःस्नानतःपुण्यं
तत्पुण्यंस्नानतोत्रहि उत्तरेइंद्रघाटस्यदक्षिणेचामरांतिके उमापतिमहाक्षेत्रंक्रोशानांतच्चतुष्टयं ॥ ९७ ॥
धनुषांत्रिंशतिःपूर्वपश्चिमेपिचतत्क्रमः अष्टस्वेतेपुलिंगेषुमुख्यंलिंगमुमापतिः ॥ ९८ ॥ यथाविश्वेश्वरःकाश्या
मुमापतिस्तथापुरे सर्वत्रदेविकातीर्थंक्षेत्रंक्रोशचतुष्टयं ॥ ९९ ॥ कृमिकीटमृतायांतिशिवलोकेसनातनं किंपुनर्मान
वाःपापादुराचारादुराशयः ॥ १०० ॥ यत्रकूपतडागादिसर्वंतीर्थंविशेषतः वाह्लीकान्वर्वरांश्चैवखशान्कोरांश्चम्ले
च्छजान् ॥ १ ॥ शवरान्देविकादृष्ट्वामहापातकिनोभृशं क्रोधादंतर्हिताक्वापिक्वाप्याविर्भवतिस्वयं ॥ २ ॥
व्यक्ताकुत्रापिदृश्याप्रभासेयातिसागरं यांदृष्ट्वामनुजःपाप्मापूतःसंजायतेक्षणात् ॥ ३ ॥ स्पर्शनस्नानपाने
पुकाकथाभृगुनंदन सैवगंगासमापुण्याहरदेहसमुद्भवा ॥ ४ ॥ तत्फलंदेविकाद्वारसंपूर्णंमुनिपुंगवाः ॥ गंगा

द्वारेचयत्पुण्यंस्नानदानजपादिभिः ॥ ५ ॥ दर्शनस्नानपानैश्चमनोवाक्कायकर्मभिः कृतंचहरतेपापंयथागंगा
नसंशयः ॥ ६ ॥ गंगायादेविकायाश्चह्यंतरंनैवविद्यते भेदंयोमन्यतेमूढोरौरवेवसतिध्रुवं ॥ ७ ॥ केशानांया
वतीसंख्याछिन्नानांजान्हवीतटे तावद्वर्षसहस्त्राणिस्व लोकेमहीयते ॥ ८ ॥ यावंतिरोमकूपाणिमज्जंतिदावि
केजले तावद्वर्षसहस्त्राणिस्वर्गलोकेमहीयते ॥ ९ ॥ यस्यास्थीनिचगंगायांक्षिप्यंतेपुण्यकर्मणः समोदते
देवलोकेपुनरावृत्तिदुर्लभे ॥ १० ॥ तथैवदेविकायांच पुष्पाम्रेपिचतत्तथा जान्हवीचमहादेवदेहस्पर्शाच्चपा
वनी ॥ ११ ॥ देविकाह्यधिकातस्या याशिवार्धशरीरिणी यथाकनखलेमुक्तिर्मुनिभिः परिकीर्तिता
तथैवदेविकायांचप्रोक्तातुहरिमंदरे यावैमुक्तिर्हिकाश्यांचवरणामणिकर्णिके तथैवोत्तरवाहिन्यांदेविकायांमुनी
श्वराः फल्गुतीर्थेनरोयोवैश्राद्धकुर्याद्विधानतः ॥ १४ ॥ मुच्यंतेपितरस्तस्यगच्छंतिपितृमंडलेतथैवदेवि
कायांचह्युदग्वाहेमुनीश्वराः काश्यांयन्मरणेपुण्यंविश्वेश्वरसमाधिना तत्पुण्यंसमवाप्नोतिमृतःक्षेत्रउमापतेः
॥ १६ ॥ स्नात्वातुदेविकातीर्थेदृष्ट्वादेवमुमापतिं मृतानांदेविकातीर्थेसंततचाघकारिणां पापानिविल-
यंयांतिहिमंरविकरैर्यथा मृतःशिवपुरयांतिमहापातकिनोनराः ॥ १८ ॥ उत्पन्नापार्वतीरूपामानसोत्तरमा
गतः तत्रशुद्धेश्वरंनामदेविकातीरमाश्रित ॥ १९ ॥ महापातकिनःस्नात्वारमंतेचहरेःपुरे शुद्धपश्योज्ज
नचैवलिंगंभद्रेश्वरंमहत् ॥ २० ॥ तत्रस्नात्वानरःकश्चिद्यमलोकंनपश्यति यइदंशृणुयान्मर्त्योयोवापिप
रिकीर्तयेत् ॥ २१ ॥ संभवंदेविकानद्याःप्रादुर्भावमुमापतेः अश्वमेधादियज्ञानांदानंचददतांतथा ॥ २२ ॥
तत्फलंसमवाप्नोतिनरःसर्वमशेषतः सर्वपापविशुद्धात्मारुद्रलोकंसगच्छति ॥ २३ ॥ श्रीकृष्णउवाच श्रुत्वे
तत्सूतगदितंमुनयःशौनकादयः नमोनमःशिवायेतिप्रोक्तामिलितलोचनाः ॥ २४ ॥ विष्णुःशिवःपरंब्रह्मचिरं

भक्तिरसाप्लुताः ततःकथंचिदुन्मील्यलोचनानिप्रसुस्त्रुवुः वाष्पंभक्तिभराक्रांतहृदयामुनिपुंगवाः विन्ध्यस्यमस्त
कंभूमौशिवमेवपरंजगुः ॥ २६ ॥ देवेशंशीघ्रसंतोषंभक्तकल्पमहीरुहं ततःसूतंसमानर्चुःस.धुवाःदपुरस्सरम्
२७ ॥ इतिश्रीपद्मपुराणेपातालखंडे श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेदेविकामाहात्म्यम् संपूर्णम् शुभम्

अथवामनपुराणे सप्तषष्टितमेऽध्याये प्रह्लादतीर्थयात्रायां धुंधुयज्ञप्रस्तावेदेविकाक्षेत्रेत्रिविक्रमप्रादुर्भाववर्णनं
यथा ॥ नारदउवाच ॥ कानितीर्थानिविप्रेंद्रप्रह्लादोथजगामह प्रह्लादतीर्थयात्रांमेसम्यगाख्यातुम
र्हसि पुलस्त्यउवाच ॥ शृणुष्वकथयिष्यामिप्राक्तनींतुकथांविभो प्रह्लादतीर्थयात्रांमेशुद्धांपुण्यप्रदा
यिनीं सत्यज्यमेरुकनकाचलेंद्रं तीर्थंजगामामरसंघजुष्टं ख्यातंपृथिव्यांशुभदंहिमानसं यत्रास्थितोमत्स्यवपुः
सुधांपिवन् यस्मिंस्तीर्थवरेस्नात्वासंतर्प्यपितृदेवताः संपूज्यचजगन्नाथमच्युतंश्रुतिभिर्युतं उपोष्यभूयः
संपूज्यदेवर्षिपितृमानवान् जगामकच्छपद्रष्टुंकौशिक्यांपापनाशनं तस्यांस्नात्वामहानद्यांसंपूज्यचजगत्पतिं
समुपोष्यशुचिर्भूत्वादत्त्वाविप्रेषुदक्षिणां नमस्कृत्यजगन्नाथंथोकूर्मवपुर्धरं ततोजगामकृष्णाख्येद्रष्टुंवा
जिमुखंप्रभुं तत्रदेवहृदेस्नात्वातर्पयित्वापितॄन्सुरान् संपूज्यहयशीर्षंचजगामगजासाह्वयं तत्रदेवजगन्नाथंगो
विंदंचक्रपाणिनं स्नात्वासंपूज्यविधिवज्जगामयमुनानदीं तस्यांस्नात्वाशुचिर्भूत्वासंतर्प्यर्षिसुरान्पितॄन् दद
र्शदेवदेवेशंलोकनाथंत्रिविक्रमं ॥ नारदउवाच ॥ सांप्रतंभगवान्विष्णुस्त्रैलोक्याक्रमणंवपुः करिष्यतिजग
त्स्वामीवलेर्बंधनमीश्वरः तत्कथंपूर्वकालेपिविष्णुरासीत्त्रिविक्रमः कस्यवाबंधनविष्णुःकृतवांस्तन्ममेवद
॥ पुलस्त्यउवाच ॥ शृणुतांकथयिष्यामियचंप्रोक्तस्त्रिविक्रमः यस्मिन्कालेसंबभूवयंचवांचितवानसौ आसीद्धुधु

रितिख्यातःकश्यपस्यौरसःसुतः दनुगर्भसमुद्भूतोमहाबलपराक्रमः ससमाराध्यवरदंब्रह्माणंतपसासुरः अव
ध्यत्वंसुरैःसर्वैःप्रार्थयत्सतुनारद तद्वरंतस्यचप्रादात्तपसापंकजोद्भवः परितुष्टःसचबलीनिर्जगायात्रिविष्टपं चतु
र्थस्यकलेरादौजित्वादेवान्सवासवान् धुंधुःशक्रत्वमकरोद्धिरण्यकशिपौसति तस्मिन्कालेसबलवान्हिरण्यकशिपु
स्ततः चचारमंदरागिरौदैत्यैर्धुंधुःसमाश्रितः ततोसुरायथाकामंविहरंतित्रिविष्टपे ब्रह्मलोकेचात्रिदशाःसंस्थिता
दुःखसंयुताः ततोमरान्ब्रह्मसदोनिवासिनः श्रुत्वाथधुंधुर्दितिजानुवाचह गच्छ.मदैत्यावयमग्रजस्यसदोविजेतुं-
त्रिदशान्सुवक्रान् तेधुंधुवाक्यंतुनिशम्यदैत्याः प्रोचुर्ननोविद्यतिदैत्यपाल गतिर्ययायामपि तामहाजिरंसुदुर्ग
मोयंपरमोहिमार्गः इतःसहस्रैर्बहुयोजनाख्यैर्लोकोमहर्नाममहार्षिजुष्टः येषांहिदृष्ट्याप्रणवोदितेनदह्यंतिदैत्याः
सहसोत्थितेन ततःपरोयोजनकोटिनावैलोकोजनोनामवसंतियत्र गोमातरोस्मासुविनाशकारियासांरजोपी
हमहासुरेंद्र ततःपरोयोजनकोटिभिस्तुषड्भिस्तपोनामतपस्विजुष्टः सत्याभिधानोभगवान्निवासोवरप्रदो-
भूद्भवतोदिवोसौ यस्यवेदध्वनिंश्रुत्वाविकसंतिसदासुराः संकोचंचासुरायांतियेतुतेषांसधर्मिणः तस्मान्मात्वंमहा
बाहोमातिमेतांसमाचर वैराजभुवनंधुंधोदुरारोहंसदान्रभिः तेषांवचनमाकर्ण्यधुंधुःप्रोवाचदानवान् गंतुकामो
स्मिसदनंब्रह्मणोजेतुमीश्वरं कथंतुकर्मणाकेनगम्यतेदानवर्षभाः कथंतत्रसहस्राक्षःसंप्राप्तःसहदैवतैः तेधुंधुना
दानवेंद्राःपृष्टाःप्रोचुर्वचोधिपं कर्मतन्नवयंविद्म शुक्रस्तद्वेत्यसंशयं दैत्यानांवचनंश्रुत्वाधुंधुर्दैत्यपुरोहितं पप्र
च्छशुक्रंकिंकर्मकृत्वास्त्रष्टुःसदोगतिः ततोऽस्मैकथयामासदैत्याचार्यःकलिप्रिय शक्रस्यचरितंश्रीमत्पुराद्वृत्तारिपोः
किल शक्रःशतंतुपुण्यानांक्रतूनामयजत्पुरा दैत्येंद्रवाजिमेधानांतेनब्रह्मसदोगतः तद्वाक्यंदानवपतिःश्रुत्वाशु
क्रस्यवीर्यवान् यष्टुंतुरंगमेधानांचकारमतिमुत्तमां आमंत्र्यचासुरगुरुंदानवांश्चाप्यनुत्तमान्प्रोवाचाहंयजेयज्ञैरश्व

मेधैःसदक्षिणैः तदागच्छध्वमवनींगच्छामोवसुधाधिपान् जित्वाकुर्मोश्वमेधान्वैकयाकामगुणान्वितान् आहूयं
तांचनिधयश्चाज्ञाप्यतांचगुह्यकाः आमंत्र्यतांद्विजाःसर्वेप्रयामोदेविकातटं साहिपुण्यासरिच्छ्रेष्ठासर्वसिद्धिकरी
शिवा जलप्राचीनमासाद्यवाजिमेधान्यजामहे इत्थंसुरारिवचनंनिशम्यासुरयाजकःबाढमित्यब्रवीदष्टौनिधीनां
संदिदेशसः ततोधुंधुर्देविकायाःप्राचीनपापनाशने भार्गवेंद्रेणशुक्रेणवाजिमेधायदीक्षितः सदस्याऋत्विज
श्चापितत्रासन्भार्गवाद्विजाः शुक्रस्यानुमतेब्रह्मन्शुक्रशिष्याश्चपंडिताः यज्ञभागभुजस्तत्रस्वर्भानुप्रमुखामुने
कृताश्चासुरनाथेनशुक्रस्यानुमतेसुराः ततःप्रवृत्तोयज्ञस्तुसमुत्सृष्टस्तथाहयः हयस्यानुययौश्रीमानसिलोमाम
हासुरः ततोग्निधूमेनमहीसशैलाव्याप्ताविशंखविदिशश्चपूर्णाः तेनोग्रगंधेनदिवस्पृशेनमरुद्ववौब्रह्मलोकेमहर्षे
तंगंधमाघ्रायसुराविषण्णाजानंतिधुंधुंहयमेधदीक्षितं ॥ ततःशरण्यंशरणंजनार्दनंजग्मुःसशक्राजगतःपरायणं
प्रणम्यवरदंदेवंपद्मनाभंजनार्दनं प्रोचुःसर्वेसुरगणाभयगद्गदयागिरा भगवन्देवदेवेशचराचरपरायण विज्ञ
प्तिःश्रूयतांविष्णोसुराणामार्तिनाशन धुंधुनामासुरपतिर्बलवान्वरबृंहिताः सर्वान्सुरान्विनिर्जित्यत्रैलोक्यमहर
द्बली ऋतेपिनाकिनोदेवब्रह्मास्मान्भयतोहरे अतोविवृद्धिमगमद्यथाव्याधिरुपेक्षितः ॥ सांप्रतंब्रह्मलोकस्था
नपिजेतुंसमुद्यतः शुक्रस्यमतमास्थायसोश्वमेधायदीक्षितः शतंक्रतूनामिष्ट्वासौब्रह्मलोकंमहासुराः आरोढुमि
च्छतिवशीविजेतुंत्रिदशानपि तस्मादकालहीनंतुचिंतयस्वजगद्गुरो उपायंमखविध्वंसेभवामोयेननिर्वृताःश्रुत्वासु
राणांवचनंभगवान्मधुसूदनःदत्त्वाभयंमहाबाहुःप्रेषयामासशाश्वतःविसृज्यदेवताःसर्वाज्ञात्वाजेयमहासुरंवंचनाय
मतिंचक्रेसधुंधोरध्वरस्यवै ततःसकृत्वाभगवान्वामनरूपमीश्वरः देहंकृत्वानिरालंबंकाष्ठवद्देविकाजले क्षणा
न्मज्जंस्तथोन्मज्जन्मुक्तकेशोयदृच्छया दृष्टोथदैत्यपतिनादैत्यैश्चान्यैस्तथापिभिः ॥ ततःकर्मपरित्यज्ययाज्ञियंब्राह्मणो

तमाः समुत्तारयितुंविप्रंप्राद्रवतसमाकुलाः सदस्ययजमानश्चऋत्विजोथमहौजस. निमज्जमानमुज्जन्हुःसर्वे
तेवामनद्विज समुत्तार्यप्रसन्नास्तेपप्रच्छुःसर्वएवाहि किमर्थंपतितोसीहकेनाक्षिप्तोसिनोवदतेषामाकर्ण्यवचनंकंपमा
नोमुहुर्मुहु·प्राहधुंधुप्रेरोगांस्ताञ्छ्रूयतामत्रकारण ब्राह्मणोगुणवानासीत्प्रभासइतिविश्रुत·सर्वशास्त्रार्थवित्प्राज्ञो
गोत्रतश्चापिवारुणिः तस्यपुत्रद्वयंजातमदप्रज्ञंसुदु·खितं तत्रज्येष्ठोममभ्राताकनीयानपरस्त्वहं नेत्रभासइति
ख्यातोज्येष्ठोभ्राताममासुर· ममनामपिताचक्रेगतिभासतुकौतुकात् रम्यश्चावसथोधुधोशुभश्चासीत्पितुर्मम लिवि
ष्टपगुणैर्युक्तश्चारुरूपोमहासुर ततःकालेनमहताचावयोस्सापितामृतः तस्यौर्ध्वदेहिकंकृत्वागृहसावांसमागतौ ततो
मयोक्त सभ्राताविभजामगृहंवयं तेनोक्तोनैवभवतोविद्यतेभागइत्यहं कुब्जवामनखंजानांभ्रष्टानांश्वित्रिणामपि
उन्मत्तानांतथांधानांधनभागोनविद्यते शय्यासनस्थानमात्रं स्वेच्छयान्नभुजिक्रिया एतावद्दीयतेचैता नार्थभागर्हेश
हितएवमुक्तेमयासोक्तःकिमर्थंपैतृकाद्गृहान् धनाधभागमर्हामिनाहन्यायेनमेवद इत्युक्तवतिवाक्यसैभ्रातामेकोप
संयुतः समुत्क्षिप्याक्षिपन्नद्यामस्यामामितिकारणात् ममास्यांनिम्नगायांतुमध्येचप्लुवंतोगत· काल सुवत्सरास्य
स्तुयुष्माभिरिहचोद्धृत केभवतस्तुसंप्राप्ता सस्नेहावांधवोपमा· कोऽयचंशक्रप्रतिमोदीक्षितोवैमहाभुजः तन्मेसर्वं
समाख्यातयाथातथ्यंतपोधना·महर्द्धिसंयुतायूयंसानुकंपाश्चमेभृश तेवामनवचःश्रुत्वाभार्गवाद्विजसत्तमाःप्रोचुर्वै
यद्विजाब्रह्मन्गोत्रतश्चापिभार्गवाः असावपिमहातेजाधुन्धुर्नामामहासुरः दाताभोक्ताविभक्ताचदीक्षितोयज्ञक
र्मणि इत्येवमुक्तादेवेशंवामनंभार्गवास्तदा प्रोचुर्दैत्यपतिंसर्वेवामनार्थकरंवच. दीयतामस्यदैत्येंद्रसर्वोपस्करसं
युतं अमिदावसथंदास्योरत्नानिविविधानिच इतिद्विजानांवचनंश्रुत्वादैत्यपतिर्वच. प्राहद्विजददामीतियावदि
च्छसिवैधनं वासोगृहंहिरण्यंचवाजिनःस्यंदनान्गजान् प्रयच्छाम्यद्यभवतेव्रियतामाहितंविभो तद्वाक्यदानंवप्तेः

श्रुत्वादेवोथवामनः प्राहासुरपतिंधुंधुंस्वार्थसिद्धिकरंवचः सोदरेणापिमेभ्रात्राहियंतेयस्यसंपदः तस्याक्षमस्य यद्दत्तंकिमन्योनहारिष्यति दासीदासमलंकारंगृहरत्नपरिच्छद समर्थयद्विजेंद्रेषुप्रयच्छस्वमहाभुज ममप्रमाणमा लोक्यमामकंचपदत्रयं संप्रयच्छस्वदैत्येंद्रनाधिकंरक्षितुंक्षमः इत्येवमुक्तेवचनेमहात्मनाविहस्यदैत्याधिपतिःसऋ न्विजः प्रादाद्द्विजेंद्रायपदत्रयंतदायदासनान्यंप्रगृहाणकिंचित् क्रमत्रयंसोपिचवीक्ष्यदत्तंमहासुरेंद्रेणविभुर्यश रवी चक्रेततोलंघयितुंत्रिलोकींत्रैविक्रमरूपमनंतशक्तिः कृत्वानुरूपंदितिजांश्चहत्वा प्रणम्यचर्षीन्प्रथमक्र मेण महींमहीध्रैःसहितांमहार्णवांचकाररत्नाकरपत्तनैर्युतां भुवंसनाकंत्रिदशाधिवासमृक्षार्कसोमैरभिमंडितंनभः दिवद्वितीयेनजहारवेगात्क्रमेणदेवप्रियमप्सुरीश्वरः क्रमंतृतीयंनयदास्यपूरितंतदातिकोपाद्धनुपुंगवस्थ पपा तपृष्टेभगवांस्त्रिविक्रमो मेरुप्रमाणेनतुविग्रहेण पततावासुदेवेन दानवोपरिनारद त्रिंशद्योजनसाहस्त्रंभूमिग र्त्तदृढीकृतं ततोदैत्यंसमुत्साद्यतास्मिन्प्रक्षिप्यवेगतः अवर्षत्सिकतावृष्ट्यातंचगर्त्तमपूरयत् ततःस्वर्गसहस्त्रा क्षोवासुदेवप्रसादतः सुराश्चसर्वेत्रैलोक्यमवापुर्निरुपद्रवाः भगवानपिदैत्येंद्रंप्रक्षिप्यासिकतार्णवे कालिंद्यांरू पमाधायतत्रैवांतरधीयत एवंपुराविष्णुरभूद्धिवामनोधुंधुविजेतुंचत्रिविक्रमोऽभूत् यस्मिन्सदैत्येंद्रसुतोजगाममहा श्रमेपुण्ययुतेसुरर्षे इतिश्रीवामनपुराणेधुंधुपराजयेदेविकामाहात्म्यम् ॥ समाप्तम् ॥ शुभम्भूयात् ॥

॥ श्रीरघुनाथमुद्रायन्त्रालये ॥

लालाशिब्बामल्लाधिकारे श्रीरणवीरव्रतरत्नाकरग्रन्थस्समाप्तः

सम्वत् १९४२ आषाढ प्र. २९

सूचिपत्रम्

सूचीपत्रम्

प०	पृ०	पं०	सूचिपत्रम्
३१	२	१२	शुद्धविद्धरामनवमीनिर्णयःवैष्णवलक्षणं
			तत्रादावष्टमीकृत्यंनवमीकृत्यंच
३३	१	१४	श्रीराममूर्त्ति लक्षणं सर्वतोभद्र मंडलपू
			जामंत्रः
३६	१	९	अथव्रतपद्धतिःकलशस्थापनं
३६	२	१६	केशवादिमातृकान्यासः
३८	१	९	शंखस्थापनं पीठपूजासन्निधानं
४०	१	५	सर्वोपचारपूजाविधानं रामनवमी पूजा.
४१	२	४	अथदशमीकृत्यं तत्रहोमविधानं
४५	२	४	श्रीरामप्रतिमादानं शरणविधानंच
४५	२	१२	अकिंचनोद्यापनविधानम्
४६	१	८	श्रीरामनामाष्टोत्तरशतस्तोत्रं
४७	१	६	अस्यामेवकालोत्तरोक्तंमातृकाव्रतं
			अत्रभद्रकालीव्रतं चतुः षष्टियोगिनीपूजा
४७	२	४	चैत्रशुक्लदशम्यांधर्मराजपूजाव्रतम्

प०	पृ०	पं०	सूचिपत्रम्
			चैत्रशुक्लैकादश्यांदोलोत्सवः कार्यः
			इयंकामदैकादशीतस्याकथा
४९	१	६	अस्यांस्त्रीभिरुक्मिणीयात्राकार्या
			अस्यांसंक्षेपतोवास्तुपूजोक्त.अत्रापिदम
			नोत्सवः
४९	२	१६	चैत्रशुक्लैकादश्यांदमनोत्सवः
५२	२	१४	अत्रयमनद्वादशीव्रत भर्तृद्वादशीव्रतम्.
५४	१	९	वाराहेधरणीव्रतेपुत्रामनद्वादशीव्रतकथा
			अत्रैवसंकल्पद्वादशीव्रतम्
५४	२	४	चैत्रशुक्लत्रयोदश्यांचंद्रनात्मकमदनपूजा.
			अजदानं इयंचोदानकल्पादिस्ततकृत्यंच.
५५	१	७	चैत्रशुक्ल चतुर्दश्यांशिवपूजामहोत्सवः
५५	२	७	अत्रापिदमनोत्सवःकाश्यांपशुपतीश्वरया
५६	१	५	नृसिंहपूजाव्रतं नरसिंहस्यदोलोत्सवः
५६	१	८	चैत्रपौर्णमासीचित्रायुतामहाचैत्र्युक्ता

सूचिपत्रम्

वैशाखमासः

प०	पृ०	पं०	विषयः
	१	१	अथवैशाखमासकृत्यनिर्णयः
		१	मेषसंक्रमेपराःपूर्वाश्चदशघटिकाःपुण्या
		३	वैशाखेधर्मघटादिदानतीर्थस्नान
		३	तिलतर्पणमधुसूदनपूजन एकभक्तम्
		५	पुष्पलवणवर्जनं नक्तभोजन
		६	दध्योदनदान गोपृष्ठशयनब्रह्मचर्यं
		९	माधवपूजनतिलैर्होमः नृसिंहपूजनं
		११	सिद्धार्थकैर्होम वैशाख्यांत्रिरात्रव्रतम्
		११	ज्ञानावासिकरव्रतं प्रातःस्नानं
		१४	अत्रसौरोमास ग्राह्यःबहि स्नानं
२	१	८	तस्योद्यापनंवैशाख्यांपौर्णिमाया
			वैशाखकृष्णप्रतिपदायांस्तिथि पत्वेनवह्निपूजा
		१०	वैशाखकृष्णद्वितीयासमानकल्पादिः

सूचिपत्रम्

प०	पृ०	पं०	विषयः
		११	अग्नितिथिपत्वेनब्रह्मपूजाव्रतम्
		११	वैशाखकृष्णतृतीयायांप्रीतिदेव्यापूजनं कंकोलप्राशनम्
		१२	वैशाखकृष्णचतुर्थ्यांसंकष्टचतुर्थीव्रतंशतपत्राशनम्
		१३	वैशाखकृष्णपंचम्यांनागपूजन
		१३	वैशाखकृष्णषष्ठ्यांस्कंदपूजाव्रतम्
		१४	वैशाखकृष्णसप्तम्यांसूर्यपूजाव्रतम्
		१४	वैशाखकृष्णाष्टम्यांशीतलाष्टमीव्रतंचंडीपू
		१५	वैशाखकृष्णनवम्यांचंडीपूजाव्रतं
२	२	१	वैशाखकृष्णदशम्यांमार्गादिनउभयदशमीव्रत
		१	दिशांपूजनधर्मराजपूजनंच
		२	वैशाखकृष्णैकादश्यांहरिपूजाव्रतम्
३	१	५	वैशाखकृष्णत्रयोदश्यांगौरीकल्पादियुक्ष दोषव्रतम्

प०	पृ०	पं०	सूचिपत्रम्
		१४	ज्येष्ठकृष्णषष्ठ्यांस्कदकुमारपूजाव्रतं
		१४	ज्येष्ठकृष्णसप्तम्यांसूर्यपूजाव्रतं
		१५	ज्येष्ठकृष्णाष्टम्यांत्रिलोचनाख्याशिवपूजा.
२	१	१	ज्येष्ठकृष्णनवम्यांदुर्गासरस्वतीपूजाव्रतं
		२	ज्येष्ठकृष्णदशम्यांउभयदशमीव्रत धर्मरा
		२	ज्येष्ठकृष्णैकादशीअपराकथा (जपूजा
२	२	१	ज्येष्ठकृष्णद्वादश्यांहरिपूजाव्रतम्
२	२	१	ज्येष्ठकृष्णत्रयोदश्यांवटसावित्रीव्रतारंभः
२	२	३	ज्येष्ठचतुर्दशीनाहेश्वरकल्पादिः
२	२	४	अस्यामुमादेवीजन्मकृत्यं
२	२	६	ज्येष्ठामावास्यायांवटसावित्रीव्रतं
		७	स्थिरसौभाग्यास्त्रीभिःकार्यं
		९	अथव्रतविधि.सावित्रीपूजनं
३	१	१५	यमपूजनअरुधतींसंपूज्यभोजन
३	१	११	सुवासिनीपूजनंअत्रपंचाग्निसाधनव्रतम्

प०	पृ०	पं०	सूचिपत्रम्
३	२	९	तत्रसप्ताहसाध्यं अशक्तस्य शक्तस्यमा
			ससाध्यम्
३	२	११	उदकुंभांबुदान तालवृंतदान चंदनदानं
			त्रिविक्रमपूजनम्
		१४	ज्येष्ठशुक्लप्रतिपदायामारोग्यव्रतंवरुणा-
		१५	सूर्यपूजाव्रतं करवीरव्रत दशहरागंगापू
			जारंभः
४	१	८	ज्येष्ठशुक्लद्वितीयायांभानुपूजाइयंकलिज.
४	१	१२	इयंसोमपदाअत्रवेदाध्ययननिषेधः
		१३	ज्येष्ठशुक्लतृतीयायांरंभाव्रतमुक्तं
	२	१	तस्या कथाविधानंचभविष्योत्तरे
५	१	१५	अस्योद्यापनं तत्रगृहदानप्रयोगः
६	१	६	अस्यांसौभाग्यशयनव्रतं ललितादेवीपू.
		६	घृतप्राशनं मदारपुष्पाघ्राणं भद्रागौरीः
		७	ज्येष्ठशुक्लचतुर्थ्यांसतीदेवीव्रतं

प०	पृ०	पं०	सूचिपत्रम्	प०	पृ०	पं०	सूचिपत्रम्
		६	अस्याशिवपूजाव्रत इयमानवकल्पादि				दिकचपिठे रात्रं देवीपूजाच
		१०	अत्रैवस्नुहीविटपेमनसादेवीपूजा	११	१	१	श्रा.शुक्लप्रतिपदायाविल्वरोटकव्रतं
		१३	श्रावणकृष्णषष्ठ्यास्कदपूजाव्रतम्	१२	१	३	आरोग्यव्रत विद्याप्राप्तिव्रतम्
		१४	श्रावणसप्तम्यांरविपूजाव्रतम्	१२	१	५	श्रा.शु.द्वितीयायांविश्वकर्मशयनं
		१४	श्रावणकृष्णाष्टम्यांसुगतिप्रदव्रतम्	१२	१	६	अत्राशोकशयनव्रतं श्रीकांतपूजनं
		१६	श्रावणकृष्णनवम्यांकौमारीपूजाव्रतम्	१२	१	८	श्रा.शु.तृतीयायांस्वर्णगौरीव्रतोद्यापन
८	१	४	श्रा.कृ.दशम्यां यमपूजा दिशांपूजा च	१३	२	१	अथकथा इयंमधुस्रवेतिख्याता
		६	श्र.कृ.एकादश्यांरोहिणीयोगेरोहिणीचं	१४	१	७	अत्रैवअनततृतीयाव्रत कथाच
			द्रपूजाव्रतम्	१५	१	६	श्रा. शु. चतुर्थीदूर्वागणपतिपूजन
८	२	३	श्रावणकृष्णैकादशीकामिकाकथास्त्रीभिः	१६	१	१०	श्रा.शु.पंचम्यानागपच ।व्रतम्
			कार्या	१६	१	१४	अत्रद्वारस्योभयत्तगोमयालि.खतनागपू.
९	१	११	अत्रश्रीधरपूजाद्वादश्यामपिकार्या	१६	२	५	आश्यांवासुकीकुंडस्नानं इयंमानवकल्पा.
९	१	१३	श्रावणकृष्णत्रयोदश्या कामत्रयोदशीव्रत	१६	२	११	श्रावणशु-षष्ठ्यांस्कंदपूजनम्
९	१	१५	श्रावणकृष्णचतुर्दश्यामासशिवचतुर्दशीव्र	१६	२	१३	श्रा.शु-सप्तम्यांअव्यगसप्तमीव्रत
९	१	१५	श्रावणामावास्यायांपितृश्राद्धदानहोमा	१६	२	१४	ससवाहनसूर्यपूजनकार्पाससूत्रमयसूर्य.

सूचीपत्रम्

सूचीपत्रम्

भाद्रमासः

प०	पृ०	पं०	सूचीपत्रम्
		९	तुलसीकवचं तुलसीव्रतकथा
२	२	६	सिंहार्केगोप्रसवेअमृताशांतिकार्या
		११	भाद्रकृष्णप्रतिपदायांमधुपायसदानंलव.
		१३	फाणितदानम्
		१५	भाद्रकृष्णद्वितीयायां अशून्यशयनव्रतं
		१६	भाद्रकृष्णतृतीयायां विशालाक्षीयात्रा
३	१	२	भाद्रकृष्णचतुर्थ्यांसंकष्टचतुर्थीव्रतकथा
७	२	१२	बहुलाचतुर्थीव्रतं गोपूजनंदानंच
८	१	१	भाद्रकृष्णपंचम्यांनागानांपूजा
		३	भा-कृ-षष्ठ्यां कुशपलाशव्रतम्हलषष्ठीव्रत
		६	चंद्रषष्ठीव्रतकथा उद्यापनप्रयोगः
१२	१	३	भा॰कृ॰सप्तम्यांशीतलाव्रतंकथाच
१३	१	४	शीतलामंत्रविधानं शीतलाकवचं
१४	१	११	अस्यामेवपुत्रप्राप्तिव्रतम्
१४	१	१३	भा-कृष्णाष्टम्यांदशाफलव्रतविधिः कथाच

प०	पृ०	पं०	सूचिपत्रम्
१६	१	६	कृष्णजन्माष्टमीव्रतनिर्णयःजयंतीनिर्णयः
२२	२	११	अथजन्माष्टमीव्रतेकृत्यप्रयोगः
२४	२	११	पुण्याहवाचनं मातृकापूजा नांदीश्राद्धं
२५	२	१३	षष्ठीपूजनं जातकर्मनामकर्मचअष्टमीकृत्यं
२७	२	८	पारणनिर्णयः जन्माष्टमीव्रतकथाभविष्ये
३०	२	१४	पद्मपुराणोक्ताकथाभविष्यपुराणोक्तमुद्या.
३४	१	१०	अथस्मृतिकौस्तुभोक्तमुद्यापनम्
३५	१	२	जन्माष्टमीव्रतपूजाविधानं उद्यापनविधा-
३६	२	१	अग्निपुराणोक्तजयंतीव्रतकथा नंकंच
३७	१	१५	उद्यापनकौमुद्युक्तमुद्यापनविधानम्
३८	१	१२	अस्यामेवउमामहेश्वरव्रतंकालाष्टमीव्रतंच
३८	१	१५	भा. कृ-नवमीगोपालनवमीप्रसिद्धा
३८	१	१५	तत्रगोगामीशिवपूजाव्रतं दुर्गापूजनंच
३८	१	१६	भा.कृ.दशम्यांयमपूजादिशापूजाच
३८	२	१	भा. कृष्णैकादशी अजा कथा

सूचीपत्रम्

सूचिपत्रम्

सूचिपत्रम्

सूचिपत्रम्

सूचिपत्रम्

सूचीपत्रम्

सूचीपत्रम्

सूचिपत्रम्

सूचीपत्रम्

प०	पृ०	पं०	सूचिपत्रम्
१०५	१	२	सर्वसाधारणपूजाप्रयोगःगणेशोपानिपत्
१०७	१	३	अश्वत्थोद्यापन शौनकोक्तप्रकारेण
१०८	१	८	प्रकारांतरेणाश्वत्थोद्यापन सेचनप्रकारः
१०९	२	६	अश्वत्थारोपणोद्यापनप्रयोगः
१११	२	८	अश्वत्थस्यपुंसवनादिसंस्कारार्थेहोमः
१११	२	१५	अश्वत्थविवाहःतुलसीप्रार्थना
११२	२	१	अथवटोद्यापनप्रयोगः
११४	१	९	वृक्षसामान्योद्यापनविधिःतरुपुत्रकविधिः
११६	२	१	सत्यनारायणकथाविधानम्
१२१	२	१२	सर्वकामनाप्राप्तयेहरिनामस्मरणमेवव्रतं
१२२	१	८	सर्वरोगनिवृत्तयेहरिनामत्रयमन्त्राः
१२२	१	११	तथैवशिवनामत्रयमंत्रःकृत्यरत्नसमुच्चयः
१२२	१	१४	अथसमस्तकलिकालपातकशांतयेहारि
			नामस्मरणंमहाव्रतम्
१२२	२	३	तत्रगंगामहिमावर्णनम

प०	पृ०	पं०	सूचिपत्रम्
१२२	२	१४	गंगाभगवत्यासात्विकरूपंब्रह्मद्रवत्वस्व-
१२३	२	१९	गंगायाआगमनप्रस्तावः कलिकालेगंगा
			स्थितिनिर्णयः
१३३	१	१०	श्रीमहाराजरणवीरसिंहकारितः कृत्यर
			त्नाकरःरत्नसमुच्चयः समाप्तः
			शुभमस्तुलेखकपाठकयोः